

Dirençli Şehirler İçin VİZYONER YÖNETİM

Editör
Prof. Dr. Hamza Ateş

Kasım, 2022, KOCAELİ
KARTEPE ZİRVESİ 2022
DİRENÇLİ ŞEHİRLER ve ŞEHRİN DÖNÜŞÜMÜ

Dirençli Şehirler İçin Vizyoner Yönetim

ISBN No: 978-605-72931-2-1

E-ISBN No: 978-625-398-147-1

Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanlığı
Karabaş Mah. Salim Dervişoğlu Cad. No:80 41040 İzmit / Kocaeli
T:0262 318 10 00
www.kocaeli.bel.tr

Yayın Sahibi

Doç. Dr. Tahir Büyükkakın
Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı

Genel Koordinatör

Balamir Gündoğdu

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Hamza Ateş
Prof. Dr. Ayşegül Mengi
Prof. Dr. Oğuzhan Urhan
Prof. Dr. Nihal Bektaş
Murat Lehimler
Sadık Uysal
Dr. Ali Yeşildal
Raşit Fidan
Hayriye Sözer
Muzaffer Sabur
Uğur Işık

Tasarım

Nobel Akademik Yayıncılık

© Copyright 2022, Bu yayının grafik tasarımı Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. tarafından yapılmıştır.
Nobel Akademik Yayıncılık, Eğitim Danışmanlık Tic.Ltd.Şti Sertifika No: 40340

Baskı ve Cilt

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519 Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800
Bilkent-Çankaya/ANKARA

Proje Uygulama

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayınları - 56

© Copyright 2022, Bu kitabın tüm yayın hakları Kocaeli Büyükşehir Belediyesine aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. İzinsiz çoğaltılamaz ve basılamaz.
Bu eserdeki yazıların her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ'nin KÜLTÜR HİZMETİDİR. PARA İLE SATILAMAZ.

ÖNSÖZ

KARTEPE ZİRVESİ 4. YILINDA

Doç. Dr. Tahir Büyükakın

Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı

Marmara Belediyeler Birliği Başkanı

2017’de gerçekleştirmeye karar verdiğimiz Kartepe Zirvesi’nin, amacına uygun olarak; ülkemizi de ilgilendiren küresel konularda tespitler ve çözümlere ev sahipliği yaptığı bir zemine dönüşmesi, mutluluk vericidir. Bu mutluluk sadece bir yerel yönetim kurumu olarak; Kocaeli kentinin tarihsel dinamiklerini, günümüz dünyasında ekonomiden kültüre, sanattan spora her alanda başarılı ve rekabetçi niteliklerini yansıtan bir proje ortaya çıkarmaktan kaynaklanmıyor. Şüphesiz dört yılda dünyanın neredeyse her ülkesinden, yüzlerce üniversitesi ve düşünce kuruluşundan, uluslararası kuruluşlardan; uzman isimleri, yetkili insanları, politika yapıcılarını buluşturabilmenin bizleri mutlu etmesi doğaldır. Nihai noktada Kartepe Zirvesi, kuram ve pratiği yan yana getirebilen dünyanın nadir buluşmalarından birine dönüşmüştür.

4. Kartepe Zirvesi’nin genel teması “Dirençli Kentler”dir ve bu temanın seçimi oldukça anlamlıdır. Zira Kocaeli, kentin dirençliliği konusunda 1999’da acı bir deneyim yaşamıştır. Modern Kocaeli, bu acı deneyimlerin üzerine inşa edilmiştir. Bir riskin yerelde meydana getirebileceği yıkım örneği olan deprem, kent tarihimize eklenmiştir. Buna rağmen Kocaeli, tüm küresel risklerin yerelde meydana getirebileceği yıkımlara dikkat çekme gibi önemli misyonunu sürdürecektir. Kartepe Zirvesi’nde; dünyamızdaki yaşanabilirliği fiziksel, sosyal, mental alanlarda tehdit eden riskler karşısında en büyük dayanağımızın bilim ve uluslararası işbirliği olduğu vurgulanmaya devam edilecektir.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, bütün kaynakları ve her kademe yer alan personelleri ile ülkemizi ve dünyada yer alan sorunlara bilimsel yaklaşımla, üniversite-

ler, sivil toplum kuruluşları ve paydaş kuruluşlarla güçlü diyalog kurarak çözümler üretmektedir. Zira büyükşehir belediyeciliği gibi dev bir sorumluluğun ifası için hem organizasyonun hem de beşeri sermayenin kapasitesinin güçlendirilmesi bakımından bilim temel dayanaktır.

Dirençli kent; insan yerleşmelerinin temel mekânına dönüşen kentteki yaşamın, can ve mal güvenliğini başa alan bir görevler listesini layıkıyla yerine getirmek suretiyle sağlanabilecek bir hedeftir. Bu hedefe ulaşabilmek bakımından Kartepe Zirvesi oldukça kıymetlidir.

4. Kartepe Zirvesi'nde, önceki yıllarda olduğu gibi dünyanın her yerinden yüzlerce bilim insanı buluşarak, hem kentimizin hem de dünya kentlerinin faydalanabilecekleri bir literatür, bir külliyat ortaya çıkardılar. Bu çalışmalar, kentin ve kentteki insan yaşanabilirliğinin korunması, geliştirilebilmesi açısından başta politika yapıcılar, kent yöneticileri olmak üzere tüm taraflara katkı sağlayacaktır.

Bilimsel yaklaşımla yola çıkan, kentimizin ve belediyemizin dinamizmini yansıtan, insanlığın sorunları için nitelikli katkılarda bulunan 4.Kartepe Zirvesi'nde buluşan tüm katılımcılara şükranlarımızı sunuyorum.

GENEL KOORDİNATÖR / GENERAL COORDINATOR

Balamir GÜNDOĞDU

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreteri
Kocaeli Metropolitan Municipality Secretary General

DÜZENLEME KURULU / ORGANIZING COMMITTEE

Prof. Dr. Hamza ATEŞ

İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Istanbul Medeniyet University

Prof. Dr. Ayşegül MENĞİ

Ankara Üniversitesi
Ankara University

Prof. Dr. Oğuzhan URHAN

Kocaeli Üniversitesi
Kocaeli University

Prof. Dr. Nihal BEKTAŞ

Gebze Teknik Üniversitesi
Gebze Technical University

Murat LEHİMLER

İstanbul Topkapı Üniversitesi,
Göç Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
(GÖÇAR)
Istanbul Topkapı University, Migration Policies
Research and Application Center

Sadık UYSAL

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi
Genel Sekreter Yardımcısı
Kocaeli Metropolitan Municipality Deputy Secretary
General

Dr. Ali YEŞİLDAL

Kent Politikaları ve Araştırmaları Merkezi Başkanı
President of Center for Urban Policies and Studies

Raşit FİDAN

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal
İşler Daire Başkanı
Kocaeli Metropolitan Municipality Head of Cultural
and Social Affairs Department

Hayriye SÖZER

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi
Kültür Sanat ve Konservatuvar Şube Müdürü
Kocaeli Metropolitan Municipality Culture, Art and
Conservatory Branch Manager

BİLİM KURULU / SCIENCE BOARD

Prof. Dr. Abdullah ABANG ALİ

Putra Üniversitesi / Putra University

Prof. Dr. Nesrin ALGAN

Ankara Üniversitesi / Ankara University

Prof. Dr. Stefan ANDERBERG

Linköping Üniversitesi / Linköping University

Prof. Dr. Hamza ATEŞ

İstanbul Medeniyet Üniversitesi /
Istanbul Medeniyet University

Prof. Dr. Vadim ATNASHEV

North-West Kamu Yönetimi Akademisi, /
North-West Academy of Public Administration

Prof. Dr. Nihal BEKTAŞ

Gebze Teknik Üniversitesi / Gebze Technical University

Prof. Dr. YAKUP BULUT

Gaziantep Üniversitesi / Gaziantep University

Prof. Dr. Thomas BLASCHKE

Salzburg Üniversitesi / Salzburg University

Prof. Dr. Recep BOZDOĞAN

Marmara Üniversitesi / Marmara University

Prof. Dr. Jianming CAI

Çin Bilimler Akademisi / Chinese Academy of Sciences

Prof. Dr. Tae-Gyu CHANG

Chung-Ang Üniversitesi / Chung-Ang University

Prof. Dr. Angela COLUCCI

Milano Politeknik Üniversitesi / Politecnico di Milano

Prof. Dr. Barış ÇALLI

Marmara Üniversitesi / Marmara University

Prof. Dr. Tayfun ÇINAR

Ankara Üniversitesi / Ankara University

Prof. Dr. Yüksel DEMİRKAYA

Marmara Üniversitesi / Marmara University

Prof. Dr. Çağla DOĞAN

ODTÜ / METU

Prof. Dr. Nilgün ERDEM

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa /
Istanbul University-Cerrahpaşa

Prof. Dr. Veysel EREN

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi /
Hatay Mustafa Kemal University

Prof. Dr. Adriana GALDERİSİ

Campania Luigi Vanvitelli Üniversitesi /
Università della Campania Luigi Vanvitelli

Prof. Dr. Fatma Neval GENÇ

Adnan Menderes Üniversitesi /
Adnan Menderes University

Prof. Dr. Aleksandar GEORGIEV

Softa Teknik Üniversitesi / Technical University of Sofia

Prof. Dr. Kemal GÖRMEZ

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi /
Ankara Hacı Bayram Veli University

Prof. Dr. M. Kemal GÜLLÜ

İzmir Bakırçay Üniversitesi / İzmir Bakırçay University

Prof. Dr. Deniz İŞÇİOĞLU

Doğu Akdeniz Üniversitesi /
Eastern Mediterranean University

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ

Ankara Üniversitesi / Ankara University

Prof. Dr. Samir KERSHMAN

7 Nisan Üniversitesi Zawiya /
Seventh of April University University, Azzawiya

Prof. Dr. Tashodjaev Mukhtorkhon MAKSHSUOVICH

Taşkent Devlet Ekonomi Üniversitesi /
Tashkent State University of Economics

Prof. Dr. Ayşegül MENGİ

Ankara Üniversitesi / Ankara University

Prof. Dr. Elena MISHCHENKO

Tambov Devlet Teknik Üniversitesi /
Tambov State Technical University

Prof. Dr. Alex MURDOCH

Londra South Bank Üniversitesi /
London South Bank University

Prof. Dr. Rahman NURKOVI

Saraybosna Üniversitesi / University of Sarajevo

Prof. Dr. De Baets PATRICK

Gent Üniversitesi / Ghent University

Prof. Dr. Alias Abdul RAHMAN

Glasgow Üniversitesi / University of Glasgow

Prof. Dr. Matheos SANTAMOURIS

Atina Ulusal ve Kapodistrian Üniversitesi /
National and Kapodistrian University of Athens

Prof. Dr. Chris SKELCHER

Birmingham Üniversitesi / University of Birmingham

Prof. Dr. Michael Peter SMITH

Kaliforniya Üniversitesi / University of California

Prof. Dr. Berrin TANSEL

Florida Uluslararası Üniversitesi /
Florida International University

Prof. Dr. Abdulmenaf TURAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi / Van Yüzüncü Yıl University

Prof. Dr. Oğuzhan URHAN

Kocaeli Üniversitesi / Kocaeli University

Prof. Dr. Cem ÜNSALAN

Marmara Üniversitesi / Marmara University

Prof. Dr. Natalia VELİKAYA

Rusya Devlet Beşeri Bilimler Üniversitesi /
Russian State University for the Humanities

Prof. Dr. Ülkü YETİŞ

ODTÜ / METU

Prof. Dr. Mete YILDIZ

Hacettepe Üniversitesi / Hacettepe University

Prof. Dr. İbrahim Güran YUMUŞAK

İstanbul Sebahattin Zaim Üniversitesi /
Istanbul Sebahattin Zaim University

Doç. Dr. Seda Hilmiye BOSTANCI

Namık Kemal Üniversitesi / Namık Kemal University

Doç. Dr. Kambod Amini HOSSEINI

Uluslararası Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Enstitüsü,
İran / International Institute of Earthquake Engineering
and Seismology, Iran

Doç. Dr. Uğur SADIÖĞLU

Hacettepe Üniversitesi / Hacettepe University

Doç. Dr. Danila LONGO

Bologna Üniversitesi / University of Bologna

Doç. Dr. Rabia NAGUIB

Doha Lisansüstü Çalışmalar Enstitüsü /
Doha Institute for Graduate Studies

Doç. Dr. Sezai ÖZTOP

İstanbul Medeniyet Üniversitesi /
İstanbul Medeniyet University

Dr. Francesco ALETTA

Londra Üniversitesi Akademisi /
University College London

Dr. Sameer DESHKAR

Visvesvaraya Nagpur Ulusal Teknoloji Enstitüsü /
Visvesvaraya National Institute of Technology

Dr. Ayesha HANIF

Pencap Üniversitesi / University of Punjab

Dr. Diala HAWI

Doha Lisansüstü Çalışmalar Enstitüsü /
Doha Institute for Graduate Studies

Dr. Çiğdem TUĞAÇ

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı /
Ministry of Environment, Urbanization and Climate Change

Dr. Sameh WAHBA

Dirençli Şehirler Ağı / Resilient Cities Network

Dr. Ali YEŞİLDAL

Kent Politikaları ve Araştırmaları Merkezi /
Center for Urban Policies and Studies

Eleni MYRIVILI

Dayanıklılık ve Sürdürülebilirlik Kıdemli Danışmanı /
Senior Advisor for Resilience & Sustainability, Athens

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
GENEL KOORDİNATÖR / GENERAL COORDINATOR.....	v
DÜZENLEME KURULU / ORGANIZING COMMITTEE.....	v
BİLİM KURULU / SCIENCE BOARD.....	vii
GİRİŞ.....	1
1. Bölüm DOĞAL AFETLERE KARŞI DİRENÇLİ KENTLER OLUŞTURMAYA İLİŞKİN YENİLİKÇİ YAKLAŞIMLAR: AKILLI KENT UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR İNCELEME.....	9
Prof. Dr. Yakup BULUT Arş. Gör. Muhammed Miraç ASLAN	
2. Bölüm YEREL YÖNETİMLERİN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ YÖNETİŞİMİ ÇERÇEVESİNDE DİRENÇLİ ŞEHİRLER OLUŞTURMADAKİ ROLÜ.....	25
Doktorant Ahmet İLHAN	
3. Bölüm BELEDİYELERDE ATIK YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI: ZONGULDAK BELEDİYESİ ÖRNEĞİ.....	39
Doç. Dr. Ceyda ŞATAF	
4. Bölüm İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE UYUM ÇABALARINDA KENTSEL YEŞİL ALAN YÖNETİMİ: İSTANBUL, ANKARA VE İZMİR ÖRNEKLERİ.....	53
Dr. Öğr. Üyesi Duygu YILDIZ KARAKOÇ Dr. Öğr. Üyesi Ezgi KOVANCI	
5. Bölüm PARİS İKLİM ANLAŞMASININ ÜLKEMİZE ETKİSİ.....	75
Fethi Furkan ELBİR	

6. Bölüm TÜRKİYE ÇEVRE AJANSI'NIN SIFIR ATIK YÖNETİMİNDEKİ ETKİNLİĞİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME.....	85
Prof. Dr. İsmail SEVİNÇ Prof. Dr. M. Fatih Bilal ALODALI Çevre Mühendisi Şeyma SEVİNÇ	
7. Bölüm KENTSEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ YÖNETİŞİMİNİN AKTÖRLERİ.....	105
Prof. Dr. Mustafa LAMBA Arş. Gör. Tuğçe Hisoğlu KOÇ	
8. Bölüm KENTLERİN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÜZERİNE ETKİSİ: İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE MÜCADELEDE KENTLERİN ÖNEMİ VE BAŞARILI UYGULAMA ÖRNEKLERİ.....	119
Yüksel Lisans Öğrencisi Yaren DUMAN Dr. Öğr. Üyesi Alper BİLGİLİ	
9. Bölüm İŞ BİRLİKÇİ YÖNETİŞİM VE AĞ YÖNELİMLİ MEKANİZMALARIN KÖTÜ HUYLU SORUNLARLA MÜCADELEDE VE KENTSEL DİRENCİ GELİŞTİRMEDEKİ ROLÜ.....	137
Doç. Dr. Abdullah UZUN	
10. Bölüm DİRENÇLİ ŞEHİRLER TASARLAMAK: UYGULAMA KILAVUZU ARAYIŞI İZMİR- TORBALI ÖRNEĞİ.....	157
Doç. Dr. Gizem ERDOĞAN Serdar SİMSAR Sinem Dudu SAKAL Ömer KOR Rabia Ardıç BERK	

11. Bölüm
ŞEHİRLER NASIL DAHA DİRENÇLİ
HALE GETİRİLEBİLİR?: İLKELER VE İYİ
UYGULAMA ÖRNEKLERİ..... 189

Dr. Öğr. Üyesi İhsan İKİZER

12. Bölüm
BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ STRATEJİK
PLANLARINDA KENTSEL DİRENÇLİLİK:
TR 32 BÖLGESİ..... 207

Prof. Dr. Namık Kemal ÖZTÜRK

Dr. Özge DEMİREL

13. Bölüm
SAKİN KENT HAREKETİNİN NÜFUS KRİTERİ
BAĞLAMINDA SEFERİHİSAR VE HALFETİ
ÖRNEKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ..... 231

Arş. Gör. Şuheda ALTUNOK

Prof. Dr. Şükrü NİŞANCI

14. Bölüm
YEREL YÖNETİMLERDE GÖÇ YÖNETİMİ
VE GÖÇ POLİTİKALARI: ÜÇ FARKLI
BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNİN
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ 247

Doktora Öğrencisi A. Muhammet BANAZILI

15. Bölüm
DİRENÇLİ KENTLER BAĞLAMINDA GÖÇ
YÖNETİMİNDE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ 263

Dr. Aslı COŞKUN

16. Bölüm
BLOKZİNCİR TEKNOLOJİSİNİN KAMU
SEKTÖRÜNDE UYGULANMASI VE YEREL
YÖNETİM EKONOMİLERİ ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ..... 275

Prof. Dr. Asuman ALTAY

17. Bölüm
KENTLERİN SOSYAL DAYANIKLILIĞININ
ARTTIRILMASI: BOSTON BELEDİYESİ ESNEKLİK
STRATEJİSİ ÖRNEĞİ..... 285

Doktora Adayı Ayşe SERTDEMİR

18. Bölüm
TÜRKİYE'DE BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYELERİNİN YERELDE KALKINMAYA
YÖNELİK TARIMSAL FAALİYETLERDEKİ ROLÜ:
İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ... 303

Arş. Gör. Bestami EKEN

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

19. Bölüm
BELEDİYE ŞİRKETLERİNİN FOTOĞRAFINI
ÇEKMEK: BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE
ŞİRKETLERİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI
BİR ANALİZ..... 319

Doktora Öğrencisi Duygu AKSU

Doç. Dr. Elvettin AKMAN

20. Bölüm
TÜRKİYE'DE BELEDİYELERİN KENTSEL
YAŞAM KALİTESİNİN SAĞLANMASINDAKİ
ROLÜNÜN KATILIMCILIK KAVRAMI
ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ:
ANKARA ÇANKAYA BELEDİYESİ ÖRNEĞİ.... 343

Arş. Gör. Gülşah EREN

21. Bölüm
KONYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
SOSYAL BELEDİYECİLİK HİZMETLERİ..... 373

Prof. Dr. M. Fatih Bilal ALODALI

Prof. Dr. İsmail SEVİNÇ

22. Bölüm
KENTSEL DÖNÜŞÜMDE VATANDAŞ
KATILIMI: TÜRKİYE ÖRNEĞİNDE
POLİTİKA İNCELEMESİ..... 395

Doktorant Şura ZAVALSIZ

23. Bölüm
DİRENÇLİ ŞEHİRLER VE KENT KONSEYLERİ .. 419

Öğr. Gör. Tümay MERCAN

24. Bölüm
SOSYAL BELEDİYECİLİK ANLAYIŞINDA
SÜRDÜRÜLEBİLİR KIRSAL KALKINMA:
GEYVE ÖRNEĞİ..... 427

Doç. Dr. Ümmügülüm ZOR

Dr. Öğr. Üyesi Murad CANBULUT

25. Bölüm
SYMBIOCITY YAKLAŞIMI VE
VERGİLEME ÜZERİNE İNCELEMELER 447
Prof. Dr. Abdulkadir ÇALIŞKAN

26. Bölüm
DÜNYA ÖRNEKLERİ İLE AKILLI
ŞEHİRLERDE SİBER GÜVENLİK
STRATEJİLERİNİN ÖNEMİ 459
Dr. Abdulkadir BİLEN

27. Bölüm
AKILLI VE DİRENÇLİ ŞEHİR
UYGULAMALARINDA İNTERNET
KULLANIMINA İLİŞKİN KATILIMCILIK
SORUNU 479
Doktora Öğrencisi Anıl SUNA

28. Bölüm
AKILLI VE DİRENÇLİ ŞEHİRLER İÇİN
YAPAY ZEKÂ UYGULAMALARI..... 493
Dr. Öğr. Üyesi Ayhan KÜÇÜKMANİSA

29. Bölüm
KARABAĞ'IN "AKILLI ŞEHİR" VE
"AKILLI KÖY"LERİ HAKKINDA 501
Dr. Aynura PASHAYEVA

30. Bölüm
AKILLI YÖNETİŞİMDE VATANDAŞ KATILIMI:
YENİ VATANDAŞ KATILIMI..... 513
Doktora Öğrencisi Bahar BIYIKLAR

31. Bölüm
KAMU YÖNETİM POLİTİKALARI
BAĞLAMINDA DÖNÜŞÜM:
YÖNETİŞİMDEN AKILLI KENTLERE 533
Doktorant Dilvin ÖZEN

32. Bölüm
VİZYONER YÖNETİM AÇISINDAN;
YEREL YÖNETİMLERDE
MARKAKENTTEN KİMLİĞİ OLAN KENTE
DÖNÜŞ: ŞANLIURFA ÖRNEĞİ..... 555
Hasan KAHKECİ
Abdullah BUCAK

33. Bölüm
AKILLI ŞEHİR VİZYONUNDA DİRENÇLİ
ŞEHİR KAVRAMININ YERİ 571
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KOMÜRCÜOĞLU

34. Bölüm
DİRENÇLİ ŞEHİRLERDE YÖNETİŞİM 583
Doç. Dr. Selim ÇAPAR
Recep DEMİR

35. Bölüm
AKILLI VE DİRENÇLİ ŞEHİR:
BÜTÜNLEŞTİRİLMİŞ BİR KAVRAM ÖNERİSİ... 607
Arş. Gör. Tuğçe Bayram TOPÇU
Doç. Dr. Elvettin AKMAN

36. Bölüm
"AKILLI" KENT UYGULAMALARI
ÜZERİNDEN DİRENÇLİ KENTLERE
DÖNÜŞÜM: KONYA VE ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ.. 635
Doç. Dr. Uğur SADIÖĞLU
Arş. Gör. Emre EZİN

37. Bölüm
TÜRKİYE'DE BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYELERİNİN AKILLI KENT
YOLCULUĞU: STRATEJİK PLANLAR
ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME..... 659
Prof. Dr. Veysel EREN
Doç. Dr. Vedat YILMAZ
Doç. Dr. Aziz BELLİ

38. Bölüm
YENİ NESİL KAMU HİZMET SUNUMU:
BELEDİYELERİN E-TİCARETE İLİŞKİN
FAALİYET VE DESTEKLERİ ÜZERİNDEN
BİR DEĞERLENDİRME 677
Doktora Öğrencisi Yağmur CAN
Doç. Dr. Elvettin AKMAN

GİRİŞ

Prof. Dr. Hamza Ateş

Şehirleşme, küreselleşmenin hız kazandığı 1980 sonrası dönemde tüm dünyada hız kazandı. Şehirlerdeki yerleşimler şehir merkezlerinin sınırlarını aştı ve özellikle çeperlerde düzensiz ve marjinal yerleşimlerin oluşmasına sebep oldu. Bugün bir çok Afrika ve Asya ülkeleri başta olmak üzere bir milyardan fazla insan bu tarz düzensiz yerleşim alanlarında yaşamaktadır. Özellikle düzensiz yerleşmelerle büyüyen şehirler, sağlık, hijyen, altyapı ve eğitim gibi şehrsel hizmetlerin üretimi ve sunumunda büyük zorluklar yaşamaktadırlar. Üstelik, önümüzdeki yıllarda şehir nüfusunun tüm dünyada daha da artması ve 2050'de dünya nüfusunun yaklaşık %70'inin şehirlerde yaşaması öngörülmektedir. Ayrıca, kentsel alanların %60'ı da yeni inşa edilecek yapılardan oluşacaktır. Bu durum her şeye rağmen şehirlerin sundukları fırsatlar ve sahip oldukları "umut kapasitesi" ile birer cazibe merkezi olmaya devam ettiklerini göstermekte olduğu gibi, dayanıklı şehirler oluşturmak için ciddi fırsatlar da sunmaktadır.

Dünyanın dört bir yanındaki ülkelerin hızlı kentleşmesi, giderek daha fazla insanın kentlerde yaşaması ve hem küresel hemde yerel risk ve afetlerin en fazla kentlerde hissedilmesi, kentsel direnç ve dayanıklılığı günümüzün en önemli ve acil politika alanlarından birisi haline getirmektedir. Bu, her zamankinden daha fazla insanın hayatta kalmak ve gelişmek için birbirine bağlı şehir sistemlerine bağımlı olduğu anlamına geliyor. Kentlere yönelik doğal veya insan ürünü tehdit ve riskler giderek daha fazla ivme kazanmaktadır. Bu risk ve tehditler arasında depremler, COVID-19 gibi salgınlar, ulus aşırı göçler ve küresel ısınma gibi büyük çaplı evrensel olanlar olduğu kadar, deniz kıyısındaki kentlerin tsunamiye maruz kalması, terör olayları ve yangınlar gibi görece daha yerel ve küçük çaplı olanlar da bulunmaktadır. Bu kitaptaki çeşitli bölümlerin odak noktası olan kentsel dayanıklılık, şehirleri etkileyen yıkıcı olaylara veya sorunlara verilen / verilmesi gereken yanıtları konu edinmektedir.

Direnç kavramı esasen bir mühendislik kavramı olup, uzun süredir ekolojiden coğrafyaya, psikolojiye kadar birçok farklı alanda kullanılmaktadır. Son yıllarda da

ekonomi, siyaset, uluslararası ilişkiler, sosyoloji, çevre yönetim, sürdürülebilir kalkınma, halk sağlığı, kentsel planlama ve kentsel çalışmalar gibi diğer alanlarda da yaygın bir kullanım alanı bulmaya başlamıştır (Davoudi 2012). Ancak, literatürde çok sayıda direnç ve dayanıklılık tanımı bulunması bir karmaşaya neden olduğu için, bu kavramdan ne anladığımızı net olarak ifade etmekte fayda bulunmaktadır. Biz bu eserde dirençliliği “bireylerin, toplulukların, kurumların, işletmelerin ve sistemlerin, büyüklüğü ve etkileri ne kadar büyük olursa olsun, normal hayat düzenini olumsuz etkileyen her türlü şok, afet, tehdit ve risklerle başa çıkma, yeni duruma uyum sağlama, hayatta kalma ve gelişimlerini devam ettirme kapasitesi” olarak tanımlıyoruz.

Kentsel direnç, esasen bir süreç olup, şok karşısında ayakta kalabilme, olumsuz durum sona erinceye kadar sebat etme, kentsel kapasiteyi yeni duruma göre hızla uyarılma ve aynı olumsuzluğun tekrar yaşanmaması için kentsel sistemleri dönüştürme aşamalarını içerir. (Gunderson ve Holling 2002). Bir kentin dirençli olduğundan söz edebilmek için, kentsel sistemlerin şu 10 temel niteliğe sahip olması gerekir: Hazırlıklı, sağlam, yedek kapasiteli, çeşitli, yansıtıcı, entegre, kapsayıcı, esnek, gelecek odaklı ve yenilikçi. Hem akademik literatürde hemde kent politikalarının yapıcı ve uygulayıcının nezdinde kentsel direnç konusuna ilginin hızla artması, bir ölçüde ekolojik bzolma ve afet risklerinin artmasına bağlanabilir. Bu durum, bizi kentsel direnç (veya kentsel dayanıklılık) kavramının “sürdürülebilir kalkınma” kavramı ile doğrudan ilişkili olduğunu, sürdürülebilir kalkınma çabalarının doğrudan veya dolaylı olarak kentsel direnç de sağladığı gerçeğine götürmektedir. Her iki kavramında ortak sacayaklarının toplum, çevre ve ekonomi olması, bu görüşü desteklemektedir. Nitekim, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma hedeflerinin 9 ve 11 maddeleri, tam da kentsel dirençliliği tanımlıyor gibidir.

Kentsel dayanıklılık veya direnç yaklaşımı, geçmiş deneyimlerden öğrenmemizi ve aynı zamanda geleceğe hazırlanmamızı sağlar. Ancak, kentsel direnç kavramının da giderek risk, afet ve şoklar meydana geldikten sonra ayakta kalma ve etkilenenlere yardım etme yaklaşımından kentsel fiziki, beşeri ve çevresel alt sistemleri dönüştürmek suretiyle şehirlerin geleceğe hazırlanması ve böylece risklerin önceden öngörülerek en az zayıyla atlatılması için stratejiler geliştirilmesi yaklaşımına doğru evrildiği görülmektedir. Bu durum ise, vizyoner kent yönetiminin önemini artırmaktadır. Bir başka deyişle, şehirlerde riskleri önlemek ve meydana

gelebilecek olumsuzlukları belirli bir plan çerçevesinde öngörerek etkilerini azaltmak yerel yöneticilerin yönetim ve liderlik kalitesi ile doğru orantılıdır.

Şehirler hem insan nüfusunun en yoğun olduğu hem de sağlık sistemi başta olmak üzere kamu hizmet kapasitesinin en güçlü olduğu mekânsal birimler olup, şehirleri yöneten yerel yönetimler ise bir kriz anında insanlara en çabuk ulaşabilen resmî kurumlardır. Gelişmiş ülkelerde yerel yönetimler merkezî yönetimlerin operasyonel alandaki en kuvvetli organları olarak değerlendirilebileceğimiz şekilde hükümetlerin hazırladığı eylem planlarına katkıda bulunan, uygulayan, hizmet sağlayan ve sürdürülebilir yaşam kalitesinin merkezî unsuru olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Çünkü şehirler farklı ölçeklerde de olsa ekonominin, ticaretin, hizmetlerin, kültürün, sanatın, eğitimin ve elbette tüketimin odağı haline gelmiş durumdadır.

Ancak, ilk anda olumlu görüne bu tabloya rağmen, Covid-19 salgını gibi ani, büyük ve derin bir krizde merkez-yerel iş birliğinin verimli biçimde işlemeyebileceği görülmüş bulunmaktadır. Covid-19 salgını mevcut siyasi ve ekonomik sistemin bir turnusol kâğıdı olarak tüm sistemin aslında ne kadar dirençsiz olduğunun da tüm yalınlığıyla tespit edilmesine katkı sağlamıştır. Çünkü yerel, ulusal ve uluslararası ağların kesişme noktası olan şehirler, aynı zamanda enfeksiyon hastalıkları ve Covid-19'un farklı ülkelere ve coğrafyalara yayıldığı noktalar durumundadırlar. Tam da buradan hareketle, salgın yönetiminin kalitesinin, şehirlerin yönetim kalitesi ile güçlü ilişkisini hatırlamakta fayda bulunmaktadır. Böyle durumlarda yerel yönetimlerin özerk statüsü ile geleneksel ve standart yerel hizmet sunma şeklinin yeterli olmadığı, yönetim kalitesi ve yerel liderliğin de önemli olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Ayrıca, yerel yönetim uygulamaları ile merkezî ve yerel yönetimler arasında hizmet işbirliklerinin, hızlı ve kaliteli hizmet sunma ve sonuç almada ne kadar işe yaradığı da görülmüştür.

UNISDR (2012), şehirleri afetlere dayanıklı hale getirmek için on esas belirlemiştir. Bunlar kurumsal ve idari çerçeve ; finansman ve kaynaklar; çoklu tehlike risk değerlendirmesi; şehir altyapısının korunması ve dayanıklılık sağlanması; eğitim ve sağlık gibi hayati tesislerin korunması ; bina düzenlemeleri ve arazi kullanım planlaması ; eğitim, öğretim ve kamu bilinçlendirme faaliyetleri; çevrenin korunması ve ekosistemlerin güçlendirilmesi; etkili hazırlık ve müdahale; ve toplulukları kurtarma ve yeniden inşa etme olarak özetlenebilir. Yerel yönetimlerin üzerinde

inşa edildikleri kentleri dayanıklı hale getirmek için uygulayacakları aksiyon planları stratejik planları ile uyumlu olmalı ve şu beş adımı içermelidir :

1. Yukarıda sayılan temel adımları içeren bir plan hazırlama
2. şehir riskinin teşhisi ve değerlendirilmesi
3. güvenli ve dayanıklı bir şehir eylem planı geliştirme
4. planın uygulanması
5. izleme ve takip.

Ancak, şehirler, kasabalar ve belediyeler büyüklük, sosyal, ekonomik ve kültürel profiller ve riske maruz kalma açısından farklılık gösterdikleri için, dirençli şehir oluşturmak için her yerel yönetim birimine uygun olabilecek standart bir yol haritası çıkarmak oldukça zordur. Yine de, her halükarda dayanıklılık ve afet riskinin azaltılması, kentsel tasarımın ve başarıya ulaşma stratejilerinin bir parçası olmalıdır.

Dirençli Şehirler ve Vizyoner Yönetim İlişkisi

Genel olarak, yerel yönetimler kentsel dayanıklılık oluşturmada kilit paydaşlardan biri olarak kabul edilir, çünkü doğal afetler ve insan ürünü huzursuzlukların birincil mağdurları ve halka en yakın yönetim birimleri olarak bu olay ve durumlara ilk müdahale etmesi beklenen kurumlar yerel yönetimlerdir. (Gaillard ve Mace, 2009). Teorik olarak, yerel yönetimler ve yerel topluluklar, hayatta kalma ve refahlarını sürdürmek için, şehirlerine yönelik doğal ve beşeri, riskleri azaltmak zorundadırlar. Ancak, özellikle vizyoner olmayan yerel yönetim anlayışlarının yaygınlığı nedeniyle, çoğu zamana yerel yönetimler önleyici tedbirler alma, şehirlerini daha güvenli hale getirme ve riskleri azaltma konusunda şehir yönetimlerinin bu fonksiyonları yeterince yerine getirdikleri söylenemez.

Her ne kadar yerel yönetimler sahip oldukları yerel bilgi, tecrübe ve olay yerine yakınlıkları göz önüne alınarak risk, kriz ve afet planları yaparak bunları etkin uygulama ve gerekli yardım ve desteği sağlama konusunda en uygun kamu otoriteleri olsa da, merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki güç ve yetki paylaşımının çoğunluklar merkezi yönetim lehine olması, yerel yönetimlerin yeterli personel ve mali kaynaklara sahip olmaması ve en önemlisi olarak yerel yöneticilerin vizyoner yönetim yeteneklerinin yetersizliği, bu potansiyelin değerlendirilmesine

engel olmaktadır. Yerel yönetimlerin risk ve afet planları yaparak uygulamada kapasitelerinin artırılması, bilgi açığının kapatılması ve şehirlerin dirençli hale getirilmesi için yol haritası oluşturulması amacıyla başta uluslararası kuruluşlar olmak üzere, bir çok kurum pratik uygulama rehberleri oluşturmuşlardır. Ancak, asıl önemli olan yerel yöneticilerin konunun bilincinde ve şehirlerinin daha dayanıklı hale getirilmesi için gerekli vizyona sahip olmalarıdır.

Kent yönetimlerinin, kentlerini her türlü doğal ve beşeri afetler ile risklere karşı dayanıklı ve dirençli hale getirmek için en azından aşağıdaki konuları içeren bir aksiyon planı oluşturarak, uygulamaya geçirmeleri önerilmektedir:

- Afet direnci için, kentteki diğer paydaşlarla işbirliği geliştirme
- Mevcut ve gelecekteki felaket senaryolarını tanımlama, anlama ve analiz etme
- Dayanıklılık için finansal kapasiteyi güçlendirme
- Kentin fiziki ve sosyal gelişimini, risklere ve her türlü potansiyel olumsuzluklara karşı dayanıklı ve hazırlıklı şekilde organize etme
- Dayanıklılık için başta itfaiye ve acil yardım hizmetleri olmak üzere, kurumsal kapasiteyi güçlendirme
- Yerel topluluğun risklere karşı bilinçli ve hazırlıklı olmalarını sağlayıcı aktiviteler düzenleme
- Ulaşım, su ve diğer kentsel altyapının dayanıklılığını artırma
- Etkili afet müdahalesini sağlamak için ilgili birimleri sürekli hazır tutma
- Kurtarma işlemini hızlandırma ve sürekli iyileştirme

Kentsel direnç bağlamında vizyoner kent yönetiminin yapıtaşları, aşağıda başlıklar halinde yer almaktadır.

- Katılımcı liderlik ve kentteki paydaşlar arasında işbirliği
- Teknoloji kullanımı ve akıllı kent vizyonu
- Akılcı kent planlaması
- Esnek yönetim
- Etkili Kriz yönetimi
- Kentsel gelecek vizyonu geliştirme

Uzun vadeli şehir vizyonları, afet öncesinde hazırlanan planlar, temel sağlık hizmetlerine yeterli yatırım, erken uyarı sistemleri, farklı sektör ve paydaşların koordinasyonu gibi üzerinde düşünülmüş plan ve programlar aniden patlak veren salgın veya deprem gibi afetlere etkili yanıt verilmesine imkân sağlarlar. Bu tarz bütünleşmiş bir şehirselle yönetim, yaşanan şok, kriz veya afetin etkisini daha az hissedilmesine, örneğin COVID-19 örneğinde virüsün daha yavaş yayılmasına neden olduğu gibi, olumsuzluklardan etkilenen toplum kesimlerine daha etkin ekonomik ve toplumsal destek sağlanmasına da katkı yapmaktadır. Sivil toplum ve müşterekler alanındaki iş birliği ve katılım ise, özellikle merkezi yönetimlerin önlemlerinin yetersiz ya da etkisiz olduğu anlarda oldukça önemli sonuçlar üretebilmektedir.

Öte yandan, dirençli şehir için gerekli vizyonerliğin sadece şehir yöneticilerinde değil, şehrin tüm paydaşlarında bulunması gerekmektedir. Her bir paydaşın kendi ihtisas ve ilgi alanında yerel yönetimlerce çizilecek çerçevede katkı sağlanması, şehirde sinerji meydana getirecek ve planların uygulanmasını kolaylaştıracaktır. Her bir yerel aktörün bu çerçevede oynayabilecekleri potansiyel roller, Tablo 1’de betimlenmektedir.

Tablo 1: Dirençli Şehir Oluşturmada Paydaşlar Arasında İşbirliği

Paydaş	Sorumluluğu
Akademik-bilimsel kuruluşlar	Risk ve kırılganlık değerlendirmesi hakkında akademik çalışmalar yapma
Kent konseyleri	Yerel dernekler ve vatandaş grupları ile temasları teşvik etme ve onların farkındalıklarını artırma
Belediye	Şehrin dayanıklılığının artırılması ve risklerin önlenmesi, risklerin gerçekleşmesi halinde gerekli kurtarma, yardım ve diğer hizmetlerin sağlanması
Kurtarma ve acil durum kuruluşları	Afet kayıpları hakkında veri sağlayın ve paydaşların eğitimini ve ilk yardım ve tatbikatlar için farkındalık
Kamu-özel kuruluşlar	Acil durum planlarını iyileştirmek ve sağlamak için teknik destek sağlamak
Özel sektör kuruluşları	Müşterilerine yönelik, risk azaltıcı sosyal ve kültürel faaliyetler
STK'lar	Halkı bilinçlendirme girişimlerini desteklemek, ilk yardım; risk, afet riski azaltma ve dayanıklılık sağlama konularında ücretsiz eğitim sağlamak ve destekleyici kampanyalar gerçekleştirmek
Okullar	Risk ve afet konusunda eğitim faaliyetleri ve farkındalık düzenleme.

Bir şehirdeki tüm aktörlerin bir araya gelerek o şehrin temel sorunlarının çözümü, yerel hizmetlerin daha iyi sunulması ve şehrin yönetimi konularında işbirliği yapmaları anlamına gelen yerel yönetim, günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızla gelişimi ve kamu hizmetlerinin sunumunda yaygın ve etkin olarak sunumu konusunda yeni fırsatlar oluşturması nedeniyle, giderek şekil değiştirmekte ve akıllı yönetim olarak adlandırılabilir derecede dijitalleşmektedir. Akıllı yönetim e- devlet, açık veri, büyük veri, sosyal medya, gönüllülük ve sosyal girişimcilik gibi katılım araçları ile karar verme ve yönetim süreçlerine şehrin tüm paydaşlarının dâhil edildiği bir işbirliği halindedir. Şehirlerin krizlere, afetlere ve diğer şoklara karşı dirençli hale gelmesi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı yoluyla daha kolay hale gelmektedir. Örneğin, yeni ve kolay katılım mekanizmaları geliştirilmekte, çeşitli yerel aktörler arasında iletişim daha kolay hale gelmekte ve böylece hükümet yapılarının ve süreçlerinin dönüştürülmesine gerek olmadan iyileşme sağlanmaktadır. Bu durum, akıllı şehirler ile yönetim kavramlarını, daha entegre ederek her ikisini de daha kullanışlı hale getirmektedir. Kısaca, vizyoner kent yöneticilerin bilgi ve iletişim teknolojilerinden daha fazla yararlanmaları sadece yerel hizmetlerin sunumu için değil akıllı yönetim için de gerekli görülmektedir.

Bu kitap, 24-27 Mart 2022 tarihlerinde Kocaeli’de dördüncüsü “Dirençli Şehirler” teması ile düzenlenen Kartepe Zirvesi’nde sunulan akademik bildirilerden, kitabın başlığı ile doğrudan yahut dolaylı olarak ilgili bildirilerin gözden geçirilerek bir edit sürecinden geçirilmesi suretiyle oluşturulmuş bulunmaktadır. Zirvede yüzü yüze, on-line veya poster şeklinde sunulan bildirilerden, sadece kent yönetimi ile ilgili olanlar bu kitapta yer bulabilmiştir.

Bu kitapta yer alan bölümler, yukarıda çizilen genel çerçevede, dirençli şehirlerin oluşturulmasında yerel yönetimlerin rolünü ve şehirlerin yerel yöneticilerce nasıl dirençli hale getirilebileceğini tartışmaktadırlar. Kitabın içeriğine göz atıldığında rahatlıkla görülebileceği üzere, bu kitapta beş önemli soruya cevap aranmaktadır:

- Neye karşı dirençlilik? (iklim değişikliği ve şehrsel tehditler),
- Dirençlilik hangi bağlamda ele alınmalıdır? (çevresel ve sosyo-ekonomik),
- Dirençlilik kimin içindir? (Vatandaşlar)
- Dirençlilik nasıl artırılır? (Teknoloji kullanımı, akıllı kentler ve yenilikçi yöntemlerle)
- Nasıl dirençli şehir oluşturulur? (vizyoner -katılımcı kent yönetimi ile)

Kitaptaki bölümlerin genel bir analizinden, şehirleri kırılğan haline getiren 10 temel sorun tespit etmek mümkündür: Ulaşım; trafik ve insan kapasitesi; dengesiz yoğunlaşma bölgeleri; sosyal ayrışma; yapı ve yaşam kalitesi riski; karma kullanım dengesizliği; kamusal alanlara yapılaşma baskısı; kıyı kullanım alternatifleri ve kıyıya erişim kısıtları; büyük kamusal yatırımların yarattığı yapısal gelişim baskısı; yapılaşma kapasitesinin dolması; ve şehrsel altyapının yetersizliği.

Şehrsel dirençliliğin bir şehrin tüm bölümleriyle ve toplum düzeyleriyle ilgili olduğunu dikkate almak karmaşık şehrsel sistemlerin anlaşılmasını da kolaylaştıracaktır. Özellikle, şehrin fiziki gelişimi (örneğin akıllı şehir uygulamaları) ile sosyal eşitlik ve toplumsal dirençlilik arasında bir denge sağlamak, bir taraftan iktisadi büyümeyi sağlarken diğer taraftan da sosyal eşitliği yansıtan politikaları kurgulamak dirençli şehir inşa etmenin en temel ilkesi olmalıdır.

Bu kitapta yer bulan akademik araştırmalardan çıkarılabilecek çok önemli sonuç şudur: Şehirleri kırılğanlıktan kurtararak fiziki ve toplumsal olarak daha dirençli ve dayanıklı hale getirmek için vizyoner bir kent yönetiminin gerekli olduğudur. Yerel yönetişimi önemseyen, sivil toplum ve merkezi yönetim ile dayanışma ve işbirliği geliştiren, sorunlara reaksiyon göstermekten ziyade sorunların oluşmasını önlemeye yönelik politikalar üreten, şehrin sadece bugününe değil geleceğine de yatırım yapan, çevre sorunlarıyla yerel ve ulusal düzeyde ilgilenen, bütüncül stratejik hedef ve politikalara odaklanan, şehir yönetimine paydaş katılıma zemin hazırlayan bir yönetim anlayışının benimsenmesi gerekmektedir.

Bu kitapta, dirençli şehirler inşa etmenin yönetsel yönlerine adanmış bir dizi seçilmiş makaleyi istifadenize sunmaktan mutluluk duyuyoruz.

KAYNAKÇA

- Davoudi, S. 2012, 'Resilience: A bridging concept or a dead end?' *Planning Theory & Practice* 13(2): 299-307.
- Gunderson, L. H. and C. S. Holling 2002, *Panarchy: Understanding transformations in human and natural systems*. Washington DC, Island Press.
- Lowe, Melanie , Sarah Bell, Elissa McMillan, Merrick Morley, Maree Grenfell, David Sweeting, Alison Whittenand Nikki Jordan, 2021, *Urban resilience for local government: Concepts, definitions and qualities*, Issues Paper No. 13, November 2021, Melbourne Sustainable Society Institute, University of Melbourne, Avustralia.
- UNISDR (2012), *How To Make Cities More Resilient: A Handbook For Local Government Leaders*, Geneva, March 2012.

DOĞAL AFETLERE KARŞI DİRENÇLİ KENTLER OLUŞTURMAYA İLİŞKİN YENİLİKÇİ YAKLAŞIMLAR: AKILLI KENT UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Yakup Bulut* - Muhammed Miraç Aslan**

GİRİŞ

Kent kır ayrımının belli ölçülerde kalkması ve kentsel alan nüfus yoğunluğunun artması, bir taraftan kentlerin yönetilme sorunlarını karmaşıktırırken bir taraftan da kent ve çevre sorunlarını artırmıştır. Özellikle altyapı, çevre, ulaşım, güvenlik, afet yönetimi vb. alanlarında ortaya çıkan sorunlar daha belirgin hale gelmiştir. Doğal hatta doğal olmayan afetlerin giderek daha fazla yaşandığı günümüzde ise kentlerin dirençlilik düzeylerini artırmak ve bu tür afetlere karşı gerekli tedbirleri almak için yenilikçi çözümlere ihtiyaç duyulmaktadır. İklim değişikliğinin etkilerinin doğal afetlere kadar ulaştığı günümüzde, afet yönetimi, kentlerin karşı karşıya kaldığı önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. Bu açıdan kent yönetimleri, başta hizmet sunumu olmak üzere afetlere karşı da yenilikçi çözümler arayarak kentsel direnci artırıcı arayışlara girişmeleri gerekmektedir. Bu konuda akıllı kent uygulamalarının önemli bir başvuru kaynağı olduğu söylenebilir. Bu açıdan dirençli kentlerin oluşması ve yenilikçi çözümlerin hayata geçirilmesi, etkin bir afet yönetimi için de büyük bir öneme sahiptir. Öyle ki, afet öncesi risklerin belirlen-

* Gaziantep Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, yakupbulut@gantep.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0838-4200

** Gaziantep Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, miracaslan@gantep.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8747-7036

mesi, gerekli tedbirlerin alınması ve ihtiyaç duyulan kapasite geliştirilmesi hem etkin ve sağlıklı bir afet yönetimini sağlayabilir hem de kentsel direnci artırabilir. Bu bağlamda çalışma, bilgi ve iletişim teknolojilerinin ürettiği ve kullandığı verinin, kentlerin sorunlarına, yönelik çözümlere ve toplumsal bir faydaya dönüştüğü akıllı kent sistemlerinin afet yönetimi sürecinde ürettiği çözümlerle kentlerin dirençliliğine sağladığı katkıyı ele almaktadır. Diğer bir ifade ile çalışmada, dirençli kent, akıllı kent uygulamaları ve yenilikçi çözümler kapsamında, afet yönetimi sürecinde kullanılan erken uyarı sistemleri, önleyici sistemler, tespit sistemleri, veri temelli afet yönetimi sistemleri, yapay zekâ ve nesnelerin interneti (IoT) temelli sistemler, büyük veriye dayalı koordinasyon ve eylem planları vb. sistemlere sahip kentlerin, doğal afetler karşısındaki dirençliliği irdelenmektedir. Bu çerçevede Birleşmiş Milletlerin, “Sağlık ve Kaliteli Yaşam”, “Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı” ve “Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar” bileşenlerinin afet yönetimi bağlamındaki sürdürülebilir kalkınma amaçları ve iklim değişikliğinin etkileri dikkate alınarak, farklılaşan ve çeşitlenen doğal afetlere karşı dirençli kentlerin oluşumunda yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler üreten akıllı kent uygulamalarının, afet yönetimi sürecinde etkili olduğunun ortaya konulması amaçlanmaktadır.

1. AFET VE AFET YÖNETİMİ KAVRAMI

Hemen her dönemde toplumsal yaşam merkezi konumunda olan kentler, aynı zamanda birçok afetlerin yaşandığı merkezler olmuşlardır. Bu afetler, insan yaşamını etkilemekte hatta kimi zaman neden olduğu can ve mal kayıplarıyla derin izler bırakmaktadır¹. Afetler, ister insanlar eliyle olsun isterse doğal olsun genel itibarıyla büyük hasarlara veya kayıplara neden olan olaylar dizisiyle ilişkilendirilmiştir². Bu bağlamda üzerinde durulan afet yönetimi ise temelde afetlere hazırlık, müdahale ve kurtarma önlemlerinin organizasyonu, planlanması ve uygulanması süreçlerini ifade etmektedir³. Nitekim, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

¹ Ruşen Keleş, Kentleşme Politikası, Ankara, İmge, 2013. s.101.

² ISO/DIS 22300(en) Security and resilience — Terminology, son güncelleme 8 Ocak, 2022, <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:22300:dis:ed-2:v1:en>

³ UNDRR Disaster management, son güncelleme 8 Ocak, 2022, <https://www.undrr.org/terminology/disaster-management>

(AFAD), afet yönetimini; “Afetlerin önlenmesi ve zararlarının azaltılması, afet sonucunu doğuran olaylara zamanında, hızlı ve etkili olarak müdahale edilmesi ve afetten etkilenen topluluklar için daha güvenli ve gelişmiş yeni bir yaşam çevresi oluşturulabilmesi için toplumca yapılması gereken topyekûn bir mücadele süreci. Afetlerin önlenmesi ve zararlarının azaltılması amacıyla, afet öncesi, sırası ve sonrasında alınması gereken önlemler ve yapılması gereken çalışmaların planlanması, yönlendirilmesi, koordine edilmesi, desteklenmesi ve etkin olarak uygulanabilmesi için toplumun tüm kurum ve kuruluşlarıyla, imkân ve kaynaklarının belirlenen stratejik hedefler ve öncelikler doğrultusunda kullanılmasını gerektiren, çok yönlü, çok disiplinli ve çok aktörlü, dinamik ve karmaşık bir yönetim sürecidir” şeklinde tanımlamıştır⁴. Bu süreç, insan yaşamını doğrudan etkilediği gibi, insanların yaşadığı en önemli merkezler olan kentleri ve bu kentlerin dirençlilik düzeylerini de doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Dolayısıyla afet türlerine ve etkilerine bakılırken, çözüm arayışlarının da bu çerçevede olması gerekir ki, akıllı kent uygulamalarının afet yönetimi sürecine etkileri ortaya konabilsin.

2. AFET TÜRLERİ

Afetler genellikle ya doğal afetler veya insanların da neden olduğu ve doğallığını kaybettiği afetler olmak üzere ikiye ayrılır. Doğal afetler; jeolojik, meteorolojik, hidrolojik, klimatolojik ve meteorolojik afet sınıflarında olan deprem, sel, taşkın, salgın hastalıklar, büyük ölçekli çevre felaketleri vb. afetlerdir⁵. İnsan eliyle üretilen afetler ise, genellikle teknolojide yaşanan gelişmeler ve artan enerji ihtiyacı sonucunda ortaya çıkan afetlerdir. Çernobil’de yaşanan felaket, Meksika Körfezi’nde yaşanan petrol sızıntısı ve çevre sorunları temelinde yükselerek tüm Dünya’yı etkisi altına alan iklim değişikliği bu afetlerin önemli örnekleri olarak yer almaktadır.

⁴ Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) Açıklamalı Afet Terimleri Sözlüğü, son güncelleme 8 Ocak, 2022, <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>

⁵ Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Türlerine Göre Afetler, son güncelleme 10 Ocak, 2022, <https://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/turlerine-gore-afetler-i-85851>

Şekil 1. Doğal Kaynaklı Afetler⁶

Ayrıca Below⁷ ve diğerleri tarafından dile getirilen patlama, yangın vb. den meydana gelen *endüstriyel kazalar*, hava yolu, kara yolu vb. den meydana gelen *ulaşım kazaları* ve çevre kirliliği, maden kazaları vb. den meydana gelen *karışık kazalar* insanların neden olduğu afetlerdir⁸. Dolayısıyla türü ve şekli nasıl olursa olsun afetler, yaşamı ve yaşam merkezlerini doğrudan etkilemektedir.

Şekil 2. İnsan Kaynaklı Afetler⁹

⁶ Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Akıllı Şehirler Akıllı Şehirlerde Afet ve Acil Durum Yönetimi, 2020, s.15

⁷ Regina Below vd., Disaster Category Classification and Peril Terminology for Operational Purposes, Centre for Research on the Epidemiology of Disasters, 2009, s.1-20.

⁸ Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, s.14-17

⁹ Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, s.16

3. AKILLI KENT KAVRAMI

Akıllı kentler, kentlerin sorun ve ihtiyaçları karşısında ürettiği yenilikçi ve sürdürülebilir çözümlerle öne çıkmaktadır. Çok boyutlu bir özelliğe sahip olması nedeniyle üzerinde konsensüs sağlanmış tek bir tanımı yoktur. Nitekim kavramın kendi içinde kazandığı yeni boyutlar, *sürdürülebilir akıllı kent kavramını* doğurmuştur. Daha kapsayıcı bir niteliğe sahip olan bu kavram, bilgi ve iletişim teknolojilerini ve kentteki yaşam kalitesini, hizmetlerin verimliliğini ve kentin rekabet gücünü artırmak için diğer araçları kullanan, aynı zamanda mevcut ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarının da saygıyla karşılaşmasını sağlayan yenilikçi bir yaklaşıma sahip olduğu görülmektedir¹⁰. Özellikle kentin yaşanabilirliğinin ve dirençliliğinin sürdürülebilirliğini sağlama noktasında bir dizi amaç içermektedir. Nitekim, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA)'nın afet ve yönetim sürecine ilişkin perspektifinde “sağlıklı ve kaliteli yaşam”, “sanayi, yenilikçilik ve altyapı” ve “sürdürülebilir şehirler ve topluluklar” bileşenleri bu amaçlar kapsamındadır.

Şekil 3. Afet ve Yönetimiyle İlişkili Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları¹¹

Bu bağlamda akıllı kent ve uygulamalarının, afetlerin risklerinin ve olumsuz etkilerinin azaltılmasının yanında afet yönetimi sürecinde üstlenmiş olduğu etkinlik de önemlidir.

¹⁰ Anders Lisdorf, *Demystifying Smart Cities*, Copenhagen, Apres, 2020, s.19

¹¹ Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, son güncelleme Ocak 12, <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html>

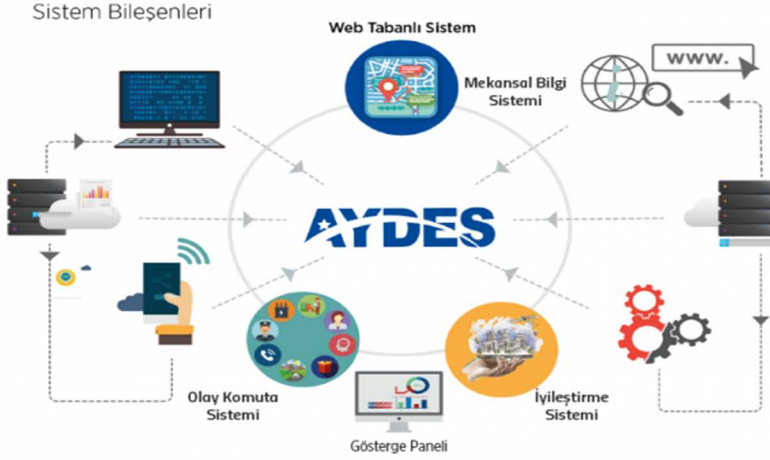
4. AFET VE YÖNETİMİNDE KULLANILAN AKILLI KENT UYGULAMALARI

Kentlerin sorun ve ihtiyaçlarına yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler üreten akıllı kent uygulamaları, aynı zamanda kentsel direncin artırılmasında da önemli rol oynamaktadır. Afet riskinin azaltılması, önleyici tedbirlerin alınması ve afet sonrası yönetim sürecine katkı sağlanması gibi birçok önemli konu yenilikçi ve sürdürülebilir yaklaşımlarla ele alınması gerekmektedir. Nitekim, afet yönetim sürecinde kullanılan; “İleri Sel Uyarısı, Sel Risk Haritası, Afet Duyarlılık Haritaları ve Simülasyonları, Heyelan Duyarlılık Haritası, Akıllı Uyarı Sistemleri, Deprem Erken Uyarı Sistemleri, Yangın Algılama ve Uyarma Sistemleri, Ulusal Kan Temini, Taşkından Korunma/Kıyıların Korunması Stratejileri, Deprem Tehlike Haritası, Afet Tehlike Haritaları, KBRN Sensör Deteksiyon Sistemleri, Gözlem İstasyon Ağı ve Teknolojik Afet Bildirim Sistemi” gibi sistemler önemli işlevler görmektedir¹². Bu alanda farklı uygulamalar olmakla beraber Türkiye’de öne çıkan uygulamalardan ilki, afet yönetim sürecinde doğru kararların etkin şekilde alınmasına katkı sağlayan Afet Yönetim ve Karar Destek Sistemi (AYDES)’dir. İkincisi, deprem felaketinden sonra insanların güvende olduklarından afet yönetim sürecine katılmalarına kadar olan süreci koordine etmeye katkı sağlayan Afet İzmir uygulamasıdır. Üçüncüsü, yüksek miktarda yağışların görülmesi sonucunda oluşan sel ve taşkın felaketine bağlı olarak oluşan risklerin aza indirgenmesini sağlayan bir erken uyarı sistemi olan Taşkın Erken Uyarı Sistemi (TEUS)’dir. Dördüncüsü afetlerin, analitik değerlendirme ve hesaplamalarının yapay zekâ kullanılarak hasar tahminleri doğrultusunda yapıldığı One Concern adlı platformdur.

4.1. Afet Yönetim ve Karar Destek Sistemi (AYDES)

Afet yönetiminde karar verme sürecinin rasyonel bir şekilde gerçekleştirilmesini ve afet yönetiminde kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasını sağlayan Afet Yönetim ve Karar Destek Sistemi AYDES, karar destek mekanizmalarına sahip coğrafi bilgi sistemi temelli ve web tabanlı bir uygulamadır.

¹² Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı, 2019, s.462

Şekil 4. Afet Yönetim ve Karar Destek Sistemi (AYDES)¹³

Bu sistem, afet yönetimi sürecinde görevli hizmet birimlerinin hazırlık, planlama ve müdahale süreçlerinin yani koordinasyonun entegre bir sistem üzerinden yönetilebilmesine imkân sağlayan *Olay Komuta Sistemi*, afetlerin öncesinde ve sonrasında afet bölgelerine ilişkin mekânsal sorgulamaların etkin şekilde yapılmasına imkan sağlayan *Mekânsal Bilgi Sistemi* ve afet sonrasında yürütülen iyileştirme çalışmalarının bilişim altyapısıyla gerçekleştirilmesine imkan sağlayan *İyileştirme Sistemi*'nden oluşmaktadır¹⁴. Afet Yönetim ve Karar Destek Sistemi AYDES, afet ve yönetimi sürecinde Türkiye'nin kullandığı önemli ve iyi bir uygulama örneğini oluşturmaktadır.

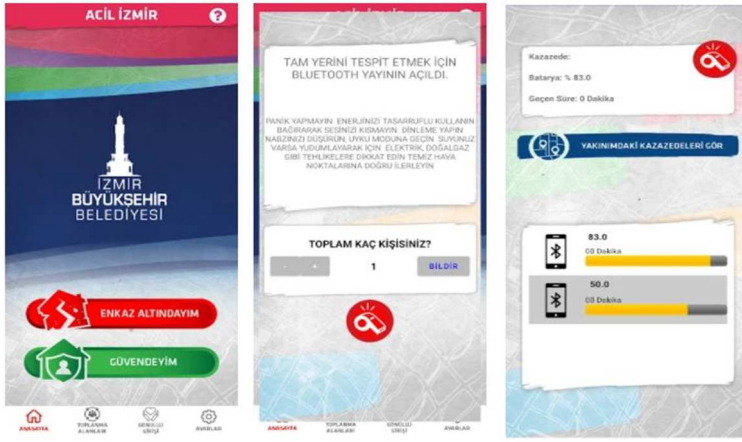
4.2. Afet İzmir

Afet İzmir uygulaması, Dünya üzerinden görülme sıklığı yönüyle öne çıkan bir afet türü olarak deprem sonrasındaki arama kurtarma çalışmalarının yenilikçi ve sürdürülebilir bir yöntemle etkin şekilde yapılmasına ve enkaz altında kalan vatan-

¹³ Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), son güncelleme Ocak 12, <https://www.afad.gov.tr/afet-yonetim-ve-karar-destek-sistemi-projesi-aydes21>

¹⁴ Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), son güncelleme Ocak 12, <https://www.afad.gov.tr/afet-yonetim-ve-karar-destek-sistemi-projesi-aydes21>

daşlara kısa sürede ulaşılmasını amaçlamaktadır. Mobil uygulama üzerinden hizmet sunan bu uygulama öncelikle vatandaşların yaptıkları bildirimlerle enkaz altında olup olmadıklarını bildirmeleriyle risk altında ve güvende olan insanların tespitine imkan sağlamaktadır. Aynı zamanda kurulan Bluetooth yayını ve gönderilen 17 MHz frekansta ses ile göçük altındaki vatandaşların konumunun tespiti yapıldıktan sonra bağlantının kopmaması için göçük altındaki kişinin telefonuna erişilerek şarj süresini uzatmak amacıyla ekran parlaklığının azaltılabilmektedir¹⁵¹⁶. Enkaz altındaki vatandaş ile uygulama üzerinden kurulan bu bağlantı afet yönetiminde deprem sonrası arama/kurtarma sürecinin başarısına katkı sağlamaktadır.

Şekil 5. Afet İzmir Uygulaması¹⁷

Uygulamaya ev sahipliği yapan İzmir gibi depremi yakın zamanda yaşayan ve deprem riskli altında olan kentlerin, afet yönetiminde etkin yapı denetiminin yanında bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanarak hazırlık yapmaları, afet karşısındaki dirençliliğin oluşmasına katkı sağlayacaktır.

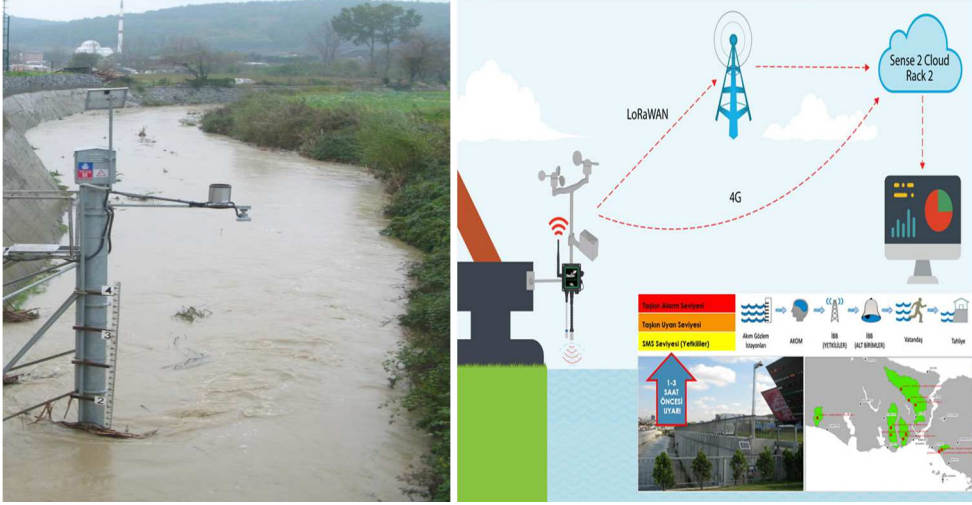
¹⁵ TBB&WWF&EY, Değer Yaratmak İçin Akıllı Şehirler, İstanbul, 2021, sf.19

¹⁶ Yakup Bulut ve M.Miraç ASLAN, Afet Yönetiminde Akıllı Kent Uygulamalarının Rolü, Akıllı Kentler (Ed.Yakup Bulut ve M.Miraç ASLAN, 2021, Bursa, Ekin, Sf.5-6

¹⁷ Google Play Afet İzmir Uygulaması, son güncelleme Ocak 14, <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.ibbcb.acilizmir&hl=tr&gl=US>

4.3. Taşkın Erken Uyarı Sistemi (TEUS)

Taşkın Erken Uyarı Sistemi (TEUS), kent merkezinde özellikle dere yataklarına yanık bölgelerde konuşlanmış alanlarda yaşanan vatandaşların önceden ikaz edilerek taşkından zarar görmelerinin engellenmesi, can ve mal kayıplarının en aza indirgenmesini amaçlamaktadır¹⁸.

Şekil 6. Taşkın Erken Uyarı Sistemi (TEUS)¹⁹²⁰

Sistem içerisinde yer alan taşkın risk haritaları, yağış tahmin modeli ve meteorolojik uydu verileri, akım gözlem istasyonları ve sensörlerin yanı sıra Meteoroloji Genel Müdürlüğü koordinasyonunda verilerini ve model çıktılarını da kullanarak daha etkin ve tutarlı bir erken uyarı sisteminin kullanılması sağlanmaktadır²¹²². Bir afet türü olarak taşkınun birkaç saat öncesinden tahmin edilebilirliğine imkan sağlayan bu uygulama, okyanusa kıyısı olan kentlerin afetlerin risklerini azaltması yönüyle de iyi bir uygulama örneğini oluşturmaktadır.

¹⁸ Mikdat Kadioğlu, Kent Selleri Yönetim ve Kontrol Rehberi, İstanbul, Marmara Belediyeler Birliği, 2019, sf.343

¹⁹ İstanbul Büyükşehir Belediyesi AKOM, son güncelleme Ocak 13, <https://akom.ibb.istanbul/Galeri/TEUSTaskinErkenUyariSistemi>

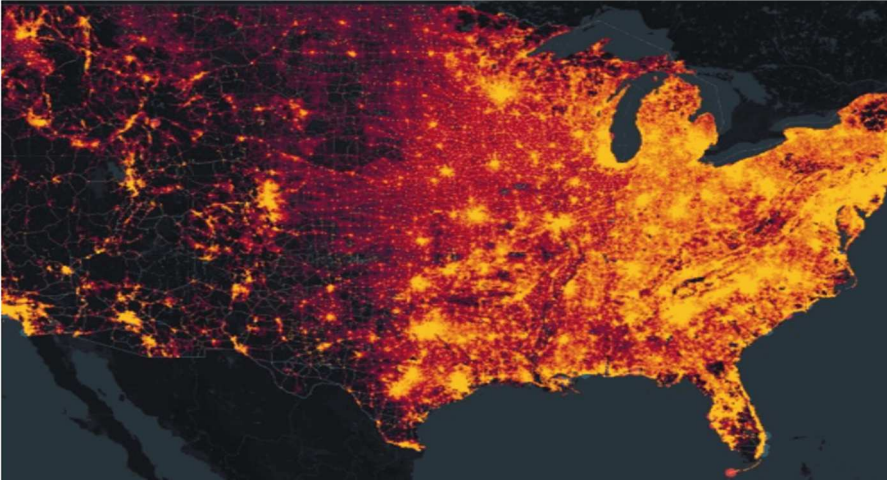
²⁰ Smart City Akıllı Şehir Taşkın uyarı Sistemi, son güncelleme Ocak 13, <https://www.smartcity.com.tr/Akilli-Taskin-Erken-Uyari-Sistemi-AKID4-SID82.html>

²¹ Kadioğlu, 2019, sf.343

²² Türkiye Cumhuriyeti Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2020, sf.106

4.4. Yapay Zekâ & Dijital İkiz: One Concern

Afet ve yönetimi sürecinde; *afete müdahale sürelerinin iyileştirilmesi, ihtiyaç duyulan kaynakların afet bölgesine sevk süreçlerinin kolaylaştırılması, risklerin ve meydana gelebilecek olayların tahmin edilebilmesi, değerlendirilmesi ve tüm bu etmenlere bağlı olarak bir afet senaryosunun yapay zeka teknolojisiyle gerçekleştirilmesine* imkan sağlayan One Concern uygulaması, Los Angeles, San Francisco ve San Mateo County gibi birçok kentte kullanılmaktadır²³. Ayrıca afetlerin daha az afetlere dönüştürülmesi mottosuyla dijital ikiz teknolojisinden yararlanılarak doğal afetler, aşırı hava koşulları ve iklim değişikliğinin neden olduğu risklerin ortaya çıkarıldığı ve analiz edildiği bir yöntem de takip edilmektedir. Kullanılan teknolojilerin yer aldığı uygulamaların başlıcaları; Japonya için Sel Modelleri, Deprem Hasar Modelleri, Deprem Bina Envanter Modeli, Deprem Zamanı Kurtarma Modeli olarak ifade edilebilmektedir²⁴.

Şekil 7. One Concern²⁵

Farklı afet türleri için geliştirilen modellerden oluşan yapay zeka temelli bu uygulama, kentlerin afet ve yönetimi sürecinde ihtiyaç duydukları planlamaların

²³ The President and Fellows of Harvard College. Data-Smart Solutions/Three Emerging Technologies To Improve Emergency Management, son güncelleme Ocak 15, <https://datasmart.ash.harvard.edu/news/article/three-emerging-technologies-improve-emergency-management>

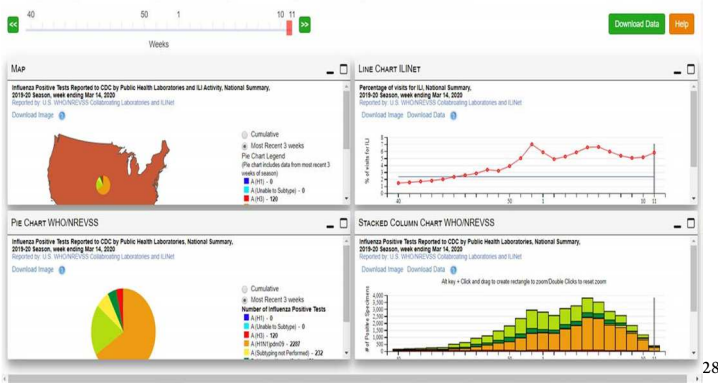
²⁴ One Concern/Transforming Risk Into Resilience, son güncelleme Ocak 15, <https://oneconcern.com/en/use-cases/resilience-modeling-updates/>

²⁵ One Concern, son güncelleme Ocak 15

yapılması, stratejilerin belirlenmesi ve kentlerin afetler karşısındaki dirençliliğinin pekiştirilmesi noktasında pay sahibi olacaktır.

4.5. Blockchain (Blokzincir): The Center for Disease Control and Prevention (CDC)

Bir iş ağındaki işlemi kaydetmek ve varlıklarını izleyebilmek sürecini sağlayan ve kriptografi ile güvence altına alınmış değişmez bir dijital defter olarak tanımlanan Blockchain teknolojisi, afet yönetimi sürecindeki yönetimi ve şeffaflığı sağlayabilmektedir²⁶. The Center for Disease Control and Prevention (CDC) uygulamasında yer aldığı üzere; bir afet yönetimi senaryosunda afetin gerçekleştiği bölgeye yardım amacıyla birden fazla paydaşın aynı anda yardım götürme isteği durumunda bu sürecin yardıma en çok ihtiyacın olduğu bölgenin belirlenmesi, blokzincir üzerinden kayıtlı adreslerin yardım götürmek isteyen taraflarla eşleştirilmesi, sağlık kuruluşu ve halk sağlığı verilerinin paylaşarak kapasite ve ihtiyaçların belirlenmesi ve afet yönetimi sürecinin koordine edilerek daha etkin bir forma kavuşmasını sağlamaktadır²⁷.

Şekil 8. The Center for Disease Control and Prevention (CDC)²⁹

²⁶ IBM, son güncelleme Ocak 15, What is blockchain technology?, <https://www.ibm.com/topics/what-is-blockchain#:~:text=Blockchain%20defined%3A%20Blockchain%20is%20a,assets%20in%20a%20business%20network>

²⁷ The President and Fellows of Harvard College, son güncelleme Ocak 15

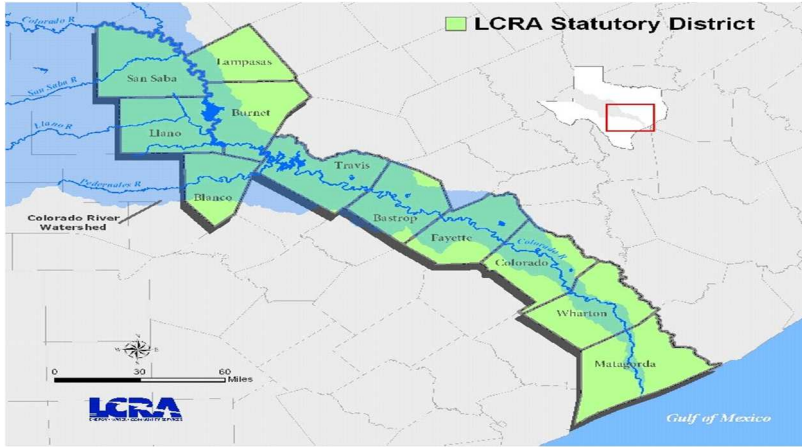
²⁸ The Center for Disease Control and Prevention (CDC), son güncelleme Ocak 15, FluView Interactive, <https://www.cdc.gov/flu/weekly/fluviewinteractive.htm>

²⁹ Uygulamaya ait dashboard'un görselinin sunumu için yaygın bir hastalığa ilişkin verilerden yararlanılmış olup görsel halihazırda bir afet verisiyle ilişkili değildir.

Bir afet yardımı senaryosunun etkin bir şekilde yürütülmesine, verilerin doğru ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olarak ilgili birimlere ve taraflara iletilmesine ve afet yönetimi sürecinin koordinasyonunun blokzincir teknolojisiyle daha yenilikçi ve sürdürülebilir bir forma kavuşmasını sağlayan bu uygulama afet yönetimi sürecinde kentlerin bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanma kapasitelerini de göstermektedir.

4.6. Nesnelerin İnterneti (IoT): The Lower Colorado River Authority (LCRA)

Nesnelerin interneti, “adreslenebilir nesnelerin kendi aralarında oluşturduğu, yaygın bir ağ ve bu ağdaki nesnelerin belirli bir protokol üzerinden iletişim halinde olmasıdır” şeklinde tanımlanmaktadır³⁰. Bu teknolojinin afet ve yönetimi sürecindeki kullanımı incelendiğinde kentlerin afetlere ilişkin risk faktörlerini izlemek ve potansiyel acil durumlarla ilgili verileri ortaya çıkarmak için nesnelerin internetini yani IoT'yi kullandığı görülmektedir³¹.

Şekil 9. The Lower Colorado River Authority (LCRA)³²

³⁰ Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. Akıllı Şehir Terminolojisi. Ankara, 2020

³¹ The President and Fellows of Harvard College. son güncelleme Ocak 15

³² Texas State Soil and Water Conservation Board Headquarters, Continuation of the LCRA Creekside Soil and Water Conservation Program, son güncelleme Ocak 15, <https://www.tsswcb.texas.gov/continuation-lcra-creekside-soil-and-water-conservation-program-0>

The Lower Colorado River Authority (LCRA) uygulamasının yer aldığı kentlerden birisi olan Texas ölçeğinden sunulan ve yukarıda yer alan görselden hareketle; uygulama, suyun bir dere boyunca ne kadar hızlı hareket ettiğini nehir boyunca konuşlandırılmış sensörler yardımıyla ölçerek olası bir taşkın afetinin önceden belirlenmesine ve yönetilebilmesine katkı sağlamaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Afetlerin doğal veya insan temelli olarak ortaya çıkış nedenleri ne olursa olsun kentlere ve kentlerdeki dirençlilik durumuna etki eden önemli faktörlerin arasında yer almaktadır. Tarihsel süreçte, kent yaşamında derin izler bırakan afetler, şekli türü farklı olsa da günümüzde de devam etmektedir. Günümüzde, özellikle kentlerin mücadele etmek durumunda kaldığı afet gerçeğinin, doğal kaynaklardan meydana gelen klasik boyutunun yanında salgın hastalıklar, nükleer sızıntılar, iklim değişikliği vb. farklı yeni birçok boyutu yer almaktadır. İklim değişikliğinin belirginleşen etkileri göz önünde bulundurulduğunda, kent yaşamını ve kentlerde yaşayan insanların beklentilerini karşılamının yanı sıra kentsel direncin artırılmasının bir ihtiyaç olduğu açıkça görülmektedir. Dolayısıyla kentlerin afet yönetimi konusunda geliştireceği stratejiler her zamankinden da fazla önem taşıyan bir duruma gelmiştir. Bu açıdan kaynakların etkin kullanımı, sorunlara hızlı cevap verebilme, riskleri ve kayıpları en aza indirgeme gibi birçok hedefin gerçekleştirilebilmesi gerekmektedir. Bunun için afet yönetim sürecinin hemen her düzeyinde yenilikçi çözümlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada kentlerin birçok alanda karşılaştığı sorunlara yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler üreten *akıllı kent uygulamaları* önemli bir başvuru kaynağı olarak görülmelidir. Nitekim afet yönetim sürecinde karşılaşılan bir dizi zorlukların aşılması, risklerin tahmin edilebilir ve önlenebilir hale getirilmesi, can ve mal kayıpların azaltılması, gerekli koordinasyonun sağlanması, karar verme süreçlerinin veri temelli olarak gerçekleşmesi gibi birçok ihtiyaç, afet yönetiminin etkin bir şekilde gerçekleşmesini ve kentlerin afetler karşısındaki dirençliliğinin artırılmasını gerekli kılmaktadır. Nitekim akıllı kent uygulamalarının, afet yönetim sürecinde *yapay zekâ, nesnelere interneti (IoT), sensörler, karar destek sistemleri, dijital ikiz* başta olmak üzere birçok teknolojiyi kullanarak çözüm-

ler üretmekte olduğu görülmektedir. Bütün bunlar dikkate alındığında, kullanılan bu teknolojiler sayesinde üretilen çözümler; afet risklerinin azaltılması, kayıpların önlenmesi, etkin afet yönetiminin yapılabilmesi, kentlerin dirençliliğinin ve yaşanabilirliğinin artırılması gibi birçok katkı, akıllı kent uygulamalarının afet yönetim sürecinde üstlenmiş olduğu etkin rolü ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- [1] Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). *Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı*. 2019. <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu> (erişildi: Ocak 8, 2022).
- [2] —. *Afet Yönetim ve Karar Destek Sistemi (AYDES)*. 2022. <https://www.afad.gov.tr/afet-yonetim-ve-karar-destek-sistemi-projesi-aydes21> (erişildi: Ocak 12, 2022).
- [3] Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı. *Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye*. 2016. <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html> (erişildi: Ocak 12, 2022).
- [4] Bulut, Yakup, ve Miraç. M. Aslan. «Afet Yönetiminde Akıllı Kent Uygulamalarının Rolü.» *Akıllı Kentler (Uygulamalar, Sorunlar ve Çözümler)* içinde, yazar Yakup Bulut ve Miraç. M. Aslan, 5-6. Bursa: Ekin Yayınevi, 2021.
- [5] Google Play. *Afet İzmir*. 30 Ekim 2020. <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.ibbcbs.acilizmir&hl=tr&gl=US> (erişildi: Ocak 14, 2022).
- [6] IBM. *What is blockchain technology?* 2018. <https://www.ibm.com/topics/what-is-blockchain#:~:text=Blockchain%20defined%3A%20Blockchain%20is%20a,assets%20in%20a%20business%20network.> (erişildi: Ocak 15, 2022).
- [7] International Organization for Standardization (ISO). «ISO/DIS 22300(en) Security and resilience — Terminology.» 2016. <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:22300:dis:ed-2:v1:en> (erişildi: Ocak 8, 2022).
- [8] İstanbul Büyükşehir Belediyesi AKOM. *TEUS Taskin Erken Uyarı Sistemi- Galeri*. 2021. <https://akom.ibb.istanbul/Galeri/TEUSTaskinErkenUyarıSistemi-4> (erişildi: Ocak 13, 2022).
- [9] Kadioğlu, Mikdat. *KENT SELLERİ YÖNETİM ve KONTROL REHBERİ*. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği, 2019, 343.
- [10] Keleş, Ruşen. *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi, 2013.
- [11] Lisdorf, Anders. *Demystifying Smart Cities*. Copenhagen: APress, 2020.

- [12] One Concern. *One Concern/Transforming Risk Into Resilience*. 2021. <https://oneconcern.com/en/use-cases/resilience-modeling-updates/> (erişildi: Ocak 15, 2022).
- [13] —. *Product One Concern Dna*. 2022. <https://oneconcern.com/en/products/dna/> (erişildi: Ocak 15, 2022).
- [14] Regina Below vd., *Disaster Category Classification and Peril Terminology for Operational Purposes*, Centre for Research on the Epidemiology of Disasters, 2009.
- [15] Smart City. *Akıllı Şehir Taşkın uyarı Sistemi*. 2022. <https://www.smartcity.com.tr/Akilli-Taskin-Erken-Uyari-Sistemi-AKID4-SID82.html> (erişildi: Ocak 13, 2022).
- [16] T.C. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. *Akıllı Şehirlerde Afet ve Acil Durum Yönetimi*. Ankara, 2020.
- [17] TBB&WWF&EY. *Değer yaratmak*. İstanbul, 2021.
- [18] Texas State Soil and Water Conservation Board Headquarters. *Continuation of the LCRA Creekside Soil and Water Conservation Program*. 19 Nisan 2019. <https://www.tsswcb.texas.gov/continuation-lcra-creekside-soil-and-water-conservation-program-0> (erişildi: Ocak 15, 2022).
- [19] The Center for Disease Control and Prevention (CDC) . *FluView Interactive*. 6 Temmuz 2018. <https://www.cdc.gov/flu/weekly/fluviewinteractive.htm> (erişildi: Ocak 15, 2022).
- [20] The President and Fellows of Harvard College. *Data-Smart Solutions/Three Emerging Technologies To Improve Emergency Management*. 14 Haziran 2018. <https://datasmart.ash.harvard.edu/news/article/three-emerging-technologies-improve-emergency-management> (erişildi: Ocak 15, 2022).
- [21] Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. *Akıllı Şehir Terminolojisi*. Ankara, 2020.
- [22] Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı . «ULUSAL AKILLI ŞEHİRLER STRATEJİSİ VE EYLEM PLANI.» 2019. <https://www.akillisehirler.gov.tr/wp-content/uploads/EylemPlani.pdf> (erişildi: Ocak 12, 2022).
- [23] Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. «Akıllı Şehirlerde Afet ve Acil Durum Yönetimi.» 2020. https://www.akillisehirler.gov.tr/wp-content/uploads/KapasiteGelistirme/Egitim_Pdf/Akilli_Afet_ve_Acil_Durum_Yonetimi.pdf (erişildi: Ocak 10, 2022).

- [24] —. *Türlerine Göre Afetler*. 2018. <https://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/turlerine-gore-afetler-i-85851> (erişildi: Ocak 10, 2022).
- [25] United Nations Office for Disaster Risk Reduction. *Disaster management*. 2020. <https://www.undrr.org/terminology/disaster-management> (erişildi: Ocak 8, 2022).

YEREL YÖNETİMLERİN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ YÖNETİŞİMİ ÇERÇEVESİNDE DİRENÇLİ ŞEHİRLER OLUŞTURMADAKİ ROLÜ¹

Ahmet İlhan*

GİRİŞ

21. yüzyılın en önemli ve tartışmalı ekolojik sorunu ekonomiyi, jeopolitiği, sosyolojiyi, yerel siyasetleri, bireylerin yaşamını etkileyerek kendisini küresel ısınma biçiminde gösteren iklim değişikliğidir². Gezegenimizi tümüyle ilgilendiren ve tarihsel süreç içerisinde belirli dönemlerde görülen iklim değişikliğinin günümüzde ayırt edici özelliği, insan etkinlikleri sonucu ortaya çıkmasıdır. 1800'lü yıllardan itibaren dönüm noktası Sanayi Devrimi kabul edilen sonraki süreçte Dünya'nın ortalama sıcaklığı sürekli artış eğiliminde olmuştur. Endüstriyel kapitalizm ile birlikte kentleşme ve kirlilik artmış dolayısıyla insanlığın çevreye ve doğal ortama baskısı da aynı oranda artış göstermiştir. Bu durumun iklim sistemini değiştirerek canlı yaşamının yok oluşuna kadar devam edecek bir tehlike halini aldığı görülmektedir. Son yıllarda iklim değişikliğinin ekonomik, sosyal, çevresel-mekansal olumsuz etkileri ağır biçimde hissedilmektedir³. Küresel ısınmaya neden olan sera gazı emisyonları özellikle fosil yakıtlara dayalı/bağımlı üretim-tüketim etkinlikle-

¹ Bu çalışma, yazar tarafından sunulan doktora tez önerisinden hareketle elde edilmiştir.

* Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, ahmet.lhn.67@gmail.com

² Mark Maslin, *Küresel Isınma*, çev., Sinem Gül, Ankara: Kültür Kitaplığı: 104, Bilim: 4, 2011, s.9.

³ Anthony Giddens, *İklim Değişikliği Siyaseti*, çev., Erhan Baltacı, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2013, s.11.

rinden kaynaklanarak atmosferde birikmektedir. Enerji, sanayi, nüfus, ulaşım, arazi kullanımı, bina, tarım, atık gibi ekonomik gelişmenin parametreleri olan alanlarda iklim ve çevreye yönelik negatif dışsallıkların küresel iklim dengesini bozduğu açıktır. Nitekim meteorolojik, hidrolojik, ekolojik afetlerin sayısı, şiddeti, görüldüğü alan ve verdiği zararlar artış göstermektedir.

Uluslararası düzlemde iklim değişikliği sorununu içeren afet yönetim politikalarını oluşturan özendirici adımlar atılmıştır. Hyogo Afet Risklerinin Azaltılması Çerçeve Eylem Planı (2005-2015) ve Sendai Afet Risklerinin Azaltılması Çerçeve Belgesi (2015-2030) bu anlamda önemli bir yere sahiptir. Dünya genelinde ülkelerin afet risklerine hazırlanmaları, bu riskleri doğru tahmin etmeleri ve afetler ile mücadele etme stratejilerini geliştirmeleri bağlamında BM öncülüğünde yapılan çalışmalar uyarıcı bir rol üstlenmiştir. Hyogo Afet Risklerinin Azaltılması Çerçeve Eylem Planı, 2005-2015 yılları arasında ülkelere yol haritası sunmuş, afet risklerinin azaltılmasının uygulanması için ulusal ve yerel önceliklerin dikkate alındığı güçlü kurumsal yapılanmalar önermiştir. Ardından Hyogo'nun devamı olan ve 2015-2030 yılları arasını kapsayan Sendai Afet Risklerinin Azaltılması Çerçeve Belgesi ilan edilmiştir. Bu belge, ülkeler tarafından imza altına alınmış olup afet risklerinin azaltılmasına ilişkin Sendai Çerçeve Belgesi 14-18 Mart 2015 tarihleri arasında Japonya'nın Miyagi eyaleti, Sendai şehrinde düzenlenen "Afet Risklerinin Azaltılması Üçüncü Dünya Konferansı"nda kabul edilmiştir. Strateji belgesi, 2015 sonrası için afet risklerinin azaltılmasına yönelik eylem, öncelik ve politikaları içermektedir⁴. Ayrıca bu belgenin iklim değişikliğinin neden olduğu afetler ile mücadele stratejilerini geliştirdiği ve pek çok ülkenin ulusal afet yönetimi anlayışının yeniden yapılandırılmasında uyarım niteliği taşıdığı görülmektedir⁵. Ulusal düzlemde de AFAD tarafından Türkiye özelinde 2014-2023 yılları arasını kapsayan "İklim Değişikliği ve Buna Bağlı Afetlere Yönelik Yol Haritası Belgesi" hazırlanarak yasal ve yönetsel kapasite ile toplumsal bilinç temelli bir yapılanmanın güçlendi-

⁴ Aslı Akay, *İklim Değişikliğinin Neden Olduğu Afetlerin Etkileri*, Ankara: İklim Değişikliği Eğitim Modülleri Serisi, 2019, s.36.

⁵ Akay, *İklim Değişikliğinin Neden Olduğu Afetlerin Etkileri*, s.39.

rilmesi amaçlanmıştır⁶. Ayrıca iklim değişikliğinin yol açabileceği afet riskleri ve neden olduğu afetler karşısında mücadele yöntem ve tekniklerinin geliştirilmesi yeniden ele alınmıştır.

Bu çalışmada, kavramsal bir inceleme perspektifi çizilerek literatür taramasından hareketle konuya ilişkin saptamalar üzerinde durulacaktır. Yerel yönetimlerin iklim değişikliği ile mücadele noktasında iklim değişikliği yönetişiminin bir bileşeni olarak nasıl rol aldığına kısaca değinilecektir.

1. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ YÖNETİŞİMİ, AFET RİSKLERİ VE DİRENÇLİLİK

İklim değişikliği ile mücadele edebilmek için bütünleşik ve çoklu afet yönetimi politikalarının çevre odaklı dönüştürülmesi, kentlerin iklim direncinin artmasını sağlayan bir çerçevede ele alınmaya başlanmıştır. Aynı zamanda bu gelişmeler, iklim değişikliği yönetişiminin önemli bileşenlerinden biri olan yerel yönetimlerin afetlere hazırlıklı olma ve dayanıklılık stratejilerini geliştirme hedeflerine rehberlik etmektedir. Özellikle şehirlerin iklim afetlerine maruz kaldığı görülmektedir. Bu nedenle, iklim değişikliği ile mücadelenin ön saflarında kentlerin yer alması gerektiği savunulmaktadır. Öyle ki nüfusun kentlerde birikmesi ve yoğunlaşması, kentte yaşayanların iklim afetlerinden etkilenebilirliği ve zarar görebilirliğini arttırmaktadır.

Türkiye, iklim değişikliğinden en fazla etkilenecek ülkelerden biridir. IPCC (Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli) verileri de bunu kanıtlamaktadır. Gelecek 20-50-100 yıllık periyotlarda Türkiye'nin iklim değişikliği kaynaklı afetlere sıkça maruz kalacağı tahmin edilmektedir. IPCC'nin 4. ve 5. Değerlendirme Raporları, Akdeniz havzası ve Güney Avrupa ülkelerinin aşırı sıcak hava dalgaları, tropikal fırtınalar, ani seller, hortum, toz taşınımı, kuraklık, çölleşme, orman yangınları gibi afetlerle daha fazla karşılaşacağını vurgulamaktadır⁷. Dünya Bankası'nın çalışmaları da iklim değişikliğine bağlı olarak gerçekleşecek olan felaketlerin boyu-

⁶ AFAD, 2014-2023 İklim Değişikliği ve Buna Bağlı Afetlere Yönelik Yol Haritası Belgesi, Ankara: T.C. Başbakanlık, 2014.

⁷ Ömer L. Şen, "Türkiye'de İklim Değişikliğinin Bütünsel Resmi", III. Türkiye İklim Değişikliği Kongresi TİKDEK İstanbul, 2013, s.3.

tunu ifade etmektedir. Buna göre iklim değişikliğinin etkileri çok daha geniş alanda etkisini gösterecek ve milyonlarca insanı tehdit eden bir unsur haline gelecektir. Nitekim gıda güvensizliği, salgın hastalıklar, böcek istilaları, kitlesel göçler, su kıtlığı gibi olumsuzluklar görülecektir. Avrupa Çevre Ajansı da iklim kaynaklı afetlerin Avrupa kıtasında sayı, etki, şiddet, verdiği zarar bakımından artacağına dikkat çekmektedir. Dünya nüfusunun %90'ının kentlerde yaşadığı dikkate alındığında iklim değişikliği karşısında kırılgan ve hassas yapıda olan kentlerin iklim direncinin artırılması ve iklim değişikliğine uyum sağlaması gerekmektedir. Dolayısıyla iklim afetlerine hazırlık önem kazanarak etkin bir afet yönetim politikası uygulama gereksinimi doğmaktadır⁸.

Türkiye, iklim kaynaklı afetlerin yüksek oranda görüldüğü bir ülke durumuna gelmektedir. Bu durum Türkiye açısından riskler taşımakta, kentsel kırılganlıkların artması nedeniyle Türkiye'nin dirençli kentler oluşturmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda iklim değişikliğinin etkilerini azaltma ve iklim değişikliğine uyum sağlama çabalarının başında kentlerdeki karbon yutak alanlarının korunması gelmektedir⁹. Sera gazı azaltım çalışmalarının yerleşik bir anlayışa bürünmesi ve bunun için enerjiden sanayiye, binadan ulaşımaya birçok sektörde fosil yakıt kullanımından vazgeçilmesi ya da hiç değilse kullanımının azaltılması gerekmektedir. Yaşanma olasılığı bulunan afetlere karşı sürdürülebilir, çoklu ve bütünlük bir afet yönetim sisteminin yerleştirilmesi de ayrıca önemlidir. Buna ek olarak, orman örtüsünün korunması, arazi kullanımı ve tarım faaliyetleri, atık ve depolama tesislerinin yenilenmesi, karbon salım envanterlerinin çıkarılmaya devam etmesi vb. birçok konuda uyum stratejisi oluşturmak ve uygulamak böylece iklim afetlerine karşı kentleri dirençli yerleşim alanları yapmak gerekir. Kentler, kendi düşük karbon siyasalarını oluşturmak, ekonomik sektörlerde sera gazı azaltım hedefleri belirlemek ve ulusal politikalara destek olmak için yerel düzeyde iklim değişikliği ile mücadele yöntemlerini hayata geçirmektedir¹⁰. Yerel iklim değişikliği eylem plan-

⁸ Akay, *İklim Değişikliğinin Neden Olduğu Afetlerin Etkileri*, s.18-21.

⁹ Elif Çolakoğlu, Elif, *İklim Değişikliği, Sürdürülebilir Kentler ve Kentsel Planlama Etkileşimi*, Ankara: İklim Değişikliği Eğitim Modülleri Serisi, 2019, s.7.

¹⁰ Nuran Talu, *Türkiye'de İklim Değişikliği Siyaseti*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2015, s.472.

ları bunun tipik örneğidir ve iklim değişikliği yönetişiminin bir parçası olarak değerlendirilebilir. Enerji, sanayi, ulaşım, atık, bina, su ve arazi başta olmak üzere daha pek çok sektörde yerel yönetimler iklim değişikliği yönetişiminin bir parçası olarak azaltım ve uyum politikalarını eylem planları, risk analizleri, bütünleşik ve çoklu afet yönetimi uygulamaları ile ortaya koymaya çabalamaktadır. BM, AB, OECD, Dünya Bankası gibi küresel kuruluşlar da yerel yönetimlere bu alanda fikir verecek mali ve teknik altyapıların hazırlanmasını önermektedir.

İklim değişikliği yönetişimi, Yerel Gündem 21 ve Habitat 3 belgelerinde yönetişimsel düşünceden hareketle Paris İklim Anlaşması doğrultusunda daha sık gündemde tutulan bir konudur. İklim değişikliği yönetişimi, iklim değişikliği ile mücadele politikaları ve stratejilerinin geliştirilmesi ve belirlenmesinde katılımcı, etkin ve çoğulcu bir yaklaşımla devlet-kamu kesimi, özel sektör, sivil toplum, meslek kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler, gönüllü kuruluşlar ve halk temelli çok boyutlu ve kademeli bir anlayış olarak karşımıza çıkmaktadır¹¹. Gerçekten de yerel yönetimlerin uygulamaları ile iklim değişikliği ile mücadele pratiklerinin azaltım ve uyum politikalarını pozitif yönde etkileyecek bir role sahip olduğu düşünülmektedir.

Afetlere karşı hazırlıklı olma ve önlem alma noktasında dirençlilik kavramından bahsederken onun zıddı gibi düşünülen kırılganlık kavramı üzerinde de durmak gerekir. Kırılganlık, bireyin, topluluğun veya sistemlerin tehlikelerin etkilerine duyarlılığını arttıran fiziksel, sosyal, ekonomik veya çevresel faktörlerdir¹². Dolayısıyla afetlere karşı dirençlilik fazla ve kırılganlık az ise afetler ile mücadele edebilme kapasitesi de o denli yüksek olabilmektedir. Kırılgan yapıya sahip alanların ve varlıkların güçlendirilmesi ve iyileştirilmesi dayanıklılık temelinde mümkün olabilir.

¹¹ Mustafa Demirci, "Kentsel İklim Değişikliği Yönetişimi", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 46 (2015), s.80.

¹² Nehir Varol ve Esmâ B. Kırıkkaya, "Afetler Karşısında Toplum Dirençliliği", *Dirençlilik Dergisi*, 1/1 (2017), s.2.

Dirençlilik, tehlikelere maruz kalmış bir sistemin, topluluğun veya toplumun, kendi temel yapılarını ve işlevlerini koruma ve onarma dahil, bir tehlikenin etkileri karşısında zamanında ve etkin bir şekilde direnme, soğurma, uyum geliştirme ve iyileşme becerisidir¹³. Dirençli şehirler ise, gelecekteki olası şoklar ve bu şokların sosyal, ekonomik ve teknik sistemler ve altyapılara verebileceği zararlardan korunabilmek ve bu olası şoklar karşısında aynı işlevleri, sistemleri ve kimliği koruyabilecek durumda olmak için kapasite geliştirebilen şehirlerdir¹⁴. Buradan hareketle, iklim değişikliğinin neden olduğu afetlere karşı hazırlıklı olabilme düzeyi ve yetkinliği dirençlilik ile ilgili unsurlardır.

2. YEREL YÖNETİMLERİN PRATİKLERİ

Yerel yönetimlerin iklim değişikliği ile başa çıkma amacıyla üstlendiği roller ve iklim değişikliği politikasına katkı sunmalarına olanak tanıyan platformlar üzerinde kısaca durmakta yarar vardır. Yerel Gündem 21'in üzerinde durduğu katılımcı yerel yönetim, kent ölçeğinde karar alma süreçlerine yerel yönetimlerin yanı sıra özel sektör, sivil toplum, kent konseyleri, üniversiteler gibi kesimleri de dâhil ederek kentsel çevre ve sosyo-ekonomik durumları gözetmeyi hedeflemiştir¹⁵. Dolayısıyla hazırlanan ve hazırlanma süreci devam eden yerel iklim eylem planlaması pratiğinde bu mekanizmanın devreye girmesi gerektiği varsayılmıştır. Bunun iklim paydaşlığını pekiştireceği ve dirençliliğe katkı sunacağı kabul edilmektedir¹⁶. Dirençlilik kavramı afetlere dayanıklı kentler bağlamında kullanılmakta ve toplumun her kesimini ilgilendirmektedir. Buna bağlı olarak yerelden başlayan ve merkezin desteklediği politik süreçlerin iklim direncini de pozitif yönde etkileyeceği kabul edilmiştir. Örneğin; UNDRR tarafından 2020 yılında yayımla-

¹³ <https://www.undrr.org/publication/2009-unisdr-terminology-disaster-risk-reduction>, erişim, 28 Aralık, 2021.

¹⁴ https://ipa.gov.tr/assets/uploads/files/climate_change_261217.pdf, erişim, 19 Ocak, 2022.

¹⁵ IULA EMME, *Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler Elkitabı*. haz. Sadun Emrealp, İstanbul: Birmat Matbaası, 2. Baskı, 2005, s.39.

¹⁶ Çiğdem Tuğaç, "Kentsel Dirençlilik Perspektifinden Yerel Yönetimlerin Görevleri ve Sorumlulukları", *İdeal Kent Dergisi*, 28/10 (2019), s.1011.

nan “Kentlerin Afet Dirençlilik Karnesi” başlıklı belge, halk sağlığı sistemini güçlendirme ve afetlerin sağlık risklerini azaltmayı önermiştir¹⁷.

Yerel yönetimlerin iklim eylem planları çerçevesinde gönüllü katkıları bulunmaktadır. Avrupa Birliği (AB) tarafından 2008 yılında tek taraflı olarak kabul edilen AB İklim ve Enerji Paketi ilkelerine dayanan Belediye Başkanları Sözleşmesi ile AB'nin iklim siyasetleri çerçevesinde “20-20-20” planı diye anılan politikası iklim değişikliği yönetişimine de destek olmaktadır. Buna göre, AB’de sera gazlarının salımı 2020 yılına kadar %20 oranında düşmesi, enerji tasarrufu ve verimliliğinde %20 artış sağlanması, enerji üretiminde yenilenebilir enerjinin payı %20’ye çıkarılması hedeflenmiştir. Ayrıca taşıtlarda biyoyakıt kullanımı oranının %10’a ulaşması beklenmiştir. Bu bağlamda kentler, kendi düşük karbon piyasalarını hareketlendirerek yeşil kentsel altyapı odaklı ekonomik programlarını yapmak ve ulusal siyasetlere destek olmak için yerel düzeyde yenilikçi iklim değişikliği politikalarını hayata geçirmeye hazırlanmıştır¹⁸.

Bazı belediyelerin hazırladığı yerel iklim değişikliği eylem planları, belirli amaçları ve stratejileri içererek kendi iklim değişikliği siyasalarını betimlemektedir. Sera gazı salım envanteri çıkarma, ekonomik sektörlerde emisyon azaltım oranları belirleme, yenilenebilir enerji yatırımları, sürdürülebilir atık yönetimi, akıllı ulaşım sistemleri, kentsel yeşil alanlar oluşturma ve daha pek çok alanda iklim değişikliği ile mücadele katkı sunmaktadır.

¹⁷ https://mcr2030.undrr.org/sites/default/files/2021-08/UNDRR_Public%20Health%20Scorecard%20Addendum%20v2.0_Turkish-Jan2021.pdf, erişim, 23 Ocak, 2022.

¹⁸ Talu, *Türkiye’de İklim Değişikliği Siyaseti*, s.473.

Tablo 1. Türkiye'de Büyükşehir Belediyelerine İlişkin Yerel İklim Eylem Planında Son Durum

Büyükşehir Belediyesi	Covenant of Mayors	Compact of Mayors	Yerel İklim Değişikliği Eylem Planı Var mı?	
			Seragazi Azaltım Hedefi	İklim Uyum Planı
İstanbul		✓	✓	✓
Ankara				
İzmir	✓	✓	✓	
Antalya	✓	✓	✓	
Bursa	✓	✓	✓	✓
Kocaeli		✓	✓	✓
Adana		✓		
Mersin		✓		
Sakarya	✓	✓		
Aydın				
Muğla	✓	✓	✓	
Samsun				
Eskişehir	✓	✓		
Tekirdağ				
Balıkesir	✓			
Manisa				
Denizli	✓	✓	✓	✓
Trabzon			✓	
Gaziantep	✓	✓	✓	
Diyarbakır				
Van				
Hatay			✓	✓
Konya				
Kayseri				
Mardin				
Ordu				
Erzurum				
Kahramanmaraş			✓	
Malatya				
Şanlıurfa				

Kaynak: Bu tabloda işaretlenen alanlar, <https://www.covenantofmayors.eu/about/covenant-community/signatories.html>, ve <https://www.iklimhaber.org/iklimin-kentlesmesi-ve-yerel-iklim-eylem-planlari/> internet adresleri taranarak derlenmiştir. (Erişim Tarihi: 14.12.2021).

Sera gazı envanteri hesaplaması yapan 28 belediyeden 19'unun azaltım hedefleri ve sürdürülebilir enerji eylem planları bulunmaktadır. Bunlar; Antalya, Bursa, Denizli, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Muğla, Trabzon, Hatay ve Kahramanmaraş büyükşehir, Çankaya, Nilüfer, Tepebaşı, Kadıköy, Maltepe, Seferihisar ve Bornova ilçe belediyeleridir. İklim uyum planını yapmış sadece altı belediye vardır. Bunlar: Bursa, Denizli, İstanbul, Kocaeli, Hatay büyükşehir belediyeleri ile Kadıköy ilçe belediyesidir¹⁹.

Hatırlatıcı olması bakımından C40 Şehirler İklim Liderliği Grubu da (Türkiye'den sadece İstanbul Büyükşehir Belediyesi üye) iklim değişikliğine uyum, adil dönüşüm, temiz enerji, toplumsal cinsiyet paradigmasına dayalı planlama vb. konularda kentsel dirençliliği esas alan bir yol gösterici platformdur²⁰. Yine UCLG-MEWA'nın (Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Orta Doğu ve Batı Asya Bölge Teşkilatı) 2021 yılındaki bir raporunda Covid-19 pandemisi gölgesinde yerel yönetimlerin dirençli ve düşük karbonlu bir geleceğe yönelik attığı adımlar özetlenmiştir. İklim risklerinin aciliyetini ve ölçeğini ele almak için daha fazla eyleme gerek duyulduğu ve yerel yönetimlerin bu zorlu görevi yerine getirmede oynayacağı çok önemli bir rolü bulunduğu ifade edilmiştir²¹. Ayrıca ICLEI (Sürdürülebilirlik için Yerel Yönetimler Ağı) adlı platformun da yerel yönetimlerin iklim değişikliği politikalarında aktif rolü olmasını ve dirençli şehirler oluşturma bağlamında şehirleri dönüştürerek direnek haline getirme hedeflerini düşünsel ve eylemsel açıdan önemseyen bir organizasyon olduğunu vurgulamak gerekir²².

Kentler, iklim değişikliğinin hem faili hem de mağduru konumundadır. Hızlı nüfus artışı, düzensiz yapılaşma, endüstriyel etkinlikler ve fosil yakıtlara dayalı enerji tüketimi iklim değişikliğinin hız kazanmasına neden olmaktadır. Böylece iklim değişikliği yarattığı olumsuz sonuçlarla birlikte her şeyden önce kentsel bir sorun niteliği taşımaktadır. Çünkü hem nüfus yoğunluğu kentlerdedir hem de

¹⁹ <https://www.iklimhaber.org/iklimin-kentlesmesi-ve-yerel-iklim-eylem-planlari/>, erişim, 5 Aralık, 2021.

²⁰ <https://www.c40.org/the-c40-knowledge-hub/>, erişim, 24 Aralık, 2021.

²¹ UCLG-MEWA, *Orta Doğu ve Batı Asya'daki Yerel Yönetimlerden İklim Eylemi*, https://uclgmewa.org/uploads/file/bde3bf4a6887485cbffbbda2868fb092/Orta_Dogu_ve_Bati_Asyadaki_Yerel_Yonetimlerden_Iklim_Eylemi.pdf, erişim, 23 Aralık, 2021.

²² <https://www.iclei.org/>, erişim, 24 Aralık, 2021.

kentsel çevreyi de kapsayacak planların ve eylemlerin yapılması ve uygulanması kenti ilgilendirmektedir. Yerel yönetimler bu bağlamda iklim yöneticileri olarak işlev görebilmektedir. İklim değişikliği politikalarının yerelden başlayarak sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğe dayanarak oluşturulması ve yürütülmesi önemlidir. Yerel yönetimlerin iklim değişikliği ile mücadeledeki rolü, kendi sera gazı emisyonlarını yönetme yoluyla, yasal ve idari düzenleme yoluyla, iklim ve çevre dostu hizmet sunumuyla, eşgüdüm ve katılım odaklı yapabilir kılma yoluyla gerçekleşmektedir²³.

Kentlerde karbon yutak alanlarının azlığı ve kentsel ısı adası etkisiyle iklim değişikliğinin sosyal, ekonomik ve çevresel sonuçlarına karşı kırılgan yapıda olan kentlerin iklim direncini arttırması ve buna ilişkin yol haritası belirlemesi gerekmektedir²⁴. Dolayısıyla yerel yönetimlerin iklim değişikliği ile mücadele stratejilerini geliştirmesi bakımından yerel iklim eylem planlarını hazırlaması, paylaşması, uygulaması ve bunun için azaltım ve uyum taahhütlerinin somut biçimde hedeflenmesi önemlidir. Çünkü sıcak hava dalgaları, yağış rejimindeki düzensizleşme, aşırı hava olayları, kuraklık, su stresi ve kıtlığı, beklenmedik yangınlar gibi olumsuzluklar kentlerde afete dönüşebilmektedir²⁵. Yerel iklim değişikliği eylem planlarının (YİDEP) iklim değişikliği ile mücadelede yerel ve ulusal politika belirleme süreçlerini kapsaması ve bu süreçlerin etkili biçimde yürütülmesi gerekmektedir. Örneğin Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin hazırlamış olduğu "Sera Gazı Envanteri ve İklim Değişikliği Eylem Planı"nda sera gazı salım envanteri ölçümlerine göre kentin sanayi bölgesi olmasının da etkisiyle emisyon miktarının çok fazla olduğu anlaşılmaktadır²⁶. Bunun karbon yakalama ve karbon yutak alanları oluşturma hesapları açısından önemli bir veri olarak baz alınması ve daha fazla azaltım gerçekleştirilmesi bakımından önemli olduğu varsayılmaktadır.

²³ Semra C. Mazlum, "Küresel İklim Değişikliğine Karşı Yerel Çözümler: Yerel İklim Politikalarının Karşılaştırmalı İncelemesi", *Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler Dergisi*, 2 (2009), s.1012-1013.

²⁴ https://ipa.gov.tr/assets/uploads/files/climate_change_261217.pdf, erişim, 5 Aralık, 2021.

²⁵ Baran A. Uncu, *İklim İçin Kentler: Yerel Yönetimlerde İklim Eylem Planı*. Seyrantepe-Kağthane: Dijital Düşler Basım, 2019, s.20-25.

²⁶ REC Türkiye, *Kocaeli Sera Gazı Envanteri ve İklim Değişikliği Eylem Planı* 2018, https://rec.org.tr/wp-content/uploads/2018/09/Kocaeli_SGE_IDEP_Final.pdf, erişim, 11 Ocak, 2022.

Toparlanacak olursa, her bölge, her havza, her yerleşim için çeşitlendirilmiş risk analizleri, erken uyarı sistemleri, coğrafi bilgi sistemleri, hava kontrol izlenmeleri, afet risk haritaları, uzaktan algılama, radarlar ve istasyonlar uygulanacak afet yönetiminin önemli araçlarıdır. Orman, nehir, kıyı ve deniz ekosistemleri iklim afetlerine karşı hassas yapıda olduğu için bu alanlara özgü çevre politikalarında yasal önlemler yetersiz kalabilmektedir. Toplumsal açıdan gündelik hayat alışkanlıklarının iklim değişikliğine uyum politikaları kapsamında geliştirilmesi, bireyler için iklim bilinci düzeyinde artış sağlayacaktır. Aynı artışın iklim afetlerine karşı dirençliliği de olumlu yönde etkileyeceği açıktır. Tüm bunların yerel yönetimler öncülüğünde gerçekleştirilmesi, iklim değişikliği yönetişimi çerçevesinde ele alınabilecek politikalar olarak görülmesi ve dirençli şehir vizyonuna odaklanan çalışmalarla desteklenmesi gerekmektedir.

SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Yerel yönetimlerin iklim değişikliği ile mücadelede öncü rol oynamaları gerekmektedir. Çünkü iklim değişikliğinin kentsel alanlara, karasal ekosistemlere ve gündelik yaşama etkileri toplumsal ve ekonomik olumsuzluklar yaratabilmektedir. Dolayısıyla iklim değişikliği politikasının aktörleri arasında bulunan yerel yönetimler belirli sorumluluklara ve yükümlülükler sahip olabilmektedir.

Katılımcı yönetim çerçevesinde yerel yönetimlerin iklim değişikliği kaynaklı meteorolojik, hidrolojik, ekolojik vb. afetlere karşı dirençliliği hedeflemeleri önem kazanmaktadır. Sıcak hava dalgaları, ani seller, kentsel ısı adası, şiddetli fırtınalar, dolu, kuraklık, hava kirliliği başta olmak üzere afet boyutuna ulaşabilecek pek çok olaya karşı dirençli şehirler oluşturulması ve şehirlerin dayanıklılık temelinde dönüştürülmesi önerilmektedir. Karbon yutak alanları oluşturma ve koruma, akıllı ulaşım sistemleri geliştirme, yeşil planlama yaklaşımlarını benimseme konularında yerel yönetimlerin belirlediği veya yürüteceği iklim dostu siyasetlerin fayda sağlayacağı altı çizilmektedir. Bütünleşik, sürdürülebilir ve rasyonel bir risk yönetimini içeren anlayışın yerel yönetimlere iklim değişikliğinin etkilerini azaltma ve afetlere hazırlıklı olabilme noktasında olanaklar, avantajlar ve fırsatlar yarattığı görülmektedir. Bu doğrultuda yerel yönetimlerin iklim değişikliği eylem planları, mücadele stratejileri, azaltım ve uyum politikaları dirençli şehirler vizyonunun

geliştirilmesine de katkı sunmaktadır. Yerel yönetimlerin dirençli şehirler yaratmak için hedeflemesi ve oluşturması gereken politikalar ile mevcut koşullar ve durumlar kısaca şöyle özetlenebilir:

- Türkiye'nin su yönetimi politikalarını iklim değişikliğine uyum sağlama çerçevesinde değiştirmesi gerekliliği acil bir durumdur.
- İklim değişikliği kaynaklı hidrolojik, meteorolojik, çevresel ve tarımsal afetlere müdahale biçimlerinde gelişmiş yeni stratejilere gereksinim vardır.
- İklim değişikliği ile mücadele politikaları çerçevesinde hazırlanan yerel iklim değişikliği eylem planları henüz yasal dayanakta yoksundur.
- İklim değişikliğini ve olası iklimsel afetleri mercek altına alan yerel iklim değişikliği eylem planlarının hazırlanması sürecinde geniş tabanlı bir anlayış benimsenmelidir.
- İklim değişikliği kaynaklı tropikal fırtına, kasırga, hortum, sel, hidrolojik kuraklık, orman yangınları, hava kirliliği, aşırı sıcak hava dalgaları gibi ekonomik, çevresel ve sosyal açıdan yıkıcı sonuçlar doğuran/doğurabilecek afetler ile mücadelede yerel yönetimler öncü rol oynamalı ve risk analizi planları oluşturarak muhtemel kitlesel göç hareketlerini de bu planlara dahil etmelidir.
- Şehirlerin afet risklerine maruz kalabilme düzeylerinin tahmininde derecelendirme yapılmalı ve tehlike seviyeleri belirlenmelidir.
- Kentlerin karbon yutak alanlarının korunması, geliştirilmesi ve iyileştirilmesi ulusal çevre politikaları ile uyumlu olmalı ve merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki eşgüdümü pekiştirmelidir.
- Kentsel dönüşüm uygulamaları yeni yerleşim yerlerini belirlerken iklim kaynaklı afetleri dikkate almalı ve iklim direncini öngörmelidir.
- İklim değişikliği kuşların göç yollarını değiştirmesine neden olmaya devam edecek, tarımsal arazilerde çekirge istilaları görülecek, zararlı türlerin sayısı artacak, çevre ve halk sağlığını tehdit ederek salgın hastalıklara yol açabilecek sivrisinek, örümcek ve böcek popülasyonunda artış ile karşılaşılacaktır. Dolayısıyla yerel ölçekte bu tehlikelerin de birer afet riski olarak ele alınması gerekecektir.

- Yağış rejimindeki düzensizleşme Türkiye genelinde su stresini arttırmaya devam edecek, kişi başına düşen su tüketim miktarının azaltılması için yerel düzeyde tasarruf önlemleri arttırılacaktır. Bu nedenle yerel yönetimler akıllı su şebekeleri ve yağmur suyu hasadı teknolojilerine yönelik bütçeleme ve hizmetler sunmaya eğilim göstermelidir.
- Kentsel planlama yaklaşımlarında sürdürülebilirlik ve dirençlilik odaklı perspektif geliştirilmesi ve yeşil bina tasarımlarına yönelik çalışmalarda yerel yönetimlerin öncü rol alması beklenmektedir.
- İklim değişikliği yönetişimi çerçevesinde yerel yönetimlerin oluşturacakları kendi mekanizmaları ve merkezi yönetim ile arasındaki koordinasyonu güçlendirici fikir alışverişleri değerli görülerek tüm paydaşların katılımının sağlandığı ve dirençli şehir temelinde hedeflerin tartışıldığı fırsatlar yakalanmalı ve takip edilmelidir.

KAYNAKÇA

- [1] AFAD (2014). *2014-2023 İklim Değişikliği ve Buna Bağlı Afetlere Yönelik Yol Haritası Belgesi*. T.C. Başbakanlık, Ankara.
- [2] Akay, Aslı (2019). *İklim Değişikliğinin Neden Olduğu Afetlerin Etkileri*. İklim Değişikliği Eğitim Modülleri Serisi, Ankara.
- [3] Çolakoğlu, Elif (2019). *İklim Değişikliği, Sürdürülebilir Kentler ve Kentsel Planlama Etkileşimi*. İklim Değişikliği Eğitim Modülleri Serisi, Ankara.
- [4] Demirci, Mustafa (2015). *Kentsel İklim Değişikliği Yönetişimi*. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 46: 75-100.
- [5] Giddens, Anthony (2013). *İklim Değişikliği Siyaseti*. Çev.: Erhan Baltacı, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- [6] IULA EMME (2005). *Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler Elkitabı*. Haz.:Sadun Emrealp, 2. Baskı, Birmat Matbaası, İstanbul.
- [7] Maslin, Mark (2011). *Küresel Isınma*. Çev.: Sinem Gül, Kültür Kitaplığı: 104, Bilim: 4, Ankara.
- [8] Mazlum, C. Semra (2009). *Küresel İklim Değişikliğine Karşı Yerel Çözümler: Yerel İklim Politikalarının Karşılaştırmalı İncelemesi*. Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler Cilt 2. TODAİE Yayın No: 351, Ankara.

- [9] REC Türkiye (2018). *Kocaeli Sera Gazı Envanteri ve İklim Değişikliği Eylem Planı*. https://rec.org.tr/wp-content/uploads/2018/09/Kocaeli_SGE_IDEP_Final.pdf, Erişim Tarihi: 11.1.2022.
- [10] Şen, L. Ömer (2013). *Türkiye'de İklim Değişikliğinin Bütünsel Resmi*. III. Türkiye İklim Değişikliği Kongresi, TİKDEK, İstanbul.
- [11] Talu, Nuran (2015). *Türkiye'de İklim Değişikliği Siyaseti*. Phoenix Yayınevi, Ankara.
- [12] Tuğaç, Çiğdem (2019). *Kentsel Dirençlilik Perspektifinden Yerel Yönetimlerin Görevleri ve Sorumlulukları*. İdeal Kent Dergisi, 28 (10): 984-1019.
- [13] UCLG-MEWA (2021). *Orta Doğu ve Batı Asya'daki Yerel Yönetimlerden İklim Eylemi*. https://uclg-mewa.org/uploads/file/bde3bf4a6887485cbffbbda2868fb092/Orta_Dogu_ve_Bati_Asyadaki_Yerel_Yonetimlerden_Iklim_Eylemi.pdf, 23.12.2021.
- [14] Uncu, A. Baran (2019). *İklim İçin Kentler: Yerel Yönetimlerde İklim Eylem Planı*. Dijital Düşler Basım, Seyrantepe-Kağıthane.
- [15] Varol, Nehir ve Kırıkkaya, B. Esmâ (2017). *Afetler Karşısında Toplum Dirençliliği*. *Dirençlilik Dergisi* 1(1): 1-9.
- [16] <https://www.iklimhaber.org/iklimin-kentlesmesi-ve-yerel-iklim-eylem-planlari/>, Erişim Tarihi: 5.11.2021.
- [17] <https://www.covenantofmayors.eu/about/covenant-community/signatories.html>, Erişim Tarihi: 14.12.2021.
- [18] <https://www.c40.org/the-c40-knowledge-hub/>, Erişim Tarihi: 24.12.2021.
- [19] <https://www.iclei.org/>, Erişim Tarihi: 24.12.2021.
- [20] <https://www.undrr.org/publication/2009-unisdr-terminology-disaster-risk-reduction>, Erişim Tarihi: 28.12.2021.
- [21] https://ipa.gov.tr/assets/uploads/files/climate_change_261217.pdf, Erişim Tarihi: 19.01.2022.
- [22] https://mcr2030.undrr.org/sites/default/files/2021-08/UNDRR_Public%20Health%20Scorecard%20Addendum%20v2.0_Turkish-Jan2021.pdf, Erişim Tarihi: 23.01.2022.

BELEDİYELERDE ATIK YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI: ZONGULDAK BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Ceyda Şataf*

GİRİŞ

Günümüzde bireylerin yaşam tarzı tüketim odaklı olmakla birlikte enerji maliyetlerinin çok yüksek olması hem ülke ekonomilerine büyük bir yük olmakta hem de çevreye oldukça büyük zarar vermektedir. Çevreyle ilgili en önemli sorunlardan biri ise atıklardır. Atıklar, sosyal ve ekonomik faaliyetler sonucunda oluşan, kullanan kişi tarafından atılmak istenen, bulunduğu çevreye zarar veren ve imha edilmesi gereken maddelerdir Dünya nüfusunun büyük bir çoğunluğu kentlerde yaşadığı için de atık sorunun çözümü konusunda kent yönetimlerine birtakım sorumluluklar düşmektedir. Atık miktarları hatta nitelikleri kentten kente değişiklik gösterebilmektedir. Ayrıca katık atık yönetimi sürecinde maliyetler içerisinde en yüksek paya sahip olan atıkların toplanma sürecidir ve kentlerin ölçekleri birbirinden farklılık göstermektedir. Bu nedenle zaman zaman yerel bazlı önceliklerin belirlenmesiyle politikaların üretilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Sürdürülebilir çevreci kentler için atık yönetiminin ve bu konuda halkın da dâhil edilmesiyle oluşturulacak politikaların acil bir şekilde hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle bu konuda farkındalığın oluşturulabilmesi için yapılacak çalışmaların önemi büyüktür.

Çalışmada öncelikle atık, katı atık, belediye katı atık kavramı ve yönetimi anlatılacak daha sonra Zonguldak Belediyesi'nin katı atık yönetimi ve politikaları ile ilgili bir durum değerlendirmesi ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

* Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, K2-36 nolu oda, Doğu Kampüs, Çünür/ISPARTA, ceydasataf@sdu.edu.tr

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Atık kavramıyla ilgili farklı tanımlar bulunmaktadır. Bunun sebebi, atık konusunu üzerinde ulusal ve küresel düzeyde çok fazla uygulamanın, kanunun, düzenlemelerin olması ve her birinin farklı terminolojiye göre oluşturulmuş olmasıdır. Atık kavramına ait bazı tanımlar şu şekilde sıralanabilir:

- Atık, üretim işlemleri, ürünlerin tüketilmesi ve/veya diğer faaliyetler neticesinde oluşan, artık ihtiyaç hissedilmeyen, atılmak istenen her türlü maddedir.¹
- Atık, Türkiye’de ilk başta 1983’de çıkarılan 2872 sayılı Çevre Kanunu’nda “Herhangi bir faaliyet neticesinde çevreye atılan veya bırakılan zararlı maddeler” olarak tanımlanmıştır.²
- Türkiye’deki Atık Yönetimi Yönetmeliği’nde “üreticisi veya filen elinde olan gerçek veya tüzel kişi tarafından çevreye atılan veya bırakılan veya atılması zorunlu herhangi bir madde veya materyal”³olarak tanımlanmıştır.
- Atık, kullanım fazlası ürünlerin yani çöpün yeniden kullanılabilir, dönüştürülebilir olan kısmını tanımlamaktadır.⁴
- Atık, insan faaliyetleri neticesinde ortaya çıkan, değeri düşük ve değersiz olan yan ürünlerdir.⁵

Yukarıdaki tanımlardan, atıkların faydalanma sonucu ortaya çıktığı, çevreyi negatif yönde etkilediği ve imha edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Günümüz dünyasında üretilen atık miktarı endişe verici seviyelere ulaşmıştır. Her yıl, küresel olarak 2.01 milyar ton kentsel katı atık üretilmektedir. Gelişmiş ülkeler dünya nüfusunun yalnızca %16’sını oluşturmalarına rağmen, üretilen toplam atığın %34’ünden veya 683 milyon tondan sorumludurlar.⁶

¹ TÜDAM Değerlendirilebilir Atık Malzemeler Sanayiciler Demeği, Geri Dönüşüm Sektörü Teşvik Raporu, Ankara, Ağustos, 2016, s. 8.

² Çevre Kanunu, RG. 11.08.1983 tarih ve 18132 Sayı.

³ Resmi Gazete, 29314 Sayılı Atık Yönetimi Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarihi: 02.04.2015.

⁴ Kışınbay Simin, “Katı Atıkların Toplanmasında Yerel Yönetimlerin Ve Cbs’nin Rolü”, *Yapı Bilgi Modelleme*,2 (2020),s.41, <https://www.idealonline.com.tr/IdealOnline>,(erişim 05.01. 2022).

⁵ Murat Sedef, “Katı Atık Yönetimi”, (Uzmanlık Tezi, İller Bankası Anonim Şirket, 2016),2.

⁶ Yılmaz Fırat, “ Is there a waste Kuznets curve for OECD? Some evidence from panel analysis”, *Environmental Science and Pollution Research* 27(2020),s.40331, <https://doi.org/10.1007/s11356-020-09109-0>, (erişim 05.01. 2022)

1996'da Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) atık yönetimini; var olan sistemleri analiz etmek ve optimize etmek için yeni atık yönetim sistemlerini tasarlamak ve uygulamak için bir referans çerçevesi olarak tanımlamıştır.⁷

Tablo 1. Türkiye'de Atık Yönetimi İle İlgili Mevzuat

2872 Sayılı Çevre Kanunu'nun 8.maddesi	Her türlü atık ve artığı doğrudan ve dolaylı biçimde alıcı ortama vermek, depolamak ve benzeri faaliyetlerde bulunmak yasaktır
5491 sayılı Çevre Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanununun 11.maddesindeki değişikliğe göre;	"Büyükşehir belediyeleri ve belediyeler evsel katı atık bertaraf tesislerini kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettilmekle yükümlüdürler
5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7.maddesine göre	"...katı atık yönetim planını yapmak, yaptırmak; katı atıkların kaynağa toplanması ve aktarma istasyonuna kadar taşınması hariç katı atıkların ve hafriyatın yeniden değerlendirilmesi, depolanması ve bertaraf edilmesine ilişkin hizmetleri yerine getirmek bu amaçla tesisler kurmak kurdurmak..."
5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14.ve 15.maddelerine göre:	"...katı atıkların toplanması, taşınması, ayrıştırılması, geri kazanımı, ortadan kaldırılması ve depolanması ile ilgili bütün hizmetleri yapmak, yaptırmak..."
2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu, Çevre ve Temizlik Vergisi (ÇTV)'nin 97.maddesine göre:	Kirlenen öder prensibiyle atık üreticilerinin atık yönetimi hizmetlerine katılımı sağlanmaktadır."
5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 181.ve 182.maddelerine göre:	Çevrenin kasten ve taksirle kirlenmesine ilişkin cezalar düzenlenmiş olup, sorumlulara hapis cezasına varacak şekilde cezai yaptırım öngörülmüştür.

Kaynak: Atık Yönetimi Eylem Planı 2008-2012, 2008,s.2-3.

Katı atık ise, "evsel, ticari ve/veya endüstriyel faaliyetler sonucu oluşan, tüketicisi tarafından artık işe yaramadığı gerekçesiyle atılan, ancak, çevre ve insan sağlığı-

⁷ "UNEP", Recycling rates of Metals – A Status Report of the Working Group on the Global Metal Flows to the International Resource Panel, erişim 04 aralık 2021,<https://www.resourcepanel.org/reports/recycling-rates-metals>.

ğı yanında diğer toplumsal yararları nedeniyle düzenli biçimde uzaklaştırılması gereken maddeler”dir.⁸

Belediye katı atıkları diğer bir adıyla kentsel katı atıklar; ev çöpleri, ürün ambalajı, bahçe atıkları, mobilya, giyim eşyası, konteynerler ve çeşitli inorganik atıklar vb gibi dayanıklı ve kalıcı ürünler gibi (daha yaygın olarak çöp⁹ olarak da bilinir) günlük öğelerden oluşmaktadır.¹⁰

Belediye katı atık yönetimi, toplama, transfer, geri kazanım, geri dönüşüm ve arıtma işlemlerini kapsamaktadır. Kentsel atık yönetiminin birincil hedefi, halkın sağlığını korumak, çevre kalitesini sağlamak, sürdürülebilirliği geliştirmek ve ekonomik verimliliği sağlamaktır. Bu hedeflere ulaşmak için, sürdürülebilir katı atık yönetim sistemleri, hem kamu hem de özel sektör ile işbirliği içinde yerel yönetimler tarafından tam olarak benimsenmelidir. Gelişmekte olan ülkelerde kentsel alanlarda üretilen katı atık miktarı gelişmiş ülkelere kıyasla düşük olmasına rağmen, kentsel katı atık yönetimi hala yetersiz kalmaktadır.¹¹

Belediyelerin kanunlarla üslendikleri çevre ile ilgili görevler aşağıdaki başlıklarda betimlenebilir:¹² Sağlıklı ve planlı kentleşme faaliyetleri, Katı atıkların toplanması ve bertaraf işlemleri, Su kaynaklarının korunması ve buna ilişkin faaliyetler, Kıyıların korunması, Kanalizasyon yapılması ve buna dayalı hizmetler, Toplu taşıma hizmetleri ve yönetimi, Trafik düzenleme ve destek hizmetleri

Türkiye’de ise atık hizmeti verilen belediyelerde toplanan 32,3 milyon ton atığın %69,4’ü düzenli depolama tesislerine, %17’si belediye çöplüklerine ve

⁸ Hamit Palabıyık, Derya Altunbaş, “Kentsel Katı Atıklar ve Yönetimi”, *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar*, ed. Uğur Yıldırım, Mehmet Marin, İstanbul: Beta, 2004,s.105.

⁹ Çöpler, 20. Yüzyılın sonlarında “katı atık” olarak kabul edilmiştir. Çöplerin atık olarak kabul edilmesi, çöpün kullanılabilir olduğunun bir göstergesidir ve çöpün yeniden değerlendirilmesine imkan sağlamıştır. Böylece çöpe yönelik uygulamalar değişmiş, çöp büyük oranda atık olarak isimlendirilmiştir. Çöpün atık olması belediyeler yönünden çöpün ekonomik bir kaynak olarak görülmesine sebep olmuştur. Bknz. Makbule Ş. Önver, “Çöp/Atık Yönetimi ve Belediyeler”, *Journal of Current Debates in Social Sciences* 1 2019,s.111.(erişim 28.12.2021).

¹⁰ “EPA”,Definition Of Solid Waste And Recycling, erişim 19 Ocak, 2022, <https://www.epa.gov/sites/production/files/2016-02/documents/soliddef.pdf>

¹¹ Henry Rotich K, Yongsheng Zhao, Jun Dong, “ Municipal solid waste management challenges in developing countries – Kenyan case study”, *Waste Management* 26 2006,s.93, DOI: 10.1016/j.wasman.2005.03.007, (erişim 23.12.2021).

¹² Murat Bay, “ Belediyelerde Atık Yönetimi Ve Politikaları: Karaman Örneği”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11 61,2018,s.781, <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2018.2970>, (erişim 15.12. 2021).

%13,2'si geri kazanım tesislerine gönderilirken, %0,4'ü ise açıkta yakılarak, gömülerek, dereye veya araziye dökülerek bertaraf edildi. Belediyelerde toplanan kişi başı günlük ortalama atık miktarı 1,13 kg olarak hesaplandı.¹³

2. ALAN ARAŞTIRMASI

2.1. Araştırmanın Amacı

Batı Karadeniz Bölgesi'nde geniş bir yeşil alanda yer alan ve Türkiye'de belediyeçilik anlamında en eski geçmişe sahip olan kentlerden biri olma özelliğini taşıyan Zonguldak'ın, katı atık yönetimi konusunda ne durumda olduğunun tespit edilmesidir. Ayrıca atık yönetimi ile ilgili bir politika geliştirilip geliştirilmediği de merak konusu olduğundan çalışmanın ikinci amacını üretilen politikaların varlığı oluşturmaktadır.

2.2. Araştırmanın Yöntemi

Zonguldak Belediyesinin stratejik planı, faaliyet raporları ve performans programları nitel bir araştırma tekniği olan “doküman analizi” yöntemiyle de incelenecektir.

2.3. Araştırmanın Kısıtları

Çalışmada Zonguldak belediyesinin sadece katı atık üretimi ve yönetimine değinilmiştir.

2.4. Zonguldak Belediyesinin Atık Yönetimi ve Politikaları

Zonguldak idari bakımdan; Merkez dahil 8 ilçe, 25 belediye, 177 mahalle ve 380 köyden ibarettir. İl nüfusu 2020 Yılı Adrese Dayalı Nüfus Sayımı Sonuçlarına (ADNKS) göre 591.204'tür. Nüfusun % 38'ini köy ve belde nüfusu, % 62'sini de şehir nüfusu oluşturmaktadır.¹⁴

¹³“ TUİK”, Atık İstatistikleri, erişim 1 ocak 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Atik-Istatistikleri-2020>.

¹⁴ “Zonguldak valiliği il planlama ve koordinasyon müdürlüğü”, Zonguldak il brifingi Ocak 2020;,s.4, erişim 3 ocak 2022, <http://www.zonguldak.gov.tr/il-planlama-ve-koordinasyon-mudurlugu-dosyaları>.

1996'da Zonguldak İli İl Özel İdaresi ve Belediyeleri Çevre-Alt Yapı Temel Hizmetleri Birliği (ZONÇEP) adı altında bir birlik kurulmuş ve sonrasında Zonguldak İl Özel İdare ve Zonguldak sınırları içerisindeki 25 belediye katı atık hizmetleri yönetimini bu birliğe devretmiştir. Belediyeler ve il özel idare, birliğe bertaraf ve taşıma ücretlerini ödedikten sonra katı atık yönetim süreci birlik üzerinden sürdürülmektedir. Bu noktada belediyelere yalnızca kendi çöp toplama sistemlerini aktarma istasyonuna kadar getirmek görevi düşmektedir. Zonguldak Belediyesi'nin 'sıfır atık belgesi' bulunmakla birlikte il merkezinde 19 mahallede pil ve atık giysiler için kumbaralar olduğu ve sık sık halka bilgilendirme yapılarak evlerden katı atık yağ, elektronik eşyaların toplandığı bilinmektedir. Zonguldak'ta toplanan çöpler hidrolik sıkıştırılmalı çöp araçları ile Sapça Köyü Tombaklar mevkiinde bulunan Katı Atık Düzenli Depolama tesisine götürülmekte; burada geri kazanım/dönüşüm (ayırma tesisi) işlemine tabi tutulduktan sonra düzenli depolama ile bertarafı sağlanmaktadır.

'Sıfır Atık Projesi' kapsamında Türkiye Belediyeler Birliği (TBB) tarafından 2020 yılında düzenlenen 'belediyeler için sıfır atık fikir ve proje uygulama yarışmasında' 'Zonguldak İli Eysel Atık Yönetim Sisteminin İyileştirilmesi Projesi' ile bir ödül almıştır.¹⁵

Belediye sınırları içinde yaşanan en önemli sorunlardan biri ise birçok kentte olduğu gibi alt yapı sorunudur. Belediyelerin *katı atık yönetimi* için öncelikli olarak gördüğü konuların dağılımının yapılması araştırmacı tarafından istendiğinde aşağıdaki sıralama belirtilmiştir. İnsan ve çevre sağlığı, yönetilmesi gereken konu ve çevre koruma, geri kazanım, yok edilmesi gereken maddeler, kaynakların sürdürülebilirliğidir.

2019 faaliyet raporunda diğer gelirler içinde yer alan katı atık gelirler hasılatı 5.602.587,58 tl olup oran 4,05¹⁶, 2020 faaliyet raporunda diğer gelirler içinde yer alan katı atık gelirler hasılatı 4.198.552,54 tl olup oran 2,30'dır.¹⁷ Bu verilere dayanarak katı atık gelir hasılatı belediye gelirleri içerisinde düşüş göstermektedir.

¹⁵ Zonguldak Belediyesi 2021 Performans Programı:15, erişim 3 Ocak 2022, <https://www.zonguldak.bel.tr/images/2021%20Performans%20Program%C4%B1.pdf>.

¹⁶ Zonguldak Belediyesi 2019 Faaliyet Raporu:30, erişim 3 Ocak 2022, <https://www.zonguldak.bel.tr/>.

¹⁷ Zonguldak Belediyesi 2019 Faaliyet Raporu:5, erişim 3 Ocak 2022, <https://www.zonguldak.bel.tr/>.

Tablo 2. Zonguldak Belediyesinin 2020-2024 Stratejik Planındaki Stratejik Amacı

Stratejik Amaç 6	Sürdürülebilir çevre yönetiminin hayata geçirilmesi
Hedefler 6.3.	Çevre ve çevre sağlığını gözeterek etkin bir çevre politikası uygulanacak ve katı atık yönetimi sağlanacaktır.
Hedefler 6.4.	İklim politikaları gereği atıklar kaynağında ayrıştırılarak sıfır atık uygulaması yaygınlaştırılacaktır.

Kaynak: Zonguldak Belediyesinin 2020-2024 Stratejik Planı

Tablo 2’de Zonguldak Belediyesi’nin 2020-2024 stratejik planında katı atıkla ilgili stratejik amaç gösterilmektedir.

Zonguldak Belediyesi’nin 2020-2024 stratejik planındaki GZFT analizinde güçlü yönlerden biri katı atıkların düzenli toplanması ve bertaraf edilmesi ifadesi bulunmaktadır. Fırsatlar kısmında ise Türkiye’de ilk olan Metropolitan Belediyeler Birliği ve ZONÇEB Belediyeler Birliğinin olması ile katı atık imha ve düzenli depolama tesisleri, içme suyu projesi, toplu ulaşım ve diğer projeleri üretmede kolaylık sağlanması ifadeleri bulunmaktadır.

2.4.1. Zonguldak Belediyesinin Atıkla İlgili Sorumlu Birimi: Temizlik İşleri Müdürlüğü

Zonguldak belediyesinin atıkla ilgili sorumlu birimi Temizlik İşleri Müdürlüğüdür. Bu müdürlük, çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık hizmetleri, yetkilendirilmiş firmalarla atık pil, bitkisel yağ ve ömrünü tamamlamış lastik toplama hizmetlerimizde müdürlüğümüzce takip edilmektedir.¹⁸ Halk ve çevre sağlığı alanında önem taşıyan hizmetlerin başında gelen cadde ve sokakların temizliği, çöplerin toplanması ve taşınması 2020 yılında da devam etmiştir. Park ve bahçelerde çalışan personellerle birlikte yol kenarlarında büyüyen çalı, çırpı, diken kesimi, kaloriferli binaların kazanlarından çıkan küllerin toplanması, kış mevsiminde özellikle kar yağdığında kaldırım ve merdivenlerin kardan ve buzdan temizlenmesi, yıkama işleri, bitkisel atık yağ, atık pil, elektrikli ve elektronik eşyaların toplanması

¹⁸ Zonguldak Belediyesi 2019 Faaliyet Raporu:17, erişim 3 ocak 2022, <https://www.zonguldak.bel.tr/>.

faaliyetleri 2020 yılında yapılmış ve 2021 yılında da devam etmiştir.¹⁹ Kentsel katı atık toplama temizliği hizmetinde; 14 adet hidrolik sıkıştırımlı çöp kamyonu, 3 adet mini damperli araç, 1 adet yol süpürme kamyonu kullanılmakta olup, çöp araçları hazırlanan 18 farklı güzergâhta atık toplama hizmeti vermektedir. Atık toplama ve nakli hizmetlerinde 42 araç personeli ve 30 şoför/operatör çalışmaktadır.²⁰

Tablo 3. Zonguldak Belediyesi'nin Temizlik İşleri Müdürlüğü Faaliyetleri (2019)

Temizlik İşleri Müdürlüğü							
Hedefler ve Gerçekleşme Durumu	2018	2019 yılı hedefi	2019 yılı gerçekleşen	Gerçekleşme durumu %	2020 Hedef	2021 Hedef	2022 Hedef
Toplanan atık miktarı (ton/yıl)	42.487	45.000	36.658	%81	39.404	38.000	43.250
Toplanan atık pil miktarı (kg)		450	415	%92			
Toplanan bitkisel atık yağ miktarı (kg)		21.000	56.290	%100			
Ömrünü tamamlamış lastikler(adet)		3000	8325	%100			

Kaynak: Zonguldak Belediyesi Faaliyet Raporu 2019,s.159.

2019 yılı için 45.000 ton toplanan atık miktarı hedeflenmişken, 36.658 ton atık miktarı toplatılmıştır. Bu hedefin gerçekleşme durumu %81'dir. Toplatılan katı atık miktarındaki azalmanın nedeni bazı mahallelerde doğal gazla ısınma başladığından kül oranındaki azalmadan kaynaklanmaktadır. Toplatılan atık miktarı (evsel katı atık, kül, yol temizleme çalışmalarından kaynaklanan atıklar) 36.658 ton-

¹⁹ Zonguldak Belediyesi 2020 Faaliyet Raporu:107, erişim 3 ocak 2022, <https://www.zonguldak.bel.tr/>.

²⁰ Zonguldak Belediyesi 2020 Faaliyet Raporu:108, erişim 3 ocak 2022, <https://www.zonguldak.bel.tr/>.

dur. Ayrıca; müdürlük yüklenici firmaya toplattırılan 38.658 ton atık, Zonguldak Özel İdare ve Belediyeler Çevre Altyapı Temel Hizmetler Birliği (ZONÇEB) tarafından işletilmekte olan katı atık düzenli depolama tesisine (yüklenici firma araçlarıyla) nakledilmiştir. Toplanan bu atıklar karşılığında ZONÇEB Belediyeler Birliğine bertaraf ücreti olarak 1.371.432,06 TL tahakkuk etmiştir. Belediye tarafımdan yapılması gereken ambalaj atıklarının ve tıbbi atıkların toplatılması işi için de ZONÇEB Belediyeler Birliğine Belediye Meclisince yetki devri yapılarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca lisans verilmiş firmalara toplatılmıştır. Ambalaj atıkları geri kazanılarak ekonomiye katkı sağlanmış, tıbbi atıkların da çevreye zarar vermesini engellemek amacıyla da ısıl sterilizasyon yöntemiyle imhası yapılmaktadır.²¹

Toplanan atık pil miktarı 450 kg. hedeflenmişken, 415 kg. toplanmıştır. Bu hedefin gerçekleşme durumu %92'dir. Şehrin muhtelif yerlerine yerleştirilen 136 adet atık pil kutularıyla atık piller toplanmaktadır. Toplanan bitkisel atık yağ miktarı 21.000 kg. hedeflenmişken, 56.290 kg. bitkisel atık yağ miktarı toplatılmıştır. Bu hedefin gerçekleşme durumu %100'dür. Şehrin muhtelif yerlerine yerleştirilen 60 adet atık yağ bidonlarıyla bitkisel atık yağlar toplatılmaktadır Ömrünü tamamlamış lastikler 3000 hedeflenmişken, 8325 ömrünün tamamlamış lastik toplatılmıştır. Hedefin gerçekleşme durumu %100 'dür. Bu açıklamalara dayanarak, Zonguldak Belediyesinin 2019 yılı için katı atık hedeflerine ulaştığı söylenebilir.

2020 yılı içerisinde yaşanan Covid – 19 salgını sebebiyle bazı işyerlerinin faaliyetlerinin geçici olarak durdurulması nedeniyle; işyerlerinin yoğun olarak bulunduğu çarşı merkezinde (yaklaşık 10ton/gün) atık miktarı düşmüştür.²² Diğer hedeflerle ilgili 2019 yılı dışında verilere ulaşamamıştır.

Atıkların kontrol altına alınması ve gelecek nesillere temiz ve gelişmiş bir Türkiye bırakılması hedefi, çevre bilincinin ilköğretimden itibaren verilmesi gerektiği düşüncesi ile belediye geri dönüşüm kumbaraları yaptırmıştır. Yaptırılan bu setler ilkokullara dağıtılmaktadır. Dağıtım esnasında yapılan toplantılar, bilinçlendirme eğitimleri ve el ilanları ile projenin hayata geçirilmesi hedeflenmektedir.

²¹ Zonguldak Belediyesi 2019 Faaliyet Raporu:121, erişim 3 Ocak 2022, <https://www.zonguldak.bel.tr/>

²² Zonguldak Belediyesi Performans Programı 2022:47, erişim 3 Ocak 2022, <https://www.zonguldak.bel.tr/>

2.4.2. Zonguldak Belediyesinin Katı Atıkla İlgili Stratejik Amaçları, Hedefler, ve Performans Göstergeleri

Tablo 4. Stratejik Amaçları, Hedefler ve Performans Göstergeleri

Amaç	Toplumun Çevre Duyarlılığı Ve Bilincinin Artırılması, Çevrenin Korunması ve Kalitesinin Yükseltilmesi
Hedefler	Halkımızın %100 nün düzenli depolama tesisinden yararlanması sağlanacaktır. Atıkların insan ve çevre sağlığına etkilerinin en aza indirilmesi için etkin atık yönetimine önem verilecek, atıkların kaynağında ayrılması için şehrin belirli yerlerine geri dönüşüm üniteleri yerleştirilecektir. Sürdürülebilir çevre anlayışı çerçevesinde halkın bilgilendirilmesini sağlamak Bilgilendirme kampanyaları düzenlemek.

Kaynak: Zonguldak Belediyesi 2021 performans programı:79, erişim 3 Ocak 2022, <https://www.zonguldak.bel.tr/>

Tablo 5. Katı Atık Performans Göstergeleri

Performans Göstergeleri	Hedef Etkisi (%)	2019	2020 Hedef	2020 Gerçekleşen	Performans %
Düzenli Depolamaya gönderilen atık miktarı	40%	38.658	42.800	39.404	92,07%
Vatandaş memnuniyeti	30%	-	65	80,76	100%

Kaynak: Zonguldak Belediyesi 2021 performans programı:70, erişim 3 ocak 2022, <https://www.zonguldak.bel.tr/>

Tablo 2’den de görüldüğü üzere Sıfır Atık Projesi kapsamında gerçekleştirilen geri dönüşüm/kazanım çalışmaları sayesinde Düzenli Depolama Sahası’na gönderilen atık miktarında azalma sağlanmıştır. Ayrıca; 2020 yılı içerisinde yaşanan Covid-19 salgını sebebiyle bazı işyerlerinin faaliyetlerinin geçici olarak durdurulması nedeniyle; işyerlerinin yoğun olarak bulunduğu çarşı merkezinde (yaklaşık 5 ton/gün) atık miktarı düşmüştür. Yapılan anketler sonucu Zonguldak’ta yaşayan vatandaşlar bu durumdan memnundur.

Tablo 6. Katı Atık Yönetimi Performans Hedefi

Amaç	Sürdürülebilir çevre yönetiminin hayata geçirilmesi
Hedef	Çevre ve çevre sağlığını gözeterek etkin bir çevre politikası uygulamak ve katı atık yönetimini sağlamak
Performans Hedefi	Çalışan Personel sayısı arttırılacaktır. Çöp konteynerleri yenilenecek ve yeni noktalar oluşturulacaktır. Toplanan atıkların Düzenli Depolama Tesisi’ne nakli sağlanacak. Vatandaş memnuniyeti arttırılacaktır.

Kaynak: Zonguldak Belediyesi 2021 performans programı:75, 3 ocak 2022, [https://www.zonguldak.bel.tr.](https://www.zonguldak.bel.tr/)

Kent temizliği hizmetlerinde çalışan personel sayısının artırılması ile birlikte mahallelerimizde etkin temizlik hizmeti verilecektir. Kent temizliği hizmetlerinde kullanılan eski/yıpranmış çöp konteynerleri yenilenecek ve yeni toplama noktaları oluşturularak daha çok hanenin hizmetten yararlanması sağlanacaktır. Kent temizliği hizmetlerinin yerine getirilmesinde kullanılan araçlar hizmet alımı yolu ile kiralanmaktadır. Çalışanlar; Zonguldak Belediyesi Personel Limited Şirketi Personelidir. Kent temizliği hizmetinde kullanılan kiralık araç sayısı; hibe ve benzeri yöntemler ile alınacak araçlarla birlikte azaltılacak, bu sayede toplama maliyeti düşürülecektir. Gelen talep ve şikayetler sahibi ile en geç 2 (iki) iş günü içerisinde görüşülerek memnuniyet arttırılacaktır.

Tablo 7. 2001-2020 Arası Zonguldak Belediyesinin Atık Verileri

YIL	Kişi başı ortalama belediye atık miktarı (kg/kişi- gün)	Atık hizmeti verilen nüfusun toplam nüfus içinde oranı (%)	Atık hizmeti verilen nüfusun belediye nüfusu içinde oranı (%)	Toplanan atık miktarı (1000 ton)	Çöp depolama sahalarında bertaraf edilen belediye atık miktarı (1000 ton)	:Diğer imha (çöp depolama sahası ve yakma tesisi hariç) (1000ton)
2001	2,08	62	99	289	287	2
2002	2,14	60	95	286	283	3
2003	2,26	62	99	315	315	-
2004	2,31	62	98	322	322	-
2006	1,27	65	97	184	184	-
2008	1,08	66	98	159	159	-
2010	0,98	67	99	148	148	-
2012	1,19	68	99	179	179	-
2014	1,21	70	99	184	136	48
2016	0,99	71	99	155	147	7
2018	1,04	71	99	161	160	1
2020	0,97	72	100	152	151	0

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler,2020.

Tablo 7'den de görüldüğü üzere kişi başı ortalama belediye atık miktarı 2001'de 2,08 iken 2020 yılında 0,97 ye kadar düşmüştür. Atık hizmeti verilen nüfusun toplam nüfus içinde oranı 2001'de % 62 iken 2020'de %72'ye yükselmiştir. Bu artışta belediyenin atık hizmeti konusunda etkinliğini arttırdığı söylenebilir. Atık hizmeti verilen nüfusun belediye nüfusu içinde oranı 2001'de %99 iken 2020'de bu oran %100 e ulaşmıştır. Toplanan atık miktarı (1000 ton) 2001 'de 289 bin ton iken 2020'de 152 bin tona gerilemiştir. Bu düşüşün nedeni bazı mahallelerde doğal gazla ısınma başladığından kül oranındaki azalmadan kaynaklanabilmektedir. Çöp depolama sahalarında imha edilen belediye atık miktarı (1000 ton) 2001'de 287 bin ton iken 2020'de 151 bin tona gerilemiştir. Diğer bertaraf (çöp depolama sahası ve yakma tesisi hariç) (1000ton) 2001'de bu tutar 2 bin ton iken 2020'de Diğer imha (çöp depolama sahası ve yakma tesisi hariç) tutar miktarı kalmamıştır.

SONUÇ

Katı atık üretimi insan faaliyetinin kaçınılmaz bir sonucudur ve hem insan hem de çevre sağlığı üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir. Bu yüzden belediyelerin katı atık yönetiminde başarılı olabilmesi için ilk başta konunun hassasiyetinin fark edilmesi gerekmektedir. Katı atıkların yeniden değerlendirilebilir olarak görülmesi bunun için gerekli ilk basamağı oluşturmaktadır.

Zonguldak Belediyesince toplanan katı atık miktarında düşme görülmektedir. Toplatılan katı atık miktarındaki azalmanın nedeni kimi mahallelerde doğal gazla ısınma başladığından kül oranındaki azalmadan kaynaklanmaktadır. 2020'deki pandemi süreci kimi işyerlerinin faaliyetlerinin geçici olarak durdurulması ve işyerlerinin yoğun olarak bulunduğu çarşı merkezinde atık miktarı düşüş göstermiştir. Kişi başına düşen ortalama atık miktarında azalmalar görülmektedir. Yani belediye katı atık miktarının azaltımı konusunda etkindir. Bu durumda kentte geri dönüşmeyen hiçbir şeyin kalmayacağını hedeflendiğini vatandaşa göstermektedir. Ayrıca yapılan anketler sonucunda bu durumdan halk da oldukça memnundur. Atık hizmeti verilen nüfusun toplam nüfus içindeki payı da yıllar itibarıyla artış göstermiştir. Atık hizmeti verilen nüfusun belediye nüfusu içinde oranı da %100'e ulaşmıştır. Toplanan atık miktarı azaldığı için çöp depolama sahalarında

imha edilen belediye atık miktarı da azalmıştır. Zonguldak Belediyesi'nin 'sıfır atık belgesi' mevcut olup, bu konuda 2020 yılında bir ödül almıştır.

Katı atıkların yönetimi konusunda bütün aktörlerin bir araya geldiği çalıştaylar yapılmalı, uygulamadan doğabilecek sorunların üstesinden gelebilmek için önemli bir adım olacaktır. Belediyelerin yüklerini hafifletmek için belediye- özel sektör arasında oluşturabilecek bir işbirliği her iki taraf için de kazançlı olabilmektedir. Atıkların insan ve çevre sağlığına etkilerinin en aza indirilmesi için etkin atık yönetimine önem verilmeli, atıkların kaynağında ayrılması için şehrin belirli yerlerine geri dönüşüm üniteleri yerleştirilmelidir.

KAYNAKÇA

- [1] Bay Murat, “ Belediyelerde Atık Yönetimi Ve Politikaları: Karaman Örneği”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11(61),2018:769-781, <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2018.2970>, (erişim 15.12.2021).
- [2] Çevre Kanunu, “RG. 11.08.1983 tarih ve 18132 Sayı”. Erişim 29 Aralık 2021. <http://www.mevzuat.gov.tr>.
- [3] 29314 Sayılı Atık Yönetimi Yönetmeliği, “Resmi Gazete Tarihi: 02.04.2015”, Erişim 29 Aralık 2021. <http://www.mevzuat.gov.tr>.
- [4] Çevre ve Orman Bakanlığı, “Atık Yönetimi Eylem Planı 2008-2012.” Erişim 29 Aralık 2021.https://www.turkeycomposts.org/dosya/kaynaklar/COB_Atik_Yonetimi_Eylem_Planı_2008-2012.pdf.
- [5] EPA, “Definition Of Solid Waste And Recycling”. Erişim 29 Aralık 2021. <https://www.epa.gov/sites/production/files/2016-02/documents/soliddef.pdf>.
- [6] Kışınbay Simin, “Katı Atıkların Toplanması Yerel Yönetimlerin Ve Cbs'nin Rolü”, *Yapı Bilgi Modelleme*, 2 (2020):40-48, <https://www.idealonline.com.tr/IdealOnline/>, (erişim 05.01.2022).
- [7] Önver Makbule Ş., “Çöp/Atık Yönetimi ve Belediyeler”, *Journal of Current Debates in Social Sciences* 1 (2019):111-123, *Cudes_Journal_Issue_01_Vol_02.pdf* (cudesjournal.com), (erişim 05.01.2022).
- [8] Palabıyık Hamit, Derya Altunbaş, “Kentsel Katı Atıklar ve Yönetimi”, *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar*, ed. Uğur Yıldırım, Mehmet Marin, İstanbul :Beta, 2004: 105-120.

- [9] Rotich Henry K., Yongsheng Zhao, Jun Dong, “Municipal solid waste management challenges in developing countries – Kenyan case study”, *Waste Management* 26 (2006):92-100, DOI: 10.1016/j.wasman.2005.03.007, (erişim 23.12.2021).
- [10] TÜİK, “Atık İstatistikleri”. Erişim 1 Ocak 2022.<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Atik-Istatistikleri-2020>.
- [11] TÜİK, “Bölgesel İstatistikler”. Erişim 1 Ocak 2022.<https://data.tuik.gov.tr/>.
- [12] TUDAM Değerlendirilebilir Atık Malzemeler Sanayiciler Derneği, “Geri Dönüşüm Sektörü Teşvik Raporu”, Erişim 29 Aralık 2021. I <http://www.tudam.org.tr/geridonusum-sektoru-tesvik-raporu.pdf>
- [13] Sedef Murat. “Katı Atık Yönetimi”. Uzmanlık Tezi, İller Bankası Anonim Şirket, 2016.
- [14] UNEP, “Recycling rates of Metals – A Status Report of the Working Group on the Global Metal Flows to the International Resource Panel”. Erişim 4 Aralık 2021. <https://www.resourcepanel.org/reports/recycling-rates-metals>.
- [15] Yılmaz Fırat, “Is there a waste Kuznets curve for OECD? Some evidence from panel analysis”, *Environmental Science and Pollution Research* 27(2020):40331-40335, <https://doi.org/10.1007/s11356-020-09109-0>, (erişim 05.01.2022).
- [16] Zonguldak Belediyesi 2021 Performans Programı. Erişim 3 Ocak 2022. <https://www.zonguldak.bel.tr/images/2021%20Performans%20Program%C4%B1.pdf>.
- [17] Zonguldak Belediyesi 2019 Faaliyet Raporu. Erişim 3 Ocak 2022. <https://www.zonguldak.bel.tr/>.
- [18] Zonguldak Belediyesi 2020 Faaliyet Raporu. Erişim 3 Ocak 2022,<https://www.zonguldak.bel.tr/>
- [19] Zonguldak Belediyesi 2022 Performans Programı. Erişim 3 Ocak 2022, <https://www.zonguldak.bel.tr/>
- [20] Zonguldak Belediyesi 202-2024 Stratejik Planı. Erişim Tarihi: Ocak 2022.
- [21] Zonguldak valiliği il planlama ve koordinasyon müdürlüğü, “Zonguldak il brifingi”. Erişim 3 Ocak 2022, <http://www.zonguldak.gov.tr/il-planlama-ve-koordinasyon-mudurlugu-dosyalari>.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE UYUM ÇABALARINDA KENTSEL YEŞİL ALAN YÖNETİMİ: İSTANBUL, ANKARA VE İZMİR ÖRNEKLERİ

Duygu Yıldız Karakoç* - Ezgi Kovancı**

GİRİŞ

Son yıllarda iklim krizi ve hızlı kentleşme dünya çapında insan refahını ve sosyal gelişimi etkileyen iki ana sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentleşme sürecinin hızlanmasıyla birlikte, ekonomik ve kültürel faaliyetlerin hayati merkezleri olarak nitelendirilen kentler, iklim krizinin olumsuz sonuçlarıyla karşı karşıya kalma noktasındadır. Kentler aynı zamanda bu sonuçlarla başa çıkmada önemli bir rol oynar hale gelmişlerdir. Değişen iklim koşullarıyla birlikte maruz kalınan yoğun yağışlara bağlı taşkınlar ve seller, kentlerin ısı adalarına dönüşmesi, kuraklığın neden olduğu su kıtlığı gibi olaylar özellikle kentleri olumsuz yönde etkilemektedir.

Kentler iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı daha kırılgan bir yapıdadırlar. Kentlerdeki bu kırılganlığın ilk nedeni sel riskine ve taşkınlarla karşı daha savunmasız olmalarından kaynaklanmaktadır. Kentleşme, kentlerde yer alan bitki örtüsünde azalmaya, inşa edilen yollar ve binalarla birlikte geçirimsiz yüzeylerdeki artışa ve yüzeysel akışın oluşum süresinin kısılmasına neden olmaktadır. İklim krizi kaynaklı kentlerin maruz kaldığı yağış sıklığı ve yoğunluğundaki artış

* Kentleşme ve Çevre Sorunları ABD Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi, dyildiz@erzincan.edu.tr

** Kentleşme ve Çevre Sorunları ABD Adıyaman Üniversitesi, ezgi.kovanci@hotmail.com

düşünüldüğünde geçirimsiz yüzeylerdeki artışın sonucunda sel felaketlerinin ve su baskınlarının olması kaçınılmaz hale gelmektedir. Sürekli kentleşme ve geçirimsiz yüzeylerdeki artışlar 1989'dan 2018'e kadar dünya çapında 3945 büyük sel felaketinin yaşanmasına neden olmuştur. 2020 verilerine bakıldığında sel felaketlerindeki artış %23 artış göstermiş ve yıllık ortalama %18 daha fazla sel kaynaklı ölüme neden olmuştur¹. Kentlerin iklim değişikliğine karşı daha kırılgan olmasının ikinci nedeni, kırsal bölgelerden daha yüksek sıcaklıklara maruz kalmaları sonucunda "Kentsel Isı Adası" adı verilen etkinin oluşmasıdır. Kentsel alanlar, betonlaşma, binalar, yollar ve diğer altyapılar nedeniyle, güneş ısısını ormanlara ve diğer su kütlelerine nazaran daha fazla absorbe etmekte ve yaymaktadır. Bu yapıların yoğunlaştığı ve yeşilliklerin sınırlı olduğu kentsel alanlar, kırsal alanlara göre ortalama 1 ila 3 °C daha sıcak olabilmekte, geceleri bu fark 12°C'ye kadar çıkabilmektedir². New York, Londra, Şanghay, Tokyo gibi kentlerin kentsel ısı adasına dönüşmesi gelecekte bu kentlerde hava, su ve toprak kalitesinde de olumsuz değişikliklerin olacağına habercisi niteliğinde görülmektedir³. Kentsel ısı adasının etkisinin zayıflaması temelde kentlerdeki hava akımının sağlanmasına ve bitkilendirmeye bağlıdır. Kentlerde yeşil alanların ve bitki ve ağaç topluluklarının alanı arttıkça ısı etkisini giderilmesi de daha kolay hale gelecektir⁴. Son olarak, kentsel alanlar iklim krizinin de tetiklemesiyle vektör habitatını ve vektör kaynaklı hastalıkların bulaşma riskini tetiklemektedir. Kentlerdeki yeşil alanların azalması, iklim kriziyle sıcaklıklarının artması, mevcut su kaynaklarının kirlenmesi ya da optimal seviyede kullanılamaması kentsel hastalıkların hızlı bir şekilde yayılmasını da beraberinde getirecektir. Örneğin, Dang humması adı verilen hastalık büyük ölçüde kentsel alanlarda görülmekle birlikte, su ve katı atık politikalarının kötü yönetildiği kentlerde daha yüksek oranlarda seyretmektedir⁵.

¹ CRED ve UNDRR, *The Non-COVID Year in Disasters*. Brussel, CRED, 2021, (erişim 09.01.2022).

² U.S. Environmental Protection Agency, "Urban Heat Island Basics" In: *Reducing Urban Heat Islands: Compendium of Strategies*. Draft, 2008, s.1, (erişim 17.12.2021).

³ W. J. Burroughs, *The Climate Revealed*, Cambridge: Cambridge University Press: 1999, s.58.

⁴ Ç. Kuşçu Şimşek ve B. Şengezer, "İstanbul Metropoliten Alanında Kentsel Isınmanın Azaltılmasında Yeşil Alanların Önemi", *MEGARON*, 7(2):116-128, 2012, s. 118.

⁵ A. K. Githeko vd., "Climate Change And Vector-Borne Diseases: A Regional Analysis", *WHO: Environment and Health*, 2022, s. 1137, (erişim 09.01.2022).

Tüm bu etkiler dikkate alındığında, iklim krizinin neden olduğu aşırı hava olaylarının özellikle kentsel alanlarda durumu daha dramatik hale getireceği öngörülebilmektedir. Bu nedenle iklimin olumsuz etkileri ve kentlerin sosyo-ekonomik durumları arasındaki bağlantılar dikkate alınarak kentsel planlamanın yapılması büyük önem taşımaktadır.

Çalışmada öncelikle, kentsel yeşil alan yönetiminin iklim değişikliğine uyum çabalarına olan katkısı değerlendirilecektir. İkinci olarak, kentsel yeşil alan yönetiminin dünyadaki başarıya ulaşmış uygulamaları ele alınacaktır. Üçüncü ve son bölümde ise Türkiye’de en yoğun nüfusa sahip olan üç kenti olan İstanbul, Ankara ve İzmir örnekleri üzerinden kentsel yeşil alanların yönetimini iklim değişikliğine uyum politikaları açısından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

1. KENTSEL YEŞİL ALAN YÖNETİMİ

Yeşil alan terimiyle doğrudan ve dolaylı olarak kullanıma açık olan ağaçlar, çalılar ve çimenler gibi bitkisel elemanlarla kaplı yüzey alanları ifade edilmektedir⁶ Yasal olarak 30113 sayılı Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğinde tanımlanan yeşil alanların toplumun yararlanması için ayrılan oyun bahçesi, çocuk bahçesi, dinlenme, gezinti, eğlence, rekreasyon ve rekreatif alanların toplamından oluştuğu belirtilmiştir. Bu açıdan yeşil alanlar ormanlar, korular, parklar, mezarlıklar, refüj alanları, bina bahçeleri, ağaçlı yollar, kent mobilyaları gibi canlı ve cansız elemandan oluşan çok çeşitli alanları ve kullanımları içerir⁷. Genel olarak yeşil alanlar halkın erişimine açık olmalıdır ancak bazı durumlarda özel mülkiyete tabi olabilir. Bu tür yerler arasında yüksek öğretim kampüsleri veya kurumsal alanlar olabilir. Halkın bu yeşil alanlara tam erişimi olmasa da bu tür alanlar kentsel gelişim, estetik veya psikolojik rahatlama gibi farklı faydalar sunmaktadır⁸.

⁶ M. Rakhshandehroo, M.Y.M, Johari ve S. Afshin, “Terminology of Urban Open and Green Spaces”, *11th ASEAN PostGraduate Seminar*, University of Malaya, Malaysia, 2017.

⁷ A. Gül vd., “Kentsel Açık ve Yeşil Alanların Mevcut Yasal Durumu ve Uygulamadaki Sorunları”, *İdealkent*, Kentleşme ve Ekonomi Özel Sayısı, 11(3), 2020, s. 1284.

⁸ M. Rakhshandehroo, M.Y.M, Johari ve S. Afshin, “Terminology of Urban Open and Green Spaces”,

Yeşil alanlar, kentsel biyoçeşitliliğin önemli rezervuarlarıdır. Kaynaklar ve ekosistemdeki değerler için habitat sağlanması, kentsel düzeyde işlevsel ve yapısal bağlantıların geliştirilmesi ve akılcı yönetimi ile mümkündür. Kentsel yeşil alan yönetimi dört ana tema altında gruplandırılabilir ve yönetim kriterleri ile karakterize edilebilecek bir uygulamadır⁹. Tablo 1’de kentsel yeşil alan yönetiminin ekolojik, ekonomik, sosyal ve planlama boyutları ele alınmıştır. Bu bağlamda yeşil alanların toplam kentsel alan yüzeyindeki oranlarının artırılması, biyolojik çeşitliliğin farklı tür bitki ve hayvan türleri açısından korunması ve artırılması, yaşam kalitesinin yükseltilmesi gibi hedefler kentsel yeşil alan yönetimi açısından önem arz eden konulardır.

Tablo 1. Kentsel Yeşil Alan Yönetimi

EKOLOJİK	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Biyoçeşitliliğin korunması ➤ Hava ve su kalitesinin artırılması ➤ Kanalizasyon hizmetlerinin iyileştirilmesi
EKONOMİK	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Erişilebilirlik ➤ Yararlanılabilirlik ➤ Üretim ➤ Eğitim hizmetleri ➤ İkame edilebilirlik ➤ Güvenlik hizmetleri
SOSYAL	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Yaşam kalitesinin artırılması ➤ Aidiyet ve yerel kimlik ➤ Rekreasyon ve spor alanları ➤ Sosyal içerme
PLANLAMA	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Halkın katılımı ➤ Kültürel ve estetik değerlerin korunması ➤ Bakım ve onarım hizmetlerinin sağlanması

Kaynak: United Nations Environment Programme (UNEP),2019.

⁹ H. Q. Yoong vd., “Sustainable Urban Green Space Management Practice”, *International Malaysia-Indonesia-Thailand Symposium on Innovation and Creativity (iMIT-SIC)*, Vol 2, s. 2.

Kentsel yeşil alanlar, iklim kriziyle ve olası sonuçlarıyla başa çıkmada önemli rol oynamaktadır. Kentsel yeşil alanlar, yoğun şekilde inşa edilmiş, kentsel ısı adasının oluştuğu kentlerde mikro iklimi düzenlemektedir bu yüzden iklime uyum stratejilerinin temel bileşeni niteliğindedir. Bu temel bileşenin yerel yönetimlerin iklime uyum stratejilerinin bir parçası olması kent dokusunun iklim krizinin olumsuz sonuçlarından zarar görmemesi açısından elzemdir.

Kentlerin birbirinden farklı koşulları ele alındığında her kent için yapılacak olan planlamanın ve tasarlanmanın farklılık göstermesi olağan bir süreçtir. Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP/ United Nations Environment Programme) tarafından periyodik olarak yayınlanan Küresel Çevre Görünümü (Global Environment Outlook) 6. Raporu'nda kentsel gelişim ve dolayısıyla kentlerdeki yeşil alan yönetiminin nasıl olacağı konusunda beş itici güç belirlenmiştir: demografik özellikler; ekonomik süreçler (tüketim, üretim, pazar ve ticaret); bilimsel ve teknolojik yenilikler; dağıtım modeli süreçleri (kuşaklar arası ve nesiller arası); kültürel, sosyal, politik ve kurumsal süreçler¹⁰. 2021'de Küresel Çevre Görünümü tarafından yayınlanan “Yeşil ve Adil Şehirlere Doğru” adlı raporda, 6. Raporda geçen beş itici güç yinelenmiş ve kentlerin küresel kırılma noktalarından kaçınmak için yerel dönüm noktaları olarak belirlenmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Dünyanın dört bir yanındaki kentlerde küresel krizin çok büyük etki yaratacağı ve aynı zamanda hızla kentleşen dünyada, şehirlerin çevresel olarak sürdürülebilir ve kapsayıcı bir gezegen sağlama konusunda giderek daha kilit rol oynayacağı belirtilmiştir. Bu nedenle sürdürülebilir, daha yeşil, daha sağlıklı, düşük karbonlu, esnek, kapsayıcı ve adil yaşam biçimleri sunan kentlerin tasarlanmasının önemi üzerinde durulmuştur¹¹.

Kentsel yeşil alanlar ve yeşil altyapı özellikle doğal sermayeyi korumak adına doğa koruma ilkesiyle atılacak adımların kullanılmasıyla Avrupa Birliği (AB) poli-

¹⁰ United Nations Environment Programme (UNEP), “Global Environment Outlook – GEO-6: Healthy Planet”, *Healthy People*. Nairobi, 2019, s. 15.

¹¹ United Nations Environment Programme (UNEP) and United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat), *Global Environment for Cities-GEO for Cities: Towards Green and Just Cities*. UNEP, Nairobi, 2021, s.66, (erişim 11.02.2022).

tika hedeflerine ulaşılması açısından da kilit rol oynamaktadır. İklim krizine uyum, tarım ve ormancılık yönetimi, biyolojik çeşitliliğin korunması, bölgesel kalkınma ve uyum konularındaki politikalar açısından özellikle önemlidir. 2011’de kabul edilen “AB 2020 Biyoçeşitlilik Stratejisi” biyolojik çeşitlilik kaybının itici ana faktörlerini ele almaktadır. Özellikle yeşil altyapının mekânsal planlamaya dahil edilmesine, ekosistem kaynaklarının sürdürülmesi, geliştirilmesine ve bozulmuş ekosistemlerin restore edilmesine odaklanmaktadır. Bu doğrultuda 2020’ye kadar ekosistem kaynaklarının en az %15’inin restore edilmesini amaçlamaktadır¹². Buna ek olarak, Kaynak Verimliliği Yol Haritası (The Resource Efficiency Roadmap), kaynakların optimal kullanımına, enerji, su, hava, toprak kullanımındaki bozulmaların önlenmesi için tedbirler alınmasına, iklim değişikliğinden kaynaklanan olumsuz etkilerin azaltılmasına atıfta bulunmaktadır.

Bir diğer belge Avrupa Komisyonu tarafından önerilen “Yeşil Altyapı Stratejisi”dir (The Green Infrastructure Strategy). Strateji, ekonomik, ekolojik ve sosyal faydalar sağlayan ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunan yeşil altyapının geliştirilmesini teşvik etmektedir. Yeşil Altyapı Stratejisinin en temel özelliği, iklim değişikliği politikalarına ekosistem tabanlı uyum; araştırma ve yeniliklere doğa temelli çözümler, su politikalarına doğal önlemler ve çoklu ekosistem kaynakları sunmaya odaklanmasıdır. Bu politikalar vasıtasıyla da yeşil altyapı entegrasyonun sağlanmasını amaçlamaktadır¹³ (European Commission, 2014).

Kentsel yeşil alanlar iyileştirilmiş hava ve su kalitesinin dışında, gürültü kirliliğini tamponlama, aşırı hava olaylarının etkilerini azaltmaya ek olarak stres ve rahatlama, fiziksel aktivitelerin yapıldığı, gelişmiş sosyal etkileşimin sağlandığı rekreasyon alanları yaratması açısından da önemlidir. Yeşil alanların erişilebilir ve ulaşılabilir alanlar olması, estetik açıdan kentlerde olumlu etki yaratacak özellikler olarak sayılabilmektedir. Aynı zamanda, kentsel hava sıcaklığının azaltılması, karbondioksit oranının azaltılması gibi çevresel etkilere de hizmet etmeleri söz konusudur (Tablo 2).

¹² European Environment Agency, *What is Green Infrastructure?*, 2022, (erişim 13.02.2022).

¹³ European Commission, *Green Infrastructure and the Water Sector*, 2014, (erişim 24.02.2022).

Tablo 2. Kentsel Yeşil Alan Yönetiminin Etkileri ve Faydaları

YEŞİL ALANLARIN ÖZELLİKLERİ	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik ➤ Estetik ➤ Yönetim
YEŞİL ALAN ETKİLERİ	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kullanım ve işlev ➤ Arazi kalitesi ➤ Çevre düzenleme hizmeti
YEŞİL ALAN YÖNETİMİNİN FAYDALARI	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ekonomik ➤ Çevresel ➤ Sosyal ➤ Sağlık ➤ Planlama

Kaynak: United Nations Environment Programme (UNEP),2019.

Başarılı bir kentsel yeşil alan yönetimi uygulaması kent yaşamına ve kentte yaşayan insanlara farklı şekillerde olumlu katkılarda bulunur. Bu yönetimin uygulanması ile kentin uzun vadeli bir vizyon oluşturması, kentsel sürdürülebilirliğin sağlanması söz konusudur. Kentsel yeşil alanlar kentte yaşayan sakinlerin ihtiyaçları, öncelikleri ve değerleri hakkında bütünlüklü bir bakış açının gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda kentsel yeşil alanlar için kamusal ve politik farkındalığın artırılması ve halkın katılımının sağlanması paydaşlar arasında iş birliği oluşturmak açısından önem teşkil etmektedir. Tüm bunlar bir arada değerlendirildiğinde kentsel yeşil alan yönetimi uygulamalarının çevresel, ekonomik, sosyal ve planlama boyutunda önemli katkılarının olduğu bir gerçektir.

Kentsel yeşil alan yönetiminde yeşil alanların arttırılmasının dışında uygulanan bir diğer yöntem ise doğal su döngüsünü koruyan ve eski haline getiren su yönetimidir. Su yönetimi maliyeti yüksek su arıtma tesislerinin inşa edilmesi yerine ağaç dikmek ve sulak alanları restore etmek şeklinde gerçekleşen bir uygulamadır. Yeşil altyapı çözümleri; yağmur bahçeleri, geçirgen döşemeler, yağmur suyu toplama sistemleri ve eko-çatı uygulamalarını kapsamaktadır.

Sulak alanların restorasyonu, doğal sulak alanların hidrolojik süreçlerini tasarlamak ve canlandırmak amacıyla yapay sulak alanların oluşturulmasıdır. İnşa edilmiş sulak alanlar yağmur suyunu depolayan sığ çöküntüler olarak, genellikle yoğun

ve çeşitli bitki örtüsüne de sahip alanlardır¹⁴. Hoffmann¹⁵ vd. tarafından yapılan alan araştırmaları, inşa edilmiş sulak alanların genellikle arıtma tesislerinin inşasına kıyasla daha az maliyetli bir seçenek olduğunu ancak büyük arazi gereksiniminden dolayı kentlerin stratejik önceliklerine göre tercih edilmesinin daha uygun olacağını göstermiştir.

Yağmur bahçeleri, genellikle doğal bir yamaçta oluşan küçük bir çöküntüye dikilmiş çalılar, uzun ömürlü bitkiler ve çiçeklerden oluşan peyzajı yapılmış alanlardır. Çatılardan, teraslardan ya da sokak gibi geçirimsiz yüzeylerden akan yağmur sularını geçici olarak tutmak için tasarlanmış çöküntü alanlardır. Yağmur suyu akışından kaynaklanan kimyasalların %90'ını, tortuların ise %80'ini gidermede etkili olan yağmur bahçeleri geleneksel çim ile karşılaştırıldığında %30 daha fazla suyun toprağa girmesini sağlamaktadır¹⁶. Yağmur bahçelerinin dışında kullanılan bir diğer yöntem ise yağmur hendekleridir. İlk olarak permakültür kavramıyla birlikte yağmur suyundan daha fazla yararlanma amacıyla ortaya çıkmıştır. İngiltere'de, Avusturya'da ve Amerika'da yeşil alt yapı sisteminin bir parçası olarak kullanılmaktadır¹⁷.

Geçirgen döşemeler ise asfalt ve beton gibi geleneksel geçirimsiz kaplama yöntemlerine alternatif olarak kullanılan, herhangi bir yüzey akış sızıntısını önlemeye yarayan döşeme türleridir. Geçirgen kaplama, suyun içeri sızmasına izin veren bir malzemeden yapılır ve su yönetimi hizmetlerini destekleyen bir modeldir. Geçirgen döşeme modeli fırtına akışını %70 ila 90 arasında azaltmayı sağlarken kanalizasyon sistemlerinin taşma riskini de düşürmektedir. Los Angeles'ta yapılan bir araştırma, geçirgen döşeme uygulamasında, yansıtıcı kaplamada yapılan %10-35 oranında bir artışın, kentsel ısı adası sıcaklığında 0,8 °C'lik bir düşüş sağladığını, daha düşük enerji kullanımı ve ozon seviyelerinde bir düşüş yarattığını ve yılda 90

¹⁴ T. Schueler vd., "Manual 3: Urban Stormwater Retrofit Practices Manual.:Urban Subwatershed Restoration Manual Series". *Center for Watershed Protection, Ellicott City, 2007*, s.17.

¹⁵ H. Hoffmann. vd., "Technology Review Of Constructed Wetlands: Subsurface Flow Constructed Wetlands for Greywater and Domestic Wastewater Treatment", *Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ)*, 2011, s.11, (erişim 23.12.2021).

¹⁶ NRCS (Naturel Resources Conservation Service), Rain Gardens, 2005, (erişim 14.02.2022).

¹⁷ U. Ünal ve D. E. Akyüz, "Sürdürülebilir Kentsel Drenaj Sistemlerinde Yağmur Hendeklerinin Değerlendirilmesi", *Uluslararası Sürdürülebilir Mühendislik ve Teknoloji Dergisi, International Journal of Sustainable Engineering and Technology*, 1(1), (2017), s.22, (erişim 12.01.2022).

milyon dolar tasarruf sağlandığını ortaya çıkarmıştır¹⁸. Kentsel altyapı hizmetleri açısından önemli sayılabilecek bir diğer husus ise geçirgen döşeme modelinin su kalitesini de iyileştirmeye yardımcı olmasıdır.

İklim krizinin etkilerine karşı uyum açısından eko-çatılar genellikle hem aşırı yağışlara hem de aşırı sıcaklıklara yanıt verecek şekilde tasarlanmaktadır. Üç ana tipte (yeşil, beyaz, mavi) olmalarına karşın genelde yeşil çatılar kullanılmaktadır. Eko-çatılar genellikle sürdürülebilirliği teşvik eden aynı zamanda su tasarrufu, yağmur akışı ve su yönetimi, elektrik tasarrufu ve karbon emilimi sağlayan yeşil altyapıya hizmet eden uygulamalardan birisidir. Eko-çatılar küçük fırtınalardan kaynaklı akışın %90'ını, büyük fırtınaların ise %30'unu tutarak yıllık çatı yağmur suyu akışında %50 ila 60 azalma sağlayabilen uygulamalardır. Örneğin, ABD'deki Şikago Belediye binasında bulunan yeşil çatı projesi sayesinde 25 mm.lik bir fırtınadan gelen su akışının %75'inin tutulabildiği görülmüştür¹⁹ (Bknz. Şekil 1).

Şekil 1. Şikago Yeşil Çatı (Chicago Green Roof)

Kaynak: <https://land8.com/how-the-chicago-city-hall-green-roof-is-greening-the-concrete-jungle/>

¹⁸ J. Foster vd., "The Value of Green Infrastructure for Urban Climate Adaptation", *The Center for Clean Air Policy*, February 2011, s.V. (erişim 24.12.2021).

¹⁹ A. D. Dunn, "Green Light for Green Infrastructure", *Pace Law Faculty Publications*. 494, 2007, s.3, (erişim 30.12.2021).

2. KENTSEL YEŞİL ALAN YÖNETİMİNİN DÜNYADA BAŞARIYA ULAŞMIŞ UYGULAMALARI

Kentler kırılğan yapıları düşünüldüğünde mümkün olduğunca yeşil altyapı sistemlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Özellikle kentsel çevrelerde yeşil altyapı sistemleri, park alanlarının artırılmasından ağaçlandırmaya, eko-çatı uygulamalarından yağmur suyu akışını kontrol etmeye yarayan uygulamalara kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. İklim krizinin yoğun bir şekilde hissedilmeye başlandığı günümüz koşullarında kentlerin kırılğan yapıları dikkate alınarak her kentin yeşil altyapı stratejisinin bulunması ve uygulanabilir nitelikte bir planının olması şarttır.

Dünyadaki uygulamalara bakıldığında, Şikago kenti kentsel yeşil altyapı uygulamaları ile ön plana çıkmaktadır. 1995'te kentte meydana gelen ve bir hafta boyunca süren aşırı sıcak hava, kentte yaşayan beş yüzün üzerinde kişinin ölümüne neden olmuştur²⁰. İklim krizinin diğer birçok doğal afetleri tetikleyeceğini öngören kent, gelecekte yaşanabilecek senaryolar üzerinde de tahminler yürüterek, bir güvenlik açığı değerlendirmesi yapmıştır. Bu bağlamda, gelecek açısından tehdit oluşturabilecek durumlar göz önünde bulundurularak kapsamlı bir İklim Değişikliği Eylem Planı kabul edilmiştir. Şikago İklim Eylem Planı: Uyum Stratejisi Raporu kapsamında kentte birinci öncelik aşırı hava olaylarına uyum sağlamak olarak belirlenmiştir²¹. Bu kapsamda, gelecekteki aşırı sıcak hava olaylarına uyum sağlamak için, kentsel ısı adası alanlarının belirlenmesi, bina yönetmelikleri ve yeşil altyapı projeleri de dahil olmak üzere belediye programları aracılığıyla ısı azaltma stratejileri benimsenmektedir.

Şikago'nun Yeşil Kentsel Tasarım Planı, kentte meydana gelen taşkınların (ayrıca ısı adası etkilerinin) daha iyi yönetilmesine yardımcı olmak amacıyla yerel yönetimler, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ve özel sektör arasında bir ortaklık olarak başlatılmıştır. Geçirgen kaldırımlar, eko-çatı uygulamaları, yüzey yağmur bahçeleri ve sokakların yeşillendirilmesi uygulamaları temel stratejiler olarak belirlenmiştir. 2001'den bu yana kentte geçirgen kaldırma sahip, ısı adası etkisini azaltmaya yarayan, yüksek ısının yansıtıldığı betonun kullanıldığı 300 yeşil sokak kurul-

²⁰ Klinenberg, E., "Denaturalizing Disaster: A Social Autopsy of the 1995 Chicago Heat Wave", *Theory and Society*, 1999, 28(2) s.240, (erişim 26.11.2021).

²¹ Chicago City Plan Commission, *Adding Green to Urban Design: A City for us and Future Generations*, Adopted by City Plan Commission on November 20, 2008, s.15, (erişim 04.01.2022)

muştur²². Yeşil sokak tasarımında kullanılan uygulamalar sayesinde aşırı yağış olayları önlenirken, eskiyen altyapının kapasitesinin desteklenmesi de amaçlanmıştır.

Yeşil altyapı uygulamalarının başarıyla uygulandığı bir diğer örnek ABD'nin beşinci büyük şehri olan Philadelphia'dır. Kent 2006'dan bu yana, kent planlamasında yeşil altyapıyı teşvik eden politikalar uygulamakta ve projeler üretmektedir. Özellikle su yönetimi konusunda getirilen düzenlemeler sayesinde, yaklaşık 170 milyon dolar tasarruf sağlandığı belirtilmektedir²³. Yine Philadelphia'nın birleşik kanalizasyon sistemi sayesinde şehrin su ihtiyacının yaklaşık %60'ının sağlandığı belirtilmektedir²⁴. Philadelphia'da yağmur suyunu taşımak için oluşturulan beton tüneller sayesinde önümüzdeki 25 yıl içerisinde 1,2 milyar dolarlık bir tasarruf sağlanacağı öngörülmektedir. Ağaçlandırma, eko-çatı ve yeni parkların açılması ile iyileştirilmiş hava kalitesi sayesinde astım kaynaklı ölüm oranlarının 20'de 1'e düşürüleceği gibi tahminler de yer almaktadır²⁵.

3. YEŞİL ALANLARIN YÖNETİMİNİ İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE UYUM POLİTİKALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRME

Türkiye'nin içerisinde yer aldığı Akdeniz Havzası iklim krizinin en yoğun hissedildiği alanlardan birisidir. Türkiye'de son yıllarda artış gösteren sıcaklıklar beklenmeyen hava olaylarının sayısında da artışa neden olmuştur. Sıcak hava dalgaları kuraklık başta olmak üzere biyolojik çeşitlilik kaybına, tarım alanlarındaki azalışa kadar pek çok olumsuz etkiyi de barındırmaktadır.

İsviçre Federal Teknoloji Enstitüsü (Eidgenössische Technische Hochschule) tarafından yapılan bir araştırmada 2050 yılına kadar iklim krizinin 520 kenti nasıl etkileyeceği tartışılmıştır. Araştırma sonuçları 2050 yılına kadar küresel sıcaklıklarda olacak artışları öngören senaryoları değerlendirmiştir. Bu sonuçlara göre, İstanbul'un iklimi 2050'ye kadar günümüz Roma'sının iklimine benzeyecek ve en sıcak ayda maksimum sıcaklıkta 3,4 °C'ye kadar bir artış olacaktır. Bu da İstan-

²² City of Chicago, "Green Alleys", 2022, (erişim 17.02.2022)

²³ FAO, "Guidelines on Urban and Peri-Urban Forestry", By Fabio Salbitano, Simone Borelli, Michela Conigliaro, Yujuan Chen, *Food And Agriculture Organization of the United Nations*, Rome, 2016, s.82.

²⁴ Philadelphia Water Department, *Green City Clean Waters*, 2022, (erişim 07.01.2022).

²⁵ The Sustainable Business Network of Greater Philadelphia, "The Economic Impact of Green City, Clean Waters: The First Five Years", 2016, (17.12.2021).

bul'da yıllık ortalama sıcaklıkta 2,1 °C'lik bir sıcaklık artışa denk gelmektedir. Aynı öngörüler Ankara ve İzmir için de yapan araştırmada, Ankara'nın ikliminin yıllık ortalama 2,9 °C'lik bir artışla Taşkent'e, İzmir'in ise yıllık ortalama 2,4 °C'lik artışla Adana'ya benzeyeceği sonucuna varılmıştır²⁶.

Kentlerin kırılma düzeyleri iklim krizi kaynaklı tehditlerin yanı sıra kentin bu tehditlere karşı ne kadar savunmasız olduğuyla da yakından ilişkilidir. Bu bağlamda İstanbul kıyı kaynaklı kırılmalara barındırması sebebiyle önemli sinyaller vermektedir. Kentsel sel tehlikesi, nehir taşkın tehlikesi gibi olayları yaşama riski yüksek olarak sınıflandırılmıştır. Bu tehditlerin de kentte önümüzdeki 10 yıl içerisinde yaşanma ihtimalinin en az bir kez olacağı yönünde öngörüler mevcuttur²⁷. İstanbul'da sele karşı yaşanan kırılma yoğun yapılaşmayla birlikte yüzey örtüsünün geçirimsiz olması, plansız yapılaşma ve yeşil alanlardaki azalmayla birlikte doğal drenaj alanlarının azalması ve yüzey sularının su toplama havzalarına ulaşmamasından kaynaklanmaktadır²⁸.

İklim değişikliğine uyum ve azaltma çabalarına önemli katkılar sunacak olan yeşil alanlara ilişkin uygulamaların yürütücülüğü Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, TOKİ, İLBANK ve belediyeler tarafından gerçekleştirilmektedir. Kentlerdeki açık-yeşil alanların yönetimi 5393 sayılı Belediye Kanunu gereğince belediyelerin sorumluluğundadır (md. 14/a). Bakanlık üst ölçekli mekânsal ve stratejik planlarla yeşil alanlarla ilgili genel politikayı ortaya koyarken belediyeler bu politikayı imar planlarıyla uygulamaya geçirmek durumundadır. Belediyeler yeşil alanlarla ilgili hizmet ve faaliyetleri çeşitli faaliyet alanlar ve çeşitli birimler altında gerçekleştirmektedir. Örneğin; İstanbul'da yeşil alan yönetimini gerçekleştiren Park, Bahçe ve Yeşil Alanlar Daire Başkanlığı iken, Ankara Büyükşehir Belediyesinde bu hizmetler Çevre Koruma Kontrol Daire Başkanlığı ile Yeşil Alanlar Şube Müdürlüğü bünyesinde²⁹.

²⁶ Bastin vd., "Understanding Climate Change from a Global Analysis of City Analogues", *Plos ONE*, 14 (7), 2019, s.7.

²⁷ GFDRR (Global Facility for Disaster Reduction and Recovery), "İstanbul", (2022), (erişim 15.02.2022).

²⁸ Y. Kaya, "İklim Değişikliğine Karşı Kentsel Kırılma: İstanbul için Bir Değerlendirme", *International Journal of Social Inquiry*, 11(2), 2018, s.237.

²⁹ V. M. Hassamancıoğlu, "Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Kentsel Açık-Yeşil Alan Yönetimi Stratejilerinin Değerlendirilmesi", *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(39), 2021, s.633-634.

Belediyeler yeşil alanlara ilişkin faaliyet ve hizmetlerine stratejik planlarında yer vererek genel hükümleri belirlemekte, imar planlarıyla bunları uygulamaya geçirmektedir. Stratejik Planında yeşil alan planlamasını sistematik olarak ele alan tek belediye olan İzmir Büyükşehir Belediyesi mekânsal planlarında bütünlük bir yeşil alt yapı sistemini geliştireceğini ve iklim dostu yeşil alanlar ağının oluşturulacağını ifade etmiştir. Aynı zamanda İzmir Büyükşehir Belediyesi kentsel dönüşüm uygulamalarına yeşil alanların entegre edileceğini beyan etmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesiyle birlikte İstanbul Büyükşehir Belediyesi sürdürülebilir çevre ve yaşanabilir mekanlar oluşturmak için yeşil alanların korunması ve artırılması hedefini benimsemişlerdir. Yeşil alan planlama çalışmalarının detaylarını vermeyen İstanbul Büyükşehir belediyesi yeşil alanların çoğaltılması için gerektiğinde kamulaştırma yapılabileceğinin altını çizmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesiyle birlikte Stratejik Raporunda ekolojik dengeyi koruma, sürdürülebilir çevre yönetimini benimseme, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin farkında bir kent olma hedefini belirten Ankara Büyükşehir Belediyesi yeşil alanların ekolojik fonksiyonlarının kullanılmasına yönelik amaçlara yer vermiştir³⁰.

İstanbul'da kentsel yeşil alan planlaması parçalı ve bütünlük bir yapıdan uzak şekilde tasarlanmıştır. İstanbul'da yeşil alanlar ve tarım alanları özellikle son 25 yılda yaklaşık %25 oranında bir azalma göstermiştir³¹. 1995 yılında 93.560 hektar olan tarım alanları, yaklaşık %25 gerileyerek 2020 yılında 71.852 hektara düşmüştür. 2011'de açıklanan, İstanbul'un Avrupa yakasında Karadeniz'den Marmara Denizi'ne uzanması tasarlanan bir su yolu projesi olan Kanal İstanbul projesinin hayata geçirilmesi durumunda ise kaybın %40'lara çıkacağı varsayılmaktadır. Ormanlık alanlarda ve tarım alanlarında oransal olarak aynı azalma Üçüncü Köprü ve Üçüncü Havaalanı inşaatları sırasında da gerçekleşmiştir³². Oysa İstanbul'un kuzey bölgesinde yoğunlaşan ormanlar kentin akciğeri görevi görmekte ve kentin iklimini düzenlemektedir. Metropol İstanbul için önemli olan gösterişli beton yapılara

³⁰ Hassamancıoğlu, "Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Kentsel Açık-Yeşil Alan Yönetimi Stratejilerinin Değerlendirilmesi s.638-646.

³¹ İstanbul Kent Konseyi, "İklim Kriziyle Uyum Politikalarında Kentsel Yeşil Alanlar Konusunda Görüş ve Öneriler", *İstanbul Kent Konseyi İklim Krizi Çalışma Grubu*, 2020, (erişim 27.11.2021).

³² İstanbul Planlama Ajansı, "İstanbul Kentsel Analiz Raporu", 2020, (erişim 27.11.2021).

değil aksine temiz hava, yeşil alan, doğal yapı ve iklim avantajı gibi içinde yaşayanlara konfor getirecek unsurlara sahip olmasıdır. Ancak kentteki yeşil alanların giderek azalması, yeşil alan tanımının sadece çim ve çiçek yetiştirmeye indirgenmesi, yürüyüş yollarının dahi betonlaştırılması iklimin düzenlenmesine engel olmakta ve uyumun daha zor sağlanmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla buradaki önerilerden biri öncelikle kentin doğal bitki örtüsünü koruyarak kentin havalandırma koridorlarına uygun yeşil bir sistem oluşturmak ve ek olarak binalara uygun bitkilendirmeler yapmak olabilir³³.

İstanbul'da kentsel yeşil alan uygulamalarına bütünlük açısından bakılmasa da tekil iyi uygulama örneklerine değinmek gerekebilir. Bunlardan bir tanesi İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Ayazağa Kampüsü'nde yeşil kampüs örneğidir. Kampüste, peyzaj tasarımların ile su yönetimi çözümleri geliştirilmiştir. Yanı sıra, yürüyüş yollarında yağış suyunun tutulabileceği yağmur hendekleri oluşturulmuştur (Bknz. Şekil 2).

Şekil 2. İTÜ Ayazağa Kampüsü

Kaynak: <https://haberler.itu.edu.tr/haberdetay/2021/12/14/itu-ayazaga-yerleskesi-dunyanin-en-yesil-kampusu-siralamasinda-57-nci-turkiye-de-birinci>

³³ Kuşçu Şimşek ve Şengezer, "İstanbul Metropolitan Alanında Kentsel Isınmanın Azaltılmasında Yeşil Alanların Önemi", s. 126.

İstanbul'da yaşanan iklim krizi kaynaklı kuraklık, su yoksunluğu gibi sıkıntılar Türkiye'nin en kalabalık kentlerinden birisi olan Ankara'da da yaşanmaktadır. İklim değişikliğiyle birlikte sıcaklıkta artış, yağış dağılımında değişim, kuraklık riski, taşkın, sel ve toprak kayması riskinde artış Ankara için olası tehlikeler olarak değerlendirilmiştir. Kentteki yoğun nüfus ve yoğun yapılaşmayla beraber ilçelere göre farklılaşsa da kent genelinde yeşil alanların yeterli olmaması, geçirimli olmayan yüzeylerin artışı gibi nedenlerden dolayı Ankara'da da kentsel ısı adası etkisi görülmektedir³⁴. Son zamanlarda Ankara'daki yağışlardaki herhangi bir artış geçirimsiz yüzeylerin fazlalığı ve altyapı eksikliği nedeniyle selle sonuçlanabilmektedir. Can ve mal kayıplarının yaşandığı bu seller, başkentin iklim değişikliğiyle uyum sağlayacak plan ve projeleri ve yeşil altyapı çözümlerini derhal başlatması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu projelerden bir tanesi olan "Yağmur Hasadı Yoluyla İklim Değişikliğine Uyum Projesi" 2017 yılında tamamlanmış Çankaya Belediyesi ile İnsani Dünya Derneği ortaklığı ile yürütülmüştür. Projenin amacı kentsel ve kırsal peyzaj alanlarında yağış suyunu tutmanın önemine işaret etmek, farkındalık oluşturmak ve örnekleri aktarmak olarak belirlenmiştir. Aynı zamanda sürdürülebilirlik kapsamında, Çankaya'da yeşil alan ihtiyacını karşılamak üzere, yaklaşık 70 bin m² büyüklüğündeki atıl alanın kendine yeten, bakım maliyetlerin en aza indirildiği, ekolojik döngüleri gözeten; yağmur suyu kullanımı, ekolojik binalar, alternatif enerji kaynakları, mevcut bitki ve hayvan habitatının korunması gibi konuları içeren sistemlere sahip yeşil alana dönüştürmek gibi hedefler de belirlenmiştir. Yine Çankaya'da belediye tarafından proje deneyimlerinin hayat geçirilmesi amacıyla ilçe genelindeki 500'e yakın parkın depolanan yağış suyuyla sulanmasını sağlayacak teknik ve fiziki dönüşümlerin sağlanması için çalışmalar yürütüldüğü belirtilmiştir³⁵. Çankaya Belediyesi'nce 2016'da oluşturulan 16 bin metrekarelik bir alana tekabül eden Yaşar Kemal Parkı bir diğer örnektir (Bknz Şekil 3). Parkın içerisinde yağmur suyunun boşaltılması amacıyla mıcır, kum ve kırılmış ağaç dalı

³⁴ P. Çobanyılmaz ve Ü. Duman Yüksel, "Kentlerin İklim Değişikliğinden Zarar Görebilirliğinin Belirlenmesi: Ankara Örneği", *SDE Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 43,47.

³⁵ Çankaya Belediyesi, *Yağmur Hasadı Uygulamalarına Giriş Rehberi: İklim Değişikliğine Uyum Kapsamında Bir Çözüm Önerisi*, Peyzaj Araştırmaları Derneği (PAD), 2017, s.2-3, (erişim 15.12.2021).

gibi geçirimli yüzeyler malç³⁶ olarak kullanılmıştır. Parkta, yağmur suyunun toplanması ve yer altındaki depoda birikmesini sağlayacak bir sistem de geliştirilmiştir. Bu sayede yağmur suyu ile kanalizasyon suyunun birbirine karışması önlenmiş ve suyun daha sonra sulama amacıyla kullanılması sağlanmıştır³⁷.

Şekil 3. Yaşar Kemal Parkı, Çankaya, Ankara

Kaynak: https://www.cankaya.bel.tr/uploads/files/yagmur_hasadi_kitabi.pdf.

Türkiye'nin nüfus açısından en kalabalık üçüncü kenti olan İzmir'de de iklim krizi kaynaklı sorunlar yaşanmaktadır. İstanbul gibi kıyı kenti olan İzmir yoğun yağışların etkisiyle taşkın, sel gibi felaketleri özellikle son beş yıldır daha sık şekilde yaşamaktadır. İzmir'in Bayındır ilçesine bağlı Dernekli köyü Marmariç bölgesinde yağmur hendekleri sürdürülebilir bir yerleşim alanı olması açısından oluşturulmuştur. Proje kapsamında yağış rejimlerinin düzenlenmesi, sulamada enerjiden tasarruf etme, iklim krizinin olumsuz etkilerini önleme, biyolojik çeşitliliğin artırılması, tarımda toprak nemliliğinin artırılması gibi konularda çözüm olması açısından tercih edilmiştir³⁸. İzmir Bornova'da Üniversite Caddesindeki ağaçlı yol

³⁶ Toprağın üzerini örtmekte kullanılan tüm materyallerin genel adıdır. Malçın uygulanma nedenleri arasında toprak neminin korunması, toprağın verimliliğinin ve sağlığının iyileştirilmesi, yabancı ot büyümesinin azaltılması ve bölgenin görsel çekiciliğinin artırılması yer almaktadır.

³⁷ Çankaya Belediyesi, *Yağmur Hasadı Uygulamalarına Giriş Rehberi: İklim Değişikliğine Uyum Kapsamında Bir Çözüm Önerisi*, s.45, (erişim 15.12.2021).

³⁸ U. Ünal ve D. E. Akyüz, "Sürdürülebilir Kentsel Drenaj Sistemlerinde Yağmur Hendeklerinin Değerlendirilmesi", s.22.

İzmir'in en eski ve nadir ağaçlı yollarından birini oluşturmaktadır. Yapı yoğunluğunun yüksek olduğu yerlerde yapılan bitkilendirilmiş yollar kentlerde koridor işlevi üstlenmektedir ve kent ekolojisinin iyileştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Yeşil koridorların oluşturulmasında iklime ya da diğer fiziksel özellikle uygun bitki türlerinin seçimi kentsel dayanıklılığın artmasına yardımcı olacaktır³⁹.

Genel olarak değerlendirildiğinde kentsel yeşil alanların tasarlanması sadece artık sağlık, hava kalitesinde iyileşme ya da rekreasyonel amaçlı değil iklim değişikliğine uyum, kentsel ısı adası etkisi, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin giderilmesi gibi hususlar kapsamında da düşünülmektedir. Kent yönetimlerinin uygun ve kapsamlı iklim politikaları ve yeşil alan yönetimi kentlerin iklim değişikliğine direncini artıracak ve uyum politikalarını güçlendirecektir. Yeşil alan planlaması, yeşil altyapı ve uyum politikalarını destekleyecek teknik uygulamalar (eko-çatı, geçirimli kaplama vs.) yeşil alan yönetimi ve iklim değişikliğine uyum politikaları arasındaki kesişim konularıdır ve her biri kentsel dayanıklılığın artırılmasında ayrı öneme sahiptir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İklim krizinin kentleri daha fazla etkilemesi, kentlerin iklim değişikliğine uyum sağlama çabalarını daha önemli hale getirmektedir. Bu çabaların başarılı olmasında önemli ve gerekli unsurlardan bir tanesi açık-kentsel yeşil alanlardır. Kentsel yeşil alanlar doğru ve yeterli tasarlandıklarında kentin iklimini düzenleme görevini yerine getirmektedir. Özellikle kentsel ısı ada etkisinin önlenmesindeki rolleri büyüktür. Ancak kentler büyüdükçe ve yoğunlaştıkça yapılaşma ve betonlaşma kentsel yeşil alanların azalmasına neden olmaktadır. Çalışma kapsamında ele alınan Türkiye'nin en yoğun üç kenti İstanbul, Ankara ve İzmir'deki veriler de bu iddiayı doğrulamaktadır. Kent yönetimlerinin ilk olarak yeşil alanları bütünleşik ve kapsamlı ele almaları gerekmektedir. Yeşil alanlar sadece çimlendirme, ağaç dikme ya da kişi başına düşmesi gereken yeşil alan miktarı gibi algılar üzerinden değil, kentsel ekosistemin dengesini gözeterek biçimde tasarlanmalıdır. Ancak üç

³⁹ Ç. Coşkun Hepcan ve A. Cangüzel, "Bornova Üniversite Caddesi Yol Ağaçlarının Hava Kalitesi Üzerine Etkisi", Ege Üniversitesi Ziraat Fak. Der., 58(2), 2021, 251.

büyük kentteki yeşil alan yönetiminin bu doğrultuda olmadığı görülmüştür. Bununla birlikte her üç kentte iklim değişikliğine uyum sağlamak için bazı tekil projelerin varlığından bahsedilebilir. Her üç kentin özellikle sel ve kuraklık riski gibi iklim değişikliğinin etkilerine karşı kırılgan oldukları düşünüldüğünde, öncelikle yapılması gerekenin projeler üzerinden gitmek değil, kapsamlı bir “İklim Değişikliği Eylem Planı” hazırlamak olduğu ifade edilebilir. Bu planın odak noktalarından biri olacak kentsel yeşil alanların yönetimini plan dahilinde entegre biçimde hazırlamak ya da “Yeşil Alan Eylem Planını” uyum planıyla bağlantılı ve bir arada hazırlamak kritik öneme sahiptir. Üç büyük kentin karnesine bakıldığında “İstanbul İklim Değişikliği Eylem Planını” (İİDEP) hazırlamış ve yayımlamıştır. İİDEP içerisinde uyum politikaları da yer almaktadır. “Yeşil Şehir Eylem Planını” ilk olarak İzmir tamamlamış, 2021 Aralık ayında ise Ankara bu planı kamuoyuna tanıtmıştır. İzmir bu plan haricinde “Sürdürülebilir Enerji ve İklim Eylem Planını” da tamamladığını duyurmuştur. Üç büyük kent tarafından hazırlanmış ya da hazırlanacak olan bu eylem planlarının diğer kentler için de yol gösterici olacağı unutulmamalıdır.

Eylem planları dışında yeşil alanların yetersizliği karşısında alınacak sünger kent, eko-çatı, yağmur bahçeleri ve hendekleri, geçirgen kaldırımlar gibi teknik ve teknolojik uygulamalardan yararlanmak önemlidir. Üç büyük kentin de bu tür projelere başladığı görülmüştür. Bununla birlikte bu tür projelerin önemini yadsınamakla birlikte, kenti bir ekosistem olarak alan ve kentlerin iklim krizine karşı kırılganlıklarını ve iklim değişikliğine uyum politikasını içeren ve yeşil alanları bu algıyla bütünleştirerek tasarlayan planlara ihtiyaç duyulmakta ve en az bu planların hazırlanması kadar uygulanmasının da önemli olduğunun altı çizilmelidir. Ayrıca dar/peyzaj düzenlemelerine indirgenmiş yeşil alan tasarımları kentlerin iklime dirençli olması için yeterli değildir. Dolayısıyla yeşil alan kavramının bu tür dar kalıplardan çıkarılarak kentsel biyoçeşitlilik kavramı içinde yer alması gerektiğine dair bir anlayış değişikliğine gereksinme olduğu söylenebilir. Bu anlayış şüphesiz kentin başlı başına bir ekosistem olduğunu ifade eden kentsel ekoloji yaklaşımının bir parçasıdır. Kentsel ekolojinin araçlarından biri olan kentsel biyoçeşitliliğin iklim değişikliğini azaltmaya ve uyum sağlamaya katkı sağlayacağı vurgulanmaktadır.

Kentsel yeşil alan sistemiyle ilgili önemli bir diğer husus bu sistemi oluştururken teknikten yararlanmakla birlikte planlama, politika ve bütünleştirme sürecini ana hedef haline getirmektir. Örneğin, geçirgen olmama sorununu sadece teknik bir sorundan ziyade plansız veya ekosistemleri dikkate almayan bir yanlış planlama ya da eksik altyapının sonucu olarak okumak çok daha rasyonel olacaktır. Bu durumda kentlerde imar planları hazırlanırken yeşil alanların düzenlenmesi, dağılımı, kent ekolojisine katkısı gibi hususların dikkatlice değerlendirilmesi gerekmektedir. Benzer şekilde kentsel altyapının oluşturulması ya da güçlendirilmesinde iyi planlanmış ve bağlantıları tamamlanmış yeşil- doğa temelli altyapılara dönülmesi son derece önemlidir. Bu bağlantı kentlerdeki her bir yeşil alanın ve yeşil alan unsurunun ekolojik ağ sistemine dahil olmasıyla sağlanabilecektir.

KAYNAKÇA

- [1] Bastin, J. F., Clark E., Elliott T., Hoogen J., vd., “Understanding Climate Change from a Global Analysis of City Analogues”, *Plos ONE*,14 (7): 1-13, 2019.
- [2] Burroughs, W. J., *The Climate Revealed*, Cambridge : Cambridge University Press, 1999.
- [3] Chicago City Plan Commission, *Adding Green to Urban Design: A City for us and Future Generations*, Adopted by City Plan Commission on November 20, 2008, https://www.chicago.gov/content/dam/city/depts/zlup/Sustainable_Development/Publications/Green_Urban_Design/GUD_booklet.pdf, (erişim 04.01.2022).
- [4] City of Chicago, “Green Alleys”, 2022 https://www.chicago.gov/city/en/depts/cdot/provdrs/street/svcs/green_alleys.html, (erişim 17.02.2022)
- [5] CRED and UNDRR, *The Non-COVID Year in Disasters*. Brussel, CRED, 2021, https://emdat.be/sites/default/files/adsr_2020.pdf, (erişim 09.01.2022).
- [6] Coşkun Hepcan, Ç., Cangüzel, A., “Bornova Üniversite Caddesi Yol Ağaçlarının Hava Kalitesi Üzerine Etkisi”, *Ege Üniversitesi Ziraat Fak. Der.*, 58(2): 247-252, 2021.
- [7] Çankaya Belediyesi, *Yağmur Hasadı Uygulamalarına Giriş Rehberi: İklim Değişikliğine Uyum Kapsamında Bir Çözüm Önerisi*, Peyzaj Araştırmaları Derneği (PAD), 2017, https://www.cankaya.bel.tr/uploads/files/yagmur_hasadi_kitabi.pdf, (erişim 15.12.2021).
- [8] Çobanyılmaz, P., Duman Yüksel, Ü., “Kentlerin İklim Değişikliğinden Zarar Görebilirliğinin Belirlenmesi: Ankara Örneği”, *SDE Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 17(3):39-50, 2014.

- [9] Dunn, A. D., "Green Light for Green Infrastructure", *Pace Law Faculty Publications*. 494, 2007, <https://digitalcommons.pace.edu/lawfaculty/494>, (erişim 30.12.2021).
- [10] European Commission, *Green Infrastructure and the Water Sector*, 2014, https://ec.europa.eu/environment/nature/ecosystems/pdf/Green%20Infrastructure/GI_water.pdf, (erişim 24.02.2022).
- [11] European Environment Agency, *What is Green Infrastructure?*, 2022, <https://www.eea.europa.eu/themes/sustainability-transitions/urban-environment/urban-greeninfrastructure/what-is-green-infrastructure>, (erişim 13.02.2022).
- [12] FAO, "Guidelines on Urban and Peri-Urban Forestry", By Fabio Salbitano, Simone Borelli, Michela Conigliaro, Yujuan Chen, *Food And Agriculture Organization of the United Nations*, Rome, 2016.
- [13] Foster, J., Foster, H., Lowe, A., and Winkelman, S., "The Value of Green Infrastructure for Urban Climate Adaptation", *The Center for Clean Air Policy*, February 2011, https://savetherain.us/wp-content/uploads/2011/10/Green_Infrastructure_Urban_Climate_Adaptation.pdf, (erişim 24.12.2021).
- [14] GFDRR (Global Facility for Disaster Reduction and Recovery), "İstanbul", 2022, <https://thinkhazard.org/en/report/3056-turkey-istanbul/FL>, (erişim 15.02.2022).
- [15] Githeko, A. K., Lindsay, S. W., Confalonieri, U. E., Patz, J. A., "Climate Change And Vector-Borne Diseases: A Regional Analysis", *WHO: Environment and Health*, 2022, [https://www.who.int/bulletin/archives/78\(9\)1136.pdf](https://www.who.int/bulletin/archives/78(9)1136.pdf), (erişim 09.01.2022).
- [16] Gül, A., Dinç, G., Akın, T., Koçak, A. İ., "Kentsel Açık ve Yeşil Alanların Mevcut Yasal Durumu ve Uygulamadaki Sorunları", *İdealkent*, Kentleşme ve Ekonomi Özel Sayısı, 11(3): 1281-1312, 2020.
- [17] Hassamancıoğlu, V. M., "Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Kentsel Açık-Yeşil Alan Yönetimi Stratejilerinin Değerlendirilmesi", *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(39): 627-656, 2021.
- [18] Hoffmann, H., Platzer C., Winker M. and von Muench E., "Technology Review Of Constructed Wetlands: Subsurface Flow Constructed Wetlands for Greywater and Domestic Wastewater Treatment", *Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ)*, 2011, https://www.susana.org/_resources/documents/default/2-930-giz2011-en-technology-review-constructed-wetlands.pdf, (erişim 23.12.2021).
- [19] İstanbul Kent Konseyi, "İklim Kriziyle Uyum Politikalarında Kentsel Yeşil Alanlar Konusunda Görüş ve Öneriler", *İstanbul Kent Konseyi İklim Krizi Çalışma Grubu*, 2020, <https://istanbulkentkonseyi.org.tr/wp-content/uploads/2020/11/Iklim-Krizi-Calisma-Grubu.pdf>. (erişim 27.11.2021).

- [20] İstanbul Planlama Ajansı, “İstanbul Kentsel Analiz Raporu”, 2020, https://vizyon2050.istanbul/upload/content/istanbul_kentsel_analiz_raporu_2020923_1411973.pdf, (erişim 27.11.2021).
- [21] Kaya, Y., “İklim Değişikliğine Karşı Kentsel Kırılganlık: İstanbul için Bir Değerlendirme”, *International Journal of Social Inquiry*, 11(2): 219-257, 2018.
- [22] Kuşçu Şimşek, Ç., Şengezer, B. “İstanbul Metropoliten Alanında Kentsel Isınmanın Azaltılmasında Yeşil Alanların Önemi”, *MEGARON*, 7(2):116-128, 2012.
- [23] Klinenberg, E., “Denaturalizing Disaster: A Social Autopsy of the 1995 Chicago Heat Wave”, *Theory and Society*, Apr., 1999, 28(2): 239-295, https://www.jstor.org/stable/pdf/3108472.pdf?casa_token=TV62rbKfBkAAAAA:A:T_HrUxV1VR4MvE9spfxgwMO0h29M3lUKhjfTIH1LSgA6CRbZmW_j4_PS_GLEWzoWmyuxYRd3JUPKo_BLqn_hmeAChnCylfyen-B9B5cTx3zBAL02GDuY, (erişim 26.11.2021).
- [24] NRCS (Naturel Resources Conservation Service), Rain Gardens, 2005, https://www.nrcs.usda.gov/Internet/FSE_DOCUMENTS/nrcs142p2_011366.pdf, (erişim 14.02.2022)
- [25] Philadelphia Water Department, Green City Clean Waters, 2022, <https://water.phila.gov/green-city/>, (erişim 07.01.2022).
- [26] Rakhshandehroo, M., Johari, M.Y.M., Afshin, S., “Terminology of Urban Open and Green Spaces”, *11th ASEAN PostGraduate Seminar*, University of Malaya, Malaysia, 2017.
- [27] Schueler, T., Hirschman, D., Novotney, M., Zielinski, J., "Manual 3: Urban Stormwater Retrofit Practices Manual.:Urban Subwatershed Restoration Manual Series". *Center for Watershed Protection, Ellicott City*, 2007.
- [28] The Sustainable Business Network of Greater Philadelphia, “The Economic Impact of Green City, Clean Waters: The First Five Years”, 2016, https://www.sbnphiladelphia.org/wp-content/uploads/2021/04/Local-Economic-ImpactReport_First-Five-Years-GCCW_full-downloadable-web2.pdf, (17.12.2021).
- [29] United Nations Environment Programme (UNEP), “Global Environment Outlook – GEO-6: Healthy Planet”, *Healthy People*. Nairobi, 2019.
- [30] United Nations Environment Programme (UNEP) and United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat), *Global Environment for Cities-GEO for Cities: Towards Green and Just Cities*. UNEP, Nairobi, 2021, <https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/37413/GEOcities.pdf>, (erişim 11.02.2022).

- [31] U.S. Environmental Protection Agency, "Urban Heat Island Basics" In: Reducing Urban Heat Islands: Compendium of Strategies. Draft, 2008, <https://www.epa.gov/heat-islands/heat-island-compedium>, (erişim 17.12.2021).
- [32] Ünal, U., Akyüz, D. E., "Sürdürülebilir Kentsel Drenaj Sistemlerinde Yağmur Hendeklerinin Değerlendirilmesi", *Uluslararası Sürdürülebilir Mühendislik ve Teknoloji Dergisi, International Journal of Sustainable Engineering and Technology*, 1(1): 15-24, 2017, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/390178>, (erişim 12.01.2022).
- [33] Yoong, H. Q., Lim, K. Y., Lee, L. K., Zakaria, N. A., Foo, K. Y., "Sustainable Urban Green Space Management Practice", *International Malaysia-Indonesia-Thailand Symposium on Innovation and Creativity (iMIT-SIC)*, 2: 1-4, 2017.

PARİS İKLİM ANLAŞMASININ ÜLKEMİZE ETKİSİ

Fethi Furkan Elbir*

GİRİŞ

İklim krizi küresel bir sorun olduğu için anca küresel çapta işbirliğiyle çözülebilecektir. Bu nedenle 195+2 ülkenin katılımıyla 2015 yılında Paris İklim Anlaşması (PİA) imzalanmıştır. PİA iklim krizine karşı uluslararası çapta işbirliğinin genel hükümlerini oluşturan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine bağlıdır. PİA'yı imzalayan ülkeler, sera gazı emisyonlarını azaltma, yenilenebilir enerji kaynaklarının enerji görünümü içerisindeki payını artırma, enerji verimliliğini iyileştirme, ormanlık alanlarını çoğaltma ve yoksulluğu azaltma gibi taahhütlerde bulunmuşlardır. PİA küresel sıcaklık artışını 2 °C'nin altında, mümkünse 1,5 °C'de sabitlemeyi hedeflemektedir. Bu nedenle, anlaşmayı imzalayan ülkelerin PİA'nın sıcaklık artışı hedefine uygun olarak sera gazı emisyonlarını azaltmaları, yenilenebilir enerji kullanmaları, ormanlık alanlarını genişletmeleri, yoksulluğu ve eşitsizlikleri gidermeleri gerekmektedir.

Paris İklim Antlaşmasının önemli bir ayağını emisyon azaltımı oluştururken, bir diğer ayağında da iklim krizine uyum politikaları yer almaktadır. İklim krizine karşı işbirliğinin temel prensibi ülkelerin anlaşma kapsamında taahhütlerini belirlerken, "ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk" ilkesiyle hareket etmeleridir. Böylelikle imzacı ülkelerin sorumluluklarına dair ayrımlar yapılmıştır.

* İstanbul Rumeli Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Ekonomi Anabilim Dalı, fforukan.elbir@stu.rumeli.edu.tr

Küresel sera gazı emisyonlarının artması, iklim krizini ve neden olduğu etkileri de şiddetlendirmektedir. Sürdürülebilir bir gezegen için karbon yoğunluklu kömür, doğal gaz ve petrolün yer altında bırakılması önemlidir.

Çeşitli fosil yakıtların IPCC tarafından hesaplanan CO2 emisyonlarını incelediğimizde taşkömürü, ithal kömür ve linyitin CO2 emisyonlarının doğal gazdan yaklaşık 2 kat daha fazladır; taşkömürü, ithal kömür, linyit, fuel-oil, motorin, LPG, nafta ve doğal gazın emisyon faktörleri sırasıyla 98,3, 98,3, 101, 77,4, 74,1, 63,1,73,3 ve 56,1'dir (Dulkadiroğlu, 2018: 71). Petrolün hem CO2 hem de metan (CH4) oranı yüksektir.

Küresel CO2 emisyonları 1850 yılından beri hızla artmaktadır. Küresel emisyonlar 1750'de 9,35 milyon, 1850'de 196,90 milyon, 1945'te 4,24 milyar, 1980'de 19,37 milyar ve 2019'da 36,44 milyar tondur (Our World In Data, 2020). 1850-2019 arasında küresel CO2 emisyonları 35 milyar tondan fazla artmıştır. Küresel CO2 emisyonları artarken bu artışı etkileyen ülkeler hangileridir?

Sanayi Devrimi'nden sonra hızla güçlenen Birleşik Krallık, diğer Avrupa ülkeleri ve ABD sera gazı salarak küresel çevre sorunlarının ortaya çıkmasına ve şiddetlenmesine neden olmuşlardır (Our World In Data, 2020). Fakat 21. yüzyılda Çin, ve Hindistan gibi gelişmekte olan Asya ülkeleri ile Türkiye, İran gibi gelişmekte olan ortadoğu ülkeleri CO2 emisyonlarını arttırarak Antroposen'i derinleştirmektedirler. Dolayısıyla hem gelişmiş hem de kömürün ekonominin itici gücünü oluşturduğu gelişmekte olan ülkeler, iklimin asıl belirleyicileri konumuna gelmişlerdir. Bu çalışma kapsamında Paris Anlaşmasının Türkiye'ye olan etkileri incelenmeye ve bu süreçte Türkiye'nin durumu değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1. PARIS ANLAŞMASININ TÜRKİYE'YE ETKİSİ

Antroposen'in Yönetim (2015-) aşamasında 195+2 ülkenin katılımıyla Paris İklim Anlaşması (PIA) yapılmıştır. Bu anlaşmayla Büyük Hızlanma döneminin şiddetlendirdiği ekolojik sorunlar çözülmeye çalışılmaktadır. İklim krizi ancak çok merkezli yönetim anlayışı ve küresel çabalarla çözülebilir. Türkiye Rio İklim Zirvesi'ne katılan Türkiye BMİDÇS'ye 2004 yılına kadar taraf olmamıştır. Sözleşme'nin

Ek-1 ve Ek-2 listesinde yer alması nedeniyle hem sera gazı salınımı azaltımında hem de finansal destek sağlama konusunda yükümlülük alması gerekeceği için bu durum düzeltilene kadar taraf olmamıştır. OECD üyesi olduğu için gelişmiş ülkeler arasında Ek-1 listesine yer almıştır. Marakeş'te alınan karar sonucunda Türkiye Ek 2 listesinden çıkarılmış, özel koşullar kabul edilerek Ek 1 listeye bırakılmıştır. Bu gelişmenin ardından Türkiye, 2004 yılından bu yana BM Güvenlik Antlaşması'nın 189. ülkesi oldu. Kyoto Protokolü 1997'de imzalandığında, Türkiye BM Güvenlik Antlaşması'na resmen taraf değildi. Türkiye, 2005 yılında yürürlüğe giren Kyoto Protokolü'ne 2005 yılında katılmıştır. Kyoto, Ek B'nin yükümlülükler listesinde yer almamaktadır, dolayısıyla herhangi bir yasal yükümlülük bulunmamaktadır. Kyoto'nun uzatılması henüz yürürlüğe girmedi.

Türkiye'nin ulusal iklim değişikliği politikası Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından düzenlenmektedir. 2001 yılında İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu'nun kurulmasıyla iklim politikası kurumsallaşmıştır. İklim Değişikliği ve Hava Yönetimi Koordinasyon Kurulu'nda hizmet vermeye devam etmekte olup 2013 yılında revize edilmiştir. IDHYKK, bakanlıklardan ve STK'lardan gelen üyeleriyle birlikte çeşitli ulusal alanlarda iklim değişikliği ve çevre politikası uygulamaktadır. Türkiye henüz BM Güvenlik Antlaşması'na katılmamış olsa da kurumsal altyapısını kurmuş ve bu konudaki bakış açısının uzun vadeli olduğunu açıkça ortaya koymuştur (Ekolojik Topluluk. (2016)). Türkiye uzun yıllardır BM Güvenlik Konseyi'ne katılmasa da küresel ısınma ve iklim değişikliğinin olumsuz etkileri nedeniyle çevre politikasında bazı adımlar atmıştır. AB'ye resmi aday aday olarak, AB'ye katılım süreci adına çevre düzenlemeleri çıkarılmıştır. İDKK'nın kurulması ile kurumsal yapı oluşturulmuştur. Türkiye, özellikle AB koordinasyon süreci bağlamında, iklim değişikliğiyle mücadelede ilerleme kaydetmiştir.

Türkiye'nin AB koordinasyon sürecinde geliştirmek istediği konulardan biri de çevredir. Ulusal politikanın AB hukukuna uygun olması için mevzuatı buna göre düzenlemeye çalışmıştır. 2005 yılı Genişleme Stratejisi ve 2007 yılı Katılım Ortaklığı Belgesi, Türkiye'nin çevresel hedeflerine uyum sürecini tanımlamaktadır ve henüz yeterli düzeyde ilerleme kaydedilmemiştir (Yıldırım, Budak, 2010: 177-178). AB'nin bu süreçte anlaşmanın en büyük tarafı olması çevre politikasına ne

kadar önem verdiğini gösteriyor. Anlaşmaya göre, iki ülke ve ittifak, sera gazı emisyonlarını azaltma sözü verdi. AB'nin ilgisi, küresel çevre politikasına öncülük etme arzusundan kaynaklanmaktadır. Türkiye dahil adayların çevre politikaları, aday ülkelerin uyum sürecinde AB kararları ile şekillenmektedir.

Devletlerin iklim değişikliğine dirençli politikalar geliştirmeleri iklim değişikliğine karşı kalıcı çözüm için gerekli olarak kabul edilmiştir. Bunun için düşük karbonlu topluma geçilmesi gerekmektedir. Düşük karbonlu ekonomi minimum karbondioksit salınımı olan üretim ve tüketim süreçlerini kastetmektedir. AB ulusal emisyon ticaret sistemini BM öngörüsüyle 2003'te kurmuştur. AB için Kyoto Protokolü kararları ile %8'lik azaltım, AB 2020 Strateji kapsamında %20'lik azaltım hedefi vardır. Türkiye ve AB devletlerinin bu zaman aralığında iklim değişikliğine dirençli olmak için yaptıkları faaliyetleri ile ne kadar ilerleme kaydettiği görülebilir. Enerji verimliliği, atık güvenliği, su güvenliği ve yapı güvenliği gibi alanlarında Türkiye diğer tüm AB devletlerine göre çok az gelişme kaydetmiştir (Atik, 2017: 128-132).

Çevre Ve Şehircilik Bakanlığı'nın koordinatörlüğünde 2011-2023 yılları arasında çevre politikası kapsamında iklim değişikliğini önleme çalışmalarının yer aldığı "Türkiye'nin İklim Değişikliği Strateji Ve Eylem Planı" hazırlanmıştır. İklim Değişikliği Eylem Planı'nda Türkiye'de iklim değişikliğinin etkilerine karşı hassas olduğu kabul edilen beş başlığa yönelik çalışmalar yapıldığı belirtilmiştir. Bu başlıklar "su kaynakları ve yönetimi", "tarım ve gıda güvencesi", "ekosistem hizmetleri, biyolojik çeşitlilik ve ormancılık", "doğal afet risk yönetimi" ve "insan sağlığı"ndan oluşmaktadır. İklim değişikliğinin Türkiye'ye etkileri arasında öne çıkan ve hissedilen boyutlara varan kuraklık yukarıda sayılan başlıkların politika yapım sürecini yönlendirmesini açıklamaktadır. Bu plana göre Türkiye iklim değişikliğini önleme ve iklim değişikliğine uyum politikalarını bahsedilen tehditlere karşı geliştirmektedir (Türkiye İDUSEP 2012-2023, 2012: 5).

BMİDÇS Sekreteryası'na ulusal bildirimlerin sunulması kararı üzerine Türkiye ilk İklim Değişikliği Ulusal Bildirimi'ni 2007'de hazırlamıştır. Sonraki dört rapor, 2013'ün beşinci ulusal beyanı olarak tek bir rapor olarak sunulmaktadır. 2015 yılında INDC, ulusal sera gazı azaltım hedeflerine ilişkin Paris Zirvesi'nden önce

19. ve 20. Taraflar Konferansı'ndan gelen bir talebe yanıt olarak Sözleşme Sekreterliğine bir bildiri sunmuştur.

Türkiye, ikinci, üçüncü ve dördüncü açıklamaları da içeren beşinci ulusal açıklamasını hazırlamıştır. Beşinci ulusal açıklamasında, incelenen dönemde Türkiye'nin kişi başına düşen "birincil enerji tüketiminin" dünya ortalamasının ve OECD ortalamasının çok altında olduğunu söyledi. Büyüme hızı ve sera gazı emisyonlarındaki artış dikkate alındığında, sera gazı emisyonlarının giderek azaldığının göstergesi olumludur. Buna göre, Türkiye'nin GSYİH'si 200 ile 2009 yılları arasında %33,9 büyüdü, ancak sera gazı emisyonları %24,5 arttı (ÇŞB'nin Beşinci Ulusal Bildirisi, 2020).

2018 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı koordinasyonunda 7. Ulusal Bildiri yayınlanmıştır. Açıklamada OECD'ye göre Türkiye için büyüme tahminleri de yer aldı. Büyüme tahminleri, mevcut enerji tüketiminin artacağını gösteriyor. Türkiye'de artan enerji talebi ve artan endüstriyel aktivite, önümüzdeki yıllarda sera gazı emisyonlarını artıracaktır. Türkiye kalkınma hedeflerine ulaşmak için iklim değişikliğine karşı harekete geçerse, aralarında seçim yapmak zorunda kalmayacaktır. Bu kapsamda yer alan enerji ihtiyacını karşılama konusunda yenilenebilir ve temiz enerjiye geçerek azaltım hedeflerini ve kalkınmasını aynı çizgide ilerletebilir. Türkiye'nin Anlaşma'yı onaylamamış olmasına rağmen BMİDÇS ve Kyoto kapsamında azaltım hedefleri belirlemesinden bu konuda çalışmaya devam ettiği anlamı çıkarılabilir.

Paris'teki 21. Taraflar Konferansı'ndan önce devletler Sözleşme kapsamında salınım azaltımı hedeflerini Niyet Edilen Ulusal Katkı (INDC) Beyanı'yla sunmuştur. Türkiye'de 30.9.2015 tarihinde Niyet Edilen Ulusal Katkı Beyanı'nı sunmuştur. INDC'sinde 2030 yılına kadar sera gazı azaltımı konusunda referans senaryo ve azaltım senaryosu şeklinde iki senaryo bulunmaktadır. Yeşil İklim Fonu'ndan finansal ve teknolojik destek almak kaydıyla azaltım senaryosunda referans senaryoya göre 246 Mton karbondioksit eşdeğeri azaltım sağlayacaktır. Azaltım senaryosu, önlemler gözetilerek oluşturulan senaryodur. Referans senaryo ise önlemler gözetilmeden hesaplanan azaltım senaryosudur (Bozoğlu, 2018: 64-65).

Türkiye'nin 19 ve 20. Taraflar Konferansları ve Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamında sunduğu INDC verilerinde 2021-2030 yılları arasında sera gazı azaltım hedefleri yer almaktadır. Belgenin ilk kısmında kendi ulusal koşullarını açıklamıştır. Buna göre Türkiye gelişmekte olan bir ülkedir ve kalkınma ihtiyaçları her geçen yıl artmaktadır. 1990-2012 arasında artan GSYİH ve bunu sağlayan sektörlerin enerji ihtiyacını karşılamak için artan her yıl %6-7 oranında artan enerji talebi ulusal koşulları oluşturan ilk maddelerdir. Ek 1'de listelenmiş olmasına rağmen, belirli koşulları ve etki azaltma önlemlerini özetlemektedir. CCAP, ulusal etkinliğe hazırlandığını söyledi. Yine ulusal koşullar kisvesi altında 2012 yılında Türkiye'nin sera gazı salımları, salım yüzdeleriyle birlikte 440 milyon ton CO₂'ye eşdeğerti. Türkiye'de enerji sektörü 2012 yılında sera gazı emisyonlarının %70,2'sinden sorumluydu. Bunu %14,3 ile sanayi sektörü, %8,2 ile atık sektörü ve %7,3 ile tarım sektörü izlemektedir.

2015 yılında, INDC belgesi Türkiye'nin ulusal nüfus sayımında yedi sera gazı saydı. Azaltma hedeflerinin kapsadığı alanlar, en fazla emisyon yayan enerji, sanayi, tarım, arazi kullanımı, değişim, atık ve ormancılıktır. Türkiye, hedef azaltmayı gerçekleştirmek için piyasa mekanizmalarından uluslararası karbon kredileri kullanmayı planladığını söyledi. Diğer illerde olduğu gibi, kalkınma önceliklerini göz ardı etmeden sera gazı emisyon azaltım mekanizmalarını maliyet etkin bir şekilde kullanmak Türkiye'nin tercihi olmuştur.

INDC belgesine göre Türkiye, ulusal durumu etkisiz hale getirmek için çabalarını sürdürüleceğini belirtti. Sürdürülebilir kalkınmanın önceliklerini dikkate alarak azaltma hedeflerine ulaşmayı taahhüt eder. Sanayi devriminden bu yana tüm sera gazı emisyonlarının yüzde 0,7'sinden sorumlu olmadığını söyledi. 1990'dan beri nüfus artışı ve endüstriyel ve endüstriyel enerji ihtiyacı emisyonları artırdı. Bununla birlikte, enerji ithalatına bağımlılık, büyümenin en büyük itici güçlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Yukarıda belirtilen belge, Türkiye'nin Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda sera gazı emisyon hedeflerine ulaşması için finansal ve teknolojik desteğe ihtiyacı olduğunu vurgulamaktadır (Bozoğlu, 2018: 64-65). INDC belgesine göre, Türkiye'nin sözleşmenin nihai hedefi olan sera gazı emisyonlarını azaltmak ve küresel sıcaklık artışını 2 santigrat derecenin altında

tutmak için kısa ve uzun vadeli planları var. İlk adım, 2030 yılına kadar sera gazı emisyonlarını yüzde 21 azaltmaktır. INDC, hedeflerini ulusal politika ve projelerle destekleyeceğini belirtti. Ona göre kalkınma planları, iklim değişikliği eylem planları, iklim değişikliği stratejileri, ulusal sanayi stratejileri, enerji tasarrufu stratejileri, geri dönüşüm çalışmaları ve akıllı ulaşım gibi ulusal planlarla süreç hızlandırılacak. Sunulan INDC belgesinde ayrıca enerji, sanayi, ulaşım, inşaat, tarım, atık ve ormancılık sektörlerinde değişiklik yapılacağı belirtilmektedir. INDC Beyanı'nda son olarak Türkiye'nin 2012-2030 yılları arasındaki sera gazı salınım miktarı olağan ve hafifletilen senaryoya göre grafikleştirilmiştir. 2030'daki azaltım hedefinin gerçekleştirilmesi halinde %21 oranında yani miktar olarak 246 milyon ton CO₂ eşdeğeri azaltım planlanmıştır .

Türkiye, Paris'teki Taraflar Konferansı'na kalabalık bir heyetle ve beklentilerle gitmiştir. Anlaşma'nın taslak metin oluşturulması sürecinde ikili ve çok taraflı görüşmeler gerçekleştirerek kendi gündem maddelerine destek aramıştır. Türkiye ayrıca yeni bir anlaşma için üç kriter belirledi ve Paris'e katılıyor. Bu üç kriter, yeni antlaşmanın Sözleşme'deki "ortak ama farklı sorumluluklar" ilkesine bağlı kalmasına ve Sözleşme'deki gelişmişlik durumlarına göre sınıflandırılan ülkeleri içermemesine dayanmaktadır. Anlaşma ve 7. Taraflar Konferansı tarafından tanınan Türkiye, özel koşullara dayanmakta ve gelişmekte olan bir ülke olarak tanınmaktadır (Bozoğlu, 2018: 64-65).

Türkiye'nin iklim politikasının son aşaması Şubat 2021'de. Bir "İklim Yasası" oluşturarak iklim politikasına ilişkin yasama sürecini geliştirmek istiyoruz. Bu amaçla Şubat ayında Meclis Komisyonu'na "İklim Değişikliği Değerlendirmesi" sunulmuştur. "İklim Değişikliğiyle Mücadele Sonuç Bildirgesi"nde ulusal mücadele sürecinin tüm kurumları kapsamasının hedeflendiği belirtilmiştir. Bunun için "2050 Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi ve Eylem Planı"nın uygulanacaktır. Strateji ve eylem planı, iklim değişikliğine neden olan inşaat, enerji, sanayi ve atık gibi alanlarda düzenleme yapılmasını gerektirmektedir. "Kentsel Değişim" ve "Sıfır Atık" gibi projeler, 2050 yılına kadar sera gazı emisyonlarını ve iklim değişikliğine neden olan diğer faaliyetleri durdurmayı hedefliyor. Tarım, hayvancılık, temiz enerji, sanayi ve turizm gibi en çok etkilenen sektörlerde yatırımların yönlendiril-

mesi için çaba gösterilecektir. Sınırlı su kaynakları nedeniyle bir temizlik çalışması planlanmaktadır. Sera gazı emisyonu oluşturmayan yenilenebilir enerji üretimi teşvik edilecektir. "Mekansal ve stratejik planlama" sayesinde iklim değişikliğini bölgesel müdahalelerle ele almak istenmektedir (ÇŞB, 2020).

Ulusal emisyon piyasası oluşturarak kamu ve özel sektör sera gazı salımmım sıfırlamak konusunda desteklenecek ve teşvik edilecektir. Yakıt tüketimini azaltmak için hedefler belirlendi. "Enerji Kartı", 2023 yılına kadar inşaat yakıt tüketimini yüzde 25 oranında azaltmayı hedefliyor. İklim değişikliği ile mücadele sürecini organize edecek platformlar oluşturulacak. Ulusal İklim Değişikliği Platformu ve İklim Değişikliği Araştırma Merkezi'nin kurulması, bilimsel araştırmaları ve kurumsallaşmayı destekleyecektir (UURMS, 2020).

Anlaşma henüz onaylanmamış olsa da, Türkiye'nin iklim değişikliği ve diğer çevre politikaları konusundaki görüşleri değişiyor gibi görünüyor. Konuya yaklaşımı, ulusal çevre politikası ile tutarlıdır. Türkiye, Akdeniz havzasında yer almaktadır ve IPCC raporuna ve yerel bilimsel çalışmalara göre iklim değişikliğine karşı çok hassastır. Bu nedenle iklim değişikliğine karşı çok hassastır. Anlaşma henüz onaylanmamış olsa da iklim politikasına ilişkin adımları şu şekilde açıklanabilir.

Ozon tabakasının incelmesinin önlenmesi için 1991 Viyana Sözleşmesi ve Montreal Protokolü'ne katılan Türkiye, araştırmaya katılmaya devam ediyor. Son olarak, Mart 2021'de, Montreal Protokolünde Kigali Değişikliği onaylandı. Bu değişiklik, 2016 yılında 28. Taraflar Konferansı sırasında tanıtıldı. Kigali değişikliği, tüm devletlerin küresel ısınma üzerinde büyük etkisi olan florokarbon üretimini azaltmasını gerektiriyor. Türkiye, bu değişikliği kabul ederek, Paris İklim Anlaşması kapsamındaki hedeflerini azaltma konusundaki kararlılığını göstermektedir (Billur, 2010).

SONUÇ

Antroposen Çağı'nda olduğumuzu iddia eden bilim insanlarına göre, bu çağda insanlar Dünya ikliminin asıl belirleyicileri konumundadırlar. Fossil yakıt kullanımı, antropojenik sera gazı emisyonlarının artması, insan popülasyonunun giderek büyümesi, nükleer enerji santrallerinin oluşturduğu tonlarca radyoaktif atık,

ormansızlaştırma, kentleşme, maden yatakları, karalar ve okyanus diplerindeki plastikler, kimyasal kalıntılar, nükleer patlamalar, biyoçeşitlilik kaybı vb. durumlar, insanın jeolojik katmanlarda izler bıraktığına dair kanıtlar sunmaktadır. Şu an bir yılda insan temelli karbon salımı volkanların neden olduğunun 100 katıdır. Göl-lerde, akarsularda, okyanuslarda, arazilerde ve kayalarda biriken tortuları inceleyen araştırmacılar, buldukları kalıntıların Holosen döneminkinden farklı olduğu sonucuna ulaşmışlar; katmanlarda eşi benzeri görülmemiş düzeyde plastikler, kimyasal atıklar, radyonüklidler, metaller ve böcek ilaçları bulunmuştur. Holosen’de insan etkisi daha azken, Antroposen’de çok daha şiddetlidir. İklim krizinin, biyoçeşitlilik kaybının, kimyasal kalıntıların, atıkların, sera gazı emisyonlarının kısacası ekolojik sorunların kaynağı insandır. Bu nedenle bu sorunların çözümü de insandır.

Ekolojik bir problem olarak iklim krizinin temelinde ekonomik, toplumsal ve kültürel etkenler yer almakta; bu etkenler derinleştikçe iklim krizi şiddetlenmektedir. Takas şeklinde gerçekleşen ticaret zorunlu ihtiyaçları karşılamanın bir yolu-ken, 16. yy’da başlayan merkantalizm ve 18. yy’da İngiltere’nin Manchester şehrinde ortaya çıkan Sanayi Devrimi ile üretim ve tüketim kalıpları değişmiş ve kar amaçlı üretim yapılmaya başlanmıştır. Sanayileşmeye dayalı büyüme tek amaç haline gelmiş ve sanayileşmeye dayalı rekabetçi piyasa ortaya çıkmıştır. Rekabetçi piyasa ekonomisi ise, enerji tüketimini, sera gazı emisyonlarını, çevresel kirlilikleri ve toplumsal tabakalaşmayı şiddetlendirmiştir.

Sanayileşmeyi, kentleşmeyi, ulaşımı, yenilenemez enerji tüketimini, mal üretim ve tüketimini hızlandırmış; daha fazla CO2 emisyonuna neden olmuş, biyoçeşitlilik kaybını hızlandırmış; milyonlarca canlı türünü yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır.

Türkiye’de 1980’lerde uygulanmaya başlayan “24 Ocak Kararları”, ülkeyi serbest piyasa ekonomisine geçirince, sanayileşmeye dayalı ihracat önem kazanmış ve tarımın ekonomik büyüme içerisindeki payı azalmıştır. Tarımın payının azalması, tarımla uğraşan köylüleri zor durumda bırakmış ve köylerden kentlere göçler başlamıştır. Kentleşmenin ve sanayileşmenin hız kazanmasıyla ülkenin sera gazı emisyonları artmıştır.

KAYNAKÇA

- [1] Atik, Hayriye. “Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde ve Türkiye’de Düşük Karbonlu ve İklim Dirençli Bir Topluma Geçiş: Ampirik Bir Analiz”, *Uluslararası İlişkiler*, 2017. S. 14(54), 127-147
- [2] Billur, Engin. İklim Değişikliği İle Mücadelede Uluslararası İşbirliğinin Önemi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 2010. 71-82.
- [3] Bozoğlu, Baran. *Paris İklim Anlaşması Kapsamında Türkiye’nin Erken Uyarı Sistemine Dair Yapması Gerekenler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara. 2018.
- [4] Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Ulaştırma Türüne Göre Seragazi Emisyonu. <http://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/ulastirma-turune-gore-seragazi-emisyonu-i-85790>. Erişim Tarihi: 16.01.2022. 2020.
- [5] Dulkadiroğlu, Hakan. “Türkiye’de Elektrik Üretiminin Sera Gazı Emisyonları Açısından İncelenmesi”. *Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*. 7(1), 2018. S 67-74.
- [6] Ekoloji Kolektifi Derneği. *BMİDÇS’nin 21. Taraflar Konferansı Paris Anlaşması*. Erişim adresi: <https://ekoloji kolektifi.org/wp-content/uploads/2017/11/Paris-Anlasmasi-ISBN-978-605-83799-1-6.pdf>. 2016.
- [7] Our World In Data. CO₂ and Other Greenhouse Gas emissions. <https://ourworldindata.org/co2-and-other-greenhouse-gas-emissions>, Erişim Tarihi: 16.01.2022. 2020.
- [8] T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. *Türkiye’nin İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı (2012-2023)*. Erişim adresi: <https://webdosva.csb.gov.tr/db/iklim/editordosva/uvum-stratejisi-eylem-planı-T-R.pdf>. 2012.
- [9] Yıldırım, Uğur. ve Budak, Sevim. AB Tam Üyelik Sürecinde Türkiye'nin Çevre Politikasındaki Değişimler, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(13), 2010. S 173-191.

TÜRKİYE ÇEVRE AJANSI'NIN SIFIR ATIK YÖNETİMİNDEKİ ETKİNLİĞİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

İsmail Sevinç* - M. Fatih Bilal Alodalı** - Şeyma Sevinç***

GİRİŞ

Son yıllarda ülkemizdeki hızlı ekonomik büyüme, sanayileşme, kentleşme, hızlı nüfus artışı, refah seviyesinin yükselişi ve teknolojik gelişmelerle ortaya çıkan atık miktarındaki artış sonucunda karşılaşılan zorluklar, atıksız ya da minimize atıklı üretimi ve tüketimi amaçlayan atık yönetimini sürdürülebilir şekilde zorunlu duruma getirmektedir. Atıkların geri dönüşüm ve geri kazanım sürecinde herhangi bir işlem yapılmadan bertarafı, ülkenin madde ve enerji anlamında kayıplara neden olmaktadır.

Ülkemizde atık yönetimi alanında son yıllarda önemli atılımlar gerçekleştirilmektedir. Vatandaşları bilinçli tüketmeye, daha az atık oluşturmaya, oluşan atığı kaynağında ayırmaya yönelten ve bu yönde bir farkındalık oluşturmaya çalışan, ayrılan atıkların geri dönüşümünü sağlayan ve atık yönetim felsefesi olarak tanımlanan “sıfır atık” konusunda, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından kapsamlı bir şekilde çalışmalara başlanılmıştır. 25 Eylül 2017 tarihinde ilk

* Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Necmettin.isevinc@erbakan.edu.tr

** Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, fatihalodalı@erbakan.edu.tr

*** Konya Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü, seyma.sevinc@csb.gov.tr

olarak bakanlığın hizmet binasında yaşama geçirilen “Sıfır Atık Projesi” kapsamında öncelikle kamu kurumları, alışveriş merkezleri, havaalanları, okullar, üniversiteler, hastaneler, konutlar olmak üzere vatandaşların tüm projeye dahil olması, oluşturulan sıfır atık yönetim planı ile rehber kılavuzların hazırlanacağı ve bu konuda farkındalık oluşturulması hedeflenmektedir. Sıfır atık; israfın önlenmesini de sağlarken kurumsal olarak uygulanabileceği gibi bireysel olarak da uygulanabilen bir yaklaşım olarak ifade edilmektedir.

1. ATIK KAVRAMI VE SIFIR ATIK YÖNETİMİNDE TARİHSEL SÜREÇ

Son yıllarda nüfus artışı nedeniyle doğal kaynaklar hızla tükenmeye başlamış, ihtiyaçların sonsuz olması ve doğal kaynakların kıt olması gözönüne alındığında, kaynak kullanımında verimlilik ve atıklardan ekonomik yarar sağlama, diğer bir anlatımla atık yönetimine olan gereksinim kaçınılmaz duruma gelmiştir. Atık miktarının azaltılması, atık geri dönüşümünün sağlanması ile ilgili konuların tümünün atık yönetimini içerdiği ifade edilmektedir¹.

Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğüne göre atık, “hastane, ev, fabrika vb. yerlerde kullanılmış, artık işlenemez veya çevre için zarar oluşturan her türlü madde; üretimden tüketime kadar olan tüm aşamalarda ortaya çıkan ve kullanıcının artık işine yaramayan maddelerin tamamı” şeklinde tanımlanmakta², Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından atık, “üreticisi ya da elinde bulunduran gerçek veya tüzel kişi tarafından atılması zorunlu olan madde” olarak ele alınmaktadır³.

İnsanlar, gereksinimlerini karşılayarak yaşamlarını sürdürebilmek için çeşitli kaynakları kullanmak zorundadır. Kaynakların kullanımının sonucunda atılan ve işe yaramayan kısmı da atık olarak nitelendirilmektedir. Diğer bir anlatımla atık;

¹ Bülent Öktem, “Atık Yönetiminde Entegre Uygulama”, Batman Üniversitesi, *Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6/2 (2016), s. 135.

² Türk Dil Kurumu, Sözlük, son güncelleme 15 Ocak 2022, <https://sozluk.gov.tr/>

³ T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Atık Yönetimi Eylem Planı, 2016, son güncelleme 18 Ocak 2022, https://webdosya.csb.gov.tr/db/cygm/haberler/ulusal_at-k_yonet-m--eylem_plan--20180328154824.pdf

istenmeyen, kullanılmış ve çevre açısından zarar oluşturan her çeşit madde olarak ifade edilmektedir⁴.

Üniversitede öğrenim gören Washington Carver tarafından 1893 yılında yayınlanan bir makalede, doğada hiçbir atık materyalin olmadığı, atık hale gelmiş ürünlerin, başka bir ürüne hammadde kaynağı olarak kullanılabilceği belirtilmiştir. Carver “atıkları kılık değiştirmiş bir başka kaynak” olarak tanımlamış, ağaç yapraklarından, çiftlik gübresine kadar birçok atığın tekrar hammadde olarak değerlendirilebileceğini ifade etmiştir. Yine 1930’lu yıllarda Henry Ford, ürettikleri otomobillerin bazı parçalarından soya fasulyesi küspesi elde etmiş, atık şişelerin tekrar kullanılması ve diğer atıkların değerlendirilmesi ile de tasarruf etmeyi başarmıştır. Bu girişimler, Carver ve Ford’un, sıfır atık anlayışının öncüleri olarak kabul edilmesine neden olduğu ifade edilmektedir⁵.

Genel olarak bakıldığında dünya nüfusuna her yıl yaklaşık olarak 93 milyon insan eklenmekte ve nüfustaki bu artış, doğal olarak üretim ve tüketim faaliyetlerini de etkilemekte, oluşan atık miktarı ve karbon emisyonları da artırmaktadır. Özellikle 20. yy. da sanayileşmede yaşanan bu olağanüstü artış, insanları sonu olmayan bu sorun karşısında neler yapılabileceği konusunda farklı arayışlara yöneltmiştir. Bu arayışların başında da şüphesiz sıfır atık uygulamaları geldiği ifade edilmektedir⁶.

Atık yönetiminin güncel bir yaklaşım biçimi olan sıfır atık kavramının her geçen gün daha çok benimsendiği görülmektedir. Sıfır atık kavramı, ilk kez 1973 yılında, Amerika Birleşik Devletleri’nde Dr. Paul PALMER tarafından, ZWI (Zero Waste Systems Inc.) Sıfır Atık Sistemleri şirketinin adında kullanılmış, firmanın elektronik endüstrisinde fazlalık olarak ortaya çıkan kimyasallardan tekrar kaynak

⁴ Hande Uzunoğlu, Çevremizi Kirleten Atıklar ve Atık Yönetiminin Önemi, Ar&Ge Bülten, 2014, s. 25.

⁵ Kemal Yaman ve Emine Olhan, Atık Yönetiminde Sıfır Atık Yaklaşımı ve Bu Anlayışa Küresel Bir Bakış, Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi, 3(1), 2010, s. 55.

⁶ Eda Erdur, Türkiye’de Sıfır Atık Projesi Ve Projenin Kamu Kurumlarında Uygulanması; Süleymanpaşa Belediyesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2019, s. 29.

elde etme çalışmalarında bulunduğu ifade edilmektedir⁷. 1989 yılında Kaliforniya'da atıkların 1995 yılına kadar %25, 2000 yılına kadar da %50 oranında çöplüklerden uzaklaştırılmasını içeren Kaliforniya Entegre Atık Yönetimi Kanunu kabul edilmiştir. 1990 yılında İsveç'te üretim aşamasında, geri dönüşebilen hammadde kullanımını öneren Genişletilmiş Üretici Sorumluluğu kavramı Thomas Lindqvist tarafından tanıtılmıştır⁸.

Avustralya'nın başkenti Canberra'daki belediyeler, 1995 yılından 2010 yılına kadar 'No Waste' (atıksız) önerisi sunmuşlar ve bu öneriler uygulanmıştır. Canberra, dünyadaki resmi sıfır atık hedefini benimseyen ilk şehir olarak kayıtlara geçmiştir. 1997 yılında kurulan Yeni Zelanda Sıfır Atık Vakfı, atıkların en aza indirgenmesinin önemine vurgu yaparak Yeni Zelanda'da sıfır atık hareketini başlatmıştır. Yeni Zelanda Sıfır Atık Vakfı'nın amacı, kapalı döngü malzeme ekonomisi kapsamında ürünlerin yeniden kullanılması, onarılması ve geri dönüştürülmesi için atıkları en aza indiren ya da nihayetinde ortadan kaldıran bir ekonomi yaratmayı hedeflemektir. 2000 yılında, Amerika Birleşik Devletleri'nin Kaliforniya eyaletindeki Del Norte County ilçesi ilk kapsamlı sıfır atık planını üstlenmiş, 2001 yılında ise Kaliforniya Entegre Atık Yönetim Kurulu, atık yönetimi stratejik planı olarak sıfır atık hedefini benimsemiştir. 2002 yılında, Yeni Zelanda Sıfır Atık Vakfı'na göre sıfır atık kavramı; kaynakların ve malzemelerin bir "bütüncül sistem" yaklaşımını kullanarak topluma yayılma şekli yeniden tasarlamayı amaçlayan yeni bir hedeftir. Yeni Zelanda Sıfır Atık Vakfı'na göre bu hedef hem geri dönüşümü hem de atıkları en aza indirgemeyi hedefleyen bir çözüm ve ürünlerin tekrar kullanılmasını, onarılmasını, tekrar doğaya ya da piyasaya geri kazanılmasını sağlayan bir tasarım prensibi olarak ifade edilmektedir.

⁷ Mehmet K Er, Sıfır Atık Yönetimi ve Ofis Tipi Binalarda Uygulanması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2012, s. 3.

⁸ Atiq Uz Zaman, A Comprehensive Review of the Development of Zero Waste Management: Lessons Learned and Guidelines, Journal of Cleaner Production 91, 2015, <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2014.12.013>, p. 2.

Kentleşme, ekonomik gelişme ve nüfus artışının doğal bir sonucu olarak görülen toplam atık miktarı içerisinde katı atıklar önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Dünya genelinde, günlük kişi başı ortalama 0,74 kilogram atık üretilmekte ve 2050 yılında ise sadece kentsel katı atık miktarının 3,40 milyar ton olacağı tahmin edilmektedir⁹.

İnsani etkinlikler sonucu ortaya çıkan atıkların yönetilmesi, atıklara ilişkin boşaltma, depolama, arıtma ve bertaraf gibi süreçlerin çevre ve insan sağlığı üzerinde yarattığı etkilerin ortadan kaldırılması ya da en aza indirilmesi, kıt ve değerli kaynakların atık olarak görülmesi sonucu oluşan çevresel kayıpların azaltılmasının gerekliliği olmak üzere iki açıdan önem taşımaktadır¹⁰.

02. 04. 2015 tarihinde 29314 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Atık Yönetimi Yönetmeliğinde atık yönetimi; “atığın oluşumunun önlenmesi, kaynağında azaltılması, yeniden kullanılması, özelliğine ve türüne göre ayrılması, biriktirilmesi, toplanması, geçici depolanması, taşınması, ara depolanması, geri dönüşümü, enerji geri kazanımı dâhil geri kazanılması, bertarafı, bertaraf işlemleri sonrası izlenmesi, kontrolü ve denetimi faaliyetleri” olarak tanımlandığı görülmektedir. Bu bağlamda bir zamanlar sanayi ve topluluklar için yük olarak görülen atıklar, küresel ısınma ve kaynakların tükenmesi gibi çevre sorunlarının etkisini göstermesiyle tutum değişikliği yaratmış ve atıklar toplanması, ayrıştırılması, yönetilmesi ve geri kazanılması gereken değerli bir kaynak olarak tanımlanmaya başlanmıştır¹¹. Atıklar, Atık Yönetimi Yönetmeliği Ek 4’te yer alan listeye göre ise ondokuz gruba ayrılmıştır. Bu atıklar aşağıda yer alan Tablo 1’de verilmektedir.

⁹ Silpa Kaza, Lisa Yao, Perinaz Bhada-Tata, Frank Van Woerden, What a waste A global snapshot solid waste management to 2050, Washington DC: World Bank Group, 2018, p. 17-18.

¹⁰ Stijn van Ewijk, Julia A. Stegemann,. Recognising waste use potential to achieve a circular economy. Waste Management, 105, 1-7. <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2020.01.019>, 2020, p. 1.

¹¹ Steffen Lehmann, Optimizing urban material flows and waste streams in urban development through principles of zero waste and sustainable consumption. Sustainability, 3, <https://doi.org/10.3390/su3010155>, 2011, p. 157.

Tablo 1. Atık Yönetimi Genel Esaslarına İlişkin Yönetmelik Ek-4 Atık Listesi

Kod	Atık İsimleri
1	Madenlerin Aranması, Çıkarılması, İşletilmesi, Fiziki ve Kimyasal İşlem Sırasında Ortaya Çıkan Atıklar
2	Tarım, Bahçivanlık, Su Kültürü, Ormancılık, Avcılık Ve Balıkçılık, Gıda Hazırlama Ve İşlemeden Kaynaklanan Atıklar
3	Ahşap İşleme ve Kâğıt, Karton, Kâğıt Hamuru, Panel (Sunta) ve Mobilya Üretiminden Kaynaklanan Atıklar
4	Deri, Kürk ve Tekstil Endüstrilerinden Kaynaklanan Atıklar
5	Petrol Rafinasyonu, Doğal Gaz Safaştırma Ve Kömürün Piroolitik İşlenmesinden Kaynaklanan Atıklar
6	Anorganik Kimyasal İşlemlerden Kaynaklanan Atıklar
7	Organik Kimyasal İşlemlerden Kaynaklanan Atıklar
8	Astarlar (Boyalar, Vernikler ve Vitrikiye Emayeler), Yapışkanlar, Macunlar Ve Baskı Mürekkeplerinin Üretim, Formülasyon, Tedarik Ve Kullanımından Kaynaklanan Atıklar
9	Fotoğraf Endüstrisinden Kaynaklanan Atıklar
10	Isıl İşlemlerden Kaynaklanan Atıklar
11	Metal ve Diğer Malzemelerin Kimyasal Yüzey İşlemi ve Kaplanması İşlemlerinden Kaynaklanan Atıklar, Demir Dışı Hidrometalurji
12	Metallerin ve Plastiklerin Fiziki ve Mekanik Yüzey İşlemlerinden ve Şekillendirilmesinden Kaynaklanan Atıklar
13	Yağ Atıkları ve Sıvı Yakıt Atıkları (Yenilebilir Yağlar, 05 ve 12 Hariç)
14	Atık Organik Çözücüler, Soğutucular ve İtici Gazlar (07 ve 08 Hariç)
15	Atık Ambalajlar; Başka Bir Şekilde Belirtilmemiş Emiciler, Silme Bezleri, Filtre Malzemeleri ve Koruyucu Giysiler
16	Listede Başka Bir Şekilde Belirtilmemiş Atıklar
17	İnşaat ve Yıkım Atıkları (Kirlenmiş Alanlardan Çıkartılan Hafriyat Dahil)
18	İnsan ve Hayvan Sağlığı ve/veya Bu Konulardaki Araştırmalardan Kaynaklanan Atıklar (Doğrudan Sağlığa İlişkin Olmayan Mutfak ve Restoran Atıkları Hariç)
19	Atık Yönetim Tesislerinden, Tesis Dışı Atık Su Arıtma Tesislerinden ve İnsan Tüketimi ve Endüstriyel Kullanım İçin Su Hazırlama Tesislerinden Kaynaklanan Atıklar

Kaynak: 29314 Sayılı Atık Yönetimi Yönetmeliği, 2015.

Temmuz 2019 tarihinde yürürlüğe giren Sıfır Atık Yönetmeliği'nin amacı, hammadde ve doğal kaynakların etkin yönetimi ile sürdürülebilir çevre politikasının ilkeleri doğrultusunda atık yönetim süresince çevre ve halk sağlığının ve tüm kaynakların korunmasını hedefleyerek sıfır atık yönetim sisteminin kurulmasından, yaygınlaştırılıp izlenmesine, finansman durumuna, kayıt altına alınarak belgelendirilmesine kadar geçen tüm sürece ilişkin genel ilke ve esasların belirlenmesidir. Yönetmeliğin bazı genel esasları şu şekilde sıralanabilir¹²:

- Oluşan atıklar türlerine uygun olarak biriktirilerek ve geçici depolanması esnasında çevre ve halk sağlığına zararı olmayacak şekilde gerekli önlemlerin alınması esastır.
- Kaynağında ayrı biriktirilen atıklar karıştırılmayarak toplanmalı ve atık yönetimine göre öncelik geri dönüşüm/geri kazanım olmalıdır. Eğer bu mümkün değilse çevreye zarar vermeyecek şekilde bertaraf edilmelidir.
- Yönetmeliğin bir diğer önceliği ise atıkların maddesel veya enerji geri kazanımı için kullanılıp ekonomiye kazandırılmasıdır. Böylece düzenli depolama sahalarına giden atık miktarının azaltılması da esas alınır.
- Sıfır atık yönetim sisteminin geliştirilmesi, yaygınlaştırılması, sistemli bir şekilde uygulanması amacıyla bilinçlendirme ve farkındalık oluşturulması, çevreye duyarlı tutum, davranış ve faaliyetlerin teşvik edilerek desteklenmesi Bakanlık ve il müdürlüğü arasındaki koordinasyonda ilgili kurum ve kuruluşların işbirliği ile esastır.

Yönetmeliğe göre sorumluluk sahibi olan kurum ve kuruluşlar; Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, bakanlığın İl Müdürlükleri, belediyeler ve sıfır atık yönetim sistemini kuran bina ve yerleşkelerdir. Bakanlığın görevleri şu şekilde sıralanabilir:

- Sıfır atık yönetim sisteminin; idari, mali ve teknik hususları açısından tasarım ve planlama seçeneklerini ve uygulama esaslarını belirleyip/belirtmek, bu konuda rehber niteliğinde doküman hazırlayıp/hazırlatmakla,

¹² T.C. Resmî Gazete, Sıfır Atık Yönetmeliği, (30829), 12.07.2019.

- Sıfır atık yönetim sisteminin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına yönelik program ve politikaları belirlemek, eğitim ve farkındalık çalışmaları düzenlemek/düzenletmek, bu konuda rehber niteliğinde dokümanlar hazırlamak/hazırlatmakla,
- Sıfır atık yönetim sisteminin uygulanmasına ilişkin kurumlar arasındaki işbirliği ve koordinasyonu sağlayarak, inceleme ve denetleme altyapısını oluşturmak ve gereken idari tedbirleri almakla yükümlüdür.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüklerinin görevleri ise şu şekilde sıralanabilir:

- Yetki alanları içerisinde Bakanlık tarafından belirlenen metotlar çerçevesinde bu yönetmeliğin uygulanmasına yönelik işbirliği ve koordinasyonu sağlamak, izleme ve denetleme çalışmalarını gerçekleştirmekle,
- Sıfır atık yönetim sisteminin uygulanması aşamasında yerel ölçekte koordinasyonu sağlamak, izleme ve süreç boyunca teknik desteği vermekle,
- Sıfır atık bilgi sistemini kullanmak, yerel ölçekli kullanıcıların da kullanımına destek sağlamakla yükümlüdür.

Büyükşehir Belediyelerin görevleri:

- Büyükşehir belediyeleri İl Sıfır Atık Yönetim Sistemi Planına uyumlu olarak entegre atık yönetim planını düzenlemekle,
- İlçe belediyeleri tarafından yürütülen sıfır atık yönetim sistemini uygulama çalışmalarının yaygınlaştırılması için sıfır atık yönetim sistemine yönelik işbirliği ve koordinasyonu sağlamakla yükümlüdür.

Büyükşehir ilçe belediyeleri, il, ilçe, belde belediyeleri, belediye birlikleri ve il özel idarelerin görevleri:

- Halkın atıkları ayırmasını ve ayrı olarak biriktirmesi için özendirmek,
- Atık oluşumunu önlenmek için israfın önlenmesine yönelik teşvik edici çalışmalarda bulunmakla,
- Kaynağında ayrı olarak biriktirilen atıkları birbirlerine karıştırmadan toplanması için bilgi altyapısının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasında,

- Toplanan atıkların öncelikle maddesel geri dönüşüm ve diğer geri kazanım olanaklarının maksimum değerlendirilmesini sağlamakla/sağlatmakla,
- Geri dönüştürülemeyen veya geri kazanılamayan atıkların nihai bertarafında düzenli depolama yöntemini son alternatif olarak değerlendirmekle yükümlüdür.

Sıfır atık yönetim sistemini kuran bina ve yerleşkelerin görevleri:

- İsrafin önlenmesine yönelik çalışmalarda, atık oluşumunun önlenmesini veya minimize edilmesini sağlamakla, kaynağında ayrı biriktirilen atıkları birbirine karıştırmadan ayrı olarak toplanması ve geçici depolanmasına ilişkin altyapıyı oluşturmakla,
- Sıfır atık yönetim sisteminin tasarım aşaması ile uygulamaların izlenmesi çalışmaları da dahil olmak üzere tüm sürecin, mesuliyet alanı içerisindeki tüm kişi ve kuruluşların katılımı ile bütünlük ve uyum içinde yürütülmesini sağlamakla yükümlüdür.

2. TÜRKİYE ÇEVRE AJANSI BAŞKANLIĞI'NIN KURULUŞU

Türkiye Çevre Ajansı, çevre kirliliğini önlemek ve yeşil alanların korunmasını, iyileştirilmesini ve geliştirilmesini sağlamak ile ulusal ölçekte depozito yönetim sistemi kurulmasına, işletilmesine, izlenmesine ve denetimine yönelik faaliyetlerde bulunmak üzere 24/12/2020 tarihli ve 7261 sayılı Kanun ile kurulmuştur. Bu kanunun amacı; çevre kirliliğini önlemek ve yeşil alanların korunmasına, iyileştirilmesine ve geliştirilmesine katkı sağlamak, döngüsel ekonomi ve sıfır atık yaklaşımı doğrultusunda kaynak verimliliğini artırmak ile ulusal ölçekte depozito yönetim sistemi kurulmasına, işletilmesine, izlenmesine ve denetimine yönelik faaliyetlerde bulunmak üzere Türkiye Çevre Ajansı'nın kurulmasıdır.

Türkiye Çevre Ajansı'nın yürüteceği faaliyetlerin zamanında ve gerektiği şekilde yerine getirilmesi dahil teşkilat yapısı ile çalışmasına ilişkin usul ve esaslar 15 Nisan 2021 tarihli ve 31455 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Türkiye Çevre Ajansı'nın Teşkilatı ve Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik ile düzen-

lenmiştir. Ajansın, Bakanlıkça belirlenen çevre strateji ve politikaları doğrultusunda yapacağı faaliyetler ilgili kanunda şu şekilde sıralanmıştır¹³:

- Depozito yönetim sistemini kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlet-tirmek; ilgili tarafların depozito yönetim sistemine dâhil olmasını sağlamak ve bunların yükümlülüklerini belirlemek ile Bakanlıkça belirlenen depozi-to bedeli, ücret ve teminatları almak ve iade etmek,
- Bakanlıkça depozito uygulamasına zorunlu olarak tabi tutulan ürünlere yönelik depozito yönetim sistemi altyapısının oluşturulmasına, uygulan-masına, izlenmesine yönelik izin ve onay işlemleri dâhil gerekli idari dü-zenlemeleri ve tedbirleri uygulamak ve gerekli kontrolleri yapmak,
- Çevrenin iyileştirilmesine yönelik olarak faaliyetlerde bulunmak,
- Sıfır atık yönetim sisteminin kurulmasına ve uygulanmasına katkı sağlamak,
- Geri kazanılabilir ürünlerin kullanımları sonrası ülke ekonomisine kazan-dırılmasına ve geri kazanılabilir atıkların yönetimine ilişkin faaliyetlere katkı sağlamak,
- Kamuoyunda duyarlılık ve farkındalık oluşturmak amacıyla; görsel, işitsel ve yazılı yayınlar hazırlamak, yayımlamak, basın ve yayın organları ile iş birliği yapmak, kampanya, yarışma ve tanıtım gibi faaliyetlerde bulunmak,
- Eğitim ve sertifika programları düzenlemek, bilimsel çalışmalar yapmak, dokümantasyon, araştırma ve uygulama merkezleri ile laboratuvar ve mü-ze kurmak,
- Yurt içinde veya yurt dışında yerel yönetimler, ulusal veya uluslararası ku-rum veya kuruluşlar, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve gerçek veya tüzel kişilerle işbirliği yapmak, ortak projeler geliştirmek ve faaliyetlerde bulunmak; uygun görülmesi hâlinde belediyelere, il özel idarelerine, eği-tim kurumlarına ve diğer kurum ve kuruluşlara mali ve teknik destek sağ-lamak.

¹³ T.C. Resmi Gazete, Türkiye Çevre Ajansı'nın Teşkilatı ve Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, (31455), 15.04.2021.

Türkiye Çevre Ajansı Başkanlığı'nın özellikle sıfır atık yönetimi ile ilgili kurum içerisinde farklı yapılanmalara gittiği görülmektedir. Bu yapılanmalar ve yapılanmaların görev ve yetkileri de aşağıdaki gibi sıralanabilir¹⁴:

- **Depozito Yönetim Sistemi Direktörlüğü:** Depozito yönetim sistemi uygulamalarına dair yükümlülükleri, idari düzenlemeleri ve tedbirleri belirleyerek depozito yönetim sistemi altyapısının oluşturulmasına, uygulanmasına ve izlenmesine yönelik faaliyetler ile depozito yönetim sistemine yönelik tescil, yetkilendirme, izin ve onay işlemlerini gerçekleştirmek ve gerekli kontrolleri yapmak,

- **Geri Kazanım ve Üretici Sorumluluğu Direktörlüğü:** Geri kazanım ve üretici sorumluluğu ile genel depozito yönetim sistemi uygulamalarına dair yükümlülükleri, idari düzenlemeleri ve tedbirleri belirleyerek altyapının oluşturulmasına, uygulanmasına ve izlenmesine yönelik faaliyetler ile bunlara yönelik tescil, yetkilendirme, izin ve onay işlemlerini gerçekleştirmek ve gerekli kontrolleri yapmak,

- **Sıfır Atık Yönetimi Direktörlüğü:** Sıfır atık yönetim sistemlerinin kurulmasına, yaygınlaştırılmasına, geliştirilmesine, izlenmesine ve kayıt altına alınarak belgelendirilmesine ilişkin faaliyetlerde bulunmak, genişletilmiş üretici sorumluluğu kapsamında yer alan ürünlere ve bu ürünleri üreten, ithal eden ve piyasaya sürülenlerin yükümlülüklerine yönelik kayıt, envanter, izleme, kontrol, değerlendirme ve raporlama faaliyetlerinde bulunmak,

- **Çevre Koruma Direktörlüğü:** Kanun kapsamında çevrenin iyileştirilmesine ilişkin faaliyetlerde bulunmak, Bakanlıkça yetki devri yapılması halinde sıfır atık ve depozito yönetim sistemi ile çevrenin iyileştirilmesine yönelik olarak ilgili mevzuat çerçevesinde denetim çalışmaları gerçekleştirmek, mevzuata aykırılık veya ihlal tespit edilmesi durumunda idari yaptırımlara ilişkin iş ve işlemleri yürütmek, denetim plan ve programları hazırlamak, geliştirmek ve bunların uygulanmasını sağlamak, yeşil alanların korunmasına, iyileştirilmesine, geliştirilmesine ve işletilmesinin sürdürülebilirliğine katkı sağlamak,

- **Bilgi Teknolojileri Direktörlüğü:** Depozito yönetim sistemine ve genişletilmiş üretici sorumluluğu uygulamalarına ilişkin yazılım sistemlerinin oluşturulması, geliştirilmesi, kullanılması ve yazılım uygulamalarının izlenmesi ile Ajans ve

¹⁴ Türkiye Çevre Ajansı, son güncelleme 1 Şubat 2022, www.tuca.gov.tr.

faaliyetlerine ilişkin bilgi işlem teknolojilerinin kurulması ve işletilmesi ile bilgi güvenliğini sağlamak,

- **Yönetim Hizmetleri ve Finans Direktörlüğü:** İşin gerektirdiği niteliklere sahip kişilerin seçilmesini, işe alınmasını ve görevlendirilmesini gerçekleştirmek, personeli işin gereğine göre eğitmek ve yetiştirmek, personelin bilgi ve yeteneklerine uygun görevlerde çalışmasını sağlamak, depozito yönetim sistemi ve Ajans faaliyetlerinin gerektirdiği her türlü alım, satım, onarım, kiralama ve idari ve mali hizmetler ile finansman işlerini yürütmek,

- **Hukuki Danışmanlık ve Takip Direktörlüğü:** Ajans organ ve birimlerine hukuki danışmanlık yapmak, Ajansın görevlerine ilişkin hukuki konularda, adli ve idari yargı mercileri, arabuluculuk, hakemler, icra daireleri, komisyonlar ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile milletlerarası tahkim mahkemeleri nezdinde Ajansı temsil etmek, Ajansın taraf olduğu her türlü dava, icra ve uyuşmazlığı takip etmek, çözümlenmesi amacıyla Ajansı temsil etmek ve ilgilileri bilgilendirmek, gerektiğinde hukuki işlemlerin başlatılmasına ilişkin işlemleri yürütmek, ilgili taraflardan gönderilen her türlü mevzuat, sözleşme, önerge, taahhütname ve taslak hakkında görüş bildirmek, Ajansın menfaatleri için alınması gereken hukuki tedbirler hakkında Yönetim Kurulu ve Başkanı bilgilendirmek ve bu tedbirleri uygulamaya koymak,

- **İletişim Direktörlüğü:** Kamuoyunda duyarlılık ve farkındalık oluşturmak amacıyla; görsel, işitsel ve yazılı yayınlar hazırlamak, yayımlamak, basın ve yayın organları ile iş birliği yapmak, kampanya, yarışma ve tanıtım gibi faaliyetlerde bulunmak, eğitim ve sertifika programları düzenlemek olarak sıralanabilir.

3. DEPOZİTO YÖNETİM SİSTEMİ

Bu sistemle tüketicilerce belirli bir depozito bedeli ile alınan ambalajlı ürünlerin tüketilmesi/kullanılması sonrasında oluşan boş ambalajlarının geri verilerek depozito bedelinin iade alınmasına dayalı bir sistem olan Depozito Yönetim Sistemi öncelikli olarak içecek ambalajları için zorunlu olacak şekilde uygulamaya geçirilecektir. Depozito yönetim sisteminin kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar “depozito sistem yöneticisi” olarak faaliyet gösterecek olan Türkiye

Çevre Ajansı tarafından belirlenecektir. Belirlenen ürünler için zorunlu olarak uygulanacak depozito uygulamalarına yönelik kamuoyunda farkındalık ve bilinç oluşturma-tanıtım çalışmaları gerçekleştirilerek başlayan süreç Depozito Yönetim Sistemi uygulamaları altyapısının ulusal/yerel özellikler dikkate alınarak oluşturulması aşamaları ile 2022 yılında kademeli geçişler ile hayat bulacak şekilde sürdürülmektedir¹⁵

3.1. Depozito Yönetim Sisteminde Sürecin İşleyişi

Ulusal ölçekte kurulacak olan depozito yönetim sistemi merkezi bir yapı üzerinden (Türkiye Çevre Ajansı) yönetilecek olup operasyonel faaliyetlerin bölgesel olması planlanmaktadır. Sistemin kapsamı, yükümlülükler, ambalajların sağlanması gereken kriterler, yetkilendirme-lisanslamaya ilişkin hususlar, mali hususlar, izleme ve denetim kriterleri Ajans tarafından belirlenerek yayımlanacaktır.

Depozito yönetim sisteminin sürdürülebilirliğinin sağlanması ile sistemin denetim mekanizmasının etkinliği ve izlenebilirliğinin sağlanması açılarından bilişim altyapısı oldukça önemli bir husustur. Bu bilişim altyapısı ile malzeme, veri ve para akışı kapalı bir sistem döngüsü içerisinde tek bir platform üzerinden yönetilebilir olacaktır. Depozito Yönetim Sistemi, kapsadığı tüm süreçlere ilişkin verilerin anlık olarak aktarılabilirdiği, yönetilebildiği, takip edilebildiği, gerekli raporlamaların yapılabildiği geniş kapsamlı bir yazılım ağı olan Depozito Bilgi Sistemi üzerinden yürütülecektir.

Zorunlu olarak uygulanacak depozito yönetim sisteminin kapsamına ve kapsamın uygulanmasına ilişkin esaslar, sistem kapsamına alınan ambalajlar ile etiketleme/işaretlemeyle ilişkin kriterler, kayıt işlemlerine ve kayıt prosedürüne ilişkin esaslar ve mali hususlara ilişkin esaslar, sistemin işleyişine ilişkin hükümler içeren düzenlemelerle belirlenecek olup sistem kapsamında yer alan taraflar bu düzenlemelerde yer alacak hükümler doğrultusunda hareket edeceklerdir.

Süreç, depozitolu ambalajın Ajans tarafından belirlenen kriterlere uygun üretilerek piyasaya arz edilmesi ile başlayıp boş ambalajın toplanarak geri dönüşüm

¹⁵ Türkiye Çevre Ajansı, son güncelleme 1 Şubat 2022, www.tuca.gov.tr.

tesislerine gönderilmesi ile biten bir döngüde işlemekte olup aşağıda bu döngü içerisinde yer alan her bir aşama aşağıdaki gibi özetlenmiştir¹⁶:

3.1.1. Piyasaya Süren Firmalar İçin Süreç

Sistem kapsamında yer alan ambalajlı ürünleri piyasaya sürececek firmalar Ajans tarafından yürütülen bilgi sistemine kayıt olarak gerekli tüm bilgi ve belgeleri bu sistem üzerinden iletecek ve piyasaya sürecekları ambalajları için Türkiye Çevre Ajansından onay alacaklardır. Piyasaya süren firma, ambalajlarının ve üzerinde/etiketinde yer alacak işaretlemelerin Ajans tarafından geliştirilen standartlara uygun olmasını sağlamalıdır. Bu onay süreci ile piyasaya sürülecek ambalajların Türkiye Çevre Ajansı tarafından belirlenecek gereklilikleri (barkod, ambalajın/etiketin üzerine yapılacak işaretleme, ambalajın fiziksel özellikleri gibi) sağlayıp sağlamadığı izlenerek gereklilikleri sağlayan ambalajların sisteme tanıtılması ve onay süreci tamamlanmış olacaktır.

Piyasaya süren firma Türkiye Çevre Ajansı tarafından onay almış ambalajlı içecekleri piyasaya arz edebilecek ve piyasaya sürülecek ambalaj bilgisini Ajansa raporlayarak bu veri doğrultusunda oluşacak depozito bedelini Ajansa ödeyecektir. Piyasaya süren firma sisteme aktarmış olduğu bu depozito bedelini satış noktalarından ürün satışı anında tahsil ederek başta ödemiş olduğu depozito bedelini bu aşamada geri alacaktır. Piyasaya süren firmanın ayrıca genişletilmiş üretici sorumluluğu kapsamında sistemde oluşacak maliyetlere katkı sağlaması beklenmekte olup bu çerçevede de Ajans tarafından belirlenecek bedelleri ödemesi gerekmektedir.

3.1.2. Satış Noktaları İçin Süreç

Depozitolu ambalajlı ürünleri satan/sunan satış noktaları Ajans tarafından yürütülen Bilgi Sistemine kayıt olarak gerekli tüm bilgi ve belgeleri bu sistem üzerinden ileteceklerdir. Satış noktaları depozito ücretini ödeyerek aldıkları ambalajlı ürünlerin satışını tüketicilere depozito ücretini ayrıca alarak ve satış belgesinde göstererek satacak ve bu aşamada da depozito bedelini geri almış olacaklardır.

¹⁶ Türkiye Çevre Ajansı, son güncelleme 1 Şubat 2022, www.tuca.gov.tr.

Satış noktaları depozitolu ambalajların satışa sunulduğu yer olmasının yanı sıra ayrıca tüketicilerden gelen boş ambalajların iade edileceği noktaların oluşturulması konusunda sisteme dahil olmak ve bu konuda gerekli altyapıyı oluşturmakla görevlidirler.

3.1.3. Tüketiciler İçin Süreç

Tüketiciler tarafından depozito ücreti ödenerek alınan ambalajlı ürünlerin tüketimleri sonrasında oluşan boş ambalajlar, sistem kapsamında yer alan toplama noktalarına (Ajans tarafından belirlenen depozitolu boş ambalaj iade noktaları/merkezleri) teslim edildiğinde bu ambalaja karşılık gelen depozito bedeli iade edilecektir. Dolayısıyla tüketici de ödemiş olduğu depozito bedelini bu aşamada geri almış olacaktır. Tüketiciler bu sistemle sürecin içerisinde yer alarak atık ayırma/toplama sistemlerine doğrudan katılım sağlamış olacaklardır.

3.1.4. Depozitolu Boş Ambalaj İade Noktaları İçin Süreç

Sistem kapsamında oluşturulan iade noktaları/merkezleri tüketicilerden gelen boş ambalajların teslim alındığı ve depozito bedellerinin iade edildiği noktalar olarak görev yapacak ve Ajans tarafından yürütülen bilgi sistemine bu faaliyetlerini kayıt edeceklerdir.

Bu noktalarda toplamanın manuel ya da depozito iade makineleri aracılığıyla gerçekleşmesi söz konusu olacaktır. Manuel toplama noktalarında kullanılacak el terminalleri ile depozito iade makinelerinin belirli bir standardının olması ve Ajans tarafından lisanslandırılması öngörülmektedir. Tüketicilerce getirilen ve kontrol edilip kabul edilerek (sistem üzerinden kayıt edilerek) alınan boş ambalajlar geçici bir süre depolanacak ve belirli aralıklarla Ajans tarafından yetkilendirilmiş depozitolu boş ambalaj toplayıcılarına teslim edilecektir. Tüketicilerce getirilen ambalajların doğrulanmasının ardından Ajans tarafından depozito bedellerinin bu noktalara/merkezlere iletilmesi sağlanacaktır. Depozitolu boş ambalaj iade noktalarına sistem kapsamındaki hizmetlerine karşılık Ajans tarafından hizmet bedeli ödenmesi dâhil çeşitli teşvik-destek mekanizmaları oluşturulabilecektir.

3.1.5. Depozitolu Boş Ambalaj Toplayıcıları İçin Süreç

Tüketicilerden manuel olarak geri alınan depozitolu boş ambalajlar Ajans tarafından yetkilendirilmiş depozitolu boş ambalaj toplayıcıları tarafından iade noktalarından belirli aralıklarla toplanacak ve toplanan ambalajlar Ajans tarafından yetkilendirilmiş doğrulama tesislerine getirilerek teslim edilecektir. Depozitolu boş ambalaj toplayıcıları bu faaliyetleri kapsamında Ajans tarafından yürütülen Bilgi Sistemine kayıt olarak sistem kapsamında kullanılacak araç ve ekipmanlarının sisteme kaydını gerçekleştireceklerdir. Depozitolu boş ambalaj toplayıcılarına sistem kapsamındaki hizmetlerine karşılık Ajans tarafından hizmet bedeli ödenmesi dâhil çeşitli teşvik-destek mekanizmaları oluşturulabilecektir.

3.1.6. Doğrulama Tesisleri İçin Süreç

Doğrulama tesisleri Ajans tarafından belirlenen kriterleri sağlayan yetkilendirilmiş tesisler olarak depozito yönetim sistemi kapsamında faaliyet gösterecektir. Bu tesisler tarafından, tesise gelen ambalajların doğrulanması, sayılması, ayrılması, temizlenmesi, balyalanması vb. işlemler gerçekleştirilecek ve sonrasında ambalajların geri dönüşüm tesislerine gönderilmeleri sağlanacaktır. Doğrulama tesisleri Ajans tarafından yürütülen Bilgi Sistemine kayıt olarak tesise gelen, doğrulanan, geri dönüşüm tesislerine iletilen ambalajlara ilişkin tüm bilgi ve gerekli belgeleri bu sistem üzerinden ileteceklerdir. Doğrulama tesislerine sistem kapsamındaki hizmetlerine karşılık Ajans tarafından hizmet bedeli ödenmesi dâhil çeşitli teşvik-destek mekanizmaları oluşturulabilecektir.

3.1.7. Ambalaj Geri Dönüşüm Tesisleri İçin Süreç

Ambalaj geri dönüşüm tesisleri, tesise kabul ettiği ambalajları geri dönüşüm sürecine dahil ederek yeni ürünlere/hammaddelere dönüşmesini sağlayacak ve geri dönüşümünü sağladığı malzemelere ilişkin bilgileri Ajans tarafından yürütülen Bilgi Sistemine kayıt olarak sistem üzerinden Ajansa ileteceklerdir. Sistem dahilinde geri dönüşümü sağlanan malzemelerin türü ve miktarına göre belirlenen hurda geliri ise sisteme gelir olarak aktarılacaktır.

Depozito yönetim sisteminin etkin ve verimli şekilde kullanılması ile hedeflenen getirileri ise şu şekilde sıralanabilir¹⁷:

- Depozitolu boş ambalajların temiz bir şekilde toplanıp, üst kalitede hammadde üretmek amacıyla geri dönüşüme gönderilmesi için gerekli altyapının kurulması,
- Hammadde yerine geri dönüşüm malzemesi kullanımı sonucunda oluşan tasarruf ve emisyon azaltımı,
- Ambalaj atıklarının düzenli depolama sahalarında bertaraf edilmemesi ile oluşan emisyon azaltımı,
- Yerel yönetimlerin atık bertaraf maliyetlerindeki azalma sayesinde ülke ekonomisine katkı,
- İstihdam olanakları,
- Tüketicilerin/toplumun atıkları at-kurtul davranışlarının önüne geçilmesi,
- Toplumun atık ayırma/toplama sistemlerine doğrudan katılımlarının sağlanması,
- Çevrede atık şişelerden kaynaklanan kirliliğin önüne geçilmesi,
- Türkiye'nin küresel sürdürülebilir kalkınma eylemine katılımının desteklenmesi.

4. SIFIR ATIK YÖNETİMİNİN OLASI KAZANIMLARI

Sıfır atık Yönetim Sisteminin etkin ve verimli bir şekilde uygulandığında ülke ekosistemine önemli kazanımlar sağlayacağı düşünülmektedir. Projenin, çevresel, ekonomik ve sosyal etkileri ile atıkların geri dönüşümü ile sağlanan kazanımları¹⁸ (Demir, 2019: 38):

- **Çevresel Etkiler:** Fosil yakıt tüketiminin ve bu kaynağa sahip olmayan ülkelerin dışa bağımlılığının azalması, hammadde kullanımında doğal kaynaklara

¹⁷ Türkiye Çevre Ajansı, son güncelleme 1 Şubat 2022, www.tuca.gov.tr.

¹⁸ Kübra, Demir, Adana İlinde Sıfır Atık Projesinin Uygulanması, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Nevşehir, 2019, s. 38.

olan talebin ve maden üretimlerinden kaynaklanan çevre yıkımlarının azalması, bitki türlerinin korunması, işlenebilir yapıya sahip arazi potansiyelinin artırılması ve arazi kullanımının iyileşmesi, partiküler kirliliğin, küresel ısınmanın ve mikro plastik miktarının azalması,

- **Ekonomik Etkiler:** Materyallerin tekrar pazara kazandırılması suretiyle maddi kazanç sağlanması, nihai bertaraf işletme maliyetlerinin azaltılması, atık taşıma maliyetlerinin azaltılması,

- **Sosyal Etkiler:** Geri dönüşüm sektöründe, atık bertaraf tesislerine göre daha fazla istihdam olanağının bulunması vb. olarak sıralanabilir.

SONUÇ

Sıfır atık süreci, iş süreçlerine entegre edildiğinde her türlü atığı tanımlama, önleme ve azaltma bağlamında yenilikçi yollara yol açabilecek kolay bir atık yönetim aracı olarak ortaya çıkmaktadır. Çevrenin korunması, maliyetlerin düşürülmesi ve atıkların endüstriyel döngüye geri dönmesini sağlayarak sürdürülebilirliği desteklediği söylenebilir. Sıfır atık yönetimi işletmelerde, topluluklarda, sanayi kollarında, okullarda ve evlerde uygulanabilir bir yöntemdir.

Dünya Bankası verilerine bakıldığında dünya nüfusunun 1950 yılında 2,5 milyar olduğu, 2019 yılında ise bu rakamın 7,7 milyara ulaştığı, 2021 yılı sonu itibarıyla yüzde 0,9 artışla nüfusun 7,8 milyara ulaştığı tespit edilmiş, dünya nüfusunun hızlı bir yükseliş eğiliminde olduğu anlaşılmıştır. Bu yükseliş bağlamında kent nüfuslarında da artış görülmekte, yine 1950 yılında nüfusun %29,6'sı kentlerde yaşarken 2019 yılında bu oranın %55,3'e yükseldiği tespit edilmiştir. Aynı verilerde Türkiye'nin nüfusu da 2019 yılı için 83 milyon olarak açıklanmış 2021 yılı sonu itibarıyla 84 milyon 680 bine yükselmiş, 2000 yılında 63,2 milyon olan nüfusun %64,7'lik bölümü kentlerde yaşarken, bu oran 2019 yılı %75,1 seviyelerine ulaşmıştır. Bu verilere göre; nüfus ve kentleşme oranlarının dünyada ve ülkemizde arttığı görülmektedir. Günümüzde dünya nüfusunun yaklaşık yarısı kentsel alanlarda yaşamakta ve bu oranın 2050'ye kadar üçte ikiye çıkması öngörülmektedir. Avrupa'daki nüfusun yaklaşık %73'ü ise kentlerde yaşamaktadır.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın 2017 yılında başlatmış olduğu Sıfır Atık Projesi'nin amacı israfı önlemek, doğal kaynakları korumak ve gelecek nesillere daha yaşanabilir bir dünya bırakmaktır. Bakanlıkta Sıfır Atık Yönetimi Daire Başkanlığı bünyesinde Sıfır Atık Envanter ve Eğitim Şube Müdürlüğü, Sıfır Atık ve Ambalaj Atıklarının Yönetimi Şube Müdürlüğü, Tıbbi ve Özel Atıklar Şube Müdürlüğü kurulmuştur. İlgili Şube Müdürlüğü, bakanlığın çevrimiçi uygulaması olan Sıfır Atık Bilgi Sistemi'nin ülke genelinde mevzuat kapsamındaki kurum ve kuruluşlar tarafından aktif olarak kullanılmasını istemiştir. Sıfır Atık Yönetmeliği'ne göre 2023 yılına kadar tüm kamu kurum ve kuruluşlar, hastaneler, oteller, alışveriş merkezleri, terminaller ve büyük iş merkezlerinin 'Sıfır Atık' uygulamasına geçmesi zorunludur. Yine ilgili yönetmeliğe göre sıfır atık bilgi sistemine gerekli beyanları yapmayanlar ve denetim esnasında sıfır atık yönetim modelinin uygulanmadığı saptanırsa yetkililer tarafından Kabahatler Kanunu gereğince idari yaptırım uygulanabilecektir. Bu bağlamda Türkiye Kalkınma Ajansı Başkanlığı'nın sıfır atık yaklaşımı doğrultusunda kamuoyunda duyarlılık ve farkındalık oluşturarak, çevrenin ve yeşil alanların korunması ve iyileştirilmesine; ulusal ölçekte depozito yönetim sistemi kurulması, işletilmesi, izlenmesi ve denetimine; kaynak verimliliğinin artırılarak ülke ekonomisinin desteklenmesine yönelik faaliyetleri düşük karbon yoğunluğu ile gerçekleştirme misyonuna sahip olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- [1] Zaman, Atiq Uz, A Comprehensive Review of the Development of Zero Waste Management: Lessons Learned and Guidelines, Journal of Cleaner Production 91 (2015), <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2014.12.013>.
- [2] Erdur, Eda, "Türkiye'de Sıfır Atık Projesi ve Projenin Kamu Kurumlarında Uygulanması; Süleymanpaşa Belediyesi Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2019.
- [3] Er, Mehmet K., "Sıfır Atık Yönetimi ve Ofis Tipi Binalarda Uygulanması", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2012.
- [4] Uzunoğlu Hande, "Çevremizi Kirleten Atıklar ve Atık Yönetiminin Önemi", *Ar&Ge Bülten* (2014), 25-31.
- [5] Yaman Kemal ve Emine Olhan, "Atık Yönetiminde Sıfır Atık Yaklaşımı ve Bu Anlayışa Küresel Bir Bakış", *Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi*, 3 (1) (2010), 53-57,

- [6] Demir Kübra, “Adana İlinde Sıfır Atık Projesinin Uygulanması”, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, 2019.
- [7] Öktem, Bülent, “Atık Yönetiminde Entegre Uygulama”, *Batman Üniversitesi, Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6 (2) (2016): 135-147.
- [8] Kaza Silpa, Lisa Yao, Perinaz Bhada-Tata, Frank Van Woerden, “What a waste A global snapshot solid waste management to 2050”, Washington DC: *World Bank Group*, 2018.
- [9] Lehmann, Steffen, “Optimizing urban material flows and waste streams in urban development through principles of zero waste and sustainable consumption”, *Sustainability*, 3, 155-183. <https://doi.org/10.3390/su3010155>, 2011.
- [10] Ewijk Stijn van, Julia A. Stegemann, “Recognising waste use potential to achieve a circular economy” *Waste Management*, 105, 1-7. <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2020.01.019>, 2020.
- [11] T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Atık Yönetimi Eylem Planı, son güncelleme 18 Ocak 2022, https://webdosya.csb.gov.tr/db/cygm/haberler/ulusal_at-k_yonetim-eylem_plan--20180328154824.pdf
- [12] T.C. Resmî Gazete, Sıfır Atık Yönetmeliği, (30829), 12.07.2019.
- [13] T.C. Resmî Gazete, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, *Atık Yönetimi Yönetmeliği*, (29314), 02.04.2015.
- [14] T.C. Resmî Gazete, Türkiye Çevre Ajansının Kurulması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Sayı: 31350, 30.12.2020.
- [15] Türk Dil Kurumu, Sözlük, son güncelleme 15 Ocak 2022, <https://sozluk.gov.tr/>
- [16] Türkiye Çevre Ajansı son güncelleme 1 Şubat 2022, <https://tuca.gov.tr/>
- [17] Türkiye Çevre Ajansı, son güncelleme 2 Şubat 2022, <https://tuca.gov.tr/sayfa/sistemin-getirileri>
- [18] Türkiye Çevre Ajansı, son güncelleme 3 Şubat 2022, <https://tuca.gov.tr/haber/depozito-yonetim-sistemi-2022-de-hayat-buluyor/14>
- [19] Türkiye Çevre Ajansı, son güncelleme 3 Şubat 2022, <https://tuca.gov.tr/sayfa/depozito-yonetim-sisteminde-surec-nasil-isleyecek>

KENTSEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ YÖNETİŞİMİNİN AKTÖRLERİ

Mustafa Lamba* - Tuğçe Hisoğlu Koç**

GİRİŞ

Günümüzde küresel bir tehdit haline gelen iklim değışikliği çağımızın en önemli çevresel sorunu olarak kabul edilmektedir. İklim değışikliği ile mücadele kapsadığı alan bakımından çok düzeyli bir sistemi gerektirmektedir. Bu nedenle ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde iklim değışikliğiyle mücadele konusunda işbirlikçi bir yaklaşımla çaba gösterilmelidir.

İklim değışikliği mücadelesinde, şehirler küresel sera gazı emisyonlarının salınımı ve birincil enerji kullanımından sorumluyken aynı zamanda iklim değışikliğinin etkilerine karşı da savunmasızdır. Bir diğer ifadeyle kentler hem iklim değışikliğinden en çok etkilenen hem de iklim değışikliğine en çok sebep olan alanlar olarak kabul görmektedir. Bu nedenle iklim değışikliğinin sadece küresel bir sorun değil, aynı zamanda önemli bir yerel sorun olduğu savunulmaktadır.

Etkili bir kentsel iklim değışikliği yönetişimi, yerel yönetimler, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve akademi arasındaki işbirliğine bağlıdır. Kentsel iklim değışikliği yönetişiminin tam manasıyla gerçekleştirilebilmesi için yerel yönetimlerin, iklim değışikliği ile mücadele konusunda aktörlerle diyalogunu geliştirmesi gerekmektedir.

Bu bilgiler ışığında çalışmanın ilk bölümünde iklim değışikliği yönetişiminin nasıl ortaya çıktığı ve iklim değışikliğine karşı ne gibi önlemler alınacağına değinil-

* Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, mlamba@mehmetakif.edu.tr

** Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Bayburt Üniversitesi, tugcehisoglu@bayburt.edu.tr

mektedir. Ardından bölümün devamında, iklim değişikliği yönetişiminin kavramsal bir çerçevesi çizilmeye çalışılmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise iklim değişikliği yönetişiminde kentlerin önemine vurgu yaparak, kentsel iklim değişikliği yönetişimi anlatılmakta ve kentlerin iklim değişikliğine karşı alacağı önlemler açıklanmaya çalışılmaktadır. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise kentsel iklim değişikliği yönetişimi için önemli olan aktörlerden bahsedilerek bu aktörlerin kentsel iklim değişikliği yönetişiminde Türkiye’de ki rolleri analiz edilmeye çalışılmaktadır.

1. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ YÖNETİŞİMİ

1.1. İklim Değişikliği

Uzun yıllardır iklim değişikliğine karşı küresel tepki güçlendirilmeye çalışılmaktadır. 1980’li yıllara kadar iklim değişikliği konusu sadece bilim insanlarının ilgisini çeken bir konu olmuştur. 1988 yılında Hükümetler arası İklim Değişikliği Panelinin (IPCC) kurulmasıyla iklim değişikliği konusu küresel anlamda önem kazanmıştır. İklim değişikliği ile mücadelede, devletlerarasındaki iklim değişikliği yönetişimi sistemi ise Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ile oluşturulmuştur. İklim değişikliğinde kentlerin önemli bir aktör haline gelmesi ise 1990 yılında Kyoto Protokolü ile olmuştur. Kısaca iklim değişikliği, son kırk yılda daha geniş küresel ve çevresel yönetim çerçevesinde öncelikli bir konu olarak ortaya çıkmıştır.¹²

İklim değişikliği; farklı zaman dilimlerinde gözlemlenen doğal iklim değişikliğinin yanı sıra doğrudan veya dolaylı olarak atmosferin bileşimini bozan insan faaliyetleriyle iklimde meydana gelen değişiklikler olarak tanımlamaktadır.³ Bir diğer ifadeyle İklim değişikliği, dünyamızdaki ışıyım dengelerinin bozulmasıyla meydana gelen aşırı hava olaylarını ifade etmektedir. Gezegenimizdeki ışıyım dengeleri doğal süreçlerle veya insan faaliyetleriyle bozulmaktadır.⁴ İklim değişikliğinin doğal etkenleri; volkanik patlamalar, dünya yörüngesinde ve güneş enerjisinde meydana gelen değişimler olarak sıralanmaktadır.⁵ Ancak iklim değişikliğinin ana itici gücü insanog-

¹ Mehmet Demirci, “İklim Değişikliğinin Yerel Bir Sorun Olarak İnşası,” *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (2014): 107.

² David Coen vd., *Global Climate Governance* (Cambridge University Press, 2020), 4.

³ UNFCCC, Fact Sheet: Climate Change Science-The Status Of Climate Change Science Today, (UN, 2011), 4.

⁴ Arif Cem Gündoğan vd., *A’dan Z’ye İklim Değişikliği Başucu Rehberi* (Ankara: Bölgesel Çevre Merkezi-REC Türkiye, 2015), 5.

⁵ Sümeyye Kahrman ve Pervin Şenol, “İklim Değişikliği: Küresel, Bölgesel ve Kentsel Etkileri” *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi*, (2018): 355.

lu olarak kabul edilmektedir. İnsanlığın bireysel ve endüstriyel enerji üretimi amacıyla 1800'lü yıllardan beri artarak devam ettirdiği fosil yakıtı kullanımı iklim değişikliğinin temel itici gücü olarak kabul edilmektedir. Yanan fosil yakıtlar, Dünya'yı saran, güneşin ısını hapseden ve sıcaklıkları yükselten sera gazı emisyonları üretmektedir. Emisyon kaynakları (karbondioksit, metan ve ozon) sebebiyle dünyamızdaki ışınım dengesi bozulmakta ve aşırı hava olayları meydana gelmektedir.⁶

Bahsi geçen bu sera gazı emisyonlarının salınımının azaltımıyla iklim değişikliğinin önüne geçilebilir. İklim değişikliği; sıcaklıklarda aşırı artış, şiddetli yağışlar, buzulların erimesi gibi aşırı hava olaylarıyla beraber, sel, kuraklık, orman yangınları gibi yıkıcı felaketlere sebep olmaktadır.⁷ 1950'li yıllardan itibaren iklim değişikliğinde artış meydana gelmesinin sebebi ise fosil yakıtlarının aşırı tüketimi ve orman alanlarının azaltılmasıdır.⁸ İklim değişikliği ile mücadele edilebilmesi için fosil yakıt kullanımını azaltılması, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı artırılması, enerji tüketimi azaltılması ve ormanlık alanlar artırılması gibi önlemler alınmalıdır.⁹

İklim değişikliği ile mücadelenin mevcut iki yolu bulunmaktadır. İlki azaltım politikaları iken diğeri ise uyum politikalarıdır. Azaltım politikası daha öncesinde de bahsettiğimiz gibi sera gazı emisyonlarının salınımının azaltımını ifade etmektedir. Uyum politikaları ise iklim değişikliğinin doğurduğu olumsuz sonuçlara adaptasyonu ifade etmektedir.¹⁰ Azaltım ve uyum politikalarının gerçekleştirilmesi için bir diğer ifadeyle iklim değişikliği ile mücadele edilebilmesi için ülkelerin tarım, ulaşım, inşaat, ormancılık ve enerji dâhil olmak üzere kilit ekonomik sektörlerin dönüşümünü gerçekleştirmesi gerekmektedir.¹¹

1.2. İklim Değişikliği Yönetişimi (İklim Yönetişimi)

İklim değişikliği ile mücadelede amaç sırasıyla farklı çözümler sunan bir dizi stratejik karar almaktır. Ancak iklim değişikliği çok faktörlü ve çözümünde çok

⁶ *Climate Change 2021: The Physical Science Basis*, (IPCC, 2021): 10-15.

⁷ Hamza Ateş ve Öznur Yavuz, "Türkiye'de İklim Değişikliği ile Mücadele: Mevzuat Üzerinden Bir Değerlendirme". *İklim Değişikliği ve Kentler*, ed. Yıldız Aksoy (İstanbul: DAKAM Yayınları, 2019), 544.

⁸ Kahraman ve Şenol, "İklim Değişikliği: Küresel, Bölgesel ve Kentsel Etkileri", 357.

⁹ Ateş vd., "Türkiye'de İklim Değişikliği ile Mücadele: Mevzuat Üzerinden Bir Değerlendirme", 550.

¹⁰ Demirci, "İklim Değişikliğinin Yerel Bir Sorun Olarak İnşası", 108.

¹¹ James Meadowcroft, *Climate Change Governance*. (World Bank Policy Research Working Paper, 2009), 3.

yönlü seçeneklere sahip bir kavram olması sebebiyle çözüm bulan kararlar almak pek kolay değildir. Bu nedenle iklim değişikliği ile mücadele için yönetim düzenlemeleri gerekmektedir.¹²

Yönetişim düzenlemelerinde, yönetim anlayışından farklı olarak devlet, politika kararlarının belirlenmesinde ve uygulanmasında tek paydaş değildir. Bu süreçte devletle beraber sivil toplum ve/veya özel aktörlerde dâhil olmaktadır. Böylelikle karar alma süreçlerine diğer aktörler de (sivil toplum ve özel sektör) eklenerek daha katılımcı ve kapsamlı kararlar alınabilmektedir.¹³

İklim değişikliğini ve etkilerini sınırlandırmak için çok çeşitli analitik yaklaşımlar gereklidir. Bu yaklaşımlar da ancak yönetişimin önemini kabul ederek oluşturulabilir.¹⁴ İklim değişikliği yönetişimi, iklim değişikliğine yönelik hem azaltma hem de uyum politikaları ile ilgilenirken aynı zamanda bu önlemlerin farklı sektörlerdeki sonuçlarını yönetmenin etkili yollarını tasarlamaya çalışmaktadır.¹⁵

İklim değişikliği yönetişimi; devletler ve diğer yetkililer tarafından, iklim değişikliğinin yol açtığı riskleri önlemeye, azaltmaya veya bunlara uyum sağlamaya yönelik uygulanan önlemler olarak tanımlanmaktadır.¹⁶ Diğer bir ifadeyle iklim değişikliği yönetişimi, iklim değişikliğinin adaptasyonuna ve azaltılmasına katkıda bulunan çok çeşitli koordinasyon yöntemleri olarak tanımlanabilir. İklim değişikliği yönetişimi, iklim değişikliğinin yol açtığı çeşitli zorluklarla mücadele ederken hesap verebilirlik, katılım ve işbirliği ilkelerini dikkate almaktadır. Etkili iklim değişikliği yönetişimi, hükümetler ve diğer sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğine bağlıdır. İşbirliğine dayalı yönetim zemininde, iş sektörü de aktif bir rol üstlenmelidir.¹⁷

¹² Jannes Fröhlich ve Jörg Knieling, "Conceptualising Climate Change Governance." *In Climate Change Governance*, ed. Jörg Knieling ve Walter Leal Filho (Berlin Heidelberg: Springer, 2013), 13.

¹³ Yunus Emre Özer, "İklim Değişikliği Yönetişimindeki Aktörlerin Analizi ve Türkiye," *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(4), (2017): 834-835.

¹⁴ IPCC, *Climate Change 2014 Synthesis Report* (Geneva, Switzerland: IPCC, 2014), 17.

¹⁵ Jörg Knieling ve W. Leal Filho, "Climate Change Governance: The Challenge For Politics And Public Administration, Enterprises and Civil Society," *In Climate Change Governance*, ed. Jörg Knieling ve Walter Leal Filho (Berlin Heidelberg: Springer, 2013), 1.

¹⁶ Coen vd., *Global Climate Governance*, 4.

¹⁷ Knieling ve Filho, "Climate Change Governance: The Challenge For Politics And Public Administration, Enterprises and Civil Society," 3.

İklim değişikliği yönetimi küresel, bölgesel ve yerel olmak üzere çok düzeyli bir modeldir. Bu anlayış başlangıçta uluslararası düzeyde ortaya çıkmıştır. Ancak iklim değişikliği ile mücadele konusunda alınacak kararlarda çatışmaların en aza indirilmesi ve uyumlaştırılmanın sağlanması için iklim değişikliği yönetimi çok düzeyli bir yapıya bürünmüştür. Çünkü çok düzeyli yönetim, dikey ve yatay işbirliği sağlayarak çatışmaların en aza indirilmesini sağlamaktadır. Dikey işbirliği, düzeyler arasında yukarıdan aşağıya ya da aşağıdan yukarıya gerçekleşirken; yatay işbirliği, devlet, özel sektör ve sivil toplum arasındaki eş güdümü ifade etmektedir.¹⁸ Çok düzeyli yönetimin dikey boyutu; ulusal hükümetlerin, değişimin ajanları olarak bölgesel ve yerel yönetimlerle yakın çalışarak ulusal iklim stratejilerini etkili bir şekilde uygulayacaklarını kabul etmeleridir. Çok düzeyli yönetimin yatay boyutu ise şehir düzeyinde iklim değişikliği konusunda ortak çaba ve işbirliğine kurumsal bir temel sağlamaktadır.¹⁹

1.3. Kentsel İklim Değişikliği Yönetimi

1980'lerde iklim değişikliğine olan kamu ilgisi, başlangıçta uluslararası ve ulusal bilim-politika etkileşimleri yoluyla ortaya çıkmıştır. Ancak iklim değişikliği sadece küresel bir sorun değildir, aynı zamanda derinden yerel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. İklim değişikliğinin, şehirlerin gelişme biçimiyle doğal bir bağlantısı bulunmaktadır. Kentler, iklimi korumak, orta ve uzun vadede tehlikeli iklim değişikliği riskini sınırlandırmak konusunda birçok politika geliştirebilecek yapıya sahiptir. Aynı şekilde kentler iklim değişikliğine ne kadar çabuk uyum sağlarsa iklim değişikliğinin etkilerinden kendilerini uygun şekilde koruyabilmektedirler.²⁰

Kentsel iklim yönetimi; kamu, özel ve sivil toplum aktörlerinin iklim hedeflerini dile getirme, yetki kullanma ve kentsel iklim planlama ile uygulama süreçlerini yönetme yollarını ifade etmektedir.²¹ Kentsel iklim değişikliği yönetimi, şehirleri iklimle ilgili afetlere karşı daha dayanıklı hale getiren, uzun vadeli iklim risk-

¹⁸ Özer, "İklim Değişikliği Yönetişimindeki Aktörlerin Analizi ve Türkiye," 837.

¹⁹ Jan Corfee-Morlot vd., "Cities, Climate Change and Multilevel Governance", OECD Environment Working Papers, No. 14 (Paris: OECD Publishing, 2009), 27. <https://doi.org/10.1787/220062444715>

²⁰ Corfee-Morlot vd., "Cities, Climate Change and Multilevel Governance," 14.

²¹ Isabelle Anguelovski ve JoAnn Carmin, "Something Borrowed, Everything New: Innovation And Institutionalization In Urban Climate Governance," *Current opinion in environmental sustainability* 3(3), (2011): 169.

lerini yöneten ve aynı zamanda, şehirlerin sera gazı emisyonlarını azaltma yeteneklerini geliştiren bir kavramı ifade etmektedir. Küresel ölçekte iklim değişikliğine ilişkin tahminlerde genel bir değerlendirme yapılırken, değişen iklimin şehirleri nasıl etkileyeceğini değerlendirmek giderek daha önemli hale gelmektedir. Çünkü iklim değişikliğinin yaratacağı riskler her şehirde aynı değildir.²²

Şehirlerin iklim değişikliği ile mücadelede hem uyum sağlamak hem de iklim değişikliği riskini azaltmak için birçok sebebi bulunmaktadır. Bu sebepler temelde şu şekilde sıralanabilir:

- Dünya nüfusunun kabaca yarısı kentsel alanlarda yaşamaktadır. Bu rakamın, 2030 yılına kadar %60'a ulaşacağı tahmin edilmektedir. Nüfusun ve ekonomik faaliyetlerin yoğunlaşması yoluyla, kentsel alanlar aynı zamanda dünya enerjisinin büyük bir kısmının tüketiminden ve sera gazı emisyonlarının en büyük kaynağı olmasından sorumlu olacaktır. Dolayısıyla alınacak olan politika kararları ile beraber kentlerde emisyon salınımı en aza indirilebilir.²³
- Artan kentleşme; hava kalitesi, su mevcudiyeti, arazi kullanımı ve atık yönetimi gibi iklim değişikliği üzerinde önemli etkilere sahip aktörler üzerinde de etkilidir. Doğru politikaların uygulanması koşuluyla sürdürülebilir, yaşanabilir ve dinamik şehirler yaratmak iklim değişikliği ile mücadelede eşi görülmemiş fırsatlar yaratabilmektedir.²⁴
- Şehirlerin iklim değişikliği yönetiminde yer alması için önemli bir sebep de iklim değişikliğinin etkilerine karşı savunmasız olmalarıdır. İklim değişikliği ile beraber yaşanan aşırı hava olayları özellikle karmaşık kentsel sistemlere zarar vermekte ve kentsel nüfusun büyük bir kısmı zarar görebilmektedir.²⁵
- Kentler; konut, arazi kullanımı, imar, ulaşım, doğal kaynak yönetimi, atık su hizmetleri gibi çeşitli sektörler üzerinde belirli bir düzeyde politika yetkisine sahiptir. Bu nedenle iklim değişikliği ile mücadelede kentlerde yapı-

²² Cynthia Rosenzweig vd., *ARC3. 2 Summary for City Leaders Climate Change and Cities: Second Assessment Report of the Urban Climate Change Research Network* (New York: Colombia University, 2015), 1.

²³ Corfee-Morlot vd., "Cities, Climate Change and Multilevel Governance," 18.

²⁴ OECD, *Cities and Climate Change*, (Paris: OECD Publishing, 2014), 4. <https://doi.org/10.1787/9789264091375-en>

²⁵ Tadashi Matsumoto vd., "An Integrated Approach To The Paris Climate Agreement: The Role Of Regions and Cities", *OECD Regional Development Working Papers*, (Paris: OECD Publishing, 2019), 9. <https://doi.org/10.1787/96b5676d-en>

lacak olan yerel düzenlemeler hem uyum sağlamak hem de iklim değişikliği riskini azaltmak için oldukça önemlidir.²⁶

Tablo 1’de görüleceği gibi, kentsel düzeyde alınabilecek önemli iklim değişikliği ile mücadele (azaltım ve uyum) kararları bulunmaktadır.

Bunlar:²⁷

- *Kentsel planlamada* arazi kullanım düzenlemesi yapılarak azaltma politikaları geliştirilirken; iklim değişikliğine karşı en savunmasız alanlarda bina yapmaktan kaçınmak için standartlar oluşturularak uyum politikaları geliştirilebilir.
- *Enerji kullanımında* yeni yapılar için enerji verimliliği standartları getirilerek azaltma; iklim değişikliklerine karşı elektrik altyapısının sağlamlaştırarak uyum politikaları geliştirilebilir.
- *Ulaşım sektöründe* insanları toplu taşıma sistemlerine yönlendirerek azaltma; aşırı hava olaylarının etkileyeceği gerekçesiyle yollar ve toplu taşıma sistemlerinin alt yapısında değişiklikler yapılarak uyum politikaları geliştirilebilir.
- *Su kullanımında* ise binalara su pompası kurulumunda enerji tasarrufu sağlanarak azaltma; su kullanım önlemleri alınarak uyum politikaları geliştirilebilir.

Tablo 1. Kentlerin Alabileceği İklim Değişikliği Önlemleri

Alan	Azaltma	Uyum
Kent Planlaması	Arazi kullanım düzenlemesi yapılması	İklim değişikliğine kentsel planlamada standartlar oluşturmak
Enerji	Yenilenebilir enerji kullanımı için standartlar oluşturmak	Teknolojik iyileştirmeler yaparak iklim değişikliklerine karşı elektrik altyapısının sağlamlaştırmak
Ulaşım	Enerji verimliliği yüksek araçlar kullanımını artırma ve toplu taşıma sistemlerine yönlendirmek	İklimin; yollar, toplu taşıma sistemleri gibi altyapı üzerindeki etkileri sebebiyle çeşitli önlemler almak
Su Temini	Su pompası kurulumunda enerji tasarrufunun sağlanması	Su kullanım önlemlerinin alınması

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

²⁶ Harriet Bulkeley ve Michele Betsill, *Cities and Climate Change Urban Sustainability and Global Environmental Governance*, (London: Routledge, 2003), 3. <https://doi.org/10.4324/9780203077207>

²⁷ Anguelovski ve Carmin, “Something Borrowed, Everything New: Innovation And Institutionalization In Urban Climate Governance,” 172.

Şehirlerin iklim değişikliği ile mücadelede karşısına birçok engel çıkmaktadır. Çoğu şehir uyum ve azaltma politikalarının uygulamaya konması için herhangi bir mali destek almamaktadır. Aynı zamanda ulusal politikalar tarafından geliştirilen mevzuatlar doğrultusunda iklim değişikliği ile mücadele etmek zorundadırlar. Bu nedenle şehirler iklim değişikliği yönetişimi konusunda sınırlandırılmakta ve iklim değişikliği mücadelesinde sahip oldukları potansiyele erişememektedirler.²⁸

Etkili bir kentsel iklim değişikliği yönetişiminin sağlanabilmesi için; şehirlerde aktörler arasında konsensüs ve koordinasyon oluşturma yeteneği artırılmalı, kalıcı ve yeterli bir finansal mekanizma oluşturulmalı, vatandaş katılımı sağlanmalı, arazi kullanım planlaması yapılmalıdır.²⁹

2. KENTSEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ YÖNETİŞİMİNİN AKTÖRLERİ VE TÜRKİYE ANALİZİ

2.1. Kentsel İklim Değişikliği Yönetişiminin Yerel Aktörleri

Kentlerde, etkili bir iklim değişikliği yönetişimi sağlamak için yalnızca yerel yönetim kurumlarının değil, toplulukların, bireylerin ve işletmelerin eyleme geçmesini gerekmektedir. Özellikle sivil toplum ve özel sektör, kentsel iklim değişikliği yönetişiminin güçlü aktörleridir.³⁰

Yerel yönetim; altyapı, kentsel planlama, ulaşım, atık yönetimi gibi başlıklarda politikalar geliştirerek, kentsel iklim değişikliğiyle mücadelede başat aktör konumundadır. Yerel yönetimler, iklim değişikliği ile ilgili merkezi yönetimlerle işbirliği oluşturarak ulusal iklim değişikliği politikalarının uygulanması için de mücadele etmektedir.³¹

Sivil toplum aktörleri, kentsel iklim değişikliği yönetiminde demokratik yapılara halkın katılımını genişletebilir ve görüşlerini ifade etme imkânı olmayanlar

²⁸ OECD, *Cities and Climate Change*, 8-9.

²⁹ Patricia McCarney, "Cities and Governance: Coming To Terms With Climate Challenges," *In Climate Change Governance*, ed. Jörg Knieling ve W. Leal Filho (Berlin, Heidelberg: Springer, 2013), 101.

³⁰ Alexander Aylett, *Progress and Challenges In The Urban Governance Of Climate Change: Results Of A Global Survey* (Cambridge, MA: MIT, 2014), 48.

³¹ Özer, "İklim Değişikliği Yönetişimindeki Aktörlerin Analizi ve Türkiye," 841.

için bir ses olabilir. Uluslararası düzeyde olduğu gibi yerel düzeyde de sivil toplum örgütleri uyum politikalarını teşvik etmede ve kentsel alanda iklim değişikliğinden etkilenen topluluklara yardım etmede önemli bir rol oynamaktadır. Sivil toplum örgütleri, her düzeyde iklim değişikliğini sosyal sorumluluk faaliyetleri ve sürdürülebilirlik çabalarıyla ele almaktadır.³²

Özel sektör aktörleri, iklim planlama sürecinde yerel anlaşmalarla ortaklıklar kurarak kentsel iklim değişikliği yönetiminde aktif rol almaktadırlar. Sera gazı emisyonlarının azaltılması ve uyumu için ihtiyaç duyulacak olan iklim eylem planlarının uygulanması henüz başlangıç aşamasında olması sebebiyle kentsel alanda iklim değişikliğine yönelik politika oluşturma sürecinin ilk aşamalarına özel sektör dahil olamamıştır.³³

Akademi, iklim değişikliğine yönelik nitelikli bilgi birikiminin sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Akademide, iklim değişikliği ile mücadelede ulusal ve yerel politikalar belirlenirken, bilim insanlarından yararlanılması gerekmektedir. Kentsel iklim değişikliği yönetimi ile ilgili alınacak olan kararlarda ürettikleri bilgilerden istifade edilmelidir.³⁴

Ulus ötesi ağlar, iklim değişikliği ile mücadelede kentlerin katılımı ve işbirliğiyle, sera gazı emisyonlarında ve çevresel etkilerde somut azalmalar elde etmelerine yardımcı olmak ve iklim değişikliğinde kentsel uyum politikaları geliştirmek için kurulmuş olan ağları ifade etmektedir. Bu ağların başlıca örnekleri; ICLEI (Sürdürülebilirlik İçin Yerel Yönetimler), CCI (Clinton İklim Girişimi), UCLG (Birleşik Şehirler ve Yerel Yönetimler), EUROCITIES olarak sıralanmaktadır.³⁵

2.2. Türkiye’de Kentsel İklim Değişikliği Yönetişiminin Aktörleri Analizi

Türkiye’nin sera gazı salınım verilerine (TÜİK 2019 verilerine göre yıllık 500 milyon ton, dünyanın yıllık salınımının %1’i) bakıldığında ülkemizde iklim değişikliğiyle mücadeleye yönelik önemli politika kararlarının alınması gerekliliği orta-

³² Aylett, *Progress and Challenges In The Urban Governance Of Climate Change: Results Of A Global Survey*, 51.

³³ Corfee-Morlot vd., "Cities, Climate Change and Multilevel Governance," 79-80.

³⁴ Özer, "İklim Değişikliği Yönetişimindeki Aktörlerin Analizi ve Türkiye," 843.

³⁵ Corfee-Morlot vd., "Cities, Climate Change and Multilevel Governance," 83.

ya çıkmaktadır. Türkiye nüfusunun neredeyse %76'sı kentlerde yaşamaktadır. Bu sebeple ülkemizde iklim değişikliğine sebep olan faktörler kent kaynaklıdır.³⁶ Dolayısıyla iklim değişikliği ile mücadelede kentsel iklim değişikliği yönetişimi ülkemizde oldukça önem arz etmektedir. Türkiye'de kentsel iklim değişikliği yönetişimi, dünyadaki gelişmelerle paralel olarak ilerleyen yeni bir alan olarak kabul edilmektedir. Ülkemizin kentsel iklim değişikliği ile mücadelede farkındalığı son on yılda hem merkezi yönetim hem de yerel yönetim düzeyinde oldukça artmıştır.³⁷ Özellikle Çevre ve Şehircilik Bakanlığımız Ekim 2021 tarihinde adını; Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı olarak değiştirerek, iklim değişikliği ile mücadele de öncü bir aktör haline gelmeyi hedeflemiştir.³⁸ Bu doğrultuda 2021 yılında T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın, İklim Değişikliğiyle Mücadele Çalıştayında hazırlanan 14 maddelik "İklim Değişikliğiyle Mücadele Sonuç Bildirgesi" atılan en somut adımdır. Bu bildirme ile iklim kanununa olan ihtiyaç tekrar dile getirilmiş, diğer yandan ülkemizde 7 bölgede farklı stratejiler geliştirilerek iklime duyarlı yeni yerleşim alanları kurulması planlanarak, iklim değişikliğinden olumsuz yönde etkilenen sektörler için çeşitli stratejiler geliştirilmektedir. Hazırlanan bu sonuç bildirgesiyle iklim değişikliğinde mücadelenin ülkemizde kararlılıkla devam ettirilebilmesi için "2050 Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi ve Eylem Planı" uygulamaya konması amaçlanmaktadır. Eylem planı ülkemizde iklim değişikliği ile mücadelede kısa ve uzun vadede önemli stratejiler içermektedir.³⁹

Türkiye'de kentsel iklim değişikliği ile mücadele konusunda başlıca politika yapıcı ve uygulayıcı aktör yerel yönetimlerdir. Bu kapsamda kentsel iklim değişikliğine yönelik politikalar ülkemizde ilk olarak Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından 2011 yılında iklim değişikliğine yönelik hazırlanan eylem planının uygulamaya konmasıyla olmuştur.⁴⁰ Ancak iklim değişikliğinde büyükşehirlerin rolü şehirlere oranla daha büyük ve karbon ayak izi salınım miktarı daha yoğundur. Bu

³⁶ Mustafa Demirci, "Kentsel İklim Değişikliği Yönetişimi," *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (46), (2015): 89-92.

³⁷ T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, *Türkiye İklim Değişikliği 7. Bildirimi*, (Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Yayınları, 2018), 75.

³⁸ "T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının Tarihçesi", 29.01.2022 <https://csb.gov.tr/tarihcemiz-i-7012>.

³⁹ "İklim Değişikliği İle Mücadele Sonuç Bildirgesi" 30.01.2022 <https://webdosya.csb.gov.tr/db/turkce/faaliyetler/-kl-mdeg--s--kl-g---20210217102133.pdf>.

⁴⁰ "İklime Dirençli Kentler", 13.01.22 https://ipa.gov.tr/PublicationDetail/Iklime-Direncli-Kentler_4030.

nedenle büyükşehir belediyeleri tarafından yapılacak olan iklim değişikliğine yönelik mücadele daha da önemlidir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca hazırlanan stratejik planla beraber 2022 yılı sonuna kadar tüm büyükşehir belediyelerinin iklim eylem planına sahip olacağı öngörülmektedir. Böylelikle hazırlanan eylem planıyla kentlerde iklim değişikliği ile mücadele için gerekli maddi ve hukuki zeminin de yaratılması hedeflenmektedir.⁴¹ İklim değişikliğine dirençli kentlerin oluşturulabilmesi için çeşitli altyapı ve çevre politikaları geliştirilmelidir. Bu politikaların geliştirilmesinde yerel yönetimlere ulus ötesi ağlarında katkıları büyüktür. Ülkemizde kentsel iklim değişikliği yönetişimi konusunda aktif olarak ulus ötesi ağları dâhil ederek çalışan belediyeler: İstanbul, Bursa, Çanakkale ve Gaziantep Büyükşehir Belediyeleri olarak sıralanabilir.⁴²

Sivil toplum aktörleri, Türkiye’de iklim değişikliği yönetişimine dair ulusal politika ve projelerin üretilmesinde aktif olarak yer almaktadırlar. Özellikle iklim değişikliğine karşı mücadele eden sivil toplum örgütlerinin 2012 yılında bir araya gelerek oluşturdukları “İklim Ağı” ile beraber kentsel ve ulusal düzeyde iklim değişikliği ile mücadele konusunda faaliyet göstermektedirler. İklim Ağı’nın temel ilkeleri içerisinde bilimsellik, eşitlik, küresellik, yerellik, katılımçılık, şeffaflık ve örgütsel süreklilik bulunmaktadır. İklim Ağı’nın temel mücadelesi kentsel ve ulusal düzeyde azaltım politikaları geliştirmektir.⁴³

Özel sektör, ülkemizde kentsel iklim değişikliği ile mücadelede ortaya çıkan politikaları uygulayıcı bir role sahiptir. Kentsel iklim değişikliği ile ilgili ise özellikle sanayi yoğun kentlerde belediyeler ve özel sektör arasında işbirliği gerçekleştirerek sera gazı emisyonu azaltım politikaları uygulanmasına yönelik çalışmalar mevcuttur.⁴⁴

⁴¹ Baran Alp Uncu, *İklim İçin Kentler* (İstanbul: Dijital Düşler Basım San. ve Tic. A.Ş., 2019), 83-86.

⁴² Elif Çolakoğlu, *İklim Değişikliği, Sürdürülebilir Kentler ve Kentsel Planlama Etkileşimi* (Ankara: T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2019), 26.

⁴³ T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, *Türkiye’nin İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı* (Ankara: BMS Matbaacılık 2012), 44-45.

⁴⁴ Ümit Şahin, *Türkiye’nin İklim Politikalarında Aktör Haritası* (İstanbul: İPM Sabancı Üniversitesi, 2014), 171.

Akademi; iklim değişikliği ile mücadele alanında, Türkiye’de üniversiteler tarafından farkındalığı geliştirmek ve araştırmalar yapabilmek için bölümler, enstitüler ve araştırma merkezleri kurulmuştur. Türkiye’de üniversiteler ve bilim insanları ulusal iklim politikalarının oluşturulmasında yön veren bir rolde bulunmaktadır. Örneğin; 2013 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi İTÜ’nün teknik desteğiyle “İstanbul Metropolitan Alanı Karbon Ayakizi Hesaplama Projesi’ni” geliştirerek, büyükşehir belediyesinin bu yönde politikalar geliştirmesine yardımcı olmuştur.⁴⁵

SONUÇ

İklim değişikliği, zamanımızın en zorlu bilimsel ve politik sorunlarından biridir. İklim değişikliği ile mücadelede çok düzeyli yönetim sağlanarak; şehirler, bölgeler ve ulusal hükümetler arasındaki ilişkiler artırılmalıdır. Aynı zamanda bu süreç içerisinde genişleyen devlet dışı ve hükümet dışı aktörler yelpazesini de iklim değişikliği ile mücadeleye dâhil etmek gerekmektedir.

Kentsel iklim değişikliği yönetimi, küresel ölçekteki sorun için kentsel bir çözümdür. Kentsel iklim değişikliği yönetimi şehirleri iklimle ilgili afetlere karşı daha dayanıklı hale getirmek, uzun vadeli iklim risklerini yönetmek ve aynı zamanda şehirlerin sera gazı emisyonlarını azaltma yeteneklerini geliştirmek anlamına gelmektedir.

Türkiye’de yerel yönetimlerin, iklim değişikliği ile mücadele maksadıyla yerel alanda kilit ekonomik sektörleri dönüştürmesi tek başına mümkün değildir. İklim değişikliğinin karmaşıklığı ve ilişkili olduğu birçok ekolojik, ekonomik ve sosyal değişken, Türkiye’de ki yerel yönetimlerin kapsamını aşmaktadır. Kentlerde iklim değişikliğine yönelik uygulanacak olan azaltım ve uyum politikalarının uygulanacağı alanlar oldukça kapsamlıdır. Ancak ülkemizde yerel yönetimlerin iklim değişikliği ile mücadeleye en büyük katkısı tüm yönetim aktörlerinin bu mücadeleye aktif olarak katılımını sağlamak ve toplumsal bilinçlenme çabaları olacaktır.

⁴⁵ Şahin, *Türkiye'nin İklim Politikalarında Aktör Haritası*, 125.

KAYNAKÇA

- [1] Anguelovski Isabelle ve Carmin JoAnn. “Something Borrowed, Everything New: Innovation And Institutionalization In Urban Climate Governance,” *Current Opinion In Environmental Sustainability* 3(3), (2011): 1-7.
- [2] Ateş, Hamza ve Yavuz, Öznur. “Türkiye’de İklim Değişikliği ile Mücadele: Mevzuat Üzerinden Bir Değerlendirme”. *İklim Değişikliği ve Kentler*, Editör: Yıldız Aksoy, 543-567. İstanbul: DAKAM Yayınları, 2019.
- [3] Aylett, Alexander. *Progress and Challenges In The Urban Governance Of Climate Change: Results Of A Global Survey*. Cambridge, MA: MIT, 2014.
- [4] Bulkeley Harriet ve Betsill Michele. *Cities and Climate Change Urban Sustainability and Global Environmental Governance*. London: Routledge, 2003. <https://doi.org/10.4324/9780203077207>
- [5] Coen David, Kreienkamp Julia ve Pegram Tom . *Global Climate Governance*. Cambridge University Press, 2020.
- [6] Corfee-Morlot Jan, Kamal-Chaoui Lamia, Donovan Michael G., Cochran Ian, Robert Alexis, Teasdale Pierre-Jonathan. "Cities, Climate Change and Multilevel Governance", *OECD Environment Working Papers, No. 14*. Paris: OECD Publishing, 2009. <https://doi.org/10.1787/220062444715>
- [7] Çolakoğlu, Elif. *İklim Değişikliği, Sürdürülebilir Kentler ve Kentsel Planlama Etkileşimi*. Ankara: T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2019.
- [8] Demirci, Mehmet. “İklim Değişikliğinin Yerel Bir Sorun Olarak İnşası,” *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (2014): 103-114.
- [9] Demirci, Mustafa. “Kentsel İklim Değişikliği Yönetişimi,” *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (46), (2015): 75-100.
- [10] Fröhlich, Jannes ve Knieling Jörg. “Conceptualising Climate Change Governance.” *In Climate Change Governance*, Editörler: Jörg Knieling ve Walter Leal Filho, 9-27. Berlin Heidelberg: Springer, 2013.
- [11] Gündoğan Arif Cem, Baş Dursun, Sayman Ü. Rıfat, Arıkan Yunus ve Özsoy Gülçin, *A’dan Z’ye İklim Değişikliği Başucu Rehberi*. Ankara: Bölgesel Çevre Merkezi-REC Türkiye, 2015.
- [12] IPCC, *Climate Change 2014 Synthesis Report*. (Geneva, Szwitserland: IPCC, 2014).
- [13] IPCC, *Climate Change 2021: The Physical Science Basis*, Switzerland: IPCC, 2021.
- [14] İPA. “İklim Dirençli Kentler”. 13.01.22. https://ipa.gov.tr/PublicationDetail/Iklim-Direncli-Kentler_4030.
- [15] Kahraman, Sümeyye ve Şenol Pervin. “İklim Değişikliği: Küresel, Bölgesel ve Kentsel Etkileri” *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi*, (2018): 353-370.

- [16] Knieling, Jörg ve Filho, W. Leal. "Climate Change Governance: The Challenge For Politics And Public Administration, Enterprises and Civil Society," *In Climate Change Governance*, Editörler: Jörg Knieling ve Walter Leal Filho, 1-9. Berlin Heidelberg: Springer, 2013.
- [17] Matsumoto Tadashi, Allain-Dupré Dorothée, Crook Jonathan, Robert Alexis. "An Integrated Approach To The Paris Climate Agreement: The Role Of Regions and Cities", *OECD Regional Development Working Papers*. Paris: OECD Publishing, 2019. <https://doi.org/10.1787/96b5676d-en>
- [18] McCarney Patricia. "Cities and Governance: Coming To Terms With Climate Challenges," *In Climate Change Governance*, Editörler: Jörg Knieling ve W. Leal Filho, 85-105. Berlin, Heidelberg: Springer, 2013.
- [19] Meadowcroft James, *Climate Change Governance*. World Bank Policy Research Working Paper, 2009.
- [20] OECD, *Cities and Climate Change*. Paris: OECD Publishing, 2014. <https://doi.org/10.1787/9789264091375-en>
- [21] Özer, Yunus Emre. "İklim Değişikliği Yönetişimindeki Aktörlerin Analizi ve Türkiye," *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(4), (2017): 833-851.
- [22] Rosenzweig, C., Solecki, W., Romero-Lankao, P., Mehrotra, S., Dhakal, S., ve Ali Ibrahim, S. *ARC3. 2 Summary for City Leaders Climate Change and Cities: Second Assessment Report of the Urban Climate Change Research Network*. New York: Colombia University, 2015.
- [23] Şahin, Ümit. *Türkiye'nin İklim Politikalarında Aktör Haritası*. İstanbul: İPM Sabancı Üniversitesi, 2014.
- [24] T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, *Türkiye İklim Değişikliği 7. Bildirimi*. (Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Yayınları, 2018).
- [25] T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, *Türkiye'nin İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı*. Ankara: BMS Matbaacılık 2012.
- [26] T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. "İklim Değişikliği İle Mücadele Sonuç Bildirgesi". 30.01.2022. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/turkce/faaliyetler/-kl-mdeg--s--kl-g---20210217102133.pdf>
- [27] T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. "T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın Tarihçesi". 29.01.2022. <https://csb.gov.tr/tarihcemiz-i-7012>.
- [28] Uncu, Baran Alp. *İklim İçin Kentler*. İstanbul: Dijital Düşler Basım San. ve Tic. A.Ş., 2019.
- [29] UNFCCC, *Fact Sheet: Climate Change Science-The Status Of Climate Change Science Today*. UN, 2011.

KENTLERİN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÜZERİNE ETKİSİ: İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE MÜCADELEDE KENTLERİN ÖNEMİ VE BAŞARILI UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Yaren Duman* - Alper Bilgili**

GİRİŞ

Günümüzde ülkelerin siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik ve ekolojik yapıları kentleşme sürecinden etkilenmektedir. Kent nüfusunun artması bunun en önemli nedenleri arasındadır. Sanayi devrimi öncesi kentlerde yaşayan nüfus oranı %11 iken bu oran 1900lü yıllardan sonra %26'ya yükselmiştir. 1950'li yıllarda kentlerde yaşayan nüfus dünya nüfusunun %55'ini oluştururken 1990'lı yıllardan sonra ise kentlerde yaşayanların sayısı dünya nüfusunun dörtte üçünü oluşturmaktaydı.¹ 20. Yüzyılın sonlarına doğru gelindiğinde ise, dünya nüfusunun yarısından fazlası kentlerde yaşamaktaydı. Günümüzde ise kentlerde yaşayanların nüfusu her geçen gün artmaktadır.² Artan nüfus ve yoğun kentleşme ile beraber fosil yakıt kullanımı artmış, arazi kullanımında değişikliklere gidilmiş, ormansızlaştırma artmış ve sera gazalarının atmosferde birikme süreci hızla artmıştır. Bunun sonucunda ise atmosferdeki denge bozulmaya başlamış ve atmosferin yeryüzüne yakın katmanının

* ÇOMÜ, LEE, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, yarendumann58@gmail.com

** ÇOMÜ, Biga İİBF, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, bilgili@comu.edu.tr

¹ Elif Çolakoğlu, "İklim Değişikliği, Sürdürülebilir Kentler Ve Kentsel Planlama Etkileşimi", 19 Temmuz 2019, <https://www.iklimin.org/moduller/kentmodulu-surdurulebilirkentler.pdf> (erişim tarihi 20 Aralık 2021)

² Elif Çolakoğlu, "İklim Değişikliği, Sürdürülebilir Kentler Ve Kentsel Planlama Etkileşimi", 19 Temmuz 2019, <https://www.iklimin.org/moduller/kentmodulu-surdurulebilirkentler.pdf> sf.6

daha fazla ısınmasına neden olmuştur. Artan sera etkisi ise iklim değişikliklerine neden olmaktadır.³

İklim değişikliği günümüzde özellikle yerel düzeyde üzerinde en çok durulan ve durulması gereken sorunlar arasındadır. ⁴İklim değişikliği ile kentler arasında karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır. Kentlerdeki insan kaynaklı faaliyetler iklim değişikliğine neden olmaktadır.⁵ Doğal veya insan kaynaklı faktörler nedeniyle ortaya çıkan iklim değişikliği sorunu ise; ekosistemi, insan yaşamını ve kentleri olumsuz yönde etkilemekte ve bir güvenlik sorunu yaratmaktadır. İklim değişikliği, sıcaklık artışlarına, kuraklığa, sel ve taşkınlara, fırtınalara, yangınlara ve tüm bunlar beraberinde ise kentlerin su altında kalmasına, altyapı sistemleri ve ulaşım sistemlerinin bozulmasına, kentlerdeki yeşil alanların yok olmasına ve içme suyu bulmada zorluk yaşanmasına neden olmaktadır.⁶Görüldüğü üzere iklim değişikliği kentlerden, kentler de iklim değişikliğinden etkilenmektedir. Bu nedenle iklim değişikliği ile mücadele ederken, mücadelenin kentlerden ve kentsel faaliyetlerden başlaması, bu mücadele yönetişiminin sağlanması mücadelenin kalıcılığı ve sürdürülebilirliği açısından büyük önem arz etmektedir.⁷

1. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

İklim değişikliği, dünya üzerindeki sıcaklıkların normalinden fazla artmasına veyahut azalmasına anlamına gelmektedir. Dünya üzerinde mevcut bir karbon döngüsü bulunmaktadır. Açığa çıkan bu karbonlar doğal yollar ile dengede tutulmuştur. Son yüzyılda denge içerisinde olan bu döngü sanayi devrimi, aşırı üretim, kentleşme ve nüfus artışı nedeniyle bozulmuştur. Bozulma halen hızlı bir şekilde devam etmektedir. Yaşanan bu bozulmalar sonucunda atmosferde biriken kar-

³ Kader Tuğan "İklim Değişikliği Ve Şehirler" s.35 https://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/hizmetler/kutuphane/ekonomi-bultenleri/2014_18/b18_35-42.pdf

⁴ Elif Çolakoğlu, "İklim Değişikliği, Sürdürülebilir Kentler Ve Kentsel Planlama Etkileşimi", 19 Temmuz 2019, <https://www.iklimin.org/moduller/kentmodulu-surdurulebilir kentler.pdf> s.7

⁵ Pınar Çobanyılmaz, "Kentlerin İklim Değişikliğinden Zarar Görebilirliğinin Belirlenmesi: Ankara Örneği", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 17/3 (2013): 40

⁶ Elif Çolakoğlu, "İklim Değişikliği, Sürdürülebilir Kentler Ve Kentsel Planlama Etkileşimi", 19 Temmuz 2019, <https://www.iklimin.org/moduller/kentmodulu-surdurulebilir kentler.pdf> s.7

⁷ Suna, Ersavaş Kavanoz, " Kentsel Direnç Kavramı Üzerine", *Kent Ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2/1 (2020): 77

bondioksitler sera etkisi yaratmaktadır. Atmosferde biriken karbondioksit güneşten gelip dünyaya yansıyan ışıklardan bir kısmını tutmaktadır. Bu durumda dünyanın ısınmasına neden olmaktadır. Dünyanın ısınması ile birlikte de iklimler ısınmakta ve küresel iklim krizi oluşmaktadır.⁸Dünya üzerinde iklim değişikliğine yönelik olarak imzalanan ilk hükümetler arası çevre sözleşmesi ‘ BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’dir. Sözleşme, iklim değişikliğinin insan kaynaklı etkiler nedeni ile oluştuğunu kabul etmekte ve sera gazı salınımlarının olumsuz etkilerini azaltmayı ve belirli bir seviyede tutmayı hedeflemektedir. Bu sözleşme kapsamında 1997 yılında Kyoto Protokolü imzalanmıştır. İmzalanan bu protokol iklim değişikliği çerçevesinde daha somut hedefler içermektedir. Japonya’nın Kyoto kentinde gerçekleşen bu protokolda, bazı Orta Avrupa ülkeleri sera gazı emisyonlarının %6-8 oranlarında azaltılmasını taahhüt etmiştir⁹ Ancak günümüzde geçmişten bu yana gündemde önemli yer teşkil eden iklim krizinin etkileri daha da artmaktadır. Hükümetler arası İklim Değişikliği Panelinin ‘Küresel Isınmada 1.5 Derece ‘ raporuna göre dünya üzerinde küresel sıcaklıkların endüstriyel dönemlere göre 2 santigrat derece üzerine çıkmıştır ve bu artışlar halen devam ederek ekosistemi risk altında bırakmaktadır. Mevcut sorunun çözümü, sorunun kaynağında yatmaktadır. O nedenle endüstrileşme ile birlikte artan kentleşmenin son dönemlerde iklim krizini daha da etkilemesi göz önünde bulundurulursa, değişen iklim sorununun çözümünün kentlerde aranması ve kent politikalarının uygulanması ile sağlanması daha doğru olacaktır.¹⁰

2. KENTLERİN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÜZERİNE ETKİSİ VE DEĞİŞİKLİĞİN NEDENLERİ

Kentler, iklim değişikliği sorununun temel kaynağı olarak gösterilmektedir.¹¹ Değişen iklim sorununda kentlerin etkisi hafife alınamayacak ölçüde çoktur. Bunun en temel sebebi ise dünya nüfusunun yarısından fazlasının kentlerde yaşama-

⁸ “İklim İçin Kentler Yerel Yönetimlerde İklim Eylem Planı” erişim 29 Aralık 2021 https://world.350.org/iklimicinkentler/files/2019/05/350_booklet_2.pdf s. 9

⁹ Ceren Uysal Oğuz, “İklim Değişikliği İle Mücadelede Yerel Yönetimlerin Rolü”, *Yönetim Ve Ekonomi Dergisi*, 17/2 (2010): 26

¹⁰ Elif Çolakoğlu, “İklim Değişikliği, Sürdürülebilir Kentler Ve Kentsel Planlama Etkileşimi”, 19 Temmuz 2019, <https://www.iklimin.org/moduller/kentmodulu-surdurulebilirkentler.pdf> s.11

¹¹ “İklim İçin Kentler Yerel Yönetimlerde İklim Eylem Planı”, erişim 29 Aralık 2021 https://world.350.org/iklimicinkentler/files/2019/05/350_booklet_2.pdf s. 29

sıdır. Kentlerdeki mevcut ve artmaya devam eden nüfus iklim değişikliğini tetiklemekte ve hızla artmasına neden olmaktadır.¹² İklim değişikliği sorununun tanımından yola çıkarak nüfusun etkisi açıklanabilmektedir. İklim değişikliği, atmosferdeki karbondioksit, metan, azot oksit, kloroflorokarbon, su buharı ve bunlara benzerlik teşkil eden diğer gazların oranlarının normal seviyeden çok daha yüksek seviyede olmasından kaynaklanmaktadır. Oranların normal seviyesinden çok daha yüksekte olmasından kaynaklı tutulan güneş ışınımları miktarı da artmakta ve dünya gittikçe ısınmaktadır. Dünyanın bu denli ısınmasının, küresel ısınmaya yol açan başlıca etken karbondioksit salınımıdır. Sera gazlarının yaklaşık %75'ini karbondioksit oluşturmaktadır. Karbondioksit emisyonunun en büyük kaynağı ise fosil yakıtlardır. Fosil yakıt kullanımının başlıca noktası ise kentlerdir.¹³ Fosil yakıtlar, kentlerde yaşayan nüfusun ihtiyaçlarını gidermelerinde kullandıkları en büyük araçtır.¹⁴ Söylenebilir ki nüfusun artmasına paralel olarak fosil yakıt tüketimi de artmaktadır. Bu nedenle kentlerdeki nüfusun artması, kentlerden kaynaklı iklim değişikliğinin en önemli noktasıdır. Kent içerisindeki nüfusun artması ihtiyaçların da artmasını beraberinde getirmektedir. Bu ihtiyaçlar endüstri, ulaşım ve konuttur. İnsan ihtiyaçları endüstri ile karşılanmaktadır. Fakat karşılanan ihtiyaçlar karşısında ekosistemin dengesi bozulmakta ve iklim değişikliği sorunu ortaya çıkmaktadır.¹⁵

Ulaşım da artan nüfusa paralel olarak artan ihtiyaçlar arasındadır. Ulaşımın iklim değişikliği üzerine yapmış olduğu en büyük olumsuzluğu fosil yakıt kullanımıdır. Yukarıda da değinmiş olduğum gibi karbondioksit salınımı küresel ısınmaya neden olan başlıca sera gazıdır. Fosil yakıtlar ise en büyük karbondioksit kaynağıdır. Bu nedenle artan ulaşım araçlarının kullanımı havaya daha çok karbondioksit salınmasına neden olmakta ve hava kirliliği ile birlikte iklim değişikliğine sebep olmaktadır.¹⁶ Yaşanan nüfus artışı konut ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Artan konut ise ısınma kaynaklı fosil yakıt kullanımını ve inşaat malzemelerinin üretimini arttırmaktadır. Nüfus ve konut sayısı arttıkça doğalgaz, kömür gibi fosil

¹² Pınar Çobanyılmaz, "Kentlerin İklim Değişikliğinden Zarar Görebilirliğinin Belirlenmesi: Ankara Örneği", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 17/3 (2013):40

¹³ Çiğdem Tuğaç, "Sürdürülebilir Ve İklim Değişikliğine Dayanıklı Kentleşme Bağlamında Kent Metabolizması Yaklaşımı", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 28/1-2 (2019): 47

¹⁴ Suna Ersavaş Kavanoz, "Kentsel Direnç Kavramı Üzerine", *Kent Ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2/1 (2020): 11

¹⁵ Suna Ersavaş Kavanoz, "Kentsel Direnç Kavramı Üzerine", *Kent Ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2/1 (2020): 18

¹⁶ Suna Ersavaş Kavanoz, "Kentsel Direnç Kavramı Üzerine", *Kent Ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2/1 (2020): 33

yakıtlarının kullanımı artmakta ve bunun sonucunda ise havaya salınan fosil yakıt kaynaklı karbondioksitler küresel iklim değişikliğine neden olmaktadır.¹⁷ Kentleşmenin ve nüfus artışının bir sonucu olarak artan kentsel atık da iklim değişikliğine neden olan etkenler arasındadır. Kentsel atıkların toplam sera gazı salınımındaki oranı %3-4'tür. Düşük rakamlı gözükse de bu oran iklim değişikliğini etkileyen başlıca etmenler arasındadır.¹⁸

Kentlerin iklim değişikliği üzerine bir diğer etkisi ise ormansızlaştırma ve yeşil alan kaybına sebebiyet vermesidir. Yeşil alanlar karbon salınımını azaltıcı etki görmektedir. Yeşil alanların yok edilmesi hem karbon salınımının azaltılması önünde hem de hava kirliliğinin temizlenmesi önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Son dönemlerde kentleşme oranlarının artması ve buna bağlı olarak ormansızlaştırma ve yeşil alan kaybının oluşması iklim değişikliğine hem sebebiyet vermekte hem de süreci hızlandırmaktadır.

3. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN KENTLER ÜZERİNE ETKİSİ

Kentler, iklim değişikliği ile mücadelenin en önemli noktasıdır, aynı zamanda kentler iklim değişikliği karşısında oldukça zayıf konumdadırlar. Günümüzde dünya üzerindeki neredeyse tüm kentler iklim değişikliği tehdidi ile karşı karşıyadır. Kentlerin ve kentlerde yaşayan nüfusun iklim değişikliği nedeniyle karşı karşıya kaldığı tehditler ise başlıca şunlardır;

3.1. Sıcak Hava Dalgaları

İklim değişikliği sıcaklık ortalamalarının değişmesine, artmasına neden olmaktadır. Değişen sıcaklık ortalamaları kenti ve kentlileri olumsuz yönde etkilemektedir. Artan sıcaklıklar beraberinde soğutma ihtiyacını getirmektedir. Soğutma ihtiyacı ile birlikte de enerji kullanımı ve sera gazı salınımı artmakta ve artan enerji kullanımı ve sera gazı salınımı da ekosisteme olumsuz yansımaktadır. Sıcaklıktaki artış aynı zamanda kuraklığa, toprakların verimsizleşmesine, su kaynağı sorununa,

¹⁷ Suna Ersavaş Kavanoz, "Kentsel Direnç Kavramı Üzerine", *Kent Ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2/1 (2020): 40

¹⁸ Suna Ersavaş Kavanoz, "Kentsel Direnç Kavramı Üzerine", *Kent Ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2/1 (2020): 4

canlıların su kaynağı bulma konusunda problem yaşamalarına ve birçok canlı neslinin tükenmesine neden olmaktadır.¹⁹

3.2. Aşırı Hava ve İklim Olayları

Aşırı hava ve iklim olayları da kentleri tehdit eden unsurlar arasındadır. Fırtına ve kasırga gibi iklim olayları özellikle kıyı kentlerini olumsuz etkilemekte ve hem kent için hem de kentte yaşayanlar için büyük ölçüde risk teşkil etmektedir. Fırtına ve kasırgaların hızları iklim değişikliğine paralel bir biçimde artmakta ve okyanus sıcaklıklarının da artmasına neden olmaktadır. Bu durum ise fırtına ve kasırgaların etkisinin daha artmasına neden olmaktadır. Tüm bu faktörler sonucunda kıyı kentleri hasar görmekte, altyapı sistemleri bozulmakta, göçler artmakta, can ve mal güvenliği riski ortaya çıkmakta ve diğer canlı yaşamı da risk altına girmektedir.²⁰

3.3. Deniz Seviyesinin Yükselmesi

İklim değişikliğinin bir sonucu olarak artan hava sıcaklıkları deniz seviyesinin artmasına neden olmaktadır. Günümüzde deniz seviyesindeki yıllık artış iki karına çıkmış ve 3.2 milimetreye ulaşmıştır. Hükümetler Arası İklim Panelinin (IPCC) hesaplarına göre, deniz seviyesinin 2100 yılına kadar 28-89 cm arasında artması beklenmektedir. Artan deniz seviyesi kıyı kentlerin sular altında kalmasına neden olmakta, bu durum da can ve mal kayıplarına ve yerinden olma sorunları ile karşı karşıya kalınmasına neden olmaktadır.²¹

3.4. Yağışların Düzensizleşmesi

Düzensiz yağışlar, kentlerde ani sel ve baskınlara, su kaynaklarının kirlenmesine ve kuraklığa neden olmaktadır. Bu etkiler sonucunda ise topraklar verimsiz-

¹⁹ “İklim İçin Kentler Yerel Yönetimlerde İklim Eylem Planı”, erişim 29 Aralık 2021 https://world.350.org/iklimicinkentler/files/2019/05/350_booklet_2.pdf s.19

²⁰ “İklim İçin Kentler Yerel Yönetimlerde İklim Eylem Planı”, erişim 29 Aralık 2021 https://world.350.org/iklimicinkentler/files/2019/05/350_booklet_2.pdf s.20

²¹ “İklim İçin Kentler Yerel Yönetimlerde İklim Eylem Planı”, erişim 29 Aralık 2021 https://world.350.org/iklimicinkentler/files/2019/05/350_booklet_2.pdf s. 20

leşmekte, gıda üretme ve bulmada sorun yaşanmakta ve su kıtlığı riski artmaktadır. Sel ve baskınlar nedeniyle kent yaşamı da olumsuz etkilenmekte ve can ve mal güvenliği sorunu ortaya çıkmaktadır. İklim değişikliğinin bu hızla ilerlemesi durumunda otuz yıl sonra dünya üzerindeki kentli nüfusun su kaynaklarına erişimi %10 oranında düşeceği ve kentlerde yaşayanların su kıtlığı ile mücadele etmesi gerekeceği ön görülmektedir. Dünya genelinde kullanılabilir su kaynaklarının yarısından fazlası kar ve buzullardan beslenmektedir. Mevcut hava sıcaklığındaki artış kar ve buzulların erimesine ve kullanılabilir su kaynaklarının tükenmesine neden olmaktadır. Hava sıcaklıklarının artması buharlaşmayı da hızlandırarak kaynak tükenmesi sorununa yol açmaktadır. Bunların sonucunda ise su kaynaklarının tükenmesi, artan kentli nüfusun su ihtiyacını karşılayamaması ve su kıtlığı sorunları ortaya çıkmakta ve beşeri – doğal yaşamın risk altında bulunmasına neden olmaktadır.²²

3.5. Yangınlar

İklim değişikliği nedeniyle artan hava sıcaklıkları ani ve kontrol edilemeyen yangınlara neden olmaktadır. Yangınlar kentler ve kentlerde yaşayan nüfus, canlı yaşamı ve yeşil alanlar açısından büyük olumsuzluklar taşımaktadır. İklim değişikliği sorunu beraberinde artan hava sıcaklıkları yangınların ölçeğini de büyütmekte ve yaşam alanlarını risk altına almaktadır. Yangın kaynaklı oluşan dumanlar kentlerde hava kirliliğine neden olmakta ve biyo-çeşitliliğin bozulması sorununa yol açmaktadır.²³

4. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE MÜCADELEDE KENTSEL DİRENÇ

Kentler, iklim değişikliğinin hem nedeni hem de çözüm mekanlarıdır. Kentlerin iklim değişikliği üzerindeki payının büyük olduğu kadar, iklim değişikliğinin önüne geçmesindeki payı da bir o kadar büyüktür. İklim değişikliği sorununu kontrol altında tutmak ve kentsel direnci sağlamak için çeşitli kent çözüm model-

²² “İklim İçin Kentler Yerel Yönetimlerde İklim Eylem Planı”, erişim 29 Aralık 2021 https://world.350.org/iklimicinkentler/files/2019/05/350_booklet_2.pdf s. 20

²³ “İklim İçin Kentler Yerel Yönetimlerde İklim Eylem Planı”, erişim 29 Aralık 2021 https://world.350.org/iklimicinkentler/files/2019/05/350_booklet_2.pdf s. 21

leri mevcuttur. Direnç, mevcut sorun karşısında koruma, zamanında müdahale edebilme, tehlikeye karşı dayanabilme, sorunun ve tehlikenin etkisini azaltabilme ve tüm bunları sürdürülebilir kılmak anlamına gelmektedir.²⁴ Bu noktada değişen iklimin sorunsal çerçevesinde kentsel direnci sağlamaya yönelik kent modelleri mevcut sorunu kent çerçevesinde çözmeyi, değişen iklim karşısında kentin yapısını iklime uyumlu bir biçimde değiştirmeyi, kentleri sorun oluşmadan önceki haline döndürmeyi, sürdürülebilirliği sağlamayı ve iklim için kentleri amaçlamaktadırlar. Oluşabilecek sorunlar karşısında direnç göstermek ve mevcut sistemi bu doğrultuda değiştirmek sorunun azaltılmasının yanında var olan sorunun önüne geçilmesinde de büyük bir öneme sahiptir. İklim değişikliği karşısında gösterilen kentsel direnç hem kenti hem de ekolojiyi korumak açısından önemli bir konuma sahiptir.²⁵

4.1. İklim Dirençli Kentler

Dirençli kentler, gelecekte var olabilecek mevcut sorunlar karşısında işlevini, sistemini ve kent kimliğini koruyabilmek ve bu doğrultuda güçlendirmek açısından kapasite geliştiren kentlerdir.²⁶ Dirençli kentler iklim krizi nedeniyle ortaya çıkan ve sonraki zamanlarda ortaya çıkabilecek doğal afetler ile mücadele konusunda önemli bir konuma sahiptirler. Oluşabilecek risk ve durumlar dirençli kentlerde göz önünde bulundurulur ve riskler azaltılarak iklim değişikliğine karşı gerekli önlemler alınmaktadır. Ekolojik sistemdeki dengesizlikler nedeniyle oluşan alışılmadık durumlar karşısında dirençli kentler uyum ve adapte olma özelliği göstermekte ve bu doğrultuda önlem almaktadırlar.²⁷

Dirençli kentlerin ortaya çıkması, iklim değişikliğinin etkisinin artması ve petrol üretiminin üst sınıra gelmesi ile olmuştur. Dirençli kentlerde hedeflenen ana nokta kenti, sorunlar karşısında hazırlamak ve bu noktada kent için uygun bir ka-

²⁴ Doğanay Tolunay, "İklim Değişikliğinin Kentlere Etkisi Ve Kentlerde İklim Değişikliğine Uyum Çalışmaları" *Kent Ve Sağlık, der.*, Sağlık Kentler Birliği, Bursa: Sağlık Kentler Birliği Başkanlığı, 2019, s. 37

²⁵ Suna Ersavaş Kavanoz, " Kentsel Direnç Kavramı Üzerine", *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2/1 (2020): 4

²⁶ Suna Ersavaş Kavanoz, " Kentsel Direnç Kavramı Üzerine", *Kent Ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2/1 (2020): 4

²⁷ Suna Ersavaş Kavanoz, " Kentsel Direnç Kavramı Üzerine", *Kent Ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2/1 (2020): 10

pasite oluşturmaktır. Bu açıdan söylenebilir ki dirençli kentler, iklim değişikliği sorununda yaşamış olduğu değişime karşı sağlam durmak amacı ile ulaşım sistemleri, arazi kullanımları ve yenilenebilir enerji kaynakları çerçevesinde inşa edilmiştir. Bu kentler ekolojik dengenin bozulmasına bir tepki niteliğindedir. Dirençli kentlerin nihai amacı kenti bozulmadan önceki haline geri döndürmek ve bu bozulmaların önüne geçmektir. Bunu sağlamak amacıyla da gelecek zamanda yaşanabilecek olumsuzluklar karşısında kent planlamasını yapıp kentsel politikalar oluşturarak kentin gelecek zamandaki olumsuz durumlarda ve yaşanan olumsuzlukların kente en az biçimde etki etmesini, bu etkinin bir süre sonra tamamen ortadan kaldırılmasını hedeflemektedir. Bu nedenle söylenebilir ki dirençli kentler, kenti ve kentli nüfusu yaşanan ve yaşanabilecek olan değişime karşı hazırlayarak hem iklim değişikliğinin kent bazında etkilerini azaltmakta hem de değişen iklimin sorununa çözüm üretmektedir.²⁸

4.2. Sürdürülebilir Kentler

Sürdürülebilir kentlere yol gösteren sürdürülebilir gelişme, çevre değerlerini ve doğal kaynakları israfı sebebilecek şekilde akılcı yöntemlerle bugünkü ve gelecek kuşakların da yararını göz önünde bulundurarak ekonomik gelişmenin sağlanması olarak tanımlanmaktadır.²⁹ 1992 Rio Konferansının önemli bir çıktısı olan Gündem 21 belgesi, sürdürülebilir kent kavramının gelişimi noktasında büyük önem arz etmektedir.³⁰ Sürdürülebilir kentler, sanayi devrimi ve daha sonrasında oluşan gelişmelere paralel olarak ortaya çıkan çevre sorunlarına engel olabileme ve ekolojik dengenin korunmasına yönelik olarak ortaya çıkmıştır.³¹ Fakat sürdürülebilir kentler, çevresel değerlerin ve doğal kaynakların korunması sağlanırken türlerin ve ekosistemin bütünlüğünün bozulmamasına özen göstermektedir. Kentlerin sürdürülebilir olması için ekonomik ve sosyal boyutların çevre çerçevesinde ele alınması gereklidir. Bu noktada sürdürülebilir kentler, kentlerin hem doğal

²⁸ “İklim Dirençli Kentler”, erişim 30 Aralık 2021, https://ipa.gov.tr/assets/uploads/files/climate_change_261217.pdf s.4

²⁹ Çiğdem Tuğaç, “Sürdürülebilir Ve İklim Değişikliğine Dayanıklı Kentleşme Bağlamında Kent Metabolizması Yaklaşımı”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 28/1-2 (2019): 46

³⁰ Nihal Şirin Pınarcıoğlu ve Ayşegül Kanbak, “Sürdürülebilir Kent Modelleri” İstanbul, Ijopce, 2020, s.17

³¹ Nihal Şirin Pınarcıoğlu ve Ayşegül Kanbak, “Sürdürülebilir Kent Modelleri” İstanbul, Ijopce, 2020, s.11

kaynakların tüketicisi hem de çevresel atıkların ve mevcut olan çevresel sorunlarının üreticisi olmasının önüne geçmekte böylelikle de günümüzün en güncel sorunları arasında yer alan iklim krizinin de önüne geçmiştir. ³²

Kentlerin sürdürülebilir olması, çevresel korunmanın sağlanması açısından katılımcı süreçleri de gerekli kılmaktadır. ³³ Sürdürülebilir kentlerin var olabilmesi ve etkin bir şekilde çevresel değerleri koruyup mevcut sorunların önüne geçebilmesi için kentli nüfusu ilgilendiren politikaların hazırlanması, karar verilmesi ve uygulanması aşamalarında, kent içerisinde yer alan kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör kuruluşlarını, sivil toplum örgütlerini ve kentte yaşayan yerel halkın da bu süreçler içerisinde etkin bir şekilde rol almaları gerekmektedir. Böylece tüm paydaşlar çözüm sürecine dahil olarak hem sürecin işleyişini hem de süreç sonucunda yapılması gerekenleri benimseyerek sürecin hızlanmasına katkı sağlamaktadırlar. ³⁴

Günümüzün güncel sorunları arasında önemli bir noktada yer alan iklim krizine önemli bir çözüm noktası olan sürdürülebilir kentler, doğal kaynakların korunması ve iyileştirilmesi, iklim krizi gibi çevresel sorunların çözümünde kent çerçevesinde gelişim sağlamak ve bu gelişimi kalıcı kılmayı hedeflemektedir. Yalnızca iklim krizinin, çevresel sorunların önüne geçilmesiyle kalmamakta aynı zamanda yurttaş bilinci de oluşturarak mevcut sorun karşısında bilinçli bir şekilde mücadele edebilecek bir toplum oluşturmakta ve bu bilincin yalnızca kent etrafında değil toplum etrafında da sürdürülebilir olmasına imkan tanımaktadır.

4.3. Kompakt Kentler

Kompakt kentlere ‘yeni tasarlanan kentler’ olarak adlandırmak mümkündür. Kompakt kentler dağınık kentlerin hem zıttı hem de eleştirisi niteliğindedir. Kentlerdeki dağınık yerleşmeyi, aşırı enerji kullanımını, doğal kaynakların yok edilmesini, tarım alanlarının yanlış kullanımını eleştirmekte ve bu eleştiriye paralel olarak

³² Çiğdem Tuğaç, “Sürdürülebilir Ve İklim Değişikliğine Dayanıklı Kentleşme Bağlamında Kent Metabolizması Yaklaşımı”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 28/1-2 (2019): 54

³³ Elif Karakurt Tosun, “Sürdürülebilirlik Olgusu Ve Kentsel Yapıya Etkileri”, *Paradoks, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 2(2009): 11

³⁴ Çiğdem Tuğaç, “Sürdürülebilir Ve İklim Değişikliğine Dayanıklı Kentleşme Bağlamında Kent Metabolizması Yaklaşımı”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 28/1-2 (2019): 56

çözüm niteliği göstermektedir.³⁵ Kompakt kentler, dağınık kentleşmenin ve kent içerisinde çevresel faktörlerin göz ardı edilmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bu olumsuzlukları giderme odaklıdır. Bu kentlerde amaçlanan; doğal kaynakların kirletilmesinin önüne geçmek, yüksek düzeyde enerji kullanımını engellemek, kentsel yayılmayı ve düzensizliği azaltmak, tarımsal toprakların korunmasını sağlamak, motorlu araç kullanımını azaltarak fosil yakıt kullanılmayan alternatif ulaşım modelleri geliştirmek ve kenti çevre ile uyumlu bir hale getirmektir.³⁶ Bu nedenle söylenebilir ki kompakt kentler, kentleşme sürecinin yol açtığı doğal kaynak tükenmesine ve çevresel değerlerin tahrip olması karşısında önemli bir model olarak görülmektedir. Kompakt kentler hedeflediği uygulamalar ile iklim değişikliği sorununun önüne geçilmesi mümkündür. İklim değişikliğine neden olan doğal kaynakların yanlış tüketimi, aşırı enerji kullanımı, fosil yakıtların kullanımı ve yanlış arazi kullanımı gibi sebepler kompakt kentlerde çözüme kavuşturulmayı hedeflemesi nedeniyle sorun karşısında sürdürülebilir bir çözüm sunmakta ve kentlerin iklim krizine karşı direncini de arttırmaktadır.³⁷ Kompakt kentlerin bu uygulamaları ve hedefleri çevresel etki çerçevesinde kentleri iklime daha uyumlu hale getirmekte ve iklim krizinin yaratmış olduğu tahriplerden kentlerin daha az etkilenmesini sağlamaktadır. Bu nedenle kompakt kent modelleri, hem iklim krizinin neden olduğu tahriplerin önünü engellemede hem de iklim krizine neden olan kentsel faaliyetlerin önüne geçerek azaltmada başarılı bir kent modeli olarak karşımıza çıkmaktadır.

5. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE MÜCADELEDE DÜNYA'DA BAŞARILI KENTLER

Dünya üzerinde binlerce kent iklim değişikliği ile mücadele etmektedir. Bu bölümde dünyadan örnek olarak New York, San Francisco ve Kopenhag kentleri ele alınacaktır. Bu üç kent iklim krizi ile mücadelede başarılar elde etmiştir. Günümüzde de halen iklim krizi ile mücadelede kentsel planlar üretmekte, uygulamakta ve başarılı olmaktadır.

³⁵ Nihal Şirin Pınarcıoğlu ve Ayşegül Kanbak, "Sürdürülebilir Kent Modelleri" İstanbul, Ijopoc, 2020, s.33

³⁶ Çiğdem Tuğaç, "Türkiye İçin İklim Değişikliğine Dayanıklı Kentsel Planlama Modeli Önerisi: Eko-kompakt Kentler" Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 32/4 (2018) : 1064

³⁷ Nihal Şirin Pınarcıoğlu ve Ayşegül Kanbak, "Sürdürülebilir Kent Modelleri" İstanbul, Ijopoc, 2020, s.33

5.1. New York

New York, günümüzde küresel iklim krizinin etkilerinin en yoğun hissedildiği bir kent konumundadır. Bu kentte şiddetli hava olayları yoğun bir şekilde yaşanmaktadır. Kentin mücadele ettiği başlıca iklim değişikliği kaynaklı sorun, deniz seviyesinin aşırı yükselmesi ve yükselen sıcaklıklardır.³⁸ Kent, yaşanan hava olayları karşısında uyum sağlayabilmek ve kentsel direncini arttırmak için planlar geliştirmektedir. New York kentinin iklim değişikliği ile mücadelesi 2002 yılına dayanmaktadır. Kent, 2002-2013 yılları arasında iklim değişikliği ile mücadelede lider bir kent konumunda olmuştur. New York Belediye Başkanı Bloomberg 2007 yılında sürdürülebilir bir kent planı oluşturmuştur. Oluşturulan bu planın adı ise ‘Plan NYC’ dir. Bu plan dahilinde kentin emisyon seviyesinin 2030 yılında %30 dan aşağıya inmesi hedeflenmekte ve bu doğrultuda bir çok girişim uygulanmaya başlanmıştır. Bu girişimlere örnek olarak ‘Daha Yeşil, Daha Büyük Yapılar Planı’ (The Greener, Greater Buildings Plan), ‘Temiz Isı Programı’ (The Clean Heat Program), ‘İklim Dayanıklılığı Girişimleri’, ‘Serin Çatılar Programı’ (Clean Roof Program) girişimleri gösterilebilir.³⁹Toplamda 132 girişim oluşturulmuştur. Bu girişimler dahilinde sera gazı emisyonunun 2030 yılında % azaltılması hedeflenmektedir. Serin Çatılar Programı, kentleri serinletmeyi bununla birlikte enerji kullanımını azaltmayı ve emisyon oranını düşürmeyi amaçlamaktadır. Kentte hakim bir diğer iklim krizi ile mücadele projesi ise; eskiyen binaları daha iyi yapılara dönüştürmek için başlatılan girişimlerdir. Bu girişimler ile birlikte bina sahiplerine daha verimli ısıtma ve soğutma sistemleri ile sıcak ve soğuk su sağlanmasına yönelik olarak yatırımlar daha sonraki yıllarda yapılması planlanmaktadır. Sera gazı emisyonunun dörtte birini oluşturan 14.500 binaya uygulanacak olan bu girişimin iklim değişikliğine katkısı büyük olacaktır. Bu girişim ile beraber emisyon salınımı %10luk bir oran ile düşecek ve 8.5 milyar dolar tasarruf yapılmasını sağlayacaktır. Plan, kentin mevcut havasını daha serin hale getirebilmek için ağaç dikimini, ba-

³⁸ Elif Çolakoğlu, “Bloomberg Döneminde NewYork’ta İklim Değişikliği Ve Kentleşme: Etkiler Ve Uygulamalar”, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 36/2 (2018): 2

³⁹ Elif Çolakoğlu, “İklim Değişikliği, Sürdürülebilir Kentler Ve Kentsel Planlama Etkileşimi”, 19 Temmuz 2019, <https://www.iklimin.org/moduller/kentmodulu-surdurulebilirkentler.pdf> s.34

taklıkların korunmasını ve olası bir selde riski azaltmak için sel suyu tahliye kanallarının oluşturulmasını ön görmektedir.⁴⁰

Kentin belediye başkanları da iklim krizi ile mücadelede aktif rol oynamaktadırlar. New York belediye başkanları, değişen iklim sorununa çözüm olarak; sürdürülebilir ulaşım hizmetlerini teşvik etmiş, düşük karbonlu binaların desteklenmesine imkan sağlamış, fosil yakıt tüketen araçların azaltılması, onun yerine elektrikli araçların kullanımına geçilmesi ve bunun yaygınlaştırılmasını vurgulamış ve bu konuda projeler üretmiş, iklim krizi işe mücadele sürecinde kamu ve özel ortaklıkların gerçekleştirilmesini sağlamış ve yenilenebilir enerjisi ve yenilenme projelerinin teşvikini sağlamışlardır. 2019 yılında New York, küresel ısınma ile mücadeleyi ulusal boyutlara taşımak için yeni bir ilerleme sağlamıştır. New York Şehir Konseyi ‘ iklim acil durumu ‘ ilan edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda da iklim krizine yanıt verilmesini ön gören karar tasarısı oy çokluğu ile kabul edilmiştir. ⁴¹İklim acil durumu planı iklim krizi ile mücadelenin kesin olarak başarı ile sonuçlanacağına garanti vermese de belediyelerden verilen iklim mücadelesi için uğraşılacağı noktasında söz almaktadır.

Kenti için uygulanan ve uygulanması planlanan bu girişimler iklim değişikliği sorununa karşı olarak kentin dirençliliğini arttırarak kentin iklim değişikliği sorunu karşısında dirençli bir iklim dostu kente dönüşmesine katkı sağlamaktadır.

5.2. San Francisco

San Francisco, iklim değişikliği ile mücadele eden ilk kentlerden biri olma özelliği taşımaktadır. Katrina ve Sandy gibi kasırga ve tusunamiler kentin iklim değişikliği ile mücadelesinde diğer kentlere göre daha önde başlamasına sebep olmuştur. Kentin belediye başkanları iklim değişikliği ile mücadelede kentlerin önemine vurgu yaparak ‘ Küresel İklim Ve Enerji Sözleşmesi’ni kabul etmişlerdir. Yapılan bu sözleşme çerçevesinde kentin yılına kadar karbon emisyon salınımının %80 oranında azaltılması hedeflenmektedir.⁴² Kent, altyapı komisyon ve planlama

⁴⁰ Elif Çolakoğlu, “İklim Değişikliği, Sürdürülebilir Kentler Ve Kentsel Planlama Etkileşimi”, 19 Temmuz 2019, <https://www.iklimin.org/moduller/kentmodulu-surdurulebilirkentler.pdf> s.36

⁴¹ Elif Çolakoğlu, “İklim Değişikliği, Sürdürülebilir Kentler Ve Kentsel Planlama Etkileşimi”, 19 Temmuz 2019, <https://www.iklimin.org/moduller/kentmodulu-surdurulebilirkentler.pdf> s.37

⁴² Elif Çolakoğlu, “İklim Değişikliği, Sürdürülebilir Kentler Ve Kentsel Planlama Etkileşimi”, 19 Temmuz 2019, <https://www.iklimin.org/moduller/kentmodulu-surdurulebilirkentler.pdf> s.38

birimi ile iş birliği yapmakta ve iklim değişikliğine kentsel uyumun sağlanması çalışmalarını yürütmektedir. Yürütmekte olduğu çalışmalar çevre birimi tarafından denetlenmektedir. Çevre birimi, Belediye Başkanına ve Denetleme Kuruluna çevresel noktalarda tavsiyede bulunan, plan ve programlarını inceleyen Çevre Komisyonunun sorumluluğu altında faaliyet göstermektedir. Bu da kentte yapılan çalışmalar ve uygulamalarda çevresel değerlerin göz ardı edilmesini engellemekte ve iklim krizi ile mücadelede başarılar elde edilmesine neden olmaktadır. Böylelikle kent, iklim değişikliği mücadelede hazır konuma getirilmiş olmaktadır. San Francisco kenti, 1990-2010 yılları arasında bina, ulaşım ve atık sektörü kaynaklı emisyon salınımlarında %45 oranında bir azaltım başarısı elde etmiştir. Kent, Amerika'nın diğer kentlerine göre atık dönüşümü programları neticesinde önemli ölçüde başarı elde etmiştir. Atıkların 2010 yılında %80'inin geri dönüşümü sağlanmıştır. Bu sayede kentte emisyon salım oranı azalmakta ve iklim krizi mücadelesinde büyük başarılar elde etmektedir. Kentin geri dönüşüm, atık ayrıştırma ve kompostlaştırma programları ve elde edilen başarılar kenti iklim krizi ile mücadelede örnek konumuna getirmektedir. Belediye kanununun emisyonun azaltılması talebi doğrultusunda kentte emisyon salınımı 2017 yılında %25, 2025 yılında %40 ve 2050 yılında %80 oranında azaltılmasının sağlanması ön görülmektedir. Kent, ulaşım araçları olarak hibrit otobüsleri, sıfır emisyon üreten trenleri kullanarak iklim değişikliğine neden olan emisyon salınımlarının azaltılması noktasında büyük ölçüde başarı elde etmektedir.⁴³

Kentin uyguladığı geri dönüşüm, atık ayrıştırma, kompostlaştırma ve kentsel çalışmaların çevre birimi tarafından denetlenmesi ve yeşil kent tasarımı emisyon salınımlarında istikrarlı bir biçimde azalma göstererek değişen iklimin mücadelesinde pozitif etkiler sağlamaktadır.

5.3. Kopenhag

Kopenhag dünyanın en sürdürülebilir yeşil kentlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Kentin iklim değişikliği noktasında aldığı önlemler genellikle daha önce meydana gelmiş olan gelişmelere paralellik göstermektedir.⁴⁴ Kopenhag,

⁴³ Elif Çolakoğlu, "İklim Değişikliği, Sürdürülebilir Kentler Ve Kentsel Planlama Etkileşimi", 19 Temmuz 2019, <https://www.iklimin.org/moduller/kentmodulu-surdurulebilirkentler.pdf> s. 39

⁴⁴ Elif Çolakoğlu, "İklim Değişikliği, Sürdürülebilir Kentler Ve Kentsel Planlama Etkileşimi", 19 Temmuz 2019, <https://www.iklimin.org/moduller/kentmodulu-surdurulebilirkentler.pdf> s.39

uygulamış olduğu mevcut planların 2011 yılında yaşanan sel çerçevesinde iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine engel olamamasının fark edilmesi nedeniyle 2011 yılında ‘Kopenhag İklim Uyum Planı’ nı kabul etmiştir. Bu planda benimsenen ana nokta belirsizliklere mücadele edebilen bir esneklik mekanizmasının oluşturulmasıdır. Bunu gerçekleştirmek için de teknoloji ile yeni bilginin ortak paydada birleştirilmesi ön görülmüştür. Plana göre herhangi bir herhangi bir taşkın durumunda hasarın tehlikesi büyük ise bu hasarı önlemek için setler kurulmalı, deniz seviyesinin üstünde binalar inşa edilmeli ve kanalizasyon ve atık boşaltımına yönelik geliştirilen kapasitelerin uygulanması ön görülmektedir. Hasarın giderilmesinin mümkün olmadığı durumlarda ise hasarın en aza indirilmesi, yağmur için erken uyarı sistemlerinin oluşturulması ve yağmur sularının taşkınlara neden olmaması için depolanabileceği alanların kurulmasını ve yağmur sonrası sel tehlikesine yönelik olarak hazırda pompa bulundurulmasını ön görülmektedir. Plan, hasarların iyileştirilebileceği durumlarda önleyici, mevcut hasarların iyileştirilemeyeceği durumlarda ise onarımcı çevre politikası niteliği taşımaktadır⁴⁵.

Kopenhag’da yaşanan sel felaketleri sonucunda kent, asfalt alanlarını ve parklarını iklime daha uyumlu hale getirmiş ve yeşil alanların artmasına yönelik faaliyetler gerçekleştirmiştir. Bu uygulama neticesinde 2017 yılında yaşanan sel önceki yıllarda yaşanan sellere göre daha az hasar bırakmıştır. Kopenhag, yeni bir ısıtma sistemi oluşturarak kentte %30 oranında tasarrufu hedeflemektedir. Bu hedefe ulaşmak için ise mevcut yeşil alanların korunmasını ve yeşil alanların arttırılmasını sağlamaktadır. Bu noktada Kopenhag, St. Kjeld mahallesinin değişen iklime uygun hale gelebilmesi için çözümler üretmektedir. St. Kjeld meydanında bulunan mevcut çevrenin %20’sinin yeşil alanlara dönüştürülmesi ve yağmur sularının %30’unun ise kanalizasyon noktasına ulaşmadan kullanılması hedefleri arasındadır. Bu hedef doğrultusunda, mahalledeki asfalt yolların yeşil alanlara dönüştürülmesi ve mahallede bulunan park alanlarının su havzalarına dönüştürülerek meydana gelmesi ihtimal olan taşkınlarda suyun mahalleye zarar vermeyecek şekilde limanlara taşınması planlanmaktadır. Kopenhag aynı zamanda karayolu projesi ile karayolu trafiğinin %20 oranında azaltılmasını hedeflemektedir. Bisiklet otobanları

⁴⁵ Elif Çolakoğlu, “İklim Değişikliği, Sürdürülebilir Kentler Ve Kentsel Planlama Etkileşimi”, 19 Temmuz 2019, <https://www.iklimin.org/moduller/kentmodulu-surdurulebilirkentler.pdf> sf.40

ve toplu taşıma projeleri ile sera salınımının azalmasına etki etmektedir. Kopenhag, iklim değişikliği ile mücadele ederken kullanmayı hedeflediği bu plan, kentte yeşil alanların başarılı bir şekilde kullanılmasını sağlamış ve kentte yaşanan taşkın kaynaklı yağmur suyu sorununun önüne geçilmesi başarılıdır. Verilen iklim değişikliği mücadelesinde Kopenhag'ın üretmiş olduğu planlar halen başarılı bir biçimde uygulanmaktadır.⁴⁶

SONUÇ

İklim değişikliği sorunu yeni oluşan bir sorun değildir. Bu sorun sanayi devrimi ile başlamış ve etkileri artarak günümüze kadar gelmiştir. Sanayi devrimi ile birlikte gerçekleşen nüfus patlaması ve bunun beraberinde gelen kentleşme iklim değişikliği sorunu üzerinde negatif etkiler yaratmıştır. Kentler içerisinde yürütülen faaliyetler halen günümüzde de iklim değişikliği krizini etkileyen başlıca nedenler arasındadır. Kent içerisinde yoğun şekilde kullanılan fosil kaynak tüketimi, aşırı üretim, yanlış arazi kullanımı, dağınık kentleşme ve kentli nüfusun bilinçsiz davranışları iklim değişikliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Kentlerin sebep olduğu iklimsel kriz yalnızca doğa üzerine değil kentli nüfusun üzerinde de olumsuz etkileri mevcuttur. Yaşanan aşırı doğa olayları kenti tahrip etmekte ve insanların can güvenliğini tehdit etmektedir. Aşırı yağış, kuraklık, sebepsiz yere çıkan yangınlar deniz seviyesindeki yükselme yalnızca doğayı değil kentleri de tahrip etmektedir. Bu nedenle kent, iklim değişikliğinin sebebi olduğu kadar aynı zamanda mevcut sorunun mağduru konumundadır.

İklim değişikliği ile mücadelede kentsel açıdan yapılabilecek en önemli çözüm kentsel dirençliliği arttırmaktır. Kentlerin değişen iklim sorunu karşısında daha dayanıklı hale gelmeleri, iklim krizi konusunda bilinçlenmeleri, kentleri iklim uyumlu hale getirmeleri ve ürettikleri projelerde çevresel çıkarları ön planda tutmaları iklim krizi ile mücadelede önemli avantajlar sağlamaktadır. Kentlerin kendilerini çevre koşullarına göre değiştirmeleri, kentsel açıdan çevre odaklı çözümler üretmeleri ve bunun sürdürülebilirliğini sağlamak açısından proje üretme-

⁴⁶ Elif Çolakoğlu, "İklim Değişikliği, Sürdürülebilir Kentler Ve Kentsel Planlama Etkileşimi", 19 Temmuz 2019, <https://www.iklimin.org/moduller/kentmodulu-surdurulebilirkentler.pdf> sf40

leri kentsel direnci sağlamakta oldukça önemlidir. Bu açıdan dirençli kentler, sürdürülebilir kentler ve kompakt kentler verilen iklim mücadelesinde kent bazlı çözümler arasında yer almaktadır. İklim değişikliği ile mücadelede politika ve plan üretirken yalnızca devletlerin değil; yerel yönetimlerin, sivil toplum örgütlerinin, özel kuruluşların, meslek kuruluşlarının ve halkın da sürece katılması önem arz etmektedir. Süreç ile mücadele ederken herkesin payına birer mücadele düşmektedir. Yönetişimin sağlanması iklimsel mücadelenin daha kalıcı olmasını sağlayacaktır. Bu noktada yerel yönetimler karbon salınımını azaltan projeler üretmeli ve bunların teşvikini sağlamalıdır. Yeşil alanlar oluşturarak bozulan iklimin düzelmesini ve karbon emisyonunun azalmasına yardımcı olabilmektedirler. Bireyler de iklim değişikliği konusunda bilinçlenmek ve bu mücadeleye ortak olmak adına faaliyetler gerçekleştirmelidirler. Buna evlerdeki faaliyetlerden başlanabilir. Örneğin boş yere su harcamamak, açık kalan elektriği kapatmak, çöpleri evde ayrıştırarak geri dönüşüme yollamak, ihtiyacı kadar harcamak, uzak mesafelere alışveriş için gidip fosil yakıt tüketimini arttırmak yerine kendisine daha yakın yerlerde alışverişini yapmak gibi faaliyetler mevcut sorun karşısında pozitif etkiler yaratacaktır.

Dünya üzerinde iklim değişikliği ile mücadele konusunda en başarılı kent uygulama örneklerini New York, San Francisco ve Kopenhag göstermektedir. Bu kentler azaltım ve yeşillendirme politikaları ile mevcut sorunun önüne geçmeyi hedeflemekte ve gelecek yıllarda da iklim değişikliğinin en büyük nedeni olan karbon salınımının azaltılmasını hedeflemektedirler. İklim krizi dinamik bir süreçtir. Bu sürecin başarı ile devam ettirilebilmesi için hem kentsel hem de iklimsel sürdürülebilirliğin sağlanması gerekmektedir. Kentsel anlamda yapılan projelerde ve bireysel faaliyetlerde her daim kentsel çıkarlar daha önde tutulmalıdır. Unutulmamalıdır ki insanlığın ve ekosistemin devamlılığı düzgün bir iklimde yatmaktadır. Bu nedenle süreç ile mücadele ederken sürecin farkına varmak ve sürece katkı sağlamaya yönelik faaliyetler gerçekleştirmek yaşamış olduğumuz dünyayı daha yaşanabilir kılmakta ve mevcut doğal dengenin bozulması önüne geçerek dünya üzerinde yaşayan tüm canlılara sağlıklı bir yaşam ve ortam sunmaktadır. Bu nedenle söylenebilir ki kentler iklim krizi ile mücadelenin yapı taşı niteliğindedir. Gerek yerel yönetimler, gerek bireylerin kendileri sürecin bilincine varmalı ve süreci olumsuz etkileyen her türlü eylemden kaçınmalıdır. Unutulmamalıdır ki iklim krizi bir sebep değil sonuçtur. Bu sonucu doğanın ve sağlıklı bir yaşamın lehine çevirmek verilecek mücadelenin gerçekliğine ve devamlılığına dayanmaktadır.

KAYNAKÇA

- [1] Uncu Alp, Baran " İklim İçin Kentler, Yerel Yönetimlerde İklim Eylem Planı". Erişim 29Aralık,2021 https://world.350.org/iklimicinkentler/files/2019/05/350_booklet_2.pdf : 9-54
- [2] Çiğdem Tuğaç, " Türkiye İçin İklim Değişikliğine Dayanıklı Kentsel Planlama Modeli Önerisi: Eko-kompakt Kentler" *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32/4 (2018) : 1064
- [3] Çobanyılmaz, Pınar Yüksel Ülkü, Kentlerin İklim Değişikliğinden Zarar Görülebilirliğinin Belirlenmesi: Ankara Örneği", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 17/3 (2013): 40
- [4] Çolakoğlu, Elif "Bloomberg Döneminde New York'ta İklim Değişikliği Ve Kentleşme: Etkiler Ve Uygulamalar", *Hacettepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 36(2) 2018, s.1-20
- [5] Çolakoğlu, Elif "İklim Değişikliği, Sürdürülebilir Kentler Ve Kentsel Planlama Etkileşimi", 19 Temmuz 2019, <https://www.iklimin.org/moduller/kentmodulu-surdurulebilirkentler.pdf> (erişim tarihi 23 Aralık 2021): 6-40
- [6] "İklim Dirençli Kentler", erişim 30 Aralık 2021, https://ipa.gov.tr/assets/uploads/files/climate_change_261217.pdf s.4
- [7] Doğanay Tolunay, "İklim Değişikliğinin Kentlere Etkisi Ve Kentlerde İklim Değişikliğine Uyum Çalışmaları", *Kent Ve Sağlık*, der. **Sağlıklı Kentler Birliği**, Bursa: Sağlıkli Kentler Birliği Başkanlığı, 2019:37-38
- [8] Kavanoz, Suna, " Kentsel Direnç Kavramı Üzerine", *Kent Ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2/1 (2020): 4-77
- [9] Nihal Şirin Pınarcıoğlu ve Ayşegül Kanbak, " Sürdürülebilir Kent Modelleri" İstanbul, *Ijopeç*, (2020) : 11-33
- [10] Tosun Karakurt, Elif "Sürdürülebilirlik Olgusu Ve Kentsel Yapıya Etkileri", *Paradoks, Ekonomi, Sosyoloji Ve Politika Dergisi*, 2 (2009): 11
- [11] Tuğaç, Çiğdem, " Türkiye İçin İklim Değişikliğine Dayanıklı Kentsel Planlama Modeli Önerisi: Eko-kompakt Kentler" *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32/4 (2018):1064
- [12] Uysal Oğuz, Ceren, "İklim Değişikliği ile Mücadelede Yerel Yönetimlerin Rolü: Seattle Örneği", *Yönetim ve Ekonomi Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17/2 (2010): 26-39

İŞ BİRLİKÇİ YÖNETİŞİM VE AĞ YÖNELİMLİ MEKANİZMALARIN KÖTÜ HUYLU SORUNLARLA MÜCADELEDE VE KENTSEL DİRENCİ GELİŞTİRMEDEKİ ROLÜ

Abdullah Uzun*

GİRİŞ

Günümüzde kentler iklim değişikliğinin olumsuz etkileri, pandemiler, finansal krizler, terör eylemleri, kasırga ve deprem gibi geniş ölçekli afetlere ve sınırları aşan krizlerin¹ yarattığı ani şoklara; düzensiz göç, yoksulluk, eşitsizlik gibi sosyal nitelikte sorunların yol açtığı strese maruz kalmaktadır. Kentlerin bu ani şok ve stres zamanlarında kentsel düzeydeki kritik hizmetleri karşılayarak kendini hızlı bir şekilde yeniden iyileştirebilmesini² ya da kentteki bireylerin, toplulukların, kurumların, işletmelerin ve sistemlerin, hayatta kalma, uyum sağlama ve büyüme kapasitesini³ ifade etmek için “kentsel direnç” kavramı kullanılmaktadır. Kentsel direnç, ani ya da yavaş gelişsin, beklenen ya da beklenmeyen olsun tüm tehlikelere hazırlanmak ve bunlara yanıt vermek için değerlendirme, planlama yapmak ve hazırlıklı olmaktır.

* Karadeniz Teknik Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü, abduhahuzun@ktu.edu.tr

¹ Chris Ansell, Arjen Boin ve Ann Keller, “Managing Transboundary Crises: Identifying Building Blocks of an Effective Response System”, *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 18/4 (2010)

² OECD Green Growth Studies, *Building Resilient Cities, An Assessment of Disaster Risk Management Policies in Southeast Asia*, ISSN: 22229523, Paris: OECD Publishing, 2018, s. 27.

³ What is a Resilient City?, Birleşmiş Milletler-Habitat, Erişim 2 Ocak, 2022, <https://urbanresiliencehub.org/what-is-urban-resilience/>

Ekoloji alanından kentsel alana aktarılan kavram, ilk başlarda afet ve krizler ile kentlerin karşılaştıkları çevre sorunlarına karşı kentsel planlama ve tasarım dâhilinde kullanılırken günümüzde sosyal nitelikteki kentsel sorunlar ile de ilişkilendirilerek politika yapım ve uygulama alanlarını da içerecek şekilde genişletilmektedir.⁴ Kavram geniş kullanımı ile ele alındığında kamu yönetimi ve politika çalışmalarında “kötü huylu sorun” (wicked problem) kavramını ve bu sorunlarla etkin bir mücadeleye en iyi stratejileri konu edinen literatürün kentsel direnç literatürü ve araştırmaları ile oldukça bağlantılı olduğu söylenebilir.

Kötü huylu sorunlar günümüzde karar alıcıların ve kamu yöneticilerinin yüzleşmek durumunda kaldığı, birden çok kurumu, aktörü ve politika alanını ilgilendiren, çözülmeye karşı direnç gösteren, karmaşık nitelikte sorunları betimlemek için kullanılmaktadır.⁵ Yoksulluk, eşitsizlik, göç, terör, kentsel suç, uyuşturucu kullanımı, iklim değişikliği gibi çevresel sorunlar, doğal afetler, pandemiler ya da finansal şoklar gibi sınır aşan krizler kötü huylu sorunlar olarak etiketlenmektedir. Kamu yönetimi araştırmacıları ve özellikle de kamu politikası analistleri son yirmi yıldır kötü huylu sorunları tanımlamanın yanında onlarla “başa çıkma” ya da “mücadele etme” doğrultusunda (çözümünün imkânsız görülmesinden dolayı) çeşitli stratejiler geliştirmektedir. Bu sorunlarla mücadelede öne çıkarılan temel strateji ise, iş birlikçi yönetim ve ağ yaklaşımlarına dayalı stratejiler olmaktadır.⁶ İlgili literatür-

⁴ Suna Ersavaş Kavanoz, “Kentsel Direnç Kavramı Üzerine”, *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2/1 (2020), s. 6.

⁵ Abdullah Uzun, “Bir Araştırma Nesnesi Olarak Habis Sorunlar ve Kamu Yönetimi Disiplini”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 15/2 (2020), s. 665; Abdullah Uzun, “Kamu Yönetimi ve Politika Çalışmalarında Kötü Huylu ve Karmaşık Sorunlar”, *Karmaşık Sorunlar ve Kent*, Ed., Suna Ersavaş Kavanoz, Abdullah Uzun ve Hayriye Şengün, Ankara: Astana Yayınları, 2021, s. 7.

⁶ İlgili çalışmalar için bkz: Sharon S. Dawes, Anthony M. Cresswell ve Theresa A. Pardo, “From “Need to Know” to “Need to Share”: Tangled Problems, Information Boundaries, and the Building of Public Sector Knowledge Networks”, *Public Administration Review*, 69/3 (2009); Robert F. Durant ve Jerome S. Legge JR, “Wicked Problems, Public Policy, and Administrative Theory. Lessons from the GM Food Regulatory Arena”. *Administration and Society* 38/3 (2006); Ewan Ferlie vd., “Public Policy Networks and ‘Wicked Problems’: A Nascent Solution?”, *Public Administration* 89/2 (2011); Joop Koppenjan ve Erik-Hans Klijn, *Managing Uncertainties in Networks*, London: Routledge, 2004; Nancy Roberts, “Wicked Problems and Network Approaches to Resolution”, *International Public Management Review* 1/1 (2000); Ellen M. van Bueren, Erik-Hans Klijn ve Joop F. M. Koppenjan, “Dealing with Wicked Problems in Networks: Analyzing an Environmental Debate from a Network Perspective”, *Journal of Public Administration Research and Theory* 13/2 (2003); Edward P. Weber ve Anne M. Khademan, “Wicked Problems, Knowledge Challenges and Collaborative Capacity Builders in Network Settings”, *Public Administration Review* 68/2 (2008).

de bu yaklaşımların kötü huylu sorunların karmaşıklığını ve belirsizliğini azaltmada, paydaş konsensüsünü sağlamada etkinliğinden bahsedilmektedir. Kentlerin dirençli olmasının önündeki sınırlılıklardan öne çıkanların da yine belirsizlik, ekolojik sistemle ilişkili olarak karmaşıklık, zamansal ve mekânsal ölçekte yayılma olması ve tıpkı kötü huylu sorunlarda olduğu gibi kentsel direncin artırılması konusunda çözüm çabalarının birçok paydaşı ilgilendirdiği düşünüldüğünde⁷, kötü huylu sorun ve bu sorunlarla mücadelede temel strateji olarak sunulan iş birlikçi yönetişim ve ağ yaklaşımı literatürünün kentsel direnç literatürüne ne denli katkıda bulunabileceği ortaya çıkmaktadır.

Bu bağlamda bu çalışmanın amacını, iş birlikçi ve ağ odaklı stratejilerin ve mekanizmaların, kentsel kötü huylu sorunlara daha etkili bir yanıt için kentsel dirençliliğe ulaşmaya nasıl katkıda bulunabileceğini keşfetmek oluşturmaktadır. Çalışmada iş birlikçi stratejilerin temel faydalarını ortaya koymanın yanında bu stratejilerin hangi koşullarda daha uygun olduğu ve başarılı bir şekilde uygulanmalarında sınırlayıcı veya zorlayıcı faktörlerin neler olduğu da tartışılmıştır. Çalışmada kötü huylu sorun literatüründeki uygulamalı ve teorik çalışmalara odaklanan literatür taraması yöntemi kullanılmıştır.

1. KÖTÜ HUYLU SORUN KAVRAMI

Kötü huylu sorun kavramı ilk defa Rittel ve Webber⁸ tarafından “Planlamanın Genel Teorisinde İkilemler” adlı eserlerinde, planlama alanında planlamacıların çözmek zorunda oldukları sosyal nitelikteki sorunlar için kullanılmıştır. Yazarlara göre, doğal bilimlerle uğraşan bilim adamları ya da mühendisler “iyi huylu” “uysal” (tame-benign) olarak adlandırılabilir kolayca tanımlanabilir ve çözümleri de basit olan sorunlarla uğraşmaktadır. Bir matematik probleminin çözümlenmesi ya da bir organik kimyacının bilinmeyen bir bileşimin yapısını analiz etme görevi buna örnek gösterilebilir. Oysaki sosyal ya da siyasi planlamada olduğu gibi sosyal

⁷ Suna Ersavaş Kavanoz, “Kötü Huylu Sorunlarla Mücadelede ve Kentsel Dirençlilik Politikalarının Geliştirilmesinde Uyumlanabilir/Uyarlanabilir Yönetişim”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 13/25 (2021), s. 722.

⁸ Horst W. J. Rittel ve Melvin M. Webber, “Dilemmas in a General Theory of Planning”, *Policy Sciences*, 4/2 (1973).

bilimcilerin uğraştığı tüm sorunlar kötü huylu niteliktedir. Bu tür sorunlar, iyi huylu sorunların aksine kolayca tanımlanamayan, çözümü zor olan, tekrar tekrar çözülmek zorunda olan ve bilimsel ölçütler yerine siyasi yargılara dayanan sorunlardır.⁹ Yazarlar bu sorunları niteleyen on ayırt edici özellik ortaya koymuşlardır.

Kötü huylu sorun kavramı daha sonraki yıllarda özellikle sosyal bilimler alanındaki birçok disiplinde olduğu gibi kamu yönetimi ve politika disiplinlerindeki araştırmacılar tarafından da ele alınmış ve ayırt edici özellikleri ortaya konularak kavram daha da detaylandırılmıştır. Kötü huylu sorunların ayırt edici özellikleri kimi yazarlara göre farklılaşsa da en çok vurgulananlar bağlamında yaygın özellikler, karmaşıklık, belirsizlik içerme, çözüme karşı dirençli olma (relentless), örgütsel sınırları aşma (cross-cutting), yüksek anlaşmazlık ya da çatışmalar içerme olarak ifade edilebilir.¹⁰

Karmaşıklık. Sorunun doğasının bir sonucu olarak net bir şekilde tanımlanamamasıyla ilgilidir. Sorunu anlamak ve çözmek için ihtiyaç duyulan tüm bilgileri içeren kapsamlı bir formülasyonunun olmaması,¹¹ nedenleri ve etkilerinin tanımlanmasında ve modellenmesinde güçlük nedeniyle sorunun yapılandırılmaması,¹² sorunun farklı sorunlarla ilişkili olması ya da birden fazla alt sorun kümelerinden oluşması yüksek karmaşıklığa neden olmaktadır. Kötü huylu sorunlarda farklı paydaşların sorunun ne olduğuna dair farklı yaklaşımları bulunduğu sorunun niteliği ve kapsamı sorunu ele alan ya da sorulan kişiye göre de değişmektedir.¹³ Bazen sorunun ciddiyeti hatta varlığı dahi iklim değişikliği sorununda olduğu gibi sorgulanabilir. İklim değişikliğinin gerçekten ciddi bir sorun olup olmadığı ya da yol açtığı diğer alt sorunlar hep tartışma konusudur. Rittel ve Webber,¹⁴ kötü huylu sorunun tanımlanma güçlüğüne ilişkin olarak, sorunu tanımlamanın çözümü bul-

⁹ Rittel ve Webber, "Dilemmas in a General", s. 158-167

¹⁰ Abdullah Uzun, "Kötü Huylu Problemlerle Mücadele Stratejileri: Problem Odaklı ve Durumsal Bir Perspektif", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 57 (2020), s. 148-149; Uzun, "Kamu Yönetimi", s. 15-19

¹¹ Rittel ve Webber, "Dilemmas in a General", s. 161

¹² Weber ve Khademian, "Wicked Problems", s. 336.

¹³ "Tackling Wicked Problems: A Public Policy Perspective", Australian Public Service Commission, Erişim 19 Aralık, 2021. www.apsc.gov.au/publications-and-media/archive/publications-archive/tackling-wicked-problems

¹⁴ Rittel ve Webber, "Dilemmas in a General", s. 161

makla aynı şey olduğunu ve çözüm bulunana kadar sorunun tanımlanamayacağını ifade etmektedirler. Örneğin, ölçümünde kullanılan etkenler ya da geliştirilen çözüme yönelik politikalar bağlamında yoksulluk olgusu farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Önerilen çözümler insanların bireysel becerilerini ve iş yönelimlerini geliştirmeyi teşvik etmeye yönelikse yoksulluk büyük ölçüde kişisel beceri ve motivasyon eksikliğinden kaynaklanan, bireysel merkezli bir sorun olarak tanımlanmaktadır.¹⁵ Aksine, önerilen çözümler sosyal güvenlik sistemlerine, istihdam programlarına ve gelir güvenliği ağlarına yönelikse yoksulluk büyük ölçüde ekonomik sistemler ve piyasa güçleri tarafından üretilen toplumun kalıcı bir yapısal özelliği olarak görülmektedir.¹⁶ Dolayısıyla nedenleri, etkileri ve kapsamı üzerinde fikir birliğine varılmış bir tanımlama olmadığı için yoksulluk son derece karmaşık bir sorun olarak gösterilmektedir.

Belirsizlik içerme. Kötü huyulu sorunlar, sorunun muhtemel çözümleri, kimler tarafından çözümlenebileceği, uygulanan çözümlerin ne gibi olumsuzluklara yol açabileceği ve başka hangi sorunları tetikleyebileceği gibi hususlar bağlamında yüksek belirsizlikler içermektedir. Sorunla ilgili bilimsel bilgi eksikliğinden kaynaklı bilişsel belirsizlik, sorunu çözmeye çalışanların farklı bakış açılarının ürünü olan stratejik belirsizlik ve sorunun hangi örgütler, idari düzeyler ve ağlar tarafından ele alınacağına ilişkin kurumsal belirsizlik söz konusudur.¹⁷

Çözüme karşı dirençli olma. Yüksek karmaşıklık ve belirsizlik içerme ile soruna yönelik farklı bakış açıları nedeniyle kötü huyulu bir sorunun tam olarak doğru, uygun ve herkesi tatmin edecek nihai ve kesin bir çözümünün olmadığı söylenebilir. Sorunun “durma noktasının olmaması”,¹⁸ “Çözüme karşı dirençli ya da bağışık olma”¹⁹ gibi ifadeler, çözümsüzlüğü nitelemek için kullanılmaktadır. Sorunun ta-

¹⁵ Brian W. Head, “Forty Years of Wicked Problems Literature: Forging Closer Links to Policy Studies”, *Policy and Society*, 38/2 (2019), s. 185

¹⁶ Head, “Forty Years”, s. 185

¹⁷ Koppenjan ve Klijn, “Managing Uncertainties”; van Bueren vd., “Dealing with Wicked”, s. 193-94.

¹⁸ Jeff Conklin, *Dialogue Mapping: Building Shared Understanding of Wicked Problems*, New York: John Wiley, 2006; Rittel ve Webber, “Dilemmas in a General”.

¹⁹ John Alford ve Brian W. Head, “Wicked and Less Wicked Problems: A Typology and a Contingency Framework”, *Policy and Society*, 36 (2017); Joshua Newman ve Brian W Head, “Wicked Tendencies in Policy Problems: Rethinking the Distinction Between Social and Technical Problems”, *Policy and Society*, 36/3 (2017); Weber ve Khademian, “Wicked Problems”.

raflarca farklı olarak tanımlandığı ve tarafların farklı çözümleri doğru olarak nitelendirdiği bir ortamda, sorunun çözümünün kesin bir yolunun bulunduğunu söylemek zordur. Nitekim Rittel ve Webber,²⁰ kentsel planlama alanında tarafların sorunların çözümlerine ilişkin yargılarının dâhil oldukları gruplara, kişisel çıkarlarına, özel değerlerine ve ideolojik tercihlerine göre büyük ölçüde farklılık gösterdiğinden çözüm için planlayıcının doğru ya da yanlış olarak nitelendirilebilecek cevapları olmadığını belirtmektedir. Önerilen çözümlere ilişkin değerlendirmeler, iyi-kötü ya da daha büyük olasılıkla daha iyi-daha kötü (ya da tatmin edici) olarak ifade edilecektir. Dolayısıyla basit sorunların aksine kötü huylu sorunlar, en iyi niyetlere ve harcanan tüm kaynaklara rağmen nihai olarak ve herkesin kabul edileceği düzeyde çözülememektedir.²¹ Dolayısıyla sorunlara “çözüm” bulmaktan ziyade onlarla “mücadele etme”, “başa çıkma” ya da “sorunun yönetilmesi” daha doğru bir yaklaşım olarak ön plana çıkmaktadır.

Örgütsel sınırları aşma. Sorunun birden fazla sorun alt kümesine sahip olması ve birden fazla aktörü, örgütü, sektörü ya da yönetim düzeylerini ilgilendirmesiyle ilgilidir.²² Kötü huylu bir sorunla mücadele etmeye yönelik sorumluluk genellikle çok boyutlu ve çok aktörlü bir nitelik taşımaktadır. Örneğin sosyal uyum, iklim değişikliği, işsizlik, güvenlik, suç, evsizlik, sağlık hizmetleri, yoksulluk ve göç gibi sorunlar sınırları aşan sorunlar olarak birbirleriyle bağlantılı idari yanıtlar gerektirmektedir. İklim değişikliği ile etkin bir mücadele uluslararası kuruluşlardan yerele her seviyede eylemin yanı sıra özel kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri ile bireylerin de eylemlerini gerektirir. Keza, göç ve mülteci sorunu da sadece göçle ilgili örgütleri ve bakanlıkları ilgilendirmemektedir. Sorun, yol açtığı eğitim, barınma, konut, sağlık gibi alt sorunlar itibarıyla birçok bakanlığı ve farklı sektörlerdeki kamu kurumlarını, yerel yönetimleri, uluslararası kuruluşları, sivil toplum kuruluşlarını ve özel sektörü ilgilendirmektedir. Covid-19 pandemisi de hem tıbbi hem de sosyo-ekonomik boyutta olumsuz etkilere sahip olduğu için sınırları aşan bir sorundur.

²⁰ Rittel ve Webber, “Dilemmas in a General”, s. 161-163

²¹ Weber ve Khademian, “Wicked Problems”, s. 336-337.

²² Per Lægred ve Lise H. Rykkja, “Organizing for ‘Wicked Problems’—Analyzing Coordination Arrangements in Two Policy Areas: Internal Security and the Welfare Administration”, *International Journal of Public Sector Management*, 28/6 (2015); Weber ve Khademian, “Wicked Problems”; van Bueren vd., “Dealing with Wicked”.

Dolayısıyla pandemi ile mücadele farklı sektörlerdeki kurumları ve yönetim düzeylerini ilgilendirmektedir.²³ Virüsler, sınırları ya da yönetsel siloları aştıkları için bunlara verilen yanıtın uluslararası ve sektörler arası olması gerekmektedir.²⁴

Anlaşmazlıklar ve çatışmalar içerme. Kötü huylu sorunlar çözüm için bir araya gelen kilit aktörlerin (ya da paydaşların) sorunun doğasına, çözümlerine, aciliyetine ilişkin farklı çıkarılara, değer yargılarına, bakış açılarına ya da stratejik niyetlere sahip olmasından dolayı yüksek düzeyde anlaşmazlık ve çatışmalar barındıran sorunlar olarak da nitelendirilmektedir.²⁵ Sorunun tarafları, kendi alternatif çözümlerini savunmakta ve tercih ettikleri sorun tanımı ile sorunun çözümünü doğrudan bağlayacak şekilde 'sorunu' çerçevelemek için birbirleriyle rekabet etmektedirler.²⁶ Nitekim iklim değişikliği sorunu, siyasal alanda kamu politikası sorun üretim sürecinde farklı söylem çerçeveleri tarafından farklı şekillerde tanımlanmakta ve bu farklı sorun tanımları siyasal arenada birbiriyle rekabet içinde olmaktadır.²⁷

Rittel ve Webber'in bilimsel-sosyal sorun ayrımının bir sonucu olarak başlangıçta genelci ve bütüncül bir bakış açısı ile bilimsel-teknik nitelik taşıyan sorunlar iyi huylu; yoksulluk, işsizlik, eşitsizlik, her türlü ayrımcılık, şiddet suçları, evsizlik gibi kökleşmiş sosyal nitelikteki sorunlar ise kötü huylu olarak nitelendirilmiştir. Fakat son yıllarda politika çalışmalarında sosyal ve bilimsel-teknik ayrımının pek geçerli olmadığı görüşü hâkimdir. Bu bağlamda az ya da çok kötü huylu sorunları niteleyen ayırt edici özellikleri taşıdığı ifade edilen bilimsel-teknik, sağlıkla ilgili ve çevresel nitelikte çeşitli sorunların da kötü huylu olarak etiketlenmektedir. İklim

²³ Abdullah Uzun, "Kötü Huylu Problem Perspektifinden Covid-19 Pandemisi ile Mücadele Stratejileri: Teorik ve Pratik Bir Analiz", *Turkish Studies*, 15/4 (2020).

²⁴ "A Systemic Resilience Approach to Dealing with Covid-19 and Future Shocks", Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü, Erişim 10 Ocak, 2022. https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=131_131917-kpfevfrdfnx&title=A-Systemic-Resilience-Approach-to-dealing-with-Covid-19-and-future-shocks

²⁵ John C. Camillus, "Strategy as a Wicked Problem", *Harvard Business Review*, 86 (2008); Duco Bannink ve Willem Trommel, "Intelligent Modes of Imperfect Governance", *Policy and Society*, 38/2 (2019); Brian W. Head ve John Alford, J, "Wicked Problems: Implications for Public Policy and Management", *Administration and Society*, 47/6 (2015); Roberts, "Wicked Problems"; Weber ve Khademian, "Wicked Problems".

²⁶ Roberts, "Wicked Problems", s. 1

²⁷ Mustafa Demirci, "İklim Değişikliğinin Yerel Bir Sorun Olarak İnşası", *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7/1 (2014), s. 107.

değişikliği, genetiği değiştirilmiş gıdalar,²⁸ çinko emisyonları,²⁹ uyuşturucu bağımlılığı,³⁰ nesli tükenmekte olan türlerle ilişkili habitat restorasyonu,³¹ obezite³² ve AIDS ile mücadele³³ gibi bilimsel ve çevresel nitelikteki sorunlar ile ani mülteci göçü ve terörist eylemler,³⁴ pandemiler,³⁵ doğal ya da insan ürünü çeşitli afet ve krizler³⁶ kötü huylu sorunlar olarak ele alınmaktadır.

Günümüzde yine sorunların sınıflandırılmasında “Wickedness” olarak kavramsallaştırılan ve Türkçe karşılığı “kötülüğün düzeyi” (ya da niteliği) şeklinde ifade edilebilecek bir görüş söz konusudur.³⁷ Bu görüşe göre sorunların kötülük düzeylerinin farklılaşabileceğini ve kötü huylu sorunların bütüncül bir perspektiften tek tip olarak ele alınmasının ötesine geçilmesi gerektiğini vurgulanmaktadır³⁸. Tüm politika sorunları kötü huylu özellik sergilemekle birlikte bazıları diğerlerine göre daha fazla kötülük derecesine sahiptir. Burada belirleyici olan söz konusu sorunların kötü huylu sorunların ayırt edici özelliklerinin ne kadarını taşıdığıdır. Bu doğrultuda söz konusu özelliklerin hepsini taşıyan sorunlar daha kötü huylu olarak görülmektedir. Hatta bu çizgide yukarıda belirtilen özellikler haricinde olumsuz anlamda ekstra özellikler ve farklılıklar barındıran iklim değişikliği gibi kimi sorunlar da süper kötü huylu “super wicked”³⁹ olarak ifade edilmektedir.

²⁸ Newman ve Head, “Wicked Tendencies”.

²⁹ van Bueren vd., “Dealing with Wicked”.

³⁰ Alford ve Head, “Wicked and Less”.

³¹ Weber ve Khademan, “Wicked Problems”.

³² “Tackling Wicked Problems”.

³³ Roberts, “Wicked Problems”.

³⁴ Lægreid ve Rykkja, “Organizing for Wicked”.

³⁵ John Connolly, “The “Wicked Problems” of Governing UK Health Security Disaster Prevention the Case of Pandemic Influenza”, *Disaster Prevention and Management*, 24/3 (2015); Uzun, “Kötü Huylu Problem Perspektifinden”.

³⁶ Hanneke Duijnhoven ve Martijn Neef, “Disentangling Wicked Problems: A Reflexive Approach towards Resilience Governance”, *Systems Thinking and Soft Operations Research in Managing Complexity: From Problem Framing to Problem Solving*, Ed., Anthony J. Masys, Springer, 2016; Per Lægreid, Tom Christensen ve Lise H. Rykkja, “Ambiguities of Accountability and Attention: Analysing the Failure of a Preventive Security Project”, *Scandinavian Journal of Public Administration*, 20 (2016);

³⁷ Conklin, “Dialogue Mapping”; Head ve Alford, “Wicked Problems”; Joshua Newman ve Brian W Head, “The National Context of Wicked Problems: Comparing Policies on Gun Violence in the US, Canada, and Australia”, *Journal of Comparative Policy Analysis*, 19/1 (2017).

³⁸ Uzun, “Kamu Yönetimi”, s. 20.

³⁹ Kelly Levin, Benjamin Cashore, Steven Bernstein ve Graeme Auld, “Overcoming the Tragedy of Super Wicked Problems: Constraining Our Future Selves to Ameliorate Global Climate Change”, *Policy Sciences*, 45/2 (2012); Richard J. Lazarus, “Super Wicked Problems and Climate Change: Restraining the Present to Liberate the Future”, *Cornell Law Review*, 94 (2009).

2. KÖTÜ HUYLU SORUNLARLA MÜCADELE STRATEJİSİ OLARAK İŞ BİRLİKÇİ YÖNETİŞİM VE AĞ YAKLAŞIMI

İş birliği, bir sorun hakkında farklı bakış açılarına sahip tarafların farklılıklarını yapıcı bir şekilde keşfederek sorunun nasıl çözülebileceğine dair sınırlı vizyonlarının ötesine geçen çözümler aramasıdır.⁴⁰ Karşılıklı iletişimi, etkileşimi, kaynak paylaşımını ve yeni örgütsel yapıları içerecek şekilde ortaklaşa bir iş ortaya çıkarmaktır.⁴¹ İş birliği, güçlerin birleştirilmesiyle tarafların birbirinden bağımsız ve kopuk hareket ederek elde edebileceklerinden daha fazlasını kolektif olarak başarabilecekleri ilkesine dayanmaktadır.⁴² İş birliğinin felsefesi kazan-kazan olmaktadır.

İş birliği kavramı 1990'lı yılların sonlarından itibaren kamu yönetimi ve politikası araştırmacıları tarafından politika oluşturma ya da kamusal hizmetlerle ilgili karar alma ve uygulama süreçlerinde geleneksel ve bürokratik mekanizmalara bir alternatif olarak iş birlikçi yönetişim ve ağ yaklaşımları kapsamında ele alınmaktadır.⁴³ Bu yaklaşımlarda ana odağı, kamu politikası üretme ya da kamusal hizmet süreçlerinin devlet dışı aktörlerle yani paydaşlarla birlikte yürütülmesini sağlayan ve kolaylaştıran mekanizmalar oluşturmaktadır. Paydaş katılımı, müzakere, fikir birliğine dayanma, ortak üretim ve ortaklıklar, ağ yapıları iş birlikçi bir yönetişim anlayışının temel süreçleridir. İş birlikçi ilişkiler ya da yapılar devlet aktörleri nez-

⁴⁰ Barbara Gray, *Collaborating: Finding Common Ground for Multi-Party Problems*, San Francisco: CA: Jossey-Bass, 1989, s.5.

⁴¹ John M. Bryson ve Barbara C. Crosby, "Failing into Cross-Sector Collaboration Successfully", Big Ideas in Collaborative Public Management, Ed., Lisa Blomgren Bingham, Rosemary O'Leary, New York: Routledge, 2008.

⁴² Roberts, "Wicked Problems", s. 6.

⁴³ Bkz. Chris Ansell ve Alison Gash. "Collaborative Governance in Theory and Practice", *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18 (2008); Keith G. Provan ve Patrick Kenis, "Modes of Network Governance: Structure, Management, and Effectiveness", *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18/2 (2008); Koppenjan ve Klijn, "Managing Uncertainties"; Lisa Blomgren Bingham ve Rosemary O'Leary, ed., Big Ideas in Collaborative Public Management, New York: Routledge, 2008; Laurence J. O'Toole, "Treating Networks Seriously: Practical and Research-Based Agendas in Public Administration", *Public Administration Review*, 57/1 (1997); Robert Agranoff ve Michael McGuire, *Collaborative Public Management: New Strategies for Local Governments*, Washington, DC: Georgetown University Press, 2003.

inde resmi olarak oluşturulabileceği gibi,⁴⁴ resmi bir otorite kontrolünde olmandan kendi kendine örgütlenen ağlar şeklinde de olabilmektedir.⁴⁵

İş birlikçi yönetim yaklaşımının tek bir örgüt tarafından çözülemeyecek kötü huylu sorunlara karşı kolektif bir eylemsel yanıt olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Geleneksel ve hiyerarşik yönetim yapılarının bu tür sorunlara uygun yapılar olmadığı, iş birlikçi ve ağsal yapıların bu sorunların çözümünde daha etkili olacağı düşüncesi söz konusudur. Devlet ile özel sektör, sivil toplum kuruluşları gibi devlet dışı aktörlerin birlikte yer aldığı iş birlikçi süreçler sayesinde farklı çıkar ve görüşlerin uyumlaştırılıp ortak bir paydada buluşulmasıyla kötü huylu sorunlara herkesin kabul edebileceği yanıtlar bulunulabileceği anlayışı hâkimdir. Dolayısıyla iş birlikçi yönetim kötü huylu sorunlara kolektif çözümler üretmenin, daha esnek, daha kapsayıcı ve daha uyarlanabilir mekanizmalar geliştirmenin bir stratejisi olarak görülmektedir. Kötü huylu sorunların en etkin şekilde çözülebilmesi için iş birliğine ve ağ ilişkilerine dayalı süreçlerin ve stratejilerin gerekliliği ve faydaları birçok teorik ve ampirik çalışmada dile getirilmiştir. İş birlikçi stratejilerin kötü huylu sorunlarla mücadelenin etkinliği açısından sahip olduğu faydalar beş başlıkta toplanabilir.⁴⁶

İlki, sorunla ilgili belirsizlik ve karmaşıklıkların giderilmesi ya da azaltılmasıdır. İş birliği, sorunun doğasının ve altta yatan nedenlerinin daha iyi anlaşılabilmesi olasılığını arttırmaktadır.⁴⁷ Kilit paydaşların bir araya geldiği ve sorunu tartıştığı politika ağları sorunla ilgili maddi, stratejik ve kurumsal belirsizlikleri gidermekte ve sorunu yönetilebilir hale getirmeyi sağlamaktadır.⁴⁸

İkincisi, sorunun olası çözümlerine yönelik bilgilerin elde edilmesine ya da paydaşlar arası bilgi akışının sağlanmasına ilişkindir. Yöneticilerin oluşturduğu bilgi ağları sorunla ilgili spesifik bilgilerin aktarılmasını, alınmasını ve entegrasyonunu sağlayarak uzun vadeli iş birlikçi sorun çözme kapasitesi yaratmaktadır.⁴⁹

⁴⁴ Agranoff ve McGuire, "Collaborative Public"; Ansell ve Gash, "Collaborative Governance"; O'Toole, "Treating Networks".

⁴⁵ Provan ve Kenis, "Modes of Network".

⁴⁶ Uzun, "Kötü Huylu Problemlerle", s. 152.

⁴⁷ Head ve Alford, "Wicked Problems", s. 725.

⁴⁸ van Bueren vd., "Dealing with Wicked".

⁴⁹ Weber ve Khademan, "Wicked Problems", s. 344.

Kamu sektörü bilgi ağları geleneksel organizasyon sınırları boyunca bilginin elde edilmesi ve paylaşımına olanak tanıyarak, spesifik bir soruna ya da daha geniş bir perspektifte sistemik bir değişim yaratarak gelecekte ortaya çıkacak benzer sorunlara yenilikçi çözümler getirmektedir.⁵⁰

Üçüncüsü, taraflar arasındaki çatışmaların azaltılması ve fikir birliğinin oluşturulmasına ilişkindir. İş birliği, farklı anlayış ve algılara sahip tarafları bir araya getirdiği için soruna geçici çözümlerin bulunabilmesi ve üzerinde anlaşılması olasılığını arttırmaktadır.⁵¹

Dördüncüsü, müzakereci ve demokratik bir uygulama olması ile ilgilidir. Vatanadaşlar bir paydaş olarak çeşitli iş birliği ve ağ yapıları ile politika yapım ve üretim süreçlerine dâhil olma imkânına ulaşmaktadır.⁵²

Beşincisi ise sorunla ilgili çelişkilerin azaltılması ve taraflar arasında fikir birliği sağlanmasına ilişkindir. İş birliği, üzerinde anlaşılmış sorunlara ilişkin taraflar arasında koordineli eylemler ve karşılıklı düzenlemeler yapılmasına olanak tanıdığı için çözümlerin uygulanmasını kolaylaştırmaktadır.⁵³ Daha yüksek paydaş bağımlılığı ve daha etkili ve kapsamlı çözümler söz konusu olmaktadır.⁵⁴

3. İŞ BİRLİKÇİ YÖNETİŞİM VE AĞ YAKLAŞIMI STRATEJİLERİN ETKİNLİĞİ ÖNÜNDEKİ KISITLAR

İşbirlikçi yönetim ve ağ yaklaşımı kötü huyulu sorunlarla mücadelenin temel stratejisi olarak sunulmakla birlikte literatürde ayrıca bu stratejilerin başarıyla ve etkin bir şekilde uygulanması önünde soruna ve bağlama özgü olmak üzere birtakım kısıtlardan bahsedilmektedir. Söz konusu kısıtlar şunlardır:⁵⁵

Sorunun teknik-bilimsel niteliğinin ağır basması. İş birliğinin önemli bir faydası olarak sorunun çözümü için gerekli bilgilerin elde edilmesi, yayılması, paylaşılması

⁵⁰ Dawes vd., "From "Need to Know".

⁵¹ Head ve Alford, "Wicked Problems", s. 725.

⁵² Ferlie vd., "Public Policy Networks".

⁵³ Head ve Alford, "Wicked Problems", s. 726.

⁵⁴ "Tackling Wicked Problems".

⁵⁵ Uzun, "Kötü Huyulu Problemlerle", s. 152-156

ve bu sayede sorunla ilgili belirsizlik ve karmaşıklık azaltılması gösterilmiştir. Fakat özellikle teknik-bilimsel nitelikte olan bazı kötü huylu sorunların karmaşıklığının ve belirsizliğinin azaltılmasında bilimsel araştırmalara ve uzman bilgisine dayanan merkezietçi (ya da geleneksel-otoriter) stratejilerin daha avantajlı olabileceği dile getirilmektedir. Roberts'e göre,⁵⁶ uzmanlık bilgisine ya da sofistike sorun çözme yeteneklerine sahip olunmadığı durumlarda vatandaşların ve sorunun paydaşlarının uzmanlara güvenmesi, sorun çözmeyi daha 'profesyonel' ve 'objektif' yapabilir. Çünkü uzman olmayanlar karmaşık sorunların ince noktalarını anlayamaz ve bu yüzden nafil bir çaba ile zaman ve para israfı söz konusu olabilir. Alford ve Head'a göre de,⁵⁷ kötü huylu sorunların temel nedeninin bilimsel bilgi eksikliği (örneğin iklim değişikliği hakkında) olduğu iddia edilirse, bu iddia zaten bir çözümlü ima etmektedir. O da belirsizliği azaltmak ve şüphe duyanları ikna etmek için daha bilimsel araştırmalar ile bilime dayalı bir fikir birliği sağlamaktır. Sorunun temel nedeni taraflar arası farklı bakış açıları ise, ima edilen çözüm ancak o zaman uygulanabilir bir fikir birliğine yol açabilecek kapsayıcı katılım ve iş birliği süreçleridir. Bugün Covid-19 pandemisi gibi oldukça kötü huylu bir sorunla yüzleşen dünya ülkelerinin birçoğunda salgın hastalıklar konusunda uzman kişilere ve kurullara dayanılarak (Türkiye'de olduğu gibi) merkezietçi stratejiler izlenmektedir. Özellikle pandeminin ilk başlarında hastalık hakkında neredeyse hiçbir şeyin bilinmemesi (uzmanlar dâhil), bilimsel bilgiye ve uzmanlara her kesim tarafından saygı ve güven duyulmasına yol açmıştır.⁵⁸ Fakat bilimsel araştırmalara ve uzmanlara dayalı merkezietçi stratejilerin de her bilimsel-teknik sorun için uygun olmadığını da belirtmek gerekir. Çoğu zaman daha fazla araştırma, sorunun algısındaki ve olası çözümlerindeki farklılıkları çözememekte, araştırmanın ve sonuçlarının belirsiz ve tartışmalı olmasını engelleyememektedir.⁵⁹ Sınırlı ve tartışmalı bilgilere dayanan kararlar, paydaşların güçlü tepkilerini tetikleyebilmekte ve karar alma süreçlerini kutuplaştırabilmektedir. Özellikle iklim değişikliği, genetiği değiştirilmiş gıdalar ve doğal gaz aramada hidrolik kırma tekniklerinin kullanılması gibi

⁵⁶ Roberts, "Wicked Problems", s. 4.

⁵⁷ Alford ve Head, "Wicked and Less", s. 410.

⁵⁸ Uzun, "Kötü Huylu Problem Perspektifinden".

⁵⁹ Koppenjan ve Klijn, "Managing Uncertainties", s. 13.

teknik-bilimsel kökenli kötü huylu sorunlarda karar vericilere sunulan bilgilerin kalitesi ve miktarı sorunun “kötülüğünü” azaltmaya yardımcı olmamıştır.⁶⁰

Sorunun aciliyeti. İş birliğinin uygunluğunu zorlaştıran soruna özgü bir diğer faktör sorunun aciliyetidir. Özellikle ani mülteci akını, doğal felaketler, pandemiler gibi birtakım kriz kaynaklı kötü huylu sorunlar acil çözüm bekleyen sorunlardır. Bu gibi sorunlar için iş birliği çoğu zaman son çare olarak düşünülmektedir. Nitekim Ansell ve Gash⁶¹ etkin bir iş birliği için zamanın önemli bir unsur olduğunu belirtmektedir. Paydaşlar arasında fikir birliği oluşması zaman alıcı bir süreçtir. Dolayısıyla iş birlikçi yönetişim muhtemelen kurumların hızlı karar alması ve bunları ivedi bir şekilde uygulaması gereken durumlar için iyi bir strateji değildir. Ayrıca iş birliği ataleti⁶² de söz konusudur. Yani iş birlikçi süreçlerde çıktı elde etme süreci aşırı yavaşdır ve iş birlikçi düzenlemelerden elde edilen çıktılar da genellikle ihmal edilebilir. Başarılı sonuçlara da çok sancılı süreçler sonucu ulaşılabilmektedir.⁶³

Sorunun çok sayıda tarafı olması. Çok sayıda farklı tarafın yer aldığı sorunlar için de iş birliğinin kendisi bir karmaşıklığa neden olabilmektedir. Bu durumlarda hangi prosedürlerin ya da kimin davranış kurallarının geçerli olacağını belirlemek zaman aldığı gibi paydaşların sayısı arttıkça, sinerji elde etmenin zorluğu da artmaktadır.⁶⁴ Açıkçası üyelerin, ortakların kimlerden oluştuğunu bilmedikleri karmaşık iş birliği yapılarında, hedefleri belirlemek, karşılıklı anlayış oluşturmak ve güç ilişkilerini yönetmek zordur.⁶⁵

Taraflar arasında düşük karşılıklı bağımlılık ve güven düzeyi. Taraflar arasında yüksek derecede güvensizlik ve düşük karşılıklı bağımlılık söz konusu olduğunda iş birliği stratejisi iyi işlememekte ve taraflar iş birliğinden uzaklaşmaktadır.⁶⁶ Bu iddiayı destekleyecek bir çalışma Duit ve Löffün⁶⁷ İsveç yaban hayatı politikaları kapsamında yırtıcılar üzerinde uzun süredir devam eden çatışmaları çözmeyi

⁶⁰ Newman ve Head, “Wicked Tendencies”, s. 415.

⁶¹ Ansell ve Gash, “Collaborative Governance”, s. 563.

⁶² Chris Huxham, “Theorizing Collaboration Practice”, *Public Management Review*, 5/3 (2003).

⁶³ Huxham, “Theorizing Collaboration”, s. 403.

⁶⁴ Roberts, “Wicked Problems”, s. 7.

⁶⁵ Huxham, “Theorizing Collaboration”, s. 406.

⁶⁶ Ansell ve Gash, “Collaborative Governance”.

⁶⁷ Andreas Duit ve Annette Löff, “Dealing with a Wicked Problem? A Dark Tale of Carnivore Management in Sweden 2007–2011”, *Administration and Society*. 50/8 (2018).

amaçlayan ve vatandaş katılımına dayanan iş birlikçi bir reform girişimini inceledikleri araştırmadır. Araştırmada paydaş katılımında önemli bir artışa rağmen iş birlikçi yönetimden beklenen meşruiyet sağlama, anlaşmazlıkları azaltma ve diyalog oluşturma gibi mekanizmaların tam tersine daha da azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yazarlar, bunun nedenlerinden birini İsveç'te vatandaşların karar alıcılara ve uygulayıcılara yönelik yüksek düzeydeki genel güven kaybı olarak göstermişlerdir.

Güç dengesizliği. İş birliği stratejisinin uygunluğunu belirleyen bir diğer faktör taraflar arasındaki gücün dağılımıdır. Nitekim Roberts'e göre, iş birlikçi stratejiler, güç paydaşlar arasında dağılmışsa ve rekabet yoğun değilse daha etkili olmaktadır. Gücün tek bir merkezde toplandığı durumlarda merkezîyetçi stratejiler daha uygun olmaktadır.⁶⁸

İçerilen risk ve maliyetler. İş birliği stratejisinin önündeki başka bir engel içerdiği yüksek risk ve maliyetlerdir. Herhangi bir sorun çözmeye çabasına yüksek paydaş katılımı, 'işlem maliyetlerini' artırmaktadır.⁶⁹ İş birliği yapmak aynı zamanda bir takım riskler de içermektedir. İş birliği çabaları kimi zaman başarısızlıkla sonuçlanabilmekte hatta daha ekstrem durumlarda taraflar arasındaki anlaşmazlık düzeylerini daha da artırabilmektedir. Dolayısıyla hem maliyetlerden hem de içerdiği risklerden dolayı karar alıcılar çoğu zaman iş birliğinin faydalarına inanmamakta, iş birliğini nafile bir çaba olarak görmekte ve tüm seçenekler başarısızlıkla sonuçlandığında en son çare olarak gönülsüzce bu yola başvurmaktadır.⁷⁰ Gönülsüzce ve yalnızca iş birliği yapmış olmak için iş birliği yapılması çoğu zaman başarısızlıkla sonuçlandığından, iş birliğinin en maliyetli kaynakları paradan ziyade kaybedilen zaman ve enerji olmaktadır.⁷¹

Kurumsal ve yönetsel kısıtlar. Kötü huylu sorunları ele almaya yönelik çeşitli eylemsel stratejiler çoğu zaman pratiğe aktarılma konusunda kurumsal ya da yönetsel düzeyde kısıt ve zorluklara da sahiptir.

⁶⁸ Roberts, "Wicked Problems", s. 4-7.

⁶⁹ "Tackling Wicked Problems".

⁷⁰ Keast vd. "Network Structures: Working Differently and Changing Expectations", *Public Administration Review*, 64 (2004), s. 365.

⁷¹ Ann Marie Thomson ve James L. Perry, "Collaboration Processes: Inside the Black Box", *Public Administration Review*, Special Issue (2006), s. 28.

Yukarıda ifade edilen bu kısıt ve zorluklar aşılmadan iş birlikçi stratejilerin hayata geçirilmesi hayli zordur. Kimi çalışmalarda bu zorlukların üstesinden gelecek şekilde kolaylaştırıcı yapı ve süreçlere, yönet(işim)sel yeteneklerin önemine vurgu yapılmaktadır. Termeer ve diğerlerine göre,⁷² kötü huylu sorunlarla mücadelede eylemsel stratejiler haricinde aynı zamanda sorunlarla mücadeleyi kolaylaştırma yollarını kapsayan yönetim yetenekleri gerekmektedir. Bunlar, (a) Dönüşümlülük (reflexivity) veya çoklu çerçevelerle başa çıkma yeteneği; (b) Esneklik veya belirsiz değişikliklere yönelik eylemleri ayarlama yeteneği; (c) Duyarlılık veya değişen gündemlere ve beklentilere cevap verme yeteneği; (d) Yeniden canlandırma veya durgunlukların engellenmesi yeteneğidir. Yazarlara göre, bu yetenekler, kötü huylu sorunlarla mücadelede büyük kazanımlardan ziyade küçük kazançlar elde etmenin temelini oluşturmaktadır. Head ve Alford'a göre, kamu yönetimi uzmanlarının kötü huylu problemlerle mücadele eforları izledikleri stratejilere göre değişmeksizin, yönetsel yapı ve süreçlerce kısıtlanabilir. Yazarlar, önerdikleri stratejilerin daha kolay uygulanabilmesi için kamu sektöründeki yapılarda ve sistemlerde, bir takım değişiklikler yapılması gerektiğini vurgulamışlardır. Bunlar; daha esnek bir organizasyon yapısı kurulması, esnek bütçeleme ve finansal sistemler oluşturulması, performans ölçümü ve program değerlendirmesinde daha sofistike veya incelikli bir yaklaşım ve insan kaynakları yönetimi ile ilgili olarak personelin işe alım, terfi ve beceri geliştirme süreçlerinin yeniden değerlendirilmesidir.⁷³ Daves ve diğerleri ise örgütsel formlar olarak sürdürülebilir olmak için, bilgiyi yayan ağ mekanizmalarının bir miktar yasal temele, kaynaklara, destekleyici politikalara ve yenilikçi liderlik biçimlerine ihtiyacı olduğunu belirtmiştir.⁷⁴

SONUÇ

Kötü huylu sorunlar olarak etiketlenen çevresel, teknik ve sosyal nitelikteki çeşitli sorunların olumsuz etkilerinden en çok etkilenen alanların başında kentler gelmektedir. Kentsel direnç kavramı bu tür sorunlara karşı hazırlıklı olmayı ve onların kentler üzerinde yaratacakları ani şok ve stres durumlarını azaltacak şekilde

⁷² Catrien vd., "Governance Capabilities for Dealing Wisely with Wicked Problems", *Administration and Society*, 47/6 (2015), s. 700.

⁷³ Head ve Alford, "Wicked Problems", s.731-732.

⁷⁴ Dawes vd., "From "Need to Know", s. 400-401.

söz konusu sorunlarla etkin bir şekilde başa çıkabilmeyi ya da onları yönetebilmeyi içermektedir. Fakat tek taraflı, yukarıdan aşağıya, merkeziyetçi bir anlayışa sahip geleneksel politika tasarım ve uygulama yöntemlerinin kötü huylu sorunlarla başa çıkılmasını sağlayacak bir kentsel direnç oluşturmada pek etkili olmadığı günümüzde kabul edilmektedir. Çünkü bu tür yöntemler sorunu ele almada yeterince aktörü içermemesi, dar bir bakış açısından sınırlı sayıda çözüme odaklanması, esnek olmaması gibi nedenlerle oldukça kusurludur. Devlet aktörleri ile özel sektör, sivil toplum kuruluşları gibi devlet dışı aktörlerin birlikte yer aldığı iş birlikçi süreç ve mekanizmalar kötü huylu sorunlarla etkin bir şekilde mücadele etmenin en iyi yolu olarak ele alınmaktadır. Bu stratejileri hayata geçirmenin temelini ise tarafların bir araya gelerek oluşturduğu çeşitli özelliklerdeki ağ yapıları oluşturmaktadır. İş birlikçi süreçler ve ağ mekanizmaları ile sorunla ilgili belirsizlik ve karmaşıklıkla azaltılması, paydaşlar tarafından sorunun çözümüne ilişkin gerekli bilginin elde edilmesi ve paylaşılması, taraflar arasındaki çatışmaların azaltılarak fikir birliğine ulaşılması, müzakereye dayanan daha demokratik bir yönetime olanak tanınması, paydaşlar arasında daha yüksek bağımlılık, daha etkin ve kapsamlı çözümler sağlanması söz konusu olabilmektedir. Fakat soruna ve bağlama özgü bir takım kısıtlar ve zorluklar iş birlikçi çabaların tercih edilmesini ya da başarısını olumsuz etkilemektedir. Bu kısıt ve zorlukların üstesinden gelecek şekilde kolaylaştırıcı yapı ve süreçlere, yönet(işim)sel yeteneklere, destekleyici politikalara, yasal temele ve yenilikçi liderlik biçimlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Dirençli bir kent yaratmak, (sivil) toplumu risk ve karmaşıklık karşısında değişim ve belirsizlikle ilişki kurabilmeleri ve bunlara uyum sağlayabilmeleri için güçlendirmek⁷⁵ vatandaşların krizlere ya da sorunlara etkili bir şekilde yanıt verme ve uyum sağlama kapasitesini artırmakla ilgilidir. Sonuç olarak ortak bir strateji ile ortak hedefler doğrultusunda ortaklaşa çalışan devlet aktörleri, sivil kurumlar, ajanslar ve bireysel vatandaşlardan oluşan bir iş birliği ve ağ mekanizması ile kötü huylu sorunlara daha etkili yanıtlar verilerek kentsel direncin geliştirilmesi sağlanabilir. Fakat bunun için iş birlikçi çabalar önündeki kısıt ve zorlukların aşılması gerekmektedir.

⁷⁵ Duijnhoven ve Neef, "Disentangling Wicked", s. 99.

KAYNAKÇA

- [1] Alford, John ve Brian W. Head. “Wicked and Less Wicked Problems: A Typology and a Contingency Framework”. *Policy and Society*, 36 (2017): 397-413.
- [2] Agranoff, Robert ve Michael McGuire. *Collaborative Public Management: New Strategies for Local Governments*. Washington, DC: Georgetown University Press, 2003.
- [3] Ansell, Chris, Arjen Boin ve Ann Keller. “Managing Transboundary Crises: Identifying Building Blocks of an Effective Response System”. *Journal of Contingencies and Crisis Management*. 18/4 (2010): 205–217.
- [4] Ansell, Chris ve Alison Gash. “Collaborative Governance in Theory and Practice”. *Journal of Public Administration Research and Theory*. 18 (2008): 543–571.
- [5] Australian Public Service Commission. “Tackling Wicked Problems: A Public Policy Perspective”. Erişim 19 Aralık, 2021. www.apsc.gov.au/publications-and-media/archive/publications-archive/tackling-wicked-problems
- [6] Bannink, Duco ve Willem Trommel. “Intelligent Modes of Imperfect Governance”. *Policy and Society*. 38/2 (2019): 198-217.
- [7] Bingham, Lisa Blomgren ve Rosemary O’Leary, Ed. *Big Ideas in Collaborative Public Management*. New York: Routledge, 2008.
- [8] Birleşmiş Milletler-Habitat. “What is a Resilient City?”. Erişim 2 Ocak, 2022, <https://urbanresiliencehub.org/what-is-urban-resilience/>
- [9] Bryson, John M. ve Barbara C. Crosby. (2008). “Failing into Cross-Sector Collaboration Successfully”. *Big Ideas in Collaborative Public Management*. Ed., Lisa Blomgren Bingham ve Rosemary O’Leary. New York: Routledge, 2008: 55-79.
- [10] Camillus, John C. “Strategy as a Wicked Problem”. *Harvard Business Review*. 86 (2008): 99-106.
- [11] Conklin, Jeff. *Dialogue Mapping: Building Shared Understanding of Wicked Problems*, New York: John Wiley, 2006.
- [12] Connolly, John. “The “Wicked Problems” of Governing UK Health Security Disaster Prevention the Case of Pandemic Influenza”. *Disaster Prevention and Management*. 24/3 (2015): 369-382.
- [13] Dawes, Sharon S., Anthony M. Cresswell ve Theresa A. Pardo, “From “Need to Know” to “Need to Share”: Tangled Problems, Information Boundaries, and the Building of Public Sector Knowledge Networks”, *Public Administration Review* 69/3 (2009): 392–402.
- [14] Demirci, Mustafa. “İklim Değişikliğinin Yerel Bir Sorun Olarak İnşası”. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 7/1 (2014): 103-114.

- [15] Duijnhoven, Hanneke ve Martijn Neef. “Disentangling Wicked Problems: A Reflexive Approach towards Resilience Governance”. *Systems Thinking and Soft Operations Research in Managing Complexity: From Problem Framing to Problem Solving*. Ed., Anthony J. Masys. Springer, 2016: 91-106.
- [16] Duit, Andreas ve Annette Löff. “Dealing with a Wicked Problem? A Dark Tale of Carnivore Management in Sweden 2007–2011”. *Administration and Society*. 50/8 (2018): 1072–1096.
- [17] Durant, Robert F. ve Jerome S. Legge JR, “Wicked Problems, Public Policy, and Administrative Theory. Lessons from the GM Food Regulatory Arena”. *Administration and Society*, 38/3 (2006): 309–334.
- [18] Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü. “A Systemic Resilience Approach to Dealing with Covid-19 and Future Shocks”. Erişim 10 Ocak, 2022. https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=131_131917-kpfefrdfnx&title=A-Systemic-Resilience-Approach-to-dealing-with-Covid-19-and-future-shocks
- [19] Ersavaş Kavanoz, Suna, “Kentsel Direnç Kavramı Üzerine”, *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi* 2/1 (2020): 5-24.
- [20] Ersavaş Kavanoz, Suna, “Kötü Huyulu Sorunlarla Mücadelede ve Kentsel Dirençlilik Politikalarının Geliştirilmesinde Uyumlanabilir/Uyarlanabilir Yönetişim”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 13/25 (2021): 722-735
- [21] Ferlie, Ewan, Louise Fitzgerald, Gerry Mcgovern, Sue Dopson ve Chris Bennett, “Public Policy Networks and ‘Wicked Problems’: A Nascent Solution?”, *Public Administration* 89/2 (2011): 307–324.
- [22] Gray, Barbara. *Collaborating: Finding Common Ground for Multi-Party Problems*. San Francisco: CA: Jossey-Bass, 1989.
- [23] Head, Brian W. “Forty Years of Wicked Problems Literature: Forging Closer Links to Policy Studies”. *Policy and Society*. 38/2 (2019): 180-197.
- [24] Head, Brian W. ve John Alford. “Wicked Problems: Implications for Public Policy and Management”. *Administration and Society*, 47/6 (2015): 711–739.
- [25] Huxham, Chris. “Theorizing Collaboration Practice”. *Public Management Review*, 5/3 (2003): 401–423.
- [26] Keast, Robyn, Myrna P. Mandell, Kerry Brown, Geoffrey Woolcock. “Network Structures: Working Differently and Changing Expectations”. *Public Administration Review*, 64 (2004): 363-371.
- [27] Koppenjan, Joop ve Erik-Hans Klijn, *Managing Uncertainties in Networks*. London: Routledge, 2004.

- [28] Læg Reid, Per, Tom Christensen ve Lise H. Rykkja. “Ambiguities of Accountability and Attention: Analysing the Failure of a Preventive Security Project”. *Scandinavian Journal of Public Administration*, 20 (2016): 21–44.
- [29] Læg Reid, Per ve Lise H. Rykkja. “Organizing for ‘Wicked Problems’ – Analyzing Coordination Arrangements in Two Policy Areas: Internal Security and the Welfare Administration”. *International Journal of Public Sector Management*, 28/6 (2015): 475–493.
- [30] Lazarus, Richard J. “Super Wicked Problems and Climate Change: Restraining the Present to Liberate the Future”. *Cornell Law Review*, 94 (2009): 1153–1234.
- [31] Levin, Kelly, Benjamin Cashore, Steven Bernstein ve Graeme Auld. “Overcoming the Tragedy of Super Wicked Problems: Constraining Our Future Selves to Ameliorate Global Climate Change”. *Policy Sciences*, 45/2 (2012): 123–152.
- [32] Newman, Joshua ve Brian W Head. “The National Context of Wicked Problems: Comparing Policies on Gun Violence in the US, Canada, And Australia”. *Journal of Comparative Policy Analysis*, 19/1 (2017): 40–53.
- [33] Newman, Joshua ve Brian W Head. “Wicked Tendencies in Policy Problems: Rethinking the Distinction Between Social and Technical Problems”. *Policy and Society*, 36/3 (2017): 414–429.
- [34] OECD Green Growth Studies, *Building Resilient Cities, An Assessment of Disaster Risk Management Policies in Southeast Asia*, ISSN: 22229523, Paris: OECD Publishing, 2018.
- [35] O’Toole, Laurence J. “Treating Networks Seriously: Practical and Research-Based Agendas in Public Administration”. *Public Administration Review*, 57/1 (1997): 45–52.
- [36] Provan, Keith G. ve Patrick Kenis. “Modes of Network Governance: Structure, Management, and Effectiveness”. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18/2 (2008): 229–252.
- [37] Rittel, Horst W. J. ve Melvin M. Webber. “Dilemmas in a General Theory of Planning”. *Policy Sciences*, 4/2 (1973): 155–169.
- [38] Roberts, Nancy, “Wicked Problems and Network Approaches to Resolution”, *International Public Management Review*, 1/1 (2000): 1–19.
- [39] Termeer, Catrien J. A. M., Art Dewulf, Gerard Breeman ve Sabina J. Stiller. “Governance Capabilities for Dealing Wisely with Wicked Problems”. *Administration and Society*, 47/6 (2015): 680–710.
- [40] Thomson, Ann Marie ve James L. Perry. “Collaboration Processes: Inside the Black Box”. *Public Administration Review*, Special Issue (2006): 20-32.
- [41] Uzun, Abdullah. “Bir Araştırma Nesnesi Olarak Habis Sorunlar ve Kamu Yönetimi Disiplini”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 15/2 (2020): 663 – 676.

- [42] Uzun, Abdullah. “Kamu Yönetimi ve Politika Çalışmalarında Kötü Huylu ve Karmaşık Sorunlar”. *Karmaşık Sorunlar ve Kent*, Ed., Suna Ersavaş Kavanoz, Abdullah Uzun ve Hayriye Şengün, Ankara: Astana Yayınları, 2021: 13-33.
- [43] Uzun, Abdullah. “Kötü Huylu Problemlerle Mücadele Stratejileri: Problem Odaklı ve Durumsal Bir Perspektif”. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 57 (2020): 145-170.
- [44] Uzun, Abdullah. “Kötü Huylu Problem Perspektifinden Covid-19 Pandemisi ile Mücadele Stratejileri: Teorik ve Pratik Bir Analiz”. *Turkish Studies*, 15/4 (2020): 1193-1214.
- [45] van Bueren, Ellen M., Erik-Hans Klijn ve Joop F. M. Koppenjan, “Dealing with Wicked Problems in Networks: Analyzing an Environmental Debate from a Network Perspective”. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 13/2 (2003): 193–212.
- [46] Weber, Edward P. ve Anne M. Khademian, “Wicked Problems, Knowledge Challenges and Collaborative Capacity Builders in Network Settings”, *Public Administration Review*, 68/2 (2008): 334–349.

DİRENÇLİ ŞEHİRLER TASARLAMAK: UYGULAMA KILAVUZU ARAYIŞI İZMİR-TORBALI ÖRNEĞİ

Gizem Erdoğan* - Serdar Simsar** - Sinem Dudu Sakal*** -
Ömer Kor**** - Rabia Ardiç Berk*****

GİRİŞ

Ekonomik dengesizlikler, kontrolsüz artan nüfusa bağlı altyapı yetersizlikleri, karbon salınımı ve karbon ayak izlerindeki artış beraberinde ekosistemi sarsıcı zararlar ortaya çıkmaktadır. Ekosistemdeki değişimler, biyoçeşitliliğin azalması, iklim değişikliğinin yarattığı olumsuz etkiler ve kentleri oluşturan sistemlerin kırıl-gan tasarlanmaları ile önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentlerin yetersiz ya da zayıf kaldığı konular kentlilerin yaşam kalitelerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır. Kentsel sistemdeki zayıflıklar zaman içerisinde kentsel tehditlere dönüşmektedir. Kentsel sistemlerin zayıflıklarına karşı önlem alınması gereksinimi ise günümüz planlarında dirençli kent kavramını güncel ve daha da önemli hale getirmektedir.

Dirençli kent direnç ve kentsel sistemler olgularının birleşimi üzerinden ba-sitçe okunabilir. Direnç kavramı; dayanma, karşı koyma, mukavemet olarak tanımlanmaktadır [3]. Kentler ise sistemler üzerine kurulu yaşam alanlarıdır. Kentlerin,

* Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İzmir Demokrasi Üniversitesi, gizemerdogan@gmail.com

** İzmir Büyükşehir Belediyesi Küçük Menderes Şube Müdürü, Şehir Plancısı, serdarsimsar@gmail.com

*** Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İzmir Demokrasi Üniversitesi, sinemsakal@icloud.com

**** Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İzmir Demokrasi Üniversitesi, o.kor60@gmail.com

***** Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İzmir Demokrasi Üniversitesi, ardicrabiaberk@gmail.com

sistemlerin üzerine kurulu olması bu sistemlerin olabildiğince dayanıklı ve esnek olması gereksinimini de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla kentlerin yaşanabilecek sorun ve tehditlere karşın göstermesi beklenen tepkilerin kentsel direnç olarak tanımlanabilir. Direnç en genel anlamda sistemin uzun dönemli adaptasyon ve kısa dönemli başa çıkma kabiliyeti olarak tanımlanabilir [4]. Riskli çevre, tahmini felaket durumları ve sistemsel bozulmalar ve onların sosyal ve ekonomik etkilere bağlıdır [5,6]. Kentsel planlamanın teknik bakış açısı ile doğrudan ilişki kurmasa da Neil Adger kentsel sistemlere sosyal direnç kavramını da ekleyerek; grupların ve toplumların dış gerilimler, sosyal, politik ve çevresel değişiklikler sonucu ortaya çıkan karışıklıklarla, bozulmalarla başa çıkma kabiliyeti olarak tanımlamaktadır [7].

Dirençli kentler; gelişen dünya, kontrolsüz artan nüfus ve ekosistemin zarar görmesi beraberinde gelen çeşitli ihtiyaçlar ve yaşamsal faaliyetlere karşın kentlerin yetersiz kalmasından dolayı yaşam standartlarının düşmesini önlemek amacı ile günümüzün en önemli başlıklarından biri haline gelmiştir. Günümüzün evrensel konularından biri olarak da değerlendirilmektedir. Bu anlamda kentleri dirençli kabul edebilmek için kriterlerin kabul edilmesi olağandır. Dirençli kent kavramının bileşenlerinden bazıları; emniyetli açık alanlar, stratejik binaların varlığı, salgın hastalıklarla mücadele kapasitesi, kriz dönemlerinde yönetim mütakabiliyeti, erişim sistemi ve alt yapının yeterli ve güçlü olması olarak sıralanabilir.

Dirençli kent; ekonomik sosyal ve mekânsal olarak 3 başlıkta incelendiğinde: Ekonomik olarak sürdürülebilir esnek ve güçlü bir ekonomi, yenilenebilir enerji varlığı, üretimde süreklilik, üretimde süreklilik ve rekabetin varlığı, artan tarımsal verimlilik ve yerel hammadde kullanımı üzerinden okunabilmektedir. Sosyal olarak ise; sosyal bozulmalara karşı eylem planlarının varlığı ya da oluşturulabilmesi, cinsiyet eşitliği, sağlıklı yaşam, güvenlik ve adalet üzerinden değerlendirilebilmektedir. Kent planlamanın odağında bulunan mekânsal odakta ise dirençli kentler; ekosistemin sağlıklı olması, esnek altyapı hizmetleri, afet risk azatımı, güvenli yerleşme tasarımı, afet yönetimi varlığı, uyum kapasitesi, güçlü altyapı, atmosfer dengesini koruyan tasarım ve minimum hasar görebilme kabiliyeti olarak sıralanabilir (Tablo 1).

Tablo 1. Dirençli Kent Bileşenleri

EKONOMİK	MEKANSAL	SOSYAL
Sürdürülebilir, esnek ve güçlü ekonomi	Ekosistemlerin sağlıklı yönetimi	Bozulmalara karşı önlemler
Yenilenebilir Enerji	Esnek altyapı hizmetleri	Cinsiyet eşitliği ve eğitim
Üretimde süreklilik ve rekabetin artırılması	Afet risk azaltımı	Sağlıklı yaşam
Artan tarımsal verimlilik	Güvenli yerleşmeler	Güvenlik
Yerel hammadde kullanımı	Afet yönetim sistemleri	Adalet
	Maksimum uyum kapasitesi	
	Güçlü ve koruyucu altyapı	
	Atmosferdeki dengenin korunması	
	Minimum hasar görülebilirlik	

Dirençli kentlerin ölçümünde Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütünün belirlediği ölçütler ise Ekonomi, Toplum ve Çevre başlıklarında değerlendirilmiştir.

Tablo 2. Dirençli Kent ölçütleri, Kaynak: Organisation for Economic Co-operation and Development - Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

EKONOMİ	TOPLUM	ÇEVRE
Gayrisafi yurtiçi hasıla büyüme oranı	Göç yaşı ve cinsiyet	Nüfus yoğunluğu
İşsizlik	Yoksulluk düzeyi	Erişilebilir yeşil alan seviyesi ve donatı alanları
Çalışan toplumun yaş ve cinsiyeti	Hane geliri	Açık alana yakınlık
Okuyan sayısı	Hizmetlerden 500 metre uzakta yaşamak	Gelişmekte olan alanlar
		Toplu taşıma kullanım oranları

Kent planlama açısından dirençli kentlerin odak noktası, kent sakinlerinin yaşam standartlarını korumak, yenilenebilir kaynak tüketimine yönelimi sağlamak ve kentler ile ekosistem arasında sağlıklı bir bağ oluşturmaktır. Bu odak noktaları göz

önünde tutularak dirençli kentler değerlendirildiğinde Chicago kendini yenileyebilen ve yeni koşullara uyum sağlayabilme başarısı ile dirençli kent olarak görülmektedir. Kentin tarihçesinde olan yangın ve günümüzün sorunlarından olan sera gazı, ısı adası etkisi gibi sorunlar, çevreye duyarlı bir şehir olma yolunu belirlemele-rine ve sadece yerel yönetim değil, özel sektör ve kentlilerle bütünsel mevcut sis-temi daha sürdürülebilir, dirençli hale getiren bir odak oluşturmuştur (Resilient Cities and Adaptation Case Study: Chicago Metropolitan Area, 2012) (Şekil 1).

THE 50TH URBAN
RESILIENCE STRATEGY

**Resilient
Chicago**

Şekil 1. Dirençli Kent Şikago için 50 kentsel direnç stratejisi

Kaynak: 100RC (LEGACY), 2022

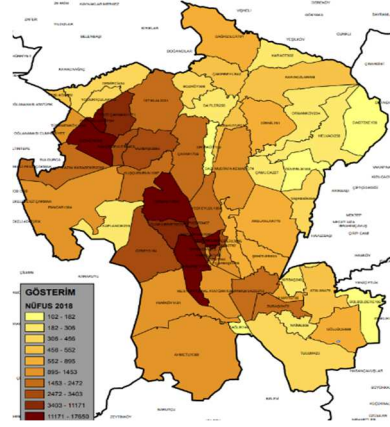
Günümüzde kentlerin yakın gelecekte yaşanılması olağan sorunlara karşın di-rençli hale getirmenin önemli ve mümkün olduğu düşünülmektedir. Kentlerin dirençli hale gelebilmesi için birçok disiplinin birlikte ve koordineli bir şekilde çalışması, dirençli kent kriterleri oluşturularak bir uygulama rehberi oluşturulması karar alıcıları ve kent plancıların işlerini kolaylaştıracaktır. Dirençli kent bağlamın-da tasarlanan, planlanan kentler, geçmişte öğrenilen ve gelecekte karşılaşılmaması öngörülen tehditlere karşın kentleri her türlü olumsuz etki karşısında esnek, daya-nıklı ve hazırlıklı olmasını sağlayacaktır. Bu amaçla İzmir Demokrasi Üniversitesi 2021-2022 Şehir Planlama III Stüdyosu kapsamında, Dirençli Kent kavramı sorgu-lanarak, Torbalı merkez ilçe odağında dirençli bir kent senaryosu mekânsal planlar yapım yönetmeliği çerçevesinde mekânsallaştırılmaya çalışılmıştır.

1. ANALİZLER

Torbalı ilçesi, Ege Bölgesi'nin batısında bulunur ve İzmir'in güneydoğusunda 600 km²lik bir alana sahiptir. Kentin kuzeyi Kemalpaşa, doğusu Tire ve Bayındır, batısı Menderes, güneyi ise Selçuk ilçesi ile çevrilidir. Kentin 60 mahallesi bulunmaktadır (Harita 1).

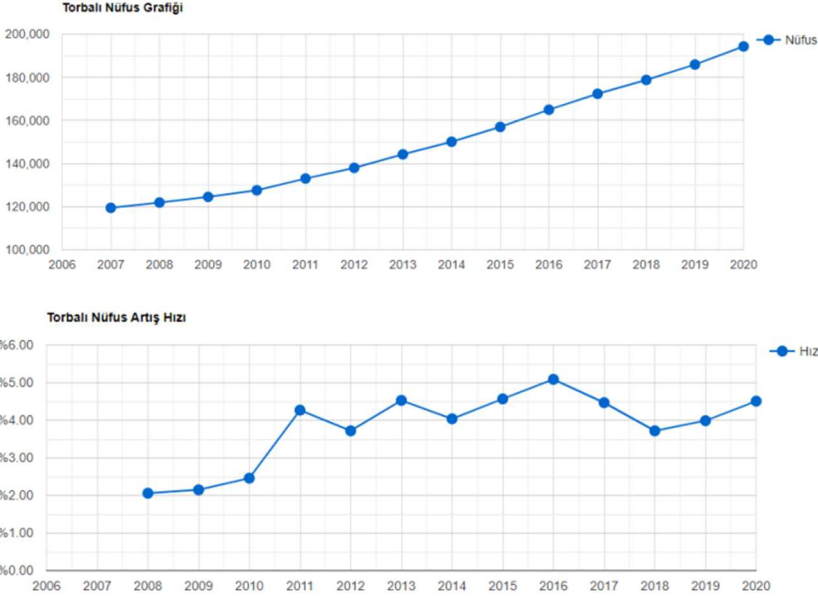

Harita 1. İzmir ili içerisinde Torbalı İlçesinin Konumu

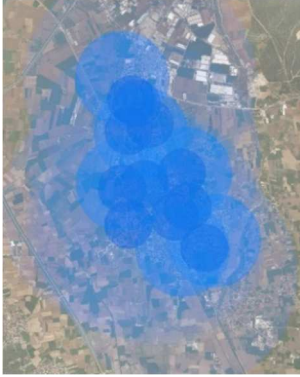
Harita 2. Torbalı Mahalle Haritası

Yerleşim 2021 nüfusu 201.476 kişidir. Kentin, yoğun göç almasına karşın (Grafik 1), mekânsal olarak gelişim gösterememiş, sosyal donatılar ve kentsel altyapıya erişim standartları yetersiz kalmıştır. Nüfusun oluşturduğu sorunların yanı sıra doğal afetler ve iklim değişikliği gibi tehlikeler çerçevesinde bu eksiklikler Torbalı merkez ilçesini kırılgan kılmaktadır.

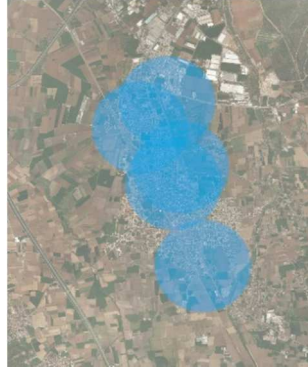

Grafik 1. Torbalı Nüfus Değişimi

Yapılan analizler sonucu sosyal donatı erişilebilirliği sorgulanmıştır. Analiz sonucunda Torbalı merkez ilçesinde 7 anaokulu, 36 ilkokul, 15 ortaokul ve 16 lise bulunmaktadır. Torbalı ilçesinde eğitim alanları, ilçenin merkezinde yoğunluktadır. Torbalı ilçesinde bulunan ilkokul ve ortaokul eğitim alanlarına erişimin yetersiz olduğu bölgeler bulunmaktadır. Sağlık alanları hizmet yarıçapı analizine bakıldığında; alanda hizmet almayan birçok yer olduğu görülmektedir. Hizmet, Ertuğrul Mahallesi'nde ve Muratbey Mahallesi'nde yoğunluk göstermektedir. Alanın kuzeyi ve kuzeydoğusunda hizmet yarıçapındaki eksiklik en üst seviyededir. Torbalı İlçesinde 3 adet yeşil alan kategorisi tespit edilmiştir; rekreasyon alanı, açık spor tesisi, park ve oyun alanlarıdır. İncelenen alanda yeşil alan ve doğal çevreye erişimin eksikliği tespit edilmiştir. Kentte yeşil alanların azlığı yerel ve bölgesel ölçekte çeşitli sorunlara neden olmakta ve iklimsel farklılaşmaya yol açmaktadır (Harita 3-4-5).

Harita 3. Eğitim Erişilebilirliği

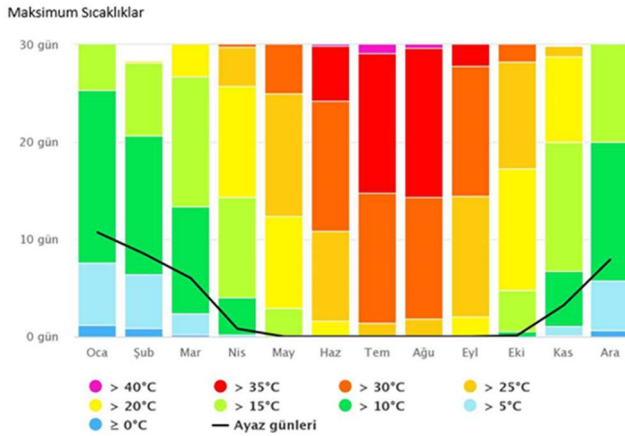

Harita 4. Sağlık Erişilebilirliği

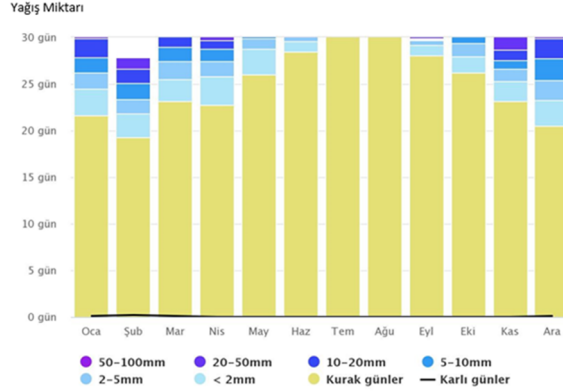
Harita 5. Park ve Yeşil Alan Alanları Erişilebilirliği

Torbalı iklim yapısı incelendiğinde, Akdeniz ve Karadeniz iklimleri arasında bir geçiş niteliği taşımaktadır. Bölgede üç ana hava tipi geçerlidir. Bunlar, kuzeyden ve güneyden sokulan hava kütlelerine bağlı olanlar ile durgun hava nitelikli tiplerdir. Torbalı yerleşmesinin iklimi tipik Akdeniz iklim olup yazları sıcak ve kurak, kışlar ise ılık ve yağışlı geçmektedir. En sıcak aylar Temmuz-Ağustos, en soğuk aylar ise Ocak ve Şubat'tır. Yıllık ortalama sıcaklık 17 derecedir. Yıllık sıcaklık farkı 20 derece olup bu fark maksimumdur. Değerlere göre Torbalı sıcaklığı 45 dereceyi geçmemektedir (Grafik 2).

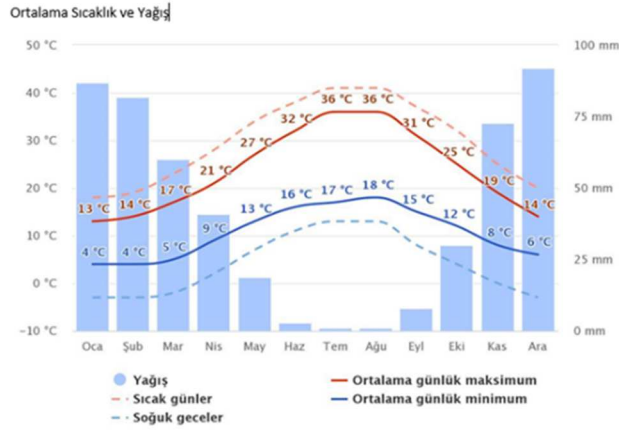
Grafik 2. Torbalı Sıcaklık Verileri

Torbalı bölgesinde yıllık yağış ortalaması 718mm'dir. Torbalı ve çevresinde kar yağışı nadiren de olsa görülmektedir (Grafik 3).

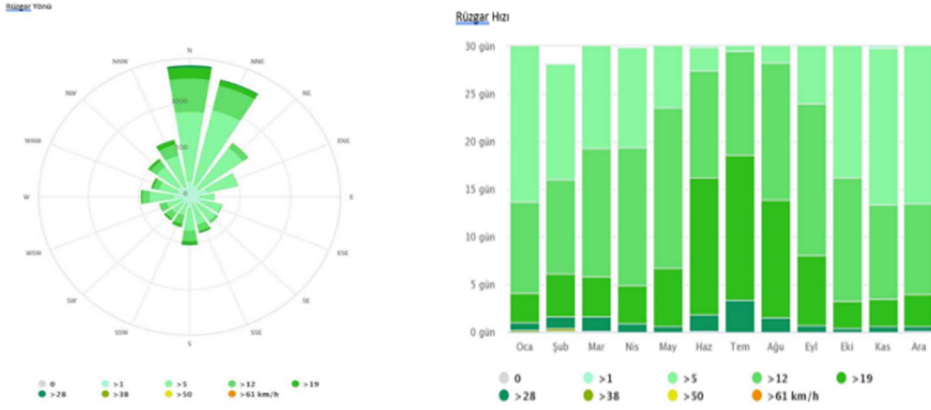
Grafik 3. Torbalı Karlı Yağış Varlığı

Torbalı'da yağışların %5'i kış aylarında düşmekle birlikte en çok yağış alan ay 152.3 mm. yağış miktarı ile aralık ayıdır. Temmuz ayı ise 3 mm yağış miktarı ile yılın en kurak ayıdır (Grafik 4).

Grafik 4. Torbalı Ortalama Sıcaklık ve Yağış Miktarı

Torbalı hâkim rüzgâr yönü 8 km/s ile GB ve KD'dur. Torbalı'da en kuvvetli rüzgârlı gün sayısı yıllık 20 gündür. Diğer günlerde ise rüzgâr kuvveti daha düşük ve yönleri değişkenlik göstermektedir (Grafik 5).

Grafik 5. Torbalı Rüzgâr Hızı ve Yönü

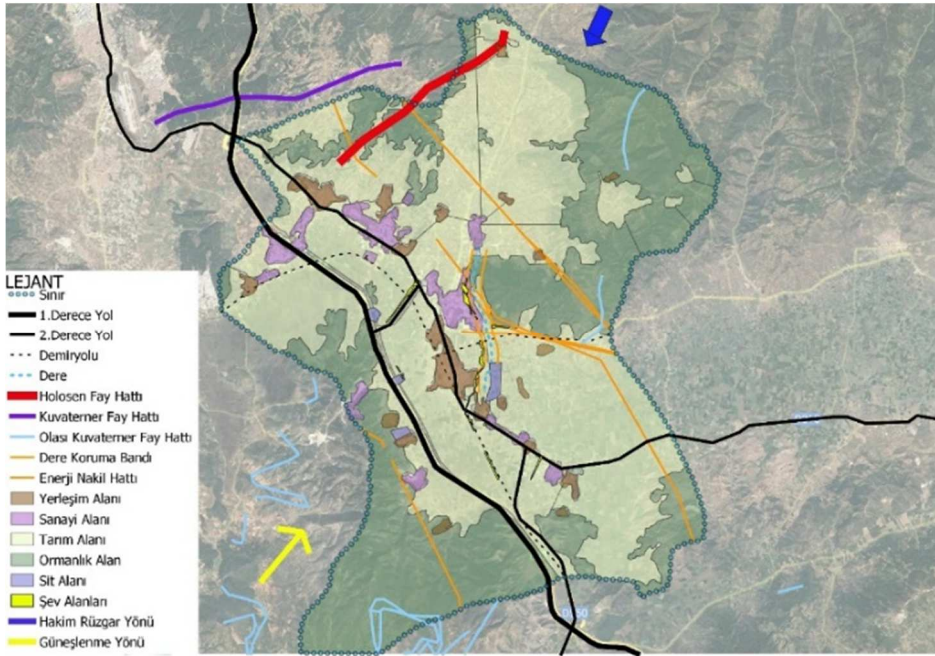
Torbalı'nın bağlı olduğu İzmir ili Türkiye'nin birinci derece deprem kuşağı içinde bulunup tarihsel süreçte birçok yıkıcı depreme sahne olmuştur. Torbalı'nın 50-100m arasında değişen alüvyon zemin üzerinde gelişmesi yaşanan depremlerde de yerel zemin koşullarının en büyük hasar nedeni olarak kabul edilmektedir. Bulgular fayın aktif olduğunu göstermektedir [8]. Afet toplanma alanlarının riskten uzak, güvenli alanlar olması gereklidir. Bunun sağlanması için planlanan kentin arazi kullanımında önemli alanlar belirlenmelidir. JICA 2002 raporunda tahliye alanları için kişi başına 1,5 m² alan önerilmektedir. Torbalı'da 6 adet afet toplanma alanı bulunmaktadır ve erişilebilirlikleri yetersiz bulunmuştur (Harita 6).

MAHALLE	NÜFUS	İMAR PLANINDAKİ DURUMU	ALAN (m ²)	KAPASİTESİ (Kişi Sayısı) (Kişi Başına 2,5 m ² Kabul)	ERİŞİLEBİLİRLİK	İHTİYAÇ ALANI (SU & WC)
ERTUĞRUL	17.480	PARK	10.170	4.068	Yetersiz	Var
KARŞIYAKA	2701	PARK, TARIM ALANI	9.875	3.950	Yetersiz	Yok
KAZIM KARABEKİR	2233	MEYDAN	1.800	720	Yetersiz	Yok
MURATBEY	18.892	SOSYAL TESİS ALANI	21.311	8.524	Yetersiz	Var
TORBALI	18.859	MEYDAN	3.248	1.299	Yetersiz	Var
YEDİ EYLÜL	2251	TARİŞ ARAZİSİ	23.896	9.558	Yeterli	Var

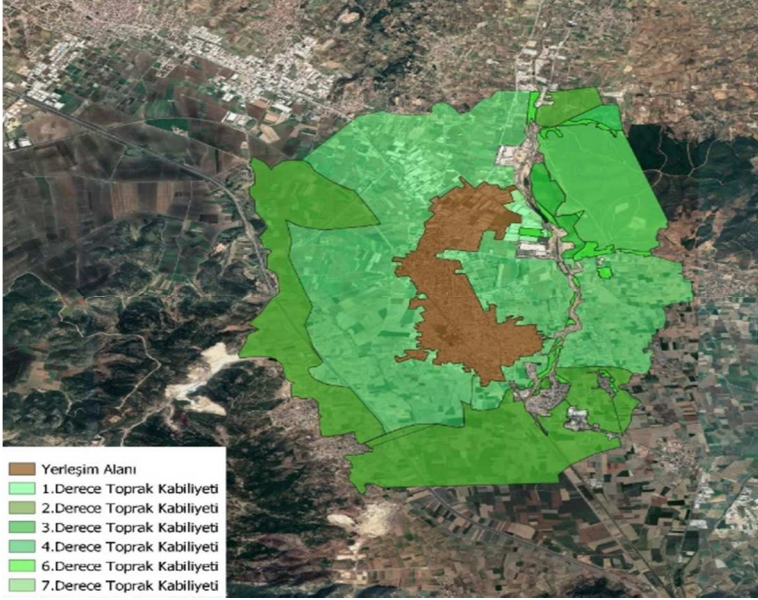
Harita 6. Torbalı Afet Toplanma Alanları ve Afet Alanları Bilgileri

Küçük Menderes Havzası'nda 603 km²lik bir alanı kaplayan ilçe topraklarının orta, batı ve güney kısmı ovalık, kuzey ve kuzeydoğu ile güneybatı kısımları ise orman ve makiliklerle kaplı dağlık arazilerden oluşmaktadır. Endüstrileşme hareketiyle olumsuz etkiler yaşayabilecek kentte, biyoçeşitlilik, hidroloji, iklim güçlü koruyuculardır. Bu bağlamda kent ormanı, ağaçlar ve dere kente pozitif etkileri yönünde değerlendirilebilir. Torbalı'nın verimli tarım alanları, tarımsal faaliyetlerde çeşitlilik sunmaktadır. Bu da yerel değerlerin ve kaynakların kullanılarak çeşitlilik ve yenilikçilik sağlamaktadır. Tarımsal üretimin bölgesel ekonomiyle kentin dirençliliğine faydası olmuştur. Bir bölgenin tarım alanlarının bozulmasıyla kırılganlığı artacaktır. Dirençlilik ileriye yönelik incelendiğinden tarım alanlarının önemi dirençliliğin önemli bir unsuru olarak incelenebilir. Ulaşımında çevre duyarlılığını ve enerji verimliliğini artırmak hedefiyle sera gazı azaltımına katkı sağlayan demiryolu ulaşımının kullanılması sürdürülebilirlik açısından önem taşımaktadır (Harita 7).

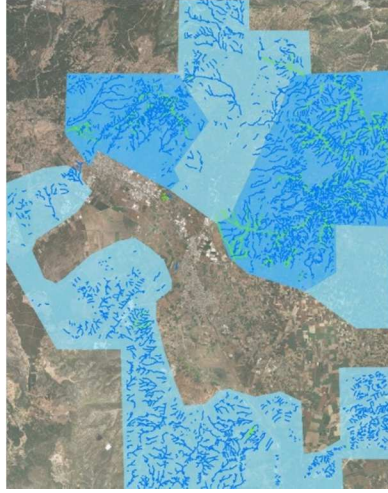
Harita 7. Torbalı Eşik Analizi

Torbalı İlçesi genel olarak düz bir arazi yapısına sahiptir. 3 mevsim ürün elde edilebilen bu verimli arazinin %54,65'i işlenmektedir. Toprak Su Genel Müdürlüğü'nün tespitlerine göre toprakların yarısından çoğu alüvyal karakterli ve 1. Sınıf tarım alanıdır. Sulu ve kuru tarıma uygun, su tutma kapasitesi yüksek olan bu topraklarda iklime uyum sağlayan her türlü bitkiyi yetiştirmek mümkündür (Harita 8).

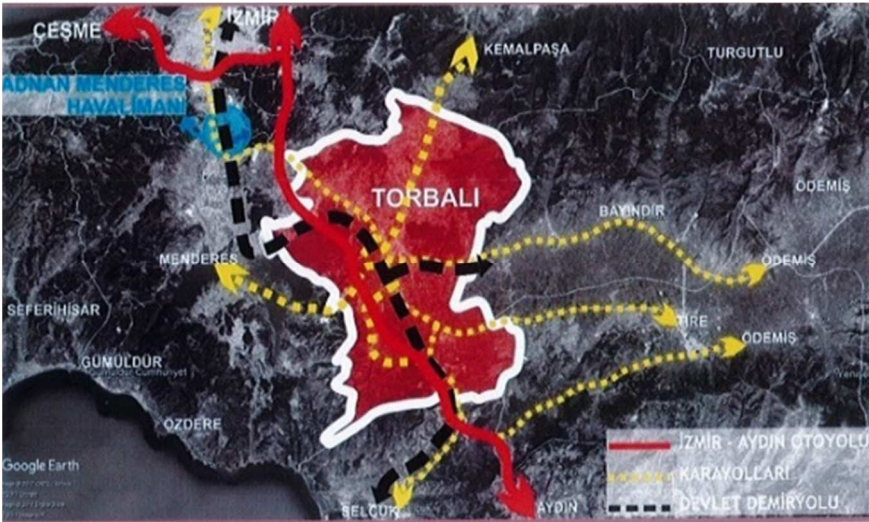
Harita 8. Torbalı Toprak Kabiliyeti

Torbalı havzasının ortasından geçmekte olan Derice Deresi fabrika atıklarıyla tamamen kirlenmiş ve kullanılmaz duruma gelmiştir. Bölgenin en büyük akarsuyu olan Fetrek Çayı ise kış aylarında yükselerek akmakta, yaz aylarında ise kısmen kurumaktadır. İlçede bulunan dere sistemleri korunmadıkları için sürdürülebilirliği devam ettirememektedirler. Derelerin yaşama sunduğu faydalardan yararlanılmamaktadır.

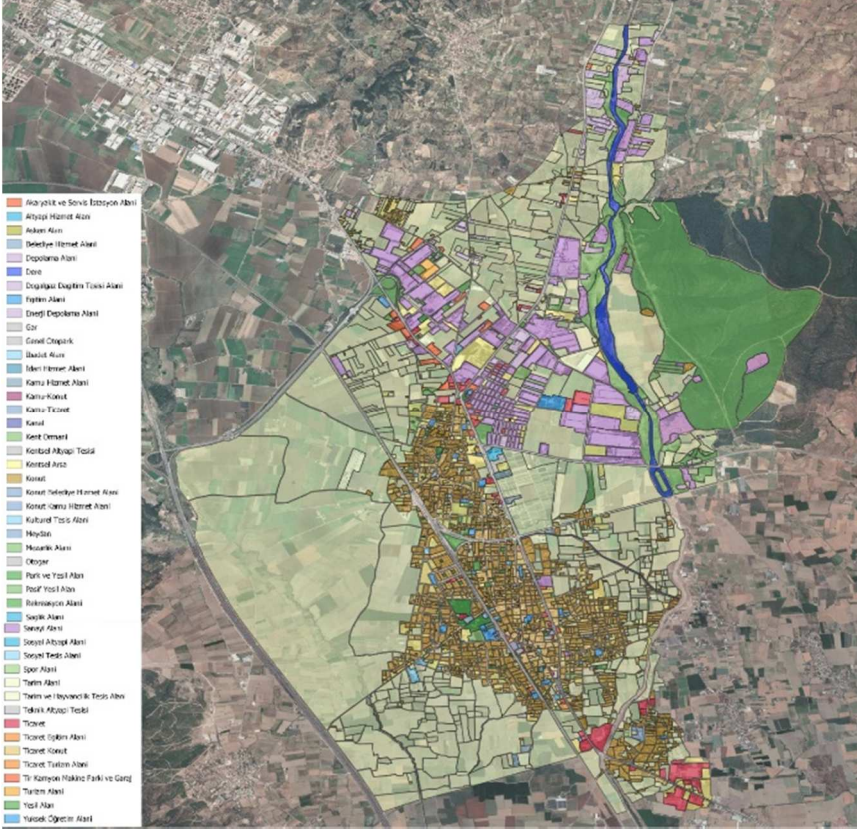
Harita 9. Torbalı Kuru Dere Yatakları Su Erozyon Riski ve Yangın Koruma Bandı

Torbalı ilçesi ulaşım bağlantıları bakımından Ege Bölgesi ve İzmir'in kuvvetli İzmir-Aydın Karayolu (E24 Devlet Karayolu), İzmir-Aydın-Denizli Demiryolu, Torbalı ilçe merkezinin batısından geçen İzmir-Aydın Otoyolu (E-87) arterlerini taşımaktadır. İzmir-Aydın-Denizli Demiryolu Torbalı yerleşim merkezinin içinden geçmektedir. Demiryolu hattının Torbalı merkezden geçen bölümü 67km'dir ve iki adet istasyon yer almaktadır. Bunlar, Torbalı ve Tepeköy istasyonlarıdır (Harita 10).

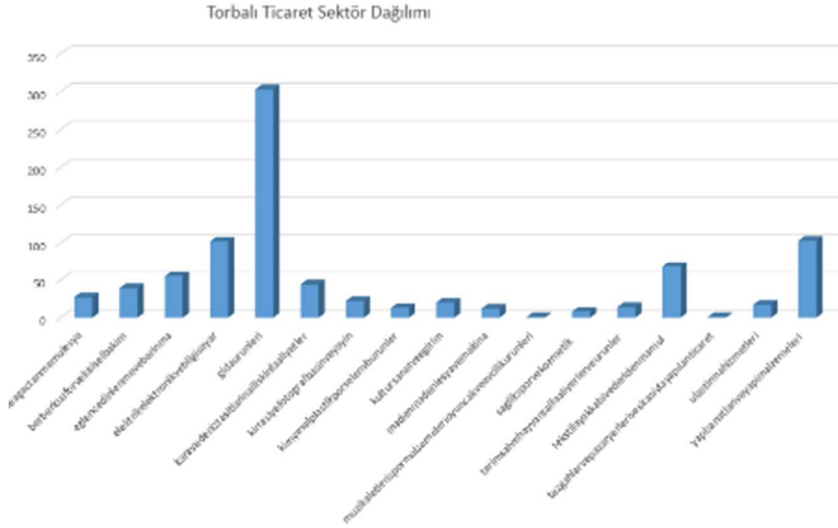
Harita 10. Torbalı Yerleşim Merkezinde Geçen Ulaşım Bağlantılar

Torbalı kent çeperi tarım arazileri ile çevrili olup, yerleşim içerisinde gelişmiş bir sanayi barındırmaktadır (Harita 11). Sanayi ile iç içe çalışan tarım arazileri olması Torbalı'yı gelişme ve büyümeye elverişli hale getirmektedir.

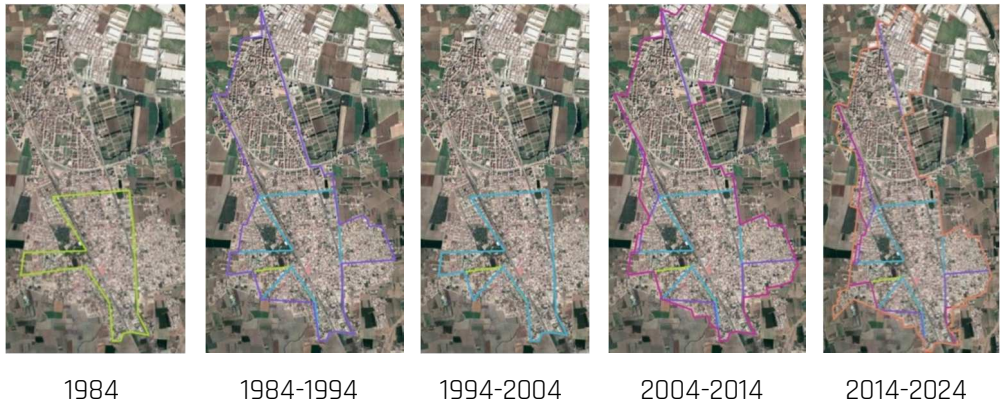

Harita 11. Torbalı Arazi Kullanım

Sanayinin gelişmesi ve tarım topraklarının verimli olması, İZBAN hattının Torbalı'ya erişmesi ve modern hastane yatırımı ile gelişime açık olan kent 2010 ile 2021 yılları arasında %70 oranında nüfus artışına maruz kalmıştır. İlçenin ekonomik kimliği değerlendirildiğinde tarım ve sanayi sektörü baskındır (Grafik 6).

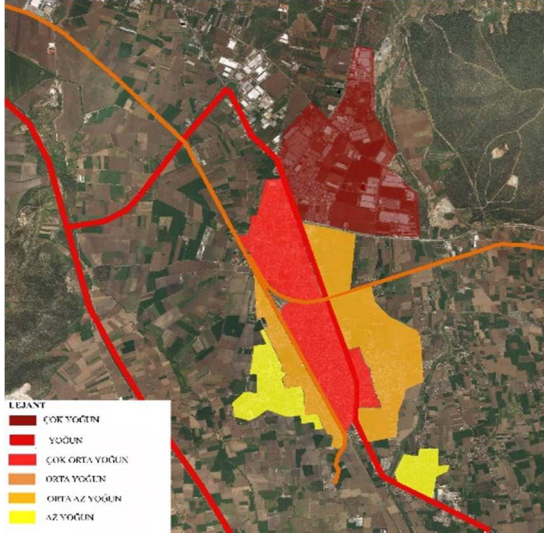

Grafik 6. Torbalı Sektör Dağılımı

Harita 12. Kentsel Büyüme Lekesi

Kentsel gürültü alanları da kentsel dirençlilik odağında insan sağlığı ve çevre açısından oldukça önem arz eden başlıklardan biridir. İnsan sağlığı açısından 90 db. ve üzeri gürültülere 10-15 dakikadan fazla maruz kalmak oldukça tehlikeli sağlık problemlerine yol açmaktadır. Kentsel gürültü kategorisinde 90 db. ve üzeri kullanım alanları tren hatları, otoyollar ve sanayi alanları gibi alanlardır. Torbalı kentinde ise bu alanlar İzmir-Aydın-Denizli Demiryolu ve Torbalı OSB olarak belirlenmiştir (Harita 13).

Harita 13. Torbalı Gürültü Analizi

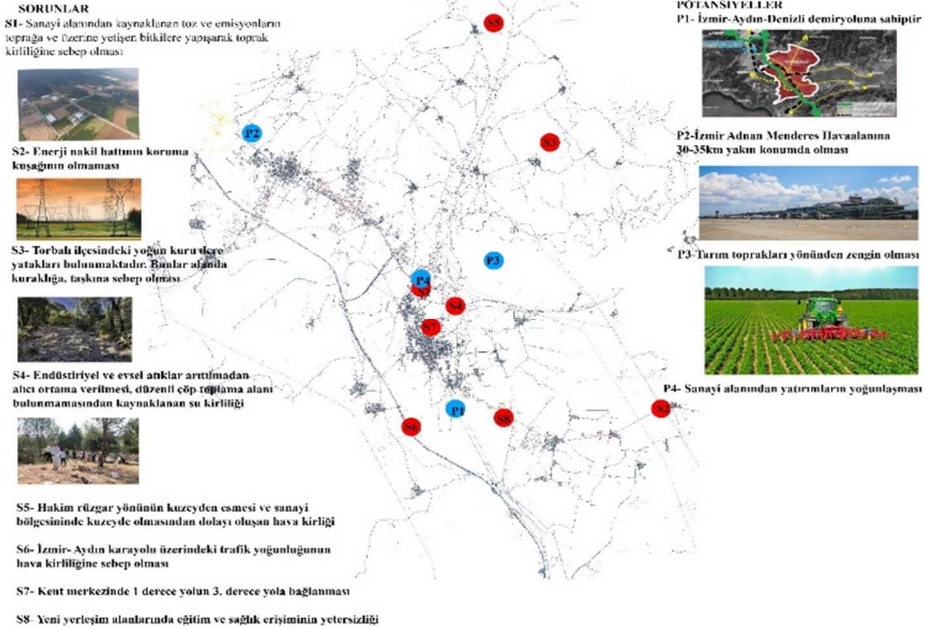
Yedi Eylül Mahallesi 1990 yıllarda ilk sanayileşmiş mahallelerden biridir. Kuzey doğudan esmekte olan rüzgârlar mahalledeki sanayi tesislerinden çıkmakta olan zararlı buharları kent merkezine getirmektedir. Böylece Yedi Eylül Mahallesi kötü koku esiri altında kalmaktadır. Aynı zamanda kent için de sorun teşkil etmektedir (Harita 14).

Harita 14. Torbalı Koku Paftası

2. BULGULAR

Analizler dirençli kent odağında değerlendirildiğinde sanayi alanından kaynaklanan toz ve emisyonların toprağa ve üzerinde yetişen bitkilere yapışarak toprak kirliliğine sebep olması, enerji nakil hattının koruma kuşağının olmaması, Torbalı ilçesindeki yoğun kuru dere yatakları bulunmaktadır bunlar alanda kuraklığa taşkına sebep olması, endüstriyel ve evsel atıklar artılmadan alıcı ortama verilmesi düzenli çöp toplama alanı bulunmamasından kaynaklanan su kirliliği, hâkim rüzgar yönü kuzeyden etmesi ve sanayi bölgesinde kuzeyde olmasından dolayı oluşan hava kirliliği, İzmir Aydın karayolu üzerindeki trafik yoğunluğunun hava kirliliğine sebep olması, Kent merkezinde 1 derece yolun 3 derece yola bağlanması, yeni yerleşim alanlarında Eğitim ve Sağlık erişiminin yetersizliği sorunları bulunmaktadır. İzmir Aydın Denizli demiryoluna sahiptir. İzmir Adnan Menderes Havaalanı 30-35 kilometre yakın konumda olması, tarım toprakları yönünden zengin olması ve sanayi alanından yatırımların yoğunlaşması ise kent potansiyelleri arasındadır (Harita 15).

Harita 15. Torbalı Dirençli Kent bağlamında Sorun ve Potansiyeller

Torbalı kentinin dirençli kent odağında daha iyi değerlendirilmesi amaçlı mekânsal GZFT analizi de yapılmıştır. Bu analizlerde; ilçenin tarıma elverişli topraklarının bulunması ve bu toprakların büyük il merkezine yakınlığı fiziksel yapı bakımından güçlü yön olarak ele alınmıştır fakat kent merkezine olan bu yakınlık verimli tarım arazilerini baskı oluşturmaktadır. Donatı alanlarının geliştirebilir alt yapıya sahip olmasından faydalanılarak donatı alanları kent içerisinde daha uyumlu ve erişilebilir bir hale getirilmiştir. Kentte bulunan demiryolu bağlantısı ve YHT hattı bulunması ilçenin bir geçiş bölgesi olmasına ve otoyol demiryolu ile bu bölgeler arasında ulaşımı sağlamaktadır bunun getirisi olarak trafik sorunu öngörül-müş ilçedeki ulaşım bağlantılarının düzenlenmesi sağlanmış ve Enerji Nakil Hattı koruma kuşağının bulunmaması bir tehdit unsuru olduğundan koruma kuşağı oluşturmuştur. (Tablo 3).

Tablo 3. Torbalı GZFT Analizi

	GÜÇLÜ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER	FIRSATLAR	TEHDİTLER
Fiziksel Yapı	Coğrafi konumunun ve ulaşımın gelişmeye elverişli olması	İlçede riskli konut alanlarının bulunması	Tarım topraklarının elverişli olması	Kent merkezinin verimli tarım arazilerine baskı oluşturması
	Tarıma elverişli toprakların bulunması Büyük il merkezine yakınlığı		Alternatif gelişme olanaklarının bulunması	
Sosyo-kültürel Yapı	İklim, doğal kaynaklar ve bozulmamış çevrenin varlığı	Sosyal donatı alanlarının kapasite ve erişim yönünden yetersiz olması	Sosyal ve kültürel açıdan geliştirilebilecek bir potansiyele sahip bir kent olması	Doğal ve turistik değerlerin tanıtımının yapılmaması
	Donatı alanlarında geliştirilebilir altyapıya sahip olması		Kent konumu dolayısıyla çevresinde bulunan tarihi miras alanlarına temas halindedir.	
Teknik Altyapı	İlçelere ulaşım bağlantılarının olması	Kent merkezinde engelli ulaşımının yeterince gelişmiş olmaması	İzmir-Aydın otoyolunun kentin önemli noktalarına teması olması	Toprak yollar
	İl merkezine yakın olması		İlçenin bir geçiş bölgesi olması ve otoyol, demiryolu ile bölgeler arasında ulaşımın sağlanması	Trafik sorunu
	Demiryolu bağlantısı ve YHT hattı bulunması			Fetrek Çayının ıslahı ENH koruma kuşağının olmaması
Ekonomik Yapı	İlçede sanayinin baskın sektör olması Tarım yönünden 1.sınıf toprak kalitesine sahip olması tarımın işleyişinde önemli derecede rol oynamaktadır.	İlçede eğlence ve alışveriş noktalarının yetersizliği	Tarımsal ve hayvansal sanayinin gelişme potansiyeli olması	
Turizm Olanakları	İlçede sanayinin baskın sektör olması Eko ve doğal turizm olanaklarının bulunması	Turizmin gelişmesi için gerekli sosyal ve teknik altyapının oluşturulmamış olması	Turizm açısından kente yakın olması ve bu yakınlığı ile turist çekebilme olanağının bulunması	Günübirlik tesislerin yapılmaması

3. DEĞERLENDİRME

Mevcut durum incelendiğinde yapılan analizler sonucu; nüfus artışının sürekliliğinden dolayı artan su ihtiyacına karşın uygun kaynak varlığının yetersizliği ve sürekli olarak gelişen sanayi, tarımsal faaliyetler ve kaçak yapılaşmalarla birlikte kirlilik oluşumu artmaktadır. Kaynakların daha verimli kullanılması, atık oluşumunun engellenmesi veya azaltılması, dengeli su yönetimiyle dirençli bir altyapı ihtiyacı tespit edilmiştir. Torbalı ilçesi 2042 yılı hedefli dirençli kent mekânsal strateji planına dair ilişkin kararlara bakıldığında; Ulaşım altyapısının geliştirilmesi amaçlanmış erişimi kolaylaştıracak bu ulaşım ağlarının güçlendirilmesi stratejisi ile yollara acil durum şeridi eklenmesi, otoyolların ve yardımcı yolların yeniden düzenlenmesi, bisiklet yollarının yapılması, yeni otogar alanının belirlenmesi ve kapasitesinin artırılmasına karar verilmiştir.

Kentte doğal kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması amaçlanarak alternatif enerji üretiminin oluşturulması stratejisi geliştirilmiştir. Bu strateji doğrultusunda riski indirmek için gerekli önlemlerin alınması gelişen sanayi alanının kent merkezinden uzağa yönlendirilmesine karar verilmiştir. Tarım alanlarında verimliliğinin artırılması amaçlanarak iklimsel verilerin tarım arazileri ile etkileşimi göz önüne alınması stratejisi geliştirilmiş, bu strateji doğrultusunda kentin en yoğun güneş alan bölgesine göz önünde bulundurarak Güneş Enerji Santrallerinin yapılması, artılan ve yağmur sularının tarımda sulama için kullanılması ve biyogazın seralarda kullanılmasına karar verilmiştir. Enerji nakil hattı koruma kuşağı etrafında güvenlikte alanlar oluşturmak hayvansal atıktan meydana gelen Biyogaz dönüşüm tesisi ve solucan gübresi tesisi kurulması önem taşımaktadır.

2042 yılındaki nüfusa göre sosyal donatı alanlarının geliştirilmesi ve erişilebilirliğini artırması amacıyla hedef nüfusun ihtiyaçlarına cevap verecek donatı alanlarının oluşturulması mekânsal plan yapım yönetmeliği çerçevesinde zorunludur. Bu bağlamda sosyal donatı alanlarının yer seçimleri yeniden yapılmıştır. Altyapının geliştirilmesi amacıyla yağmur sularının toplanması amacıyla 20 metrenin altındaki yolların en az 20 metreye çıkartılması ve yağmur sularını toplamak için yağmur suyu toplama havzalarının oluşturulmasına karar verilmiştir.

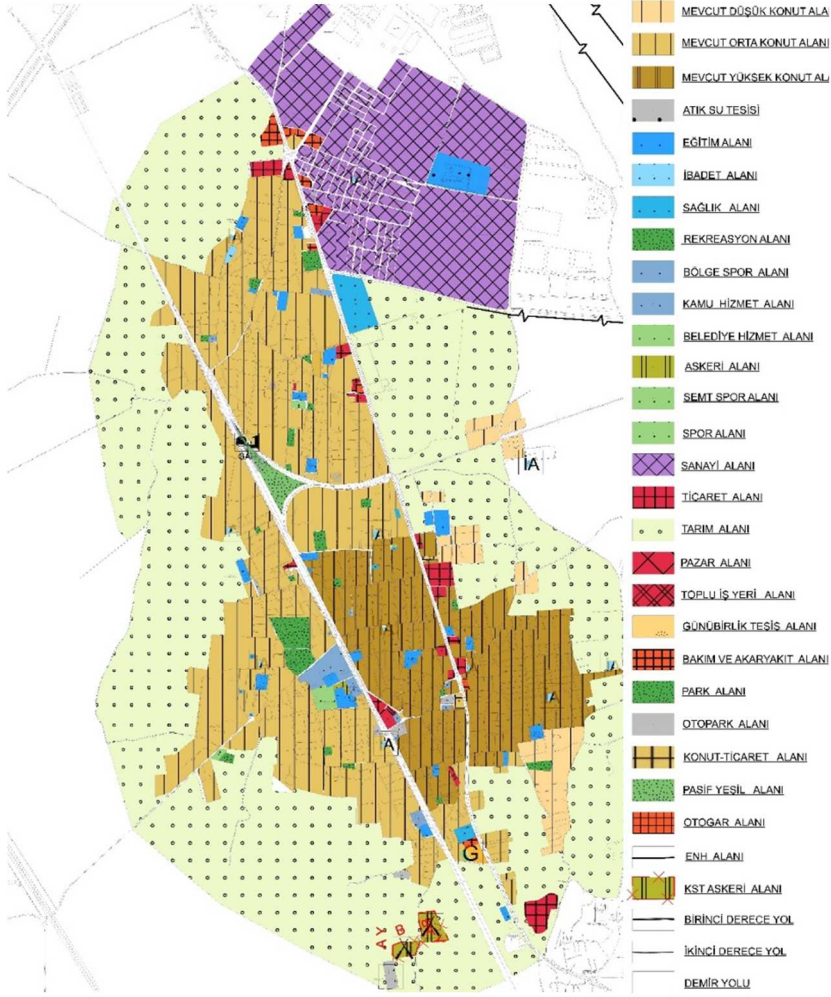
2042 yılında oluşacak nüfus artışına göre daha dayanıklı alanların oluşması amacıyla kentsel alanlarda fiziki ve sosyal altyapının iyileştirilmesi çevre kalitesinin yükseltilmesi stratejisi ile kapasitesi az olan toplanma alanlarını genişletmek yeni

toplanma alanları ve afet sonrası toplanma alanları kurulmuştur yeni yapılacak konut alanlarının depreme dayanıklı planlanması ve kent çeperinin dışında eğimin yükseldiği alanları ağaçlandıracak alanlar olarak değerlendirilmektedir. (Tablo 4)

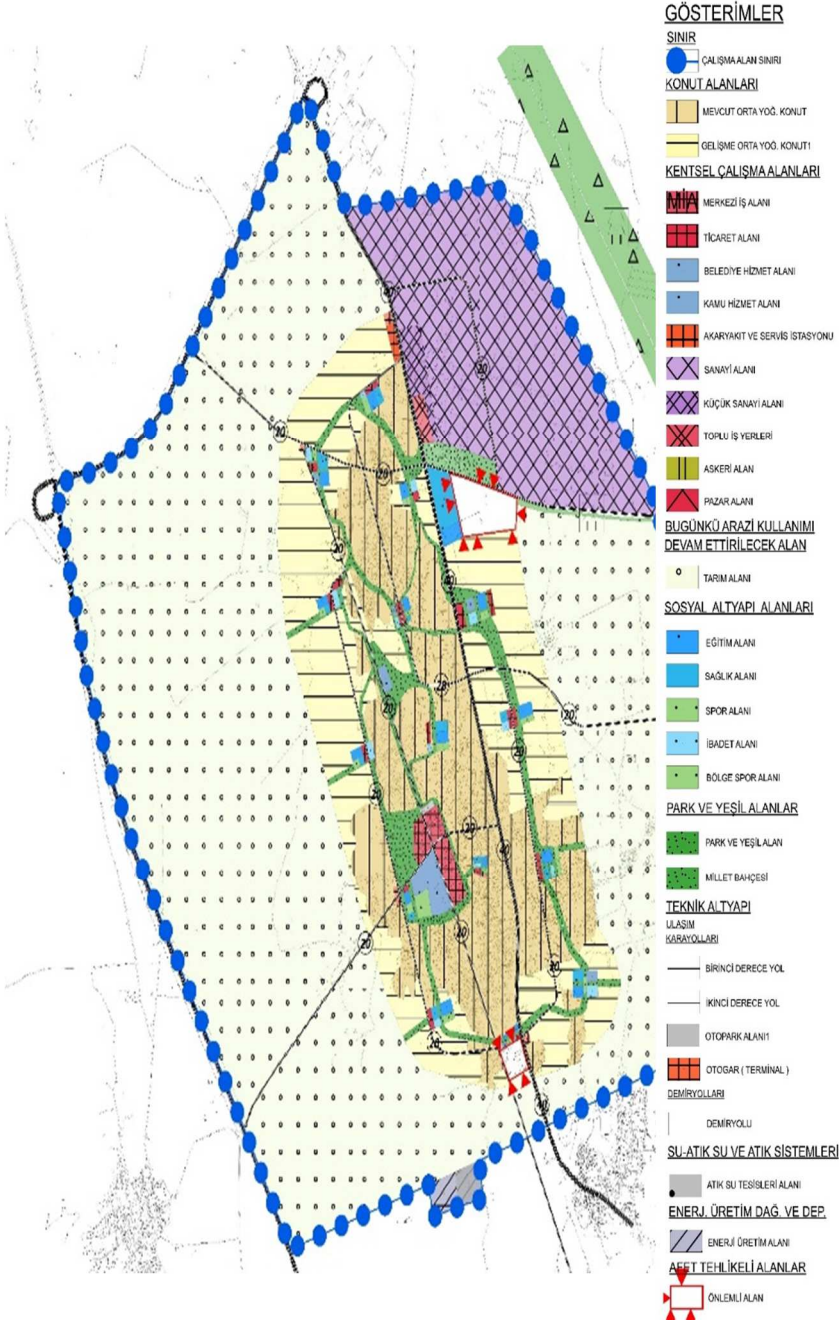
Tablo 4. Torbalı 2042 Plan Kararları

SEKTÖRLER	AMAÇ	STRATEJİ	HEDEF	EYLEM
Ulaşım	-Ulaşım altyapısının geliştirilmesi	-Erişimi kolaylaştıracak ulaşım ağlarının güçlendirilmesi	-Doğal afet sürecinde daha akıcı şekilde kullanılacak yolların oluşturulması	-Yolları acil durum şeridi eklenmesi
			-Yardımcı yan yollar açmak	-Otoyolların ve yardımcı yolların yeniden düzenlenmesi
			-Bisiklet yolları oluşturmak	-Bisiklet yollarının yapılması
			-Otogar alanının oluşturulması	-Yeni otogar alanının belirlenmesi ve kapasitesinin artırılması
Sanayi	-Kentte sanayi etkisinin azaltılarak doğal kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması	-Kentte sürdürülebilirliğin artırılmasına adına alternatif enerji üretiminin oluşturulması	-Sanayi alanı içerisinde yüksek risk teşkil eden fabrika vb. işletmelerin belirlenmesi	-Bu alanlarda riski minimum seviyeye indirmek için gerekli önlemlerin alınması
			-Gelişen sanayi için alan belirlenmesi	-Gelişen sanayi alanının kent merkezinden uzağa yönlendirilmesi
Tarım	-Verimliliğin artırılması	-İklimsel verilerin tarım arazileri ile etkileşimi göz önüne alınması	-Yoğun tarım alanında maliyeti düşürüp tarıma sevk artırımı için atık sular, güneş enerjisi, biyogaz ve yağmur sularının tarımı destekleyici şekilde kullanılması	-Kentin en yoğun güneş alan bölgesini göz önünde bulundurularak güneş panel alanı yapılması, artılan ve yağmur sularının tarımda sulama için kullanılması, biyogazın seralarda kullanılması
Enerji	-Enerji destekleyici kaynaklarının kullanılması	-Enerji destekleyici kaynaklar için alan belirlenmesi	-ENH için koruma kuşağı yapılması	-Koruma kuşağı etrafında güvenli alanlar oluşturmak
			-Konutlarda güneş enerjisi kullanımı	
			-Tarım tabanlı enerji kaynakları oluşturulması	-Hayvansal atıktan meydana gelen biyogaz dönüşüm tesisi ve solucan gübre tesisinin kurulması
Sosyal Donatı	-Hedef yıldaki nüfusa göre sosyal donatı alanlarının geliştirilmesi ve erişilebilirliğin artması	-Hedef nüfusun ihtiyaçlarına cevap verecek donatı alanlarının oluşması	-Sosyal donatı alanlarını erişime bağlı kalarak arttırmak	-Sosyal donatı alanlarının istihdamı ve yer seçimleri
Altyapı	-Altyapının geliştirilmesi	-Yağmur sularının toplanması	-Yenilenme sağlanması, güçlendirilmesi	-20 metrenin altındaki yolların minimum 20 metreye çıkartılması
			-Yağmur suları için toplanma alanları belirlemek	-Yağmur sularını toplamak için yağmur suyu toplama havzalarının oluşturulması
Arazi Kullanım	-Hedef yıldaki oluşacak nüfus artışına göre daha dayanıklı alanların oluşması	-Kentsel alanlarda fiziki ve sosyal altyapının iyileştirilmesi, çevre kalitesinin yükselmesi	-Toplanma alanlarının düzenlenmesi ve artırılması	-Kapasitesi az olan toplanma alanlarını genişletmek, yeni toplanma alanları ve afet sonrası toplanma alanları kurulması
			-Afete karşı dirençli yapıların inşası, kentsel dönüşüm ile yenilenen yapıların beton kalitesi minimum C25 olması	-Yeni yapılacak konut alanlarının depreme dayanıklı olması
			-Heyelan riskini en aza indirmek için önlemler almak	-Kent çeperinin dışında eğimin yükseldiği alanları ağaçlandıracak alanlar olarak değerlendirmek

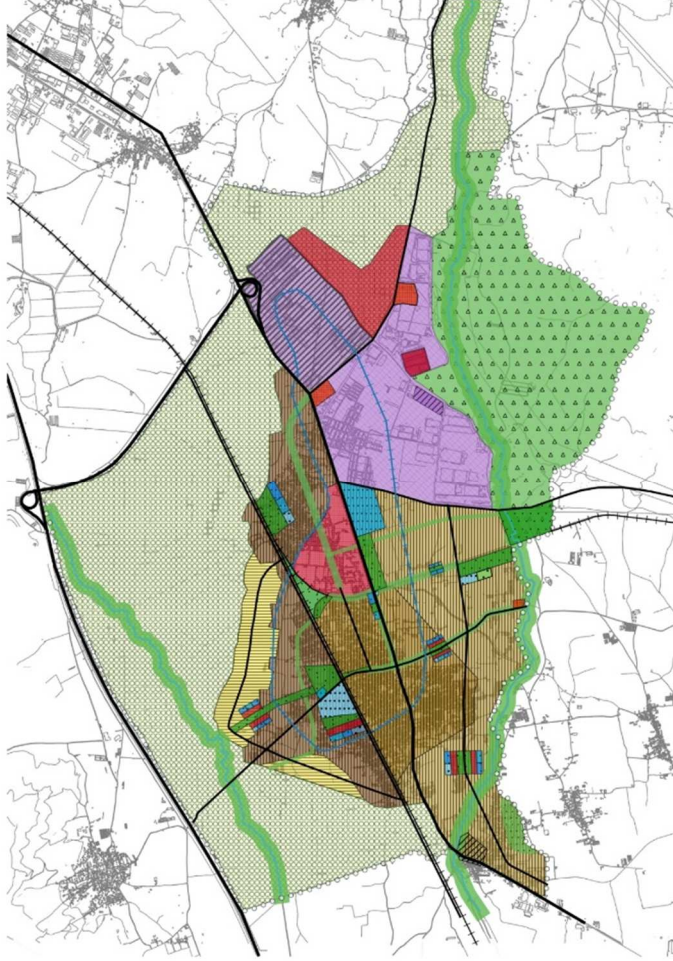
Kentsel yaşam kalitesi yüksek dirençli bir yaşam alanı oluşturulma amacıyla Torbalı dirençli kent mekânsal strateji planı üretilmiştir (Harita 15).

Harita 15. Torbalı 2020 Nazım İmar Planı 1

Harita 16. Torbalı 2020 Nazım İmar Planı 1

- SINIRLAR**
- ○ ○ Planlama Sınırı
 - /// Kentsel Dönüşüm Alanı
 - Dere
- KONUT ALANLARI**
- Çok Yüksek Konut (630ki/ha)
 - Yüksek Konut (420ki/ha)
 - Düşük Konut (90ki/ha)
 - Gelişme Konut Alanı (340ki/ha)
- TEKNİK ALTYAPI**
- +— Demiryolu Hattı
 - +— Tramvay Hattı
 - Otoyol
 - 1.Derece Yol
 - 2.Derece Yol
 - Tır,Kamyon,Makine Parkı ve Garaj
- SOSYAL ALTYAPI ALANLARI**
- Eğitim Alanı
 - Sağlık Alanı
 - Kültürel Tesis Alanı
 - Spor Alanı
 - İbadet Alanı
- AÇIK VE YEŞİL ALANLAR**
- Park ve Yeşil Alan
 - Rekreasyon Alanı
 - Fuar,Panayır ve Festival Alanı
 - Kent Ormanı
 - Mezarlık
- KENTSEL ÇALIŞMA ALANLARI**
- Merkezi İş Alanı (MİA)
 - Ticaret Alanı
 - Belediye Hizmet Alanı
 - Akaryakıt ve Servis İstasyonu Alanı
 - Geri Kazanım Tesisi
 - Sanayi Alanı
 - Depolama Alanı
 - Toplu İş Alanı
- KORUNACAK ALAN**
- Tarım Alanı

Harita 17. Torbalı 2020 Nazım İmar Planı 2

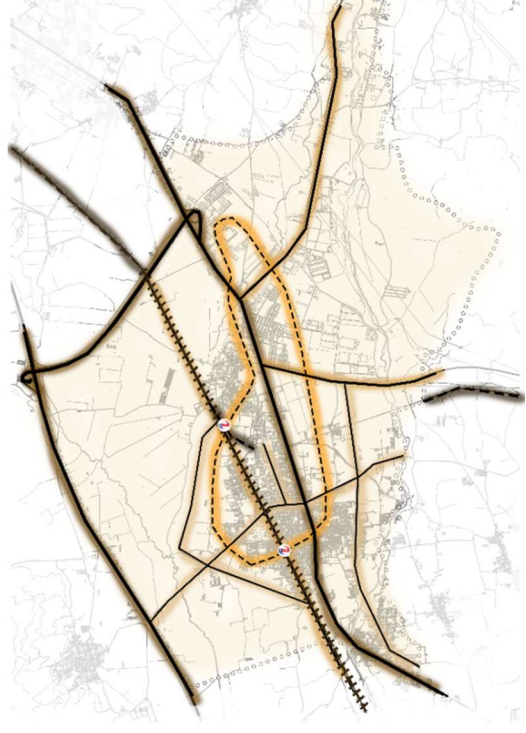
Plan çerçevesinde; ilçede Dağkızılca fay hattı bulunmaktadır ve ilçe 1. Derece deprem kuşağı içinde yer almaktadır. Bu sebeple gelişme konut alanlarında depreme dayanıklı yapılaşma ve tasarım önemlidir. Bu hedefle çok yüksek yoğunluklu yerleşim bölgeleri olan Torbalı merkez Muratbey, Atatürk, Cumhuriyet ve Tepeköy mahallelerinde sağlıklaştırma yapılacaktır.

Alt kademe planlarda yapılarda yenilenebilir enerjilerin kullanılması, çevre sorunlarının azalmasında önem taşıyacağı muhakkaktır. Torbalı kentinde fosil yakıt tüketiminin azaltılması ve enerji kullanımında yenilenebilir enerji kullanımının yüzdesini arttıracak şekilde biyogaz tesisi organik ve hayvansal kökenli atıklardan hem enerji elde edilmesini hem de atıkların toprağa kazandırılmasına imkân vermektedir. Biyogaz çok yönlü bir enerji kaynağı olarak doğrudan ısıtma ve aydınlatma amacıyla kullanıldığı gibi elektrik enerjisini ve mekanik enerjiye çevrilmesi de mümkündür solucan gübre tesisi solucan gübre tesisi ile gübrelerden bitkilerden son derece verim alındığı gözlemlenmiştir aynı zamanda bitkiler zararlı etkenlere karşı korumaktadır. Sıfır karbon binaların zorunlu tutulması önerilmiştir. Bu sayede karbon ayak izini yok etmek amaçlanmaktadır. Torbalı kentinde fosil yakıt tüketiminin azaltılması ve enerji kullanımında yenilenebilir enerji kullanımının yüzdesini arttıracak bir diğer yöntem de güneşlenme açısından uygun olan Torbalı'da yerleşim ve gelişme konut bölgelerinde bulunan yapılarda güneş enerjisi kullanımı önerilmiştir.

Ulaşım başlığında, karbon salınımını azaltmak amacıyla, bisiklet kullanımının yüzdesini arttırmak adına toplu taşıma ve bisikletin entegre olduğu bir ağ kurulması planlanmıştır. İzmir genelinde kullanımda olan elektrikli otobüslerin sayısı artırılarak kullanım yüzdesini yükseltmek hedeflenmektedir. Toplu taşımayı kolaylaştırıcı, toplayıcı yollar yeniden ele alınarak erişilebilirlik sağlanmış, özel araç kullanımını azaltılmıştır (Harita 18-19).

Harita 18. Ulaşım Planı 1

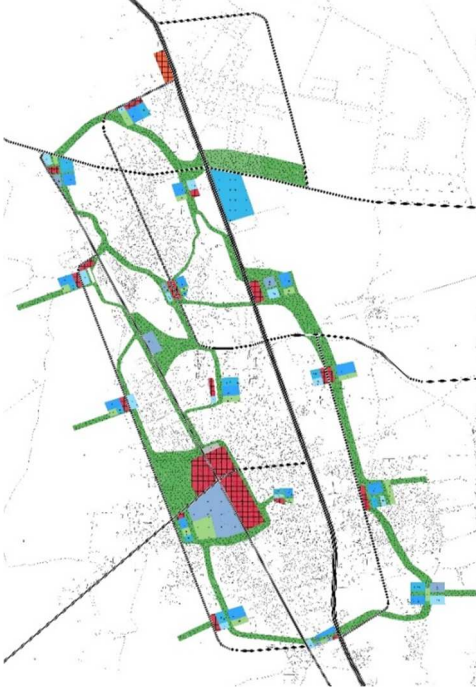

Harita 19. Ulaşım Planı 2

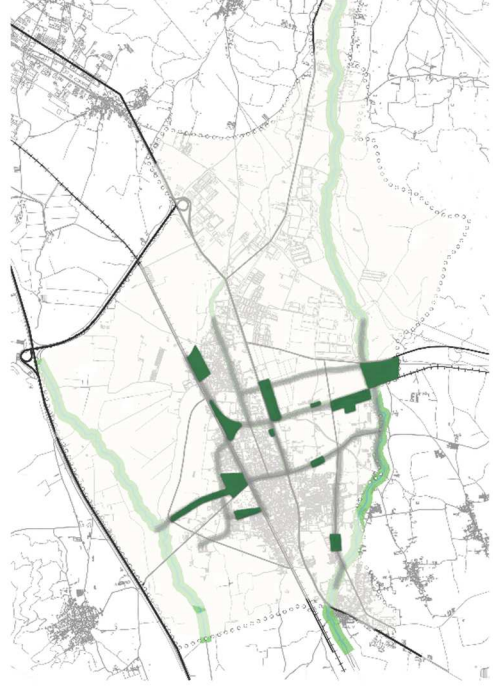
Dirençli bir altyapı geliştirmek için; yürünebilir, raylı sistem ve yenilenebilir enerji kullanarak karbon salınımını aza indiren, bisiklet ve toplu taşımının entegre olduğu, kentsel yerleşim alanlarına erişilebilirliği yüksek, sürdürülebilir ulaşım modelleri önerilmiştir. Karbon salınımını azaltmak amacıyla, bisiklet kullanımının yüzdesini arttırmak adına toplu taşıma ve bisikletin entegre olduğu bir ağ kurulması planlanmaktadır. İzmir genelinde kullanımda olan elektrikli otobüslerin sayısı artırılarak kullanım yüzdesini yükseltmek hedeflenmektedir. Oluşturulan tramvay hattında güneş enerjisinden faydalanılacaktır (Harita 18-19).

Kentsel ısı adası etkisini azaltmak amacıyla yapılarda yeşil sirkülasyon sistemi önerilmiştir. Sürdürülebilirliğe katkı sağlayacak, ısı adası etkisini de azaltacak, kişi başına düşen yeşil alan miktarını arttırmak amacıyla yeşil koridor planlanmıştır. Dirençli bir kentte yeşil alanların sağladığı faydalar; insanlara ve hayvanlara sağladığı ekolojik, sosyo-kültürel faydalar olarak belirlenmiştir. Kentsel yeşil alanların;

yağış suyu tutma, zararlı gazları tutarak havayı temizlemesi, ısı adası etkisini azaltması, yeryüzündeki su döngüsünü sağlaması, biyoçeşitliliğin varlığını arttırması ile dirençli kente hizmet eden en önemli alanlardır. Torbalı kentindeki yüzeyler çoğunlukla geçirimsizdir. Yağan yağmur yeraltına geçemez, yüzey boyunca akar ve yetersiz altyapı sonucu ciddi mal ve can kayıplarına yol açabilir. Bu beklenen olası sorunların etkisini en aza indirmek için; kent içindeki parklar, kentteki diğer yeşil alanlar ile bağlanarak bir aks oluşturacak şekilde planlanmıştır. Torbalı kentinde yeşil alanlar arasında bağlantı oluşturma potansiyeli olan alanlar; yollar, kuru dere yatakları, su kanalları, kent ormanı ve tarım alanları olarak belirlenmiştir. Oluşturulan yeşil alanlar sayesinde kent ormanı ile bütünleşen, yaya ve bisiklet yolu ile bütünleşmiş yeşil aks sistemi göze çarpmaktadır. Yeşil koridor 1.dereceden yolları takip ederek yol üzerindeki parklar ve sosyal donatı alanlarıyla birleşerek dikey aksta mobilitayı yükseltip karayolunun ve raylı sistemin yarattığı eşik kırmayı amaçlanmaktadır. Her 20-25 dakikalık yürüme mesafesinde bir minimal dinlenme alanları oluşturulacaktır. Oluşturulan bu yeşil koridor bisiklet ve yaya yoluyla bütünleşmiş bir sistemle birlikte işleyecektir. Bölgede bulunan Fetret Çayı'nın taşkına maruz kalmasını önlemek için 200m sınırının yeşil kuşak ile canlandırılması, iyileştirilmesi hedeflenmektedir (Harita 20-21). Torbalı kentinde belirlenen alan-
daki park; suyu etkin ve verimli bir şekilde kullanarak, su yönetimi konusunda dirençli kente fayda sağlayacak, mevsim değişikliğine odaklanarak mevcut suyun tutulup yeniden kullanılmasını hedefleyen sürdürülebilir park ve su toplama parkı planlanmıştır. Kentin bir diğer alanlarında planlanan sürdürülebilir ve ekolojik açıdan desteklenen parkları ise; kullanılacak malzemelerin geri dönüştürülmüş ya da gerek üretiminde gerek taşınmasında az enerji gerektiren malzemeler arasından seçilmesi ile geri dönüşüm parkıdır.

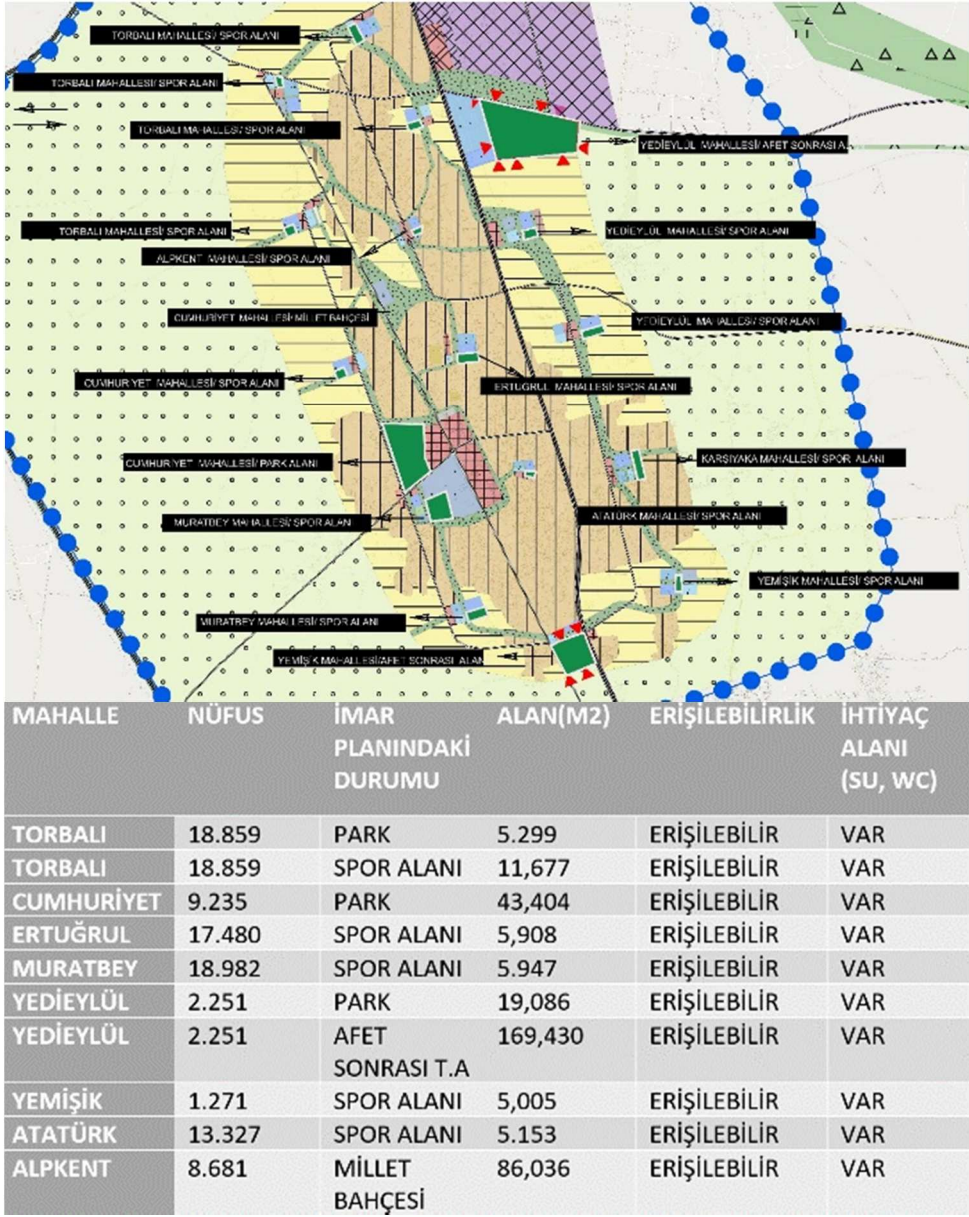

Harita 20. Yeşil Sirkülasyon 1

Harita 21. Yeşil Sirkülasyon 2

Torbalı ilçesi büyük tarım arazileri bulunduran bir bölgedir. Bölgede ekolojik tarım sistemine geçilmesi planlanmaktadır. Ekolojik tarım sistemi ile toprak sağlığı iyileştirilip, kirlilik seviyesini azaltmak amaçlanmaktadır. Bitki atıklarının değerlendirilmesi, yeşil gübreleme, organik atıkların kullanılması hedeflenmektedir. Bu sistem doğal dengeyi koruyarak kentin dirençliliğini arttıracaktır. Bu tarım alanları sürdürülebilir drenaj sistemi ile yağmur sularının yer altı sularına ulaşmasını sağlamak için oluşturulan sistemde depolanan yağmur suları ile sulanacaktır. Tarım arazilerine yakın bölgelerde bu suların birikeceği depolar planlanmıştır. Tarımsal sulamada da dengeli su yönetimi sağlanmıştır. Torbalı'da etkin olan tarım ve sanayi sektörünün ilişkisinin kurulması amaçlanarak, gıda sanayi sektörünün kente kazandırılması planlanmıştır. Torbalı'nın verimli tarım arazilerinden faydalanılacaktır. Tarım arazilerine yakın sanayi bölgesinin gıda sanayi sektörü olarak işlenmesi ile bu sektör genişleyecek ve kente ekonomik açıdan istihdam da sağlayacak

Harita 23. Torbalı 2042 Nazım İmar Planı 1 Planlanan Toplanma Alanları ve Bilgileri

SONUÇ VE TARTIŞMA

Yapılan analizler ve Torbalı merkez ilçesinin gelişme potansiyeli göz önünde tutularak kent özelinde İzmir Demokrasi Üniversitesi Şehir Planlama III Stüdyosunda tasarlanmış olan 2042 hedefli mekânsal strateji planı dirençli kent vizyonu ve bileşenleri bütününde kurgulanmıştır.

Sonuç olarak, Torbalı ilçesi dirençli kent uygulama rehberi çerçevesinde ekonomi, yönetim, toplum ve ekolojik dirençlilik açısından öneriler geliştirilmiştir (Tablo 5). Bu çerçevede ekonomi açısından dirençli kentte olması gerekenler göz önünde bulundurularak sanayi alanında yatırım yapılması, kent merkezinin canlandırmak için merkezi iş alanları yapılması, atıksu arıtma, biyogaz ve solucan gübre tesisleri, güneş paneli, rüzgâr türbinleri ve otogar alanı yapılması önerilmiştir. Biyogaz tesisi organik ve hayvansal kökenli atıklardan hem enerji elde edilmesini hem de atıkların toprağa kazandırılmasına imkân vermektedir. Biyogaz çok yönlü bir enerji kaynağı olarak doğrudan ısıtma ve aydınlatma amacıyla kullanıldığı gibi elektrik enerjisini ve mekanik enerjiye çevrilmesi de mümkündür. Solucan gübre tesisi ile gübrelerden, bitkilerden son derece verim alındığı gözlemlenmiştir. Aynı zamanda bitkiler zararlı etkenlere karşı korumaktadır. Bununla birlikte ekonomi yönünden potansiyel oldukça yüksektir. Torbalı'nın tarım yönünde 1. derece verimli toprağa sahip olması gübreleme sisteminin A sınıfı olmasını beraberinde getirmektedir. Torbalı'ya kurulacak solucan gübreleme tesisinin ekonomi ve tarım yanından birçok artısı olacaktır. Güneş panelleri sera gazı su almayan ve çevre dostu enerji üretim kaynağıdır. Torbalı'nın yoğun güneş alan bölgelerine güneş paneli yatırımı yapılması ekonomik açıdan önemlidir. Torbalı'ya kurulacak Rüzgâr Türbinleri kendi safi enerjilerin üretebilmesi ve enerji maliyetini en az seviyelere çekmesi açısından önemlidir. Yönetim açısından dirençli kentte olması gerekenler incelenmiş ve öneri olarak doğru zamanda doğru yatırım ve istihdam alanları ile yönetilecek olan Torbalı 2042 projeksiyonunda belediyenin bütçe ve yatırım konusunda önemli derecede kar elde edildiği öngörülmektedir. Bu da demokratik ve kent sakinlerinin yaşamsal faaliyetlerini en üst düzeyde gözetecek ve bunu yaparken doğal çevreye oldukça duyarlı bir tavır sergilenecektir. Doğru yatırımlarla ye-

nilebilir enerji kaynaklarına yönelim ve yönetim stratejisi izlenmelidir. Toplum açısından dirençli kentte olması gerekenler incelendiğinde Torbalı'ya öneri olarak sosyal donatı alanlarının erişiminin artırılması, sağlıklı ve sürdürülebilir yaşam için bisiklet yolları yapılması, doğal afet anında toplumun güvenliği ve sağlığının sağlanması adına afet sonrası toplanma alanları, şehir altyapısının yenilebilir enerji kaynakları ile bütünleşmesi için öneriler getirilmiştir. Herhangi bir doğal afet sonrasında insanların temel ve günlük ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri alanlar gereklidir. Torbalı ilçesinde afet sonrası toplanma alanı olmaması başlıca sorunlardan biridir. 2042 projeksiyonunda afet sonrası toplanma alanı üzerinde 3 adet bölge ayrılmıştır. Ekolojik dirençliliğin kentte sağlanması için kişi başına düşen yeşil alan miktarının artırılması ve enerji nakil hattına koruma kuşağı yapılması, eğimin yüksek olduğu alanlar ağaçlandırılacak alanlar yapılması önerilerinde bulunulmuştur. Bu doğrultuda yağmur suyu toplama havzaları yaz ve bahar aylarında yağışın arttığı Torbalı'da artan yarışları avantaja çevirmek amacıyla kurulacak; yağmur suyu toplama ve arıtma tesisi ekonomi, tarım, gelecek dünyada yaşanacak olan kuraklık ve temiz suya erişim adına oldukça iyi bir çözümdür. Tarımsal alanlarda kurulacak olan yağmur suyu toplama havzaları bitki sağlığı ve ürün kalitesi açısından olduğu gibi aynı zamanda çiftçinin ekonomisine de büyük ölçüde katkı sağlayacaktır. Yağmur suyunu toplama konusunda verimi en büyük burhana uğratan alanlar yoğun ticaret alanlarıdır. Buna istinaden yoğun ticaret alanlarının olduğu bölgelerde yağmur suyu toplama düzeneklerinin kurulması planlanmıştır.

KAYNAKÇA

- [1] Godschalk, David R. "Urban hazard mitigation: creating resilient cities." *Natural hazards review* 4.3 (2003): 136-143.
- [2] Desouza, K. C., & Flanery, T. H. (2013). Designing, planning, and managing resilient cities: A conceptual framework. *Cities*, 35, 89-99.
- [3] www.tdk.gov.tr, Erişim: 10.10.2021
- [4] Sharifi, A., & Yamagata, Y. (2016). Principles and criteria for assessing urban energy resilience: A literature review. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 60, 1654-1677.
- [5] Chelleri, L. (2012). From the «Resilient City» to Urban Resilience. A review essay on understanding and integrating the resilience perspective for urban systems. *Documents d'anàlisi geogràfica*, 58(2), 287-306.
- [6] Schauppenlehner-Kloyber, E., & Penker, M. (2016). Between participation and collective action—From occasional liaisons towards long-term co-management for urban resilience. *Sustainability*, 8(7), 664.
- [7] Adger, W. N. (2000). Social and ecological resilience: are they related?. *Progress in human geography*, 24(3), 347-364.
- [8] <http://yerbilimleri.mta.gov.tr/anasayfa.aspx>, Erişim: 10.10.2021.

ŞEHİRLER NASIL DAHA DİRENÇLİ HALE GETİRİLEBİLİR?: İLKELER ve İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ

İhsan İkizer*

GİRİŞ

Türkçeye “kentsel dirençlilik” olarak çevrilen “*urban resilience*” kavramı aslında sosyal bilimlere mühendislik alanından geçmiştir. “*Resilience*” kavramıyla bir cismin, uygulanan kuvvet karşısında şeklinde yaşanan geçici değişim sonrasında sahip olduğu esneklikle tekrar eski haline dönmesi anlatılmaktadır.¹ Kentsel dirençlilik ise, bir şehrin, çeşitli çevresel, sosyal ve ekonomik zorluklar karşısında hazırlıklı olma, değişime uyum sağlama ve işlevlerini sürdürebilme kapasitesidir.² Kentsel dirençlilik, her ne kadar sadece iklim değişikliği ile sınırlı olmasa da son yıllarda yaşanan aşırı hava olaylarına bağlı afetlerle şehirlerin gündemine gelen bir kavramdır. Yakın zamanda yaşanan ve etkileri hala devam eden Covid-19 pandemisi de kentsel dirençliliğin ne denli önemli olduğunu bir kez daha gözler önüne sermiştir. Dünya nüfusunun yarısından fazlasına ev sahipliği yapan şehirler başta iklim değişikliği olmak üzere çeşitli çevresel, sosyal ve ekonomik sorunların hem sorumlusu hem de mağduru konumundadır. Ancak ne yazık ki, iklim değişikliğine

* Nişantaşı Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü (İngilizce), ihsan.ikizer@nisantasi.edu.tr, ORCID ID 0000-0002-8527-6131

¹ Hilit Kletter, “Defining Resilience”, *Oxford University Press*, 29 April 2018, <https://blog.oup.com/2016/04/defining-resilience-ptsd-psychology/#:~:text=The%20term%20actually%20originated%20from,from%20which%20a%20person%20recovers>.

² McGill, Ronald. “Urban resilience—An urban management perspective.” *Journal of Urban Management* 9, no. 3 (2020): 372-381.

bağlı afetlerden en fazla zarar gören şehirler iklim değişikliğine yol açan karbon salınımları nispeten daha az olan ülkelerin şehirleridir. Sorunların önlenmesi çözümden daha maliyetli olsa da kısa ve orta vade de her sorunun önlenmesi mümkün olmadığı için şehirler risk analizi yaparak karşılaşılan tehdit, stres ve şoklara karşı hazırlıklı olmaya ve muhtemel zararı asgari düzeye indirmeye çalışmaktadır. Çevresel kaynaklı sel, insani kaynaklı mülteci akını ya da ekonomi kaynaklı büyük bir işsizlik sorunuyla karşı karşıya kalan şehir, maruz kaldığı stres ya da şoklardan en az zarar ile çıkıp, yeni koşullara uyum sağlayarak, hizmetlerini sunmaya devam edebiliyorsa dirençli olarak nitelendirilebilir.

Bu bildiriye, Singapur merkezli Yaşanabilir Şehirler Enstitüsü ve ABD merkezli Kentsel Alan Enstitüsü öncülüğünde, Rotterdam, New York, Singapur, Hong Kong ve Miami’de çok sayıda uzman ve paydaşın katılımlarıyla hazırlanan “Şehirlerde İklimle karşı Dirençlilik Oluşturmak: İşbirlikçi bir Ekosistem için 10 İlke” başlıklı rapor incelenecektir.³ Öngörme, güçlendirme ve uygulama temaları altında yer alan ilkelerin, ancak kamu kurumları, özel sektör, araştırma enstitüleri, STK’lar ve toplumun tamamını içine alan işbirlikçi bir ekosistemde tatbik edilebileceği görülmektedir. Raporu benzer politika belgelerinden ayıran en önemli özellik her bir ilkenin dünyanın farklı şehirlerinde hayata geçirildiği iyi uygulamaları da içermesidir. Söz konusu raporun, dirençliliğini artırmak için planlama yapma ve strateji geliştirme aşamasında bulunan şehirler için, bu alanda epey mesafe kat etmiş belediyelerin tecrübelerini ve bu konuda çalışan çok sayıda uzmanın bilgilerini aktarması bakımından yol gösterici bir niteliğe sahip olduğu düşünülmektedir.

1. İŞBİRLİKÇİ BİR EKOSİSTEM İÇİN 10 İLKE

Son 20 yılda kentsel siyaset alanında en çok tartışılan ve gündemdeki yerini koruyan kavramları sıralayacak olsak, her halde yönetim, sürdürülebilirlik ve dirençlilik listenin en üst sıralarında yer alırdı. Aslında her üç kavramın da birbirleriyle yakından ilişkili oldukları söylenebilir. Şehirde sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için şehrin dirençli olması gerekirken, şehrin dirençli olabilmesi için sürdü-

³ *Building Climate Resilience in Cities Worldwide: 10 Principles to Forge a Cooperative Ecosystem* (Singapore: Centre for Liveable Cities and Urban Land Institute, 2020).

rülebilir kalkınmaya da ihtiyaç vardır. İyi yönetim ilkelerine uygun şeffaf ve katılımcı bir yönetim anlayışının yokluğunda ise şehrin dirençliliği ve sürdürülebilir kalkınması olumsuz yönde etkilenecektir. Şehirlerin daha dirençli hale gelebilme-leri için başta BM, OECD ve UCLG (United Cities and Local Governments/Birleşik Kentler ve Yerel Yönetimler) olmak üzere çeşitli uluslararası kuruluşlar bilgi, tecrübe ve tavsiye içeren çeşitli raporlar hazırlamaktadır.⁴ABD merkezli Kentsel Alan Enstitüsü ve Singapur merkezli Yaşanabilir Şehirler Enstitüsü öncülüğünde, Singapur, Hong Kong, Rotterdam, New York ve Miami’de çok sayıda uzman ve paydaşın katılımlarıyla hazırlanan “Şehirlerde İklim karşı Dirençlilik Oluşturmak: İşbirlikçi bir Ekosistem için 10 İlke” başlıklı rapor da bunlardan biridir.⁵ Raporu benzer politika belgelerinden ayıran en önemli özellik her bir ilkenin dünyanın farklı şehirlerinde hayata geçirildiği iyi uygulamaları da içermesidir. Söz konusu raporun, dirençliliğini artırmak için planlama yapma ve strateji geliştirme aşamasında bulunan şehirler için, bu alanda epey mesafe kat etmiş belediyelerin tecrübelerini ve bu konuda çalışan çok sayıda uzmanın bilgilerini aktarması bakımından yol gösterici bir niteliğe sahip olduğu düşünülmektedir.

Öngörme, güçlendirme ve uygulama temaları altında tavsiye edilen ilkelerin, ancak kamu kurumları, özel sektör, araştırma enstitüleri, STK’lar ve toplumun tamamını içine alan işbirlikçi bir ekosistemde tatbik edilebileceği raporda belirtilmektedir. Raporda tavsiye edilen ilkeler şunlardır:

1. Dirençliliği bütün sektörler ve paydaşlar için bir amaç haline getirmek
2. Zaman, mekân ve örgütlerin ötesinde çalışmak
3. Yaşanabilirliği artırmak için fırsatlardan yararlanmak
4. Veri ve bilgi paylaşımı yoluyla şeffaflığı sağlamak
5. Adalet, erişim ve içerme için çalışmak
6. Ortak bir söylem geliştirerek birlikte eyleme geçmek

⁴ *How To Make Cities More Resilient: A Handbook For Local Government Leaders* (Geneva: United Nations, 2012), https://www.uclg.org/sites/default/files/toolkit_on_how_to_make_cities_resilient_0.pdf; “Resilient Cities, OECD,” OECD, 10 January 2022, <https://www.oecd.org/cfe/resilient-cities.htm#:~:text=Resilient%20cities%20are%20cities%20that,cities%20can%20increase%20their%20resilience>.

⁵ *Building Climate Resilience in Cities Worldwide: 10 Principles to Forge a Cooperative Ecosystem* (Singapore: Centre for Liveable Cities and Urban Land Institute, 2020).

7. İşbirliği kültürünü beslemek
8. Yaklaşımlarda ve çözümlerde esnekliği sağlamak
9. Piyasayı motive etmek ve yenilikçiliği teşvik etmek
10. Projeleri fonlamak için yeşil finansı normalleştirmek

1.1. Dirençliliği Bütün Sektörler ve Paydaşlar İçin Bir Amaç Haline Getirmek

Şehirlerin daha dirençli hale getirmek için hazırlanacak strateji ya da planların güçlü ve uygulanabilir olması için tüm paydaşların değerlerinden ve katkılarından yararlanmak ve bunun için gerekli olan işbirliği ortamını tesis etmek gerekir. Herhangi bir alanda işbirliği tesis edebilmek için ise katılımcı tarafların tamamının menfaatlerinin ön plana çıkarılması yararlı olacaktır. Bir şehrin daha dirençli hale getirilmesi şehirde bulunan bütün paydaşların ortak menfaatine olduğu, maruz kalınan çevresel, sosyal ve ekonomik tehlikeler karşısında şehrin tamamının zarar göreceği aşıkardır. Dolayısıyla, çeşitli riskler ve tehditler karşısında şehri daha dirençli hale getirmek sadece yerel yönetimin değil, tüm paydaşların görevidir. Farklı paydaşların başta iklim değişikliği olmak üzere karşılaşılan tehlikeleri en az kayıpla atlatabilmeleri için hazırlıklı olmaları ve birbirilerine destek olmaları adeta bir zartır. Belki yerel yönetime düşen görev, potansiyel gücü harekete geçirmek ve kaynaklardan uyum içinde yararlanabilmek amacıyla bir orkestra şefi gibi şehre liderlik etmektir.

Ancak, farklı paydaşların bu gerçeği kavramaları ve dirençliliği kendi gündemlerinde de ön sıralarda tutmaları için farkındalık artırmaya yönelik faaliyetlerde bulunmak gerekir. Mesela, 2017 yılında özel sektör ve sivil toplum işbirliği ile hayata geçirilen Singapur Sürdürülebilirlik Akademisi, sürdürülebilir kalkınma konusunda eğitimler düzenleyerek halkın bu konudaki farkındalık düzeyini artırmaya çalışmaktadır.⁶ Ne kadar geniş katılımlı bir dirençlilik stratejisi hazırlanırsa halkın ve diğer paydaşların stratejiyi sahiplenmesi ve uygulanmasına katkı sunması o de-

⁶ "The Singapore Sustainability Academy," The Sustainable Energy Association of Singapore (SEAS), 12 January 2022, <https://www.seas.org.sg/sustainable-academy#>

rece kolaylaşır. Böylece, muhalif ya da duyarsız kesimlerin sayısı azaltılırken hazırlanan stratejinin taraftarları artırılır. New York'ta 2001 yılında kurulan *Open House New York* adlı sivil toplum kuruluşu da şehrin geleceği ile ilgili olarak sürdürülebilirlik, dirençlilik, kamusal alanların adil bir şekilde kullanımı, erişilebilirlik ve sosyal içerme gibi farklı konularda halkın karar alma süreçlerine katılımını artırmak ve şehirden daha fazla yararlanmalarını sağlamak için çok çeşitli etkinlikler düzenlemektedir.⁷ New York Belediyesinin Manhattan Bölgesinde deniz suyu seviyesinin yükselmesi ve sel riskine karşı hazırlanacak planla ilgili olarak halkın görüş ve önerilerine başvurulmuştur. Dünyanın farklı yerlerinde pek çok belediye yüz yüze ya da sanal ortamda katılımı artırılmaya yönelik çalışma yürütmektedir. Ancak, New York Belediyesinin çalışmasını farklı kılan en büyük özellik, projenin uygulanacağı alanda rehberli turlar düzenleyerek halkın bilgilenmesini sağlamasıdır. Bunun yanı sıra, proje alanında bulunan bir merkezde, iklim riski ve iklime uyum adlı iki farklı bölümde uzmanlar tarafından bilgilendirme yapılmaktadır.⁸

1.2. Zaman, Mekân ve Örgütlerin Ötesinde Çalışmak

Mekânın ötesinde çalışmakla kastedilen, dirençli bir şehir oluştururken, ölçek ekonomisinden de yararlanarak, sadece kısıtlı bir alan üzerinde çalışmayıp olabildiğince geniş alanları kapsayan projeler üretip uygulamaktır. New York Belediyesinin 2019 yılında, yaklaşık olarak bir yıl süren katılımcı bir çalışmanın sonunda hazırladığı “Güçlü ve Adil Bir New York Şehri” başlıklı 2050 yılı strateji belgesi, dirençlilik alanında çalışma yapan belediyeler için iyi bir planlama örneği olarak görülebilir. Vizyon belgesi şu dokuz bölümden oluşmaktadır: canlı bir demokrasi, katılımcı bir ekonomi, gelişen mahalleler, eğitimde adalet, yaşanabilir iklim, verimli hareketlilik ve modern altyapı. Bu bölümleri alt başlıkları ile incelendiğinde, dirençli bir şehir için gerekli olan bütün konuları içerdiği görülmektedir.⁹ Söz konusu belge, her bir alanla ilgili olarak dört, beş alt başlıkta mevcut durumu, halkın ve

⁷ Open House New York, 12 January 2021, <https://ohny.org/about/>

⁸ “Reducing Flood Risk and Building Resilience in Lower Manhattan,” Interactive Open House, 24 February 2020, <https://www1.nyc.gov/site/lmcr/index.page>

⁹ *One New York City: Building a Strong and Fair City*, (New York: New York City, 2019), <https://1w3f31pzvdm485dou3dppkcq-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2020/01/OneNYC-2050-Full-Report-1.3.pdf>

diğer paydaşların beklentilerini, eylem planı olarak hedefleri ve bu hedeflere ilişkin olarak göstergeleri de içermektedir. Ancak, sadece bir vizyon belgesi hazırlamakla yetinmeyen belediye, her yıl her bir başlıkla ilgi olarak kaydedilen gelişmeyi, hedeflerin ne ölçüde gerçekleştirildiğini ve nelerde zorluk yaşandığını gösteren bir ilerleme raporu yayınlamaktadır.¹⁰

Öte yandan, şehirle ilgili vizyon belgesi yayınlayanlar sadece belediyeler değil kimi zaman özel sektör veya STK'lar da olabilmektedir. Londra Belediyesinin yayınladığı ve birçok alanı kapsayan 2050 strateji belgesinin yanı sıra sadece Londra şehri üzerine araştırmalar yapan Centre for London (*Londra Merkezi*) adlı düşünce kuruluşu, şehirde bulunan büyük firmaların ve belediyenin de desteğiyle, geniş katılımlı bir süreç sonunda “Londra Belediyesi: Daha İyi Bir Şehir için Yeni Bir Vizyon” başlıklı raporu 2021 yılında yayınlamıştır.¹¹ Şehrin karşılaştığı sorunlarla ilgili olarak çalışma yürüten bu tür düşünce kuruluşlarının belediye yönetimlerinin politika yapım süreçlerine büyük katkı sağladığı, dolayısıyla da çeşitli teşviklerle şehre kazandırılmalarının yararlı olacağı düşünülmektedir.

1.3. Yaşanabilirliği Artırmak İçin Fırsatlardan Yararlanmak

Özellikle iklim değişikliğine karşı şehirlerin dirençliliğini artırmak demek sadece alt ve üstyapının zarar görmesini engellemek anlamına gelmiyor. Karşılaşılan risk ve tehditler, toplumdaki eşitsizlikleri ortadan kaldırmak ve yetersiz kalan alt ve üst yapıyı yenilemek için birer fırsat olarak görülebilir. Mesela, New York'ta yapımına 2020 yılında başlanan North Battery Park, okyanus su seviyesinin yükselmesine ve su taşkınlarına karşı kıyı kesimini koruyacak bir sisteme sahiptir.¹² New York Belediyesi, kamusal bir alanın kullanımında çok amaçlılık temelinde bir yaklaşım sergilemiş ve bölge halkının dinlenme ihtiyacı ile bölgeyi su taşkınlarına karşı koruma ihtiyacına aynı anda tek bir projeye cevap vermiştir. Aslında belediye bu proje ile, iklim değişikliği krizini adeta bir fırsata dönüştürmüştür.

¹⁰ *Progress Report of New York* (New York: New York City, 2020), <https://1w3f31pzvdm485dou3dppkq-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2020/11/OneNYC-2020-Progress-Report.pdf>

¹¹ *Greater London: A new vision for a better city* (London: Centre for London, 2021), <https://www.centreforlondon.org/publication/greater-london-a-new-vision/>

¹² “North Battery Park City Resiliency Project,” New York City, Accessed 12 January 2022, <https://www1.nyc.gov/site/lmcr/progress/battery-park-city-resilience-projects.page>

İklim değişimi krizini fırsata dönüştürmede belki de en iddialı şehir, belediye öncülüğünde özel sektör, üniversiteler ve STK'larla verimli bir işbirlikçi ekosistem oluşturan Rotterdam'dır. Sayıları hızla artan ve çok amaçlı olarak kullanılan yeşil çatılar, aşırı yağışlarda çevredeki binaların çatılarından gelen suyu tutarak taşkınları önleyen su rezervuarlı oyun parkları ve otoparklarıyla her yıl yüzlerce resmi heyetin ziyaret ettiği bir şehir olan Rotterdam, iklim değişikliğine uyum konusunda özel sektörün sahip olduğu bilgi ve tecrübeyi ihraç etmektedir. Başta New York olmak üzere, dünyada çok sayıda belediye Rotterdam'daki iklim değişikliğine uyum alanında uzmanlaşmış bu firmalardan hizmet satın almaktadır.¹³ Kısaca, şehri daha dirençli hale getirmek demek aslında kriz gibi görünen tehdit ve riskleri birer fırsata dönüştürerek daha yaşanabilir, daha sağlıklı, daha adil ve daha kapsayıcı bir şehir inşa edebilmektir.

1.4. Veri ve Bilgi Paylaşımı Yoluyla Şeffaflığı Sağlamak

Hangi alanda olursa olsun sorunların etkili ve verimli çözümünde, politika yapımında ve uygulamada güvenilir verilere ihtiyaç vardır.¹⁴ Şehrin ihtiyaçlarının ve önceliklerinin belirlenebilmesi ve ölçülebilir göstergelere sahip hedeflerden oluşan plan ve stratejilerin hazırlanabilmesi için verilerin birbirinden bağımsız hareket eden kurumlarda kalmayıp ilgili paydaşlarla paylaşılması büyük önem arz etmektedir.¹⁵ Daha şeffaf ve hesap verebilir yönetim anlayışını benimseyen belediyeler sahip oldukları veri setlerini tek bir web sitesi altında sunmakla kalmayıp gelen taleplere de cevap vermektedir. New York Belediyesi "Açık Veri" adlı site üzerinden konu ve müdürlük bazlı olarak verileri paylaşmaktadır.¹⁶ Bunun yanı

¹³ "New Orleans' new urban water plan builds on Dutch dialogues making the city more liveable," Dutch Water Sector, Accessed 16 January 2022, <https://www.dutchwatersector.com/news/new-orleans-new-urban-water-plan-builds-on-dutch-dialogues-making-the-city-more-liveable>

¹⁴ *Smart Cities: How rapid advances in technology are reshaping our economy and society.* (The Netherlands: Deloitte, 2015), https://moc.gov.vn/Images/editor/files/Trunghan/2020/Deloitte_Huong%20dan%20do%20thi%20thong%20minh_EN.pdf

¹⁵ *Post 2015, How to Localize Targets and Indicators* (Barcelona: UCLG, 2014), https://www.uclg.org/sites/default/files/localization_targets_indicator_web.pdf; David Satterthwaite, *The Millennium Development Goals and Local Processes, Hitting the Target or Missing the Point* (London: International Institute for Environment and Development, 2003)

¹⁶ "New York City Open Data," New York City, Accessed 16 January 2022, <https://opendata.cityofnewyork.us/overview/>

sıra, Bilgi Edinme Özgürlüğü kanunu kapsamında farklı bir web sitesi üzerinden bilgi talep edildiği gibi bugüne kadar talep edilen 250.000'e yakın bilgi de talep eden kişilerin kimlikleri gizli tutularak paylaşılmaktadır.¹⁷ Londra'da ise sivil toplum, belediye ve özel sektör ortak girişimi olarak 2020 yılında hayata geçirilen Ice Breaker One (IB1) adlı girişim ise sıfır karbon emisyonu hedefine ulaşmak için verilerin birbirinden bağımsız silolarda tutulması yerine paylaşılması gerektiği düşüncesinden hareketle ilgili kurumları, girişimin web portalı üzerinden verilerini paylaşmaya davet etmekte ve verilerin biriktirilmeyip birbirine bağlandığı bir ekosistem oluşturmaya çalışmaktadır. Söz konusu girişim, çeşitli sistemlerin verimli ve etkili çalışmamasının en büyük nedenlerinden birinin veri eksikliği olduğunu, bilgi ve veri sağlayarak yapılacak küçük müdahalelerle sistemlerin daha iyi çalışacağını ve üniversiteler, özel sektör ve politika yapımcılar arasında kurulacak daha fazla işbirliği ile veri paylaşımının sağlanması gerektiğini düşünmektedir.¹⁸

1.5. Adalet, Erişim ve İçerme İçin Çalışmak

Her ne kadar iklim değişikliğine en çok gelişmiş ülkeler sebep olsa da iklim değişikliğinden en fazla zararı, gelişmekte olan ve en az gelişmiş ülkeler görmektedir. Ülkeler içinde de, yine en çok üst gelir grubundaki insanlar karbon emisyonlarıyla küresel ısınmaya yol açarken, en büyük zararı düşük gelir grubundaki insanlar görmektedir.¹⁹ Özellikle sel ve su taşkınlarında, yeterli altyapıya sahip olmayan bölgelerdeki gecekondularda yaşayan dezavantajlı insanlar daha fazla etkilenmektedir.²⁰ Keza, kuraklık ya da diğer aşırı hava olaylarında, geçim kaynağı çoğunlukla tarım ve hayvancılık olan kırsal kesimde yaşayan insanlar, şehirlerde yaşayan insanlardan daha fazla zarara uğrarken, şehirlerde bulunan düşük gelir grubundaki insanların gıdaya erişimi hızla artan gıda fiyatlarından dolayı daha da zorlaşmaktadır.

¹⁷ "Open Records," 2022, NYC Government, Accessed 16 January 2022, <https://a860-openrecords.nyc.gov/>

¹⁸ "Ice Breaker One (IB1)," Icebreakerone, Accessed 18 January 2022, 2022, <https://icebreakerone.org/start-here/>

¹⁹ S. Nazrul Islam and John Winkel, Climate Change and Social Inequality, 2017, UN Department of Economic and Social Affairs, https://www.un.org/esa/desa/papers/2017/wp152_2017.pdf

²⁰ The National Climate Assessment Report, 2019, https://nca2018.globalchange.gov/downloads/NCA4_Ch00_Front-Matter.pdf

Hükümetlerarası İklim Değişikliği Panelinin hazırladığı rapora göre, iklim değişikliğinin insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri en çok tropikal, subtropikal ve düşük gelir düzeyindeki ülkelerde görülmektedir.²¹ Türkiye Bilimler Akademisinin hazırladığı bir rapora göre ise, iklim değişikliğinden an fazla etkilenenler düşük gelir grubundaki insanlar, yaşlılar, çocuklar, hayatlarını çiftçilikle kazananlar ve kıyı kesimlerinde yaşayan insanlardır.²² Dezavantajlı kesimlerin yaşadıkları sosyal dışlanma sorunu iklim değişikliği ile birlikte daha da derinleşmektedir.²³ Etkileri halen devam eden Covid 19 pandemisinden de en fazla zarar gören kesim, kayıt dışı çalışan veya düzenli bir gelire sahip olmayan kırılgan gruplardır. Bu grupların daha güvenli ve sağlıklı konutlarda barınabilmeleri için kamu kaynakları ile daha fazla sosyal konut üretilmeli ve dirençlilik çalışmalarında öncelik bu kesimlere ve bu kesimlerin yaşadığı mahallelere verilmelidir.

1.6. Ortak Bir Söylem Geliştirerek Birlikte Eyleme Geçmek

Toplumun bütün kesimlerinin benimsediği ilkeler ve değerlerden oluşan ortak söylem şehirde yürütülecek olan dirençlilik çalışmalarını kolaylaştırır ve halkın desteğinin kazanılmasını sağlar. Mesela, dünyanın ilk karbon nötr başkenti olmayı hedefleyen Kopenhag iklim değişikliği alanında farklı paydaşlarla söylem birliği geliştiren bir şehir olarak incelenmeyi hak ediyor. Genel olarak, Danimarka sahip olduğu uzlaşılı kültürü, çok merkezli ve çok katmanlı yönetim anlayışı ile halkın politika yapım süreçlerine katılımını teşvik etmektedir. 2009 yılında hazırlanan risk analizleri ve uyum tedbirlerinden oluşan 2030 Kopenhag iklim planında yer alan hedefler aslında şehrin ulaşım, imar ve konut, sağlık, eğitim, sosyal faaliyetler ve kültür gibi diğer alanlardaki hedeflerin bir uzantısı şeklindedir. Diğer bir deyişle, iklim değişikliği şeklinde ayrı bir alanla ilgili olarak hedefler koymak yerine iklimi bütün sektörlerin bir kesişim kümesi olarak gören bir anlayışla, STK'lar ve özel

²¹ *Climate Change 2001: Synthesis Report* (Cambridge: IPCC, 2001), <https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/03/front-1.pdf>

²² *Climate Change and Public Health in Turkey* (Ankara: Turkish Academy of Sciences, 2020), <https://www.tuba.gov.tr/files/yayinlar/raporlar/Climate%20Change%20and%20Public%20Health%20in%20Turkey.pdf>

²³ *Poverty and Climate Change, Reducing the Vulnerability of the Poor through Adaptation* (Paris: OECD, 2021), <https://www.oecd.org/env/cc/2502872.pdf>

sektörün katılımıyla projeler ve planlar hazırlanmıştır.²⁴ Projelerin daha çok dezavantajlı grupların yaşadığı mahallelerde başlatıldığı görülmektedir. 2010 yılında Skt. Kjelds bölgesinde başlatılan iklim değişikliğine uyum ve çevreyi geliştirme projesi için mahalledeki bir meydana geçici olarak proje ofisi kurulmuş ve geniş katımlı bir plan hazırlanmıştır.²⁵ 2014 yılında Avrupa Komisyonu tarafından Avrupa'nın en yeşil başkenti seçilen Kopenhag'ın bu başarısında, halkın karar alma süreçlerine katılımının etkisi olduğu belirtilmektedir.²⁶ Hollanda'da geliştirilen *Climate* (İklim) adlı uygulama ise, yerleşim merkezleri ile ilgili olarak girilen verilere göre iklim değişikliğine uyum alanında tavsiyelerde bulunmaktadır.²⁷

1.7. İşbirliği Kültürünü Beslemek

İşbirliği halinde analizi yapılan sorunlarla ilgili olarak ortaya konan çözüm önerileri ve amaçların gerçekleştirilebilmesi için paydaşların içinde buldukları kaleleri terk edip birlikte hareket etmeleri gerekmektedir. Bunun için de geçici ortaklıklar yerine belli bir mevzuatla desteklenen ve bir kültür halinde benimsenen kurumsallaşmış işbirliği platformlarına ihtiyaç vardır. Aynı zamanda işbirliği ölçek ekonomisi temelinde kaynakların daha verimli kullanılmasını ve tasarrufu da sağlar. Mesela, ABD'nin Florida eyaletinde yer alan Broward, Miami-Dade, Monroe, ve Palm Beach belediyelerinin Cumhuriyetçi ve Demokrat Partili belediye başkanlarının 2010 yılında bir araya gelip kurdukları Güneydoğu Florida Bölgesel İklim Değişimi Ortaklığı diğer belediyelere de örnek olmuş ve çok sayıda benzer ortaklıklar kurulmuştur. İki yıllık bir hazırlık sürecinin sonunda 2012 yılında, bölgeyi daha dirençli kılmak ve karbon salınımını azaltmak amacıyla, çeşitli ilkeleri, tavsiyeleri ve iyi uygulama örneklerini de içeren Bölgesel İklim Eylem Planı hazırlan-

²⁴ *Copenhagen Climate Plan 2030* (Copenhagen: City of Copenhagen, 2009), <http://www.energycommunity.org/documents/copenhagen.pdf>

²⁵ *Integrated Urban Renewal in Skt. Kjeld's: A Neighborhood in Motion* (Copenhagen: City of Copenhagen, 2011), [https://kk.sites.itera.dk > apps > kk_pub2 > pdf](https://kk.sites.itera.dk> apps > kk_pub2 > pdf)

²⁶ Copenhagen: *European Green Capital 2014* (Brussels: European Commission, 2013) https://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2012/07/ENV-13-004_Copenhagen_EN_final_webres.pdf

²⁷ "Climate Adaptation Solutions," Accessed 04 January 2022, <https://www.climateapp.nl/>

mıştır.²⁸ Veri ve bilgi paylaşımını da kapsayan ortaklık, kaynakların daha tasarruflu bir şekilde kullanılmasını sağlamaktadır. Ortaklığın web sitesinde, her bir vatandaşın eylem planına katkı sağlayabilmesi için girilen verilere göre kişiselleştirilmiş tavsiyelere yer verilmektedir. Ayrıca söz konusu ortaklık, çeşitli atölye çalışmaları ve yayınlarla iklim değişikliği konusunda halkın farkındalığını artırmaya çalışmaktadır.²⁹

1.8. Yaklaşımlarda ve Çözümlerde Esnekliği Sağlamak

Özellikle iklim değişikliği, tek zamanlı mega bir projeden ziyade, bir uyum süreci gerektirdiği için şehirleri dirençli hale getirirken karar alma mekanizmalarının olabildiğince esnek olması gerekir. Sadece bugünü değil gelecek nesillerin de ihtiyaçlarını düşünen paydaşlar çok işlevli ve değişen koşullara kolayca uyum sağlayabilecek çözümler üretmelidir. Hazırlanan projeler, mümkün olması halinde, etaplar halinde tamamlanacak şekilde tasarlanırsa uygulamada yaşanan sorunlar gözlemlenebilir ve projede değişikliğe gidilebilir. Mesela New York'ta su taşkınları ve sel felaketlerinde, suyu tutup yavaş bir şekilde tahliye edecek şekilde tasarlanan Hunter's Point South Park'ın ilk etabı 2013 yılında bitirildikten sonra uygulama gözlemlenmiş ve denenen bu yenilikçi sistem başarılı bulunduğundan sonra ikinci etabı da 2018'de bitirilmiştir.³⁰ Bangladeş'te yaşanan sel felaketlerine karşı proje üreten ve uygulayan Hollandalı firmalar da pilot projelerini uygulayıp gözlemledikleri etkileri dikkate alarak nispeten başarı sağlamışlardır.³¹ Bu ülkede yaşanan sellerde ölü sayıları binlerden yüzlere düşmüştür.³² Yine Hollanda'da 1953 yılında iki bine yakın kişinin ölümüne yol açan gelgite bağlı su taşkınları sonrasında başlatılan Deltaworks adındaki dünyanın su işleriyle ilgili en büyük projesi 1997 yılında

²⁸ "Southeast Florida Regional Climate Change Compact," Institute for Sustainable Communities, Accessed 04 January 2022, <https://southeastfloridaclimatecompact.org/about-us/what-is-the-rcap/>

²⁹ "Build your own plan," Institute for Sustainable Communities, Accessed 04 January 2022, <https://southeastfloridaclimatecompact.org/regional-climate-action-plan/#build-your-own-plan>

³⁰ "Hunter's Point South Park: One of the most ambitious waterfront projects in New York City history," ARUP Consulting, Accessed 18 January 2022, <https://www.arup.com/projects/hunters-point-south>

³¹ "Community Resilience through rapid prototyping of flood proofing technologies in urban areas," NWO, 2014, https://www.nwo.nl/sites/nwo/files/documents/W%2007.69.203%20-%20Kick-off%20UDW2%20-%20CORE%20Bangladesh_Veerbeek.pdf

³² "The Dutch Have Solutions to Rising Seas: The World Is Watching," New York Times, 02.9.2021, <https://www.nytimes.com/interactive/2017/06/15/world/europe/climate-change-rotterdam.html>

tamamlanmıştır.³³ Bu projede uzun vadeli ve esnek bir yaklaşım sergilenmiş, projenin her bir etabından sonra etki analizleri yapılarak gerektiğinde değişikliklere gidilerek proje nihayete erdirilmiştir. Etaplar halinde tamamlanamayacak projelerde ise geleceğe ilişkin farklı senaryolar üzerinde çalışarak alternatifler geliştirilmeli ve projelerde muhakkak esneklik payı bırakılmalıdır.³⁴

1.9. Piyasayı Motive Etmek ve Yenilikçiliği Teşvik Etmek

Piyasalar değişim ve yenilikçilik peşinde olan dinamik ortamlardır ve bir şehirde dirençliliği artırmak için piyasa dinamizminden azami düzeyde yararlanmak gerekir. Özel sektör daha çok kâr odaklı olduğu için iklim değişikliği ile ilgili olarak alınacak önlemlerin maliyetinden ziyade yarar ve fırsatları ön plana çıkararak firmaların dirençliliği artırmaya yönelik yeni tasarımlar ve fikirler üretmeleri teşvik edilmelidir. Küçük çaplı pilot projeler ve kamu-özel sektör ortaklıkları yoluyla etkili çözümler tespit edilmeli ve başarılı olan projeler daha büyük ölçekte uygulanmalıdır. Mesela ABD'nin Miami şehrinde okyanus suyu seviyesinin yükselmesine karşı mali, çevre ve sosyal etki analizleri yapılarak geliştirilen Yaşayan Sahil Şeridi Projesinde (*Living Shoreline Demonstration Project*) sahil şeridine yakın kıyı bölgelerinde su taşkınlarını engelleyecek bitkilerin dikilmesi ve mercan resiflerinin oluşturulması planlanmaktadır.³⁵ Bu proje için yapılan ekonomik değerlendirmelerde, hiçbir şey yapılmaması durumunda 10 yıl içinde uğranabilecek zarar ile söz konusu projenin maliyeti karşılaştırıldığında, projeyi gerçekleştirmenin maliyet etkin bir çözüm olduğu kanısına varılmıştır. Zira söz konusu olan yıllık 45 milyar ABD doları civarında ürün ve hizmet üreten ve toplam değeri yaklaşık olarak 40 milyar ABD dolarını bulan emlağın yer aldığı bir şehir merkezidir.

Bugüne kadar uygulanan taş ve beton bariyerler yerine doğa temelli bir çözümlü tercih eden Miami Belediyesi, şehirdeki *Morningside* adlı parkta da yine su

³³ *Deltawerken, Water, Nature, People, Technology* (Amsterdam: Deltaworks Online Foundation, 2009), http://www.deltawerken.com/downloads/summaries/PDF/turkish_pdf_deltaworks.org.pdf

³⁴ *Climate-resilient Infrastructure* (Paris: OECD, 2018), <https://www.oecd.org/environment/cc/policy-perspectives-climate-resilient-infrastructure.pdf>

³⁵ "Living Shoreline Demonstration in Downtown Miami," Miami DDA, Accessed 18 January 2022, https://www.miamidda.com/wp-content/uploads/COM-Liv-Shore-Dem-Project-2-Sites-RFI_2020.01.27.pdf

taşkınlarını engelleyecek dış kökleri olan bitkiler kullanmıştır.³⁶ Tüm bu uygulamalar, özel sektörün bu alanda yenilikçi bir yaklaşımla çalışmasının teşvik edilmesiyle mümkün olmuştur. Yine, Singapur'da 2017 yılında inşası tamamlanan ve 2018 yılında Dünya Mimari Festivalinde yılın binası olarak seçilen Kampung Admiralty adındaki 11 katlı bina, hızla yaşanan bir nüfusa sahip olan şehrin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, oturma, yeme-içme ve spor yapma alanları, sağlık merkezi ve yaşlılar için konutların bulunduğu bütünsel bir toplum merkezi olarak tasarlanmıştır. Mimarlar tarafından “dikey köy” olarak nitelendirilen binanın yeşil bitkilerle örtülü çatısında yağmur sularını biriktirip yeniden kullanmaya imkân sağlayan sistem, güneş panelleri, şehir bostanı, dinlenme alanı ve oyun parkı bulunmaktadır.³⁷

1.10. Projeleri Fonlamak İçin Yeşil Finansı Normalleştirmek

Artan çevresel tehditler ve riskler karşısında ülkeler fosil yakıtlardan yenilenebilir enerjiye geçiş yapmak için yatırımlarını hızlandırırken finansman ihtiyacı da artmıştır. Yenilenebilir enerji, enerji koruma tedbirleri ve iklim uyum çalışmalarını gibi sürdürülebilir kalkınmanın önceliklerini içeren projelere aktarılan banka kredisi ve yatırımlar anlamına gelen yeşil finansın hacmi her geçen gün artmaktadır. Yeşil finansman yararlanan projelerde çevresel faydanın sağlanamaması durumunda finansmanı sağlayan kurumlar tarafından çeşitli cezalar verilebilmektedir. Küresel çapta en büyük yeşil tahvil ihracatını gerçekleştiren ülkeler ABD, Çin ve Fransa olurken yeşil tahvil piyasasının da 2023 yılına kadar 2.3 trilyon dolara ulaşması beklenmektedir.³⁸

Sürdürülebilir kalkınma amaçlarının gerçekleştirilebilmesi, ancak ulusal ve uluslararası finansal sisteminin şehirlerin yeşil finansman ihtiyaçlarını karşılamasıyla mümkün olacaktır. Hükümetler ve mali sektör, yeşil finansman hacmini artı-

³⁶ “TNC and The City of Miami Use Nature to Protect Morningside Park,” The Nature Conservancy, 27 January 2021, <https://www.nature.org/en-us/newsroom/miami-florida-morningside-park-resilient-shoreline/>

³⁷ “Kampung Admiralty,” Arch Daily, Accessed 05 January 2022, <https://www.archdaily.com/904646/kampung-admiralty-woha>

³⁸ “What is green finance and why is it important?,” World Economic Forum, 09 November 2020, <https://www.weforum.org/agenda/2020/11/what-is-green-finance/>

rabilir ve sürdürülebilirlik esaslarına uygun projeleri daha düşük faiz oranlarıyla fonlayabilir. Mesela Hollanda Bankalarından ING, yeşil projeler için faiz oranlarını düşürürken sürdürülebilirlik ilkelerine uymayan projelere daha yüksek faiz oranları uygulamaktadır. Kredi kullanan işletmeler sürdürülebilirlikle ilgili olarak beyan etmiş oldukları hedeflerini gerçekleştirdikçe azalan oranda faiz ödeyebilmektedir.³⁹ Yine Hollanda'da, sel ve su taşkınlarına karşı nispeten savunmasız olan evlerin satışlarında normalden daha yüksek faiz oranları uygulanmaktadır. Böylece, bir bakıma konutların dirençliliğinin artırılması için çalışma yapılması teşvik edilmektedir.

SONUÇ

İşbirliği ve vatandaş katılımının arzu edilen seviyede etkili olabilmesi için başta belediyeler olmak üzere kamu kurumlarının verileri paylaşmakta cömert davranması ve tüm paydaşlarla ortak çıkarlar temelinde ortak bir söylem geliştirilmesi tavsiye edilmektedir. Böylece paydaşlar birbirlerini güçlendirebilir ve şehirde bulunan bütün kaynaklar azami derecede harekete geçirilebilir. Yaşanan iklim değişikliğinin, şehrin ekonomik, sosyal ve çevresel yönden yaşadığı sorunların çözümü için de bir fırsat olarak görülebileceği değerlendirilmektedir. Birçok iyi uygulama örneğinde görüldüğü üzere, çöküntü alanları, terk edilmiş sanayi bölgeleri, ya da sahil şeritleri özellikle sel ve su taşkınlarına karşı çok amaçlı ve çok işlevli park alanlarına dönüştürülerek hem şehirler daha güvenli hale gelmekte hem de yoğun nüfusun yaşadığı alanlarda halkın dinlenme ihtiyacı karşılanarak şehirler daha yaşanılabilir kılınmaktadır. Bunun yanı sıra, dirençlilik çalışmalarında, iklim değişikliğinden en çok zarar gören düşük gelir grubuna mensup dezavantajlı kesimlerin yaşadığı mahallelere öncelik tanımak bu kesimlerin sosyal içermesinin sağlanması bakımından da son derece yararlı olacaktır. Bir bakıma, şehri daha dirençli kılmak için yapılan planlar, işbirlikleri, projeler ve çalışmalar şehrin yeni normal haline gelecektir. Son olarak, bir şehri daha dirençli hale getirmek için gerekli olan yenilikçi tasarım ve projeler için özel sektörün ve üniversitelerin daha çok teşvik edilmesi ve yeşil finansa erişimin kolaylaştırılması gereklidir.

³⁹ "Sustainability-linked success," ING Bank, 29 April 2021, <https://www.ing.com/Newsroom/News/Sustainability-linked-success.htm>

KAYNAKÇA

- [1] Arch Daily. “Kampung Admiralty,” Accessed 05 January 2022, <https://www.archdaily.com/904646/kampung-admiralty-woha>
- [2] Birleşmiş Milletler. “BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları”. 2015, <https://sdgs.un.org/goals>
- [3] *Building Climate Resilience in Cities Worldwide: 10 Principles to Forge a Cooperative Ecosystem*. Singapore: Centre for Liveable Cities and Urban Land Institute, 2020.
- [4] “Build your own plan,” Institute for Sustainable Communities, Accessed 04 January 2022, <https://southeastfloridaclimatecompact.org/regional-climate-action-plan/#build-your-own-plan>
- [5] “Climate Adaptation Solutions,” Accessed 04 January 2022, <https://www.climateapp.nl/>
- [6] Climate-resilient Infrastructure. Paris: OECD, 2018, <https://www.oecd.org/environment/cc/policy-perspectives-climate-resilient-infrastructure.pdf>
- [7] Climate Change 2001: Synthesis Report. Cambridge: IPCC, 2001, <https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/03/front-1.pdf>
- [8] Climate Change and Public Health in Turkey. Ankara: Turkish Academy of Sciences, 2020, <https://www.tuba.gov.tr/files/yayinlar/raporlar/Climate%20Change%20%20and%20%20Public%20Health%20in%20Turkey.pdf>
- [9] “Community Resilience through rapid prototyping of flood proofing technologies in urban areas,” NWO, 2014, https://www.nwo.nl/sites/nwo/files/documents/W%20007.69.203%20-%20Kick-off%20UDW2%20-%20CORE%20Bangladesh_Veerbeek.pdf
- [10] *Copenhagen Climate Plan 2030*. Copenhagen: City of Copenhagen, 2009, <http://www.energycommunity.org/documents/copenhagen.pdf>
- [11] Copenhagen: European Green Capital 2014 (Brussels: European Commission, 2013) https://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2012/07/ENV-13-004_Copenhagen_EN_final_webres.pdf
- [12] *Deltawerken, Water, Nature, People, Technology*. Amsterdam: Deltaworks Online Foundation, 2009, http://www.deltawerken.com/downloads/summaries/PDF/turkish_pdf_deltaworks.org.pdf
- [13] Dutch Water Sector. “New Orleans' new urban water plan builds on Dutch dialogues making the city more liveable,” Accessed 16 January 2022, <https://www.dutchwatersector.com/news/new-orleans-new-urban-water-plan-builds-on-dutch-dialogues-makingthe-city-more-liveable>

- [14] Food and Agriculture Organisation. “City Region Food Systems Programme,” 05 January 2022, <https://www.fao.org/in-action/food-for-cities-programme/news/covid-19/en/>
- [15] *Greater London: A new vision for a better city*. London: Centre for London, 2021, <https://www.centreforlondon.org/publication/greater-london-a-new-vision/>
- [16] *How To Make Cities More Resilient: A Handbook For Local Government Leaders*. Geneva: United Nations, 2012, https://www.uclg.org/sites/default/files/toolkit_on_how_to_make_cities_resilient_0.pdf
- [17] “Hunter’s Point South Park: One of the most ambitious waterfront projects in New York City history,” ARUP Consulting, Accessed 18 January 2022, <https://www.arup.com/projects/hunters-point-south>
- [18] Icebreakerone. “Ice Breaker One (IB1),” Accessed 18 January 2022, 2022, <https://icebreakerone.org/start-here/>
- [19] ING Bank. “Sustainability-linked success,” 29 April 2021, <https://www.ing.com/Newsroom/News/Sustainability-linked-success.htm>
- [20] *Integrated Urban Renewal in Skt. Kjeld’s: A Neighborhood in Motion*. Copenhagen: City of Copenhagen, 2011, https://kk.sites.itera.dk > apps > kk_pub2 > pdf
- [21] Interactive Open House. “Reducing Flood Risk and Building Resilience in Lower Manhattan,” 24 February 2020, <https://www1.nyc.gov/site/lmcr/index.page>
- [22] Islam, S. Nazrul and John Winkel. *Climate Change and Social Inequality*, 2017, UN Department of Economic and Social Affairs, https://www.un.org/esa/desa/papers/2017/wp152_2017.pdf
- [23] Kletter, Hilit, “Defining Resilience.” Oxford University Press Blog, 29 April 2018, <https://blog.oup.com/2016/04/defining-resilience-ptsd-psychology/#:~:text=The%20term%20actually%20originated%20from,from%20which%20a%20person%20recovers>
- [24] McGill, Ronald. “Urban resilience—An urban management perspective.” *Journal of Urban Management* 9, no. 3 (2020): 372-381.
- [25] Miami DDA, “Living Shoreline Demonstration in Downtown Miami,” Accessed 18 January 2022, https://www.miamidda.com/wp-content/uploads/COM-Liv-Shore-Dem-Project-2-Sites-RFI_2020.01.27.pdf
- [26] New Cities, “Why Paris is Building the World’s Biggest Participatory Budget,” Accessed 04 January 2022, <https://newcities.org/why-paris-is-building-the-worlds-biggest-participatory-budget/>

- [27] New York City. “North Battery Park City Resiliency Project,” Accessed 12 January 2022, <https://www1.nyc.gov/site/lmcr/progress/battery-park-city-resilience-projects.page>
- [28] New York City. “New York City Open Data,” Accessed 16 January 2022, <https://opendata.cityofnewyork.us/overview/>
- [29] *New York Times*, “The Dutch Have Solutions to Rising Seas: The World Is Watching,” 02.9.2021, <https://www.nytimes.com/interactive/2017/06/15/world/europe/climate-change-rotterdam.html>
- [30] NYC Government. “Open Records, 2022”. Accessed 16 January 2022, <https://a860-openrecords.nyc.gov/>
- [31] *One New York City: Building a Strong and Fair City*. New York: New York City, 2019, <https://1w3f31pzvdm485dou3dppkcq-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2020/01/OneNYC-2050-Full-Report-1.3.pdf>
- [32] Open House New York, 12 January 2021, <https://ohny.org/about/>
- [33] *Post 2015, How to Localize Targets and Indicators*. Barcelona: UCLG, 2014. https://www.uclg.org/sites/default/files/localization_targets_indicator_web.pdf
- [34] *Poverty and Climate Change, Reducing the Vulnerability of the Poor through Adaptation*. Paris: OECD, 2021, <https://www.oecd.org/env/cc/2502872.pdf>
- [35] *Progress Report of New York*. New York: New York City, 2020. <https://1w3f31pzvdm485dou3dppkcq-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2020/11/OneNYC-2020-Progress-Report.pdf>
- [36] Satterthwaite, David. *The Millennium Development Goals and Local Processes, Hitting the Target or Missing the Point*. London: International Institute for Environment and Development, 2003.
- [37] *Smart Cities: How rapid advances in technology are reshaping our economy and society*. The Netherlands: Deloitte, 2015, https://moc.gov.vn/Images/editor/files/Trunghan/2020/Deloitte_Huong%20dan%20do%20thi%20thong%20minh_EN.pdf
- [38] “*Southeast Florida Regional Climate Change Compact*,” Institute for Sustainable Communities, Accessed 04 January 2022, <https://southeastfloridaclimatecompact.org/about-us/what-is-the-rcap/>
- [39] The National Climate Assessment Report, 2019, https://nca2018.global-change.gov/downloads/NCA4_Ch00_Front-Matter.pdf
- [40] The Nature Conservancy. “TNC and The City of Miami Use Nature to Protect Morningside Park,” 27 January 2021, <https://www.nature.org/en-us/newsroom/miami-florida-morningside-park-resilient-shoreline/>

- [41] The Sustainable Energy Association of Singapore (SEAS). “The Singapore Sustainability Academy,” 12 January 2022, <https://www.seas.org.sg/sustainable-academy#>
- [42] “Vizyon 2050 Ofisi, İstanbul Planlama Ajansı,” 12 Ocak 2022, <https://ipa.istanbul/birimler/vizyon-2050-ofisi/#:~:text=Vizyon%202050%20Ofisi%2C%20kentsel%20e%C4%9Filimleri,edecek%20politika%20ve%20stratejiler%20ogeli%C5%9Ftirir.>
- [43] World Economic Forum. “What is green finance and why is it important?,” 09 November 2020, <https://www.weforum.org/agenda/2020/11/what-is-green-finance/>

BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ STRATEJİK PLANLARINDA KENTSEL DİRENÇLİLİK: TR 32 BÖLGESİ

Namık Kemal Öztürk* - Özge Demirel**

GİRİŞ

Dünyada ve ülkemizde yaşanan hızlı nüfus artışı ve bu nüfusun önemli bir kısmının kentlerde yaşamayı tercih etmesi, kentler açısından birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Bugün dünya nüfusunun %56,2'si kentlerde yaşarken bu oran ülkemizde %76,1'dir¹. Özellikle ülkemiz açısından hızlı kentleşme, kent yönetimlerini altyapıdan üst yapıya, eğitimden sağlığa, barınmadan beslenmeye, ulaşımdan sosyal hizmetlere kadar bir dizi sorun ile karşı karşıya bırakmaktadır. Kent yönetimleri bu hizmetleri herkese adil, etkin, yerinde, kaliteli ve eşit şekilde sunmak, talep ve beklentilere uygun çözümler geliştirmek durumundadır. Bunun sağlanabilmesi gelecek planlarını uygulanabilir ve gerçekçi politikalar ve hizmetler üzerine kurgulamalarına bağlıdır. Plansız veya gerçeklikten uzak yapılacak hizmetlerin hiç kimseye faydası olmayacağı gibi kentlerin yönetim sorunlarını gündeme getirecek, kaynakların israfına yol açacak, risklerini artıracak ve dolayısıyla da direncini azaltacaktır.

Kent özelinde ortaya çıkabilecek ve tehlike, baskı veya stres yaratabilecek unsurları tespit etmek, bunlar karşısında hızlı, etkin, yerinde, alternatifli, uyumlu, esnek ve adil çözümler üretmek ve dolayısıyla kentlerin direncini artırmak için kente uygun

* Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı kamu Yönetimi Bölümü, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Orcid No: 0000 0002 7264 4791, nkozturk@mu.edu.tr

** Muğla Büyükşehir Belediyesi Proje Birimi, Orcid No: 0000 0002 3797 6723, demirelozge48@gmail.com

¹ "Türkiye Nüfusu", Dünya Bankası, son güncelleme 15 Kasım, 2021, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS?end=2020&locations=TR&start=1960&view=chart>.

plan ve programların yapılması önemli bir husustu. Bu noktada ülkemizde kamu idarelerinin belirli bir program ve plan dâhilinde, kente ve sakinlerinin ihtiyaçlarına uygun, gerçekçi, uygulanabilir politika belgelerini ortaya koymalarını, faaliyet ve performanslarını bu plan üzerinden yapmalarını sağlamak üzere yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bunlardan ilki 2003 yılında kabul edilen 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'dur. Bu kanun ile kamu idarelerine stratejik plan hazırlama zorunluluğu getirilmiştir. Kanunun tanımlar bölümünde belirtildiği üzere stratejik plan; "Kamu idarelerinin orta ve uzun vadeli amaçlarını, temel ilke ve politikalarını, hedef ve önceliklerini, performans ölçütlerini, bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ile kaynak dağılımlarını içeren plandır". Bu kanunun ardından 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununda aynı yönde düzenlemeler yapılarak belediyelere 5 yıllık dönem için stratejik plan hazırlama zorunluluğu getirmiştir. Bugün artık ülkemizdeki tüm belediyeler stratejik planlarını hazırlamak, belirli dönemler halinde faaliyet planlarını ve performans planlarını yapmak ve tüm bu politika belgelerini aleni bir şekilde ilan etmek zorundadırlar.

Bu çalışmamızda TR32 Bölgesinde² yer alan Aydın, Denizli ve Muğla Büyükşehir Belediyelerinin, 2020-2024 dönemi stratejik planları üzerinden kentsel direnç algıları, farkındalıkları ve çalışmalarını değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), Birleşmiş Milletler (BM) ve Dünya Bankası (DB) tarafından sıkça kullanılan ve uluslararası literatürde geçerli kentsel dirençlilik endeksi temel alınarak yapılacaktır. Bu endeks kentlerin dirençlerini çevresel, ekonomik, toplumsal ve yönetim olmak üzere dört temel alan ve bunların alt ayırımları üzerinden değerlendirmektedir. Çalışmamızda TR32 bölgesinde yer alan ilgili büyükşehir belediyelerinin kentsel dirençlilikleri, stratejik planlarında belirtilen hedef kartları ve bunları gerçekleştirmeye yönelik yürütülecek faaliyet ve projeler üzerinden endekse uygun olarak ele alınmaktadır. Bu noktada öncelikle dirençli kent kavramı açıklanacak ve daha sonra örnek olarak ele alınan

² İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması; Avrupa Birliği istatistikî sınıflandırma birimleri ile uyumlu olarak hazırlanan ve bölgesel analizlerin sağlıklı yapılabilmesi için geliştirilmiş bir veri tabanıdır. Bu sayede bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir veri tabanı oluşturulması mümkün olmaktadır. Son güncelleme 14 Ocak, 2022, <https://www.yatirimadestek.gov.tr/>.

büyükşehir belediyelerinin kentsel direnç algıları, hedefler, projeler ve faaliyetler üzerinden değerlendirilecektir.

Çalışmamızın amacı TR32 Bölgesinde yer alan Aydın, Denizli ve Muğla Büyükşehir Belediyelerinin kentsel direnç endeksine göre kentsel direnç farkındalıklarını ortaya koymaktır. Bu noktada çalışmamızın temel varsayımı “Aydın, Denizli ve Muğla Büyükşehir Belediyelerinin kentsel dirençlilik konusunda belli düzeyde farkındalıklarının olduğu” düşüncesidir. Bu temel öngörüden hareketle belirtilen büyükşehir belediyelerinin kentlerin dirençlerini geliştirmek için çaba sarf ettikleri hususudur. İşte üzerinde duracağımız ikinci husus bu belediyelerin dirençli kent politika ve uygulamalarında birbirine benzeyen ve ayrışan yönlerini, ilgili belediyelerin stratejik planlarında belirtilen hedefler üzerinden ortaya koymaktır.

Çalışmada ele alınan Aydın, Denizli ve Muğla Büyükşehir Belediyeleri 2014 yılında 6360 sayılı yasa ile büyükşehir belediyesi statüsüne kavuşmuşlardır. Yasal statülerindeki değişiklik bu belediyelerin ortak özellikleri olup, stratejik planlarını 2019 seçimlerinden sonra 2. Dönem olarak 2020-2024 yılları itibariyle yeniden hazırlamışlardır. Çalışmamızda örnek olarak ele alınan bu belediyelerin yönetsel statü benzerliklerinin yanı sıra, komşu iller olarak benzer coğrafi, toplumsal, ekonomik ve nüfus özelliklerine de sahip olmaları önemlidir.

1. OECD DİRENÇLİ ŞEHİR GÖSTERGELERİ

OECD’ye göre dirençli şehir; doğal afet, ekonomik kriz, göç krizi, demografik artışa bağlı değişiklik, yaygın bulaşıcı hastalık veya başka tehlikeli ve yıkıcı olaylara hazırlanma, bunlara yanıt verme ve bunlara uyum sağlama kapasitesine sahip şehirdir. Çok boyutlu bir olgu olan kentsel dirençlilik için yerel yönetimler, ekonomik, sosyal, çevresel ve yönetsel yönleri bütünleştiren stratejiler belirlemeli ve uygulamalıdır³. Bu alanlar birbirleriyle etkileşimi ve ilişkisi yüksek alanlar olduğu için koordine edilmeli ve bütün alanlarda dirençlilik kapasitesini geliştirecek politikalar belirlenmelidir. Bu aynı zamanda sürdürülebilir kentsel kalkınma açısından da oldukça önemlidir⁴.

³ “Dirençli Şehir Endeksi”, son güncelleme 10 Kasım, 2021, <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/6f1f6065->

⁴ “Dirençli Şehir Endeksi”, 2018: 6

Kent yönetimleri, şehirlerinin risk veya krizlerini iyi tanımlayarak, bunları önlemek, koşulları iyileştirmek, gerçekleşme anlarında yeni düzene uyum sağlamak noktasında en önemli aktörlerdir. Sahip oldukları kaynaklarla kentlerini altyapıdan üstyapıya, barınmadan beslenmeye, eğitimden sağlığa, ekonomik iyileştirmeden kültüre hemen her alanda daha dirençli hale getirebilmek için şehirde var olan tüm paydaşlarla ortak stratejiler belirlemeli, politikalar ortaya koymalıdır. Bu noktada yerelde politika yapılması ve uygulanmasından sorumlu olan yöneticilerin, şehirlerinin mevcut durumunu iyi değerlendirmeleri, bunu geliştirebilecek uygun, etkili ve verimli işleyen politikalar ortaya koymaları ve bu politikaların etkinliğini çeşitli kriterler üzerinden değerlendirmeleri önemlidir.

Kentlerin dirençliliğinin artırabilmesi ve izlenebilmesi konularında OECD tarafından 2018 yılında rehber niteliğinde olan kentsel dirençlilik endeksi yayınlanmıştır. Bu endekste, kentlerin 2 temel konu üzerinden dirençlilik stratejilerine ilişkin ölçümleme ve değerlendirilme haritaları açıklanmıştır⁵.

Endeksin 1. bölümünde dirençli şehir olmak için yapılması gerekenler tanımlanmıştır. Buna göre öncelikle şehrin risklerinin, krizlerinin, tehlikelerinin ve afetlerinin ve bunlardan etkilenen kesimlerin belirlenmesi gerekmektedir. Şehirlerin karşı karşıya kaldıkları tehlikeler, şoklar ve afetler genellikle öngörülemeyen olaylar iken stresler, uzun vadeli eğilimler oldukları için kısmen öngörülebilir olaylardır. Yaşanılan bu olayların yoğunlukları ve zaman içerisinde etkilerini artırmaları açısından da farklılıkları bulunmaktadır. Deprem, aşırı yağış gibi afetlerin büyük ölçekli, güçlü ve yoğun olumsuz etkileri olurken, fırtına, buzlanma gibi afetlerin orta yoğunlukta etkileri olmaktadır. Yine salgın hastalık veya ekonomik kriz gibi durumların olumsuz etkileri zaman içerisinde artarken, kanalizasyon veya su-elektrik sistemlerine bağlı yaşanan kesintiler günlük hayatı olumsuz etkileyen olaylar olup kısa dönemde yaşanmaktadır⁶.

Şehirlerin risk veya kriz durumları ve seviyeleri zaman içerisinde değişiklik gösteren dinamik yapılardır. Bu dinamik yapının bir sebebi, geçmiş dönemlerden elde edilen tecrübelerle yeni düzenlemeler yapılması, önlemler alınması ve sürekli gelişen çözümler üretilmesidir. Örneğin doğal yapısı itibarıyla sık sık depremler

⁵ "Dirençli Şehir Endeksi", 2018: 10

⁶ "Dirençli Şehir Endeksi", 2018: 12

yaşayan şehirlerde buna uygun imar ve inşaat düzenlemeleri ve sıkı denetimler yapılarak yıkıcı etkiler azaltılabilmektedir. Risk veya krizlerin dinamik olmasının diğer bir sebebi de yöneticilerin ve politika yapım sürecinde etkili olan diğer aktörlerin risk veya kriz algısında yaşanan değişikliklerdir. Örneğin bir dönem yaşanan trafik kazalarında sürücü hatası tek neden olarak görülürken bir süre sonra bu risk algısı değişmiş ve daha güvenli yollar ve araçlar üretilmesi ön plana çıkmıştır⁷.

Şehirlerin risk veya kriz tanımlamalarının ardından küresel, ulusal, bölgesel, yerel ve bireysel ölçekte dirençliliğin geliştirilmesi için yapılması gerekenler ve bunların birbirleriyle olan etkileşimlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Çünkü kentin direncinin artırılması noktasında çok paydaşlı işbirliği büyük önem taşımaktadır. Buna göre çok paydaşlı iş birliğinin sadece yerel düzeyde kalmaması ulusal ve uluslararası ağlarla geliştirilmesi gerekmektedir. Burada önemli olan bir başka husus ise merkezde yapılacak politikalar ile yerelde yapılacak politikaların ve eylemlerin birbirleriyle tam uyumlu olmasının sağlanmasıdır⁸. Merkezi ve yerel yönetim politika ve eylemlerinin koordineli bir şekilde yapılması çok paydaşlı işbirliğinin etkinliğinin artırılması bakımından da büyük önem taşımaktadır.

OECD Kentsel Dirençlilik Endeksi'nin 2. bölümünde yönetim ve kentsel direnç ilişkisi üzerinde durulmuştur. Bu noktada öncelikle şehrin risklerinin nasıl yönetileceğinin ve dirençliliğinin nasıl oluşturulacağı belirlenmesi gerekmektedir. Bunu yapmak için risk yönetiminin iyi anlaşılması ve göstergelerin daha etkili direnç politikaları oluşturulması sürecine katkısı araştırılmalıdır⁹. Risk yönetim süreci planlaması yapılırken ulusal ve yerel direnç kapasitesinin artırılmasına yönelik bütüncül, uyumlu ve çok paydaşlı bir planlama yapılmalıdır. Çünkü ölçekleri farklı olsa da ulusal direncin artması, yerel direnç ve çok boyutlu kapasite artışına katkı sağlayacaktır. Risk yönetim sürecinin temel amacı, şehirlerin şok veya stres durumlarına yönelik entegre, çok riskli ve katılımcı bir strateji oluşturmasını sağlamaktır. Bu süreç, stres ve şokları anlama, bunlara hazırlanma ve tepki vermek için farklı adımları içermekte ve koşullara uygun olarak güncellenmesi gerekmektedir. Yapılacak risk yönetim stratejisinin başarısı ve sürdürülebilir olması çok düzeyli paydaş katılımına bağlıdır.

⁷ “Dirençli Şehir Endeksi”, 2018: 13

⁸ “Dirençli Şehir Endeksi”, 2018: 14

⁹ “Dirençli Şehir Endeksi”, 2018: 5

Risk yönetiminde önleme ve etkileri azaltma kritik öneme sahiptir. Bunu sağlamak için kullanılacak bazı önleme ve azaltma araçları: risk değerlendirmeleri, önceki dönem risk analizleri, tehlike haritalaması, riske göre arazi yapı kullanımı planlaması, acil durum eylem planları, yerel ekosistem yönetim stratejisi, erken uyarı sistemleri, çok paydaşlı işbirliği ile risk/kriz farkındalığının artırılması, sigorta-fon-tahvil vb. risk finansman mekanizmalarıdır¹⁰.

Endeksin bu bölümünde risk yönetim sürecinin planlamasına yönelik temel önerilerde bulunulmuştur¹¹. Aşağıda yer alan tabloda risk yönetim sürecinde temel öneriler gösterilmektedir.

Tablo 1. Risk Yönetim Süreci: Temel Öneriler

I. Kapsamlı, gerçekçi, tüm tehlikeleri içeren, etkili ve verimli risk yönetim yaklaşımı oluşturmak ve teşvik etmek üzere	1. Şehri ilgilendiren risklerin yönetimi için bir strateji geliştirilmeli,
	2. Risk yönetimine uygun politika uygulamalarını yönlendirmek, gündemdeki konuları birbirleriyle ilişkilendirmek ve birimler arasında koordinasyonu sağlamak üzere yönetici belirlenmeli,
	3. Risk yönetimine uygun politikaların kapsayıcı, katılımcı ve sorumluluk paylaşımı olması için her düzeyde işbirliği yapılmalı ve yerel tüm aktörler sürece dâhil edilmeli.
II. Öngörülebilirlik analizi, risk değerlendirmeleri ve finansman kaynakları kullanılarak karmaşık ve geniş etkileri olan durumlar için hazırlıklı olmak üzere	1. Şehri iyi tanıyarak ve tanımlayarak risk tahmin kapasitesi geliştirilmeli,
	2. İlgili kurumlar, şehrin riskleri veya olası krizlerini öngörme ve yönetme noktasında desteklenmeli,
	3. İlgili kurumların temel risk yönetimi kapasiteleri izlenmeli ve güçlendirilmeli,
	4. Kriz anlarında veya acil müdahale edilmesi gereken durumlarda kullanılmak üzere, ilgili kurumların mali kaynakları oluşturması teşvik edilmeli.

¹⁰ “Dirençli Şehir Endeksi”, 2018: 24

¹¹ “Dirençli Şehir Endeksi”, 2018: 20-21

<p>III. Şehirdeki tüm kurumların ve vatandaşların, risk önleme ve azaltma noktasında farkındalıklarını geliştirmek, uluslararası ağların şehrin risklerini önleme ve azaltma noktasında yatırımlarını yönlendirmelerini sağlamak üzere</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Etkin ve verimli işleyen risk yönetimi için şehrin tüm aktörleriyle ve özellikle bunlardan daha fazla etkilenecek kesimlerle risk iletişimi teşvik edilmeli, 2. Şehrin risk ve kriz haritalaması yapılmalı, kayıtları tutulmalı ve bunlar medya ve diğer iletişim yolları aracılığıyla sınır ötesi işbirlikleri kurmak üzere kullanılmalı, 3. Kritik riskleri azaltmak için yapısal ve yapısal olmayan önlemler birlikte kullanılmalı, 4. Krizlerden daha fazla etkilenecek sektörlerin, hazırlık-müdahale ve sonrasında kullanılmak üzere planlama yapması ve somut adımlar atması teşvik edilmeli.
<p>IV. Zamanında ve yerinde karar vermeyi, iletişimi ve acil müdahaleleri desteklemek için şehirdeki tüm paydaşlar arasında koordinasyonun sağlanması, kaynakların kullanılması, kriz yönetiminde uyarlanabilir ve uygulanabilir kapasite geliştirilmesini sağlamak üzere</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Krizleri tetikleyen bilinmeyen ve beklenmeyen risklere hazırlanmak için stratejik kriz yönetimi kapasiteleri oluşturulmalı, 2. Kriz yönetimi, önleme ve öngörme kapasitesini güçlendirmek ve kurumlar arası ve uluslararası işbirliğini artırmak için tatbikatlar yapılmalı, 3. Krizlerle mücadele edebilmek ve acil müdahale kapasitesini artırmak için yetkinlik ve kaynaklar oluşturulmalı, 4. İyileştirme ve yeniden inşa planlarını tasarlamak ve denetlemek için kurumsal kapasite oluşturulmalı.
<p>V. Risk yönetiminde şeffaf, hesap verebilir, sürekli gelişen ve katılımcı iyi yönetim uygulamaları kullanılmak üzere</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Paydaşlar tarafından risk yönetimi politikalarının benimsenmesi, uygulamasının kolaylaştırılması ve sorumluluğun paylaşılmasını sağlamak üzere bilgiler şeffaf bir şekilde paylaşılmalı, 2. Risklere hazırlıklı olma, direnci artırma ve önlemeye yönelik ayrılan kaynakların en iyi şekilde kullanılmasını sağlamak üzere yöneticilerin kapasitesi geliştirilmeli, 3. Önleme ve hazırlık faaliyetlerinin, müdahale ve iyileştirme operasyonlarının etkinliğini değerlendirebilmek için, önceki olaylardan alınan sonuçlar, çıkarımlar, araştırma ve olay sonrası bilimsel incelemeler de dâhil olmak üzere bilgiler sürekli olarak paylaşılmalı.

Endekste risk yönetim süreci planlamasının yapıldığı kısmın ardından, şehirlerin dirençliliğinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi üzerinde durulmuştur. Bunun için öncelikle hangi göstergelerin nasıl kullanılacağı, neleri ölçeceği, göstergelerden nasıl faydalanılacağı ve politika hedefleri ile olan ilişkisi ortaya konulmuştur. Şehrin yapısına uygun, risklerini önleyecek veya azaltacak, şehre değer katacak ve iyileştirecek etkili direnç politikalarının belirlenmesine ve bu politikaların etkilerinin değerlendirilmesine yardımcı olmak için iyi tasarlanmış göstergeler kullanılmalıdır. Göstergeler, şehrin direncini artıracak politika hedeflerinin gerçekleşme ve etki seviyeleri hakkında düzenli ve nesnel geri bildirim vermekte, izleme ve değerlendirme sürecinde kilit rol oynamakta, gerektiğinde düzenlemeler yapmak üzere etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. İyi tasarlanmış göstergeler, diğer göstergelere biçimlerine göre direnç politikalarının etki değerlendirme ve izleme süreçlerinde daha kolay, hızlı, anlaşılır bilgi ve geri bildirim vermekte, bu yönüyle de iyi çalışmayan politikaların revize edilmesini veya kaldırılmasını sağlamaktadır. Göstergeler politika yapıcı ve uygulayıcılarına etki değerlendirme noktasında sağladığı faydanın yanı sıra kamuoyuna şeffaf ve hesap verebilir bilgi paylaşımı yapılmasını da sağlamaktadır¹².

Etki değerlendirme, izleme ve bilgilendirme noktasında belirtilen katkılarına rağmen göstergeler, direnç politikasının amacı değil sadece buna ulaşma noktasında bir araç olarak kullanılmalıdır. Çünkü direncin oluşturulması ve artırılmasını temel alan risk yönetimi bir süreçtir ve göstergeler de bu sürecin bir parçasıdır. Risk yönetimi politikalarının yapım sürecinde göstergeler iki temel rol oynamaktadırlar. Göstergelerin birinci rolü, şehrin demografik, sosyal, ekonomik yapısına ilişkin sayısal değerler, istatistiki veriler ortaya koyması, ikinci rolü ise bu veriler sayesinde direncin artırılmasına ve özel gruplara yönelik uygun politikaların belirlenmesine imkân vermeleridir. Örneğin şehrin yaşlı nüfusu veya engelli nüfusu bilgileri sayesinde afet anında uygun tahliye koşullarının sağlanması mümkün olurken, ekonomik kriz dönemlerinde en çok etkilenecek sektörlerle veya gelir seviyesi daha düşük kesimlere ulaşmanın yöntemleri ortaya konulabilmekte ya da

¹² “Dirençli Şehir Endeksi”, 2018: 25

çevresel olaylara ilişkin veriler sayesinde önümüzdeki dönemlere ilişkin önlemler alınması mümkün olabilmektedir¹³.

Dirençli şehir endeksine göre göstergeler;

- Şehirlerin riskleri ve güvenlik açıklarını belirleme sürecinde bir değerlendirme,
- Erken uyarı sistemleri, acil durum müdahale planları, arazi kullanım planları ve bina yönetmelikleri farkındalık sürecinde bilgilendirme,
- Şehrin afetlere veya şoklara ne kadar iyi ve hızlı tepki verdiğini, toparlandığını, hedeflere ulaşıp ulaşılmadığını, politikalarda yapılması gereken değişikliklerin belirlenmesi vb. süreci izleme aracı olarak kullanılmaktadır¹⁴.

Göstergeler; girdi göstergeleri, çıktı göstergeleri, sonuç göstergeleri ve süreç göstergeleri olmak üzere 4 gruba ayrılırlar. Girdi göstergeleri, belirli bir politika oluşum sürecinde kullanılan fon veya işgücü gibi kaynakları gösteren sayısal verilerdir. Bunların kaynaklara ilişkin sayısal bilgi vermekten öte bir işlevleri olmadığı gibi uygun kaynakların kullanılıp kullanılmadığına ilişkin bilgi de vermezler. Çıktı göstergeleri, bir politikanın hedeflerine ulaşmak için ürettiği miktarları başka bir deyişle girdiler kullanılarak üretilen politikaları ölçmektedir. Bir işi yapmak üzere eğitilmiş insan sayısı, seli önlemek üzere yapılmış bariyerin uzunluğu veya sağlık alanında direncin artırılması için gerekli doktor sayısı çıktı göstergelerinin örnekleridir. Sonuç göstergeleri, politikaların amaçlarına ulaşmadaki etkinliğini izlemek, iyi tasarlanıp tasarlanmadığını anlamaya yardımcı olmak ve çıktılarla hangi sonuçların elde edildiğini ölçmek için kullanılmaktadırlar. Örneğin acil durumlarda kullanılmak üzere yapılmış tahliye planı çıktı göstergesi iken ile ne kadar zamanda tahliye gerçekleştiği sonuç göstergesidir. Süreç göstergesi ise politika yapım süreçlerine ve politika uygulama süreçlerine atıfta bulunarak, sonuca ulaşıp ulaşılamadığından ziyade politikanın uygulanıp uygulanmadığını ölçmektedir. Bu yönüyle poli-

¹³ “Dirençli Şehir Endeksi”, 2018: 27-28

¹⁴ “Dirençli Şehir Endeksi”, 2018: 24-26

tika yapımında çok paydaşlı ve katılımcı bir anlayışı benimserken, politikaların uygulamadaki aksaklıklarını erken dönemde ortaya koymak noktasında faydalıdırlar¹⁵.

Endekste de belirtildiği üzere şehirlerin karşı karşıya oldukları risk veya kriz durumlarına karşı dirençleri, doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki şekilde ölçülebilmektedir. Buna göre doğrudan göstergeler, şehirlerin yakın geçmiş dönemde veya mevsimlik olarak gerçekleşen şok durumlarına karşı hazırlıklı olmalarına, bu tecrübelerinden yararlanarak politika üretmelerine imkân vermektedir. Bir şehirde ekonomik kriz dönemlerinde ortalama işsizlik süresi, son 10 yılda şehirde yaşanan doğal afet nedeniyle oluşan ortalama yıllık maddi hasar, sosyal huzursuzluk ve suç oranı, zorunlu tahliye durumlarında buna maruz kalacak ortalama kişi sayısı doğrudan direnç ölçümüne örnek verilebilir¹⁶.

Dolaylı dayanıklılık göstergeleri ise şehirlerin gelecekte olması muhtemel risk veya kriz durumları karşısında dirençlilik olasılığını etkileyecek özelliklerini ölçmektedir. Dolaylı dayanıklılık göstergeleri, şehrin direncini doğrudan ölçmez ancak bunu olumlu veya olumsuz etkileyebilecek, şehrin sahip olduğu kaynaklar, bunların kullanımı, nitelikleri gibi özellikleri ölçerler. Dolaylı endekslerde yerel yönetime duyulan güven düzeyi, acil durum anlarında olağan hizmetlerin ortalama verilme süresi, şehirde faaliyet gösteren gönüllüler-sivil toplum kuruluşu ve üye sayıları gibi faktörler ele alınmaktadır. Bu endeks, geleceğe dönük tahminleri içeren diğer endekslere göre daha belirsiz durumları ölçmekte ve dolayısıyla bunların gerçeğe yakınlıkları ölçtükleri özelliklerin gerçekten dirençlilikle ilgisi olup olmadığına bağlıdır. Örneğin dirençte ele alınan sivil toplum üye sayısının kentin dirençliliğini ölçmede katkısı belirsiz bir durumdur. Bunun etkisi ancak örgütlü bir toplum olarak kriz anlarında ortaya çıkan birlik ruhunun, normale dönüşü veya yaraları sarmaya olan katkısıyla deneyimlenecek ve ölçülebilecektir¹⁷.

Endekste son olarak dirençlilik gösterge setlerinin yerel düzeyde oluşturulması, bunların kullanılması ve izlemeye yardımcı diğer göstergelerin neler olduğu

¹⁵ “Dirençli Şehir Endeksi”, 2018: 28-31

¹⁶ “Dirençli Şehir Endeksi”, 2018: 32

¹⁷ “Dirençli Şehir Endeksi”, 2018: 31-33

hakkında bilgi verilmiştir¹⁸. Kentlerin risk veya kriz durumlarının birbirlerinden farklı olması, bunların etki derecelerinin şehrin kendi dinamiklerine göre farklılık göstermesi nedeniyle gösterge setlerinin yerel düzeyde oluşturulması ve bunu yaparken de politika yapıcılarının, kentlerinin direncini artırma noktasında ortaya koydukları güçlü irade ve kararlılık önemli etken olarak ele alınmıştır. Şehirler kendilerine uygun direnç gösterge setlerini oluştururken uluslararası çalışmalarından, genel kabul görmüş ilkelerden, ulusal ve yerel düzeyde ortaya konmuş bilimsel çalışmalardan, demografi-ekonomi gibi istatistiksel verilerden özellikle yararlanmalı, burada elde edilen bilgiler ışığında kendi verilerini tutmalı ve bunu şeffaf bir şekilde kamuoyu ile paylaşmalıdır¹⁹.

2. KENTSEL DİRENÇLİLİĞİN BOYUTLARI

Literatürde farklı içerikler ve tanımlamalar yapılmasına karşın OECD, BM ve DB gibi uluslararası kuruluşlar şehirlerde dirençliliği sağlamanın ekonomi, çevre, toplum ve yönetim olmak üzere dört boyutu olduğunu kabul etmektedirler. Birbirleriyle yakın ilişkili olan bu alanların her birinde yapılacak sağlam politikalar ve uygulamalar ile kentin direncinin artırılacağı vurgulanmaktadır.

Şehirdeki sanayi kollarının çeşitlendirilmesi, inovasyonun desteklenmesi, istihdamın artırılması, işletme sayılarının artırılması, ekonomik çeşitliliğin desteklenmesi, harcanabilir gelir ve hane halkı gelirinin artırılması, kalifiye işgücünün yetiştirilmesi, insanların istihdama, eğitime, hizmetlere, beceri eğitimine adil bir biçimde erişebilir olması gibi faktörler şehirlerin ekonomik olarak dirençli olmasını sağlamaktadırlar²⁰. Bunların yanı sıra dinamik, yeniliklere ve teknolojik gelişmelere açık, erişilebilir bir ekonomi olması da ekonomik alanda kentsel direncin sağlanmasına katkı yapmaktadır²¹. Bir kentin yerel ekonomisinin güçlü olması veya kırsallığının az olması, o kentte yaşayan herkesi yakından ilgilendiren, yaşam kali-

¹⁸ “Dirençli Şehir Endeksi”, 2018: 5

¹⁹ “Dirençli Şehir Endeksi”, 2018: 33-38

²⁰ “Dirençli Şehir”, son güncelleme 11 Kasım, 2021, <https://www.oecd.org/cfe/regionaldevelopment/resilient-cities.htm>

²¹ Namık Kemal Öztürk ve Özge Demirel, “Çok Paydaşlı İş Birliği ve Dirençli Kent Açısından Montreal Şehri”. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*. Yıl 2021, Cilt 10, Sayı 2, 24 – 44.

telerini, refahını ve huzurunu artıran en önemli etkidir. Uluslararası çevreler tarafından kabul edilen ve ekonomik alanda kentin direncini artmasına yardımcı olacak çalışmalar, yeni veya var olan istihdamda artışa sebep olurken, kentte işsizliği azaltacak, alım gücünü artıracak ve yerel ekonominin gelişmesine katkı sağlayacak, dolayısıyla da yerel yönetimlerin öz gelirlerini de artıracaktır. Bu bakımdan yerel yönetimlerin, kentin ekonomisine katkı sağlayacak, kalkınmasına ve istikrarlı büyümesine imkân yaratacak koşulları, hizmetleri ve programları yapması ve bu konuda planlı tedbirler alması büyük önem arz etmektedir²².

Kentsel dirençliliğin çevre boyutunda; yeterli doğal kaynakların olması, bunların uygun şekilde kullanılması ve korunması, yeterli, güvenilir ve ihtiyaçları karşılayabilen altyapı sistemlerinin olması, arazi kullanımına yönelik tutarlı ve doğru politikaların olması, sürdürülebilir kentsel gelişimin olması, iklim değişikliğinin olası etkilerine karşı farkındalık olması gibi etkenler yer almaktadır²³. Ayrıca ekosistemin sağlam ve güçlü olması, bunun doğru politikalarla sürdürülebilir olması gerekmektedir²⁴.

Kentsel dirençliliğin toplumsal boyutunda; toplumun kapsayıcı, birleştirici ve uyumlu olması, vatandaş ağlarının aktif olması, katılım bilincinin olması, insanların sağlık, barınma, eğitim, beslenme gibi fırsatlara erişimini sağlamada eşitliğin olması, güvenli ve sağlıklı yaşam alanlarının olması gibi faktörlerin seviyesi etkili olmaktadır. Şehirlerin sürdürülebilir gelişimlerini sağlamak için örgütlü olsun ya da olmasın toplumun refahı önemli bir kriter olup, kentin tehlikelere açık yönünü ortaya koymaktadır²⁵.

Kentsel dirençliliğin son boyutu olan yönetim boyutunda ise; kurum, kuruluş, yönetici, karar alma süreci, aktif katılım gibi faktörler yer almaktadır. Uzun vadeli, reel planlama ile kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanıldığı, hesap verebilirliğin, şeffaflığın ve işbirliğinin ön planda olduğu şehir yönetimlerinde

²² Hasan Yaylı ve Hasan Kaya, "Belediyelerin Kentsel Dirençlilik Algısını Stratejik Planlardan Okumak: TR71 Bölgesi Örneği", 6. *Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu*, 25-27 Ekim 2021, Ankara.

²³ "Dirençli Şehir".

²⁴ Öztürk ve Demirel, "Çok Paydaşlı İş Birliği ve Dirençli Kent Açısından Montreal Şehri" s.3.

²⁵ "Dirençli Şehir".

kentsel direnç sağlanabilecektir²⁶. Ayrıca stratejik, yerinde ve doğru karar verme gücüne sahip yöneticiler ve entegre yaklaşımli politikalar sayesinde yönetsel açıdan kentin direncinin sağlanabilmesi mümkün olmaktadır²⁷.

Kentin direncini sağlama veya artırma noktasında etkili olan bu dört boyut birbirleriyle ilişki halindedir. Örneğin, sürdürülebilir kentsel kalkınma sadece çevresel boyutta değil aynı zamanda ekonomik ve toplumsal boyutta da kentin direncini artıracaktır. Bu bakımdan her bir boyut özelinde yapılacak olumlu yatırımlar ve katkılar, diğer boyutların da gelişmesine katkı sağlayacak ya da tam tersi, bir boyutta ortaya çıkan ve çözümlenmeyen bir sorun diğer boyutları da olumsuz şekilde etkileyecektir. Örneğin, sel durumunda yoksul ve arazi kullanımına uygun olmayan yapılarda yaşayanlar daha çok etkilenecek, toplumsal ve ekonomik boyut bu yönüyle daha da tahrip olacak, altyapı sistemleri büyük zarar göreceği için çevresel boyut olumsuz etkilenecek ve dolayısıyla tüm boyutlar olumsuz etkiye topyekûn maruz kalacaktır. Belirtilen bu sebeplerle kentsel dirençlilik için tüm boyutlar birlikte ele alınmalı ve riske açık yönleri telafi edilmelidir²⁸.

2.1. TR32 Bölgesi Aydın-Denizli-Muğla Büyükşehir Belediyeleri Stratejik Planlarında Ekonomik Dirençlilik

Bu bölümde, çalışmamızın konusunu oluşturan ve TR 32 Bölgesinde yer alan Aydın, Denizli ve Muğla Büyükşehir Belediyelerinin ekonomik dirençlilik sağlanması konusunda ki farkındalıkları, 2020-2024 Stratejik Planlarında ortaya konan hedef kartları ve bunları gerçekleştirmeye yönelik yürütülecek faaliyet ve projeler üzerinden ele alınmaktadır. Kentsel dirençliliğin ekonomik boyutunu değerlendireceğimiz 5 alt başlık; yerel istihdam alanlarının oluşturulması, yerel iş geliştirme teşvikleri, mesleki beceri kazandırma eğitimleri, sektörel çeşitliliğin artması hedefleri ve öz gelirlerin artırılmasıdır²⁹.

²⁶ “Dirençli Şehir”.

²⁷ Öztürk ve Demirel, “Çok Paydaşlı İş Birliği ve Dirençli Kent Açısından Montreal Şehri” s.4

²⁸ “Dirençli Şehir”.

²⁹ Yaylı ve Kaya, “Belediyelerin Kentsel Dirençlilik Algısını Stratejik Planlardan Okumak”.

Tablo 2. TR32 Bölgesi Büyükşehir Belediyeleri Stratejik Planlarında Ekonomik Dirençlilik

Ekonomik Dirençlilik Alt Başlıklar	Aydın Büyükşehir Belediyesi	Denizli Büyükşehir Belediyesi	Muğla Büyükşehir Belediyesi
1- Yerel İstihdam Alanlarının Oluşturulması	H6.2: Kırsal nüfus ekonomisinin güçlendirilmesi ve istihdamın artırılması		
2- Yerel İş Geliştirme Teşvikleri		H10.1: Denizli'nin kalkınma önceliklerini ve sorunlarını dikkate alan katılımcı çalışmalarını desteklemek	H6.1: Muğla turizmni geliştirmek için yapılan faaliyetleri artırmak ve bu konuda faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlara destek vermek H6.2: Her yıl en az 1 alternatif veya yöresel tarım ve hayvancılık ürünün yetiştirilmesini sağlamak
3- Mesleki Beceri Kazandırma Eğitimleri	H7.4: Toplumdaki spor bilincinin artırılmasına yönelik faaliyetlerin geliştirilmesi	H1.4: Kurumsal kapasiteyi ve verimliliği artırmak için insan kaynakları yönetimini geliştirmek ve nitelikli insan kaynağı ile kaliteli hizmet sunmak H9.1: Sportif faaliyetleri geliştirerek geniş kitlelere yaymak H10.2: Meslek edindirme faaliyetleri ile kent ekonomisine katkı sağlamak	H7.1: Bünyemizde bulunan spor branşları ile yapılan etkinlikleri ve amatör sporu destekleyecek faaliyetleri artırmak H9.2: Çalışanların mesleki ve kişisel gelişimlerine katkı sağlamak adına personelin tamamına hizmet içi eğitimler düzenlemek
4- Sektörel Çeşitliliğin Artması Hedefleri	H6.1: Tarımsal faaliyetlerde üretimin, ürün kalitesinin ve çeşidinin artırılması H6.3: Yerel çeşitlerin, gen kaynaklarının korunması ve bu kaynakların yaygınlaştırılmasının sağlanması	H10.3: Kırsal ve tarımsal alanlardaki faaliyetlerin gelişmesine yönelik destek hizmetleri vermek H10.4: Turizmin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesini sağlamak	H6.3: Kırsal kalkınmanın sağlanması amacıyla her yıl en az 1 proje üretmek H6.4: Desteklenen kooperatif sayısını her yıl artırmak
5- Öz Gelirlerin Artırılması		H1.2: Mali kaynakları ve varlıkları etkin yönetmek	H9.1: Kaynak kullanımının etkinliğini artırmak H9.4: Taşınmazların tasarrufu ile öz gelirleri her yıl artırmak H9.5: Gelir artışı sağlayarak mali kapasiteyi güçlendirmek

2.2. TR32 Bölgesi Aydın-Denizli-Muğla Büyükşehir Belediyeleri Stratejik Planlarında Çevresel Dirençlilik

Bu bölümde, çalışmamızın konusunu oluşturan ve TR 32 Bölgesinde yer alan Aydın, Denizli ve Muğla Büyükşehir Belediyelerinin çevresel dirençlilik sağlanması konusunda ki farkındalıkları, 2020-2024 Stratejik Planlarında ortaya konan hedef kartları ve bunları gerçekleştirmeye yönelik yürütülecek faaliyet ve projeler üzerinden ele alınmaktadır. Kentsel dirençliliğin çevresel boyutunu değerlendireceğimiz 5 alt başlık; afet hazırlık tedbirleri, doğal kaynakların korunması, düzenli kentleşmenin sağlanması, yeni yeşil alanlar oluşturulması ve altyapı iyileştirme çalışmalarıdır³⁰.

Tablo 3. TR32 Bölgesi Büyükşehir Belediyeleri Stratejik Planlarında Çevresel Dirençlilik

Çevresel Dirençlilik Alt Başlıklar	Aydın Büyükşehir Belediyesi	Denizli Büyükşehir Belediyesi	Muğla Büyükşehir Belediyesi
1- Afet Hazırlık Tedbirleri	H3.4: Afet risklerine ilişkin etüt çalışmalarının yapılması H3.5: Kentsel dönüşüm hizmetlerinin gerçekleştirilmesi	H6.1: Afet ve acil durumlara müdahale ve iyileştirme etkinliğini artırmak H6.2: Kentsel risklerin belirlenerek etkin afet yönetimini sağlamak ve afet bilincini geliştirmek	H8.1: İtfai olaylar, afet ve acil durumlar açısından ilimizde yaşanacak can ve mal kaybını asgari seviyeye indirmek
2- Doğal Kaynakların Korunması	H4.1: Yenilenebilir kaynaklar ile alternatif enerji kaynaklarının artırılması ve çeşitlendirilmesi H4.3: Atık yönetiminin sağlanması	H5.2: Katı atık yönetimini sağlamak	H1.1: Sorumluluk alanımızın tamamında deniz kirliliği ile daha etkin bir şekilde mücadele etmek ve çevreci tesisler kurmak H1.2: İklim değişikliğini azaltacak ve buna uyum sağlayacak eylem planları yapmak H1.3: Atıkları çevreye zarar vermeden bertaraf ederek, yaşama olanağına

³⁰ Yaylı ve Kaya, “Belediyelerin Kentsel Dirençlilik Algısını Stratejik Planlardan Okumak”.

			<p>sahip daha çok temiz alan oluşturmak</p> <p>H1.4: Hafriyat toprağı inşaat ve yıkıntı atıklarının kontrolü ile bertarafını yapmak</p> <p>H1.5: Kent içi projeli yolların yağmursularının çevre ve insan sağlığına zarar vermeden toplanmasını sağlamak</p> <p>H5.2: Ulaşım sistemine bağlı karbon emisyonunu %10 azaltmak</p> <p>H5.4: Belediyemiz tarafından sunulan liman hizmetlerini çevreye daha duyarlı hale getirmek</p> <p>H6.5: İlimizdeki sulama tesislerinin bakım-onarım-yenileme işlemlerine katkı sağlamak</p>
3- Düzenli Kentleşmenin Sağlanması	<p>H3.1: Kırsal ve kentsel alanların planlı ve sağlıklı gelişiminin kentimizin değerleri ile uyumlu olarak sağlanması</p> <p>H3.2: Sosyal alanların ve teknik donatı alanlarının artırılması</p> <p>H3.5: Kentsel dönüşüm hizmetlerinin gerçekleştirilmesi</p>	<p>H5.1: Çevre ve insan sağlığını koruyarak yaşam kalitesi yüksek bir kent oluşturmak</p> <p>H9.2: Halkın sağlıklı yaşam alışkanlıklarını geliştirmek, buna uygun mekânlar oluşturmak</p>	<p>H4.1: Tüm ilçelerde gerekli alanlarda bütüncül plan ya da plan revizyonlarını yapmak</p> <p>H4.3: Her yıl en az 1 restorasyon projesi hazırlamak</p> <p>H4.4: Her yıl en az 4 mimari uygulama projesi hazırlamak veya hazırlatılmak</p>
4- Yeni Yeşil Alanlar Oluşturulması	H4.2: Ekosistem dengesini koruma kapsamında çevre kirliliğinin azaltılması ve yeşil alanların artırılması	H5.4: Yeşil alanları korumak ve arttırmak	H1.6: Yeşil alanları sürdürülebilir kılmak ve yeşil alan miktarını %5 artırmak
5- Altyapı İyileştirme Çalışmaları	<p>H2.2: Ulaşım altyapısının güçlendirilmesi</p> <p>H3.3: Altyapı-üstyapının güçlendirilmesi ve yenilenmesi</p>	H4.1: Denizli'nin ulaşım altyapısını güçlendirmek	H5.6: Altyapı yatırım programlarını ilgili kurum ve kuruluşların tamamı ile birlikte yaparak, projeleri tam zamanında bitirmek

2.3. TR32 Bölgesi Aydın-Denizli-Muğla Büyükşehir Belediyeleri Stratejik Planlarında Toplumsal Dirençlilik

Bu bölümde, çalışmamızın konusunu oluşturan ve TR 32 Bölgesinde yer alan Aydın, Denizli ve Muğla Büyükşehir Belediyelerinin toplumsal dirençlilik sağlanması konusunda ki farkındalıkları, 2020-2024 Stratejik Planlarında ortaya konan hedef kartları ve bunları gerçekleştirmeye yönelik yürütülecek faaliyet ve projeler üzerinden ele alınmaktadır. Kentsel dirençliliğin toplumsal boyutunu değerlendireceğimiz 5 alt başlık; sosyal ve kültürel etkinlikler, etkili acil müdahale hizmetleri, sağlık hizmetleri, eğitim hizmetleri ve suçu önlemeye yönelik tedbirlerdir³¹.

Tablo 4. TR32 Bölgesi Büyükşehir Belediyeleri Stratejik Planlarında Toplumsal Dirençlilik

Toplumsal Dirençlilik Alt Başlıklar	Aydın Büyükşehir Belediyesi	Denizli Büyükşehir Belediyesi	Muğla Büyükşehir Belediyesi
1- Sosyal ve Kültürel Etkinlikler	H5.3: Toplumsal uzlaşma, dayanışma ve huzuru tesis edici organizasyonların düzenlenmesi H8.3: Sanatsal, kültürel ve sportif etkinliklerle sosyal yaşama katkı sağlanması	H8.1: Kültürel değerleri tanıtmak ve kültürel, sosyal ve sanatsal faaliyetleri geliştirerek geniş kitlelere yaymak H8.2: Kültürel, sosyal, kurumsal ve hizmet altyapısını güçlendirmek	H3.1: Muğla'nın farklı yapılarıdaki 13 ilçesinin sosyal ve kültürel durumunu göz önünde bulundurarak yapılan etkinliklerin sayısını artırarak daha geniş kitlelere ulaşımını sağlamak H3.2: Tiyatro, konser, şenlik ve festival dışında kalan, sanatın ve kültürün artmasına katkı sağlayacak faaliyetleri artırmak H3.3: Muğla Büyükşehir Belediyesi Orkestrasının gelişimini sağlamak, Muğla genelinde yapılacak evrensel müzik etkinliklerini artırmak ve katkı sunmak H3.5: Tarihsel ve kültürel değer taşıyan sahibi olduğumuz en az 4 tesise işlev kazandırmak
2- Etkili Acil Müdahale Hizmetleri			H8.1: İtfai olaylar, afet ve acil durumlar açısından ilimizde yaşanacak can ve mal kaybını asgari seviyeye indirmek

³¹ Yaylı ve Kaya, "Belediyelerin Kentsel Dirençlilik Algısını Stratejik Planlardan Okumak".

3- Sağlık Hizmetleri	H7.1: İnsan, hayvan ve çevre sağlığını korumaya yönelik çalışmalar yürütülmesi H7.2: Etkili bir şekilde sağlık hizmetlerinin verilmesi ve bu hizmetlerin sürekliliğinin sağlanması	H5.3: Sokak hayvanlarını korumak, rehabilite edilmesine yönelik faaliyetleri sürdürmek ve belediyemize ait hizmet binalarında vektör mücadelesini yürütmek H7.1: Dezavantajlı grupları desteklemek ve toplumsal yaşamla bütünleşmelerini sağlamak	H2.2: Sağlık hizmetlerinin kapsamını ve kalitesini artırmak H2.4: Çevre ve toplum sağlığı açısından büyük öneme sahip vektör mücadelesini tüm ilde yapmak ve rehabilite edilmemiş sokak hayvanı bırakmamak H2.5: Çiftlikten sofraya sağlıklı ve güvenli et temini hizmetini uluslararası standartlara uygun olarak sürdürmek
4- Eğitim Hizmetleri	H5.1: Dezavantajlı gruplara koruyucu, eğitici ve güçlendirici sosyal hizmetler sunulması H8.2: Gençlerimizin, çocuklarımızın sosyalleşmelerine ve eğitim hayatlarına katkı sağlayacak faaliyetlerin yürütülmesi	H7.2: Sosyal yardımların etkinliğini artırmak	H3.4: Muğla Büyükşehir Belediyesi Konservatuvarında bulunan bölümlerde eğitim gören öğrenci sayısını artırmak, yetiştirdiği sanatçılarla Muğla'nın kültür hayatına katkı sunmak
5- Suçu Önlemeye Yönelik Tedbirler	H1.5: Etkin, etkili denetim ve muhakat hizmetlerinin sunulması	H7.3: Gıda güvenliği ve kentin düzenini sağlamaya yönelik denetim faaliyetlerini yürütmek	H8.2: Hemşerilerimizin sağlıklı, huzurlu yaşamalarını sağlamak için denetimlerimizi artırmak H8.3: Şehrimize kalitesiz ve güvensiz meyve-sebze giriş-çıkışını engellemek

2.4. TR32 Bölgesi Aydın-Denizli-Muğla Büyükşehir Belediyeleri Stratejik Planlarında Yönetimsel Dirençlilik

Bu bölümde, çalışmamızın konusunu oluşturan ve TR 32 Bölgesinde yer alan Aydın, Denizli ve Muğla Büyükşehir Belediyelerinin dirençliğin yönetim alanında sağlanması konusunda ki farkındalıkları, 2020-2024 Stratejik Planlarında ortaya konan hedef kartları ve bunları gerçekleştirmeye yönelik yürütülecek faaliyet ve projeler üzerinden ele alınmaktadır. Kentsel dirençliliğin yönetimsel boyutunu değerlendireceğimiz 5 alt başlık; yerel katılımın sağlanması, açık, şeffaf ve hesap

verebilir yönetim, yöneticilerin halka yakınlığı ve erişilebilirliği, kamuoyu yoklamalarına başvurulması ve aktif kent konseyi yapılanmasıdır³².

Tablo 5. TR32 Bölgesi Büyükşehir Belediyeleri Stratejik Planlarında Yönetimsel Dirençlilik

Yönetimsel Dirençlilik Alt Başlıklar	Aydın Büyükşehir Belediyesi	Denizli Büyükşehir Belediyesi	Muğla Büyükşehir Belediyesi
1- Yerel Katılımın Sağlanması		H2.3: Paydaşlarla iletişimi ve işbirliğini güçlendirmek amacıyla halkla ilişkileri toplumsal destek ve katılım esaslı yürütmek	H10.1: Halkın karar alma süreçlerine katılımını artırmak H10.2: Paydaşlarla sürdürülebilir ilişkiler kurmak ve devamlılığını sağlamak H7.2: Sosyal Gençlik Masası aracılığıyla ilimizdeki tüm gençlerin sosyal etkinliklere katılımını sağlamak
2- Açık, Şeffaf ve Hesap Verebilir Yönetim	H1.3: Mali yönetimin sürdürülebilirliğinin sağlanması H1.4: Bilgi yönetim sisteminin geliştirilmesi		
3- Yöneticilerin Halka Yakınlığı ve Erişilebilirliği			
4- Kamuoyu Yoklamalarına Başvurulması			
5- Aktif Kent Konseyi Yapılması		Var	

³² Yaylı ve Kaya, “Belediyelerin Kentsel Dirençlilik Algısını Stratejik Planlardan Okumak”.

SONUÇ

Bugün kentler iklim değişikliği temelinde doğal veya insan kaynaklı afetlerle, yönetsel, toplumsal veya ekonomik temelli krizlerle ve hatta yakın zamanda yaşadığımız küresel salgın hastalık gibi etkenler sebebiyle birçok sorunla mücadele etmek zorundadırlar. Kentlerin direncini azaltan bu etkenlere hızlı nüfus artışı ve kentleşmenin beraberinde getirdiği sorunlar da eklenince sınırlı kaynaklarıyla hizmet vermeye çalışan yerel yönetimler daha da büyük sıkıntı içerisinde girmektedirler. Bu durumda da kentini iyi tanıyan, risklerini iyi tanımlayan, acil durumlar için esnek, yerinde, hızlı, alternatifli çözümler ortaya koyan, hazırlıklı ve planlı kent yönetimleri hemşerilerine daha etkin ve verimli hizmet sunabileceklerdir.

Kentlerin direnç kapasitelerini değerlendirmek ve güçlendirmek noktasında OECD, BM, DB gibi uluslararası kuruluşlar kentlerin dirençliğini ekonomik, çevresel, toplumsal ve yönetsel alanlarda tanımlayan kriterler belirlenmiş ve kent yönetimlerinin tüm politika belgelerinde kentlerini daha dirençli hale getirecek önlemleri almaları, hizmetlerini ve gelecek planlarını bunun üzerine inşa etmeleri gibi hususlara dikkat çekmişlerdir. Ayrıca kent yönetimlerinin politika belgelerinde, krizlerin meydana getirdiği hasarların giderilmesinden daha çok, kentin risklerini belirleme, azaltma, tatbikat ve hazırlık çalışmalarını içerecek şekilde yapılmalarının daha önemli olduğuna vurgu yapılmıştır³³.

Çalışmamızda uluslararası kuruluşlar tarafından ortak görüş ekseninde belirlenen kriterlere göre TR32 bölgesinde yer alan Aydın, Denizli ve Muğla Büyükşehir Belediyeleri Stratejik Planları ele alınmış ve bu kent yönetimlerinin kentsel direnci artırmak noktasındaki farkındalıkları değerlendirilmiştir. Bu noktada ilgili kent yönetimlerinin ekonomik, çevresel ve toplumsal direnci artırmak üzere stratejik planlarında konunun özenle ele alındığı, hedeflerin bunu gerçekleştirmeye yönelik ortaya konulduğunu söylemek mümkündür. Aydın, Denizli ve Muğla Büyükşehir Belediyeleri genel olarak, toplumsal direncin artırılması alanının alt başlı-

³³ Fatma Neval Genç, "Türkiye'de Doğal Afetler ve Doğal Afetlerde Risk Yönetimi", *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Şubat 2007, Sayı 9, 201-226.

ğı olan “etkili acil müdahale hizmetleri” dışında belirlenen tüm alt başlıklarda stratejik planlarında hedefler ortaya koymuştur. Bu da ilgili kent yönetimlerinin genel olarak ekonomik, çevresel ve toplumsal alanlarda kentsel dirençlerini sağlamaya dönük çalışmalar yaptığını göstermektedir.

Öte yandan ele alınan belediyeler tarafından hazırlanan stratejik planlarda, yönetsel alanda kentsel direnci artırmaya yönelik olarak belirlenen 5 temel başlıkta görece olarak farkındalığın eksik olduğu ya da bu başlıkların belirlenen hedeflerde yeterli seviyede ele alınmadığı değerlendirilmektedir. Kentlerin yönetsel dirençlerini sağlamak için “yöneticilerin halka yakınlığı ve erişilebilirliği”, “kamuyu yoklamalarına başvurulması” ve “aktif kent konseyi yapılanması” başlıklarının ilgili kent yönetimlerinin stratejik planlarında hedefler kısmında ele alınmadığı görülmektedir. Bu da yönetsel dirençlilik üzerine özenli bir çalışma ve konuyla ilgili gerekli farkındalığın olup olmadığı konusunda yeterli bilgi elde edilmesine engel olmaktadır. Yine ilgili kent yönetimlerinin stratejik planlarının hedef kısımlarında “açık, şeffaf ve hesap verebilir yönetim” başlığı kısmen göz ardı edilmesine karşın bu konuda genel bir prensip belirlendiği ve bunun genel yönetim ilkesi olarak ele alındığı görülmektedir.

Kentsel dirençliliğin yönetsel boyutta sağlanması için diğer bir önemli araç kent konseyleridir. Büyükşehir belediyesi sınırlarının il mülki sınırları ile özdeşleştirilmesi kent konseyleri açısından da yeni değişiklikler meydana getirmiştir. Nitekim daha önce il belediye sınırlarında oluşturulan kent konseylerinin genel kurullarının nasıl ve kimlerden oluşacağı tartışma konusudur. Bu kapsamda bazı büyükşehirler 6360 sayılı Yasa öncesi sınırlarını baz alarak kent konseyi oluştururken bazıları ise herhangi bir kent konseyi örgütlenmesine gitmeden kent konseylerinin ilçelerde oluşturulması yolunu seçmiştir. Ancak 5216 sayılı Yasanın 28. maddesi gereğince 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 76. maddesine dayanılarak büyükşehir belediyelerinde de kent konseyi oluşturulması gerekmektedir. Büyükşehirlerde kent konseyi 5393 sayılı Kanun’a dayandırılarak oluşturulabilir ancak bu konseylerin karar ve yürütme organlarının il, ilçe ve belde belediyelerinden farklı olarak nasıl oluşturulacağı ile ilgili herhangi bir hüküm bulunmaması yönetsel ve siyasal

karışıklıklara sebep olmuştur. Bununla birlikte uygulamada bazı büyükşehirlerde kent konseyleri oluşturulmadığı bazı illerin kent konseylerinin ise eskisi gibi il belediye sınırlarını kapsayacak şekilde bir katılım mekanizması oluşturularak kent konseylerini oluşturdukları görülmektedir. Bu kapsamda 5393 sayılı Kanun gereğince büyükşehirlerde kent konseyleri oluşturulması gerekmele birlikte bu kent konseylerinin nasıl, nerede ve kimlerden oluşturulacağına ilişkin herhangi bir yasal mevzuat bulunmamaktadır³⁴. Bu nedenle büyükşehir belediyelerinde kent konseylerinin aktif çalışması yönetimlerin tercihlerine göre değişmektedir. Buna göre çalışmamızın temel konusunu oluşturan Aydın ve Muğla Büyükşehir Belediyelerinde kent konseyi bulunmazken, Denizli Büyükşehir Belediyesi bünyesinde aktif bir kent konseyi bulunduğu görülmektedir.

Sonuç olarak çalışmamızın temel varsayımında da belirtildiği üzere Aydın, Denizli ve Muğla Büyükşehir Belediyelerinin kentsel dirençlilik konusunda belli düzeyde farkındalıklarının olduğu, kentlerin dirençlerini geliştirmek için çaba sarf ettikleri ve bu konudaki düşüncelerinin de stratejik planlarında belirtilen hedeflerle uyumlu olarak ele alındığı görülmüştür. Bununla beraber ilgili belediyelerin stratejik planlarında dirençli kent, kentsel dirençlilik gibi kavramlara yer vermediği görülmüştür. Bunun, kavramın ülkemizde yeni tartışılmaya başlamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu alanda yapılan çalışmaların artmasına paralel olarak bu kavramların önümüzdeki dönemlerde politika belgelerinde yerini alacağı düşünülmektedir. Son olarak Muğla Büyükşehir Belediyesinin hedef koyarken diğerlerine göre daha dikkatli davrandığı ve ölçülebilir net hedefler koyduğunu da belirtmemiz gerekir. Hedeflerin iddialı ve ulaşılabilir olmasını sağlamak için mutlaka ölçülebilir nitelikte olması gerekir. Ölçülemediği zaman ne kadarının gerçekleştiğini anlamak mümkün değildir.

³⁴ Belli, "Büyükşehirlerde Kent Konseyi Sorunsalı Üzerine Bir Alan Araştırması", *Global Journal of Economics and Business Studies Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 2016:3

KAYNAKÇA

- [1] Belli, A. “Büyükşehirlerde Kent Konseyi Sorunsalı Üzerine Bir Alan Araştırması”. *Global Journal of Economics and Business Studies Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*. 2016.
- [2] www.gjebs.com - ISSN: 2147-415X Kış-2016 Winter-2016 Cilt: 5 Sayı: 10 (01-23) Volume: 5 Issue: 10 (01-23).
- [3] Ersavaş, Kavanoz, S., “ Kentsel Direnç Kavramı Üzerine”. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2(1): 5-24.
- [4] Etinay, N., Egbu, C. ve Murray V. “Building urban resilience for disaster risk management and disaster risk reduction”. *Procedia Engineering*, 212, 575-582.
- [5] Genç, F. Neval. *Doğal Afet Riskleri ve Türkiye’de Kentleşme*, 387-406.
- [6] Genç, F. Neval. Türkiye’de Doğal Afetler ve Doğal Afetlerde Risk Yönetimi, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Şubat 2007, Sayı 9, 201-226.
- [7] Godschalk, D., R. “Urban Hazard Mitigation: Creating Resilient Cities”, *Natural Hazard Review*, 2013, 4(3): 136-143.
- [8] Öztürk, Namık Kemal ve Özge Demirel. “Çok Paydaşlı İş Birliği ve Dirençli Kent Açısından Montreal Şehri”. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*. Yıl 2021, Cilt 10, Sayı 2, 24 – 44.
- [9] Yaylı, Hasan ve Hasan Kaya. “Belediyelerin Kentsel Dirençlilik Algısını Stratejik Planlardan Okumak: TR71 Bölgesi Örneği”, 6. *Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu*, 25-27 Ekim 2021, Ankara.
- [10] Dünya Bankası. “Türkiye Nüfusu”. Son güncelleme 15 Kasım, 2021. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS?end=2020&location s=TR&start=1960&view=chart>.
- [11] Yatırım Destek Raporu. Son güncelleme 14 Ocak, 2022, <https://www.yatirimadestek.gov.tr/>.
- [12] <https://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/kaynak-verimliliği-i-85689> (11.11.2021)
- [13] Dirençli Şehir Endeksi. OECD Regional Development Working Papers, Son güncelleme 10 Kasım, 2021.
- [14] Dirençli Şehir. OECD. Son güncelleme, 11 Kasım, 2021.
- [15] <https://www.oecd.org/cfe/regionaldevelopment/resilient-cities.htm>
- [16] <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/6f1f6065->

- [17] https://unhabitat.org/sites/default/files/documents/2019-05/cityrap-tool_booklet_05032019- Son güncelleme 10 Ekim, 2021.
- [18] https://cri.sphaera.world/community_resources. Son güncelleme 20 Ekim, 2021.
- [19] Birleşmiş Milletler-Habitat. <https://urbanresiliencehub.org/what-is-urban-resilience/> Son güncelleme 7 Ekim, 2021.
- [20] Dirençli Şehirler Ağı, (2021), <https://resilientcitiesnetwork.org/>. Son güncelleme 17 Ekim, 2021.

SAKİN KENT HAREKETİNİN NÜFUS KRİTERİ BAĞLAMINDA SEFERİHİSAR VE HALFETİ ÖRNEKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Şuheda Altunok* - Şükrü Nişancı**

GİRİŞ

Küreselleşme günümüzde birçok önemli gelişmenin sebebi ve sonucu olarak gösterilmektedir. Bunlardan biri de şüphesiz ulusal kalkınmanın eski önemini kaybetmesidir. Küreselleşme ile dünya bir “küresel köy” haline dönüşmüştür (McLuhan 1992). Sınırların muğlaklaştığı veya ortadan kalktığı günümüzde her sınır aşılabılır, her haber duyulabilir, her ürün tüketilebilir hale gelmiştir. Sınırların muğlaklaşması kentler için bazı bakımlardan büyük fırsatlar doğurmuştur. Örneğin kentler özellikle iktisadi ve idari açılardan kendi kaderlerini tayin edebilme hakkı kazanmış, doğrudan birbirleri ile etkileşime geçebilmişlerdir (Mulgan, 1995: 207). Böylelikle küreselleşme sürecinde ulusal kalkınmanın önemi azalırken kent odaklı kalkınma önem kazanmaya bırakmıştır. Bu süreçte kentlerin kalkınmasını sağlayacak bir dizi ulusal ve uluslararası çalışma yürütülmüştür. Bunlardan biri de Cittaslow oluşumudur. Cittaslow, Türkçe karşılığı ile Sakin Kent; sakinliğin hazzını yaşayan, etrafına bakan, gözlemleyen, insanların sosyalleşebileceği, doğaya kentin gelenek ve göreneğine sahip çıkan bununla birlikte gelişmiş, çevreye duyarlı teknoloji kullanan, insan, hayvan ve çevre dostu belediyecilik hedefi ile yola çıkmış bir

* Atatürk Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü, suhedaaltunok@atauni.edu.tr

** Atatürk Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü, sukrunisanci@atauni.edu.tr

oluşumdur. Cittaslow oluşumu temelde kentlerin yerel ve özgün özelliklerini kaybetmeden kalkınabilmesi amacını gütmektedir. Cittaslow oluşumu Avrupa ülkelerinde yaygınlığını sürdürürken, çatısı altında bulunan kentleri kısa sürede ulusal ve uluslararası arenada tanıtılarak bu kentlerin turizm potansiyelini artırması ile az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde de ilgi görmeye başlanmıştır. Burada Cittaslow oluşumunun içinde bulunduğu dilemmadan söz etmek gerekir. Bir felsefesi olduğunu savunan ve kentlerin yerel ve özgün niteliklerini korumayı hedef edinmiş bu oluşum, aynı zamanda kentlerin turizm potansiyelini önemli ölçüde artırmakta ve bunun bir sonucu olarak kentlerin sakinliğini tehlikeye atabilmektedir. Dolayısı ile Cittaslow oluşumunun bizzat kendi yapısından kaynaklanan bir şekilde bu niteliğe sahip olmak isteyen kentleri bir tercih yapmak zorunda bıraktığı ileri sürülebilir. Bu tercih turizm potansiyelini geliştirerek ekonomik kalkınmayı sağlama veya kentin yerel ve özgün niteliklerini koruma arasındadır. Bu duruma özellikle Uluslararası Cittaslow Birliği'nin belirlemiş olduğu nüfus kriterinin işlevsizliğinin neden olduğu söylenebilir. Bu düşünceyi Seferihisar ve Halfeti örnekleri ile desteklemek mümkündür.

Bu çalışmada, Türkiye'deki Cittaslow ağının temsilcilerinden Seferihisar ve Halfeti'nin Cittaslow çatısı altında yer aldıktan sonra sahip oldukları kendi yörelerine turist çekme potansiyelleri birliğin belirlemiş olduğu nüfus kriteri bağlamında değerlendirilecektir. Çalışmanın amacı iki örnekten yola çıkarak Cittaslow niteliği kazanan kentlerde oluşan turizm potansiyelinin kentlerin sakinlikleri üzerinde oluşturduğu baskıyı ortaya koymaktır. Bu kapsamda bizzat oluşum içindeki çelişkilerin kentlerin sakinliğini kaybetme tehdidi oluşturduğunu açıklama ve nüfus kriterinin işlevsizliğini, kriterin yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koyma hedefi güdülmüştür.

Bu amaçlar doğrultusunda Sakin Kent niteliği kazanmadan önce görece yüksek bir turizm potansiyeli taşıyan (Halfeti) ve düşük bir turizm potansiyeli taşıyan (Seferihisar) kentlerin yıllık ve dönemlik nüfus değişikliğinin gözlemlenmesi çalışmanın amacına uygunluk taşımaktadır. Böylelikle nüfus ve turizm potansiyelindeki artışta Sakin Kent oluşumunun etkisi gözler önüne serilmiş olacaktır.

Çalışmada yöntem olarak kritik durum örnekleme kullanılmıştır. Bu örneklemenin seçilmesinin nedeni zaman ve imkân yönünden sahip olduğumuz deza-

vantajı ortadan kaldıracak genellemeler yapmaktır. Bu kapsamda Seferihisar ve Halfeti, Sakin Kent niteliği kazandıktan sonra nüfus kriterini aşmış dolayısı ile sakinliğini kaybetmişse diğer Sakin Kentlerde de benzer durum yaşanabilir savı üzerinde durulacaktır. Çalışmada faaliyet raporlarından, ulusal ve yerel istatistiki çalışmalardan ve araştırma metinlerinden faydalanılmıştır. Nitekim belediyelerin faaliyet raporlarını oluşturmaması veya bu raporları kamuoyu ile paylaşmaması çalışmayı sınırlandırmıştır.

1. SAKİN KENT

Sakin Kent oluşumunun temeli çevre sorunlarına dayanmaktadır. 1987 yılında Brundtland Raporu bir diğer adı ile “Ortak Geleceğimiz” yayınlanmıştır. Rapor, çevre konusunda hak temelli bir yaklaşım oluşturarak “kuşaklar arası adalet” ilkesinin benimsenmesi için zemin hazırlamıştır. Bu da “sürdürülebilir kalkınma” anlayışını ortaya çıkarmıştır. İlk kez “Ortak Geleceğimiz” raporunda kullanılan kavram; bugünün ihtiyaçlarını gelecek neslin ihtiyaçlarını karşılayabilme olanaklarını riske atmadan karşılamak olarak ifade edilmiştir. Bu kapsamda özellikle üretim ve tüketim kalıplarının değişmesi üzerinde durulmuştur (Alagöz, 2007: 9).

Üretim ve tüketim kalıplarının değişmesi her hâlükârda küreselleşmenin sisteme entegre ettiği hızın önemini yitirmesi ile mümkün olmaktadır. Kentler artık hız ile özdeşleşen ve hızla tüketilen mekânlar haline dönüşmüştür. Yaşamının, çalışmanın, yemenin, içmenin, yürümenin, hareket etmenin hızına ayak uydurmaya çalışan kentler yalnızca bu hız doğrultusunda tasarlanmamış aynı zamanda öz yeterliliğini de kaybetmiştir (Cittaslow Türkiye, 2019).

Kentlerin yaşadığı bu dönüşüm eleştirilere maruz kalmıştır. İlk olarak küreselleşmenin ortaya çıkardığı “küresel köy” mantığının Batı kültürünü diğer toplumlara empoze ettiği ve bir kültür aşınmasının yaşandığı belirtilmiştir. Ritzer küreselleşme olgusunu tüm dünyada yaygınlaşan fast food kültürü ile açıklamaya çalışarak “Toplumun McDonalddlaştırılması” olarak ifade etmiştir. Tıpkı yemek sektöründe fast food kültürünün baskın gelmesi ve böylelikle yerel, özgün yemeklerin unutulmaya yüz tutması gibi Batı kültürü haricindeki kültürler de unutulmaya yüz tutmaktadır (Ritzer, 2014).

“Sakin Kent” tüm bu sorunlara alternatif bir çözüm yolu olarak ortaya çıkmıştır. Sakin Kent oluşumunun temelleri 1999 yılında İtalya’da Paolo Saturni’nin öncülüğünde atılmıştır. Kısa zamanda büyük ilgi görmüş ilk olarak İtalya’daki bazı kentler (Bra, Positano ve Orvieto) sonrasında ise İngiltere, İspanya, Portekiz, Avusturya, Polonya, Norveç ve Almanya’da da birçok kent Sakin Kent unvanını kazanmıştır. Günümüzde ise 30 ülkede 278 üye belediye ile gelişimi ve yaygınlığını sürdürmektedir (Cittaslow Türkiye, 2021).

Sakin Kent hareketinin simgesi turuncu renkli salyangozdur. Bir kentin Sakin Kent niteliği kazanabilmesi iki temel şarta bağlıdır. İlki kentlerin üyelik için yaptığı çalışma ve projelerin 7 ana başlık altında toplanan 72 kriter üzerinden 50 puanı geçmesidir. Kriterlerden en az 50 puan alabilecek durumda olan kent, ilk olarak Ulusal Cittaslow Birliği’nin merkezine, merkezin onayı alındıktan sonra ise İtalya’nın Orvieto kentinde bulunan Uluslararası Cittaslow Birliği’ne başvuru yapmaktadır. Bir ülkede üç Sakin Kent bulunduğu takdirde ulusal ağ kurulmaktadır. Kurulan bu ulusal ağın görevi, ülkedeki adaylık sürecini yönetmek ve genel merkez ve kendi ülkesinde Sakin Kent unvanı kazanmış kentlerle iletişimi sağlamaktır (Cittaslow Türkiye, 2021). İkinci şart ise kentin nüfusunun 50 bin veya altında olmasıdır. Sakin Kent niteliği kazanan bir kent, nüfusunun 50 bini aşması durumunda sahip olduğu bu niteliği kaybedecektir.

2. TÜRKİYE’DE SAKİN KENT

Türkiye’de Sakin Kent hareketi ilk olarak İzmir’e bağlı Seferihisar’ın Cittaslow ağına katılmasıyla başlamıştır. 28 Kasım 2009 tarihinde Cittaslow ağına katılan Seferihisar Türkiye’nin 1. dünyanın 129. Sakin Kent’i unvanını taşımaktadır. Daha sonrasında Akkaya, Yenipazar ve Gökçeada da bu unvanı almaya hak kazanmış böylelikle Cittaslow ulusal ağı kurulmuştur. 2021 yılı itibari ile ülkemizde 17 adet Sakin Kent bulunmaktadır (Cittaslow Türkiye, 2021).

Türkiye’deki Sakin Kent olmaya aday kentler turizm potansiyelleri açısından ikiye ayrılabilir. İlk kategoride Akkaya, Gökçeada gibi turizm sektörü açısından kısıtlı da olsa ün kazanmış yöreler ikinci kategoride ise Taraklı, Uzundere gibi turizm faaliyeti açısından geri kalmış yöreler yer almaktadır. İkinci kategorideki yöreler ülke içinde dahi tanınırlığı kısıtlı olan, ekonomik kalkınmanın düşük olduğu,

gençlerin göç ettiği yerlerken ilk kategorideki yöreler turizm ve tarım sektöründe kısmen faaliyet yürüten yörelerdir. Bu sebeple iki kategori için de Sakin Kent niteliği kazanmak yörelerin tanınırlığının artması, belediyeye daha çok kaynak aktarılması gibi bazı önemli getiriler sağlamaktadır. Fakat bu getirilerin yanında bazı tehlikeli durumlarda oluşabilmektedir. Örneğin Sakin Kent oluşumuna yalnızca ekonomik kaygular ekseninde bakılan bir kent, sakinliğini yitirme, küresel sisteme entegre olarak sıradanlaşma, özgünlüğünü kaybederek aynılışma tehlikesi ile karşı karşıya kalabilmektedir.

3. SEFERİHİSAR

Seferihisar, İzmir iline bağlı 48 bin 320 nüfuslu bir ilçedir. Ege Denizi'ne kıyısı bulunan ilçede Akdeniz iklimi görülmektedir. İlçenin en önemli geçim kaynağı tarımdır. Kalkınmada özellikle zeytincilik önemli bir yer tutmaktadır. Bununla birlikte Seferihisar'ın Sakin Kent niteliği kazanması turizm potansiyelini artırmış ve turizm de ekonomik kalkınmanın sağlanmasında önemli bir sektör haline gelmiştir (Seferihisar Belediyesi, 2021a).

28 Kasım 2009 tarihinde, beş aylık bir süreci tamamlayarak Sakin Kent niteliği kazanan Seferihisar Türkiye'nin ilk Sakin Kenti niteliğine sahiptir. Bu sebeple Seferihisar, Uluslararası Cittaslow Birliği'nin Türkiye temsilcisidir (Cittaslow Türkiye, 2021).

Bu kısımda ilk olarak Seferihisar'ın Sakin Kent niteliği kazanması ile Uluslararası Cittaslow Birliği'nin belirlemiş olduğu kriterler kapsamında yürütmüş olduğu faaliyetlere değinilecek ardından Sakin Kent niteliği kazanması ile oluşan turizm potansiyeli yörenin sakinliğini tehlikeye düşürme riski göz önüne alınarak incelenecektir.

Seferihisar için Cittaslow Birliği'nin belirlediği kriterli sağlamada Türkiye'deki en başarılı kent olduğu söylenebilir. Bu kapsamda yapılan faaliyetler hem faaliyet raporlarına hem de belediyenin resmi internet sitesinde yer alan haberlere göre yıl yıl incelenecektir. İlk olarak 2010 yılında yerel üreticiyi desteklemek ve yerel ürünlerin rekabet edebilirliğini artırmak amacı ile köy pazarları kurulmuştur. Böylelikle hem aracı faaliyetlerinden doğan maliyet hem de bu maliyetin ürün

fiyatlarında oluşturacağı artış engellenmiştir (Seferihisar Belediyesi, 2021a). Seferihisar'a özgü Satsuma mandalinasının dünya çapında tanınması ve marka değeri kazanması için çalışmalar yürütülmüştür.

Dezavantajlı gruplar için ise "Salyangoz Otobüsü" projesi ile alanında uzman hekimler belediye sınırlarındaki mahalle ve köyleri gezerek talep eden herkes için göz ve diş muayenesinde bulunmuşlardır. Kadınların iş hayatına katılımını sağlamak amacıyla Kadın Emeği Evleri kurulmuştur. Yine aynı yıl Kadın Dayanışma Merkezi açılmış ve kadınlara hukuki, psikolojik, ekonomik destekler verilmeye çalışılmıştır (Seferihisar Belediyesi, 2021a).

2011 yılında hibrit tohum kullanımını önlemek ve yerel tohumların yok almadan gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak amacıyla tohum takas şenlikleri düzenlenmeye başlanmıştır. Bu amaçla ilçede kurulmuş olan tohum merkezi ürettiği tohum ve fideleri ücretsiz bir şekilde çiftçilere dağıtmıştır. 2011 yılında tohum merkezi toplam 50 bin fidenin dağıtımını gerçekleştirmiştir. Aynı yıl, "Çocuk Dostu Kentler" projesi kapsamında eski bir bina yenilenerek Çocuk Belediyesi ilan edilmiştir. Seferihisar Belediyesi, çalışanların görev aldığı Çocuk Belediyesi'nde çocukların daha iyi bir Seferihisar için doğrudan dileklerini iletmeleri ve karar verici mekanizmada yer almalarını sağlamayı amaçlamıştır. Bir diğer önemli gelişme ise Seferihisar Belediyesi'nin e-belediye uygulamaları ile 2011 yılında "eTürkiye (eTR) Ödülleri"nde Türkiye ikincisi olmasıdır (Seferihisar Belediyesi, 2021a).

Son olarak, 2011 yılında Seferihisar'ın turizm potansiyelini artırmak için "Turizmde Ekolojik Markalaşma Projesi" başlatılmıştır. Ekolojik turizm; küçük aile işletmelerinin olduğu, yörenin doğal ve kültürel kaynaklarından yararlanıldığı bir turizm çeşididir (Seferihisar Turizm Altyapı Hizmet Birliği Başkanlığı, 2021).

2013 yılında dezavantajlı grupları desteklemek için Seferikart uygulaması başlatılmıştır. Yoksul vatandaşlar kartlarına yüklenen meblağlara göre anlaşmalı esnaflardan alışveriş yapabilmektedir. Bu uygulama ile yalnızca yoksullar değil yerel üreticiler de desteklenmiştir. 2015 yılında Cittaslow kriterlerinden biri olan şeffaf belediyecilik anlayışı kapsamında belediyenin belirli noktalarına Kent Bilgi Ekranları yerleştirilmiştir. Bu ekranlarda belediyenin harcama kalemleri, bütçesi ve benzeri veriler halkın erişimine açılmıştır. Aynı yıl Sokak Hayvanları Yuvası

kullanıma açılmıştır. Tüm bu olumlu gelişmeler karşısında cinsiyet eşitliği ve kadınların iş hayatına dahil olması noktasında önemli eksiklikler bulunmaktadır. 2015 yılında toplam 97 belediye çalışanından yalnızca 15'i kadındır (Seferihisar Belediyesi, 2016).

2016 yılında, 2011 yılındaki Tohum Takas Şenliği'nde bulunan ve kaybolmaya yüz tutmuş Topan Karakılçık Buğdayı'nın ilk hasadı yapılmıştır. Tohumlar çiftçilere ücretsiz bir şekilde dağıtılmıştır. Hasat sonrası geleneklere bağlı kalarak ekmeğin üretimi yapılmış ve yerel üreticiler tarafından satışa sunulmuştur. Böylelikle yalnızca Satsuma Mandalinası değil Topan Karakılçık Buğdayı için de tanıtım faaliyetleri yürütülmeye başlanmıştır.

2018 yılında Seferihisar Yenilenebilir Enerji Kooperatifi'nin (SEYEKO) önderliğinde kurulan Güneş Enerjisi Santrali (GES) ile hem temiz enerjiye kavuşulması hem de kooperatif üyeleri için yeni bir kazanç alanının doğmasını amaçlayan çalışmalar yürütülmüştür (Seferihisar Belediyesi, 2021).

2019 ve 2020 yıllarında gerçekleştirilen projeler çoğunlukla Covid-19 salgının etkilerini ortadan kaldırmaya yönelik olmuştur. 2020 yılında Seferihisar "Seyyar Market" projesi ile Uluslararası Cittaslow Birliği tarafından "En İyi Kentsel Yaşam Kalitesi Ödülü"ne layık görülmüştür. Seyyar Market, salgın sebebi ile mahalle mahalle dolaşarak evlerinden çıkamayan vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamıştır. Seyyar Marketteki ürünler ağırlıklı olarak yerel üreticilerden tedarik edilmiştir. Böylelikle salgının üreticiler üzerindeki etkileri minimuma indirilmeye çalışılmıştır. Salgına yönelik bir diğer hizmet ise Dijital Kütüphanedir. Öğrencilerin dijital kütüphaneye erişebilmesi için internet hizmet noktaları oluşturulmuş (Seferihisar Belediyesi, 2021b). Kadın kooperatifleri ise bu dönemde Sefertası Lokantasını hayata geçirmiştir. Sefertası Lokantası'nda yörenin yeme-içme kültürünü kaybetmesini önlemek ve gelecek nesilleri bu lezzetlerle tanıştırmak için yöreye has yemekler üretilmektedir (Seferihisar Belediyesi, 2021a).

Yukarıda Seferihisar'ın Sakin Kent niteliği kazandıktan sonra gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlere kısaca değinilmiştir. Yürütülen faaliyetlere bakılarak Seferihisar'ın başarılı bir ivme yakaladığı yorumu yapılabilir. Bu nispeten doğrudur. Ancak Seferihisar yakalamış olduğu bu başarılı ivmeyi tersine çevirme tehlikesi ile karşı

karşıyadır. Seferihisar, Sakin Kent niteliği kazandıktan sonra yıllar içinde artan turizm potansiyeli ile korumaya ve geliştirmeye çalıştığı sakinliğini, yerelliğini ve özgünlüğünü küresel sisteme entegre olarak kaybetme riski taşımaktadır. Bu görüşü turizm verileri ile desteklemek mümkündür.

Tablo 1: Yıllara Göre Seferihisar Turizm Verileri

Yıllar	Tesislere Gelen Toplam Kişi	Toplam Geceleme	Doluluk Oranı (%)
2010	22106	39202	5,47
2011	49355	225060	37,04
2012	70238	194382	34,14
2013	153370	267902	40,39
2014	82312	404496	36,24
2015	152993	546316	47,87
2016	142208	400761	39,01
2017	89658	303418	45,81
2018	68291	327708	48,3
2019	118058	269560	38,54
2020	29123	68067	8,3

Cittaslow'un Türkiye merkezli yapılanmasının resmi internet adresine girildiğinde ilk göze çarpan "Sakin Yaşa" sloganıdır. Oysa Seferihisar konaklama verilerine bakıldığında yörede yaşamın gittikçe hızlandığı yorumu yapılabilir. Seferihisar'ın Sakin Kent niteliği kazanması ile birlikte konaklama oranları önemli ölçüde artmıştır. Belirli dönemlerde konaklama oranında düşüşler yaşansa dahi Seferihisar'ın Sakin Kent niteliği kazanmadan önceki orana asla gerilememiştir.

Seferihisar'ın Sakin yaşamdan uzaklaştığının bir diğer göstergesi ise konaklama tesislerin doluluk oranıdır. 2018 yılında 68 bin 291 kişinin konakladığı Seferihisar işletmelerinin doluluk oranı %48,8 olarak gözlemlenirken 2019 yılına geldiğimizde konaklama sayısı 118 bin 58 kişiye yükselmiş doluluk oranı ise %38,54'e gerilemiştir. Bu veriler yöreye gelen turist sayısı ile birlikte konaklama amaçlı açılan işletme sayısının da arttığını gözler önüne sermektedir. Bu kadar

turistin geldiği bir yerde onların ihtiyacını karşılamak için otel, pansiyon, butik otel, kafeterya, restoren gibi umuma açık eğlence ve istirahat yerlerinin ayrıca yine oluşan talebi karşılamak için market, kuaför, tamir servisleri, mağazalar gibi sıhhi müesseselerin açıldığı da düşünülürse küresel sisteme entegre olmaya başlayan bir kent izlenimi ortaya çıkabilir.

Seferihisar Belediyesi'nin 2017 yılı faaliyet raporunda 27 pansiyon ve 2 otel olmak üzere toplam 52 umuma açık eğlence ve istirahat amaçlı kurulan iş yerine çalışma ruhsatı verildiği bununla birlikte toplam 120 sıhhi nitelikli ruhsatın oluşturulduğu belirtilmektedir. 2018 yılı faaliyet raporuna geldiğimizde ise 17 pansiyon ve 1 otelle toplam 53 umuma açık eğlence ve istirahat mekânı ve 130 sıhhi müessesenin ruhsat sahibi olduğu belirtilmiştir. 2017 yılında 9 süper markete ruhsat veren belediye 2018 yılına gelindiğinde 5 süper marketin daha işletilmesine onay vermiştir. Görüldüğü üzere sırf ruhsat verilen iş yerlerinin sayısına bakılarak bile Seferihisar'ın Sakin yaşamının tehlikede olduğu söylenebilir (Seferihisar Belediyesi, 2018). Üstelik yerel kalkınma modeli olarak örnek teşkil eden Seferihisar'da yerel kalkınma anlayışı ile uymayan süper marketlerin sayısı giderek artmaktadır.

Resmi olarak Seferihisar'a gelen turist sayısına ulaşamamış olsa da trafik verilerinden çeşitli tahminlerde bulunmak mümkündür. 2020 yılının haziran ayında yörenin nüfusu 300 binlere çıkarken sadece Kurban Bayramı sürecinde toplam 500 bin araç Seferihisar'a giriş yapmıştır (Oluşum Gazetesi 2020). Bu verilerden hareketle Seferihisar'ın yoğun bir sezon yaşadığı söylenebilir. Bu yoğunluk elbette ki yörenin hızını da artırmıştır.

Son olarak Seferihisar Belediyesi'nin resmi sayfasında yer alan 25 Ekim 2021 tarihli haber oldukça çarpıcıdır. Haberde nüfusun 48 bin 320 olmasına karşılık gerçeğin bunu yansıtmadığı özellikle yaz aylarında çok daha fazla arttığı belirtilmiştir. Mevcut Belediye Başkanı bu gerçekten hareketle nüfusun 50 bini geçmesi ve böylelikle İller Bankası'ndan yöre için alınacak payın artması amacı ile başta yazlıkçılar olmak üzere tüm Seferihisar severlerine ikametgahlarını yöreye aldırma çağrısında bulunmuştur (Seferihisar Belediyesi, 2021c). Haberin çarpıcı olan nok-

tası Uluslararası Cittaslow Birliği'nin belirlediği nüfus kriterine alenen uyulmama çağrısı yapılmış olmasıdır. Dolayısı ile bu haberden hareketle Seferihisar'ın ekonomik kalkınma ve yerelliğini koruma noktasında bir karara vardığı yorumunda bulunabiliriz. Bu karar oluşan turizm potansiyeli doğrultusunda ekonomik kalkınmayı sağlamak bunu gerçekleştirirken de yerellikten ödün vermek şeklindedir.

4. HALFETİ

Halfeti, birçok medeniyete ev sahipliği yapan Şanlıurfa iline bağlı bir ilçedir. İlçenin nüfusu 41 bin 258'dir (TÜİK, 2021) Temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olan ilçe saklı bir cennet olarak anılmaktadır. Halfeti, 2013 yılında Sakin Kent niteliği kazanmıştır. Halfeti, Türkiye'nin 9. dünyanın ise 176. Sakin Kenti'dir (Boyraz ve Bostancı, 2015). Sakin Kent olması ile birlikte var olan turizm potansiyeli önemli ölçüde artış göstermiştir. Bununla birlikte Sakin Kent niteliği kazanması önemli sorumlulukları da beraberinde getirmiştir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki Halfeti Belediyesi'nin 2017 yılına kadar faaliyet raporlarını tutmamış olması ve tutulan faaliyet raporlarının halk ile paylaşılmaması yöre hakkında edinebileceğimiz bilgileri oldukça sınırlandırmıştır. Belediye, faaliyet raporları yerine "Halfeti'deki icraatlar" adı altında 2017 ve 2018 yıllarını kapsayan broşürler hazırlamıştır.

İcraatlar ile ilgili hazırlanan broşürlerdeki başlıklar ise şöyledir;

Tablo 2: İcraatlar broşürü

Yeni Parklar	Sokaklar Kilitli Parke Taşı İle Kaplandı	Fidan Dağıtımı ve Ağaçlandırma.	Pazar Yeri
28 Adet Çok Amaçlı Spor Sahası	Tören Alanı	Yol ve Çevre Düzenlemesi	Yüzer El Sanatları Pazarı
28 Adet Taziye Evi	33 Adet Kauçuk Zeminli Çocuk Oyun Grubu	Hoş geldin Bebek (Projesi)	Okul Tadilatlar
Cami Yapımı ve Onarımı	Karagül Serası	İftar Yemekleri	Yeni İstihdam Alanları

20 Aralık 2021 tarihli Halfeti Halk Eğitim Merkezi Müdürü ile yapılan röportajda “Halfeti Belediyesi Cittaslow niteliği kazandıktan sonra sosyal, kültürel ve ekonomik olarak birçok alanda faaliyet göstermiş, su sporları, Karagül Festivali, meyve yemekleri çeşitli alanlarda defileler, birçok film çekimi özellikle Slow Food alanlarında birçok seminer, etkinlik, fuar vb. etkinliklere katılmıştır.

Özellikle Slow Food alanında birçok kadın çeşitli yöresel ve doğal ürünler hazırlayarak bu ürünleri gelen turistlerin satışına sunarak aile gelirlerine katkıda bulunmuştur. Örneğin; bergamot reçeli, biber reçeli, Karagül reçeli.

Halfeti Belediyesi dezavantajlı gruplar için 12 metre kare gibi satış yerlerini (büfe, dükkân) düşük gelirli vatandaşlarımıza tahsisini yapmış, onlara maddi destek sağlayarak gerek ham madde gerekse el sanatlarına yönelik malzeme konusunda destek vermiştir.

Halfeti Cittaslow niteliği kazandıktan sonra Halfeti Belediyesi'nin bu süreç içerisinde ciddi çalışmaları ve başarıları sayesinde turist sayısı 250 binden 1 milyon üzerine çıkmıştır.

Şeffaf belediye anlayışı kapsamında tüm halka eşit davranarak eşit ölçüde eşit hizmet anlayışı içinde; çeşitli sanatsal etkinlikler, maddi destekler, başta Cittaslow kentinin tanıtılması babında geziler, kadınlara iş kurmalarında maddi destek gibi birçok faaliyet gösterilmiştir.

Belediye'nin yerel kalkınmaya yönelik açmış olduğu tekstil fabrikası Eski Halfeti'de turizme yönelik satış yerleri, Türkiye'nin en büyük yüzer (duba) satış yeri, yine eski Halfeti'nin Çekem Mahallesi'ne doğru 4 km alanın turizme kazandırılması, marinanın yapılarak teknecilerin daha sistemli ve düzenli bir şekilde yolcu taşımaya destek sağlamıştır.

Cittaslow niteliği kazandıktan sonra İncili Su Sosyal Tesisi (36 yatak kapasiteli), Öğretmen evi misafirhanesi (66 yatak kapasiteli) turizm amaçlı açılmıştır. Karagül seralarından 2 tonluk Karagül elde edilmeye başlanmış, birçok mahalleye spor tesisleri kurulmuş, çeşitli sportif faaliyetler yürütülmüştür” açıklamalarında bulunmuştur.

Görüldüğü üzere çeşitli alanlarda çalışmalar yürütülmesine karşın Halfeti

Uluslararası Cittaslow Birliği'nin belirlediği kriterleri yerine karşılamada yetersiz olduğu izlenimi vermektedir. Kentsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması, binalarda ve kamu kullanım alanlarında enerji tasarrufu, kamunun yenilebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi, görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması, kamusal ışık kirliliğinin azaltılması, engellilere yönelik mimari engellerinkaldırılması, vatandaşlara ve turistlere yönelik interaktif hizmetlerin geliştirilmesinde bilgi ve iletişim teknolojilerinden faydalanılması, sürdürülebilir mimari için hizmet masası oluşturulması gibi sayabileceğimiz pek çok kriter üzerine yeterli faaliyet yürütülmemiştir. Üstelik bu kriterlerden bazıları birliğin inisiyatife yer vermediği, yapılmasını zorunlu tuttuğu kriterlerdir.

Halfeti kriterleri karşılama noktasında yetersiz olduğu izlenimi çizmesine karşılık Sakin Kent niteliği kazanmanın getirmiş olduğu turizm potansiyelini artırma olanağından önemli ölçüde faydalanmıştır. Halfeti Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğünden alınan resmi olmayan verilere göre 2014 yılında yöreye gelen toplam turist sayısı 238 bin iken 2019 yılında bu sayı 950 bine ulaşmaktadır. 2020-2021 döneminde ise 1 milyonu aştığı iddia edilmektedir. Sakin Kent niteliği kazanmasının Halfeti'ye bir diğer sağladığı avantaj ise yıllık konaklama verilerinde olmuştur.

Tablo 3: Yıllara göre Halfeti konaklama verileri

Yıl	Tesise Gelen ToplamKişi	Toplam Geceleme	Doluluk Oranı(%)
2016	148	261	48,33
2017	6600	7667	9,02
2018	14967	24038	28,86
2019	21578	28944	25,51

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım İşletmeler Genel Müdürlüğü'nün e-devlet üzerinden oluşturmuş olduğu Turizm İstatistikleri Sistemi'nden alınan verilere göre 2016 yılında konaklama talebi ile Halfeti'de bulunan tesislere toplam 148 kişi gelirken 2019 yılında bu sayı 21.578'e yükselmiştir. Üstelik 2016 yılında 148 kişi ile konaklama yapılan tesislerin doluluk oranı %48 oranında gözlemlenirken 2019 yılında 21.578 konaklama yapan kişi sayısı ile işletmelerin doluluk

oranı %25,51 olarak kaydedilmiştir. Sadece bu veriye bakarak bile Halfeti'nin turizm potansiyelini ne denli artırdığı hakkında yorum yapılabilir.

Yılda 1 milyonu aşkın turistin ziyaret ettiği bir yörede sakinlikten, yavaşlıktan bahsetmek oldukça zordur. Her ne kadar yöredeki mevcut umumi ve sıhhi tesislerin sayısı bilinmese de konaklama verilerindeki oranların artmasına istinaden gelen turistlerin barınma, yeme-içme ve diğer ihtiyaçlarını karşılamak için geleneksel üretimin yeterli olamayacağı veya geleneksel işletmelerle 1 milyondan fazla turistin temel ihtiyaçlarının dahi karşılanamayacağı açıktır. Burada Halfeti için iki yorum yapılabilir. İlki her geçen yıl artan turist sayısına istinaden Halfeti'nin sakinliğini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kaldığı dolayısı ile Cittaslow felsefesiyle geliştiğidir. İkinci yorum ise Halfeti'nin Sakin Kent niteliği kazanırken temel amacının yerel ve özgün özelliklerini koruyarak ve geliştirerek kalkınmak değil bu oluşuma tamamen ekonomik odaklı baktığıdır. Halfeti'nin Uluslararası Cittaslow Birliği'nin belirlemiş olduğu kriterleri karşılamada çizdiği yetersiz izlenim ikinci yorumu güçlendirebilir.

SONUÇ

Cittaslow oluşumu belirli bir felsefesi olduğunu iddia etmektedir. Bu felsefe yavaş yaşamdan zevk almak, sakinliği korumaktır. Felsefesi ile doğru orantılı olarak ise kentlerin yerel ve özgün kimliklerini koruyarak, kentlerin sakinliğini muhafaza ederek kalkınmasını sağlamayı hedef edinmiştir. Fakat bu oluşum, kimi nedenlerle içinde çeşitli çelişkiler barındırmakta dolayısı ile tutarlılıktan uzaklaşmaktadır. Cittaslow bir yerel kalkınma hedefi ile yola çıkarken turizm sektörü kalkınmada başat aktörlerden biri olarak belirlenmiştir. Cittaslow niteliği kazanan kentler hem ulusal hem de uluslararası arenada kısa sürede tanınırlığını artırmakta ve turizm potansiyeli artmaktadır. Bu görüşü Seferihisar ve Halfeti'nin turizm verileri ile desteklemek mümkündür. İki kentte de Sakin Kent niteliği kazandıktan sonra gelen turist sayısı katlanarak büyümeye devam etmiştir. Ekonomik kalkınma odaklı baktığımızda bu durum olumlu bir gelişmedir. Fakat artan turizm potansiyeli kentlerin sakinliğini tehlikeye atmaktadır. Dolayısı ile burada hem Cittaslow niteliği kazanan hem de kazanmayı isteyen kentler için bir seçim sorunsalı ortaya çık-

maktadır. Bu kentler ya Cittaslow oluşumuna yalnızca ekonomik odaklı bakacak ve turizm potansiyelini artırırken kentin sahip olduğu yegâne özelliğini, sakinliğini tehlikeye atacak ya da sakinliği koruma pahasına turizm potansiyelini sınırlandıracaktır.

Halfeti ve Seferihisar örneklerinden yola çıkılarak, hem turizm potansiyelinin artması hem de sakinliğin korunmasının ve geliştirilmesinin başarılması oldukça zor görünmektedir. Aslında burada yalnızca kentler için değil Cittaslow oluşumu için de bir tercih sorunsalı ortaya çıkmaktadır. Oluşum ya kentlerde oluşan turizm potansiyelini sınırlayarak felsefesini devam ettirecek ya da kendi çatısı altında bulunan kentlerin sakinliğini tehlikeye atmaya devam edecektir.

Cittaslow oluşumunun felsefesini koruyacak düzenlemeleri yapmayı seçmesi halinde ilk olarak nüfus kriterini gözden geçirmesi gerekmektedir. 50 bin nüfus kriteri kentlerin sakinliğini korumaktan uzak bir kriterdir. Cittaslow niteliği kazanan kentlerde resmi olarak nüfus 50 bin altında olsa dahi oluşan turizm potansiyeli ile bölgede yaşayan kişi sayısı kat be kat fazla olabilmektedir. Bu duruma nüfus kriteri haricinde, gelen turist sayısını sınırlayıcı bir kriterin oluşturulması çözüm önerisinde bulunulabilir. Bununla birlikte kentlerin sakinliğini korumak yalnızca Uluslararası Cittaslow Birliği'nin görevi değildir. Ulusal Cittaslow Birlikleri de çatısı altında bulunan kentlerin sakinliklerini koruyacak kriterler koyabilir.

Tüm bunların yanı sıra Uluslararası Cittaslow Birliği'nin belirlemiş olduğu kriterler yalnızca yörelerin sakinliklerini, özgün kimliklerini korumaya yönelik değildir. Bu kriterler aynı zamanda yöre halkının hayat kalitesini devam ettirmek veya yükseltmek amacı gütmekte, halkın daha sürdürülebilir sağlıklı bir ortamda yaşamasını ilke edinmektedir. Fakat oluşan turizm potansiyeli yöredeki yaşamı hızlandırarak halkın hayat kalitesini düşürmekte ve sürdürülebilir, sağlıklı bir çevrede yaşamalarının önüne geçmektedir. Dolayısı ile Uluslararası Cittaslow Birliği oluşan turizm potansiyelini kısıtlayıcı önlemler almaz, nüfus kriterini farklı açılardan yeniden gözden geçirmezse Sakin Kentliler ekonomik olarak daha iyi şartlarda yaşasa dahi hayat kaliteleri düşmüş olacaktır.

KAYNAKÇA

- [1] Alagöz, Mehmet. "Sürdürülebilir Kalkınmada Çevre Faktörü: Teorik Bir Bakış Akademik Bakış", Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi (2007) s.1-12.s.
- [2] Boyraz, Zeki., Bostamcı, Salih., "Kuruluş Yeri, Gelişimi ve Fonksiyon Özellikleri Bakımından Yeni Halfeti (Şanlıurfa)", Zeitschrift Für Die Der Türkken, 8/1 (2016), s.83-107.
- [3] Cittaslow International. Son güncelleme 12 Aralık, 2021. <https://www.cittaslow.org/>.
- [4] Cittaslow Türkiye. Son güncelleme 12 Aralık, 2021. <https://cittaslowturkiye.org/>.
- [5] Cole, Matthew. "Enviromental Justice And Sustainability". In Economic Growth And The Environment içinde, Editör: Giles Atkinson, Simon Dietz ve Eric Neumayer, Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2007: 240-254.
- [6] Ekoturizm Derneği. Son güncelleme 10 Kasım, 2021. www.ekoturizmderneği.org. <http://www.ekoturizmderneği.org/ekotur.asp>.
- [7] Eshuis, Jasper., Edwards, Arthur. "Branding The City: The Democratic Legitimacy of A New Mode of A New Mode of Governance". Urban Studies, 50/5 (2013), s.1066-1082.
- [8] Görmez, Kemal. Küreselleşme ve Yerelleşme. Ankara: Odak Yayınevi, 2005.
- [9] McLuhan, Marshall. The Global Village: Transformations in World Life and Media in the 21st Century (Communication and Society). U.S.A: Oxford University Press, 1992.
- [10] Mulgan, Geoff. "Kentin Değişen Yüzü." In 1990'larda Politikanın Değişen Çehresi, by Geoff Mulgan, translated by Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995: 204-222.
- [11] Oluşum Gazetesi. 8, 5, 2020. <https://www.olusumhaber.com/seferihisar-bayramda-yarim-milyon-arac-girdi-nufus-tam-6-katina-cikti/14520/>.
- [12] Özdemir, Şauyip., Karaca, Yusuf. "Afyonkarahisar Kent İmajı Üzerine Bir Araştırma." Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, 11/2 (2009), 113-134.
- [13] Ritzer, George. Toplumun McDonaldlaştırılması. Translated by Şen Süer Kaya. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.
- [14] Seferihisar Belediyesi. Son güncelleme 25 Ekim, 2021. <http://seferihisar.bel.tr/ikametleri-seferihisara-alin-cagrasi-yetiskin-seferihisari-seven-seferihisarli-olsun/>.
- [15] Seferihisar Belediyesi. 2015 Yılı Faaliyet Raporları. İzmir: Seferihisar Belediyesi, 2016.
- [16] Seferihisar Belediyesi. 2017 Yılı Faaliyet Raporları. İzmir: Seferihisar Belediyesi, 2018.
- [17] Seferihisar Turizm Altyapı Hizmet Birliği Başkanlığı . Seferihisar Ekoturizm ve Markalaşma Sektör Analizi . İzmir: Seferihisar Belediyesi, 2021.
- [18] Slow Food. 2021. <https://www.slowfood.com/>.

Dirençli Şehirler İçin VİZYONER YÖNETİM

- [19] Turizm İstatistikleri Sistemi. Halfeti Konaklama Verileri. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2019.
- [20] Turizm İstatistikleri Sistemi. Seferihisar Konaklama Verileri. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021.
- [21] TÜİK. Merkezi Dağıtım Sistemi. 2021. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/>.

YEREL YÖNETİMLERDE GÖÇ YÖNETİMİ VE GÖÇ POLİTİKALARI: ÜÇ FARKLI BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

A. Muhammet Banazılı*

GİRİŞ

Türkiye’de göç hareketliliğinin tarihsel seyri Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar kök salmaktadır. Gerek Osmanlı döneminden Cumhuriyet Türkiye’sine kadar olan süreçte gerekse Cumhuriyetin ilan edilmesinin ardındaki süreçte Türkiye Cumhuriyeti topraklarında göç olgusu hem mobilitesini hem de öneminin daima korumuştur. Örneğinin 1492 ile 1917 yılları arasında Yahudi, Macar, Arnavut, Çerkez, Boşnak ve birçok ulustan kitle Osmanlı topraklarına sığınmışlardır. Aynı şekilde Cumhuriyet döneminde de Kosova, İran, Irak, Yunanistan, Bulgaristan, Afganistan ve Suriye’den nüfus akışları devam etmiştir.¹ Günümüzde ise aktüel olarak göç profiline bakıldığında 196 farklı ülkeden yaklaşık olarak 5,5 milyon insan bulunmaktadır.² Türkiye Cumhuriyeti topraklarında göçün ivmesini yitirmediğini ve artarak sürdüğü belirtilebilir.

Göç sadece belli bir bölgeye veya ülkeye özgü bir olgu değildir. Uluslararası boyuta sahip olan göç fenomeni ülkeleri siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel ve psi-

* İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, a.muhammetbnzl@gmail.com

¹ Mehmet Aktel ve Ümmühan Kaygısız, “Türkiye’de Göç Yönetimi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23/2 (2018), s. 587-589.

² Göç İdaresi Başkanlığı, <https://www.goc.gov.tr/>, 2021.

kolojik boyutlarıyla da etkisi altına alabilmektedir. Uluslararası aktörler, sayılan etkenlerin yaratacağı potansiyel sorunları giderebilmek amacıyla başta insan hakları ihlallerinin önüne geçebilmek ve kamusal ahengi tesis edebilmek amacıyla uluslararası anlaşmalar paraflayarak göçün yönetimine ilişkin yasal ve kurumsal önlemler alarak politikaya üretmeye çalışmışlardır.³ Türkiye özelinde de bakıldığında uluslararası gelişmelerden ayrıksı bir konumda olduğunu söylemek zor görünmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti göçün hem ülke içerisinde hem de sınır ötesinde yönetilebilmesi için başta Cenevre Konvansiyonu ve Avrupa Birliği geri kabul anlaşmaları olmak üzere farklı anlaşmalara taraf olmuştur. Nitekim göçün her geçen zamanda kümülatif bir şekilde katlanarak devam ediyor olması nedeniyle göçün yönetilebilmesi ve uygulanabilir politikaların oluşturulması kaçınılmaz bir gereklilik olmuştur. Dolayısıyla göçün yönetimi ve yol açtığı sorunların etkilerini ortadan kaldırmak veya en aza indirebilmek için başta göçün yoğun olduğu bölgeleri saptayarak, bu yerlerdeki göç yönetiminde temel aktör olarak yer alan kurumların faaliyetlerinin analiz edilmesi⁴ göç yönetiminde ve politikalarının etkinliğini ortaya koyarak göçlere karşı dirençli kentlerin durumunun sergilenmesinde önemli göstergeler sunabilmektedir. Sözü edilen açıklamalardan yola çıkarak göç yönetiminin önemli bir aktörü olan yerel yönetimlerin göç yönetimi alanında ortaya koymuş oldukları politikaların analiz edilmesi bu çalışmanın esas amacını teşkil etmektedir.

1. GÖÇ VE KENT YÖNETİMİ İLİŞKİSİ

Günümüzde göç ve buna bağlı olarak gelişen kentleşme dinamizmi hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin politika sorunlarının başında yer almaktadır.⁵ Türkiye Cumhuriyeti Devleti sahip olduğu avantajlı coğrafyası nedeniyle tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yaparak göç neticesinde çok-kültürlü

³ Peter Stalker, "Migration Trends and Migration Policy in Europe". (Eds. Nicholas Van Hear ve Ninna Nyberg Sorensen). *The Migration-Development Nexus*, Geneva: I.O.M. 2003, s. 160-161.

⁴ Nermin Çelik ve Güven Murat, "Türkiye'de İç Göç Sorununa Yeni Bir Yaklaşım: Stratejik İç Göç Yönetimi". *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi*. 25/76 (2014), s. 2.

⁵ Muharrem Es ve Hamza Ateş, "Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri". *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 48 (2004), s. 205.

bir sosyolojiye sahip olmuştur. Sosyolojik olarak farklı kimliklerin Türkiye topraklarında yer alması bir kazanım olsa da bu durum beraberinde gerek ülke çağında gerekse yerel ölçekte bir takım sorunları da beraberinde getirebilmektedir.⁶

Göçlerin merkezi ölçekte yol açtığı belli başlı sorunlar arasında:⁷ Entegrasyon ve dışlanma, sendikal haklardan mahrum kalma, çocuk emeğinin istismarı, ikamet ve istihdam sorunu, sosyal sigorta haklarından faydalanamama türündeki alanlar yer almaktadır. Yerel ölçekte ise genel olarak:⁸ Eğitim, sağlık, güvenlik, finansal, dil, alt/üstyapı, yönetsel, konut ve barınma ile mevzuata ilişkin sorunlara yol açmaktadır. Bundan dolayı göçlerle birlikte gelen problemlili alanların çözüme kavuşturulmasında merkezi yönetim kadar yerel yönetimlerde söz konusu süreçte aktif olarak yer almalı göç politikalarını merkezi yönetimle birlikte eşgüdümlü olarak yürütmelidir.⁹ Özellikle bu problemlili alanlar büyük kentlerde daha fazla derinleşmektedir. Çünkü büyük kentler sahip oldukları çeşitli fırsatlar ve yeni göç edecek kişilerin daha önce bu kentlere göç etmiş olan sosyal ağları kullanmasından dolayı çekim hızları yüksektir. Bu durum karşısında göç hareketliliğinin yol açtığı sorunlar metropoliten kentlerde daha görünür olmasından dolayı verimli, süreklilik arz eden ve etkili göç politikalarının geliştirilmesi büyük kentler açısından önem taşımaktadır.¹⁰

Hukuki düzenlemeler açısından bakılacak olunursa büyükşehir belediyeleri klasik belediyeler gibi göç politikalarının oluşturulmasında yasal anlamda yetkili değildirler. Aynı şekilde 5302 sayılı İl Özel İdare kanununda da göç yönetimi kap-

⁶ Hamza Ateş ve A. Muhammet Banazılı, "Türkiye'de Yabancıların İkameti Sorunu: İkamet İzinleri Üzerinden Bir İnceleme" (II. Uluslararası Göç ve Mülteci Kongresinde Sunulan Bildiri, Düzce Üniversitesi, Düzce, Aralık 6-8, 2018).

⁷ Selma Karatepe, S. Mustafa Önen, ve A. Muhammet Banazılı, Türkiye'de Yabancıların İstihdamı Sorunu: Çalışma İzinleri Üzerinden Bir İnceleme (III. Uluslararası Girişimcilik, İstihdam ve Kariyer Kongresinde Sunulan Bildiri, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla, Ekim 12-15, 2017).

⁸ Kamil Ateş, "Göç Yönetiminde Yerel Yönetimlerin Rolü". *Iğdır Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5 (2020), s. 28-31.

⁹ Yasemin Çakırcı-Özservet, "Uluslararası Göç, Yerel Yönetimler ve Toplumsal Uyum". *İller ve Belediyeler Dergisi*. 8/13 (2016), s. 49.

¹⁰ Juan Luis Manfredi-Sanchez, "Sanctuary Cities: What Global Migration Means for Local Governments". *Social Sciences* 9/146 (2020), s. 146.

samında yerel yönetimlere tanınmış açık görev ve yetkiler yer almamaktadır.¹¹ Fakat 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi kanununun 7. maddesine dayanılarak büyükşehir belediyelerinin sosyal refahı tesis edebilmek için görev ve sorumluluklarının mevcut olduğu detaylı bir şekilde açıklanmıştır.¹²

Bu doğrultudan hareketle belediyelerin göç politikaları oluşturma aşamasında her ne kadar yasal sorumluluğu bulunmasa bile göç politikalarının göz ardı edildiğini söylemek doğru olmayacaktır. Özellikle 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunuyla birlikte yerel yönetimlerin kurumsal olarak stratejik planlamaları yapılması gerektiği hukuksal bağlayıcılığa kavuşturularak göç yönetimi ile oluşturulmak istenen göç yönetim politikalarının mevcut durumu ve geleceğiyle ilgili önemli sorumluluklar yüklemektedir. Bundan dolayı yerel yönetimlerin göç politikalarını oluştururken hem ulusal ve uluslararası kurumlarla hem de ulusal ve bölge belediye birlikleriyle beraber hareket ederek göçün kent üzerindeki siyasal, sosyal, ekonomik, psikolojik ve kültürel boyuttaki olumsuz etkilerinin önüne geçmesi beklenmektedir.¹³

2. GÖÇE KARŞI DİRENÇLİ KENTLER

Ekoloji disiplini içerisinde daha çok kullanım alanı bulan “direnç” kavramı kurumsal ve toplumsal çerçevede kentler ve kentlerin planlanması içinde kullanılmaya başlanmıştır. Bu yüzden söz konusu kavram kentlerdeki doğal afetler ve farklı sosyal hareketler başta olmak üzere bu unsurların yol açtığı veya açacağı “potansiyel” sorunlara karşı sürdürülebilir çözümler üretmeye gönderme yapmaktadır.¹⁴ Aynı zamanda dirençli kent kavramı sadece kent yönetiminde sorunlara karşı sürdürülebilir politikalar üretmeyi önceleyen bir modelleme olmasının yanı sıra sosyomekânsal düzlemde meydana gelen dengesizlik sorunlarının aşılması için politik

¹¹ Yılmaz Demirhan, ve Seyfettin Aslan, “Türkiye’nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi”. *Birey ve Toplum*. 5/9 (2015), s. 55.

¹² Yıldız Atmaca, “Belediyeler ve Göçmen Politikaları: Çankırı Örneği”. *Kent Akademisi*, 12/1 (2019), s. 61.

¹³ Murat Daoudov, “Türkiye’de Yabancıların Uyumunda Yerel Yönetimlerin Rolü”. (Ed. Yakup Bulut). *Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları, s. 56.

¹⁴ Suna Ersavaş-Kavanoz, “Kentsel Direnç” Kavramı Üzerine”. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*. 2/1 (2020), s. 9.

bağlamda yönetişimi ve kriz hallerinde sistemin çevresine karşı hassas/duyarlı ve esnek olması gerektiğini ele almaktadır.¹⁵ Dirençli kent veya kent direnci kavramları ekoloji, psikoloji, ekonomi ve kent dizaynı çalışmalarında “etkiye tepki” yani sistemdeki bozulmalara karşı en iyi mücadele yöntemlerini belirleyerek buna göre politikaların oluşturulmasını ifade etmektedir. Zira bu politikalar içerisindeki anahtar unsurlar arasında “esneklik”, “süreklilik”, “öngörülebilirlik”, “hassasiyetlik”, “sorun çözme kabiliyeti” ve “yönetişim” yer almaktadır.

Dünyanın farklı bölgelerinde yer alan ülkelerin sahip oldukları coğrafya, iklim ve konjonktürel ve jeo-politik yapısı nedeniyle karşı karşıya kaldıkları sorunlar bulunmaktadır. Genel hatlarıyla bu sorunlar iklim değişikliğinden ve doğal afetlerden kaynaklanan, güvenlik, alt-yapı yetersizliği, ekonomik, sosyal eşitsizlik, çevresel ve sosyal etmenler olarak sıralamak mümkündür.¹⁶ Dolayısıyla kentlerin çok farklı sorunlara karşı dirençli hale gelebilmeleri için geniş yelpazeli politikalar üretmeleri gerekebilmektedir.

Kentlerin, özellikle metropol kentlerin, yüzleşmiş oldukları gerçekliklerden biriside göçtür. Göçlerin yönünün daha çok gelişmiş veya gelişmekte olan kentlere doğru çevrilmesi birçok göç araştırmacısı tarafından kabul edilmektedir. Bu bağlamda göçün kütesinin tam olarak bilinmesi mümkün olmamakla birlikte göç dalgasının yaşandığı ve yaşanmaya devam edeceği alanlar kent yönetimleri tarafından göz önünde bulundurulmaktadır. Bu öngörüye göre kentsel tasarımların yapılması ve yerel hizmetlerin sunulması başta şehirleşmenin doğurduğu sonuçları en aza indirmek üzere palyatif olmayan göç politikaların da şekillenmesine ve stratejilerin oluşturulmasına imkan tanıyabilmesi mümkündür. Zira göç hareketlerinin etkileri kendisini daha çok kentlerde ve yerel hizmetlerin arz edilmesi aşamalarında göstermektedir.¹⁷

¹⁵ Sara, Meerow, Joshua, P. Newell, ve Melissa Stults, “Defining Urban Resilience: A Review”. *Landscape and Urban Planning*. 147 (2016), s. 39.

¹⁶ Martin M. Moreau, ve David Menasce, “Urban Resilience: Introducing this Issue and Summarizing the Discussions”. *The Journal of Field Actions*. Special Issue 18 (2018), s. 7.

¹⁷ A. Muhammet Banazılı, “Göç ve Mülteci Yönetimi: Türkiye’deki Suriyeliler Üzerinden Bir Değerlendirme”. *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*. 10/37 (2018), s. 50.

3. İSTANBUL, ANKARA VE ANTALYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNDE GÖÇ YÖNETİMİ VE GÖÇ POLİTİKALARININ ANALİZİ

İstanbul kenti sahip olduğu jeo-politik konumu, iş olanaklarının yaygın olması, sağlık ve eğitim hizmetlerinin gelişmiş olması nedeniyle tarihsel süreç boyunca daima göçler için hedef ve kaynak ülke olmuştur. Benzer şekilde Ankara’da siyasi başkent olmasının yanı sıra eğitim ve sağlık hizmetlerinin ilerlemiş olması ve demiryolları üzerinde olması kenti iç/dış göçler için çekim merkezi haline getirmiştir. Antalya’da iklim şartlarının tarıma müsait olması ve özellikle turizm sektörünün dinamik olması nedeniyle yurtiçi ve yurtdışından birçok göçe ev sahipliği yapmaktadır. Öyle ki Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün (GİGM) güncel verilerinde ikamet izni ile Türkiye’de bulunan yabancıların illere göre dağılımında en fazla yabancı İstanbul (692,007), Antalya (125,376) ve Ankara (101,151) illerinde yer almaktadır.¹⁸ Bu nedenle sıralanan kentlerde göç yönetimi ve göç, göçmen, mülteci, geçici koruma altındaki yabancılara ilişkin ortaya koyulan/koyulmaya çalışılan politikaların analiz edilmesi göçe karşı dirençli kentlerin nasıl olması veya olmaması gerektiğine yönelik bulgulara ulaşma noktasında yol gösterici olabileceği düşünülmektedir. Çalışmada elde edilen bulgular ve değerlendirmeler tablolar halinde aşağıda belirtildiği üzere aktarılmıştır:

Tablo 1. “Göç”, “Göçmen”, “Mülteci” ve “Geçici Koruma Altındakiler” Anahtar Kelimelerinin Kullanım Durumu¹⁹

Anahtar Kelimeler	İstanbul	Ankara	Antalya
Göç	+	+	+
Göçmen	+	+	-
Mülteci	+	+	-
Geçici Koruma Altındakiler	-	-	-

¹⁸ Göç İdaresi Başkanlığı, “İkamet İzinleri Raporu”, <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>, 2019.

¹⁹ İstanbul, Ankara ve Antalya Büyükşehir Belediyelerinin Stratejik Planlarından Araştırmacı Tarafından Düzenlenmiştir (2020-2024).

Yukarıdaki tablo üç büyükşehir belediyesinin (2020-2024) göç, göçmen, mülteci ve geçici koruma statüsü (Suriye nüfusuna kayıtlı) kavramlarının stratejik planlarında yer alıp almadığına ilişkin taraması yapılmıştır. Buna göre üç büyükşehirin stratejik planlarında “geçici koruma” kavramına yer verilmezken, Antalya büyükşehir belediyesinde ise sadece “göç” kavramı stratejik metinde yer verilmiştir. Söz konusu kavramlara veya hukuki statülere atıfların yetersiz olması göç politikalarının oluşturulması sürecinde kapsamın yetersiz kalabileceği öne sürülebilir.

Tablo 2. “Göç” Olgusunun Yorumlanış Biçimleri²⁰

Kentler	İfade	Vurgu
İstanbul	“... Lütfi Kırdar gibi hekim olan Fahreddin Kerim Gökay döneminde tarımda makineleşmenin bir sonucu olarak köyden kente göçün etkileri hissedilmeye başlamıştır. Bu dönemde, Zeytinburnu ve Kazlıçeşme şehir ölçeğinde bir yerleşim yerine dönüşmüştür...”	Tarihsel süreçte göçe bağlı olarak kentleşme hareketlerinin evrimi.
Ankara	“Dengesiz, kontrolsüz göçün çarpık kentleşmeye yol açması”, “Göçün kayıt dışı ekonomiye sebep olması”, “Ters göçün (kentten köye) özendirilmesi gerekmektedir”.	Sosyo-kültürel, ekonomik ve göçün yönünün köylere çevrilmesi
Antalya	“Kentin turizm ve tarım potansiyelinin yüksek algılanması sonucunda diğer kentlerden göçü arttırması”.	Sosyo-kültürel

Yukarıdaki tabloya bakıldığında göç olgusunun her üç büyükşehir belediyesi tarafından ne şekilde algılandığı ve bunun stratejik planlarına nasıl yansıdığını göstermektedir. Buna göre göç olgusu İstanbul büyükşehir belediyesinde İstanbul’un kentleşme sürecini açıklamak için kullanılmışken Ankara ve Antalya Büyükşehir Belediyelerinde göçün daha çok sosyo-kültürel etkileri üzerinde durulmuştur.

²⁰ İstanbul, Ankara ve Antalya Büyükşehir Belediyelerinin Stratejik Planlarından Araştırmacı Tarafından Düzenlenmiştir (2020-2024).

Tablo 3. PESTLE (Dış Çevre) Analizine Göre İstanbul B.Ş.B.'de Göç ile Göçmenlere Bakış Açısı ve Çözüm Önerileri²¹

Bakış Açısı	Belediyeye Etki Boyutu	Geliştirilmek İstenen Politika
“Daha serbest göç politikaları ve kalifiye işgücünü çekmek isteyen rekabetçi yaklaşımların yardımıyla bilgi işçileri, artık ulusal kimlik veya vatandaşlık bağları ile sınırlı kalmak zorunda değillerdir.”	Fırsat	Nitelikli insan kaynağını çekecek politikaların geliştirilmesi.
“Dünyada kırsal kesimden kentlere göç, 2050 yılına dek artarak devam edecek. Bu zamana kadar kent nüfusuna 2.5 milyar kişi daha eklenecek. Bugün %55 olan kentlerde yaşayanların dünya nüfusuna oranı 2030’da %60’a, 2050’de ise %68’e yükselecek.”	Tehdit	Tersine göç hareketlerini cazip hale getirecek göç politikalarının oluşturulması.
“UNHCR’nin yayınladığı Küresel Eğilimler Raporu’na göre BM Mülteci Örgütü, 2017 yılı sonu itibarıyla 68,5 milyon kişinin yerinden edildiğini açıkladı. Bu rakam, 44.500 kişinin ya da her iki saniyede bir kişinin yerinden edildiği anlamına gelmektedir. 68,5 milyonun, 25,4 milyonunu ise ülkelerinde yaşanan çatışma ve zulüm nedeniyle evlerini terk eden mülteciler oluşturmuştur. 31 Aralık 2017 itibarıyla halen mülteci statüsü başvurularının sonucunu beklemekte olan sığınmacıların sayıları ise 300.000 artarak 3,1 milyona ulaşmıştır.”	Tehdit	Mültecilerin entegrasyonuna yönelik sosyal uyum politikaları oluşturmak, Mültecilere yönelik sürdürülebilir ve kalıcı sosyal politikaları devreye koymak, STK’lar ile birlikte hareket etmek,

İstanbul’da vatandaşlar ve belediyedeki diğer paydaşlar arasında “İ.B.B.’nin öncelikli olarak ele alması gereken konuların hangisi olduğu” konusunda yapılan araştırmada acil ve afet durum yönetimi, imar ve kentsel dönüşüm ile göçmenler ve sığınmacıların durumu sonucu çıkmıştır (İ.B.B. Stratejik Planı, 2019: 48). Bu nedenle İ.B.B.’nin kamuoyu tarafından sorun olarak görülen göçmenler hakkındaki ortaya koyduğu/koyacağı politikalar önem arz etmektedir. İstanbul B.Ş.B.’nin PESTLE (Politik, Ekonomik, Sosyal, Teknolojik, Yasal ve Çevre) analizine ilişkin

²¹ İstanbul B.Ş.B.’si Stratejik Planından Araştırmacı Tarafından Düzenlenmiştir (2019: 68-69).

yapmış olduğu tahlillerde göç ve göçmenlere yönelik ortaya koymaya çalıştığı politikalara bakıldığında ilk olarak göze çarpan noktanın göçün küresel bir boyutunun olduğunun kabullenildiği ve bundan doğrudan İstanbul kentinin etkilendiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle mültecilerin yönetilmesi ve diğer sosyal ihtiyaçlarının giderilmesi için sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliklerinin geliştirildiği ve psikolojik rehabilitasyon hizmetlerine öncelik tanındığı anlaşılmaktadır. Ayrıca göç edenler arasında nitelikli olanları insan kaynağı olarak topluma kazandırılması bir fırsat olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 4. PESTLE (Dış Çevre) Analizine Göre Ankara B.Ş.B'de Göç ile Göçmenlere Bakış Açısı ve Çözüm Önerileri²²

Bakış Açısı	Belediyeye Etki Boyutu	Geliştirilmek İstenen Politika
<i>"Politik bir konu olarak iç/dış göç ve mülteci politika sorunları üzerine eğilmesi."</i>	Nötr	Hakkaniyete önem vermek ve uzlaşma kültürünü geliştirmek.
<i>"Mültecilerde kalifiye eleman eksikliği."</i>	Tehdit	İŞ-KUR ile birlikte hareket ederek mevsimlik istihdamın sağlanması.
<i>"Göçler arttığında faaliyet sayısı ve kalitesi düşmektedir."</i>	Tehdit	Kent kültürü çalışmaları gerçekleştirilmelidir. Farklı dinsel ve etnik gruplara hoşgörü ve saygı ortamı sağlanmalıdır. Kentsel kamusal hizmetlerin dezavantajlı grupların kolayca yararlanabileceği şekilde düzenlenmelidir.
<i>"Göçmenlerin kentin belirli bölgelerine yığılması ve düzenli dağıtılmaması"</i>	Tehdit	Göçmenlerin kente uyumları sağlanmalıdır.
<i>"Göç dolayısıyla çarpık kentleşmeler ortaya çıkmaktadır."</i>	Nötr	Yatay yapılaşmaya önem verilmelidir.

²² Ankara B.Ş.B. Stratejik Planından Araştırmacı Tarafından Düzenlenmiştir (2019: 110-123).

Ankara B.Ş.B.'nin PEST analizleri incelendiğinde göç, göçmen ve mülteci konuları politik, istihdam, sosyal faaliyet, ekonomik ve kentleşme etkenleriyle ele alındığı anlaşılmaktadır. Ayrıca bu etkenlerin belediye üzerindeki etkisinin fırsat-tan daha ziyade tehdit olarak yaklaşıldığı görülmüştür. Tehdit olarak görülen durumlara karşı hedeflenen göç politikaları tanımlanmış, göçün kentleşme üzerindeki etkilerine ve politik boyutunun belediye üzerindeki etkisinin nötr kaldığı ifade edilmiştir.

Tablo 5. PESTLE (Dış Çevre) Analizine Göre Antalya B.Ş.B'nde Göç ile Göçmenlere Bakış Açısı ve Çözüm Önerileri²³

Bakış Açısı	Belediyeye Etki Boyutu	Geliştirilmek İstenen Politika
<i>“Kentın turizm ve tarım potansiyelinin yüksek algılanması sonucunda diğer kentlerden göçü arttırması.”</i>	Hem tehdit hem fırsat	Tehdit: Sosyal yardıma ihtiyaç duyanların sayısının artması, Fırsat: Kozmopolit bir kent sosyolojisinin ortaya çıkması nedeniyle katılımcı ve demokratik kent yönetimi bilincinin yerleşmesi. Etkili istihdam projelerinin gerçekleştirilmesi politikaları desteklenmelidir.

Antalya B.Ş.B.'nin stratejik planlarında PESTLE analizlerinde göç olgusunun idaresi ve bunun belediye üzerindeki yansımaları sınırlı ölçüde ele alınmıştır. Göç olgusuna yabancıların istihdamı ve sosyo-kültürel açıdan yaklaşılarak sadece yabancı uyrukluların istihdamına yönelik politika hedefi olduğu anlaşılmaktadır.

²³ Antalya B.Ş.B.'si Stratejik Planından Araştırmacı Tarafından Düzenlenmiştir (2019: 53).

Tablo 6. Üç Büyükşehir Belediyesinin Faaliyet Raporlarında Göç Yönetimi ve Göç Politikası (2020)²⁴

İstanbul	Ankara	Antalya
<ul style="list-style-type: none"> Göçmen ve Mülteciler İhtisas Komisyonunun kurulması, Sosyal Hizmetler Müdürlüğü bünyesindeki Göç Biriminin güçlendirilmesi, İstanbul Göç Araştırmalarının yürütülmesi, İlçe belediyelerinin göç yönetimindeki ihtiyaçlarının saptanabilmesi için İstanbul Belediyeleri İhtiyaç Analiz çalışmalarının yapılması, Göçmenlerin ve yerel halkın istihdamını kolaylaştırabilmek için ILO ortaklığıyla Sistem Mezuniyet mekanizmasının devreye sokulması, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği İstanbul Saha Ofisi desteğiyle ilçe belediyelerinde yabancılara yönelik tercüme desteğinin verilmesi, Kent hayatına tutunamayanlara ve kırsal bölgelerine göçü teşvik etmek amacıyla Tersine Göç Desteği'nin verilmesi. 	<ul style="list-style-type: none"> Kalacak yeri olmayan göçmenlere başta konaklayacak yer tahsis edilmesi ve diğer sosyal yardımlarda bulunulması, Mülteci kadın ve gençlerin hem güçlendirilmesi hem de istihdam edilebilmesi için Avrupa Birliği fonlu projelerin yürütülmesi (UNFPA), Mültecilere yönelik yürütülecek faaliyetlerin değerlendirilmesinde yurt içinden ve yurt dışından STK'lar ile görüşülmesi. 	<ul style="list-style-type: none"> Kente göç eden bireylere kentlilik bilincinin aşılanması ve kent yaşamına entegre olabilmeleri amacıyla eğitim seminerlerinin verilmesi, Göç eden kişilere çeviri desteği sağlanması.

²⁴ İstanbul, Ankara ve Antalya Büyükşehir Belediyelerinin Faaliyet Raporlarından Araştırmacı Tarafından Düzenlenmiştir (2020).

Tablo 6’da üç büyükşehirin 2020 senesinde göçmenlere yönelik yürütmüş oldukları faaliyetler ve ürettikleri politikalar incelenmiştir. Buna göre İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin diğer iki kente kıyasla göç yönetiminde daha aktif olduğu belirtilebilir. Antalya Büyükşehir Belediyesi’nin belirtilen tarih içerisindeki yürütmüş olduğu faaliyetler ve politikalar oldukça kısıtlı görünmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada kentlerin mevcut göç profili ve potansiyel yeni göç dalgalarına karşı dirençleri, ortaya koymuş oldukları göç politikaları ve göç yönetimi anlayışıyla ele almaya çalışılmıştır. Bunun için ise İstanbul, Ankara ve Antalya Büyükşehir Belediyeleri seçilmiştir. Anılan metropol kentlerin göç yönetimi ve göç politikaları stratejik planları (2020-2024), Performans Raporları (2020) ve Faaliyet Raporları (2020) metinleri üzerinden ele alınmaya çalışılmıştır. Çalışma yapılırken belli başlı parametrelere dayanılarak hareket edilmiştir. Bunlardan ilki her üç büyük şehir belediyesinin stratejik, performans ve faaliyet metinlerinde geçen “göç”, “göçmen”, “mülteci”, “sığınmacı” ve “geçici koruma altında olanlar” kelimelerine içerik analizi yapılarak bir mukayese yapılmıştır. İkinci olarak ise göç olgusunun üç büyükşehir yönetimi tarafından nasıl algılandığı ve ne şekilde yorumlandığı dokümanlar analiz edilerek irdelenmiştir. Akabinde söz konusu büyükşehir belediyelerinin ilgili metinlerindeki PESTLE analizlerine bakarak göç yönetimi ve politikalarına ilişkin çıkarımlarda bulunulmaya çalışılmıştır. PESTLE analizinin yorumlanması kentlerin stratejilerini belirlemede ve dış çevreye karşı sistemlerini gözden geçirme olanakları tanıyabilmesinden dolayı önemli bir modellemedir. Son olarak ise her üç büyükşehir belediyesinin 2020 senesine ait faaliyet raporları incelenerek göç yönetimlerine yönelik yürütmüş oldukları politikalar ele alınmıştır.

Çalışmada bir takım sonuçlara ulaşılmıştır. Öncelikle üç büyükşehir belediyesine ait performans raporlarına bakılırken Ankara büyükşehir belediyesinin performans raporlarına ulaşamamıştır. Antalya Büyükşehir Belediyesi’nin performans raporu kamuoyuyla paylaşılmış olmasına karşılık bu belediyenin performans hedefleri arasında göç ve ilgili gruplara ilişkin her hangi bir bilgiye yer verilmemiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nde ise sosyal hizmetler daire başkanlığı tara-

findan performans erekleri arasında belli bir miktarda kaynak ayrıldığı görülmüştür. Bu bağlamda bakıldığında Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin performans raporlarının kamuoyuyla paylaşılması ve Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin ise hem performans seviyesinin daha iyi okunabilmesi hem de göç politikalarına dönük stratejik hedeflerinin anlaşılabilmesi için performans raporlarında ilgili gruplara yönelik hedeflerini açıklayan bilgileri eklemeleri tavsiye edilmektedir. Yine aynı şekilde göçle ilgili kavram ve olgulara yapılan doküman analizleri doğrultusunda Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin mezkûr kavram ve olgulara diğer iki büyükşehirle kıyasla daha az yer verdiği fark edilmiştir. Benzer şekilde Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin faaliyet raporunda da kurumsal, kentsel ve toplumsal dönüşüm hizmetleri kapsamında göçmenlere yönelik sunulan hizmetlerin neler olduğuna yer verilmemiştir. Bunların sosyal belediyeçilik anlayışıyla hizmet sunan belediyelerde göç politikalarının eksik yanlarının olduğu düşünülmektedir.

Dolayısıyla araştırmanın temel sorunsalını oluşturan “*yerel yönetimlerin göç yönetiminde ortaya koydukları strateji ve politikalar nelerdir?*”e verilecek olan yanıtlar şu şekilde verilebilir: İlk olarak çalışmada ele alınan büyükşehir belediyeleri kavram ve olguya siyasal, sosyal, ekonomik, yerel katılım, sosyal bütünleşme ve sosyal hizmetler açısından yaklaşarak politikalarını çizmişlerdir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi göç yönetiminde ve göç politikalarını hazırlamada göçün etkisini ve toplumdaki karşılığını kavrayabilmek için ampirik çalışmalara ağırlık vererek hareket ettiği anlaşılmaktadır. Aynı durum Ankara ve Antalya illeri için geçerli olmaktadır. Zira göçmenlerin yoğun olarak ikamet ettikleri yerlerde kamusal düzeyin tesis edilebilmesi için belediyelerin stratejik düzenlemelerini ve uyum politikalarını bu bölgelere yoğunlaşarak ilerlemelerinin doğru bir siyasa yapım süreci olabileceği düşünülmektedir.

İkinci olarak ise İstanbul ve Ankara Büyükşehir Belediyelerinde göç yönetim stratejilerini belirlerken Avrupa Birliği'nden ve ulusal sivil toplum kuruluşlardan istifade ederek göç yönetişimi yaklaşımıyla hareket edilmiştir. Fakat Antalya Büyükşehir Belediyesi'nde kısıtlı şekilde ele alınan göç yönetimi politikalarında böyle bir yaklaşımın varlığından söz etmek zor görünmektedir.

Bu çalışmanın ardından göç yönetimi ve göç politikalarını farklı iller veya ilçe belediyeleri düzeyinde ya da çeşitli ülkeler ölçeğinde incelenmesi araştırmacılara önerilmektedir. Nitelikli konuyu karşılaştırmalı bir perspektiften ele almak kentlerin mevcut göç politikalarındaki hataları ve eksiklikleri ortaya çıkartarak yapılacak olan politikaların şekillendirilmesinde yol gösterici olup göçlere karşı kentsel direncin sağlanabileceği öne sürülebilir.

KAYNAKÇA

- [1] Aktel, Mehmet, ve Kaygısız, Ümmühan. “Türkiye’de Göç Yönetimi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 23/2 (2018): 579-604.
- [2] Ankara Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu. http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/SYZiS+Ankara_BBB_20_FR.pdf (Erişim Tarihi: 05.01.2022). 2020.
- [3] Ankara Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı. http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejik-Plan/files/mDWWe+2020-2024_Stratejik_Plan_BASKI_son.pdf (Erişim Tarihi: 04.01.2022). 2019.
- [4] Antalya Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu. <https://www.antalya.bel.tr/Content/UserFiles/Files/2020-YILI-FAALİYET-RAPORU-WEB.pdf> (Erişim Tarihi: 05.01.2022). 2020.
- [5] Antalya Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı. <https://www.antalya.bel.tr/Content/UserFiles/Files/Raporlar%2F2020-2024%20STRATEJ%C4%B0K%20PLAN.pdf> (Erişim Tarihi: 04.01.2022). 2019.
- [6] Ateş, Hamza, ve Banazlı, A. Muhammet. Türkiye’de Yabancıların İkameti Sorunu: İkamet İzinleri Üzerinden Bir İnceleme. II. Uluslararası Göç ve Mülteci Kongresi, Düzce Üniversitesi, Düzce, Aralık 6-8, 2018: 271-291.
- [7] Ateş, Kamil. “Göç Yönetiminde Yerel Yönetimlerin Rolü”. *Iğdır Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5 (2020): 23-40.
- [8] Atmaca, Yıldız. “Belediyeler ve Göçmen Politikaları: Çankırı Örneği”. *Kent Akademisi* 12/1 (2019): 56-66.
- [9] Banazlı, A. Muhammet. “Göç ve Mülteci Yönetimi: Türkiye’deki Suriyeliler Üzerinden Bir Değerlendirme”. *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*. 10/37 (2018): 47-54.
- [10] Çakırer-Özservlet, Yasemin. “Uluslararası Göç, Yerel Yönetimler ve Toplumsal Uyum”. *İller ve Belediyeler Dergisi*. 8/13 (2016): 48-55.

- [11] Çelik, Nermin, ve Murat, Güven. “Türkiye’de İç Göç Sorununa Yeni Bir Yaklaşım: Stratejik İç Göç Yönetimi”. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi*. 25/76 (2014): 1-23.
- [12] Daoudov, Murat. “Türkiye’de Yabancıların Uyumunda Yerel Yönetimlerin Rolü”. (Ed. Yakup Bulut). *Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü*. 39-64. Kocaeli: Umuttepe Yayınları. 2015
- [13] Demirhan, Yılmaz, ve Aslan, Seyfettin. “Türkiye’nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi”. *Birey ve Toplum*. 5/9 (2015): 23-62.
- [14] Ersavaş-Kavanoz, Suna. “Kentsel Direnç” Kavramı Üzerine”. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*. 2/1 (2020): 5-24.
- [15] Es, Muharrem, ve Ateş, Hamza. “Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 48 (2004): 205-248.
- [16] İstanbul Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu. <https://ibb.istanbul/BBImages/Slider/Image/faaliyet-raporu-2020.pdf> (Erişim Tarihi: 05.01.2022). 2020.
- [17] İstanbul Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı. <https://www.ibb.istanbul/Uploads/2020/2/iBB-STRATEJIK-PLAN-2020-2024.pdf> (Erişim Tarihi: 04.01.2021). 2019.
- [18] Karatepe, Selma, Önen, S. Mustafa, ve Banazılı, A. Muhammet. Türkiye’de Yabancıların İstihdamı Sorunu: Çalışma İzinleri Üzerinden Bir İnceleme. III. Uluslararası Girişimcilik, İstihdam ve Kariyer Kongresinde Sunulan Bildiri, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla, Ekim 12-15, 2017: 261-274.
- [19] Manfredi-Sanchez, Juan Luis. “Sanctuary Cities: What Global Migration Means for Local Governments”. *Social Sciences* 9/146 (2020): 145-161.
- [20] Meerow, Sara, Newell, P. Joshua, ve Stults, Melissa. “Defining Urban Resilience: A Review”. *Landscape and Urban Planning*. 147 (2016): 38-49.
- [21] Moreau, M. Martin, ve Menasce, David. “Urban Resilience: Introducing this Issue and Summarizing the Discussions”. *The Journal of Field Actions*. Special Issue/18 (2018): 6-11.
- [22] Stalker, Peter. “Migration Trends and Migration Policy in Europe”. (Ed. Nicholas Van Hear ve Ninna Nyberg Sorensen). *The Migration-Development Nexus*. 159-188. Geneva: I.O.M. 2003.

İnternet Kaynakları

- [23] <https://www.goc.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 04.01.2022).

DİRENÇLİ KENTLER BAĞLAMINDA GÖÇ YÖNETİMİNDE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Aslı Coşkun*

GİRİŞ

Yapısal mühendislik, psikoloji ve yönetim stratejisi gibi farklı alanlarda kullanılan dirençlilik kavramın günümüzde çeşitli disiplinlerin ilgi duyduğu bir kavramdır.¹ Kentlerin dirençliliği kavramı ise özellikle 2000’li yıllarda önemli bir tartışma konusu haline gelmiştir ve kavram günümüzde çevrebilim ve kent sahasında sorunlara ilişkin kullanılan bir kavrama dönüşmüştür. Kavramın kentlerin afetlere karşı alınması gereken önlemler ve bu afetler sonrası ortaya çıkan yeni duruma adaptasyon sağlamanın yanı sıra, kent ile ilgili birçok sorunlu sahaya ilişkin kullanımını gittikçe yaygınlaştırmaktadır.^{2 3}

Dirençli kent, genel olarak “çevresel, fiziksel, ekonomik ve sosyal olarak kentlerin karşılaşabileceği her türlü tehdit, tehlike ve olumsuzluklara dair, kenti oluşturan

* Müfettiş, Sancaktepe Belediyesi Teftiş Kurulu dr.asli.coskun@gmail.com

¹ Simin Davoudi et al., “Resilience: A Bridging Concept or a Dead End? “Reframing” Resilience: Challenges for Planning Theory and Practice Interacting Traps: Resilience Assessment of a Pasture Management System in Northern Afghanistan Urban Resilience: What Does it Mean in Planning Practice? Resilience as a Useful Concept for Climate Change Adaptation? The Politics of Resilience for Planning: A Cautionary Note”, *Planning Theory and Practise*, Volume 13, Issue 2 (2012): 299.

² Münevver Özge Balta, “Kentsel Risklerin Planlama Temelinde Analizi ve Dirençli Kent Planlama Yaklaşımı” (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2013), 2.

³ Suna Ersavaş Kavanoz, “Kentsel Direnç Kavramı Üzerine”, *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, (Haziran 2020), 20.

ran birçok dinamiklerin, aktörlerin koordineli ve kapsamlı bir şekilde mücadelesinin sağlanması”⁴ şeklinde tanımlanabilir. Dolayısıyla dirençli kent, kentlerde her türlü tehlike ve risklere karşı zayıf noktaları tespit ederek kapasite geliştirmeyi hedeflemektedir. Kentlerin karşı karşıya kalabileceği tehlikelerin başında yıkımlara sebep olan ve birçok farklı sebebe dayandırılabilen afetler gelmekle birlikte, bu çalışmada daha ziyade insanların sebep olduğu, önlenilecek veya en azından etkisi azaltılabileceği düşünülen göç olgusundan kaynaklı tehlikeler üzerinde durulacaktır.

Göç insani hareketin bir boyutu olmakla birlikte, belli bir coğrafyada edinilen kültürler, anlayışlar, günlük yaşam dinamikleri ve hatta radikallikler bir bütün halinde göç etmektedir. Öncelikli olarak belirtmek gerekir ki kronik gelişmelere bağlı olarak gerçekleşen kontrol edilebilir göçlerin yanı sıra akut gelişmeler sonrası meydana gelen ve kentlerin direncini zorlayan kontrolsüz göçler de olabilmektedir. Doğal afetler, savaş boyutuna varan siyasi çatışmalar, ekonomik krizler ve sosyal huzursuzluklar akut göçleri tetikleyebilmekte ve kentler ani ve yoğun göç dalgalarına hazırlıksız bir şekilde yakalanabilmektedirler. Ani ve yoğun göç dalgalarına hazırlıksız bir şekilde yakalanan kentlerde göçmenlerin orantsız dağılımı belli bölgelerde yoğunlaşmaya ve gettolaşmaya, istihdam dengesinin bozulmasına ve işsizliğe, kentlerde istenmedik mekânsal değişimlere, çevre sorunlarına sebep olmakla birlikte, alt yapı, ulaşım, eğitim, sağlık gibi kamu hizmetlerinde de yetersizliklere neden olabilmektedir. Ayrıca ani ve yoğun göç dalgalarının kentleşme üzerinde olumsuz etkiler bıraktığından, hızlı ve plansız büyümeyi tetikleyerek kentsel ekosisteme zarar verdiği de söylenebilir.

Dirençli kentlere erişmeyi sağlayan belirleyici adım planlamadır ve bu planlama, kapsamlı, bütünsel, disiplinler arası boyutlarıyla, çok aktörlü bir süreci ortaya çıkartmaktadır. Bu anlamda dirençli kentler bağlamında göç olgusu, çok aktörlü bir yönetim sürecini gerekli kıldığından söz edilebilir. Bir taraftan ulusal düzeyde yönetim kapasitesinin artırılması, bir taraftan da yerel yönetimlerin ve sivil toplum

⁴ Seçkin Çiriş, “Kentsel Planlamada Paradigma Değişiminin Bir Ürünü: “Dirençli Ulaştırma” ve İstanbul Kenti Üzerine İnceleme”, 12. Ulaştırma Kongresi Ulaştırma Politikaları Bildiriler Kitabı, (24-26 Mayıs 2017, Adana), 148.

kuruluşlarının süreçte aktif rol almaları kent bazında göç yönetim anlayışının geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu çalışmada kronik gelişmelere bağlı olarak gelişen kontrol edilebilir göçlerin yanı sıra akut gelişmeler sonrası meydana gelen ve yönetim becerilerini zorlayan kontrolsüz göçlerden kaynaklı şoklara ve streslere kentsel direnci hangi açılardan etkilediği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Yine göçle beraber gelen sorunların yönetiminde, kent bazında koordinasyon ve yönetim konularında farkındalık oluşturulmaya çalışılacaktır.

1. DİRENÇLİLİK KAVRAMI

Direnç kavramı genel olarak herhangi bir olumsuzluğa dayanma ve karşı koyma gücünü ifade eder.⁵ Sistem bağlamında düşünüldüğünde ise direnç kavramı genel hatları ile bir sistemin uzun dönemli adaptasyonu ve kısa dönemli başa çıkma yeteneği⁶; bir sistemin bozulma sonrasında istikrarlı denge noktasına dönemeleme yeteneği, sistemin iç ve dış süreçlerdeki değişime uyum ve alışma kabiliyeti olarak tanımlanabilir.⁷ Dirençlilik kavramı ise ilk olarak 1973 yılında, çevrebilim alanında çalışmalar yürüten Holling tarafından kullanılmıştır. Holling kavramı sistemlerin bozulma ve değişimleri hazmetme kapasitesi, harici ve beklenmedik durumlar sonrası aynı ilişkiler içinde kalabilme yeteneği şeklinde tanımlamıştır.⁸ Direnç kavramından farklı olarak dirençlilik kavramı devam eden ve tekrarlayan bir süreci⁹; sistemlerin (fiziksel ve sosyal) afet kaynaklı işlevsellik kaybı olasılığını azaltmalarını, hasar ve bozulma meydana geldiğinde uygun şekilde yanıt vermelerini ve zamanında kurtarmalarını ifade etmektedir.¹⁰

⁵ Ersavaş Kavanoz, "Kentsel Direnç Kavramı Üzerine", 20.

⁶ Ayyoob Sharifi and Yoshiki Yamagata, "Resilient Urban Planning: Major Principles and Criteria", *Energy Procedia*, Volume 61, (2014): 1492.

⁷ Constantin Cartails, "Toward Resilient Cities- A Review of Definitions, Challenges and Prospects", *Advances in Building Energy Research*, Volume 8, Issue 2, (2014): 260.

⁸ Elif Boz Ulutaş, "Dirençli Kentler", BEBKA Haber (Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı), Yıl 9, Sayı 33, (2020): 32.

⁹ Karen MacClune and Sarah Optiz-Stapleton, *Building Urban Resilience to Climate Change: What Works Where, and Why*, (Colorado: Institute for Social and Environmental Transition-International, 2012), 4. Erişim 3 Şubat 2022, <https://urban-links.org/wp-content/uploads/PNAEC712.pdf>

¹⁰ Kathleen J. Tierney, *Conceptualizing and Measuring Organizational and Community Resilience: Lessons from the Emergency Response Following the September 11, 2001 Attack on the World Trade Center*, University of Delaware, Disaster Research Center, Newark, DE, 1-14 (2003). Erişim 3 Şubat 2022, <https://udspace.udel.edu/bitstream/handle/19716/735/PP329.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Hem fiziksel hem de sosyal sistemler açısından dirençlilik kavramının *sağlamlık, yedeklilik, beceriklilik ve hızlılık* olmak üzere dört boyutunun veya dört temel özelliğinin olduğu söylenebilir. Bu boyutlardan sağlamlık elemanların, sistemlerin ve diğer analiz birimlerinin bozulma veya işlev kaybı yaşamadan strese/gerilime veya taleplere dayanma yeteneğini; yedeklilik boyutu kesinti, bozulma veya işlevsellik kaybı durumunda işlevsel gereksinimleri karşılayabilen öğelerin, sistemlerin veya diğer analiz birimlerinin ne ölçüde mevcut olduğunu ifade eder. Beceriklilik boyut maddi (parasal, fiziksel, teknolojik ve bilgisayarlı) ve insani uygulama yeteneğinden oluşan bazı öğe, sistem veya diğer birimleri bozma tehdidinde bulunan koşullar mevcut olduğunda sorunları ve öncelikleri belirleme kapasitesini, belirlenen öncelikleri karşılamak ve hedeflerine ulaşmak için kaynakları harekete geçirme kapasitesini ifade eder. Hızlılık boyutu ise kayıpları kontrol altına almak ve gelecekteki aksaklıkları önlemek için öncelikleri karşılama ve hedeflere zamanında ulaşma kapasitesini ifade eder.^{11 12}

2. DİRENÇLİ KENTLER/KENTSEL DİRENÇLİLİK

Yapısal mühendislik, psikoloji ve yönetim stratejisi gibi farklı alanlarda kullanılan dirençlilik kavramın günümüzde çeşitli disiplinlerin ilgi duyduğu bir kavramdır. Sosyal bilimler alanında da ilgi duyulan bir kavram olan dirençlilik, sosyal bilimlerde öncelikle toplum ve çevre bilim bağlamında tartışılmaktadır.¹³ Kavram aynı zamanda, çevre bilim ve kent alanında farklı amaçları anlatabilmek için ortak olarak kullanılan bir kavrama dönüşmüş olsa da, kavramın kent ile ilgili birçok sorunlu sahaya ilişkin kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır.¹⁴ Kavramın kente ilişkin sorunlar kapsamında kullanılması, dirençli kent/kentsel dirençlilik kavramının tanımının boyutlarının da genişleterek, bir tanımlamaya gidilmesini zorlaştırmıştır.

¹¹ Michel Bruneau et al. "A Framework to Quantitatively Assess and Enhance the Seismic Resilience of Communities", *Earthquake Spectra*, Volume 19, No. 4, (November 2003) : 737-738.

¹² Tierney, *Conceptualizing and Measuring*.

¹³ Davoudi et al., "Resilience: A Bridging Concept or a Dead End?", 299.

¹⁴ Ersavaş Kavanoz, "Kentsel Direnç Kavramı Üzerine", 20.

Tanımlamadaki zorluklar ile birlikte genel olarak kentsel dirençliliğin, yeni yapı ve süreçleri revize edilmeden önce değişimi tolere edebilme kabiliyeti olarak tanımlanması mümkündür.^{15 16} Fakat günümüzde kentler iklimsel değişikliği, doğal felaketler ve çevresel yıkımlar gibi etkileri uzun periyotlarda gün yüzüne çıkan stres faktörleriyle yâda kısa dönemde ani şekilde gerçekleşen şoklarla karşı karşıyadırlar. Bu durum dikkate alındığında kentsel dirençliliğin, kentlerin farklı türdeki şoklardan ve streslerden kurtulma kapasitesi olarak tanımlanması mümkündür.^{17 18} OECD'ye göre ise dirençli kentler sürdürülebilir kalkınma, refah ve kapsayıcı büyüme sağlamak için geçmiş ve gelecekteki şokları ve stresleri absorbe edebilen, adapte edebilen, dönüştürebilen ve bunlara hazırlanabilen şehirlerdir.²⁰

Tanımları farklılık gösterse de kentsel bağlamda dirençliliğin, bir şehir içindeki işleyişi etkileyen sistem ve koşulları sürdürmek ve bazı durumlarda dönüştürmekle ilgili olduğu²¹ söylenmekle birlikte, bir kenti dirençli kılabilecek temel özellikler şöyle sıralanmıştır:²²

1. Uyarlanabilirlik: Uyarlanabilir bir kentsel sistem standartları, normları ve ya geçmiş davranışları değiştirerek - çözümleri belirlemek için kanıtları kullanarak ve gelecekle ilgili kararlar alırken geçmiş deneyimlerden elde edilen bilgileri uygulayarak belirsizliği yönetir.

¹⁵ C. S. Holling, "Understanding the Complexity of Economic, Ecological, and Social Systems" *Ecosystems*, Volume 19, No. 4, (2001): 390.

¹⁶ Marina Alberti et. al., "Integrating Humans into Ecology: Opportunities and Challenges for Studying Urban Ecosystems", *BioScience*, Volume 53, No. 12, (December 2003): 1169.

¹⁷ Adriana Galderisi, "Urban Resilience: A Framework for Empowering Cities in Face of Heterogeneous Risk Factors", *Z Magazine (Boston, Mass.)*, Volume 1, Issue 1, (2014): 37.

¹⁸ Lorena Figueiredo, Taku Honiden and Abel Schumann, *Indicators for Resilient Cities* (OECD Regional Development Working Papers 2018/02, 2018), 10. Erişim 3 Şubat 2022, <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/6f1f6065-en.pdf?expires=1643930720&id=id&accname=guest&checksum=ECFA0A0D07B7B5F2939661CC0A1E5C22>

¹⁹ Lorenzo Chelleri, "From the «Resilient City» to Urban Resilience. A Review Essay on Understanding and Integrating the Resilience Perspective for Urban Systems", *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, Volume 58, Issue 2, (2012): 294.

²⁰ OECD, *Resilient Cities, Policy Highlights of the OECD Report Preliminary Version*, (2016), 3. Erişim 3 Şubat 2022, <http://www.oecd.org/gov/regional-policy/resilient-cities.htm>

²¹ UN Habiata, *Local Governments' Pocket Guide to Resilience*, (2015), 3. Erişim 3 Şubat 2022, <https://unhabitat.org/sites/default/files/documents/2019-05/local-governments-pocket-guide-to-resilience.pdf>

²² OECD, *Resilient Cities*, 3.

2. **Sağlamlık:** Sağlamlık, bir şokun etkisini emecek ve çalışmaya devam edecek şekilde iyi tasarlanmış, inşa edilmiş ve yönetilen bir sisteme bağlıdır. Sağlam bir kentsel sistem, şoku emebilir ve işlevselliğinde önemli bir kayıp olmadan şoklardan kurtulabilir.
3. **Yedeklilik:** Yedekli kentsel sistemler beklenmedik talep, kesintiye neden olan bir olay ile karşı karşıya kaldığında yedek kapasite ihtiyacını karşılayabilmektedir. Bu, gerektiğinde birden fazla eylem, hizmet veya hizmet sağlayıcı kaynağının kasıtlı olarak geliştirilmesini veya bunlara erişim sağlanmasını gerektirir.
4. **Esneklik:** Esnek bir kentsel sistem, işletmelerin, hükümetlerin, bireylerin ve toplulukların değişime hızla yanıt vermek adına davranışlarını veya eylemlerini ayarlamasına olanak tanır.
5. **Kaynaklılık:** Becerikli bir kentsel sistem mevcut kaynaklarla, bir krizde veya son derece kısıtlı koşullar altında temel hizmetlerin ve sistemlerin işlevselliğini etkili ve hızlı bir şekilde geri yükleyebilir.
6. **Kapsayıcılık:** Kapsayıcı bir kentsel sistem, mümkün olduğunda politika tasarımı aşaması da dâhil olmak üzere politika sürecinde farklı aktörlere ve topluluklara tam olarak danışılmasını, farklı aktörlerin ve toplulukların katılımını ve yetkilendirilmesini sağlar.
7. **Entegrasyon:** Bütünlük bir kentsel sistem etkinlik ve tutarlılığı sağlamak adına idari sınırları aşan, politika ve programlamada işbirlikçi ve katılımcı yaklaşımı teşvik eder.

3. GÖÇÜN KENT VE KENTLİLER ÜZERİNDEKİ OLUMSUZ ETKİLERİ

Tarihin her döneminde insanlar, çeşitli nedenlerden dolayı kendilerine yeni yaşam alanları bulmak için yer değiştirmişlerdir²³ ve göç, insanlık tarihinin başlangıcından günümüze var olan bir olgudur.²⁴ Bireylerin veya toplulukların çeşitli

²³ Ertuğrul Güreşçi, "Kırsaldan Kente Göç Edenler Üzerine Bir Araştırma: Kemalpaşa-İspir Örneği", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 4, Sayı 7, (2011): 107.

²⁴ İnan Özer, *Kentleşme, Kentleşme ve Kentsel Değişme*, (Bursa: Ekin Kitabevi, 2004), 11.

nedenlerle yaşam alanlarını terk ederek, başka yerlere taşınmalarını ifade eden göç olgusu, bireyleri ve toplumları birçok açıdan etkilemekle birlikte²⁵, bireylerin ortak ve bireysel ihtiyaçlarının karşılamak için sürekli etkileşim halinde buldukları kültürel ve sosyal alanlar olan kentleri de etkilemektedirler. Zira belli bir coğrafyada edinilen kültürler, anlayışlar, günlük yaşam dinamikleri ve hatta radikallikler bir bütün halinde göç etmektedir Bu anlamda göçler kentleşme hızını doğrudan etkilemekte ve kentleşme üzerinde olumsuz etki bırakmakta²⁶, hızlı ve plansız büyümeyi tetikleyerek kentsel ekosisteme zarar vermektedirler.²⁷ Yoğun ve düzensiz göçler kentlerin altyapılarını ve kentlerde sunulan kamu hizmetlerini zorlaştırmaktadır.²⁸ Bu durum ise kentsel yaşamın önemli unsurlarından olan ulaşım, eğitim, sağlık gibi hizmetlerin hem niteliğini hem de erişilebilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

Yoğun ve düzensiz göçler kentlerin konut ihtiyacını karşılayacak kapasitede olmaması durumunda kentleri olumsuz yönde etkileyerek gecekondulaşmaya ve çarpık kentleşmeye de neden olabilmektedirler.²⁹ Özellikle ani göç dalgaları ile gelen kalabalık göçmen grupların, mekânsal olarak orantısız bir şekilde dağılarak belirli bölgelerde yoğunlaşmaları gettolaşmaya neden olabilmektedir.³⁰ Bu sorunlarla aynı zamanda yerel halktan mekânsal, yapısal ve kültürel olarak farklı, göçmen gruplar tarafından oluşturulmuş paralel bir topluma dair kaygıları da beraberinde getirmektedir.³¹

Yoğun ve düzensiz göçlerin neden olduğu bir diğer sorun ise istihdam dengesinin bozulması ve işsizliktir. Yoğun ve düzensiz göçler yeteri kadar iş imkânlarının

²⁵ Yavuz Bozkurt ve Resul Ayfer, “Göçün Kentleşme Üzerindeki Etkisi: Kütahya İl Örneği”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 57, (2018): 144.

²⁶ Bozkurt ve Ayfer, “Göçün Kentleşme Üzerindeki”, 144.

²⁷ Çiğdem Tuğaç, “Kentsel Dirençlilik Perspektifinden Yerel Yönetimlerin Görevleri ve Sorumlulukları”, *ideal kent (Kent Araştırmaları Dergisi)*, Cilt 10, Sayı 28, (2019): 1009.

²⁸ Boz Ulutaş, “Dirençli Kentler”, 35.

²⁹ Bozkurt ve Ayfer, “Göçün Kentleşme Üzerindeki”, 144.

³⁰ Kadir Canatan, “Hollanda’da Etnik İlişkiler, Gettolaşma ve Paralel Toplum Tartışmaları”, *Sosyoekonomi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 15, (2011): 9.

³¹ Hasan Hüseyin Aygül, “Mülteci Emeginin Türkiye İşgücü Piyasalarındaki Görünümü ve Etkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Cilt 9, Sayı 20, (2018): 75.

olmaması durumunda işsizlik gibi sorunlara da neden olabilmekte ³² ; göç etkisiyle istihdam, işgücü ve gelir dağılımında değişimler yaşanabilmektedir. ³³ Çünkü ucuz bir görünüme sahip olan göçmen işgücü, kentli işgücünün istihdam düzeyini de etkilemektedir. ³⁴ Gittiği yerde görece daha yoksul durumda olan göçmenler yedek sanayi ordusu olarak görülebilmekte, ücret tartışmalarında mevcut iş gücüne karşı bir tehdit olarak algılanılabilmektedirler. ³⁵ Bu durum kentli işgücü ile göçmen işgücünü karşı karşıya getirerek, çalışan haklarının gerilemesine neden olmakla birlikte, istihdam koşullarının ağırlaşmasına ve toplumsal çatışmaların yaşanmasına da neden olabilmektedir. ³⁶

Yukarıda aktarılan olumsuzlukların yanı sıra yoğun ve düzensiz göçler sonucunda, kentin kültürel yapısında değişmelerin yaşanması ve kültür çatışmaları meydana gelmesi, kentlerde istenmedik mekânsal değişimler, çevre sorunları, insan ticareti ve göçmen kaçakçılığı, fuhuş, cinsel istismar, çocuk gelinler, çok eşlilik ve hırsızlık gibi ^{37 38} kenti ve kentliler için sürdürülebilir bir kent yaşamını tehdit eden birçok sorunun ortaya çıkması olasıdır.

SONUÇ

Kentlerin dirençliliği kavramı özellikle 2000'li yıllarda önemli bir tartışma konusu haline gelmiş, kentsel sürdürülebilirliğin ve güvenli toplumsal yapılanmanın sağlanmasında dirençliliğin önemi, kent planlama disiplini açısından irdelenmesi gereken bir alan olarak işaret edilmiştir. ³⁹ Dirençli kentlere erişmeyi sağlayan belirleyici adım ise planlamadır ve bu planlama, kapsamlı, bütünsel, disiplinler arası boyutlarıyla, çok yönlü bir süreci ortaya çıkartmaktadır. Çünkü günümüzün küresel dünyasında ülkeler ve toplumlar daha önce hiç olmadığı kadar birbiriyle

³² Bozkurt ve Ayfer, "Göçün Kentleşme Üzerindeki", 144.

³³ Sevilay Kaygalak, *Kentin Mültecileri Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme*, (Ankara: Dipnot Yayınları, 2009), 20.

³⁴ Aygül, "Mülteci Emeğinin", 79.

³⁵ David Harvey, *Sosyal Adalet ve Şehir*, Çeviren: Mehmet Morali, (İstanbul: Metis Yayın, 2006), 246.

³⁶ Aygül, "Mülteci Emeğinin", 80.

³⁷ Aygül, "Mülteci Emeğinin", 75.

³⁸ Kaygalak, *Kentin Mültecileri Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme*, 20.

³⁹ Balta, "Kentsel Risklerin Planlama Temelinde", 2.

bağlantılıdır. Bu bağlantılılık, yaşanan sorunların da (doğal afetler, çevre sorunları, ekonomik krizler, siber saldırılar, salgın hastalıklar, mülteci krizleri vb.) etki alanlarını genişletmektedir. Dolayısı ile de kentsel dirençliliği tehdit edebilecek riskleri önceden kestirmek, mümkünse bu riskleri ortadan kaldırmak veya en aza indirmek ve ortaya çıkan sorunlara çözüm üretebilmek için çok aktörlü, çok yönlü ve çok boyutlu planlamaya ve çalışmaya olanak sağlayan kent ölçeğinde göç yönetim modeline ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Göç ile birlikte gelen göçün kent ve kentliler üzerindeki olumsuz etkileri kentsel dirençlilik bağlamında değerlendirildiğinde, bu olumsuzlukların dirençli kentleri tehdit edebilecek ve bir kenti dirençli kılacak kaynakları olumsuz yönde etkileyebilecek risk faktörleri olduğu söylenebilir. Özellikle Türkiye gibi jeopolitik olarak önemli bir konumda olan ve son dönemlerde sınır komşularında yaşanan savaşlar dolayısı ile ani ve yoğun göç dalgalarına maruz kalan bir ülkede, bu risk faktörlerinin çok aktörlü ve çok boyutlu olarak ele alınarak ülke ve kent bağlamında dirençliliğin sağlanması önemli görülmektedir.

Merkezi yönetimin İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü marifetiyle geliştirdiği göç yönetim sisteminde, kent bazında mülki idare, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri ile koordinasyonun sürekli ve etkin bir şekilde sağlandığı bir göç yönetim sisteminin, kentsel dirençlilik açısından göçle beraber gelen sorunlara ilişkin bir model olarak sunulabilir. Bu kapsamda özellikle kanuni ve idari düzenlemeler gerçekleştirilerek, kent bazında göç yönetiminde paydaşların kimler olması gerektiği ve görevleri konusunda kapsamlı bir çalışma yapılarak, göç yönetim kapasitesinin artırılması ve bu sayede kentsel dirençliliğin artırılmasına önemli bir katkı sunacaktır. Bu kapsamda bir taraftan ulusal düzeyde yönetim kapasitesinin artırılması, bir taraftan da yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının süreçte aktif rol almaları kent bazında göç yönetim anlayışının geliştirilmesini gerekli kılmaktadır.

Çok aktörlü, çok yönlü ve çok boyutlu planlamaya olanak sağlayan kentsel ölçekli göç yönetimi yapılanması ile göçten kaynaklı her türlü tehdit, tehlike ve olumsuzluklara dair, kenti oluşturan birçok dinamiklerin, aktörlerin koordineli ve kapsamlı bir şekilde, bu riskleri ortadan kaldırma veya en aza indirme hususunda mücadelesine imkân tanınmış olacaktır.

KAYNAKÇA

- [1] Alberti, Marina et. al, “Integrating Humans into Ecology: Opportunities and Challenges for Studying Urban Ecosystems”, *BioScience*, Volume 53, No. 12, (December 2003): 1169-1179.
- [2] Aygül, Hasan Hüseyin. “Mülteci Emeğinin Türkiye İşgücü Piyasalarındaki Görünümü ve Etkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Cilt 9, Sayı 20, (2018): 68-82.
- [3] Balta, Münevver Özge. “Kentsel Risklerin Planlama Temelinde Analizi ve Dirençli Kent Planlama Yaklaşımı.” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2013.
- [4] Boz Ulutaş, Elif. “Dirençli Kentler”, BEBKA Haber (Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı), Yıl 9, Sayı 33, (2020): 32-35.
- [5] Bozkurt, Yavuz ve Resul Ayfer. “Göçün Kentleşme Üzerindeki Etkisi: Kütahya İl Örneği”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 57, (2018): 144-162.
- [6] Bruneau, Michel et al . “A Framework to Quantitatively Assess and Enhance the Seismic Resilience of Communities”, *Earthquake Spectra*, Volume 19, No. 4, (November 2003) : 733-752.
- [7] Canatan, Kadir. “Hollanda’da Etnik İlişkiler, Gettolaşma ve Paralel Toplum Tartışmaları”, *Sosyoekonomi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 15, (2011): 8-27.
- [8] Cartails, Constantinos. “Toward Resilient Cities- A Review of Definitions, Challenges and Prospects”, *Advances in Building Energy Research*, Volume 8, Issue 2, (2014): 259-266.
- [9] Chelleri, Lorenzo. “From the «Resilient City» to Urban Resilience. A Review Essay on Understanding and Integrating the Resilience Perspective for Urban Systems”, *Documents d’Anàlisi Geogràfica*, Volume 58, Issue 2, (2012): 287-306.
- [10] Çiriş, Seçkin. “Kentsel Planlamada Paradigma Değişiminin Bir Ürünü: “Dirençli Ulaştırma” ve İstanbul Kenti Üzerine İnceleme”, 12. Ulaştırma Kongresi Ulaştırma Politikaları Bildiriler Kitabı, (24-26 Mayıs 2017, Adana), Ufuk Ofset.
- [11] Davoudi, Simin et al., “Resilience: A Bridging Concept or a Dead End? “Reframing” Resilience: Challenges for Planning Theory and Practice Interacting Traps: Resilience Assessment of a Pasture Management System in Northern Afghanistan Urban Resilience: What Does it Mean in Planning Practice? Resilience as a Useful Concept for Climate Change Adaptation? The Politics of Resilience for Planning: A Cautionary Note”, *Planning Theory and Practice*, Volume 13, Issue 2, (2012): 299-333.

- [12] Ersavaş Kavanoz, Suna. “Kentsel Direnç Kavramı Üzerine”, *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, (Haziran 2020): 5-24.
- [13] Figueiredo, Lorena, Taku Honiden and Abel Schumann. *Indicators for Resilient Cities* (OECD Regional Development Working Papers 2018/02, 2018), erişim 3 Şubat 2022, <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/6f1f6065-en.pdf?expires=1643930720&id=id &accname=guest&checksum=ECFA0A0D07B7B5F2939661CC0A1E5C22>
- [14] Galderisi, Adriana. “Urban Resilience: A Framework for Empowering Cities in Face of Heterogeneous Risk Factors”, *Z Magazine (Boston, Mass.)*, Volume 1, Issue 1, (2014): 36-58.
- [15] Güreşçi, Ertuğrul. “Kırsaldan Kente Göç Edenler Üzerine Bir Araştırma: Kemalpaşa-İspir Örneği”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 4, Sayı 7, (2011): 107-122.
- [16] Harvey, David. *Sosyal Adalet ve Şehir*, Çeviren: Mehmet Morali. İstanbul: Metis Yayın, 2006.
- [17] Holling, C. S. “Understanding the Complexity of Economic, Ecological, and Social Systems” *Ecosystems*, Volume 19, No. 4, (2001): 390-405.
- [18] Karen MacClune and Sarah Optiz-Stapleton, *Building Urban Resilience to Climate Change: What Works Where, and Why*, (Colorado: Institute for Social and Environmental Transition-International, 2012), Erişim 3 Şubat 2022, <https://urbanlinks.org/wp-content/uploads/PNAEC712.pdf>
- [19] Kaygalak, Sevilay. *Kentin Mültecileri Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme*. Ankara: Dipnot Yayınları, 2009.
- [20] OECD. *Resilient Cities, Policy Highlights of the OECD Report Preliminary Version*, (2016). Erişim 3 Şubat 2022, <http://www.oecd.org/gov/regional-policy/resilient-cities.htm>
- [21] Özer, İnan. *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*. Bursa: Ekin Kitabevi, 2004.
- [22] Sharifi, Ayyoob and Yoshiki Yamagata. “Resilient Urban Planning: Major Principles and Criteria”, *Energy Procedia*, Volume 61, (2014): 1491-1495.
- [23] Tierney, Kathleen J. *Conceptualizing and Measuring Organizational and Community Resilience: Lessons from the Emergency Response Following the September 11,2001 Attack on the World Trade Center*, University of Delaware, Disaster Research Center, Newark, DE, 1-14 (2003). Erişim 3 Şubat 2022, <https://udspace.udel.edu/bitstream/handle/19716/735/PP329.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- [24] Tuğaç, Çiğdem. “Kentsel Dirençlilik Perspektifinden Yerel Yönetimlerin Görevleri ve Sorumlulukları”, *ideal kent (Kent Araştırmaları Dergisi)*, Cilt 10, Sayı 28, (2019): 984-1019.
- [25] UN Habitat. *Local Governments’ Pocket Guide to Resilience*, (2015). Erişim 3 Şubat 2022, <https://unhabitat.org/sites/default/files/documents/2019-05/local-governments-pocket-guide-to-resilience.pdf>

BLOKZİNCİR TEKNOLOJİSİNİN KAMU SEKTÖRÜNDE UYGULANMASI VE YEREL YÖNETİM EKONOMİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Asuman Altay*

GİRİŞ

Kamu sektörü, çok karmaşık bir ekonomik, mali ve bürokratik yapı içerir. Özellikle kamu hizmetlerinin üretilmesi ve sunulması ile bunların yönetimi ve sorumluluğu açısından merkezi ve yerel kamu idarelerine büyük görevler ve sorumluluklar düşmektedir. Söz konusu hizmetler konusunda hemen her ülkede önemli bir konu ve sorun olabilen kamu sektöründe “etkinsizlik (inefficiency)” gibi bir olumsuzluğun giderilmesinde blokzincir sistemlerinin çözüm olabileceği düşünülmektedir.

Blokzincir, kamu hizmetlerinin üretilmesi ve sunulması ile yönetimi üzerinde görülen etkinsizliklerin giderilmesinde yardımcı bir unsur olabilir. Bu ihtimalden hareketle blokzincirin ne olduğunun bilinmesi kadar nasıl ve nerede kullanılacağına üzerinde daha çok durulmalıdır. Çünkü bu sistem kamu sektörü ve özel sektör mal ve hizmet üretimindeki ve dağılımındaki başarısızlık ve olumsuzlukları en aza indirebileceği gibi çok farklı çözülmesi gereken sorunları da beraberinde getirebilir. Bununla birlikte olumsuzluklarını öne çıkararak blokzincir sistemlerinin yayılması ve kullanılmasının engellenmesi beklenmeyen daha farklı olayları da meydana getirebilir. Sanal ve merkezi olmayan birçok uygulama özellikle kamu sektörü uygulamalarının alternatifi ve resmi olmayan yollarla üretilebilir. Etkinlik ve verim-

* Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, asuman.altay@deu.edu.tr

lilik noktasında “blokzincir” sistemlerinin merkezi ve yerel düzeyde idarelerin yararlanacağı en önemli uygulama olacağı ileri sürülmektedir (Deloitte, 2022).

Sağlık ve sigorta sisteminde blokzincir teknolojileri yardımı ile başta dijital kimlikler olmak üzere, klinik veriler, sınırlar ötesi ödemeler, ticaretin finansmanı, yatırım yönetimi ve daha birçok alan her geçen gün daha “kapsayıcı ve tanımlayıcı” hale gelmektedir.

Birçok ülke blokzincirin sunduğu imkânlardan yararlanarak, yenilik ve yüksek teknolojik standartlar sağlayabilmek için önemli çabalar harcamaktadır. Özellikle özel sektörün bu konuda kamu sektörüne göre daha atak ve ilgili olduğu gözlemlenmektedir. Bununla birlikte bu konudaki ilerlemelerin kamu sektörü tarafından sağlanan internet altyapıları ve uydu sistemleri aracılığı ile geliştirildiğini de vurgulamalıyız. Yeniliklerin artması ve yeni teknolojilerin gelişmesi ile özel sektör ve kamu sektörü kurumları için yasal düzenlemeler ve hatta idari düzenleme de gündeme gelmektedir.

Blokzincir sistemleri henüz finans sektöründe yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunun yanında diğer sayılan birçok alanda bloklaştırılmış bilgi paketleri anlamına da gelen blokzincir sistemleri geliştirilmeye çalışılmaktadır. Dünya Ekonomi Forumu'nun (WEF) verilerine göre, 2016'da küresel düzeyde Blokzincir birikimleri Milli Gelirin %0,025'ini oluştururken; yapılan tahminler çerçevesinde bu oranın 2027 yılına kadar %10'a ulaşacağı belirtilmektedir (Kshetri, 2017b). Özellikle kamu hizmetlerinin ve mallarının merkezi ve yerel düzeyde üretilmesi, tedarigi ve vatandaş bireylere dağıtılması ve ulaştırılması gibi konularda blokzincir teknolojilerinin kullanımı kaçınılmaz olarak artacaktır.

Çalışma, Blokzincir sisteminin kamusal hizmetler kapsamında merkezi ve yerel düzeydeki gelişimini kavramsal, literatür ve uygulama örnekleri ile ele alacaktır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE KAMU SEKTÖRÜNDE BLOKZİNCİR SİSTEMİNİN GELİŞTİRİLMESİ

Blokzincir sistemi, herhangi bir konuda verilerin ve işlemlerin merkezi olmayan bir ağ üzerinden geriye dönük olarak değiştirilemeyeceği bir halde kayıt altına alınmasıdır. Merkezi olmayan ve “dağıtık defter” olarak adlandırılan bu sisteme

veri girişi, erişim ve veriyi okuma gibi konularda bazı koşulların tanımlandığı blokzincir yapıları söz konusudur. Bu yapılar dört grupta incelenmektedir (Tekin Bilbil, 2019: 476)

Şema 1. Farklı Blokzincir Yapıları

Yukarıdaki şemada yer alan blokzincir ağlarının bütünü ile ya da kısmen izin gerektiren ve gerektirmeyen şekilleri, tamamiyle blokzincirin:

- Nerede
- Ne için
- Kimin için ve
- Kim tarafından uygulanacağına bağlıdır.

“2n2k” ilkesi olarak adlandırılacak bu durum kurum, kuruluş, vatandaş ve bireylerin tanımlanmış ve bir mutabakata bağlanmış anlaşmaları çerçevesinde yapılır.

• **Bütünüyle İzin Gerektirmeyen Blokzincir Ağları**, Bitcoin sisteminde kullanılır. Blokzincir ağına girmek ve yeni bloklar eklemek için izin gerekmez.

• **Kısmen İzin Gerektirmeyen Blokzincir Ağları**, daha çok habercilik alanında kullanılır. Haberajanslarına haber girmek izne tabiyken; orada yer alan haberlerin okunması izne tabi değildir.

- **Kısmen İzin Gerektiren Blokzincir Ağları**, özellikle bankalar tarafından kullanılan bu yapılar da önemli olan tanımlı banka şubesi olarak girilen ağda bankanın izin gerektirmeden yeni bloklar oluşturulabilmesidir.

- **Bütünüyle İzin Gerektiren Blokzincir Ağları**, Öncelikle kamu sektöründe olmak üzere, özel sektör iş konsorsiyumlarında iç Blokzincir ağları oluşturulabilmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kamudaki uygulamaları giderek yaygınlaşmakta ve derinleşmektedir. Özellikle kamu sektöründe “e-devlet” uygulamaları Türkiye’de dahil birçok ülkede oldukça gelişmiştir. Bunun yanında yerel yönetimleri, özel sektörü ve sivil toplum örgütlerini de dahil eden “e-yönetişim” uygulamaları göreceli olarak çok gelişmemiştir. Özellikle blokzincir uygulamalarının artışı ile “e-yönetişim” uygulamalarının da artması ve derinleşmesi beklenmektedir.

Nitekim bu konudaki en büyük başarı, Türkiye’de dahil birçok ülkede kamu sektörünün teknolojik altyapısının giderek geliştirilmesidir. Bu kapsamda “Kamu Sektöründe Uygulama Alanı Olan Dört Bilgi ve İletişim Teknolojileri Yaklaşımı”ndan söz edebiliriz. Bunlar;

Sistem Teorisi, bürokratik verimlilik odaklıdır. Bunun sağlanması için gerek teknik insanlar, mühendisler, otomasyon ekipleri ve gerekse teknoloji tasarımcıları birlikte çalışırlar. Sağladıkları sistem entegrasyonu ile teknolojiyi hazırlayıp en verimli şekilde topluma sunulmasına imkan hazırlarlar.

Teknolojik Determinizm, teknoloji ana temadır. Teknolojinin kendi mantığını oluşturup, bunu yeniden ürettiği bir döngüsel yapı kurulmaya çalışılır.

Pekiştirme Teorisi, teknolojinin politik olmayacak kadar gerçek ve akılcı olduğunu ileri sürer. Demogoji ve ideoloji en azından teknolojinin üretimi aşamasında olmaz olarak kabul edilir. Bu anlamıyla apolitik olarak değerlendirilen teknoloji aynı zamanda mevcut statükoyu kontrol edici bir araç olarak hareket eder.

Sosyo-Teknik Teori, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kamu sektöründe uygulanmasına imkan veren bu yaklaşım en fazla kabul edilen yaklaşımdır. Toplum-

sal dışsal faydaları gözeten eşitlik ve adalet gibi hizmetlerde “optimallik” ilkesi arayışında olan bir yaklaşımdır.

Aşağıdaki tabloda sözü edilen yaklaşımlar gösterilmektedir.

Tablo 1. Kamu Sektöründe Kullanılabilecek Bilgi İletişim Teknolojileri Yaklaşımı

Sistem Teorisi	Teknik/Otomasyon/Tasarım/Sistem Entegrasyonu	Bürokratik Verimliliğin Artırılması
Teknolojik Determinizm	Teknolojik Mantık/Yeniden Üretim	Kendini Yeniden Üretebilir teknolojiye Ulaşabilmek
Pekiştirme Teorisi	Apolitik Teknoloji/Statükonun Devamı/Bürokratik kontrol	Politik Olmayan Teknolojik Çıktıların Elde Edilmesi
Sosyo-Teknik Teori	Katılımcı/Demokratik/Bilgi İletişimde Etkinlik/Paydaşlar arası Ağ Örgüsü	Toplumsal Eşitliğin Sağlanması Çabaları

Kaynak: Teorik Yaklaşımlar temelinde tarafımızdan oluşturulmuştur.

Tabloda yer alan Yaklaşımlardan “Sosyo-Teknik Teori” toplumsal eşitliğin sağlanması çabaları kapsamında daha eşitlikçi ve daha katılımcı bir toplum yapısı biçimlendirir. Özellikle “yerel idareler” açısından bu yaklaşımın “blokzincir” sistemlerine geçilirken en çok kullanılacak yaklaşım olacağı açıktır.

Blokzincir teknolojilerinin kapsamı gereken en temel üç özelliğinden söz etmek yerinde olacaktır.

- **Veri kaydının sağlanması** (akıllı kontratlar, dijital kimlik, parasal anlaşmalar vb.);
- **Geçmiş veri girişinin değiştirilemezliği** (her blok bir hash değerine sahiptir. “Hash” aynı zamanda şifrelerle korunur. Böylece sonraki blok eklenen hash değeri üzerinden oluşturulur ve zincir ve bu şekilde devam eder.
- **Verinin paylaşılması**, taraflar arasında uzlaşılan bir mutabakat kapsamında gerçekleşir.

Kamu sektöründe, merkezi ve yerel hizmetler boyutunda blokzincir teknolojisinin kullanılması yeni yönetim katmanları, alanları ve modellerinin ortaya çık-

masına yolaçacaktır. Özellikle toplumsal gelişime katkılar yaparak, artan yerel kamusal hizmet talepleri çok hızlı ve daha az maliyetlerle sunulabilecektir.

2. MERKEZİ VE YEREL KAMU HİZMETLERİNDE BLOKZİNCİR TEKNOLOJİLERİNİN SAĞLADIĞI DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜM

Blokzincir teknolojisinin değişim ve dönüştürme gücünün oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Blokzincir teknolojisinin kendisi etkilediği ve gelişmesine yol açtığı diğer teknolojilerin ötesinde “**sanal ağ**” ilişkilerini dönüştürmektedir. Özellikle, yapılan bilimsel çalışmaların birçoğu Blokzincir teknolojisinin sanal para altyapısını öne çıkardığını vurgulamaktadır. Finansal piyasaların reel piyasalara göre çok daha hızlı gelişmesi ve günlük dolaşan paranın bu sektörde üç ve beş trilyon dolar arasında olması, doğal olarak blokzincir sistemi içinde “kripto paraları” öne çıkarmıştır (Bkz: Dulupçu vd. 2017; Gültekin, 2017; Marsal-Llacuna, 2018;).

Merkezileşmemiş dağıtık kayıt sistemleri anlamına gelen “blokzincir” teknolojilerinin ve yapısının kamu sektöründe kullanılması önemli büyük aşılması gereken sorunları da getirmektedir. Özellikle yasaların bu durumda nasıl uygulanacağı en çok üzerinde durulan bir konudur (Savelyev, 2017).”Yasal belirsizlik (regulatory conundrum)” olarak da adlandırılan bu konu artık”bilişim hukuku”nun ötesine geçmiştir. Kripto para piyasalarının merkeziyetsizliğinin getirdiği sorumlu merkezi bir kurumun olmaması konuyu sadece görünen aracı kurumlar üzerine çekmektedir. Aracılık hizmetlerinden doğan sorumluluk sınırlarının belirlenmesi ve çizilmesi ile parasal ve hesap kayıpları karşısında koruma ağı henüz kurulamamaktadır.

Özellikle kamusal hizmet üretiminde yerel idareler açısından “kişisel ve kurumsal verilerin korunması” çok önemli bir konudur. Bundan başka, ölçek ekonomileri kapsamında yapılan “büyük ölçekli yatırımlar” ve görülen “kamusal hizmetlerin” sanal dünyada yaşayan karanlık taraf” olarak da bilinen sanal korsanlar ve suç ve suçlular açısından da çok büyük önlemler alınması gerekecektir. Bu ise kamu sektöründe bu alanlarda önemli ve pahalı yatırımların yapılmasını ve uzman kişilerin ekiplerin istihdam edilmesini gerektirmektedir. Toplumsal zararların en aza indirilmesi çoğu zaman yapılan kamu hizmetlerinin maliyetlerinden daha fazla olabilir.

Bilgi teknolojileri ve kullanımı özellikle yerel hizmetler ve yerel yönetim ekonomileri açısından çok büyük kolaylaştırıcı yönleri de getirecektir. Özellikle alt yapı hizmetlerinin blokzincir kapsamında yapılması orta ve uzun dönemde maliyetleri azaltacaktır.

Tablo 1’de verilen yaklaşımlar içinde yer alan “Sosyo-Teknik Teori” toplumsal eşitliğin sağlanması noktasında toplumu olumlu yönde dönüştürücü olma özelliğindedir. “Yerel yönetim” ekonomisi yerel hizmetlerin gerçekleştirilmesi ile fayda ve maliyetler bağlamında öne çıkan ekonomilerdir. Yerel ekonominin gelişmesi diğer birçok toplumsal günlük yaşam pratikleri üzerinde de etkiler meydana getirir. Blokzincir sistemleri ile yerel yönetim ekonomileri çok daha güçlü hale gelebilir. Bu hizmetler şöyle sıralanabilir:

Tablo 2. Blokzincir Sisteminde Merkezi ve Yerel Kamu Hizmetleri

Mülkiyetle ilgili sözleşmeler
Dijital kimlik
Veri kayıtlarının eşleştirilebilir olması
Şifresiz imza (Keyless Signature Infrastructure) altyapısının kurulması
Güvenli şeffaf kimlik doğrulama
Tıbbi-ilaç reçetelerinin düzenlenmesi
Oy kullanımı
Bankacılık ve Parasal işlemler
Vergi işlemleri
Tapu kayıtları
Taşıtların ve sahipliklerin kayıtları
Sağlık teknolojilerinde ve hizmetlerinde lisanslama
e-fatura işlemleri
Kamu şirketlerinin işletme kayıtları
Merkez Bankası ve Bankalararası işlemler
Açık ve uzaktan eğitim ve öğrenme süreçlerinin tesisi

Kaynak: İlgili Literatür incelenerek, tarafımızdan oluşturulmuştur.

Tablo 2’de yer alan merkezi ve yerel ekonominin için kolaylaştırıcı bir çok hizmet üretimi Blokzincir kapsamında çok daha hızlı ve verimli olabilecektir. Tablo incelendiğinde bazı hizmetlerin Türkiye’de de başladığı söylenebilir. Özellikle e-devlet uygulamalarında oldukça başarılı olan ülkemizin e-Yönetişim konusunda biraz daha gelişmesi gereği açıktır. Bu konuların zamana yayılarak ve hukuki alt yapılarının oluşturularak geliştirilmesi önemlidir.

Küresel düzeyde henüz gelişmeye başlayan bu konu ile ilgili Deloitte firması 2016 yılından bu yana anketler düzenleyerek Blokzincir sistemleri ve teknolojilerine olan firma anlayışlarını ölçmeye çalışmaktadır. Örneğin, 2020 yılında Deloitte küresel düzeyde bir araştırma kapsamında anket düzenlemiş ve elde ettiği bulgular ötesinde blok zincirin kuruluşlar için yeni ve deneysel olmanın ötesine geçtiğini belirtmiştir. Öyle ki, birçok küresel firma ve kuruluş için Blokzincir teknolojileri stratejik öncelik haline gelmiştir. Deloitte’un 2021 yılında Covid 19 Salgını sürecinde on ülkede yaptığı diğer araştırma sonuçları da yayınlanmıştır (Deloitte, 2021).

Özellikle Covid 19 salgınında blokzincirde çalışan kripto varlıklar ve bu yolla para ve varlık transferleri iş ve kamusal hizmet platformlarının artmasına yol açmıştır. Kullanıcılar açısından büyük faydalar üreten bu araçlar özellikle finansal kripto piyasalarını öne çıkarmıştır. Bununla birlikte artık kamusal yerel hizmetlerin ve yerel ekonomilerin bu alandan daha fazla yararlanmaları gereği vurgulanmalıdır.

3. YEREL YÖNETİM EKONOMİLERİ VE BLOKZİNCİR SİSTEMLERİ ETKİLEŞİMİ

Blokzincir teknolojilerinin gelişmesinin ve kullanılmasının yönetimler açısından olumlu ve olumsuz bazı yönleri olacaktır. Özellikle kamusal hizmetlerden her zaman şeffaf ve görünür ile denetlenebilir olmaları beklenir. Nitekim blokzincir sistemi ile bu gerek koşulların merkezi ve yerel yönetimler açısından sağlanması anlamına gelebilir. Bu konuda en fazla eleştiri, kamunun kendine özgü olan, denetim, otorite ve aracılık rolünün dönüşümü konusunda yapılmaktadır. Bu görev ve fonksiyonların blokzincir teknolojisinin yönetiminde azalması “kamunun özelleştirilmesi” olarak da nitelendirilebilmektedir.

Ayrıca, verilerin gizlenirliği, güvenilirlikleri ve takip edilebilirliği açılarından olumsuz yanları da olabileceği ileri sürülmektedir. Bilindiği gibi, sistemin henüz oldukça karmaşık olması, ölçekleme probleminin olması ve teknolojinin kendisinden kaynaklanabilecek teknik sıkıntılar, her zaman en önemli kaynak olan enerji ve tüketimi boyutları ile üzerinde çalışılması gereken konulardır.

Blokzincir sistemi kapsamında kurulan ağlar, ağ içinde bulunan taraflar arasındaki mutabakatın (consensus) çerçevesinde gerçekleşir. Ancak bu noktada konu ile ilgili çalışmalar yapan araştırmacı Kshetri konunun zorlamaya (coercion) dönebileceği ve oligarşik bir yapı oluşturabileceğini ileri sürmektedir (Kshetri, 2017a). Bu noktadan hareketle blokzincir sisteminin ortadan kaldırılması değil daha iyi ve etkili verimli nasıl bir sisteme geçilebilirin tartışmasının yapılması gerekmektedir.

Bu konuda İngiltere’de 2016 yılında, Blokzincir teknolojisi üzerinde 2016 yılında bir rapor/görüş yayınlanmıştır (İngiltere Hükümeti Blokzincir Raporu, 2016). Hazine Bakanlığı önderliğinde Kültür ve Ekonomi Bakanlıkları işbirliğinde ülkelerinin ilgili konudaki potansiyeli araştırılmıştır. Amaç Blokzincir teknolojilerinin daha fazla kullanılmasının vatandaşların yaşamına olan katkılarının belirlenmesi olmuştur. Kamu hizmetlerinin daha bireysel ve hemen sunulabileceği ve vatandaş memnuniyetinin artırılabileceği sağtanmıştır. Özellikle akıllı sözleşmeler sistemi maliyetlerin azalacağı ve kamu da şeffaflık ve sorumluluğun hesap verilebilirliğinin artırılacağı ileri sürülmüştür (İngiltere Hükümeti Blokzincir Raporu, 2016, s. 10-15):

Türkiye’de de Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBİTAK) nezinde 2017 yılında bir “Blokzincir Araştırma Laboratuvarı (BlokzincirLabs)” kurulmuştur. Blokzincir ile ilgili Ar-Ge faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere kurulan bu Laboratuvar ile Türkiye’de ilk Blokzincir projesi 2018 yılında başlatılmıştır. Borsa İstanbul kapsamında müşteri veritabanı blokzincire eklemlenmiş ve her yeni gelen müşteri verisi bu sisteme entegre edilmeye başlanmıştır.

Türkiye’nin Dijital Parasının üretilmesi çalışmaları bu kapsamda devam etmektedir. Ayrıca birçok merkezi ve terel kamu hizmetleri e-devlet sistemi üzerinden artan bir şekilde devam etmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yirmi yıla yakın bir geçmişi olan blokzincir teknolojilerinin bu kadar hızlı gelişerek, ihtiyaçlara cevap verir hale gelmesi teknolojik deneyin ötesine geçmiştir. Kamu sektörü de bu konuda özel sektöre hem yol açmakta hem de kendi ürettiği hizmetlerde kullanmaya çalışmaktadır. Yerel yönetimler açısından altyapıların tesisi, resmi kayıtlar, iş yapış biçimlerinin düzenlenmesi açısından blokzincir teknolojileri önemle ortaya çıkmaktadır. Dijital kimlik ve mülkiyet kayıtlarının kullanımını giderek artmakta ve açık ve uzaktan eğitim sistemlerinde hızla yol alınmaktadır. Özellikle yerel ekonomilerin gelişmesinde yerel yönetimlerin yol, trafik, kayıt vb. hizmetlerinin blokzincir ağlarında yer alması giderek yerel hayatı daha verimli hale getirecektir.

Kamu sektöründe yer alan ölçek ekonomilerinin varlığının blokzincir teknolojileri ile desteklenmesi verimliliğin yanında orta ve uzun vadede maliyetleri azalttığı gibi hizmetlerden sağlanan verimliliği ve faydaları da artıracaktır.

KAYNAKÇA

- [1] Deloitte(2021), Deloitte 2021 Global Blockchain Survey: A New Age Digital Assets, <https://www2.deloitte.com/ca/en/pages/technology/solutions/deloitte-digital-blockchain.html>, Erişim Tarihi; 29/01/2022
- [2] Dulupçu, M. A., Yiyit, M., & Genç, A. G. (2017). Dijital Ekonominin Yükselen Yüzü: Bitcoin'in Değeri İle Bilinirliği Arasındaki İlişkinin Analizi. Süleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences, 22.
- [3] Gültekin, Y. (2017). Turizm Endüstrisinde Alternatif Bir Ödeme Aracı Olarak Kripto Para Birimleri: Bitcoin. Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi, 1(2), 96-113.
- [4] Kshetri, N. (2017i). Blockchain's roles in strengthening cybersecurity and protecting privacy. Telecommunications Policy, 41(10), 1027-1038.
- [5] Kshetri, N. (2017ii). Will blockchain emerge as a tool to break the poverty chain in the Global South? Third World Quarterly, 38(8), 1710-1732
- [6] Marsal-Llacuna, M. L. (2018). Future living framework: Is blockchain the next enabling network?. Technological Forecasting and Social Change, 128, 226-234
- [7] Savelyev, A. (2017). Contract law 2.0: 'Smart' contracts as the beginning of the end of classic contract law. Information & Communications Technology Law, 26(2), 116-134
- [8] Tekin Bilbil, E., (2019). Yerel Yönetimler ve Blokzincir Teknolojisi: Bir Yönetişim Tasarısı/Stratejisi Önerisi, Kent Akademisi, Volume, 12 (39), Issue 3, Pages, 475-487

KENTLERİN SOSYAL DAYANIKLILIĞININ ARTTIRILMASI: BOSTON BELEDİYESİ ESNEKLİK STRATEJİSİ ÖRNEĞİ

Ayşe Sertdemir*

GİRİŞ

Kentsel direnç veya dirençli kent kavramı, kentin sürdürülebilirliğini esas alması bakımından kentte her türlü riskin önceden önlem alınarak kentin dayanıklılığının artırılması ve nüfusun yoğun olduğu kentlerde kentin olası stres ve şoklar karşısında sahip olması hedeflenen esneklik düzeyini ifade etmektedir.

Kenti ilgilendiren sorunların çeşitliliği ve farklı disiplinlerin bu gibi meselelerde bir arada ele alınma olanağının güçlüğü, yerel yöneticilere kentsel direnci arttırmada ve kente ihtiyacı olan konularda esneklik kazandırılması noktasında yeni görevler sunmaktadır. Günümüzdeki kenti ilgilendiren sorunların kaotikliğine rağmen kentlerin dayanıklılık ve esnekliklerinin artırılması noktasında kent sorunlarına çözüm getirilmesi amacıyla ele alınması gereken çalışmaların eksikliği göze çarpmaktadır.

Kentsel dayanıklılık kavramıyla sosyoloji, ekoloji, mühendislik gibi farklı birçok alanı ilgilendiren konuda sürdürülebilir hedefler doğrultusunda politikalar üretilmesi amaçlanmaktadır. Kentin esnekliğinin ölçülmesi ve gerekli görülen noktalarının dayanıklılığının artırılması ile olası risk faktörlerinin belirlenmesinde kenti ilgilendiren parametrelerin çalışmaya dahil edilmesi kentin vizyoner yönetiminin başarılı olmasında önemlidir. Bu açıdan kentlerin fiziksel dayanıklılığın

* Bartın Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, aysesertdemir@gmail.com

farklı olarak, sosyal yönden gelişmesi ve sosyal dayanıklılığının ölçülerek bu ölçüm sonucunda ortaya çıkan sonuçlara göre kenti ilgilendiren konularda sorun teşkil eden noktaların belirlenmesi gerekmektedir. Bu aşamadan itibaren öncelikle bu konulara yönelik eylem planları hazırlanarak kentin sosyal dayanıklılığı ve olası olumsuzluklar karşısında esneklik kazanması gereken noktaları saptanarak gerekli eylem planları oluşturulmaktadır.

Bu çalışmada kentlerin sosyal dayanıklılığın arttırılmasında bir örnek olarak gösterilebilecek olan Boston Belediyesi'nin kentin sosyal dayanıklılığını arttırmak amacıyla hayata geçirdiği esneklik stratejisi bağlamında kentin sosyal esnekliği ile bu esnekliği kazanmada izlediği yol haritası ve geliştirdiği eylem planları incelenmiştir.

Çalışma, Türkiye'de dirençli kentler konusunda iki önemli boşluğu doldurmaktadır. Birincisi, Türk literatüründe dirençli kent kavramı çoğunlukla kentin fiziksel direncinin kazandırılması yönündeki çalışmalarla yazın alanında kendine yer bulmuştur. Bu makalede kentsel direnç konusu kentin sosyal dayanıklılığı yönünden ele alınmıştır. Kentler, her şeyden önce içinde insana ve yaşama dair her türlü olgunun barındığı ortak yaşam alanlarıdır. Bu ortak yaşam alanının fiziksel bütünlüğünün yanı sıra sosyal bütünlüğünün de sağlam olması kentsel sürdürülebilirlikte göz ardı edilmemesi gereken bir konudur.

Türkiye'de kentlerin sosyal dayanıklılık konusunun eksikliği beraberinde bu konuda yerel yönetimlerce fiiliyata dökülmüş örnek sosyal dayanıklılık projelerinin yokluğunu da ortaya çıkarmaktadır. Makalede konusu edilen Boston'un Esneklik ve Irk Eşitliği Projesi dünyanın birçok ülkesinde belediyelerce örnek alınması gereken kentin sosyal dayanıklılığını hedefleyen bir proje olmuştur. İnsanın mobil bir varlık olması ve dünyanın da en büyük ortak yaşam alanı olması dolayısıyla farklı ülkelerde yaşayan birçok insan çeşitli nedenlerle göç etmekte, kendi ülkesi dışında yaşamak için farklı bir ülkeyi ve şehri tercih edebilmektedir. Bu nedenle Amerika başta olmak üzere dünyanın gelişmiş birçok ülkesinde yer alan kentlerde göç ve göçün beraberinde getirdiği ırkçılık konusu kentlerin sosyal dayanıklılığını olumsuz etkileyen ortak bir sosyal sorun haline gelmiştir. Kentin direncini düşüren bu sosyal sorunun çözümünde konuya ırkçılık özelinde bakıldığında farklı dil, kültür ve ten rengine sahip insanların tamamen dünyaya gelme şekillerine göre dezavantajlı olarak görülmesi ve toplumda negatif tutuma sahip

insanlarla karşılaşması şehrin olması gereken sosyal bütünlük ve hoş görüden uzaklaşmasına ve konunun giderek bir halk sağlığı sorunu haline gelmesine yol açmaktadır.

Bu doğrultuda makalenin öncelikle birinci başlığında kentsel direnç kavramının teorik anlamda bir çerçevesi çizilerek akabinde makalenin yazılmasında esas konu olan kentlerin sosyal dayanıklılığı konusu açıklanacaktır. Makalenin son bölümünde ise çalışmaya adını veren Boston Belediyesi'nin 2014 yılından başlayarak günümüze kadar devam ettirdiği Irksal Eşitliği esas alan Sosyal Esneklik Projesine yer verilerek projeye dahil olan tüm aktör, bileşen ve aşamalarıyla Boston'un esneklik stratejisi detaylı bir şekilde ele alınarak sonuç bölümünde konunun çözümlemesi yapılacaktır.

1. DİRENÇLİ KENT KAVRAMI

Direnç kavramı multidisipliner bir kavram olmakla birlikte kavramın ele alındığı alana göre tanımlanmasında farklılıklar görülmektedir. Sosyal bilimlerde kullanılan direnç kavramı, kentlerin olası felaketler ile karşı karşıya kaldığı stres ve şok durumları karşısında gösterdiği dayanıklılık kabiliyeti, iyiye dönebilme becerisi, kendi kendini toparlama hali ve sürekli öğrenme yeteneği gibi anlamları içermektedir. İngilizce *resilience* kelimesiyle ifade edilen kavram Türkçe'de dayanıklılık anlamına gelecek şekilde tanımlanmaktadır.

"Dayanıklı ya da dirençlilik olarak Türkçeye çevrilen 'resilience' kavramı dar anlamda, bir karışıklık ya da bozulma durumundan iyileşme ya da toparlanmaya geçişi ifade etmektedir. (...) Kentsel dayanıklılık, beklenmeyen olaylar ve belirsizlikler karşısında dinamik çevreye uyum sağlama, kendi kendine örgütlenme, sürekli öğrenme (adaptability) ve kriz durumlarında eski sistemin yerine tamamen yeni bir sistem inşa edebilme (transformability) kapasitesinin bulunmasıdır" (Köseoğlu 2019, 29-30).

Kentsel dirençlilik (urban resilience) kavramı ise kentin hali hazırda mevcut olan veya olması muhtemel olan sorunlara karşı uyum sağlama kapasitesi ile kentin şok ve stres durumları karşısındaki esneklik düzeyini ifade etmektedir. Kelimenin etimolojik olarak ön bilgisine bakıldığında terimin günümüzde kullanılan anlamı-

na gelinceye değin farklı birçok alanda işlevsel olarak kullanıldığı ve birçok yaklaşımı içinde barındırdığı söylenebilir:

“Rezilyans” kelimesinin etimolojisi: İlk olarak erken 17. yüzyılda Frances Bacon tarafından İngilizceye kazandırılan bilimsel bir terimdir ve bir nesnenin bazı basınç biçimlerinin ardından orijinal durumuna geri dönme özelliklerini tarif etmektedir. Zaman içerisinde, terim, malzeme bilimi ve psikoloji alanlarında kullanılmaya başlanmıştır. Son dönemlerde doğal ve insan kaynaklı tehlikelerin sağlık, altyapı, sosyal sistemler (“topluluk” gibi), çevresel ve ekolojik sistemler ile insan yerleşimleri gibi coğrafi veya mekânsal dağılımlar üzerindeki etkisiyle ilişkili olarak ele alınmaktadır. Günümüzde uzmanları “kentsel rezilyans” ile ilgili farklı yaklaşımları araştırmak üzere harekete geçiren işte bu son yaklaşımlardır” (Lewis 2020, 3).

Günümüzde, kentin olası tüm afet risklerini en hızlı ve doğru şekilde karşılayabilme kabiliyeti ve eski durumuna dönmede başarılı olma durumunu ifade eden kentsel rezilyans tanımında süregelen zamanla birlikte bir genişleme de olmuştur. Yirminci yüzyıldan yirmi birinci yüzyıla geçerken değişen hayat standartları nedeniyle kentlerin sosyal dayanıklılık seviyesi de zamanla değişmiştir. Bu anlamda kentlerin esnekliğinin arttırılması düşüncesi ilk olarak 1950’lerde başlayan küresel kentleşme hareketi ile olmuş ve bu tandans 2000’li yıllarla beraber yeni kentleşme sorunlarının ortaya çıkmasıyla bu sorunlara pratikte de çözüm önerilerinin geliştirilmesi gerekliliğini beraberinde getirmiştir.

Bu doğrultuda, kentsel direncin tanımlanması ve kentin esneklik gerektiren konulardaki mevcut sorunlarının saptanmasında iklim değişikliğine bağlı gelişen sürdürülebilir politikaların odağa alınması önemli bir aşama olmuştur. Buna ilave-ten ne zaman meydana geleceği bilinemeyen fiziksel ve sosyal risklerin de yine kentin direncinin arttırılması gerekliliğinin zorunlu bir hal almasını hızlandırmıştır. Bu hızlandırma sonucunda, bir kentin dirençli kent kategorisine girebilmesi ve ileriye dönük olarak kentin her anlamda geleceğini garanti altına alması amacıyla öngörülen politikalarla kenti ilgilendiren sorunların öncesi ve sonrasında hayata geçirilmesi planlanan eylemlerin tümü detaylıca ele alınarak süreç başlatılmaktadır.

Direnç kavramı, kentsel pratiğinde ortaya çıkan veya ne zaman meydana geleceği belli olmayan ancak olması her zaman muhtemel olan sorunların baş gös-

terdiği aşamada sorunla başa çıkma ve uzun vadede sorunla birlikte yaşamayı öğrenme ve sorunun varlığına karşı bilinç kazanma ve önceden önlem almayı ifade eden bir kavram olduğundan soruna çözüm üretmek uyum sağlamak ve uzun vadede sürekliliği olan politikalarla süreci sağlamlaştırmak kentin sosyal dayanıklılığının artırılmasını da sağlayacak önemli bir adımdır.

Birleşmiş Milletlerin (United Nations) 2019 yılı verilerine göre dünya nüfusunun %55'i kentlerde yaşamını sürdürmektedir. Bu oran, dünyanın bölgesel alanları baz alınarak hesaplandığında daha da artmaktadır. Kentlerde yaşam oranlarının bir hayli yüksek olması, kent yaşamının güvenli ve sürdürülebilir olması gerektiği sonucunu da beraberinde getirmektedir. Bu sonucun elde edilmesi ise ancak kentsel dayanıklılık kriterlerine uygun kentleşmenin sağlanmasıyla mümkündür. Bu türden kentsel dayanıklılık olgusu ise dört aşamadan oluşmaktadır. Bunlar; siyasal-kurumsal dayanıklılık, sosyal dayanıklılık, çevresel dayanıklılık ve ekonomik sürdürülebilirliktir (Akay 2020, 28).

Bir kentin kentsel dayanıklılığını belirleyen en önemli etkenler hiç kuşkusuz kentin zaman içinde maruz kaldığı çeşitli değişimler sonucu büründüğü son halidir. Bu nedenle kentlerin kentsel dayanıklılıklarının ölçülmesinde fiziksel ve sosyal anlamda kentte meydana gelen değişimlerin niteliklerine bakmak gerekir. Bu anlamda kentte meydana gelen değişimler ise dört grupta gözlemlenebilir. Bu değişimler mekânsal değişimler, kurumsal değişimler, toplumsal değişimler ve zamansal değişimlerdir. Farklı açılardan gözlemlenebilen bu değişimler de kentsel dayanıklılığın dört bileşeni olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Bunlar; toplumdaki üretim-tüketim ilişkilerini kapsayan “Metabolik Akışlar”, ekosistemi kapsayan “Yapılaşmış Çevre”, toplumsal yapıyı kapsayan “Sosyal Dinamikler” ve yönetim alanını kapsayan “Yönetişim”dir (Tezer ve Yaman 2011, 4).

Burada kavramsal çerçevesi çizilen dirençli kent konusunda tanımlanması gereken kavramlardan biri de “kırılgan kent” kavramıdır. Kırılgan kent, dayanıklı kentin aksine riske maruz kalma ihtimalinde zarar görmeye açık olma anlamına gelmektedir (Eren 2019, 915) Bu bağlamda kentsel dayanıklılık ile kentsel kırılganlık kavramları arasında ters bir orantı olduğu söylenebilir. Bu durum, pratikte kentin dayanıklılığının arttıkça kırılganlığının azaldığı gözlemlenerek anlaşılabilir.

Kırılğan kentler, kentsel esneklik kazanması gereken kentler olarak da ifade edilebilir. Kentsel esneklik kavramı ise bir şehirde yer alan bireylerin topluluk içindeki kapasitesi, kentin ne türden olursa olsun hayatta kalmak, uyum sağlamak ve gelişmek için şehrin maruz kaldığı kronik stresler ve akut şoklar karşısındaki esneklik kapasitesidir (Boston's Preliminary Resilience Assessment 2016, 2). Burada bahsi geçen kronik stres ve akut şoklar kentlerin karşı karşıya kaldığı olası veya mevcut sorunların kaynağı doğa veya insan olsun gelişimi yavaş seyreden olgulardır. Bu olgulardan öngörülemeyen, beklenmedik veya ani ortaya çıkanları akut şok, belli bir süreç içerisinde oluşmuş ve bu oluşum dolayısıyla da kentin dokusunu yıpratıcı türden olanları ise kronik stres kategorisine girmektedir. Salgın hastalıklar, depremler, seller gibi doğa olayları veya siber saldırılar akut şok örneğini oluştururken; yoksulluk, kıtlık, hava-su-toprak kirliliği, trafik sıkıntısı, beyin göçü gibi olgular ise kentin maruz kaldığı kronik streslerdendir (Konukcu 2020, 329).

İki kavramın karşılaştırmalı bir analizi yapıldığında dayanıklı kentleri kırılğan kentlerden ayıran belli başlı özellikleri olduğu görülmektedir. Bu özellikleri sayesinde dayanıklı kentlerin kentsel yapısında oluşturulan esneklik modeli ile kentin sürdürülebilirliği ve yaşam kalitesi artmaktadır. Bu bağlamda dayanıklı/esnek bir kent yönetiminde bulunması gereken özellikler şu şekilde sıralanabilir (Payam 2019, 1024-1025):

- a. Katılımcı yönetimlerdir,
- b. Sürdürülebilir anlayışına sahiptirler,
- c. Yetkin ve hesap verilebilirlerdir,
- d. Alt yapı hizmetleri sağlamdır,
- e. İmara uygun yapılaşma söz konusudur,
- f. Gerekli her türlü bilgi alt yapısına sahiptirler,
- g. Olası tüm risklerin öncesi ve sonrası düşünülmüştür.

Bu özelliklere sahip esnek bir kent; adaptasyon yeteneği yüksek, süreç içerisinde öğrenebilen, kendi kendini yenileyen, yansıtan, becerikli, sağlam, ihtiyaç fazlasından arınmış, kapsayıcı ve entegre edilmiş bir sistem olarak da ifade edilebilir.

2. KENTLERİN SOSYAL DAYANIKLILIĞI

Kentin günümüzde bilinen sorunlarının ve kentte yaşamın strese neden olan durumlarının yanı sıra değişen dünya ile birlikte birbirinden farklı birçok yeni sorun da kentsel alanda hali hazırdaki sorunların yanında görünür olmuştur. Modern toplumların hatırı sayılır bir kısmına ev sahipliği yapan kentlerde yer alan sorunlar sanayi devrimi sonrası dünyada yoğun nüfus artışı sonucu artan kentleşme olgusuyla baş göstermiştir. Buna göre yoğun nüfus artışı ve kentleşme sonucu ortaya çıkan sorunlar işsizlik ve buna bağlı olarak gelişen kentsel yoksulluk, düzensiz göç, kentte yaşayan kadın nüfusun sorunları, genç nüfusun sorunları ve hatta kentte yaşayan hayvanların sorunları gibi birçok alt kategoriye ayrılabilir. Söz konusu bu kategorilerin her biri için yerel yönetimlerce kentsel dayanıklılık ve kente yaşamsal düzeyde esneklik getirecek projelerinin ele alınıp her biri için tek tek ve ayrı ayrı olmak üzere farklı uyum politikaları geliştirilerek kentin yaşam kalitesi ve sürekliliği sağlanmalıdır.

Yerel yönetimlerin sorumlu oldukları alanlar yalnızca idare ettikleri alanı ilgilendiren teknik ve fiziksel etkilerin neden olduğu sorunlarla sınırlı değildir. Aksine yaşam kalitesi yüksek bir kentin sahip olması gereken esas nitelik, kentin temel bileşeni ve başı olan kentliyi ilgilendiren sosyo-kültürel etkenlerin neden olduğu sorunlarla başa çıkabilme yeteneğinin geliştirilmesinin yanında kent yönetiminde insan odaklı vizyoner bir anlayışa sahip olmasıdır.

Kentlerin maruz kaldığı şok ve stresler aynı zamanda kentlerin sosyal dayanıklılıklarını da etkileyen önemli unsurlardır. Buna göre dünya üzerinde kentlerde görülen ve sosyal dayanıklılığı etkileyen akut şok ve kronik streslerden bazıları şunlardır (Konukcu 2020, 329): Yoğun nüfus artışı, işsizlik ve işsizliğe bağlı beyin göçü, eğitimde eksiklik ve eşitsizlik, toplumsal cinsiyet ayrımı, yoksulluk, sağlık imkanlarında eksiklik veya eşitsizlik, yaşlanan nüfus artışı, toplumsal suç ve şiddet olaylarındaki artış, çevre kirliliği, ekolojik sürdürülebilirliğin zorlaşması, salgın hastalıklarla mücadele, kentte yaşayan hayvanların rehabilitasyon ve barınmasındaki yetersizlikler, doğal kaynaklardaki tükenme, ekonomik kriz, terör saldırıları, madde veya alkol bağımlılığı, iklim değişikliğinin neden olduğu faktörler, gıda güvensizliği, her türlü (hava, su, toprak, ses) kirlilik, siber saldırılar, alt yapı yetersizlikleri vb.'dir.

Bu şekilde birbirinden farklı birçok alanda kentin içerisinde yer alan her sorun o kentin uzun vadede varlığını sürdürebilmesi için bütünsel anlamda kentsel politikaların geliştirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu patern, kentsel sorunların ele alınmasında ortaya çıkararak toplumsal uyumun sağlanması amacıyla kentin sosyolojisine en uygun politikaların hayata geçirilmesini ve kentsel politikaların kronolojik olarak ortaya çıkan veya ani meydana gelen sorunlarının yanında bu yeni sorunlarla da ilgilenilmesini gerekli kılmıştır.

Bu doğrultuda, kentin ve kentlinin ileriye dönük olarak dayanıklı bir gelecek inşa etmesinde sahip olması gereken bir takım ön hazırlık tedbirleri vardır. Bu tedbirler, kenti ve kentliyi ilgilendiren gerekli bilginin dağılımının sağlanmış ve konuyla ilgili yeterli eğitimin verilmiş olmasıdır. Bu bağlamda *AB ile Sivil Koruma ve Afet Risk Yönetimi alanında iş birliği çerçevesinde hazırlanan Akran Değerlendirmesi Programı (2015-2016)* kitapçığında yer alan Halkın Bilinçlendirilmesi ve Dayanıklılık başlığı altında toplumda her düzeyde güvenlik ve dayanıklılık kültürü inşa etmek için bilgi, inovasyon ve eğitimin kullanılması gerekliliği önemle vurgulanmıştır (AB Sivil Koruma Mekanizması 2015, 44).

Bu bağlamda, kentsel sorunlarla mücadelede yeterli bilginin ve eğitimin önemi konusunda kentlerde meydana gelen çeşitli sorunların ele alınarak çözüm üretilmesi konusunda 1973 yılında kötü huylu sorun denebilecek sorunların ele alındığı bir çalışmada bu sorunların çözümünde geliştirilen kesin bir yöntem olmadığı ve fakat sorunun çözümüne giden süreçte kullanılacak verilerin ele alınarak sorunun tanımının yapılabildiğine dikkat çekilmiştir. “Kötü huylu sorunlar” şeklinde ifade edilen kavram ekoloji ve planlama alanında kentsel dirençlilik konusunun ortaya çıkmasıyla birlikte gelişen aynı alanın farklı bir bakış açısını oluşturan kavramdır. Bu anlamda kötü huylu sorunlar denilen kavramın ortaya çıkmasında zaman ve mekân belirsizliği bulunan, karmaşık yapıdaki sorunlar kastedilmektedir. Su sorunu, gıda güvensizliği, yoksulluk, iklim değişikliği, her türlü kirlilik ve göç konuları bu kavramın nitelediği ayırıcı birkaç sorundan biridir. Bu sorunlar, kentin hem fiziksel varlığını hem de sosyal varlığını tehlike altına sokan sorunlardandır. Bu sorunların herhangi birinin görüldüğü dünyanın herhangi bir kentinin çözüm üretme ve başarılı olma kapasitesi ile aynı sorunun başka bir kentte görülmesi durumunda sorunla başa çıkmada başarılı olan kentin çözümü

diğer kent için başarılı bir sonuç vermeyebilir. Zira bu tarz sorunlar kentten kente farklılık göstermekle birlikte bir kentte çözüm getiren bir durum bir başka kentte yeni bir soruna kapı aralayan bir unsur görevi de görebilmektedir (Kavanoz 2021, 725-726).

3. BOSTON BELEDİYESİ ESNEKLİK STRATEJİSİ

Çalışmanın bu bölümünde kentlerin sosyal dayanıklılığının arttırılmasına yönelik yapılacak olan düzenlemelerde izlenilecek sıralamaya bir örnek oluşturması bakımından Boston Belediyesi Esneklik Stratejisi incelenmiştir.

Boston şehrini meydana getiren tüm bileşenlerinin dayanıklılığı ve ırksal eşitliği ilerletmek için geliştirdiği ilk stratejik planı Boston'un 54. Belediye Başkanı Martin J. Walsh¹ tarafından hayata geçirilmiştir. Şehrin ilk esneklik çalışmaları 2014 yılında Boston'un 100 Esnek Şehir (100 Resilient Cities) listesine dahil edilmesiyle başlamıştır. Bu doğrultuda 2015 yılında Boston Belediyesi esneklik stratejisi çalışmalarına hız vererek ilk baş esneklik görevlisini göreve getirmiştir. Belediye Başkanı Walsh'un atadığı ilk baş esneklik görevlisi Dr. Atyia Martin ve ekibinin yapmış olduğu çalışmalar kapsamında öncelikle 11.000'den fazla kişiyle görüşülerek Boston'un kırılğan meselelerinin belirlenmesi amacıyla bilgi toplanmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda şehrin ön dayanıklılık ölçümü yapılmış ve oluşturulan Esneklik Raporu'nda şehrin belirlenen kırılğan meseleleri doğrultusunda stratejiler geliştirilmiştir.

3.1. Boston'un Ön Dayanıklılık Raporunun Değerlendirilmesi

Boston Belediyesinin Ön dayanıklılık Raporu'na göre öncelikle şehrin zorlukları ve fırsatları belirlenmiştir. Bu doğrultuda çıkan sonuç şu şekildedir:

Boston şehrinin maruz kaldığı akut şoklar:

a. Şiddetli hava yapısı

¹ Martin J. Walsh, 2021'den beri 46. ABD Başkanı Joe Biden'in Çalışma Bakanı olarak görev yapmaktadır.

- b. Alt yapı arızası
- c. Sel felaketi
- d. Siber saldırılar
- e. Terörizm

Boston şehrinin maruz kaldığı kronik stresler:

- a. Yoksulluk ve ekonomik eşitsizlik
- b. Sosyal uyum eksikliği
- c. Uygun fiyatlı konut eksikliği
- d. Yıpranan alt yapı sistemleri
- e. Deniz seviyesinin yükselme ihtimali
- f. Eğitim eşitsizlikleri

Boston şehrinin sahip olduğu fırsatlar:

- a. Nesiller arası servete adil erişim
- b. Çocukluktan itibaren toplum refahı
- c. Acil durumlara hazırlık ve kritik alt yapı kapasitesi
- d. Topluluk yönetiminde iş birliğinin sağlanması
- e. Tüm uzun vadeli planlamalarda esneklik entegrasyonu

Boston Belediyesinin ön dayanıklılık raporu sonrası belirlediği hedefler:

- a. İrksal olarak adil ve sosyal yönden bütünleşmiş bir Boston
- b. Tüm Bostonlular için fırsatlara ve kaynaklara eşit erişim ve finansal istikrar
- c. Toplumsal refahı destekleyen psikolojik esneklik kültürünün oturması: geçmiş ve gelecekteki kolektif travmalardan iyileşmiş bir toplum
- d. 21. yüzyılın mevcut alt yapı gereklerine uygun ve tüm Bostonluların ihtiyaçlarını karşılayan bir şehir
- e. Ortaya çıkan stres ve şoklara uyum sağlayan bir şehir
- f. Şehir hizmetleri konusunda konut sakinleri, işletmeler ve hükümet arasında daha fazla iş birliği ve başarılı bir yönetim kültürünün oturması

- g. Boston'un planlamasında kamu ve özel sektör tarafından politikalara, uygulamalara, karar alma süreçlerine entegre olmuş bir esneklik anlayışı

Bu çalışmalar neticesinde, 2019 yılında Boston Belediye Başkanı Martin J. Walsh tarafından yürürlüğe koyulan Irk Eşitliği ve Liderliği düzenleyen icra emrinde esneklik, ırk eşitliği, sosyal adalet ve toplumsal hayata uyum konusunda şehrin yönetiminde esas alınacak ve bu doğrultuda hayata geçirilecek olan esneklik ve ırk eşitliği uygulamalarına yer verilmiştir (Executive Order of Mayor Martin J. Walsh, 2019).

3.2. Boston'un Irkçılığa Son Verme Hareketi

Irkçılık konusu, genel olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin özel olarak ise Boston'un uzun yıllar boyunca maruz kaldığı sosyal bir sorun olarak süreç içerisinde tutarlı bir oranda gelişme kaydederek şehirde sınıfsal bölünmelere neden olmuştur. Boston Belediyesi Esneklik ve Irk Eşitliği Departmanı'nın amacı da uzun yıllar süregelen bu soruna bir son vererek şehrin sosyal ve ekonomik dayanıklılığını arttırmaktır. Bununla birlikte Ofis, şehrin yaşanma ihtimali olan olası diğer streslere karşı da ön çalışmalar yapılmasını amaçlamaktadır. Bu doğrultuda Irk Eşitliği ve Liderlik Eğitimi kapsamında şehir genelinde 15.000'den fazla Boston şehri çalışanına eğitim verilmiştir (www.boston.gov, 2021).

Eğitim adımları üç aşamadan oluşmaktadır:

1. Adım: Bilinçsiz ön yargının üstesinden gelme hakkında e-öğrenme oturumu
2. Adım: Irk eşitliği için temel atma oturumu
3. Adım: Sistemleri dönüştürme oturumu

Boston Belediyesi Esneklik stratejisini hayat geçirmek için 11 ortakla birlikte çalışmalar yürütmektedir. Bu anlamda Resilient Cities Network, BMA Ten Point, The Rockefeller Foundation, Boston Ujima Project, Massachusetts Siyahi Ekonomik Konseyi, Afro-Amerikan Tarihi Müzesi, King Boston, Massachusetts Kiliseler Konseyi ve Northeastern University kentin proje ortaklarıdır (www.boston.gov, 2021).

Irk Eşitliği projesi, ilk olarak Boston Belediye Başkanı Martin J. Walsh, Boston Esneklik Ofisi Şefi ve Rockefeller Vakfı Esnek Şehirler Kuzey Amerika Genel

Direktörü Corinne Le Tourneau tarafından ortaklaşa yürütülen bir iş birliği sonucu oluşturulmuştur (Racial Equity Resilient Cities at The Forefront, 2019).

Buna göre Irksal Eşitlik Rehberinde yer verilen konu başlıkları şunlardır:

- 1) Irk eşitliği ve kentsel esneklik arasındaki bağlantı nedir?
- 2) Boston Network
- 3) Irk Eşitliği: Çalışmada iletişim ağı
- 4) Değişime öncülük et
- 5) Mevcut araçları etkinleştir
- 6) Toplulukla birlikte hareket et
- 7) Verilerle geçmiş bağlamı bütünleştir

Boston Belediyesi 17 Aralık 2017’de Northeastern Üniversitesi’nde Esneklik Stratejisi kapsamında “2nd Annual Boston Talks About Racism” isimli bir konferans düzenlemiştir. Konferansta Boston Belediye Başkanı Martin J. Walsh ve Boston Esneklik Ofisi Şefi Boston’da ırkçılık hakkında halka açık bir konuşma yapmıştır.

Bununla birlikte Boston Belediyesi ırk eşitliği konusunda çalışanlarına ve konu hakkında bilgi edinmek isteyen herkese açık video eğitimlerine yer vermiştir. “Racial Equity and Leadership Training” isimli video eğitiminde Boston Esneklik Ofisinden Irksal Eşitlik ve Liderlik Eğitimi konusunda Esneklik Ofisi Şefi Lorrie Nelson, Eşitlik ve Katılım Şefi Selena Borrios-Milners ve Boston Belediye Başkanı Kim Joney² kullanıcılara konu hakkında bilgi vermiştir (Racial Equity And Leadership Training).

Boston Belediye Başkanı’nın değişmesi ırk esnekliği projesinin gelişmesine engel olmamıştır. Görevi devralan 55. Boston Belediye Başkanı Michelle Wu da mevcut esneklik çalışmalarına yenilerini ekleyerek süreci devam ettirmiştir. Bu anlamda yeni başkanın oluşturduğu Boston Belediyesi Esneklik ve Irk Eşitliği Ofisi

² Janey, 54. Boston Belediye Başkanı Martin J. Walsh’un ABD Çalışma Bakanı olarak ilan edilmesinin ardından Belediye Başkan Vekili olarak bir sonraki Belediye Başkanı Michelle Wu’nun seçimine kadar 22 Mart 2021’den 16 Kasım 2021’e Boston Belediye Başkanlığı görevini üstlenmiştir.

önceki dönemde olduğu gibi üç kişilik bir ekipten oluşturulmuştur. Bunlar; Baş Dayanıklılık Görevlisi Lori Nelson, Girişimciler ve Ortaklıklar Direktörü Jisca Philippe ve Yönetici Asistanı ve Ofis Müdürü Susan Mccollin'dir.

Boston'un 55. Belediye Başkanı tarafından hayata geçirilen yeni çalışmalarından biri olan "*Boston's Movement to End Racism*" projesi kapsamında şehirde kalıcı ve sistematik bir değişimin gerçekleştirilmesi amacıyla Bostonluların hayatında sosyal bir mesele olarak gördükleri her türlü eşitsizlik ve ırkçı girişimin ortadan kaldırılması hedeflenmiştir (www.boston.gov, 2021).

Boston Belediye Başkanı Michelle Wu'nun başlattığı harekette Bostonluların şehirde huzurlu ve kaliteli bir hayat yaşamalarına engel olan veya olma olasılığı bulunan her türlü eşitsizlik bertaraf edilmek üzere ele alınmaktadır. Bu doğrultuda Belediye Başkanı Michelle Wu 14 Ocak 2021'de bir kararname imzalayarak *Polis, Sorumluluk ve Şeffaflık Dairesi'ni* kurmuştur.

Belediye Başkanı ve polisin kentte ortaklaşa hareket ettiği ırkçı ve eşitsizlikçi meselelerin sonlandırılması çalışmaları kapsamında Boston şehrinde yaşanabilecek her türlü ırkçı ve eşitsizlikçi sorun bir halk sağlığı krizi niteliğini taşımaktadır. Bu meselelerle ilgili olarak 2021 yılından itibaren belediye bünyesinde Boston Halk Sağlığı Komisyonu oluşturularak, komisyonun kurulmasını takip eden 120 gün içinde yıllık ilerlemeyi ölçen ve sorunlarla ilgili belirli eylemleri ve bu eylemlerin sonuçlarını içeren bir rapor yayınlanmasına karar verilmiştir (www.boston.gov, 2021).

Bunun dışında, 55. Belediye Başkanının Esneklik ve Irk Eşitliği Ofisi tarafından 25 Mayıs 2020'de Minneapolis'te bir polis memuru tarafından nefes alması engellenerek ölümüne sebep olunan siyahi bir insan olan George Floyd'un anısına 29 Mayıs 2021'de bir miting düzenlenmiştir. Düzenlenen mitingde yaşanan elim olay protesto edilerek Floyd'un anısına bir yürüyüş de yapılmıştır (www.bostonglobe.com, 2021).

3.3. Boston'un Esneklik Stratejisinin İlkeleri ve Çerçevesinin Bir Özeti

Boston Belediyesi, 2014 yılından itibaren Boston'un ırksal ve ekonomik eşitsizlik gibi yavaş hareket eden felaketleri ele alıp planlayarak şehrin bunlarla başa

çıkmasına yardımcı olmak amacıyla şehir genelinde ırk eşitliği çalışmalarına başlamıştır. Bu amaçla kurulan Esneklik ve Irk Eşitliği Departmanı, Boston'un kırılğan meselelerinin ele alındığı ilk esneklik stratejisini (2016) geliştirerek uygulamaya koymuştur. Bu bağlamda şehir genelinde yapılan çalışmalarda şehirde yaşayan çocuklardan emeklilere Boston'un tüm sakinlerinin konuyla ilgili desteği ve sunulan hizmetlere erişebilmesi öncelik kabul edilmiştir. Buna göre Kasım 2016'da ilan edilen Boston Belediyesi'nin ilk esneklik planında üstünde durulan belli başlı konular şunlardır (Resilient Boston 2016, 18-28):

Boston'un esneklik kazanması gereken zorlukları:

- a. Ekonomik eşitsizlik
- b. İklim değişikliği ve çevresel stresler
- c. Terörizm
- d. Toplumsal travmalar
- e. Sağlık eşitsizliği
- f. Eğitim ve başarıdaki farklılıklar
- g. Yaşlılık ve ulaşım alt yapısı eşitsizlikleri
- h. Sistemik ırkçılık

Şehrin esneklik stratejisinde, belirlenen konuların bir çerçeveye oturtulması ve şehrin maruz kaldığı meselelerin bir ön izlemesi yapıldığında ortaya çıkan sonuç itibarıyla eldeki verilerle Boston şehri için dört aşamalı bir vizyon inşa edilmiştir. Bunlar;

Vizyon 1: Daha güçlü insanların yaşadığı yansıtıcı bir şehir

Vizyon 2: İşbirlikçi ve proaktif yönetim

(Sorumla ilgili "ben bu konuda ne yapabilirim" diyebilen bir bakış açısına sahip insanların olduğu bir şehir)

Vizyon 3: Adil ve ekonomik kalkınma

Vizyon 4: Çevresiyle bağlantılı ve uyarlanabilir bir şehir

Boston Belediyesi geliştirmiş olduğu esneklik stratejisi dahilinde planlanan konularla ilgili tüm Bostonlulara eyleme katılma çağrısı yapmıştır. Bu anlamda Boston'un direncini düşüren meselelerin belirlenmesinde çalışmalara katılma ve şehrin olası şok ve stresler karşısında dayanıklılığının sağlanması amaçlanmıştır. Katılımcı bireylerin iş birliği sayesinde şehrin kırılğan ve direnç kazanması gereken meseleleri belirlenmiştir (TheBlueprint, 2016: 10). Bu kapsamda Bostonlulardan istenen katılımın koşulları şu şekilde olmuştur:

- 1) Boston'un dayanıklılığı ile ilgili güncellemeler, etkinlikler ve fırsatlar için web sitesini kontrol edin (Stratejiler ve 2017 Esneklik ve Irk Eşitliği Serisi için)
- 2) Belediye Başkanı'nın Ofisi ile çalışmak ve daha fazla fırsattan haberdar olmak için Esneklik ve Irk Eşitliği Planına kaydolun
- 3) Esneklik planı konusundaki katkılarınızı ve düşüncelerinizi sosyal medya aracılığıyla paylaşın (örneğin: for Twitter #IAmBoston)
- 4) www.100resilientcities.org adresini ziyaret ederek Boston'un 100 Resilient City ile olan iş birliği hakkında daha fazla bilgi edinin
- 5) Plan hakkında aileniz, arkadaşlarınız ve çevrenizle bir konuşma yapın

Boston Belediyesi'nin Esneklik ve Irk Eşitliği Ofisi'nin yapmış olduğu çalışmaların sonuncusu 2030 yılında Boston şehrinin geleceği hakkındaki öngörülerden oluşan hedeflerdir. "Imagine Boston 2030" isimli çalışmada Boston'un 2030 yılında sahip olması istenen özellikleri şu şekilde tarif edilmiştir:

- a. Age friendly Boston
- b. Boston Creates
- c. Boston's Workforce
- d. Build Boston Public Schools
- e. Climate Ready Boston
- f. Economic Inclusion + Equity Agenda
- g. Go Boston 2030
- h. Housing A Changing City
- i. Open Space And Recreation Plan
- j. Small Business Plan

SONUÇ

Kentlerin gelişmişlik düzeyi ile kentsel dirençlilik düzeyleri arasında doğru bir orantı olduğu açıktır. Bu doğrultuda enformasyonel ve teknolojik gelişmişlik düzeyi arttıkça kentlerin yaşam kalitesi yükselmektedir. Bu yaşam kalitesinin kentlerde tesis edilmesi amacıyla kentin kırılabilirliği bulunan meselelerine esneklik kazandırılarak kentin mevcut direnç düzeyi artırılmaktadır.

21. yüzyıl, dünya genelinde şehirlerin fiziksel, ekonomik ve sosyal kırılabilirliğinin bir hayli kendini gösterdiği bir yüzyıl olmuştur. Şehirlerin bu zorluklara karşı direnç kazanması için yerel yönetimlere büyük iş düşmektedir. Bu anlamda yerel yönetimlerce kentin kendine özgü özellikleri dikkate alınarak hazırlanan ön raporlar neticesinde şehrin kırılabilirlik gösterdiği noktaları belirlendikten sonra söz konusu sorunlu meselelere en uygun esneklik stratejileri hazırlanmalıdır. Tüm bunlara kaynak ayırmak, şehirde esnekliğe liderlik edecek ekibi belirlemek, özel sektör, kamu sektörü, sivil toplum kuruluşları ve akademik topluluklarla iş birliği yaparak şehrin barındırdığı zorluklara karşı esneklik alanları geliştirmek bu konuda yerel yönetimlerin yapması gereken çalışmalar arasındadır.

Makalenin yazılmasında emsal teşkil eden Boston Belediyesi sözü edilen çalışmaların yapılarak şehrin kırılabilirliği bulunan meselelerinin önceden belirlenip gerekli tüm çalışmalar neticesinde şehrin sosyal esneklik stratejisinin belirlendiği dünya çapında örnek bir projeyi hayata geçirmiştir. Bu doğrultuda Rockefeller Vakfının öncülüğünü yaptığı 100 Esnek Şehir Projesi şehirlerin sosyal, ekonomik ve fiziksel olarak daha esnek hale gelmesi amacıyla şehirlerin kırılabilirliğini azaltıp dayanıklılıklarını arttırmayı hedefleyen bir çalışma olmasından öte Boston Belediyesi'nin mevcut sosyal sorunlarının ele alınıp üzerinde çalışılarak toplumun tümü yararına sonuçların ortaya çıktığı bir proje olmuştur.

Bu bağlamda Boston Belediyesi'nin 2015 yılında başlattığı proje, şehrin ırk farklılığı ve ekonomik eşitsizliğini temel alarak Boston esneklik stratejisi çalışmalarının başlangıcı olmuştur. Projenin devam eden 2016 yılında ise "İrk Eşitliği ve Liderlik Eğitimi" kapsamında 2019 yılına kadar 18.000 Boston şehir personeli ırksal farklılığa dayalı eşitlik bilincinin oluşması amacıyla bilgi ve becerilerle donatılmıştır. Projenin gelinen son noktasında ise 2021 yılı itibariyle Boston Belediyesi

tarafından duyurulan esneklik planı dahilinde her şehir çalışanın 7 saatlik “bilinçsiz önyargı” eğitimine katılması kararı alınmıştır. Böylelikle Boston Belediyesi Esneklik Stratejisi kapsamında 2019 nüfus sayımına göre 700.000 nüfuslu kentin kırılabilirliği bulunan ırksal eşitsizlik olgusu çerçevesinde sosyal direncinin arttırılması hedeflenmiştir.

KAYNAKÇA

- [1] 2nd Annual Boston Talks About Racism. <https://www.youtube.com/watch?v=js3NjRCNwy0>, Erişim: 13.01.2022.
- [2] AB Sivil Koruma Mekanizması. “Akran Değerlendirmesi Türkiye 2015”. Avrupa Birliği (AB) ile sivil koruma ve afet risk yönetimi alanında iş birliği çerçevesinde akran değerlendirme programı 2015-2016
- [3] Akay, Aslı. *Belediyeler İçin Afetlere Dirençli Kentler Rehberi*, AFAD, T.C. Cumhurbaşkanlığı Yerel Yönetim Politikaları Kurulu, Kent Araştırmaları Enstitüsü, 2020.
- [4] Boston Belediyesi Esneklik ve Irk Eşitliği. <https://www.boston.gov/departments/resilience-and-racial-equity>, Erişim: 13.01.2022.
- [5] Boston Belediyesi Irkçılığa Son Verme Hareketi. <https://www.boston.gov/departments/mayors-office/bostons-movement-end-racism>, Erişim: 13.01.2022.
- [6] Boston rally celebrates the legacy of George Floyd. <https://www.bostonglobe.com/2021/05/29/metro/boston-rally-celebrates-legacy-george-floyd/>, Erişim: 17.01.2022.
- [7] Boston’s Preliminary Resilience Assessment, “The Beginning of a Shared Journey to Healing, Connections and Action, April 2016, 100 Resilient Cities”. https://www.boston.gov/sites/default/files/embed/p/prabrochure-update_printcopy.pdf.
- [8] Eren, Şirin Gülçen. “Tokyo: Solaris-Güneş İmparatorluğu’nun Dirençli, Kırılabilir ve Tehlikeli Kenti”. *Kent Araştırmaları Dergisi*, ISSN: 1307-9905 E-ISSN: 2602-2133 Sayı Issue 28, Cilt Volume 10, Yıl Year 2019-3, 907-941 DOI:10.31198/idealkent.635099, 2019.
- [9] Ergün Konukcu, Betül. “Akut Şok ve Kronik Stresler Karşısında Kentsel Dayanıklılık & Sürdürülebilir Dayanıklılık Yaklaşımı”. *Dirençlilik Dergisi, Resilience Journal*, 4(2), 323-345, 2020.
- [10] Ersavaş Kavanoz, Suna. “Kötü Huylu Sorunlarla Mücadelede ve Kentsel Dirençlilik Politikalarının Geliştirilmesinde Uyumlanabilir/Uyarlanabilir Yönetişim”. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, Sonbahar*, Y. 13, S. 25, s. 722-735, 2021.

- [11] Executive Order of Mayor Martin J. Walsh. https://www.boston.gov/sites/default/files/embed/e/executive_order.pdf, 2019.
- [12] Köseoğlu, Özer. *Metropoliten Kentlerin Geleceği Yeni Yaklaşım*. Model ve Uygulamalar, SETA, 2019.
- [13] Lewis, Daniel. *Rezilyans Kavramı: Ortaya Çıkışı, Evrimi ve Uygulanabilirliği Bir KentSEL Rezilyans Kılavuzu*. Yerel Yönetişim ve Göç Dizisi- 6 SKL International AB, Yayına Hazırlayan, Gül Tuçaltan, Çeviri: Net Tercüme Hizmetleri, 2020.
- [14] Payam, Mehmet Murat. “Dirençli Kentlerde Belediyelerin Suç Önlemedeki Rolüne Yeni Bir Bakış”. *Kent Araştırmaları Dergisi*, ISSN: 1307-9905 E-ISSN: 2602-2133 Sayı Issue 28, Cilt Volume 10, Yıl Year 2019-3, 1020-1049, DOI:10.31198/idealkent.634237, 2019.
- [15] Racial Equity And Leadership Training. <https://vimeo.com/569400351/7effcbf01e>, Erişim: 17.01.2022.
- [16] Racial Equity Resilient Cities at The Forefront. https://www.boston.gov/sites/default/files/file/document_files/2019/07/racial-equity-resilient-cities-at-the-forefront.pdf, 2019.
- [17] The Blueprint: A Preview of the Principles & Framework for Boston’s Resilience Strategy. https://www.boston.gov/sites/default/files/file/document_files/2016/11/kskd_100rc_boston_theblueprint_v4.pdf, 2016.
- [18] Yaman, Zeynep Deniz ve Tezer, Azime. “Dayanıklılık Kuramının Kent Planlama ile İlişkilendirilmesi”, *Conference: Dünya Şehircilik Günü 7. Türkiye Şehircilik Kongresi, 14-16. Kasım 2011, Yıldız Teknik Üniversitesi*, 2011.

TÜRKİYE'DE BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN YERELDE KALKINMAYA YÖNELİK TARIMSAL FAALİYETLERDEKİ ROLÜ: İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Bestami Eken* - Uğur Ömürgönülşen**

GİRİŞ

6360 Sayılı Kanun pek çok çalışmanın konusu olmuş ve bu çalışmalarda genellikle Kanunun il özel idareleri, belde belediyeleri ve köyler açısından sonuçları değerlendirilmiş ve büyükşehir belediyeleri üzerinde yarattığı etkiler üzerinde durulmuştur. Ancak Kanunun 7. maddesinin son fıkrasında yer alan ve büyükşehir belediyelerine tarımla ilgili konularda birtakım görevler yükleyen düzenleme çoğu zaman ya hiç ele alınmamış veyahut yalnızca yüzeysel olarak geçiştirilmiştir. Oysa yerel/kırsal kalkınmada yerel yönetimlerin tarımsal rol ve çalışmaları ve buna yönelik faaliyette bulunan yerel paydaşlara olan desteği önem arz etmektedir. Bu çalışmanın öncelikli amacı büyükşehirlerin, tarımsal rol ve faaliyetleri ile bu süreçte yaşanan dönüşümü, bu dönüşümün yerele olası etki ve katkılarını değerlendirebilmek ve bunları gerçekleştirirken büyükşehir belediyelerinin yerel paydaşlar ile olan etkileşimlerini irdelemektir. Kanuni düzenlemenin gerçekleşmesinin üzerinden dokuz yılı aşkın bir süre geçmiş ve uzun vadeli sonuçlar gözle görülür hale gelmeye başlamıştır. Bu sonuçlar çalışmada değerlendirilmeye çalışılacaktır.

* Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, bestami.eken@bilecik.edu.tr

** Hacettepe Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü & Yerel Yönetimler Uyg. ve Arş. Mrkz., omur@hacettepe.edu.tr

1. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN 2014 SONRASI FAALİYETLERİ

2012 tarihli ve 6360 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyelerinin sayısı önce 29'a, daha sonra Ordu'nun da eklenmesi ile 30'a yükselmiş ve büyükşehir belediyelerinin sınır ve görevlerinde de önemli birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Büyükşehir belediyesi kurulan illerde, belde belediyesi ve köyler mahallelere dönüştürülmüş, il özel idareleri ise kaldırılmıştır. İl özel idaresinin yetki, görev, hak ve sorumluluklarının önemli kısmı büyükşehir belediyelerine geçmiş, bunların bir kısmı ise diğer kamu kurum ve kuruluşlarına paylaştırılmıştır.

İl özel idareleri genellikle kırsal ile özdeşleştirilen yerel yönetim birimleri olarak görülmektedir. Ancak 2014 tarihinde 6360 sayılı Kanun'un uygulamaya konulması ile büyükşehir belediyesi kurulan illerde il özel idareleri kaldırılmıştır. İl özel idarelerinin bıraktığı bu boşluk büyükşehir belediyeleri tarafından doldurulmaya çalışılmıştır. 6360 sayılı Kanun ile 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7. maddesine "Büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunabilirler." hükmü eklenmiştir.¹

Tarım ile ilgili görevler yüklenen büyükşehir belediyeleri ilk olarak tarım ile ilgili hizmet birimleri oluşturmaya başlamıştır. Ardından uzun vadeli plan ve projeler ortaya koyan büyükşehir belediyeleri sonraki aşamalarda büyük oranda kooperatiflerle birlikte hareket ederek bu planları uygulamaya koymaya çalışmışlardır.

1.1. Teşkilatlanma Çalışmaları

Büyükşehir belediyeleri kırsal kesimde faaliyetlerini gerçekleştirebilmek amacıyla öncelikli olarak bu alanda teşkilatlanma faaliyetlerini gerçekleştirmişlerdir. Büyükşehir belediyelerinin pek çoğu teşkilat yapısını daire başkanlığı ölçeğinde oluştururken bir kısmı ise şube müdürlüğü şeklinde örgütlenmiştir. Genellikle tarımsal hizmetler veya kırsal hizmetler dairesi başkanlığı ismiyle oluşturulan bu birimlere ek olarak Hatay, Kocaeli, Mardin ve Trabzon'da tarımla ilgili şube müdürlükleri kurulmuştur.²

¹ Büyükşehir Belediyesi Kanunu, değişik md. 7, ek fıkra, 2004.

² Türkiye Belediyeler Birliği, *Büyükşehirlerde Tarımsal ve Kırsal Kalkınma*, Ankara: İhlas Yayıncılık, 2021, s.79.

1.2. Gerçekleştirilen Plan ve Projeler

Büyükşehir belediyeleri bu aşamadan sonra genellikle stratejik planlarına tarımla alakalı çalışmaları dahil etmeye başlamışlardır. Sonrasında ise hızlı bir şekilde planlar ve uygulamalar gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu çalışmalar büyük ölçüde bir yönetim faaliyeti sonucunda gerçekleşmiş ve sürdürülebilirlik konusuna dikkat edilmiştir. Bu bakımdan aşağıdaki örneklerde de görülebileceği üzere yerelin, mevcut kaynakları ile kalkınmasına özen gösterilmiştir. Bu konuda büyükşehir belediyelerinin birçoğunun yapmış oldukları çalışmalara bakılacak olursa;

- Antalya Büyükşehir Belediyesi güneş enerji santrali ve kapalı sulama sistemi kurulumu desteğinde bulunmuştur. Böylelikle sulama birliklerinin sulamada kullanmış oldukları elektrik enerji kullanım giderlerinin asgari seviyeye indirilmesi amaçlanmıştır.
- Denizli Büyükşehir Belediyesi kırsal üreticilere ceviz soyma ve kurutma, tohum eşleme ve mısır silaj makinesi desteğinde bulunmuştur.
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi organik hububat ile et ve süt üretimine destekte bulunmuştur. Ayrıca Antep fıstığı üretimi ile bitkinin zararlılara karşı korunmasına yönelik çiftçilere çeşitli destekler sağlanmıştır. Hayvan yemi desteği, süt sağım makinesi yardımı, arıcılıkla ilgili destekler gibi destekler sağlanmış ve bunun yanında üreticilere tohumluk mercimek ile nohut dağıtımı yapılmıştır. Büyükşehir Belediyesi sulama geliştirme çalışmalarını ise devam ettirmektedir.
- Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi tarafından çiftçilere ceviz ve zeytin fidanı ile Maraş'a özgü kırmızıbiber fidesi verilmiştir. Ayrıca kırsaldaki suyun tarlalara taşınması amacıyla sulama borusu desteğinde bulunulmuş, kestane üretimini teşvik etmek maksadıyla üreticilere kestane fidanı dağıtımı gerçekleştirilmiştir.
- Ordu Büyükşehir Belediyesi yörenin yapısına uygun olduğu düşüncesi ve et ile yumurta verimi sebebiyle üreticilere Pekin ördeği dağıtmıştır. Kümes hayvancılığına destek olmak amacıyla ise kafes teli ile kaz yumurtası dağıtım gerçekleştirilmiştir. Karadeniz'e özgü türler olan Bafra koyunu ve Mast kazı da yine dönemsel olarak kırsal üreticilere dağıtılmıştır.

- Sakarya Büyükşehir Belediyesi ise uygulamalı tarım eğitim merkezi oluşturmuştur. Kırsal üreticiye gübre desteğinde bulunmuş ve organik bitki ilaçları dağıtmıştır. Kırsal üreticinin önemli geçim kalemlerinden olan fındık üretimi desteklenmiştir. Çiftçilere arı dağıtımı gerçekleştirilmiş, kovan ve malzeme desteği sağlanmıştır. Ata tohumuna yönelik de çalışmalar gerçekleştiren Büyükşehir Belediyesi tarafından 12 bin yıllık siyez buğday tohumu üretilip bunun dağıtımı gerçekleştirilmiştir. Sözleşmeli üretim modeliyle de üreticilere domates fidesi dağıtılmış ve yetiştirilen ürünler satın alınarak ihtiyaç sahibi kimselere dağıtılmıştır.³

Hemen hemen tüm büyükşehir belediyelerinin kırsal üreticiye doğrudan yapmış olduğu bu tarz destekler mevcuttur. Ancak geçmişe nazaran büyükşehir belediyelerinin “sosyal belediyecilik” faaliyetlerinden ziyade kırsal kalkınmayı destekleyen ve üretimi artırmaya yönelik faaliyetleri ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu sebeple büyükşehir belediyeleri yalnızca kırsal üreticiye doğrudan yardım yapmanın yanı sıra sürdürülebilir kalkınma için kooperatiflerle iş birliği yapmak, eğitim faaliyetlerinde bulunmak gibi çeşitli çalışmalarda da bulunmaya başlamıştır.

1.3. Büyükşehir Belediyelerinin Çiftçilere Yönelik Gerçekleştirmiş Olduğu Eğitim Faaliyetleri

Önceki dönemlerde kırsal üreticilere destekler sağlandıktan sonraki kısım genellikle göz ardı edilmiştir. Bu sebeple destek sağlanan üreticiler bu destekleri klasik yöntemlerle kullanmış ve bundan ötürü de kısa sürede yeniden desteğe ihtiyaç duyacak duruma gelmiştir. Büyükşehir belediyeleri artık destek sağlandıktan sonra da üretim faaliyetinin içerisinde kalmaya ve sağlanan bu yardımların özellikle eğitim faaliyetleri ile daha verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamayı amaçlamıştır. Büyükşehir belediyelerinin gerçekleştirmiş olduğu eğitim faaliyetlerinden⁴ birkaç örneğe bakılacak olursa;

- Balıkesir Büyükşehir Belediyesi tarafından 80 kırsal mahallede, toplamda 3000 üreticiye sertifikalı eğitim sunulmuştur. Açılan kurslarda 110 üretici

³ Türkiye Belediyeler Birliği, *Büyükşehirlerde Tarımsal ve Kırsal Kalkınma*, s.100-103.

⁴ Türkiye Belediyeler Birliği, *Büyükşehirlerde Tarımsal ve Kırsal Kalkınma*, s.97-105.

arıcılık eğitimi, 428 üretici tıbbi aromatik bitki yetiştiriciliği eğitimi, 500 kişi aromaterapi eğitimi, 23 kişi ise sabun üretimi eğitimi ve 45 kişi ise süs bitkileri yetiştiriciliği eğitimi almıştır.

- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ana gelir kaynaklarından Antep fıstığına yönelik olarak ağaç budama eğitimi vermiştir. Ayrıca arı yetiştiriciliği eğitimi ile çiftçilik ve tarım üzerine genel bir eğitim gerçekleştirilmiştir. Büyükşehir Belediyesi, 166 çiftçi ve eşlerini Antalya'da gerçekleşen Tarım Fuarı'na götürmek suretiyle çiftçilere inceleme gezisi düzenlemiştir.
- Sakarya Büyükşehir Belediyesi tarafından "Seracılık Mükemmeliyet Merkezi" ve "Uygulamalı Çiftçi Eğitim Merkezi" kurulmasına yönelik destekte bulunmuş ve bu merkezlerde 2000 çiftçiye eğitim düzenlenmiştir. 50 üreticiye ise arıcılık eğitimi ve sertifikası verilmiştir.
- Konya Büyükşehir Belediyesi daha çok tekstil sanayine yönelik olarak iplik boyama yöntemleri, kilim dokuma kursu, koyun yününün değerlendirilmesi gibi çeşitli eğitim faaliyetleri gerçekleştirmiştir.
- Sayılan örnekler haricinde büyükşehir belediyeleri tarafından gerçekleştirilen eğitim faaliyetleri bir rutin haline gelmiştir ve düzenli olarak kırsal üreticilere yönelik olarak eğitim faaliyetleri sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda örneğin 2021 yılı sonuna kadar Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 55 bin 740 üreticiye eğitim desteğinde bulunmuştur. Konya Büyükşehir Belediyesi 122 bin 991, Adana Büyükşehir Belediyesi 1695 ve Erzurum Büyükşehir Belediyesi 3500 kişiye tarımsal alanda eğitimler gerçekleştirmiştir.

1.4. Büyükşehir Belediyelerinin Gerçekleştirmiş Oldukları İş Birlikleri

Küresel anlamda kamu idareleri artık yönetim faaliyetlerini ön plana çıkarmaya başlamışlardır. Karar mercii yalnızca tek bir odak olmaktan çıkmış bunun yerine ortak akılla kararların alındığı ve uygulandığı sistemlere yönelim artmıştır. Yerel yönetimlerde de benzer durumlar geçerlidir. Özellikle kararlar alınırken yerel paydaşlara söz verilmeye çalışılmakta, yapılan plan ve projelerin yerel unsurlar-

la birlikte hazırlanmasına gayret edilmektedir. Büyükşehir belediyelerinin bu iş birliği faaliyetlerinden bahsedilecek olunursa;

- Malatya Büyükşehir Belediyesi tarafından Kuluncak ilçesinde, ilçe belediyelerinin de katkısı ile soğuk hava deposu, kayısı çekirdeği kırma ve eleme tesisi ile kayısı yıkama ve boylama tesisi, Arguvan ilçesinde ise hububat selektör tesisi açılmıştır. Büyükşehir Belediyesi Pötürge, Arapgir ve Arguvan ilçelerinde ise mezbaha kurmuştur.
- Muğla Büyükşehir Belediyesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi ile koordineli bir şekilde, Muğla ili için stratejik öneme sahip ürünlerin verim ve kalitesinde artış sağlamaya yönelik programlar oluşturmuştur. Büyükşehir Belediyesi su kaynaklarının sürdürülebilirliğine, tarımsal verimlilikte artışın sağlanmasına, tarımsal gelişmelerin çiftçilere aktarılmasına ve çeşitli sorunların çözümüne yönelik olarak projeler gerçekleştirmiş ve bu amaç doğrultusunda bir laboratuvar oluşturmuştur.
- Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi ise Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi ile "Kahramanmaraş Geleneksel Ürünlerine Coğrafi İşaret Alımı Konusundaki İş Birliği Protokolü" gerçekleştirmiştir.

Büyükşehir belediyeleri genel olarak üniversiteler, kalkınma ajansları, kooperatifler, birlikler, ziraat ve meslek odaları gibi aktörlerle beraber adım atmaya çalışmıştır. Türkiye Belediyeler Birliği'nin 2021 yılı anketine göre 30 büyükşehir belediyesinden 23'ü meslek odaları ile iş birliği yaptığını ifade etmiştir. 24 büyükşehir belediyesi ise tarım ve sulama kooperatifleri ile çeşitli iş birlikleri gerçekleştirdiğini belirtmiştir.⁵

2. İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ'NİN TARIMSAL GELİŞMEYE YÖNELİK OLARAK GERÇEKLEŞTİRMİŞ OLDUĞU FAALİYETLER

İzmir Büyükşehir Belediyesi de yukarıda örneklendirilen büyükşehir belediyeleri ile benzer şekilde öncelikle teşkilatlanma çalışmalarını gerçekleştirmiş ardından bir yönetim faaliyetinin sonucu olarak iki adet önemli strateji oluştur-

⁵ Türkiye Belediyeler Birliği, *Büyükşehirlerde Tarımsal ve Kırsal Kalkınma*, s.107-114.

muştur. Daha sonra bu strateji planları doğrultusunda tarımsal politikaları uygulamaya koyan Büyükşehir Belediyesi bu alanda önemli çıktılar elde edebilmiştir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin tarımsal faaliyetlere ve kooperatiflere yönelik destekleri 2012 öncesinde de mevcuttur. 1973 seçimlerinde belediye başkanlığını kazanan İhsan Alyanak'ın Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası Amerikan ambargosuyla yaşanan ekonomik krize çözüm olarak Tanzim Satış Mağazaları (TANSA)'yı kurması bu durumun ilk örneği olarak kabul edilebilir.⁶

Bu sebeple kooperatifler yoluyla kırsal kalkınma konusunda İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin geçmişten gelen bir tecrübeye sahip olduğu söylenebilir. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin tarımsal faaliyetlere ve kırsal alana yönelik ilk sistemli çalışmaları ise 2000'li yılların ortalarından sonra gerçekleşmeye başlamıştır. 2007 yılında Tarım, Park ve Bahçeler Dairesi Başkanlığı'nın kurulması bu açıdan dikkat çekicidir. Pek çok büyükşehir belediyesinin tarıma yönelik örgütlenmesini 2014 yılı ve sonrasında gerçekleştirdiği göz önüne alındığında 7 yıl öncesinden böyle bir çalışmanın gerçekleşmiş olması 2014 yılı için İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne önemli bir birikim ve uzmanlık sağlamıştır.⁷

6360 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi sonrası İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından iki önemli proje çalışması gerçekleştirilmiştir. Her iki projenin oluşturulmasında da üniversiteler, kalkınma ajansları, meslek odaları gibi yerel paydaşların oldukça fazla katkısı olmuştur.

Projelerden ilki İzmir'in yarımada kısmını oluşturan Güzelbahçe, Karaburun, Çeşme, Urla ve Seferihisar ilçelerinin oluşturduğu "Yarımada Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi" olmuştur. Çalışma İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi ve İzmir Kalkınma Ajansı'nın müşterek çalışması ile gerçekleşmiştir. Çalışma üç kısımda incelenebilir. İlk kısımda, İzmir'in yarımada coğrafyasının doğal ve kültürel yapısı incelenmiştir. İkinci kısımda, çeşitli çalıştaylar ile bölgedeki yerel varlıklar tanımlanmış ve bunların kullanım yönleri ve kalkınmadaki

⁶ Yıldız Tulum, Berna ve Sinan Aytakin, "Finansal Yapıyı Güçlendirici Önlemlerden Şirket Birleşmeleri Üzerine Bir İnceleme: Tansaş – Migros Birleşmesi", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2/3 (2009), s. 184.

⁷ "İzmir Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı", son güncelleme 15 Aralık, 2021.

rolleri incelenmiştir. Son kısımda ise kalkınma faaliyetlerindeki mobilizasyon, izleme, yönetim faaliyetleri gibi unsurlar üzerinde durulmuştur.⁸

Çalışmada tarıma sıklıkla vurgu yapılmış ve kırsal kalkınmanın bölgenin kendi mevcut kaynakları ile yapılmasına yönelik önerilerde bulunulmuştur. Örneğin endemik bitki türleri ile yöreye has hayvan türlerinin ön plana çıkarılması gerektiği ifade edilen çalışmada kıl keçisinin Urla'ya, sakız koyununun ise Çeşme'ye özgü ait ayırt edici hayvan türlerinden olduğu belirtilerek, bu hayvanların bölgede çoğaltılmasına yönelik çalışmaların gerçekleşmesi gerektiği tavsiyesinde bulunulmuştur.⁹ Oldukça kapsamlı olarak hazırlanan çalışmada “Yarımada Tarım Kalkınma Kooperatifleri Birliği” oluşturulması, marka ürünler oluşturulmasına yönelik çalışmalarda bulunulması, turizm ile tarım entegrasyonunun sağlanması, “Hayvancılık İhtisas Bölgeleri” oluşturulması gibi çeşitli önerilere yer verilmiştir.¹⁰

2014 sonrası gerçekleştirilen bir diğer önemli çalışma ise “Gediz-Bakırçay Havzası Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi” olmuştur. Çalışma İzmir'in Bergama, Aliaga, Menemen, Foça, Dikili, Kemalpaşa, Kınık ilçeleri ile Çiğli ilçesinin Gediz Deltası'na bakan kısmını kapsayacak şekilde oluşturulmuştur. Çalışmada ilk olarak çeşitli tespitler sunulmuş ve bu tespitlere göre önerilere yer verilmiştir. Çalışmanın konusu olan bölgenin ayırt edici iki özelliği bulunmaktadır. Bunlardan ilki su mevcudunun fazla olması, ikincisi ise Bergama ve Dikili'de altın rezervlerinin bulunmasıdır. Altın rezervinin bu bölgeyi cazip kılmakla birlikte altın arama çalışmalarının bölgenin doğasında tahribata sebep olduğu ifade edilmiştir. Su kaynaklarında ise en dikkat çekici unsur olarak yer altı sularındaki kirlenme sayılmıştır. Menemen bölgesinde tuzluluk oranının giderek arttığı, Foça ve Dikili'de ise yer altı sularında demir ve mangan tespit edildiği belirtilmiştir. Yer altı sularındaki bu durumun tarımsal faaliyetleri de ilerleyen zamanlarda tehdit eder boyuta gelebileceği ifade edilmiştir.¹¹ Çalışma kapsamında ele alınan ilçelerde tarım alanlarının fazla olduğu ancak bu alanların yeterli verimlilikte kullanılmadığının da altı çizilmiştir. Bölgedeki arazilerin %21,5'i tarıma elverişli olmasına rağmen buralarda tarım faaliyetleri

⁸ İzmir Kalkınma Ajansı, *Yarımada Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi*, İzmir: İZKA, s.18.

⁹ İzmir Kalkınma Ajansı, *Yarımada Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi*, s.126-127.

¹⁰ İzmir Kalkınma Ajansı, *Yarımada Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi*, s.230-231.

¹¹ Koray Velibeyoğlu vd., *Gediz-Bakırçay Havzası Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi*, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2015, s.22-23

gerçekleştirilmemekte olduğu raporlanmıştır.¹² Bu çalışmada da tıpkı Yarımada Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi'nde olduğu gibi çeşitli önerilerde bulunulmuştur. Örneğin tarım alanında özel sektör, üniversiteler, kalkınma ajansları ve kooperatif iş birliklerinin artırılması, hızlı kirlenme yaşanan yer altı kaynak sularının envanterinin çıkarılması, tarımda yeni modellerin hayata geçirilmesi, bölgeye özgü bitki ve hayvan türlerinin ön plana çıkarılması ve desteklenmesi, hayvancılık ihtisas bölgeleri oluşturulması, rüzgâr enerjisi ve jeotermal kaynakların daha etkili kullanılması gibi çeşitli öneriler sıralanmıştır.¹³

2.1. Hayvancılık Destekleri

İzmir Büyükşehir Belediyesi gerek hayvan yardımlarında gerekse diğer yardımlarda öncelikle eğitim faaliyetinde bulunmuş, sonrasında ise verilen hayvanlar, bitkiler ve ürünlerin çıktılarını kayıt altına almıştır.

İzmir Büyükşehir Belediyesi yerel bitki ve hayvan türlerinin dağıtımına oldukça özen göstermiştir. Eylül 2020 tarihi itibarıyla İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin küçükbaş hayvan desteği toplamda 11 bin 122 adet olmuştur. Doğan yavru- larla birlikte bu rakam 24 bine yaklaşmıştır. Hayvan desteğinden yararlanan üreticilerin sayısı ise toplamda 2 bin 856 olmuştur.¹⁴ Üreticilere genellikle bölgeye has hayvan cinsleri olan kıvrıcık, sakız ve tahirova cinsi koyun ile saanen ve karakıl cinsi keçi dağıtım gerçekleştirilmiştir. Böylelikle hem kırsal üretici desteklenmiş hem de yerel hayvan cinsleri korunmuştur.¹⁵

Arıcılık desteği de yine önemli desteklerden biridir. Hem bitki örtüsüne faydası hem de katma değerinin yüksek olması sebebiyle “Yarımada Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi” ile “Gediz-Bakırçay Havzası Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi”nde sıklıkla değinilen arıcılık faaliyetlerine yönelik olarak da önemli desteklerde bulunulmuştur. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin yayınlamış olduğu resmi rakamlar esas alındığında 2020 sonuna kadar arıcılık desteği verilen toplam üretici sayısı 2449

¹² Velibeyoğlu vd., *Gediz-Bakırçay Havzası*, s.24

¹³ Velibeyoğlu vd., *Gediz-Bakırçay Havzası*, s.333-336

¹⁴ “Rehberim İzmir halkıdır”, son güncelleme 23 Eylül, 2020, <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/rehberim-izmir-halkidir/44088/156>

¹⁵ “İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin yaptığı küçükbaş hayvan hibesi 10 bini aştı”, son güncelleme 30 Mayıs, 2019, <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/izmir-buyuksehir-belediyesi-nin-yaptigi-kucukbas-hayvan-hibesi-10-bini-asti/40651/156>

olmuştur. İzmir Büyükşehir Belediyesi toplam 8866 arılı kovan ve 4588 adet boş kovan dağıtmıştır. Set şeklinde 2459 adet de malzeme dağıtımını gerçekleştirilmiştir.¹⁶

2.2. Tohum Desteği

Tohum son dönemlerde öne çıkmaya başlayan konuların başında gelmektedir. Özellikle ata tohumu diye tabir edilen geleneksel tohumların kaybolmaya başlaması, endüstriyel tohumların piyasada hâkim olması ve bu endüstriyel tohumların üç dört nesil sonra ürün vermemesi gibi durumların ortaya çıkması sebebiyle geleneksel tohumları arama çalışmalarına hız verilmiştir. Bu noktada büyükşehir belediyeleri de çeşitli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Örneğin Mersin Büyükşehir Belediyesi kaybolmak üzere olan sarı buğday tohumunu bulup üretmiş ve bunları çiftçilere dağıtmıştır.¹⁷ Muğla Büyükşehir Belediyesi ise hem yerel tohumları bir noktada toplamak hem de üreticiye bunları sunmak amacıyla “Yerel Tohum Merkezi”ni açmıştır.¹⁸ İzmir’de ise bir süredir piyasada bulunmayan geleneksel buğday tohumu olan karakılçık buğday tohumu uzun aramalar sonucu bir miktar bulunmuş ve yaklaşık 4-5 yıllık çalışmaların sonunda bu tohumların yetiştirilmesi sağlanmıştır. Burada çoğaltılan tohum, üreticilere dağıtılmış ve mevcut devlet garantisinin iki katı fiyata alım garantisi sağlanmıştır.¹⁹ Ayrıca kaybolmuş tohumları bulmak ve mevcut tohumları korumak amacıyla Seferihisar ve Bornova ilçelerinde iki ayrı “Tohum Merkezi” açılmıştır.²⁰

¹⁶ “Arıcılık desteğinin yıllara göre ilçe ve mahallelere göre dağılımı”, son güncelleme 29 Kasım, 2020, <https://acikveri.bizizmir.com/dataset/aricilik-desteginin-yillara-gore-ilce-ve-mahallere-dagilimi/resource/f6b56d38-2d52-4ca9-b58d-79aca7937b68>

¹⁷ “Mersin Büyükşehir, Haydi Gel Köyümüze Destek Verelim Projesini Başlattı”, son güncelleme 19 Eylül, 2020, <https://www.mersin.bel.tr/haber/mersin-buyuksehir-haydi-gel-koyumuze-destek-verelim-projesini-baslatti>

¹⁸ “Muğla Büyükşehir Yerel Tohum Merkezi Açıldı”, son güncelleme 31 Ekim, 2016, <https://www.mugla.bel.tr/haber/mugla-buyuksehir-yerel-tohum-merkezi-acildi>

¹⁹ “Başkan Soyer elleriyle serptiği karakılçık buğdayının hasadını yaptı”, son güncelleme 19 Haziran, 2020, <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/baskan-soyer-elleriyle-serptigi-karakilcik-bugdayinin-hasadini-yapti/43734/156>

²⁰ “Yok olan atalık tohumlar Can Yücel Tohum Merkezi’nde korunacak”, son güncelleme 2 Mart, 2021, <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/yok-olan-atalik-tohumlar-can-yucel-tohum-merkezinde-korunacak/44718/156>

2.3. Bitkisel Hastalıklarla Mücadelede Verilen Destekler

Tarımsal üretim gerçekleştirilirken her yıl devreye farklı değişkenler girebilmekte ve bu değişkenler, üretimi ciddi oranda etkileyebilmektedir. Bunlar beşeri etkenler, erozyon, hava şartları, bitki ve topraktaki hastalıklar gibi oldukça farklı şekillerde meydana gelebilmektedir. Üreticiler bu noktada genellikle desteğe muhtaç durumdadır. Hastalıkla mücadele teknik bilgi gerektiren hassas bir konudur. Yanlış uygulamalar hastalığın yayılmasına veya kurtarılabilecek vaziyetteki bitkinin ölmesine sebebiyet verebilmektedir.

İzmir'in önemli geçim kalemlerinden olan üç adet bitki olarak zeytin, kestane ve çam fıstığı sayılabilir. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde olduğu gibi İzmir'de de dönem dönem çeşitli bitki hastalıkları yayılım gösterebilmektedir. Üreticinin önemli geçim kalemlerinden olan bu bitkilerde yaşanan hastalıklar üretimi ciddi anlamda düşürmekte ve hatta üreticilerin tarlasını, bahçesini terk etmesine sebep olabilmektedir.

Zeytinde genellikle İzmir bölgesinde iki tür hastalık yaygın olarak görülmektedir. Bunlardan ilki halkalı leke hastalığı diğeri ise kurtçuk oluşumudur. Bir tür mantar enfeksiyonu olan halkalı leke hastalığı ile mücadelede yetersiz olan üreticilere İzmir Büyükşehir Belediyesi bordo bulamacı dağıtarak bunun kullanımı ile ilgili de eğitimler düzenlemektedir.²¹ Bir diğer hastalık olan kurtçuk oluşumunun sebebi ise Akdeniz meyve sineğidir. Ağacın meyvesine kurtçuk bırakan sineğin larvaları ağaca zarar vererek rekolteyi önemli ölçüde düşürebilmekte ve üreticileri önemli ölçüde zarara uğratabilmektedir. Kimyasal ve ilaç kullanımı da hem yetersiz olmakta hem de zeytin ağaçlarına zarar verebilmektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesi bu konuda da üreticiye destekte bulunmuştur. Tuzak şişe denilen bir yöntemle, ağacın dallarına sineği çekecek çeşitli organik maddelerin olduğu şişeler asılmış ve sineğin ağacın meyvesine gitmeden şişeye yönelmesi sağlanmıştır. Yöntemin kullanıldığı ilk hasat sonrası verimlilik yarı oranında artmıştır.²² Karabu-

²¹ "Zeytin üreticisine ilaç olacak", son güncelleme, 2 Mayıs, 2017, <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/zeytin-ureticisine-ilac-olacak/24504/156>

²² "Sinek tuzaga takıldı, rekolte arttı", son güncelleme, 1 Ocak, 2018, <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/sinek-tuzaga-takildi-rekolte-artti/33253/156>

run'da 82 bin adet zeytin ağacı ve Foça'da ise 44 bin adet zeytin ağacı bu yöntemle tuzaklanmıştır.²³

Kestane ağaçlarında ise genellikle kestane dal kanseri diye tabir edilen hastalık yayılım göstermektedir. Kestane dal kanseri mantar kökenli bir hastalıktır. Önlem alınmadığı takdirde üretim ciddi oranda düşebilmektedir. Bu sebeple İzmir Büyükşehir Belediyesi Ödemiş İlçesi'ndeki 13 köyde 655 üreticiye kestane dal kanseri ile mücadele konusunda eğitimler verip malzeme desteği sağlamıştır. Kiraz İlçesi'ndeki 19 köyde 866 üreticiye de yine eğitim ve malzeme desteğinde bulunulmuştur. 2018 yılı için bakıldığında İzmir Büyükşehir Belediyesi desteği ile toplam 357 bin kestane ağacı budanmış ve böylelikle kestane kanserine karşı önemli ölçüde koruma sağlanmıştır.²⁴

Çam fıstığı ise büyük oranda Kozak Yaylası sakinlerinin önemli geçim kalemlerinden birini oluşturmaktadır. İzmir Büyükşehir Belediyesi çam fıstığı hastalığı konusunda yerel üreticilere destekte bulunmaya çalışsa da hastalıkla mücadele konusunda gerekli destek sağlanamamış ve hastalığın yayılması durdurulamamıştır. Çözümün kısa vadede gerçekleşmeyeceğinin anlaşılması üzerine İzmir Büyükşehir Belediyesi, Yarımada Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi ile Gediz ve Bakırçay Havzası Kalkınma Stratejisi'nde sıklıkla değinilen agroturizm faaliyetine yönelmiş ve Kozak Yaylası'nı agroturizme açmaya karar vermiştir. Buna yönelik projelere başlayan İzmir Büyükşehir Belediyesi aynı zamanda toprak analizleri ile de hastalığa yönelik çözüm arayışlarına devam etmiştir.²⁵

Özellikle Kozak Yaylası örneğinde de görülebileceği üzere gerçekleştirilen uzun vadeli planlar kriz anlarında oldukça fayda sağlamakta ve alternatif planların ortaya konulmasında avantaj yaratmaktadır. Büyükşehir belediyelerinin tarım konusunda doğrudan ilgili olması yöre halkının mağdur olmasını engelleyerek

²³ "Foça'da 44 bin zeytin ağacı korunacak", son güncelleme, 4 Mayıs, 2019, <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/foca-da-44-bin-zeytin-agaci-korunacak/40777/156>

²⁴ "Kestanenin kurtuluş reçetesi", son güncelleme 25 Aralık, 2018, <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/kestanenin-kurtulus-recetesi/39292/156>

²⁵ "Soyer: Kozak Yaylası agro turizmle kalkınacak", son güncelleme 24 Şubat, 2021, <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/soyer-kozak-yaylasi-agro-turizmle-kalkinacak/44697/156>

burada alternatif geçim kalemleri oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. Bu sebeple Kozak Yaylası, yaşanan dönüşümü anlama noktasında oldukça güzel bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.4. Pazarlama

Üreticilerin yaşadığı en büyük sorunlardan biri de pazara erişme konusudur. Üretilen ürünler ne kadar kaliteli olursa olsun üreticinin tüketiciye ulaşması genellikle bir sorun teşkil etmektedir. Bunun yanında üretilen ürünler tüketiciye ulaşıncaya kadar oldukça fazla aracı devreye girmekte ve bu durum ürünün fiyatının katlanarak artmasına sebep olmaktadır. Bu aşamada da yine büyükşehir belediyeleri devreye girmiş özellikle kooperatif marketlerle bu sorun aşılımaya çalışılmıştır.

İzmir Büyükşehir Belediyesi bu amaçla kooperatif ürünlerin satıldığı “Halkın Bakkalı Projesi”ni hayata geçirmiştir. 30 farklı kooperatifin 300 farklı ürününün satıldığı Halkın Bakkalı şubesinin ilki Kemaraltı’nda açılmıştır.²⁶ Daha sonra sırasıyla 2020 yılı Mayıs ayında Konak Gültepe Semtinde, Haziran ayında Bayraklı Özkanlar Semtine ile Karşıyaka’nın Girne Semtinde, Ağustos ayında Menemen’de ve Eylül ayında Buca Kasaplar Meydanı’nda gerçekleşen açılışların akabinde 2021 yılının Şubat ayında Bornova’nın Erzene ve Doğanlar mahallelerinde, Halkın Bakkalı’nın 7. ve 8. şubelerinin açılışı gerçekleşmiştir. Son olarak Karşıyaka’da ikinci bir şubenin açılması ile toplam Halkın Bakkalı sayısı 9’a ulaşmıştır.²⁷ Halkın Bakkalı’nda yalnızca İzmirli üretici değil Türkiye’nin pek çok kesimindeki kırsal üretici desteklenmektedir. Örneğin bu marketlerde Karadeniz’de faaliyette bulunan üretici kooperatiflerinden tedarik edilen çayın satışı da gerçekleştirilmektedir. Bunun yanında diğer kooperatif marketlere de destekler sunulmaktadır. Örneğin Aydın Ege Et Kooperatif Marketi, Aydın dışındaki ilk şubesini İzmir’de açmıştır.²⁸

²⁶ “Halkın Bakkalı açıldı”, son güncelleme 13 Mart, 2020, <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/halkinbakkali-acildi/41386/156>

²⁷ “Hakkımızda”, son güncelleme 12 Ocak, 2022, <https://www.halkinbakkali.com/tr/Hakkimizda/56>

²⁸ “Halk Ege Et’in İzmir şubesi açıldı”, son güncelleme 27 Aralık, 2019, <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/halk-ege-et-in-izmir-subesi-acildi/41171/156>

SONUÇ

Büyükşehir belediyelerinin çalışmalarına bakıldığında tarım faaliyetlerinde ve kırsal kalkınmada etkili bir aktör olarak yer almaya başladıkları ifade edilebilir. Büyükşehir belediyeleri artık yardım ve destekleri sosyal belediyecilik faaliyetlerine indirgememekte, bu yardım ve desteklerin çıktılarını odaklanmaktadır. Bu noktada kırsal kalkınma odaklı projeler geliştirilmekte ve büyükşehir belediyeleri bu projeler çerçevesinde tarımsal üretimin tarla aşamasından pazarlama aşamasına ginceye değin her aşamasında yer almaktadır. Bu faaliyetlerinde büyük ölçüde yerel paydaşlarla, üniversitelerle, düşünce kuruluşlarıyla, kooperatiflerle ve birliklerle hareket eden büyükşehir belediyeleri kısa vadeli çözümler yerine uzun vadeli ve sürdürülebilir çalışmalara odaklanmış durumdadır. Örneğin, yukarıda sözü edilen “Yarımada Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi” 2014-2023 yıllarını kapsayacak şekilde hazırlanmış olup, halihazırda uygulanmaktadır²⁹

Büyükşehir belediyeleri kırsal kalkınmanın her alanında bulunmaya çalışmakta, tüm üretim aşamalarını birbiriyle entegre hale getirmeye yönelik adımlar atmaktadır. Bu açıdan tarımsal üretimin başlangıç aşamasından itibaren üretim faaliyetine dahil olan büyükşehir belediyeleri tarımsal kaliteyi ve verimi artırmak ve uygun pazar koşullarını sağlamak noktasında önemli çalışmalar gerçekleştirmektedir.

Büyükşehir belediyeleri yapmış oldukları çalışmalar ile kentte gerçekleştirilen faaliyetlerin benzeri çalışmaları, kırsal kesimde de yapmaya ve böylelikle kır-kent bütünlüğünü sağlamaya yönelik sonuçları elde etmeye başlamışlardır. Kısa vadeli çıktılar oldukça umut vaad etmekle birlikte yavaş yavaş görülmeye başlanan uzun vadeli çıktılarda da olumlu sonuçlar sağlandığı ifade edilebilir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasından bugüne değin devam eden süreçte kırsal kesimi kalkındırmaya yönelik olarak pek çok çalışma ve proje uygulanmaya çalışılsa da netice itibarıyla pek çoğunun başarısız olduğunu veya bu projelerin, proje yöneticilerinin ömrü ile sınırlı olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Bu bakımdan büyükşehir

²⁹ İzmir Kalkınma Ajansı, *Yarımada Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi*, s.18.

belediyelerinin mevcut politikaları tarımsal faaliyetler anlamında önem arz etmekte ve umut vaad etmektedir. Bundan sonraki süreçte ise yapılan projelerin çeşitlendirilmesi sağlanmalı ve özellikle üreticiler ile kooperatiflerin birlikteliği daha etkili bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Yine pek çok paydaşın yer aldığı bir yönetim faaliyeti ile uzun vadeli projelere odaklanılarak tarımda ve kırsal kalkınmada istikrarlı büyümenin sağlanmasına çalışılmalıdır.

KAYNAKÇA

- [1] *Büyükşehir Belediyesi Kanunu*. T.C. Resmî Gazete. 25531. 10 Temmuz 2004.
- [2] İzmir Büyükşehir Belediyesi. “Zeytin üreticisine ilaç olacak”. Son güncelleme 2 Mayıs, 2017. <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/zeytin-ureticisine-ilac-olacak/24504/156>
- [3] İzmir Büyükşehir Belediyesi. “Sinek tuzağa takıldı, rekolte arttı”. Son güncelleme 1 Ocak, 2018. <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/sinek-tuzaga-takildi-rekolte-artti/33253/156>
- [4] İzmir Büyükşehir Belediyesi. “Kestanenin kurtuluş reçetesi”. Son güncelleme 25 Aralık, 2018. <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/kestanenin-kurtulus-recetesi/39292/156>
- [5] İzmir Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı. “İş birlikleri”. Son güncelleme 15 Aralık, 2021: <https://tarimsalhizmetler.izmir.bel.tr/tr/birlikvekooperatif/17/76>
- [6] İzmir Büyükşehir Belediyesi. “Rehberim İzmir halkıdır”. Son güncelleme 23 Eylül 2020: <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/rehberim-izmir-halkidir/44088/156>
- [7] İzmir Büyükşehir Belediyesi. “İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin yaptığı küçükbaş hayvan hibesi 10 bini aştı”. Son güncelleme 30 Mayıs 2019: <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/izmir-buyuksehir-belediyesi-nin-yaptigi-kucukbas-hayvan-hibesi-10-bini-asti/40651/156>
- [8] İzmir Büyükşehir Belediyesi. “Halk Ege Et’in İzmir şubesi açıldı”. Son güncelleme 27 Aralık, 2019. <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/halk-ege-et-in-izmir-subesi-acildi/41171/156>
- [9] İzmir Büyükşehir Belediyesi Açık Veri Portalı. “Arıcılık Desteğinin Yıllara Göre İlçe ve Mahallere Dağılımı”. Son güncelleme 29 Kasım, 2020: <https://acikveri.bizizmir.com/dataset/aricilik-desteginin-yillara-gore-ilce-ve-mahallere-dagilimi/resource/f6b56d38-2d52-4ca9-b58d-79aca7937b68>

- [10] İzmir Büyükşehir Belediyesi. “Başkan Soyer elleriyle serptiği karakılıç buğdayının hasadını yaptı”. Son güncelleme 19 Haziran, 2020. <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/baskan-soyer-elleriyle-serptigi-karakilcik-bugdayinin-hasadini-yapti/43734/156>
- [11] İzmir Büyükşehir Belediyesi. “Yok olan atalık tohumlar Can Yücel Tohum Merkezi'nde korunacak”. Son güncelleme 2 Mart, 2021. <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/yok-olan-atalik-tohumlar-can-yucel-tohum-merkezinde-korunacak/44718/156>
- [12] İzmir Büyükşehir Belediyesi. “Foça’da 44 bin zeytin ağacı korunacak”. Son güncelleme 4 Ağustos, 2019. <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/foca-da-44-bin-zeytin-agaci-korunacak/40777/156>
- [13] İzmir Büyükşehir Belediyesi. “Soyer: “Kozak Yaylası agro turizmle kalkınacak”. Son güncelleme 24 Şubat, 2021. <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/soyer-kozak-yaylasi-agro-turizmle-kalkinacak/44697/156>
- [14] İzmir Büyükşehir Belediyesi. “Halkın Bakkalı açıldı”. Son güncelleme 13 Mart, 2020. <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/halkin-bakkali-acildi/41386/156>
- [15] İzmir Büyükşehir Belediyesi. “Halkın Bakkalı-Hakkımızda”. Son güncelleme 12 Ocak 2022. <https://www.halkinbakkali.com/tr/Hakkimizda/56>
- [16] İzmir Kalkınma Ajansı. *Yarımada Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi*. İzmir: İZKA, 2014
- [17] Mersin Büyükşehir Belediyesi. “Mersin Büyükşehir, Haydi Gel Köyümüze Destek Verelim Projesi”ni Başlattı”. Son güncelleme 19 Eylül, 2020 <https://www.mersin.bel.tr/haber/mersin-buyuksehir-haydi-gel-koyumuze-destek-verelim-projesini-baslatti>
- [18] Muğla Büyükşehir Belediyesi. “Muğla Büyükşehir Yerel Tohum Merkezi Açıldı”. Son güncelleme 31 Ekim, 2016 <https://www.mugla.bel.tr/haber/mugla-buyuksehir-yerel-tohum-merkezi-acildi>
- [19] Türkiye Belediyeler Birliği. *Büyükşehirlerde Tarımsal ve Kırsal Kalkınma*, Ankara: İhlas Yayıncılık, 2021
- [20] Velibeyoğlu, K., Semahat Özdemir, Alper Baba ve Zeynep Durmuş Arsan. *Gediz-Bakırçay Havzası Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2015
- [21] Yıldız Tulum, Berna ve Sinan Aytekin, “Finansal Yapıyı Güçlendirici Önlemlerden Şirket Birleşmeleri Üzerine Bir İnceleme: Tansaş – Migros Birleşmesi”. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2/3 (2009): 176-19

BELEDİYE ŞİRKETLERİNİN FOTOĞRAFINI ÇEKMEK: BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE ŞİRKETLERİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

Duygu Aksu* - Elvettin Akman**

GİRİŞ

Gelişen ve değişen dünya düzeni içerisinde devletler, yönetimler, şirketler, kurum ve kuruluşlar entropiye uğramamak için değişmekte ve dönüşmektedir. Temel ihtiyaçların değişmesi aynı hızda taleplerinde değişmesine sebep olmuştur. Kamu yönetimi özelinde değişimin yılı olarak adlandırılan 1980'li yıllar ile yönetim anlayışında ve paradigmasında dönüşümler yaşanmıştır. Bu değişimler kavramsal olarak alternatif hizmet sunumu, özelleştirme, işletmecilik, şirketleşme, piyasa ve rekabet olarak sıralanmaktadır.

Yukarıda sıralanan kavramlar devletin temel fonksiyonlarına çekilmesi gerektiğine işaret etmiş ve geleneksel kamu yönetimi anlayışı olarak ifade edilen yönetim geleneği terk edilmeye başlanmıştır. 1980 sonrasındaki yeni dönem ise yeni kamu işletmeciliği olarak adlandırılmış ve işletmecilik mantığına dikkat çekilmiştir. İşletmeyi yönetir gibi devleti yönetmek mottosu yeni dönemin hedefi olmuştur. Yeni kamu işletmeciliği ile alternatif hizmet sunumları geliştirilmiş, piyasa oldukça önemli bir hale gelmiş ve rekabet piyasanın en önemli unsuru olmuştur. Hükümetin özelleştirme politikaları yerel yönetimlere de yansımıştır. Bu politikaların ye-

* Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Isparta/Türkiye, ORCID: 0000-0002-8603-9074, duygaksu@gmail.com

** Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Isparta/Türkiye, ORCID: 0000-0003-2303-840X, elvettinakman@sdu.edu.tr

reldeki somut örneği ise belediyelerin hizmet sunumunun değişmesidir. Belediyeler yeni hizmet sunumunda genellikle özelleştirme yöntemiyle belediye şirketi kurmayı tercih etmektedirler.

Bu çalışmada büyükşehir belediyeleri bünyesinde faaliyet gösteren belediye şirketleri incelenmiştir. İlk olarak büyükşehir belediye şirketlerinin tarihsel gelişimine yer verilmiştir. Daha sonra belediye şirketlerinin hukuki yapısı ve özellikleri üzerinde durulmuştur. Bir diğer başlıkta ise büyükşehir belediye şirketleri üzerine yapılan eleştiriler ele alınarak çalışmanın analiz kısmına yer verilmiştir. Belediye şirketlerinin belirlenen başlıklar altında içerik analizi yapılarak elde edilen bulgular yorumlanarak sunulmuştur.

1. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE ŞİRKETLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Kamu yönetimi, neo-liberal politikaların hâkim olduğu 1980 dönemlerinde bir paradigma arayışına girmiştir. Bu arayış hem bir gereklilik hem de zorunluluk içermektedir. Her dönemde olduğu gibi 80'li yıllarda da dönemin ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına mevcut gelişimlerin yakından takip edilmesi ve uyum sağlanması gerekmiştir. Neo-liberal politikalar kamu yönetimini her alanda olduğu gibi hizmet sunumu noktasında da etkilemiş ve değiştirmiştir. Hizmet sunumunda yeniliğe gidilmesi ise geleneksel kamu hizmet sunumu anlayışının terk edilmesi ile sonuçlanmıştır. Belediye şirketlerinin tarihsel gelişimi ise bu noktada hizmet sunumu anlayışının değişmesine dayanmaktadır.¹ Merkezi yönetim gibi yerel yönetimlerde hizmet sunumunda değişime giderek alternatif yollar aramıştır. Bu değişimi gerekli kılan ise hızlı büyüme, kentleşme, dijitalleşme, teknoloji ve belediye hizmetlerine olan talebin artmasıdır.² Belediye şirketleri de aranan alternatif hizmet sunma yöntemleri arasında yer almaktadır. Yerel yönetimlerin hizmet yükünü hafifletmek, hizmet anlayışını çeşitlendirmek, etkili ve etkin hizmet sunumunun sağlanmasına katkıda bulunmak için ulaşımdan işletmeye kadar farklı hizmet kollarında aktif olan şirketler aracılığıyla yerel halkın talepleri karşılanmaya çalışılmaktadır.

Belediyeler günümüz şartlarında artan ve çeşitlenen hizmetlerin sunumunda alternatif yollar ararken bunların en başında belediye şirketleri gelmektedir. Bele-

¹ Nur Belkıs Bektaş, Belediye Hizmetlerinin Sunumunda Belediye Şirketlerinin Yeri ve Değerlendirilmesi (İstanbul Büyükşehir Belediye Şirketlerinin İncelenmesi), Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2016, s.45.

² Aman Luthra, Municipalization For Privatization's Sake: Municipal Solid Waste Collection Services In Urban India *Society And Business Review*, 14/2 (2019), s. 1746.

diyelerin yerel hizmet sunumunda şirketleşme eylemine yönelmesinin çeşitli gerekçeleri vardır. Bu gerekçeler aşağıdaki gibi sıralanmıştır:³

- a) *Siyasi ve idari gerekçeler*: Bürokrasinin azaltılması, vesayet sorunu, personel alımında rahatlık ve mali açıdan özgürlük kazanma gerekçesiyle,
- b) *Ekonomik gerekçeler*: Kaynakları verimli kullanma, yeni gelir kaynakları elde etme ve özel bankaların kredi imkanlarından faydalanma gerekçesiyle,
- c) *Sosyal gerekçeler*: Bölgesel kalkınma açısından bölgenin sosyal ve ekonomik olarak gelişimine katkı sağlanması gerekçesiyle belediyeler, bünyesinde şirket kurulmasına ihtiyaç duymaktadır.

Yukarıda sıralanan üç gerekçe “Belediyeler Neden Hizmet Sunumunda Şirketlere İhtiyaç Duymaktadır?” soruna bir yanıt niteliğindedir. Yerel yönetimler öncelikle mali durumlarını iyileştirmek ve hizmetle ilgili maliyetlerin yerel finansman üzerindeki etkisi azaltmak amacı ile özelleştirme politikalarını uygulamaktadır.⁴ Özelleşmenin ve yeni kamu yönetimi anlayışının bir sonucu olan belediye şirketlerinin kurulmasına siyasi, idari, ekonomik ve sosyal nedenler ile ihtiyaç duyulmaktadır. Bir sonraki başlıkta büyükşehir belediye şirketlerinin hukuki boyutu ele alınmış ve belediye şirketlerin özellikleri hakkında bilgi verilmiştir.

2. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE ŞİRKETLERİNİN HUKUKİ YAPISI VE ÖZELLİKLERİ

Yerel yönetimlerin yeni kamu yönetimi anlayışı ile yerel hizmetleri sunarken uyguladığı çeşitli yöntemler vardır. Bu yöntemler arasında özelleştirme yöntemi yer almaktadır. Özelleştirme yöntemi merkezi yönetim politikaları arasında sıkça yerini alan ve daha sonrasında yerel yönetimlerin de politikalarında yer almaya başlayan bir uygulamadır. Özelleştirme yöntemi içerisinde ise ihale yöntemi, sözleşme yöntemi, imtiyaz usulü, yap-işlet-devret modeli, kiralama yöntemi, şirketleşme usulü gibi çeşitli yöntemler sıralanmaktadır. Büyükşehir belediye şirketleri-

³ İbrahim Hilmi Çankaya, Türkiye’de Belediye Şirketlerinin Analizi, Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Konya Büyükşehir Belediyesi Şirketleri Örneği, Dönem Projesi, Ankara Üniversitesi, 2018, s.21-23.

⁴ David Vos ve Joris Voets, “Why do Local Governments Externalise Public Service Delivery? An Empirical Analysis of the Drivers of Corporatisation, Public-Public Collaboration and Ppp in the Flemish Elderly Care Sector”, *Lex Localis- Journal of Local Self-Government*, 20/1, (2022), s.215.

nin hukuki boyutunu ise özelleştirme yöntemleri arasında yer alan şirketleşme usulü ile özelleştirme oluşturmaktadır.⁵

Belediyelerin hizmet sunumunda şirketleşme usulü ile şirket kurabilmesinin hukuki alt yapısı bulunmaktadır. Belediye şirketlerinin hukuki yapısını oluşturan birden fazla yasa ve kanun vardır. Aşağıdaki şekilde belediye şirketlerinin hukuki yapısını oluşturan temel yasa ve kanunları içeren hukuki dayanaklara ver verilmiştir.

Şekil 1. Büyükşehir Belediye Şirketlerinin Yasal Dayanakları

Kaynak: Demirbaş vd., 2017: 155 ve Bektaş, 2016: 50-53.

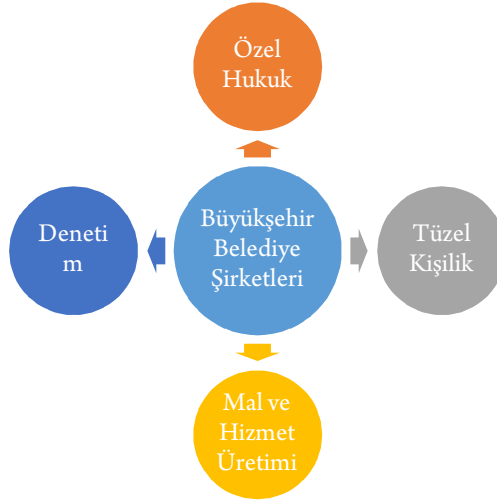
Yukarıda yer alan şekilde belediye şirketlerinin kurulmasına ilişkin yasal dayanaklara yer verilmiştir. Belediyelerin yetkileri arasında yer alan “*belediye şirketi kurabilme yetkisi*” şekilde görüldüğü üzere temel olarak beş kanun ile düzenlenmiştir.

- 2005 tarihli 5393 Sayılı Belediye Kanunu’nda belediye şirketlerine ilişkin hüküm 70. Maddede,
- 2004 tarihli 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nda belediye şirketlerine ilişkin hüküm 26. Maddede,

⁵ Banu Aktürk Çetin, “Türkiye’de Büyükşehir Belediye Hizmetlerinde Özelleştirme”, *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, (2019), s.52-54.

- 2011 tarihli 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda belediye şirketlerine ilişkin hüküm 334. Maddede,
- 1994 tarihli 4046 Sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun'da belediye şirketlerine ilişkin hüküm 26. Maddede,
- 2001 tarihli 4646 Sayılı Doğalgaz Piyasası Kanunu'nda belediye şirketlerine ilişkin hüküm 4. Maddede düzenlenmiştir.⁶

Aşağıda yer alan şekilde ise büyükşehir belediye şirketlerinin özellikleri yer almaktadır.

Şekil 2. Büyükşehir Belediye Şirketlerinin Genel Özellikleri

Kaynak: Cilavdaroğlu, 2019, 186-187.

Yasal dayanakları belirtilen ve yukarıda yer alan şekilde genel özellikleri verilen belediye şirketlerinin özellikleri ise aşağıdaki gibi sıralanmıştır:⁷

- Belediye şirketleri Türk Ticaret Kanunu esasına göre belediye tarafından kurulur ya da ortak olunur,

⁶ Tolga Demirbaş vd., "Yeni Kamu İşletmeciliği Bakış Açısıyla Türkiye'de Belediyelerin Şirketler Yoluyla Hizmet Sunma Modelinin Değerlendirilmesi", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15, (2017), s.155-157.

⁷ Ahmet A. Cilavdaroğlu, "Personel Hizmeti Sunan Belediye Şirketleri", *Sayıştay Dergisi*, 13, (2019), s.186-187.

- Sermayelerinin yarısından fazlası belediyeye ait olabilir ya da yönetim belediyenin elinde olmak koşuluyla belediye ortak olabilir,
- Belediye şirketleri özel hukuka tabiidir,
- Belediye şirketlerinin tüzel kişiliği vardır,
- Kamu hizmeti sunma görevleri vardır,
- Belediyelerin hizmet alanlarında faaliyet gösterirler,
- Belediye şirketlerinin gelir ve gider işlemleri kanun ile düzenlenir,
- Belediye şirketleri mal ve hizmet üretirler,
- Belediye şirketlerinde Devlet Memurları Kanunu'na göre belediyeyi temsil eden memurlar görev alabilir,
- Belediye şirketleri denetime tabiidir ve bu denetim dış denetim olarak Sayıştay tarafından yapılır,
- Belediye şirketlerinden beklenen ise yerel hizmetlerin daha etkin, hızlı, verimli hizmet sunumunu sağlamaları, yerel sermayenin değerlendirilmesini ve harekete geçmesini sağlamalarıdır.⁸

Yukarıda yer alan maddelerde belediye şirketlerinin özelliklerine yer verilmiştir. Özellikler arasında belediye şirketlerinin denetime tabii olduğu bilgisi yer almaktadır. Bir sonraki başlıkla denetim konusu ele alınarak büyükşehir belediye şirketlerine gelen eleştiriler üzerinde durulmuştur.

3. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE ŞİRKETLERİ ÜZERİNE YAPILAN ELEŞTİRİLER

Kamu yönetiminde olduğu gibi belediye şirketlerinin yönetiminde de denetim konusu oldukça önemli bir konudur. Belediye şirketlerinden beklenen katkının sağlanıp sağlanmadığının analiz edilebilmesi için şirketlerin denetime tabii tutulması gerekmektedir. Belediye şirketlerinin özellikleri arasında sayılan özel hukuka tabii olma ve kamu hizmeti sunma nitelikleri bakımından diğer özel şirket-

⁸ Hülya Küçük, "Türkiye'de Belediye Şirketlerinin Denetimi Üzerine Bir Değerlendirme", *Journal Of International Management, Educational And Economics Perspectives*, 3, (2015), s.41-42.

lere göre denetimlerinde farklılıklar mevcuttur. Belediye şirketleri üzerindeki denetimlerden ilki Sayıştay denetimidir. Sayıştay, belediye şirketlerini performans, uygunluk ve mali açıdan kamu kaynaklarının verimli kullanılması bakımından denetlemektedir. Belediye şirketleri üzerindeki bir diğer denetimi ise belediyeler kendileri yapmaktadır. Belediyeler, belediye şirketlerinin eylemlerini 5393 Sayılı Kanun gereğince denetlemektedir.⁹ Büyükşehir belediye şirketlerinin yargısal denetimi yoktur. Yargısal denetimin olmaması adına eleştirilerin geldiği gibi Sayıştay Denetiminin yapılması da eleştirilmektedir.

Belediyelere yerel hizmet sunumu noktasında katkı sağlaması amacı ile kurulan belediye şirketleri üzerine çeşitli eleştiriler gelmektedir. Belediye şirketlerinin belediyelere sağladığı avantajlar ve dezavantajlar birlikte değerlendirilerek gelen eleştirilerin incelenmesi gerekmektedir. Bu noktada belediye şirketleri üzerine yapılan ilk eleştiri genel olarak kar elde etmeyip zarar ettikleri noktasında gelmektedir. Diğer bir eleştiri belediye şirketlerinin yöneticileri ile ilgilidir. Şirket yöneticilerinin yerel siyasi kimliğe sahip olmaları ve özel hukuk hükümlerine yabancı olduklarının düşünülmesi eleştirilmektedir.¹⁰

Belediye bünyesinde yer alan belediye iktisadi teşebbüslerinin ortak olarak almış olduğu diğer bir eleştiri ise ihale ve ihale hukuku üzerinedir. İhalelerde haksız rekabet sayılabilecek eylemlerde bulunmaları, ihale açıklığı, şeffaflık ilkesinin ihlali, tarafsızlık ilkesinin zedelenmesi ve kendilerine avantaj sağlama durumları ise belediye şirketlere gelen diğer eleştiriler arasındadır.¹¹ Çalışmanın bir sonraki başlığında araştırmanın metodolojisine yer verilmiş ve elde edilen bulgular sunulmuştur.

4. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

4.1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışmanın konusunu belediye şirketleri oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı ise büyükşehir belediye şirketlerini farklı açılardan genel olarak incelemek

⁹ Ayşe Nur Demirtaş, “Türkiye’de Belediye Şirketleri Üzerine Bir İnceleme”, *Atlas Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, (2021), s.12-13.

¹⁰ Aktürk Çetin, “Türkiye’de Büyükşehir Belediye Hizmetlerinde Özelleştirme”, *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, (2019), s.54.

¹¹ Nida Malbeği, “Belediye İktisadi Teşebbüsleri Üzerine Bir İnceleme” *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, 18, (2018), s.47.

ve literatür taraması sonrasında alan yazında görülen bir açığı kapatmaktır. Literatürde yer alan çalışmalarda büyükşehir belediyelerinden birkaçı konu edilerek araştırmalar yapılmıştır. Fakat bu çalışma tüm büyükşehir belediyelerini dahil eden ilk çalışmadır. Amaç dahilinde çalışmanın yöntemi, büyükşehir belediyeleri bünyesinde faaliyet gösteren belediye şirketlerinin karşılıklı incelenebilmesine olanak sağlayan içerik analizi yöntemidir. Belediye şirketleri çalışma alanları, kuruluş yılları, bütçeleri, kar-zarar durumları, hizmet alanları, faaliyet raporları, sosyal medya kullanımlar ve personel sayıları bakımından içerik analizi yöntemi kullanılarak karşılıklı olarak analiz edilmiştir.

4.2. Araştırmanın Evreni, Örnekleme ve Sınırlılıkları

Çalışmanın evreni büyükşehir belediyeleri olarak belirlenmiştir. Çalışmanın örnekleme 30 büyükşehir belediyesi bünyesinde faaliyet gösteren 30 adet belediye şirketi olarak seçilmiştir. Araştırma tüm belediyeleri kapsamamaktadır. Çalışma 30 büyükşehir belediyesi ile sınırlandırılmıştır. Büyükşehir belediyelerinin kurmuş olduğu belediye şirketleri de bir sınırlandırmaya tabii tutulmuştur. Her büyükşehir belediyesi için 1 belediye şirketi seçilmiş ve belirlenen kriterler üzerinden karşılıklı olarak diğer belediye şirketleri ile analiz edilmiştir. Belediye şirketleri arasından seçilen bir şirket ise kuruluş yılı kriteri temel alınarak seçilmiştir. Bu noktada büyükşehir belediyelerinde ilk kurulan belediye şirketleri seçilmiş ve toplamda 30 büyükşehir belediye şirketi çeşitli kriter ve kategoriler altında içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir.

4.3. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Bu başlık altında çalışmaya ilişkin büyükşehir belediye şirketlerinin çeşitli kriterler temel alınarak yapılan içerik analizi sonucunda elde edilen bulguların sunumuna yer verilmiştir. Bulguların sınıflandırılmasında ve sunulmasında görsel olarak tablo, şekil ve grafik kullanılmıştır. Bu açıdan çalışma bilimin sınıflandırma amacına katkıda bulunmuştur. Araştırma bulgularının değerlendirilmesinde ilk olarak Tablo 1’de büyükşehir belediye şirketlerinin tam listesine yer verilmiştir.

Tablo 1. Büyükşehir Belediye Şirketlerinin Listesi

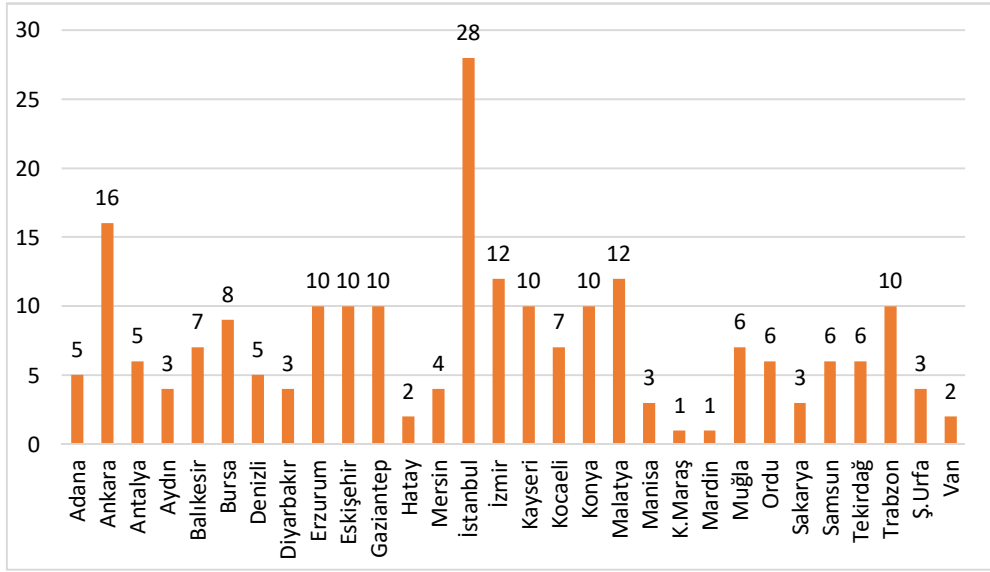
Büyükşehir Belediyeleri	Büyükşehir Belediye Şirketi
Adana Büyükşehir Belediyesi	Adana Ulaşım A.Ş., Yeni Adana İmar A.Ş, Çukurova Fuarçılık A.Ş., Beldetaş Belde Sağlık San. ve Tic. A.Ş., Altın Koza Kültür Sanat ve Turizm Hizmetleri A.Ş.
Ankara Büyükşehir Belediyesi	Anfa, Anfa Güvenlik, Anket, Belka, Belko, Belplas, Belpa, Beltema, Beltaş, Tobaş, Bugsaş, Ankara Halk Ekmek, Metropol İmar, Portaş, Seğmen Su, Ankara İnovatif Teknoloji.
Antalya Büyükşehir Belediyesi	Anet, Anset, Antepe, Ekdağ A.Ş., Ulaşım A.Ş.
Aydın Büyükşehir Belediyesi	Ege Et, Ay Jeotermal Enerji A.Ş., Aydın İmar.
Balıkesir Büyükşehir Belediyesi	Bataş, Btt, Bagyaş, Balpaş, Baltok, Balpark, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Personel A.Ş.
Bursa Büyükşehir Belediyesi	Besaş A.Ş., Burulaş A.Ş., Burfaş A.Ş., Binted A.Ş., Bursa Kültür A.Ş., Burkent A.Ş., Jeotermal A.Ş., Tarım Peyzaj A.Ş.
Denizli Büyükşehir Belediyesi	Beltaş, Denizli Büyükşehir Belediyesi Ulaşım Sanayi ve Ticaret A.Ş. Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür Sanayi ve Ticaret A.Ş., Peraş, Denizli Enerji A.Ş.
Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi	Med Kentsel ve Sosyal Hizmetler San. Tic. A.Ş., Bil-Yap Turizm Bilişim Sis. ve En. San. Ve Tic. Ltd. Şti ve Diyarbakır Doğalgaz Dağıtım A.Ş.
Erzurum Büyükşehir Belediyesi	Çetaş A.Ş., Er Konut A.Ş., Esker A.Ş., Ertansa A.Ş., Palandöken A.Ş., Kariyer A.Ş., Erzurum Spor A.Ş., Enerji A.Ş., Kültür Sanat A.Ş., Ejder 3200.
Eskişehir Büyükşehir Belediyesi	Belkent, Belmar, Esket, Espark, Espaş, Estram, Halk Ekmek, İmar İnşaat, Kent Hizmetleri, Kentaş.
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi	Gazikültür, Gazibel, Gaziulaş, Gazişirket, Gazikonut, Gazidanışmanlık, Gaziagaç, Gazibilişim, Gazienerji, Gbb Enerji.
Hatay Büyükşehir Belediyesi	Hatay İmar Sanayi A.Ş., Hatay Ulaşım ve Turizm A.Ş.
İstanbul Büyükşehir Belediyesi	Ağaç ve Peyzaj A.Ş., Belbim, Beltur, Bimtaş, Boğaziçi Yönetim A.Ş., İstanbul Enerji A.Ş., Halk Ekmek A.Ş., Güven Su A.Ş., Hamidiye A.Ş., İsttelkom A.Ş., İğdaş, İsbak A.Ş., İsfalt A.Ş., İstgüven A.Ş., İspark A.Ş., İstanbul İmar A.Ş., İstaç A.Ş., İston A.Ş., İsyön A.Ş., Kitaş, Kültür A.Ş., Medya A.Ş., Metro İstanbul A.Ş., İstanbul Ulaşım A.Ş., Şehir Hatları A.Ş., İşper A.Ş., Spor İstanbul A.Ş., Ugetam.
İzmir Büyükşehir Belediyesi	İzfaş, Egeşehir, İzdeniz, İzmir Metro A.Ş., İzdoğa A.Ş., İzmir İnovasyon ve Teknoloji A.Ş., İzelman A.Ş., İzulaş A.Ş., İzbeton A.Ş., Grand Plaza Gıda Turizm A.Ş., İzenerji A.Ş., Baysan A.Ş.
Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi	Akbel A.Ş.
Kayseri Büyükşehir Belediyesi	Kayseri Erciyes Turizm İnşaat Spor Etkinlikleri San. ve Tic. A.Ş., Kayseri İmar ve İnş. Tic. A.Ş., Kaymek Kayseri Mesleki Eğitim ve Kültür A.Ş., Kayseri Spor Etkinlikleri A.Ş., Kay-Tur A.Ş., Kayseri Ulaşım A.Ş., Yaktaş A.Ş., Kcetaş, Kepsaş, Kayserigaz.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	Ulaşım Park A.Ş., Antikkapı A.Ş., Belde A.Ş., İzaydaş, Kent Konut İnş. San. ve Tic. A.Ş., İzmit Su A.Ş., Sekapark A.Ş.
Konya Büyükşehir Belediyesi	Konya Ağaç Park Bahçe ve Peyzaj Hizmetleri San. Tic. A.Ş., Konbeltaş A.Ş., Konbelspor Etkinlikleri ve İşletmeciliği Tic. A.Ş., Konya Güvenlik A.Ş., Özel Büyükşehir Hastanesi, Kültür A.Ş., Beysu, Konya Bilim Merkezi, Konya Şehir Hizmetleri A.Ş., Konya Turizm Ajansı.
Malatya Büyükşehir Belediyesi	Motaş A.Ş., Esenlik İmar İnşaat Ltd. Şti, Kültür A.Ş., Megsaş A.Ş., Belediye Sosyal Tesisleri Ltd. Şti, Meston Kent Dizayn Çevre İnşaat Ltd. Şti., Melid Ulaşım ve Hizmet Grupları Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti, İnönü Üniversitesi Teknokent, Aksa Doğalgaz, Maksan, Anateks, Malatya Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezi A.Ş.
Manisa Büyükşehir Belediyesi	Besot, Spilaş, Manulaş.
Mardin Büyükşehir Belediyesi	Mardin Kent A.Ş.
Mersin Büyükşehir Belediyesi	Mersin Büyükşehir İmar İnşaat Turizm Otopark Elektrik Üretim Reklam ve Organizasyon Sanayi ve Ticaret A.Ş., Mersin Büyükşehir Kültür Sanat Bilim Ulaştırma Ticaret ve Sanayi A.Ş., Mersin Büyükşehir Belediyesi Denizkızı Turizm A.Ş., Mersin Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi Aş – Mesbaş.
Muğla Büyükşehir Belediyesi	Muttaş, Mubep, Bağyaka Maden Suyu ve Kaplıca İşletmeleri Turizm Ticaret A.Ş., Melsa, Toktaş İnşaat Turizm Sanayi Ticaret A.Ş., Beltes Petrol Enerji Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Ordu Büyükşehir Belediyesi	Orbel, Aksa Doğalgaz, Ortur, Oryaz, Oren, Ortar
Sakarya Büyükşehir Belediyesi	Sakarya Büyükşehir Fidancılık ve Peyzaj Sanayi Ticaret A.Ş., Belpaş, Sakarya Büyükşehir Seracılık Tic. A.Ş.
Samsun Büyükşehir Belediyesi	Kültür Turizm Ticaret A.Ş., Saski, Sabek, Samulaş, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun Anakent Turizm Ticaret A.Ş.
Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi	Belsan, Beltaş, Beltur
Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi	Tekirdağ Çevre Yönetim A.Ş., Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi Personel A.Ş., Tekirdağ Belde Kent Yönetim A.Ş., Tekirdağ Otopark Ulaşım Nak. İmar Plan. San. A.Ş., Tekirdağ Birlik Yem San. ve Tic. A.Ş., Tekir Ağaç Peyzaj Park Bahçe Turz. Org. San. A.Ş.
Trabzon Büyükşehir Belediyesi	Trabitaş, Trabel, Tulaş, Turkuaz Otopark İnş. ve Tic. A.Ş., Trabzon Dünya Ticaret Merkezi, Trabsu, Karadeniz Doğalgaz Dağıtım, Teknokent, Kastaş, Kent Turizm A.Ş.
Van Büyükşehir Belediyesi	Belvan Ulaşım Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi ve Mavi Kent A.Ş.

Kaynak: Büyükşehir Belediyelerinin Resmî Web Siteleri, 2020-2021 Sayıştay Denetim Raporları ve Büyükşehir Belediyelerinin 2020 Faaliyet Raporları.

Yukarıda yer alan tabloda büyükşehir belediye şirketlerinin tam listesine yer verilmiştir. Bazı belediyelerin resmî web sitelerinde doğrudan belediye şirketlerinin bilgisi yer alırken, bazı belediyelerde bu bilgiye Sayıştay Denetim Raporlarından ve Büyükşehir Belediyelerinin 2020 Faaliyet Raporlarından ulaşılmıştır. Özellikle belediye şirketleri bilgisinin tam liste halinde verildiği Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa, Balıkesir ve Kocaeli Büyükşehir Belediyelerinin bu konuda açık ve şeffaf olmaları diğer büyükşehir belediyelerine örnek niteliği taşımaktadır. Van, Diyarbakır, Gaziantep Büyükşehir Belediyeleri ise belediye şirketlerinin bilgisini tam olarak resmî web sitelerinde paylaşmamıştır. Bu durum geleneksel kamu yönetimi anlayışında olduğu gibi gizlilik ilkesine bağlı kalındığını göstermektedir. Resmî web sitelerinde belediye şirketlerinin bilgisini paylaşmayan büyükşehir belediyelerine, bu konuda geleneksel kamu yönetimi anlayışından uzaklaşıp yeni kamu yönetimi anlayışını ve ilkelerini uygulamaları tavsiye edilmektedir. Benzer yönde yapılan bir diğer tavsiye ise Tekin Bilbil (2020) tarafından yapılarak belediye şirketlerinin demokrasiye uymaları, demokratik bir şekilde yönetilmeleri, şeffaflık ilkesi ile hesap verebilirlik ilkesine önem vermeleri gerektiği vurgulanmıştır. Belediye şirketleri üzerine yapılan eleştirilerin azalması, şirketlerin belediyelere olan katkısının artması ve tartışmaların son bulması açısından yeni kamu yönetimi ilke ve anlayışının belediye şirketi yönetiminde etkili olması gerekmektedir. Şirket bilgilerinin paylaşılmaması eleştirileri azaltmak yerine yeni tartışmalara sebebiyet vermektedir.

Grafik 1. 2020 Yılı Verileri ile Büyükşehir Belediye Şirketlerinin Sayısı

Kaynak: Büyükşehir Belediyelerinin Resmî Web Siteleri, 2020-2021 Sayıştay Denetim Raporları ve Büyükşehir Belediyelerinin 2020 Faaliyet Raporları.

Yukarıda yer alan grafikte 2020 yılı verileri itibarıyla büyükşehir belediye şirketlerinin sayısına yer verilmiştir. Toplamda büyükşehir belediyelerinin bünyesinde faaliyet gösteren 214 belediye şirketi bulunmaktadır. 2013 yılında yapılan bir çalışmada da ise 2009 yılı verileriyle toplamda 98 büyükşehir belediye şirketinin olduğu saptanmıştır.¹² Aradan geçen 11 yılın ardından ise 98 olan büyükşehir belediye şirketi sayısı 214'e çıkarak %118,36 oranında artmıştır. Bu artışın yaşanmasında kentleşme hızının, ekonomik büyümenin, gelişen ve değişen hizmet talebinin, piyasanın ve teknolojik gelişmelerin rolünün olduğu düşünülmektedir. Belediyelerden beklenen hizmetin çeşitlenmesi ve büyükşehirlerde yaşanan nüfusun artması ise büyükşehir belediyelerinde şirketleşmeyi arttırmıştır. Grafığe göre en fazla belediye şirketine sahip olan büyükşehir belediyesi 28 belediye şirketi ile İstanbul'dur. İstanbul'u 16 belediye şirketi ile Ankara takip etmektedir. En az belediye şirketine sahip olan büyükşehir belediyeleri ise Kahramanmaraş ve Mardin'dir. Bir sonraki bulguda ilk kurulan büyükşehir belediye şirketlerine ve şirketlerin kuruluş yıllarına ilişkin verilerin yer aldığı tabloya ver verilmiştir.

¹² İlhami İlhan, "Türkiye'de Belediyeler ve Şirketleri Arasındaki İhale İlişkileri Üzerine Bir Araştırma", *Sayıştay Dergisi*, 88, (2013), s.10.

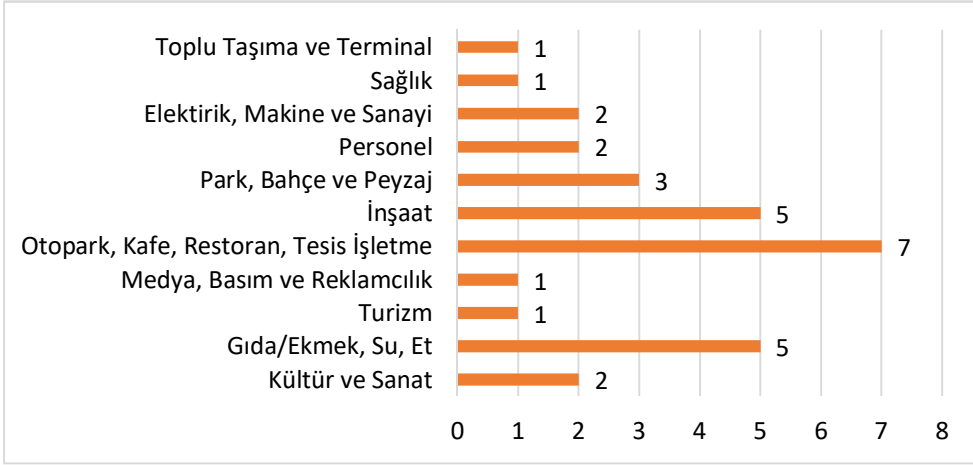
Tablo 2. İlk Kurulan Büyükşehir Belediye Şirketleri ve Kuruluş Yılları

Büyükşehir Belediyesi	İlk Kurulan Büyükşehir Belediye Şirketi	Kuruluş Yılı	Çalışma ve Hizmet Alanı
Adana	Altın Koza Kültür Sanat ve Turizm Hizmetleri A.Ş.	1969	Kültür, Sanat ve Turizm
Ankara	Ankara Halk Ekmek ve Un Fabrikası A.Ş.	1981	Ekmek/Gıda
Antalya	Ekdağ A.Ş.	1989	Ekmek/Gıda, Sosyal Tesis, Atölye Eğitimi, Kiralama İşlemleri, Otopark İşletimi, Fabrika Kurma
Aydın	Ege Et	2015	Et/Gıda
Balıkesir	Balpaş Balıkesir Pamukçu Termal Turizm ve Ticaret A.Ş.	1990	Termal/Turizm
Bursa	Besaş	1979	Ekmek/Gıda
Denizli	Beltaş A.Ş.	1979	Teleferik, Kafe/Restoran, Otopark, Park, Spor Tesisleri, İşletme
Diyarbakır	Bil-Yap Turizm Bilişim Sis. ve En. San. Ve Tic. Ltd. Şti.	2012	Medya Basın ve Yayıncılık
Erzurum	Ertansa Erzurum Büyükşehir Belediyesi İnşaat Taahhüt Otomotiv Petrol Ürünleri Gıda Reklam ve Organizasyon Ticaret Sanayi	1993	Petrol ve Petrol Ürünleri, Otopark İşletmeleri, Ekmek/Gıda, Reklam, İnşaat, Ticaret
Eskişehir	İmar İnşaat Ticaret A.Ş.	1990	İnşaat, Toplu Konut Taahhüt ve Müşavirlik Hizmetleri
Gaziantep	Gazi Ağaç A.Ş.	1985	Park ve Bahçe, Peyzaj Tasarım, Tarımsal Ürün.
Hatay	Hatay İmar Sanayi A.Ş.	1990	Personel Temini
İstanbul	Hamidiye A.Ş.	1902	Su
İzmir	İzfaş	1923/1936	Fuar, Kültür ve Sanat
Kahramanmaraş	Akbel A.Ş.	2015	Restoran, Sosyal Tesis, Kafeterya, Otopark, Parkomat Hizmetleri
Kayseri	Kcetaş Elektrik Enerji Sektöründe Özel Sektör ve Kayseri ve Cıvırı Elektrik Türk A.Ş.	1926	Elektrik/Enerji
Kocaeli	Sekapark Tıbbi Aromatik Bitki Üreticiliği ve Turizm İşletmeciliği Yatırım A.Ş.	1978	Tıbbi ve Aromatik Bitki Üretimi ve İşlenmesi
Konya	Özel Büyükşehir Hastanesi	1979	Sağlık
Malatya	Maksan A.Ş.	1974	Makine, Sanayi, Ransformatör Tasarım, Geliştirme ve Üretim
Manisa	Spilaş Yapı Çevre Planlama Proje Enerji İnşaat Müşavirlik Basın Yayın İth. İhr. San. Ve Tic. A.Ş.	2014	Hafriyat Yönetimini ve Denetimi, Kent İçi Reklam Mecralarını Kiralama Hizmeti
Mardin	Mardin Kent A.Ş.	2014	İnşaat ve Yapı Dekorasyon, Yapı İşçilik Hizmetleri
Mersin	Mersin Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi A.Ş. Mesbaş	1986	Kiralama, Genel Limancılık Hizmetleri, Sosyal Tesis, Kafeterya ve Büfe İşletmeciliği

Muğla	Toktaş İnşaat Turizm Sanayi Ticaret A.Ş.	1993	İnşaat
Ordu	Ortur	2002	Öğrenci ve Personel Taşımacılığı
Sakarya	Belpaş İhtiyaç Maddeleri Pazarlama Tic. Ve San. A.Ş.	1992	Akaryakıt, Park, Sosyal Tesis, Yöresel Ürün Satımı/Gıda,
Samsun	Samsun Anakent Turizm Ticaret A.Ş.	1990	Restoran ve Kafe, Otel Ve Konaklama, Otopark, Spor, Ulaşım, Sosyal Tesis, İmalat
Şanlıurfa	Belsan İmar İnşaat Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2005	Toplu Taşıma, Terminal ve Otopark
Tekirdağ	Tekir Ağaç Peyzaj Park Bahçe Turizm ve Organizasyon Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2015	Park, Bahçe, Peyzaj Mimari
Trabzon	Trabel A.Ş.	1991	Canlı Hayvan Alımı, Et/Gıda, Tesis Kurma, Kömür Alım Satımı, Petrol Ürünleri, Soğuk Hava Deposu, Reklam ve Tanıtım
Van	Mavi Kent A.Ş.	2004	Konut, İnşaat, Sanayi, Taşıma ve Turizm

Kaynak: Büyükşehir Belediyelerinin Resmî Web Siteleri, Belediye Şirketlerinin Web Siteleri, Belediye Şirketlerinin Sosyal Medya Hesapları, 2020-2021 Sayıştay Denetim Raporları ve Büyükşehir Belediyelerinin 2020 Faaliyet Raporları.

Yukarıda yer alan tabloda ilk kurulan büyükşehir belediye şirketlerine, şirketlerin kuruluş yılına ve çalışma ve hizmet alanına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bazı belediye şirketlerinin bilgilerine doğrudan büyükşehir belediyelerinin web sitelerinden erişilmiştir. Fakat bazı belediye şirketlerinin kuruluş yılı ve hizmet alanı bilgisine şirketlerin web sitelerinden, sosyal medya hesaplarından, faaliyet raporlarından ve denetim raporlarından ulaşılabilmektedir. Çalışmanın örneklemini oluşturan ilk kurulan belediye şirketlerinin listesinin yer aldığı tabloda İstanbul, İzmir ve Kayseri Büyükşehir Belediye şirketlerinin kuruluş yılları dikkat çekicidir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde ilk kurulan şirket aynı zamanda tabloda yer alan bilgiler doğrultusunda da ilk kurulan şirkettir. Hamidiye A.Ş. 1902 tarihinde kurulmuş ve çalışma ve hizmet alanı ise doğal kaynak su sektörüdür. Tabloya göre en yeni tarihte kurulan belediye şirketleri ise 2015 yılında kurulan Aydın, Kahramanmaraş ve Tekirdağ Büyükşehir Belediyelerinde kurulan şirketlerdir. Şirketlerin kuruluş yıllarında diğer bir dikkat çekici unsur ise 1980 yılı sonrasında kurulan şirketlerin sayısının fazla oluşudur. Özellikle 80'li yıllarda uygulanan özelleştirme politikaları şirketlerin ve şirketleşme eyleminin sayısını artırmıştır. Bu bilgi ışığında belediye şirketlerinin 1980'li yıllar itibari ile kurulmaya başlaması ise özelleştirme politikasının yerel yönetimlerde de uygulama alanı bulduğunu göstermektedir.

Grafik 2. İlk Kurulan Büyükşehir Belediye Şirketinin Çalışma ve Hizmet Alanı Dağılımları

Kaynak: Büyükşehir belediye şirketlerinin şirket web siteleri, Büyükşehir Belediyelerinin 2020 Faaliyet Raporları ve yerel haber sitelerinde şirketler hakkında çıkan haberlerden oluşturulmuştur.

Yukarıda yer alan grafikte büyükşehir belediye şirketlerinin çalışma ve hizmet alanlarına ilişkin dağılıma yer verilmiştir. Araştırmanın örneklemini dahilinde büyükşehir belediyelerinde ilk kurulan belediye şirketlerin çalışma ve hizmet alanları incelenmiştir. Bu verilere büyükşehir belediye şirketlerinin şirket web sitelerinden, Büyükşehir Belediyelerinin 2020 Faaliyet Raporlarından ve yerel haber sitelerinde şirketler hakkında çıkan haberlerden çıkarım yapılarak ulaşılmıştır. Bazı şirketlerin web sitelerinin olmaması çalışma ve hizmet alanına ilişkin grafiğin oluşturulmasında bir kısıt oluşturmuştur.

Grafiğe göre çalışmanın örneklemini oluşturan belediye şirketlerinin çalışma ve hizmet alanları 11 ayrı kategoriye ayrılmıştır. Belediye şirketleri en çok işletme alanında hizmet vermektedir. İşletme alanında ise otopark, kafe, restoran ve tesis işletmesinde büyükşehir belediyeleri şirketlerden yardım almaktadır. Belediye şirketlerinin hizmet verdiği diğer bir alan ise inşaat sektörüdür. Yapı malzemesi alım satımlarında, inşaat, toplu konut taahhüt ve müşavirlik hizmetlerinde yine belediye şirketlerine hizmet üretimi ve sunumu alanı verilmiştir. Belediye şirketlerinin sayıca az olan çalışma alanı ise terminal, sağlık ve turizm alanları olmuştur.

Bir sonraki şekilde bu grafikte bağlantılı olarak elde edilmiş belediye şirketlerinin çalışma ve hizmet alanını gösteren kelime bulutuna yer verilmiştir.

Şekil 3. İncelenen Büyükşehir Belediye Şirketlerinin Çalışma ve Hizmet Alanını Gösteren Kelime Bulutu

Yukarıdaki şekilde Grafik 2’de yer alan bilgiler doğrultusunda oluşturulan belediye şirketlerinin çalışma ve hizmet alanını gösteren kelime bulutuna yer verilmiştir. Kelime bulutunda frekans değeri yüksek olan yani sık tekrar eden kelimeler büyük puntoda ve şeklin ortasında konumlanmaktadır.¹³ Belediye şirketlerinin çalışma ve hizmet alanını gösteren kelime bulutunda, işletme kelimesi büyük puntolu ve şeklin ortasında yer almaktadır. Bu durum şirketlerin birer işletme olmasından kaynaklanmaktadır. Büyükşehir belediyelerinin otopark, kafe ve sosyal tesis işletmesinde belediye şirketlerinden faydalandığı görülmektedir. Kelime bulutunda şeklin kenarlarında konumlanan ve görece daha küçük puntolu kelimeler ise daha az tekrar eden kelimelerdir. Grafik 2’ye göre hizmet alanı daha az olan terminal, turizm ve sağlık alanları küçük puntolu ve az tekrar etmektedir. Bir sonraki bulguda büyükşehir belediye şirketlerinin sosyal medya kullanımlarına yer verilmiştir.

¹³ Duygu Aksu ve Beyza Karakoç, “Covid-19 Küresel Salgını Sürecinde İş İlanlarında ve İşe Alım Süreçlerinde Yaşanan Değişimlerin Yeni Yetkinlikler Çerçevesinde İncelenmesi”, (İnsan Kaynakları Yönetiminde Güncel Gelişmeler Çalıştayında Sunulan Bildiri, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Isparta, Aralık 24-25, 2020).

Tablo 3. İlk Kurulan Büyükşehir Belediye Şirketlerinin Sosyal Medya Kullanımları

Büyükşehir Belediyeleri	 WEB SİTESİ	 YOUTUBE	 INSTAGRAM	 FACEBOOK	 TWITTER
Adana	✓	✓	✓	✓	✓
Ankara	✓	✓	✓	✓	✓
Antalya	✓	✓	✓	✓	✓
Aydın	-	-	-	✓	-
Balıkesir	-	-	-	-	-
Bursa	✓	✓	✓	✓	✓
Denizli	✓	-	✓	✓	-
Diyarbakır	-	-	-	-	-
Erzurum	✓	✓	✓	✓	✓
Eskişehir	✓	-	-	-	-
Gaziantep	✓	✓	✓	✓	✓
Hatay	✓	-	✓	✓	-
İstanbul	✓	✓	✓	✓	✓
İzmir	✓	✓	✓	✓	✓
Kahramanmaraş	✓	✓	✓	✓	✓
Kayseri	✓	✓	✓	✓	✓
Kocaeli	✓	✓	✓	✓	✓
Konya	✓	✓	✓	✓	✓
Malatya	✓	-	✓	✓	✓
Manisa	✓	-	-	-	-
Mardin	-	-	-	-	-
Mersin	✓	-	✓	✓	✓
Muğla	-	-	-	-	-
Ordu	✓	-	✓	✓	✓
Sakarya	✓	✓	✓	✓	✓
Samsun	✓	✓	✓	✓	-
Şanlıurfa	✓	✓	✓	✓	-
Tekirdağ	-	-	-	-	-
Trabzon	✓	-	-	-	-
Van	-	-	-	-	-

Kaynak: Yukarıda yer alan sosyal medya platformlarından arama yapılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Yukarıda yer alan tabloda çalışmaya konu olan 30 büyükşehir belediye şirketinin sosyal medya kullanımları incelenmiştir. Tabloda belediye şirketlerinin adı yerine büyükşehirlerin adına yer verilmiştir. Tablo 2’de yer alan ilk kurulan belediye şirketlerine göre Tablo 3 oluşturulmuştur. Belediye şirketlerine ait web site, YouTube, Instagram, Facebook ve Twitter hesaplarının olup olmama durumu analiz edilmiştir. Tabloya göre toplamda 23 belediye şirketinin kendilerine ait bir web sitesi vardır. Web sitesi olmayan belediye şirketlerinin diğer sosyal medya platformlarında da olmadığı görülmektedir. Buna karşın web sitesi olan belediye şirketlerinin diğer sosyal medya mecralarını da aktif kullandıkları anlaşılmaktadır.

Belediye şirketleri sosyal medya platformlarından en çok Facebook’u kullanmayı tercih etmişlerdir. Belediye şirketlerinin en az aktif olduğu sosyal medya platformu ise 15 belediye şirketinin hesabı ile YouTube olmuştur. Sosyal medya hesaplarının tamamında olan belediye şirketleri ise sırasıyla Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kayseri, Kocaeli, Konya ve Sakarya Büyükşehir Belediyelerinin şirketleridir. Web sitesi olmayan ve aynı zamanda sosyal medya hesabı bulunmayan şirketler ise Balıkesir, Diyarbakır, Mardin, Tekirdağ ve Van Büyükşehir Belediyelerine ait belediye şirketleridir. Belediye şirketleri adına web sitesinin ve sosyal medya hesaplarının olmaması ise şirket faaliyetlerini ve şeffaflık ilkesini şüpheye düşürmektedir. Belediye şirketlerinin faaliyetleri ve belediyeye katkıları açısından görünür olmaları gerektiği düşünülmektedir.

Tablo 4. İlk Kurulan Büyükşehir Belediye Şirketinin Kar-Zarar Durumları

Büyükşehir Belediyesi	Kar Durumu	Zarar Durumu	Büyükşehir Belediyesi	Kar Durumu	Zarar Durumu
Adana		-1.462.455,25	Kayseri	+ 182.459.678	
Ankara	<i>Bilgi Paylaşılmamıştır.</i>		Kocaeli	<i>Bilgi Paylaşılmamıştır.</i>	
Antalya		-1.521.357,70	Konya	<i>Bilgi Paylaşılmamıştır.</i>	
Aydın	<i>Bilgi Paylaşılmamıştır.</i>		Malatya	<i>Bilgi Paylaşılmamıştır.</i>	
Balıkesir	<i>Bilgi Paylaşılmamıştır.</i>		Manisa	<i>Bilgi Paylaşılmamıştır.</i>	
Bursa	<i>Bilgi Paylaşılmamıştır.</i>		Mardin	<i>Bilgi Paylaşılmamıştır.</i>	
Denizli		-1.627.907,92	Mersin	+57.329.291,99	
Diyarbakır	<i>Bilgi Paylaşılmamıştır.</i>		Muğla	+ 38.530,37	
Erzurum	<i>Bilgi Paylaşılmamıştır.</i>		Ordu	<i>Bilgi Paylaşılmamıştır.</i>	
Eskişehir	<i>Bilgi Paylaşılmamıştır.</i>		Sakarya	<i>Bilgi Paylaşılmamıştır.</i>	
Gaziantep		-2.052.465,88	Samsun	+ 6.942.155,73	
Hatay	<i>Bilgi Paylaşılmamıştır.</i>		Şanlıurfa	<i>Bilgi Paylaşılmamıştır.</i>	
İstanbul		-612.186	Tekirdağ	<i>Bilgi Paylaşılmamıştır.</i>	
İzmir	<i>Bilgi Paylaşılmamıştır.</i>		Trabzon	<i>Bilgi Paylaşılmamıştır.</i>	
Kahramanmaraş	<i>Bilgi Paylaşılmamıştır.</i>		Van	<i>Bilgi Paylaşılmamıştır.</i>	

Kaynak: Büyükşehir Belediyelerinin 2020 Faaliyet Raporlarından oluşturulmuştur.

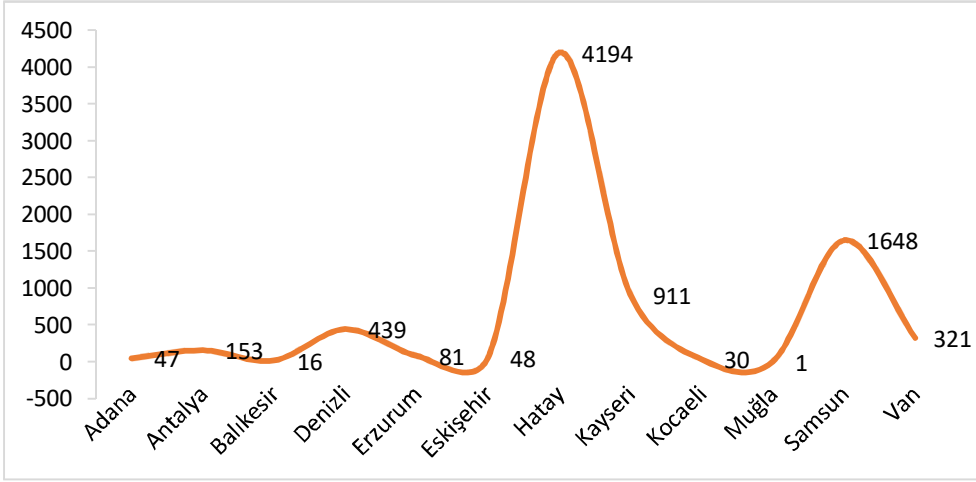
Yukarıda yer alan tabloda ilk kurulan büyükşehir belediye şirketinin kar-zarar durumlarını gösteren tablo yer almaktadır. Büyükşehir belediyeleri, faaliyet raporlarında bir yıl boyunca faaliyetlerini raporlamaktadır. Bu raporda belediyeler tarafından kurulan ya da ortak olunan belediye şirketlerinin de faaliyetleri yer almaktadır. Yukarıdaki tabloda bu bilgi ışığında sadece büyükşehir belediyelerinin 2020 faaliyet raporlarında yer alan/almayan bilgiler dahilinde oluşturulmuştur. Fakat bazı büyükşehir belediyeleri, faaliyet raporunda şirketler hakkında eksik bilgi paylaşımında bulunmuştur. Bazı büyükşehir belediyeleri ise faaliyet raporunda şirketler hakkında bilgi paylaşımında bulunmamıştır.

Bilgi paylaşımında bulunulmaması 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu 41. madde “Üst yöneticiler ve bütçeyle ödenek tahsis edilen harcama yetkililerince, hesap verme sorumluluğu çerçevesinde, her yıl faaliyet raporu hazırlanır. Üst

yönetici, harcama yetkilileri tarafından hazırlanan birim faaliyet raporlarını esas alarak, idaresinin faaliyet sonuçlarını gösteren idare faaliyet raporunu düzenleyerek kamuoyuna açıklar... Mahallî idarelerce hazırlanan idare faaliyet raporlarının birer örneği Sayıştay ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığına gönderilir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, bu raporları esas alarak kendi değerlendirmelerini de içeren mahallî idareler genel faaliyet raporunu hazırlar ve kamuoyuna açıklar. Raporun birer örneği Sayıştay'a ve Cumhurbaşkanlığına gönderilir." hükmü ile bağdaşmamaktadır. Büyükşehir belediyelerinin faaliyet raporunda belediye şirketlerinin kar-zarar durumlarının kamuoyuna açıklanmamış olması hem hesap verebilirlik hem de açıklık ilkesine aykırı bir durumdur. Faaliyet raporunda belediye şirketlerinin bütçesine, gelir-gider durumuna, kar-zarar durumuna yer verilerek belediye şirketlerinin faaliyetleri sonucunda büyükşehir belediyesine katkısı olup olmadığının raporlanması gerekmektedir. Fakat bazı büyükşehir belediyeleri faaliyet raporlarında belediye şirketlerine yer bile vermemiştir.

Çalışmanın örnekleme dahilinde ilk kurulan belediye şirketlerinin kar-zarar durumunu paylaşan büyükşehir belediyeleri sırasıyla Adana, Antalya, Denizli, Gaziantep, İstanbul, Kayseri, Mersin, Muğla ve Samsun'dur. 21 büyükşehir belediyesi, belediye şirketlerinin kar-zarar durumunu paylaşmamıştır. Bu bilgiye faaliyet raporunda yer veren 9 büyükşehir belediyesinden de 5 büyükşehir belediyesi bünyesinde kurulan belediye şirketinin zararda olduğu bilgisini paylaşmıştır. İlk kurulan belediye şirketlerinden faaliyet raporunda yer alan bilgiler doğrultusunda sadece Kayseri, Mersin, Muğla ve Samsun Büyükşehir Belediye şirketleri kar elde etmiştir. Adana, Antalya, Denizli, Gaziantep ve İstanbul Büyükşehir Belediyeleri bünyesinde kurulan ilk belediye şirketinin zararda olduğu bilgisini paylaşmıştır. Bir önceki tabloda web sitesi ve sosyal medya hesapları olmayan Balıkesir, Diyarbakır, Mardin, Tekirdağ ve Van Büyükşehir Belediyelerinin bu tabloda kar-zarar bilgisinin faaliyet raporunda paylaşılmadığı görülmektedir. Belediye şirketlerine ait bilgilerin web sitesi, sosyal medya hesapları ve faaliyet raporlarında neden yer almadığı ise oldukça tartışmaya açık bir konudur. Belediye şirketlerine ait hiçbir bilgiyi paylaşmayan büyükşehir belediyelerine şeffaflık ilkesine önem vermeleri tavsiye edilmektedir.

Grafik 3. İlk Kurulan Büyükşehir Belediye Şirketinin Personel Sayıları

Kaynak: Büyükşehir Belediyelerinin 2020 Faaliyet Raporlarından oluşturulmuştur.

Yukarıda yer alan grafikte ilk kurulan büyükşehir belediye şirketlerinin personel sayılarına ilişkin dağılıma yer verilmiştir. Grafikte 30 büyükşehir belediyesinden sadece 12'sinin yer aldığı görülmektedir. Bunun sebebi ise diğer büyükşehir belediyelerinin bünyesinde kurulan ilk belediye şirketlerinin personel sayısına ilişkin veriye faaliyet raporunda ulaşılamamış olmasıdır. Faaliyet raporunda belediye şirketlerinin personel sayısını paylaşan büyükşehir belediyelerinden Balıkesir, Erzurum, Eskişehir, Kocaeli, Samsun ve Van bir önceki tabloda yer alan kar-zarar durumunu paylaşmamıştır. Şirket bilgilerinin eksik paylaşılması ise bu noktada tartışmaya açık bir durumdur. Çünkü personel sayısına yer verip belediye şirketinin kar-zarar durumu hakkında bilgi vermemek faaliyet raporunda eksik bilgi paylaşımında bulunulduğunu göstermektedir.

Personel sayısına yer veren büyükşehir belediyelerinden en fazla personele sahip belediye şirketi ise grafikte görüldüğü gibi Hatay Büyükşehir Belediyesi'nde ilk kurulan belediye şirketi olan Hatay İmar Sanayi A.Ş.'dir. Hatay İmar Sanayi A.Ş. toplamda 4.194 personele sahip olan bir belediye şirkettir. Bu sayıyı 1.648 personel ile Samsun Büyükşehir Belediyesi'nin şirketi olan Samsun Anakent Turizm Ticaret A.Ş. takip etmektedir. En az personele sahip olan belediye şirketi ise 1 personel ile Muğla Büyükşehir Belediyesi'nde ilk kurulan şirket olan TOKTAŞ İnşaat Turizm Sanayi Ticaret A.Ş.'dir.

SONUÇ

Özelleştirme politikasının bir çıktısı olan şirketleşme eylemi yerel yönetimlerin alternatif hizmet sunumu noktasında başvuru durağı haline gelmiştir. Belediyeler bünyesinde kurulan şirketler bunun somut örneğidir. Belediyeler bu şirketleri kurabildiği gibi kurulmuş şirketlere de ortak olabilmektedir. Bu çalışma ekonomik, siyasi, sosyal ve idari gerekçeler ile belediyeler bünyesinde faaliyet gösteren belediye şirketlerini konu edinmiştir.

Çalışma içerisinde ilk olarak belediye şirketlerinin tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Bu şirketlerin kurulabilmesi için gerekli hukuki alt yapının temelleri incelenmiş ve belediye şirketlerinin özellikleri sıralanmıştır. Belediye şirketlerinin denetimi konusu ele alınırken şirketler üzerinde denetim konusundan kaynaklanan eleştirilerin ve tartışmaların olduğu saptanmış ve belediye şirketleri üzerine yapılan eleştiriler incelenmiştir. Belediye şirketleri üzerine yapılan eleştiriler genellikle kar-zarar durumları, personel sayısı ve teminleri, ihale yöntemleri, yöneticileri, liyakat ve haksız kazanç sağlama sorunları üzerine yoğunlaşmıştır. Bu çalışmanın amacı ise belediye şirketlerinin genel bir değerlendirmesini yapmak ve büyükşehir belediye şirketlerini karşılaştırmalı olarak analiz etmektir. Amaç dahilinde 30 büyükşehir belediyesi bünyesinde kurulan ilk belediye şirketleri örnekleme dahil edilmiş ve çeşitli kategoriler altında faaliyet raporlarından, denetim raporlarından ve resmî web sitelerinden elde edilen veriler sonucunda içerik analizi yapılmıştır.

İçerik analizi sonucunda büyükşehir belediye şirketlerinin tam listesi verilmiş ve toplamda 214 büyükşehir belediye şirketinin olduğu saptanmıştır. Örnekleme oluşturan ilk kurulan belediye şirketlerinin listesi tablo halinde sunulmuş ve ilk kurulan belediye şirketlerinin kuruluş yılları, çalışma ve hizmet alanları, sosyal medya kullanımları, kar-zarar durumları ve personel sayıları karşılıklı olarak analiz edilmiştir. Yapılan bu analiz sonucunda belediye şirketlerinin genel olarak 1980 ve 1990 yılları arasında kurulduğu, en çok işletme alanında faaliyet gösterdiği, sosyal medyayı orta düzeyde aktif kullandıkları, kar-zarar durum bilgisini paylaşmaktan kaçındıkları ve büyükşehir belediyelerinin faaliyet raporlarında nadiren yer verdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Büyükşehir belediyeleri, bünyesinde faaliyet gösteren belediye şirketlerini gizli tutma eğilimi sergilemektedir. Bazı büyükşehir belediyeleri resmî web sitelerinde şirket bilgilerini paylaşp faaliyet raporlarında personel sayısından kar-zarar durumuna kadar bilgi paylaşımında bulunurken; bazı belediyeler ise adeta bir sır gibi belediye şirketlerini gizli tutmaktadır. Bu noktada belediye şirketlerinin hiçbir bilgisini paylaşmayan ve şirketlerini gizli tutan büyükşehir belediyelerine, şeffaflık ilkesinin yeni kamu işletmeciliği anlayışında önemli olduğu hatırlatılarak bu ilkeyi benimsemeleri tavsiye edilmektedir. Belediye şirketlerinin mutlaka resmî web sitesinin olması gerektiği savunulmaktadır. Büyükşehir belediyelerinin ya da belediye şirketlerinin kişisel sosyal medya hesaplarından faaliyetlerine ilişkin bilgi paylaşımında bulunmaları şirketler üzerine yoğunlaşan olumsuz eleştirileri olumluya çevirecektir. Büyükşehir belediyeleri de bu konuda üzerine düşeni yapıp faaliyet raporlarında eksiksiz olarak belediye şirketlerine ilişkin verileri paylaşmalı ve rapor etmelidir. Bir sonraki çalışmalara ise belediye şirketleri üzerine nitel (yarı yapılandırılmış görüşme), nicel (anket çalışması) ya da karma analiz yöntemleri kullanılarak hazırlanmış makale, tez ve bildiri çalışmaları yaparak konu hakkında derinlemesine bilgi edinmeleri tavsiye edilmektedir.

KAYNAKÇA

- [1] Aksu, Duygu ve Karakoç, Beyza. “Covid-19 Küresel Salgını Sürecinde İş İlanlarında ve İşe Alım Süreçlerinde Yaşanan Değişimlerin Yeni Yetkinlikler Çerçevesinde İncelenmesi”, İnsan Kaynakları Yönetiminde Güncel Gelişmeler Çalıştayında Sunulan Bildiri, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Isparta, Aralık 24-25, 2020.
- [2] Aktürk Çetin, Banu. “Türkiye’de Büyükşehir Belediye Hizmetlerinde Özelleştirme”. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*. 6 (2019): 49-62.
- [3] Belkıs Bektaş, Nur. “Belediye Hizmetlerinin Sunumunda Belediye Şirketlerinin Yeri ve Değerlendirilmesi (İstanbul Büyükşehir Belediye Şirketlerinin İncelenmesi)”, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.
- [4] Cilavdaroğlu, Ahmet A. “Personel Hizmeti Sunan Belediye Şirketleri”, *Sayıştay Dergisi*. 13 (2019): 181-205.
- [5] Çankaya, İbrahim Hilmi. “Türkiye’de Belediye Şirketlerinin Analizi, Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Konya Büyükşehir Belediyesi Şirketleri Örneği”, Dönem Projesi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2018.

- [6] Demirbaş, Tolga, Çetinkaya, Özhan, Güneş, Vuşlat ve Bektaş, Nur Belkıs. “Yeni Kamu İşletmeciliği Bakış Açısıyla Türkiye’de Belediyelerin Şirketler Yoluyla Hizmet Sunma Modelinin Değerlendirilmesi”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*. 15 (2017): 145-175.
- [7] Demirtaş, Ayşe Nur. “Türkiye’de Belediye Şirketleri Üzerine Bir İnceleme”, *Atlas Sosyal Bilimler Dergisi*. 1 (2021): 1-19.
- [8] İlhan, İlhami. “Türkiye’de Belediyeler ve Şirketleri Arasındaki İhale İlişkileri Üzerine Bir Araştırma”, *Sayıştay Dergisi*, 88 (2013): 5-25.
- [9] Küçük, Hülya. “Türkiye’de Belediye Şirketlerinin Denetimi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Journal Of International Management, Educational And Economics Perspectives*. 3 (2015): 39-52.
- [10] Luthra, Aman. “Municipalization For Privatization’s Sake: Municipal Solid Waste Collection Services In Urban India” *Society and Business Review*. 14 (2019): 1746-5680.
- [11] Malbeği, Nilda. “Belediye İktisadi Teşebbüsleri Üzerine Bir İnceleme” *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*. 18 (2018): 31-60.
- [12] Tekin Bilbil, Ebru. “Yerel Yönetimlerde Şirketleşmenin Siyaseti: İstanbul ve Ankara Büyükşehir Belediyeleri Örnekleri”, *Kent Araştırmaları Dergisi Kentleşme ve Ekonomi Özel Sayısı*, 11 (2020): 1101-1125.
- [13] Vos, David ve Voets, Joris. “Why do Local Governments Externalise Public Service Delivery? An Empirical Analysis of the Drivers of Corporatisation, Public-Public Collaboration and Ppp in the Flemish Elderly Care Sector”, *Lex Localis- Journal of Local Self-Government*, 20/1 (2022): 215-237.

TÜRKİYE’DE BELEDİYELERİN KENTSEL YAŞAM KALİTESİNİN SAĞLANMASINDAKİ ROLÜNÜN KATILIMCILIK KAVRAMI ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ: ANKARA ÇANKAYA BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Gülşah Eren*

GİRİŞ

Kentsel çevrenin yaşanabilir hale getirilmesine yönelik ilk çalışmalar sanayi devriminden sonra şehirlerde ortaya çıkan olumsuz koşullara karşılık İngiltere’de çıkarılan sağlık yasaları ile başlamıştır. Sanayi devrimi sonrası yaşanan toplumsal dönüşümün sağlıklı bir çevre oluşturabilmesi için, sanayileşme devam ederken aynı zamanda kentsel yaşam kalitesinin de artırılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Ancak bildiğimiz anlamda kentsel yaşam kalitesi, ilk olarak 1960’larda Sosyal Göstergeler Hareketi kapsamında ortaya çıkmıştır. Ekonomik ve sosyal iyilik ile bireysel ve toplumsal iyilik arasındaki ilişkilere dair varsayımların sorgulanması hedeflemiştir. Dünya ekonomisinde bolluğun yaşandığı 1960’larda özellikle gelişmiş ülkelerde, en başta ABD’de üretim artışlarına rağmen sosyal sorunların çözülemediği gözlemlenmiştir (Atik, Taçoral ve Altunkasa, 2014: 22). Bunun sonucu olarak da hedef değiştirilerek “Daha fazla” yerine “daha kaliteli” hedeflenmesine yönelik arayışlar başlamıştır. Kentsel çevrenin yaşam kalitesine etkisi üzerine ilk kez çalışanlardan Harvey Perloff 1969 yılında bir kentsel yerleşme etrafında toplanmış kişilerin yaşam kalitesinin doğal ve insan yapımı çevrenin karşılıklı etkileşimiyle

* Ankara Üniversitesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, ereng@ankara.edu.tr

belirlendiğini belirtmiştir (Tekeli vd. 2010: 17). Bu anlamda yaşam kalitesi, hem doğal hem de yapılı çevre özellikleriyle ilgili olup sürdürülebilirlik arayışına odaklanan kaliteden farklı olarak, doğal kaynakların korunması, iklim, ekoloji vb. gibi değişmez öğelerle değil, kentsel donanım ve konfor öğelerini de barındırmaktadır (Şeker, 2011: 23). Yaşam kalitesi kavramı için diğer önemli bir husus ise katılımcılıktır. Yaşam kalitesi bireyselci yaklaşım yerine işbirliği ve katılıma dayalı bir planlama yaklaşımı ile hayata geçirilebilir (Ersoy, 2016: 297). Kentin güzelleştirilmesine yönelik vatandaşların bireysel çabaları ya da yönetimlerin yukarıdan-aşağıya uygulamaları genellikle sonuçsuz kalmaktadır. Kentler insanlar arasındaki mesafenin kısıldığı ve bireyler arasındaki ilişkilerin yüksek olduğu mekânlardır. Bu mekânlarda kalitenin artırılması fiziki mekânların tek tek iyileştirilmesi ile değil bireyler arasındaki ve bireyler ile doğal çevre etkileşiminin kalitesinin artırılması ile mümkün olabilecektir. Katılım bu süreçte taleplerin anlaşılması ve etkileşimin kolaylaştırılmasını sağlamaktadır. Katılım, ayrıca, insanların yaşadıkları çevrenin farkında olması ve onu güzelleştirmek için kendini sorumlu hissetmesini sağlar. Daha yüksek bir yaşam kalitesi için kent sakinlerinin kent gündemini takip edebilmesi, planlama süreçlerinden haberdar olması, kentsel hak ve imkânlarını içselleştirmesi gerekir (Cansever, 2015: 147). Böyle bir katılımcılık süreci sadece karar verme süreçlerine dâhil olma ile sınırlanabilecek bir süreç olmayıp aidiyeti de geliştirecektir. Habitat II Konferansından sonra daha sık olmakla birlikte kentsel yaşam kalitesi kavramı ülkemizde de kullanılmaya başlanmıştır. Geray, kentsel yaşam kalitesi için iki farklı tanım ortaya koymuştur. Dar anlamıyla kentsel yaşam kalitesi; toplumsal, ekonomik ve mekânsal öğeler bakımından kent olarak tanımlanan yerlerde, kentsel altyapı, iletişim, konut ve diğer kentsel imkânların önceden belirlenen eşik değerlerin üzerinde olmasıdır. Geniş anlamıyla bu kavram; kente özgü çağdaş toplumsal gereksinimlerin karşılanma düzeyi olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, yaşam kalitesi düzeyinin yüksek olduğu kentler, bireyleri yalnızca barındıran değil, toplumsal, ekonomik, kültürel gereksinimlerini de karşılayan ve yönetime katılım olanaklarını sunan yerlerdir (Geray, 1998:327).

1. KENTSEL YAŞAM KALİTESİ KAVRAMI VE ÖNEMİ

Kentsel yaşam kalitesi, kentli haklarının karşılanma düzeyi, kentsel hizmetlerin herkes için adil ve erişilebilir olması ve vatandaş memnuniyeti ile ilişkilendiril-

mektedir. Son yıllarda kentlere yönelik uygulanacak politikalarda gerçekleştirilmek istenen temel amaçlardan biri haline gelen bu kavram, Habitat III gibi uluslararası kentsel gündemlerde de öncelik verilen konular arasındadır.

“Kentsel Yaşam Kalitesi, dar anlamıyla, toplumsal, ekonomik ve mekânsal öğeler açısından kent tanımına giren yerlerde, kentsel alt yapı, iletişim, ulaşım, konut ve benzeri olanakların sunulma düzeyinin önceden belirlenen ölçülerin üstünde olması durumudur. Geniş anlamıyla, “kentsel yaşam kalitesi” kavramı, toplumsal, kültürel, siyasal öge ve süreçleri de içerir. Kentin sunduğu olanak ve fırsatlardan örgütler, katmanlar içinde yaşayan bireylerin eşit, dengeli, gereksinimleri oranında yararlanması, eğitsel, sanatsal ekinsel, siyasal etkinliklere, süreçlere etkin biçimde katılabilme olanaklarına sahip olabilmesi söz konusudur.”¹.

Kentsel yaşam kalitesi kavramına ilk kez Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1996-2000) yer verilmiştir. Kentlerdeki yaşam kalitesinin geliştirilmesine yönelik olarak “yerleşmelerin planlanmasında, planlama-uygulama-denetim süreci bütünleştirici ve yönlendirici bir boyutta yeniden düzenlenecektir” ve “kentlerdeki yaşam çevresi ve yaşam kalitesi geliştirilecek ve iyileştirilecektir” politikaları dikkat çekmektedir. Sekizinci Kalkınma Planı (2001-2005) döneminde ise eğitim ve sağlık altyapısının geliştirilmesi gibi önceki dönemlerde de değinilen kentsel hizmetlerin iyileştirilmesi yanında özellikle bu hizmetlere erişime yönelik gelir dağılımının düzeltilmesi olarak kendine yer bulmuştur.

Dokuzuncu Kalkınma Planında (2009-2013) yaşam kalitesi bir hedef değil, ekonomik ve sosyal gelişmenin, kapsayıcı kalkınma yaklaşımının bir yansıması olarak tanımlanmaktadır.

2014-2018 dönemini kapsayan Onuncu Kalkınma Planında ilk defa başlı başına bir eksen olarak yer bulan “Yaşanabilir Mekânlar” olgusunun uygulamaya yansıması bağlamında, 11.Kalkınma Planında kentsel yaşam kalitesine ilişkin hazırlanan Özel İhtisas Komisyon Raporu ile kentsel yaşam kalitesi kavramının Türkiye açısından öne çıkan boyutlarının tespit edilmesi ve bu konuda plan dönemi için amaç, hedef ve politika önerilerinin geliştirilmesi beklenmektedir. Diğer yandan, yaşanabilirlik vurgusu yapan Onuncu Kalkınma Planına ve diğer kalkınma

¹ Cevat Geray “Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler”, s. 326.

planlarına bakıldığında kentleşmenin sadece niceliksel olarak ölçüldüğü görülmektedir. Kalkınma planları dönemlerinde kentleşme oranının artışı görülebilirken kentleşmenin toplam kalitesi ve kentteki yaşam kalitesinin ne düzeyde olduğu tespit edilememektedir.

Bir başka ifadeyle de, kentsel yaşam kalitesi; sosyal ve mekânsal adalet, erişilebilirlik, yerellik, katılım gibi temel amaçların bütün kentliler için sağlanmasını hedefleyen kentsel politikaların merkezine yerleşmiştir.

Kentlerdeki yaşam kalitesi bireylerin yaşam memnuniyeti ve yaşamdan beklentileri olarak düşünülürse, bu kavramlar doğrultusunda yaşam kalitesi ölçütleri kentteki ekonomik, sosyal ve çevresel değişkenlere göre gruplandırılabilir. Örneğin, kentleşme ve kalkınmanın üst hedeflerinden biri olan ekonomik açıdan yaşayabilirlik (varlığını bağımsız olarak sürdürebilme) kavramı, kentlerin mevcut ve gelecekteki iş gücü için geniş alanda çalışma imkânları sağlayabilecek çeşitli ekonomik temeller oluşturabilme yetisine sahip olmasıdır.

Sosyal değerler çerçevesinde ise başka bir üst hedef olan yaşanabilirlik öne çıkmaktadır. Burada, insanların güvenliklerinin sağlanabilmesi ve sosyal çeşitlilikle uyumun elde edilmesi için sunulan hizmet ve fırsatlara eşit şartlarda erişimin sağlanmasına imkân veren kent mekânları ve hizmetleri belirleyici olmaktadır. Üçüncü olarak, ekonomik gelişme ile yaşam çevresinin sürdürülebilirlik koşulunu sağlaması için kentlerin, gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme kapasitesini göz ardı etmeden günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilmesi gerekmektedir.

Ekonomik yaşayabilirlik açısından bakıldığında ekonomik büyüme, verimlilik, endüstri ve iş olanaklarının çeşitliliği ve işgücüne katılım gibi temel parametreler gündeme gelmektedir. Bu anlamda, yaşam kalitesi bir kentsel çevrenin ekonomik canlılığının önemli bir bileşenidir. Sosyal yaşanabilirlik İSE genellikle sağlık, güvenlik, ödenebilir (erişilebilir) konut alanları, alışveriş ve eğlence olanaklarının varlığı, erişilebilirlik, kamusal mekânlar ve topluluk kavramları ile tarif edilmektedir.

Çevresel sürdürülebilirlik ise kaynak kullanımının ölçülmesi, enerji kullanımı, çevre kalitesi, çevrenin ekolojik yönden korunması ve önemli habitatlar gibi bo-yutları içermektedir.

Sürdürülebilirlik ve yaşanabilirlik birbirlerini destekleyen kavramlardır. Sürdürülebilirlik ancak yaşanabilirlik ilkesi içinde anlam kazanır. Yaşanabilirlik, bir yerleşmenin iyi olarak nitelenebilmesi için gerçekleştirilmesi gereken başarı ölçütleri olarak tanımlanmaktadır ve toplumsal alana endekslidir. Bir başka deyişle, yerleşmelerin insanların yaşam kalitesine ilişkin göstergeleri içermesi ve insan odaklı olmasıdır.

Sonuç olarak, “yaşam kalitesi”, insanların refahı ve iyi olma durumları ile ilgilidir. İnsan merkezli olarak “insanın iyi olma hali”, doğa merkezli olarak “çevresel iyi olma hali” ve mekân merkezli olarak “yerin iyi olması” durumunu ifade etmektedir².

2. TÜRKİYE’DE KENTLEŞME TARİHİ ÇERÇEVESİNDE KENTSEL YAŞAM KALİTESİ KAVRAMININ TARİHÇESİ VE GÖSTERGELERİ

1921 Anayasasında bir haklar listesi yoktur. 1924 Anayasası, koruyucu klasik hak ve özgürlükleri içermektedir fakat, o zamanın yeni anayasalarına girmeye başlamış bulunan sosyal ve ekonomik haklara yer vermemiştir. 1961 Anayasası kamu özgürlükleri rejimi ve getirdiği güvence mekanizmaları bakımından, Türkiye Cumhuriyeti'nin en ilerici anayasasıdır. 1961 anayasası ile ekonomik, sosyal ve kültürel haklar (ikinci kuşak haklar) ilk defa tanınmıştır. 1961 Anayasasının Sağlık Hakkı kenar başlığını taşıyan 49. maddesinin ikinci fıkrasında “Devlet yoksul veya dar gelirli ailelerin sağlık şartlarına uygun konut ihtiyaçlarını karşılayıcı tedbirleri alır” hükmü vardır. Oysaki 1982 Anayasası 57. maddesinde; “Devlet şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayıcı tedbirleri alır” hükmü getirmiştir ve yeni düzenleme ile konut, insanın verimli çalışmasını doğrudan etkileyen ekonomik ve toplumsal bir sorun olarak ele alınmıştır. Eski anayasada konut hakkında, yoksul ya da dar gelirliyle öncelik verilirken, yeni anayasada bir öncelik hükmü yer almamıştır. Bu hükme göre, devlet tüm kesimlerin konut sorunuyla ilgilenmek zorundadır ki bu da gerçekleştirilmesi zor bir amaçtır³.

² “Google Gizlilik Politikası”, son güncelleme <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/KentselYasamKalitesiOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf>

³ Keleş, “Kentleşme Politikası”, s.440-441.

Kentsel yaşam kalitesi ile ilgili çalışmalar Türkiye’de 1990’lı yıllarda başladı için oldukça yeni sayılabilir. Ancak, kavramın son yıllarda gündeme gelmesi ve bir hedef olarak ortaya konulmasında ülkemiz kentlerinin geçirdiği dönüşüm hikâyesi önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü Türkiye’de kentleşmenin oluşturduğu sonuçlar kentsel yaşam kalitesini doğrudan etkilemiştir.

Çizelge 1. Türkiye’de Tarihsel Süreçte Yaşam Kalitesi Anlayışındaki Değişim

	1860-1950	1950-1980	1980-2000 Sonrası
Yaşam Kalitesi Anlayışı	Temel mekânsal ve fiziksel donatı ihtiyaçlarının karşılanması	Merkezi planlı kalkınma dönemi, bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması	Kentlerin rekabetçiliği, yerel hizmetler ve yerel kalkınmanın artan önemi, katılımçılık

Türkiye’de kentler tarihsel olarak 3 kez köklü dönüşüm geçirmiştir. Birinci dönüşüm ve sanayi devrimi sonrası anlamda ilk kentleşme süreçleri 19.yy’ın ikinci yarısından sonra Osmanlı modernleşmesi ile ortaya çıkmıştır. Burada fiziksel yapıdaki dönüşümün aktörü yangın ve yangın yeri imarı olmuştur ve kapsamı görece sınırlı kalmıştır. Daha çok İstanbul olmak üzere kentlerde yeni ulaşım yollarının açılması, yapıların değişimi, liman gibi altyapıların oluşturulması gibi etkileri olmuştur. Bu ilk dönüşüm dönemine yakından baktığımızda daha çok fiziki mekân kalitesindeki iyileştirmeler ön plana çıkmaktadır.

İkinci dönüşüm, İkinci Dünya Savaşı sonrasında kentleşmenin hızlanması ile ortaya çıkmıştır. Bir yandan artan konut talebine yönelik olarak halk kendi çözümlüyle önce gecekondu yoluyla üretirken diğer yandan kat mülkiyeti kanunu ile apartmanlaşma ve yapsatçı konut sunum biçimleri görülmeye başlanmıştır. 1950-1980 arasındaki bu sürecin Türkiye kentleşmesi açısından önemli sonuçları olmuş, kentler yıkılıp yeniden yapılmıştır. Bu dönem aynı zamanda, merkezi planlı kalkınma modelinin uygulandığı süreçtir.

Üçüncü dönüşüm 1980 sonrası dönemden günümüze kadar uzanmaktadır. 1980’lerin başlarında ve sonrasında Toplu Konut İdaresi ve belediyeler toplu konut kooperatifleri ile kamu büyük ölçekli ödenebilir konut üretimi meselesine dâhil olabilmıştır. Diğer taraftan, özel sektörde ölçeği ve sermayesi büyüyen inşaat firmaları eliyle lüks konut siteleri, alışveriş merkezleri ve büyük ölçekli ve büyük

parçalar halinde kentin dışına yayılan ve sıçrayan bir yapı oluşmaya başlamıştır. Bu gelişim biçimi kent içinde kalan gecekondularında da baskı oluşturmuş, düşük nitelikli apartmanlar ile yaşam kalitesi düşmüş ve deprem riski olan alanlarda kentsel dönüşüm olgusu gündeme gelmiştir.

2000'ler sonrası metropollerde ön plana çıkan kentsel dönüşümde yaşam kalitesi çok düşmüş ve kullanımı riskli hale gelmiş bir alana yeni imar hakları verilerek yaşam kalitesinin yükseltilmesi hedeflenmiş ancak yapı metrekaresi artışına dayalı bu model beklenen sonuçları vermemiş yaşam kalitesinde düşüş riski artarak büyümeye devam etmiştir. Yeni gelişme alanları ve koridorları ise büyük parçalar halinde yapılaşan gayrimenkul yatırım ortaklıklarının sunduğu korunaklı (güvenlikli) konut siteleri, karma arazi kullanımlı ofis blokları ve alışveriş merkezlerinin egemenliğinde otomobil-merkezli bir yaşam biçimine dönüşmeye başlamıştır. Dolayısıyla kent kimliği üretimi açısından bakıldığında şehirlerin mekân kalitesi açısından yeni sorunlar ortaya çıkmıştır.

Türkiye'de kurumlar tarafından yapılan proje, gösterge, yayın ve araştırma seviyesindeki araştırmalara kısaca göz atıldığında yaşam kalitesi alanında yapılan çalışmaların 1990'lardan sonra hız kazandığı görülmektedir. TÜBA Çevre Çalışma Grubu'nun 2004 yılında "Komünite Düzeyinde Yaşam Kalitesinin Nesnel Değerlendirme Ölçütleri" çalışması yayınlanmıştır. Bu çalışma Türkiye'de kentsel yaşam kalitesi alanına en yakın ve önemli çalışmalardan biridir⁴. TÜBA Çevre Çalışma Grubu'nun raporunun amacı, Türkiye'de yeterli çevre politikaları geliştirebilmek ve bu politikaların uygulanmasını izleyebilmek için ne tür verilerin toplanması gerektiğini ortaya koymaktır.

Raporda yaşam kalitesinin çeşitli bakış açıları ile tanımı yapılmaktadır. Kent odaklı bakış ile yaşam kalitesi, doğal ve insan yapımı çevrenin karşılıklı etkileşmesi sonucu oluşmaktadır. Kentsel yaşam kalitesine katkıda bulunan birinci etmen; iklim, topoğrafya, bitki örtüsü, manzara gibi doğaya ilişkin unsurlardır. İkinci etmen ise, yerleşmelerde yapılı çevrenin oluşturulmasında belirleyici olan ekonomik girdilerdir. Çevre odaklı yaşam kalitesi bakış açısına göre ise, her nesil, çevresel kaynakları sonraki nesillerin kalkınmadaki önceliklerini yaşama geçirmesini engel-

⁴ TÜBA (2004). Yaşam Kalitesi Göstergeleri: Türkiye İçin Bir Veri Sistemi Önerisi, Ankara

lemeyecek biçimde kullanılmalıdır. Bu yaklaşım aynı zamanda kendi nesli içindeki eşitsizliklere de duyarlıdır. Çalışmada; (1) bireysel düzeyde yaşam kalitesi ölçütleri, (2) komünite düzeyinde öznel yaşam kalitesi ölçütleri (bireylerin içinde yaşadıkları topluluk hakkındaki değerlendirmeleri), (3) bireysel düzeyde yaşam kalitesi nesnel ölçütleri, (4) komünite düzeyinde yaşam kalitesinin nesnel değerlendirme ölçütleri olmak üzere dört tür yaşam kalitesi ölçütü önerilmektedir.

2009 yılında yapılan Kentleşme Şurası (2009) sonucunda kentleşme ve imar konularında merkezi ve yerel idareler için bir yol haritası olarak kabul edilen Bütünlük Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı 2010–2023 (KENTES) belgesinde ise Türkiye’de kentsel yerleşmelerin mekânsal yaşam kalitesinin artırılması çok önemli görülmekte ve üretilecek her türlü kentsel politikanın önünde ve temel dayanak noktalarından biri olarak konumlandırılmaktadır. Şura kapsamında oluşturulan 10 komisyondan biri “Kentsel Miras, Mekân Kalitesi ve Kentsel Tasarım” olarak doğrudan kentsel mekân kalitesi boyutuna odaklanmıştır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından KENTGES’in uygulanmasının kentler üzerindeki etkilerini izlemek, belediyelerin kapasitelerini yükseltmek ve belediyeler arasında iş birliği ağını kurmak için KENTİZ (Kentleri İzleme Sistemi) Projesi planlanmıştır. KENTİZ için Mülga Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından 2007 yılında yaptırılan “Kentsel Göstergeler Kılavuzu çalışması” referans alınmıştır. Bu çalışmada, göstergeler konusunda sadece gelişmiş ülkelerin kentleri için yapılan çalışmaları değil, gelişmekte olan ülkelerde görülebilen kaçak yapılaşma oranı gibi göstergelerin de incelenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu çerçevede 9 temel alan ve 25 alt alan altında toplam 592 adet göstergeden oluşan sentez liste, Türkiye koşulları göz önünde bulundurularak rafine edilmiş, bu kapsamda toplam 7 temel alan (demografi, sosyal yapı, ekonomik yapı, yurttaşlık konuları, mekânsal yapı, çevre ve ekoloji, bilgi toplumu) ve 23 alt alanda 157 gösterge oluşturulmuştur. Bu çalışmanın devamında “Kentsel Göstergelerin Pilot Yerleşmede Uygulanması Projesi” kapsamında kılavuzun denenmesi için farklı nitelikteki 3 pilot il (Samsun, Denizli ve Osmaniye) seçilmiştir. Daha sonra pilot illerde göstergeler derlenerek, herhangi bir konuyla ilgili göstergelerin hangilerinin Türkiye’de toplanabildiğine ya da toplanamadığına, hangilerinin öncelikli, hangilerinin büyükşehirlerde, hangilerinin orta ölçekli yerlerde toplanabildiğine ilişkin tablolar oluşturulmuştur. KENTİZ’in temelini oluşturacak bu kapsamlı çalışmalara rağmen sonuçlar kentler arası bir izleme sistemi haline getirilememiştir.

TÜİK 2015 yılından itibaren ise "İllerde Yaşam Endeksi" adıyla yeni bir veri yayımlamaya başlamıştır. İllerde yaşam endeksi bireylerin ve hane halklarının yaşamını ağırlıklı olarak objektif göstergelere dayandırdığı ve bireylerin öznel algılarına dayalı sübjektif ölçütleri de kullanarak yaşam boyutları ayırımında yerel düzeyde ölçmeye, karşılaştırmaya ve zaman içinde izlemeye yönelik bir endeks çalışmasıdır. Endeks; konut, çalışma hayatı, gelir ve servet, sağlık, eğitim, çevre, güvenlik, sivil katılım, altyapı hizmetlerine erişim, sosyal yaşam ve yaşam memnuniyeti olmak üzere 11 boyut altında 41 gösterge içeren bileşik bir endekstir. Çeşitli faktörlerle bağlantılı olarak üretilen göstergeler önceleri, yaşam endeksleri ve sürdürülebilirliğin değerlendirilmesi için kullanılıyorken daha sonraları kentsel mekânla bağlantı kurularak "Kentsel Yaşam Kalitesinin Ölçülmesi" amacıyla kullanılmıştır. Bu kapsamda "kentsel sürdürülebilirlik", "yaşanabilir kent" ve "kentsel yaşanabilirlik" kavramları da gündeme girmiştir.

1980 sonrası Türkiye'nin dışa açılması ve küreselleşmenin etkilerinin hissedilmesi ile 2000 sonrası dönemde kentlerin ve bölgelerin rekabetçiliğinin ön plana çıkması, kentsel yaşam kalitesinin, iktisadi yönü ön plana çıkan çalışmalar içinde kendine yer bulmasına neden olmuştur. Kentlerin küresel sermaye ve turist akımlarını çekmek için devamlı bir yarış içerisinde olması ve kent mekânının çekiciliğini artırma yönündeki girişimler 'kentlerin markalaşması' sürecinin bir aracı haline gelmesine yol açmıştır. Dolayısıyla, kentlerin rekabetçiliğinin ölçüldüğü endekslerde yaşam kalitesi önemli bir bileşen olarak görülmeye başlanmıştır. Bu konuda çalışma yapan kuruluşlardan biri olan Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Derneği (EDAM) bir yerin rekabetçiliğinin artmasının pozitif bir döngü oluşturacağı ve dolaylı olarak orada yaşayanların yaşam kalitesini de artıracığını savunmaktadır. "Rekabetçilikteki iyileşmenin yaşam kalitesinin yükselmesine dolaylı denebilecek bir etki de sağladığını söyleyebiliriz. Buradaki temel ilişki şöyle kurulabilir. Rekabetçilik endeksinde, yani bu endekste içerilen değişkenlerde, bir iyileşme bölgeye yatırım çekecek, genel olarak verimlilikte, üretimde ve gelirlerde artışa yol açacak, bu da halkın refahını artıracaktır. Bu durumda, bölgesel politikaların amacı halkın refahının artması için yatırımları çekmek, verimliliğin ve toplam üretimin artmasını destekleyecek koşulları sağlamak olacaktır"⁵. Bir diğer ifadeyle, kentsel yaşam

⁵ EDAM ve Deloitte Türkiye (2009). Türkiye için bir Rekabet Endeksi, Bölgesel rekabetçilik: Kavramsal Çerçeve, sf.2, İstanbul

kalitesinin önemli bir bileşeni olan ekonomik yaşayabilirliğin toplam yaşam kalitesinin yükselmesine olumlu etki yapacağı savunulmaktadır.

Son olarak, “Şehircilikte Yeni Vizyon” ana temasıyla gerçekleştirilen Şehircilik Şurası 2017’de ise kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi ve kentlerin karşılaştırılmasına imkân verecek veri altyapısı eksikliğinden bahsedilerek kullanıcı dostu dijital veritabanları oluşturulması ve izleme sistemi kurulması önerilmiştir. Yere özgü yaşam kalitesi ölçütlerinin belirlenmesi, bunlara ilişkin düzenli veri toplanması ve kalkınma planı dâhil tüm plan çalışmalarında değerlendirilmesi gerektiği Şehircilik Şurası 2017’nin öncelikli tavsiye kararları arasındadır⁶. Şurada ayrıca kentsel yaşam kalitesi boyutunu ilgilendiren komisyon çalışmaları yürütülmüştür. Yeni şehircilik vizyonunda kentsel tasarım ve yer kalitesinin önemine değinilmiş, yaşam kalitesini geliştiren rolü ön plana çıkarılmıştır. Kentlilik ve kent belleğinin korunması ile kentsel karakterin tanımlanması ve bütünsel kimliğin sürdürülebilmesinin yaşam kalitesi üzerindeki pozitif etkisinin altı çizilmiştir. Diğer taraftan, hızlı kentleşme ve göç sonucu, yeni kentsel alanlarda ve kentsel dönüşüm alanlarında ortaya çıkan yaşam kalitesindeki düşüşe yönelik risklere değinilmiştir. İmar rantları ve uygulamalarından doğan yaşam kalitesi riskleri ve bu konuda yapılabilecekler de önemli bir yer tutmuştur. Temel kentli hakları perspektifinden bakılarak yaşam kalitesi konusunun siyaset ve ölçek üstü bir konu olduğu belirtilmiştir. Yere özgü farklılaşan yaşam kalitesi taleplerinin ancak katılım süreçlerinin doğru işletilerek elde edilebileceği söylenmiştir⁷

3. KENTSEL YAŞAM KALİTESİNİN SAĞLANMASINDA KATILIMIN ÖNEMİ⁸

Bir kentin yaşam kalitesi kentlilerin o kente karşı aidiyet, sorumluluk ve sahiplilik hissetmesi ile yakından ilişkilidir. Kentlilerin kente ilişkin sahiplilik düzeyi ve kentli haklarına ilişkin bilinç düzeyi artırıldığında kente ilişkin beklenti ve talepleri de artacaktır.

⁶ Şehircilik Şurası (2017). Komisyon Raporları, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ankara.

⁷ Google Gizlilik Politikası”, son güncelleme <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/KentselYasamKalitesiOzellhtisasKomisyonuRaporu.pdf>

⁸ Google Gizlilik Politikası”, son güncelleme <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/KentselYasamKalitesiOzellhtisasKomisyonuRaporu.pdf>

Kentlilerin bu yöndeki talepleri yerel yönetimlerin faaliyetlerinin de bu doğrultuda şekillenmesini sağlayarak kentteki yaşam kalitesinin gelişmesini destekleyecektir. Kentlilik bilinci ve aidiyetin geliştirilmesi, kente yönelik karar alma mekanizmalarına katılımı karşılıklı bir ilişkiye sahiptir. Kentliler karar alma süreçlerine katıldıklarında kente karşı aidiyet hissetmekte, kente karşı sorumluluk hissettiklerinde de karar alma süreçlerine ve yer oluşturma aşamalarına dahil olmayı talep etmektedir.

Kentlerdeki yaşam kalitesinin artırılması için kentlilerin karar alma mekanizmalarına katılımları sağlanmalı, kentsel mekânsal adaletin sağlanmasına yönelik mekanizmalar geliştirilmeli ve kentlilik bilincini artıracak düzenlemeler yapılmalıdır. Bu çerçevede kentsel hizmetlerin sağlanmasında ve bu hizmetlere erişimde, kentsel yatırımlarda adalet ve eşitlik sağlanmalı ve yapılacak yatırım planlarında öncelikler yerel inisiyatiflerin katılımıyla belirlenmelidir. Kentteki yaşam kalitesini etkileyecek yatırımlar konusunda kentlilerin fikri alınmalıdır.

Mahalle çevresine ilişkin çalışmalarda kamuoyu görüşlerinin ve eğilimlerinin saptanması ve dikkate alınması amacıyla vatandaşın da oy hakkı olmasına yönelik bir e-katılım, anket, yüz yüze görüşme vb. sistemlerin kurgusu yapılmalıdır. Mahalle de yaşayanların tercihlerine yönelik analizler oluşturulmalı, kentsel yaşam kalitesini geliştirici mahalle eylem planları yapılmalı, ölçülebilir bir mekanizma kurulmalı ve sonuç raporları paylaşılmalıdır.

Kent Konseyleri işleyen bir sisteme dönüştürülmeli ve katılım mekanizmaları güçlendirilmelidir. Kent konseylerinin belediye meclisinin kararlarına katılımının sağlanmasına yönelik oy hakkı oluşturulmalıdır.

Tüm vatandaşları kapsayan bir katılımçılık mekanizması geliştirilmelidir. Çeşitli dezavantajlara maruz kalan ya da kalma riski taşıyan gruplara mensup bireyler ile toplumsal cinsiyete duyarlı hizmet ve katılım politikaları geliştirilmelidir.

4. ÇANKAYA BELEDİYESİ ÖZELİNDE BELEDİYELERİN KENTSEL YAŞAM KALİTESİNE ETKİLERİ

Çankaya Belediyesi'nin 2020-2024 dönemine ilişkin hazırlamış olduğu Stratejik Planı'nın Amaçlar ve Hedefler başlıklı bölümünde belirtildiği üzere, sürdürülebilir planlı kentleşmeyi ve mekânsal gelişmeyi sağlayarak kentsel yaşam kalitesini yükseltmek hedeflenmektedir. Bu çerçevede hedeflenen maddeler sırasıyla;

- Kentsel kullanım alanlarını yeni teknolojilerle planlayarak halkın kullanımına sunmak,
- Yapılaşmaların plan, sağlık ve çevre şartlarına uygun oluşumunu sağlamak ve denetlemek,
- Kentleşmede imar mevzuatına uygunluğu sağlamak,
- Ortak kullanım alanlarının ve yolların kapasite ve kalitesini yükseltmek,
- Belediyenin taşınmazları ve tasarrufu altında bulunan yerleri işgallere karşı korumak,
- İklim değişikliğine uyum sağlamasına yönelik ekolojik döngüleri gözetilen yeşil alan ve parklar yapmak, mevcut alanları geliştirmek,
- Kentsel alanlarda sosyal ve kültürel tesisler yaparak halkın kullanımına sunmak
- Hizmet binalarımızın; okul, ibadethane, taksi durakları vb. kurum/kuruluşların tadilat ve onarımlarını yapmak olarak sıralanabilir⁹.

Belediye'nin 2020-2024 dönemine ilişkin hazırlamış olduğu Stratejik Plan kapsamında belirlediği "Amaç ve Hedefler" doğrultusunda bazı performans göstergeleri ise her bir hedef kalemi için aşağıdaki çizelgelerde belirtilmektedir.

⁹ "Google Gizlilik Politikası", son güncelleme https://www.cankaya.bel.tr/uploads/files/CANKAYA_BELEDIYE_STRATEJIK_PLAN.pdf

Çizelge 2. Çankaya Belediyesi’nin 2020-2024 dönemine ilişkin hazırlanmış olduğu Stratejik Plan kapsamında belirlediği “Amaç ve Hedefler” doğrultusunda İlk Amaç İçin Belirlenen Hedeflere (1.1) Yönelik Performans Göstergeleri

Amaç 1.	Sürdürülebilir planlı kentleşmeyi ve mekânsal gelişmeyi sağlayarak kentsel yaşam kalitesini yükseltmek							
Hedef 1.1	Kentsel kullanım alanlarını yeni teknolojilerle planlayarak halkın kullanımına sunmak							
Performans Göstergeleri	Hedef Etkisi (%)	Plan Dönemi Başlangıç Değeri (2019)	2020	2021	2022	2023	2024	İzleme ve Raporlama Sıklığı
Teklif ve re’sen yapılacak plan değişikliği sayısı	20	-	40	45	50	55	60	Ayda Bir
Uygulama İmar Planlarının Tamamlanma Oranı (%)	20	-	50	55	60	65	70	Ayda Bir
Köyden Mahalleye Dönüşen Kırsal Yerleşme Alanlarının Sınırlarının Belirlenmesi ve Uygulama İmar Planlarının Tamamlanma oranı (%)	20	-	50	60	70	80	100	Ayda Bir
Tamamlanacak parselasyon işlemlerinin sayısı	20	-	30	35	40	45	50	Ayda Bir
Taleplere göre uygulama işlemleri (tevhid, irtifak hakkı vb.) sayısı	20	-	65	65	70	75	80	Ayda Bir
Riskler	İmar mevzuatının sıklıkla değişmesi							
Faaliyet ve Projeler	<p>Kesinleşen 1/ 5000 ölçekli nazım imar planları doğrultusunda, 1/ 1000 ölçekli imar planları ve değişikliklerinin yapılması,</p> <p>2. Kentsel Dönüşüm Projelerinin hazırlanması, uygulanması, parselasyon planlarının yapılması ve arazi işlemlerinin tamamlanması,</p> <p>3. Kentleşme sürecine müdahale araçları olan kamulaştırma, tevhid, ifraz, irtifak hakkı vb. uygulamaları gerektiği alanlarda kullanılması, arazi işlemlerinin tamamlanması.</p> <p>4. Onaylı 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planları doğrultusunda, 1/1000 ölçekli imar planlarının hazırlanması, plan değişikliklerinin yapılması ve ortak çalışmalara istinaden “Özel Proje” alanları, “Kentsel Dönüşüm Proje” alanları ve “Kentsel Tasarım Projeleri” ile ilgili imar uygulama işlemlerinin tamamlanması</p>							
Maliyet Tahmini	9.000.000,00 TL							
Tespitler	Ülke genelinde sağlıklı kentsel gelişim politikalarının geliştirilememesi ve rant amacı ile insancıl kentsel alanların tehlike altında olması							
İhtiyaçlar	Beklentiyi karşılayabilmek için kamusal hizmet projelerine yeterli sayıda yer verilmesi							

Çizelge 3. Çankaya Belediyesi'nin 2020-2024 dönemine ilişkin hazırlamış olduğu Stratejik Plan kapsamında belirlediği "Amaç ve Hedefler" doğrultusunda İlk Amaç İçin Belirlenen Hedeflere (1.6) Yönelik Performans Göstergeleri

Amaç 1.	Sürdürülebilir planlı kentleşmeyi ve mekânsal gelişmeyi sağlayarak kentsel yaşam kalitesini yükseltmek							
Hedef 1.1	İklim değişikliğine uyum sağlanmasına yönelik ekolojik döngüleri gözeterek yeşil alan ve parklar yapmak, mevcut alanları geliştirmek							
Performans Göstergeleri	Hedef Etkisi (%)	Plan Dönemi Başlangıç Değeri (2019)	2020	2021	2022	2023	2024	İzleme Sıklığı
Revize edilecek park sayısı	25	8	3	4	5	5	5	Ayda Bir
Yapılacak park sayısı	25	3	3	8	8	8	8	Ayda Bir
Bakım yapılacak park sayısı	15	479	483	489	494	499	504	Ayda Bir
Sezonluk dikilecek ağaç sayısı	10	5000	5000	6000	6500	7000	7500	Ayda Bir
Sezonluk budanacak ağaç sayısı	5	5000	5000	5000	5000	5000	5000	Ayda Bir
Üretilen çiçek sayısı	5	500 000	600 000	600 000	600 000	600 000	600 000	Yılda İki
Temin edilecek çiçek sayısı	5	175 000	200 000	300 000	400 000	500 000	600 000	Yılda Bir
Riskler	İhalelerin yapılamaması							
Faaliyet ve Projeler	1- Yeni yapılacak parkların projelerini ve yapısalını yapmak/yaptırmak 2- Revize park projelerini yapmak / yaptırmak 3- Parkların bakım, sulama, ilaçlama, ot biçimi, temizlik ve güvenlik hizmetlerini sağlamak 4- Ağaçların budanması veya hizmet alımı yoluyla yaptırılması 5- Kamu Kuruluşlarına çevre düzenlemesi yapılması veya yaptırılması, 6- Ağaçlandırma çalışmaları/ ilaçlama faaliyetleri 7- Parklarda Donatı Elemanlarının Temini/uygulanması							
Maliyet Tahmini	90.744.000,00 TL							
Tespitler	<ul style="list-style-type: none"> • Arazi yapısı zorluğundan dolayı karşılaşılan sıkıntılar • Ülke ekonomisindeki belirsizlikler ve genel bütçe kısıtlılığı 							
İhtiyaçlar	Personel, ekipman ve eğitim programlarının artırılması							

Çizelge 4. Çankaya Belediyesi'nin 2020-2024 dönemine ilişkin hazırlanmış olduğu Stratejik Plan kapsamında belirlediği "Amaç ve Hedefler" doğrultusunda İlk Amaç İçin Belirlenen Hedeflere (1.7) Yönelik Performans Göstergeleri

Amaç 1.	Sürdürülebilir planlı kentleşmeyi ve mekânsal gelişmeyi sağlayarak kentsel yaşam kalitesini yükseltmek							
Hedef 1.1	Kentsel alanlarda sosyal ve kültürel tesisler yaparak halkın kullanımına sunmak							
Performans Göstergeleri	Hedef Etkisi (%)	Plan Dönemi Başlangıç Değeri (2019)	2020	2021	2022	2023	2024	İzleme Sıklığı
Yapılacak kültür merkezi ve sosyal tesis sayısı	15	-	-	1	-	1	-	Yılda Bir
Yapılacak yüzme havuzu sayısı	15	1	1	-	1	-	-	Yılda Bir
Yenilenecek spor salonu sayısı	10	1	-	1	-	-	-	Yılda Bir
Yapılacak Semt pazaryeri sayısı	10	2	1	2	1	1	-	Yılda Bir
Muhtarlık Hizmet Binası ve taksi duraklarının talep doğrultusunda yapımının karşılama oranı (%)	15	100	100	100	100	100	100	Ayda Bir
Yapılacak Gündüz Bakım Evi sayısı	10	1	-	1	1	1	-	Yılda Bir
Yapılacak Çankaya Evi sayısı	10	-	1	2	1	1	1	Yılda Bir
Yapılacak Bahar Evi sayısı	10	-	1	1	1	1	-	Yılda Bir
Gençlik Merkezi ve Kütüphane kurulması	5	-	1	1	-	-	-	6 Ayda Bir
Riskler	-							
Faaliyet ve Projeler	1- Yapım öncesi ve sonrası altyapı kuruluşları ile koordinasyon sağlanacak. 2- Pazaryeri standartları belirlenecek ve semt pazarları standart hale getirilecek.. 3- Gündüz Çocuk Bakımevleri ve Etüt Merkezlerinin sayısını artırmak. 4- Bahar evi hizmetleri geliştirilecek ve yaygınlaştırılacak 5- Pazaryeri standartları belirlenecek ve semt pazarları standart hale getirilecek. 6- Talepler alınıp Muhtarlık hizmet binaları iyileştirilecek. 7- Çankaya Evleri sayısını arttırmak.							
Maliyet Tahmini	30.480.000,00 TL							
Tespitler	Belediyenin daha etkin ve verimli hizmet üretebileceği Dayanışma Ve Yardımlaşma Ağını güçlendirmesi ve vatandaşların hizmetlere hızlı ve rahat ulaşabileceği mahalle hizmet binası ve emekli vatandaşları sosyal hayata katabilmek için Bahar Evleri, Çankaya Evleri, Gündüz Bakım Evlerinin ve Semt Pazar yerlerinin sayısının artırılması gerektiği ifade edilmektedir.							
İhtiyaçlar	Finansman kaynağı							

5. ÇANKAYA BELEDİYESİ'NİN KENTSEL YAŞAM KALİTESİNİ SAĞLAMAYA YÖNELİK TAMAMLANMIŞ PROJELERİNDEN BAZILARI¹⁰

5.1. Yeni Sistem Çöp Konteyneri Hizmeti

Avrupa kentlerinde uygulanan çöp konteyneri sistemini Çankaya Belediyesi Ankara'nın bazı bölgelerinde yaşama geçirdiği görülmektedir. “Yeni Sistem Çöp Konteyneri” uygulaması ile daha temiz ve kentsel yaşam kalitesini artırarak daha yaşanılabilir bir Çankaya'nın hedeflendiği söylenebilir.

Şekil 1. Ankara İli Oran Mahallesi Yeni Sistem Çöp Konteynerleri

5.2. Özgür Erişim Noktası Hizmeti

Bu hizmetle, Çankaya Belediyesi'nin Avrupa başkentlerinin birçoğunda park ve meydan gibi bölgelerde kent belediyeleri tarafından sağlanan ücretsiz kablosuz internet bağlantısı hizmetini uygulamaya koyarak bu konuda bir ilki gerçekleştirmiş olduğu söylenebilir. Çankaya Belediyesi'nin Kuğulupark'ta başlattığı kablosuz internet hizmeti akabinde Sakarya Caddesi'nde de uygulamaya geçirilmiş olduğu görülmektedir. Diğer belediyelere de örnek olan kamusal alanda kablosuz internet

¹⁰ “Google Gizlilik Politikası”, son güncelleme <https://www.cankaya.bel.tr/pages/191/GERCEKLESEN-PROJELER/>

uygulamasına ilgi gösteren vatandaşların isteklerini dikkate alan Çankaya Belediyesi'nin, belediye binasının bulunduğu Sakarya Caddesi'nden sonra Ahlatlıbel, Uğur Mumcu Parkı, Ahmed Arif ve Lozan Parkında da ücretsiz interneti faaliyete geçirdiği gözlemlenmiştir. Bu çerçevede, Çankaya Belediye sınırları içerisinde yaşayan yerel halkın isteklerini göz önünde bulundurarak, kablosuz internete ücretsiz erişim sınırlarını parklar özelinde geliştiren Çankaya Belediyesi'nin kentsel yaşam kalitesini sağlamada halkın katılımını önemseydiğini söyleyebiliriz.

5.3. Biyolojik Göletler Hizmeti

Çankaya İlçesi sınırları içerisinde bulunan Ahlatlıbel Atatürk Parkı'na, Sağlıklı Kentler Birliği tarafından da ödüle layık görülen, Ankara'nın ilk biyolojik göletinin (518 m²'lik) bu alanda inşa edildiği görülmektedir.

Şekil 2. Ahlatlıbel Atatürk Parkı Biyolojik Göleti

Ardından Uğur Mumcu Parkı'na (1500 m²), Yaşar Kemal Parkı'na (500 m²), İlhan Cavcav Parkı'na (426 m²), İsmet İnönü Parkı'na (1495 m²) ve Zafer Park'a da (1384 m²'lik) biyolojik göletlerin inşa edildiği gözlemlenmiştir.

Şekil 3. Çankaya İlçesinde Bulunan Parklardaki Biyolojik Gözetler (İsmet İnönü Parkı, Yaşar Kemal Parkı, Uğur Mumcu Parkı, Zafer Parkı)

5.4. Çankaya Belediyesi Yıldız Hizmet Binası ve Belediye Bahçesinin Çoklu Kullanıma Yönelik Hizmetler

Ankara İli Sancak Mahallesinde 12 bin metrekarelik alana inşa edilen Yıldız Hizmet Binası ve Belediye Bahçesinin, birçok alanda vatandaşlara hizmet verildiği görülmektedir. Aynı zamanda bu yeni hizmet binası bünyesinde ağız ve diş sağlığı polikliniğinin de vatandaşlara hizmet verdiği görülmektedir. Bunun yanı sıra içerisinde kütüphanesi (260 metrekare) de bulunan Yıldız Hizmet Binasını çevreleyen Belediye Bahçesi de yeşil alanları ve dinlenme yerleri ile aynı zamanda vatandaşların kent içerisinde nefes alabilecekleri bir yere erişebilmelerini sağlamaktadır.

Ayrıca Yıldız Hizmet Binasının içinde yer alan Yıldız Çankaya Evinde; iğne oyması, kırkyama, giyim, seramik, çini, mefruşat, gitar, İngilizce, Fransızca, pilates, yoga, Latin dansları, spor, dekoratif ev aksesuarları, cam vitray ve resim kursları verildiği görülmektedir.

Şekil 4. Yıldız Hizmet Binası ve Belediye Bahçesi

5.4.1. Esat Pazaryeri ve Özgürlük Meydanı

Çankaya İlçesinde ikamet eden bölge halkının yaklaşık 25 yıldır kullandığı Esat Pazaryerinin, yeniden hem bir pazaryeri hem de bir kent meydanı olarak (5 bin 116 metrekarelik) yerel halkı kullanımına açıldığı görülmektedir. Belediye hizmet biriminin de içinde yer aldığı alanın Özgürlük Meydanı olarak tasarlanan 2 bin 200 metrekarelik bölümünde ise çocuklar için oyun alanları, dinlenme ve spor yapma alanlarının bulunduğu gözlemlenmiştir.

Şekil 5. Esat Pazaryeri ve Özgürlük Meydanı

5.4.2. Sakarya Kent Meydanı

Çankaya Belediyesi'nin Ankara Büyükşehir Belediyesi ile birlikte ortak çalışma çerçevesinde yıllardır Sakarya Caddesi olarak kullanılan kamusal alan niteliğindeki alan Kent Meydanına dönüştürdüğü görülmektedir. Bu dönüşüm kapsamında vatandaşların yoğun olarak kullandıkları Sakarya Caddesi'nde mevcut olan ağaç sayısının 82'ye ulaştığı ve Sakarya Caddesinde ağaçlandırmanın yanı sıra yeni üç havuz, oturma grupları, granit ve bazalt taş döşeli yeni yaya yolları Başkentlilerin hizmetine sunulduğu gözlemlenmiştir. Bölgede ayrıca engelli rampasının da standartlara uygun olarak yeniden düzenlendiği görülmektedir. Bununla birlikte Esnafın yoğunlukla kullandığı Sakarya Caddesinde yer alan yeraltı çöp konteynurlarının da yenilenmiş olduğu görülmekte olup, bu yeraltı çöp konteynurlarının su sızdırmayan özelliği ile dikkat çektiği söylenebilir. Su sızdırmaması ve yeraltında olması nedeniyle hijyenik özelliklere sahip olan konteynurlarda biriken çöpler, çok amaçlı çöp toplama aracında otomatik vinçler sayesinde toplanmakta olduğu ifade edilebilir. Aynı zamanda el değmeden ayakla açılan kapakların da vatandaşlara büyük kolaylık sağlamakta olduğu görülmektedir. Sakarya Caddesi için Büyükşehir ve Çankaya Belediyesi'nin ortak çalışması ile sağlanan bu hizmet kentlerde yaşam kalitesini sağlamanın ölçütlerinden biri olan "yaşanabilirlik" kavramını akla getirmektedir. Burada, insanların güvenliklerinin sağlanabilmesi ve sosyal çeşitlilikle uyumun elde edilmesi için sunulan hizmet ve fırsatlara eşit şartlarda erişimin sağlanmasına imkân veren kent mekânları ve hizmetlerin belirleyici olduğu görülmektedir¹¹.

Şekil 6. Sakarya Kent Meydanı

¹¹ "Google Gizlilik Politikası", son güncelleme https://www.researchgate.net/publication/341089302_Kentsel_Yasam_Kalitesi_Ozel_Ihtisas_Komisyonu_Raporu

5.4.3. Çankaya Evleri Hizmeti

97 branşta, meslek edindirme ve hobi kurslarının açıldığı ve her yıl ortalama 9 bin vatandaşın yararlandığı “Çankaya Evleri”ne, Türkkonut, Ümitköy, Çayyolu Cebeci, Bayraktar ile 5 yeni Çankaya Evinin daha eklendiği görülmektedir. Ayrıca fiziki koşulları iyileştirilen, malzeme ve kurs ilavesi yapılan 22 merkezle daha çok Çankayalıya hizmet verilmesi planlandığı görülmektedir. Çankaya Belediyesi'nin bölge halkına sunduğu bu hizmetin kentsel yaşam kalitesine katkısı ise, her yaşa hitap etmesi ve bölgede yaşayan kişilerin gelişimine olumlu katkı sunmasıyla bununla birlikte içerisinde yer alan hobilerin kişilerin hem bedensel hem de zihinsel açıdan gelişmesine aracı olması olduğu söylenebilir.

Şekil 7. Çankaya Evleri

5.4.4. Sağlık Kartı Hizmeti

Mutlu olmak için sağlık şart düşüncesi ile Çankaya Belediyesi, 7 Nisan Dünya Sağlık Günü'nde yaşam kalitesine olumlu yönde katkı olarak başlattığı proje kapsamında, Çankaya'da yaşayan her vatandaşa, özel sağlık kuruluşlarında yüzde 50'ye varan indirim sağlayan "Sağlık Kart" uygulamasını hayata geçirdiği görülmektedir. Bu kapsamda Çankaya Belediyesinin “Sağlık Kart” projesine katılan 40

özel sağlık kuruluşunun, Çankayalılara muayene, tahlil-tetkik ve tedavi masraflarında indirim uygulayacağı ifade edilmektedir.

Bildiğin üzere yaşam kalitesi kavramının bileşenlerinden biri; bireysel iyi olma hali diğeri de kentsel yaşam kalitesidir. Bireysel iyi olma hali ile ilişkili kuramsal bakış açıları ise çeşitlilik göstermektedir. Bu konudaki ilk görüşler batı tarihinde Aristo'ya kadar uzanmaktadır. Aristo'ya göre iyi olma hali sadece bizim sahip olduklarımızla değil yaptığımız eylemlerle ortaya çıkmaktadır. Aristo, mutluluğu iyi yaşam ve iyi eylemlerle açıklamakta, mutluluk eylemini "Eudaimonia" terimiyle tanımlamaktadır. Bu terim, içe nüfuz eden iyi ruhsal durum halini veya sağlıklı, mutlu ve varlıklı olmayı içeren iyi oluş halini yansıtmaktadır. Aristo 'eudaimonia' (mutluluk) açıklarken zenginliğin ve sağlığın ancak mutluluğa ulaşmada bir araç olduğunu söylemekte, eudaimonia'nın haz, gurur veya para ile doğrudan ilişkilendirilemeyeceğini söylemektedir¹². Bu bağlamda Çankaya Belediyesi'nin uygulamaya koyduğu projeye ilişkin "mutlu olmak için sağlıklı olmak gerekli" düşüncesinin Aristo'nun argümanıya örtüştüğünü de ifade edebiliriz. Bununla birlikte yaşam kalitesinin bileşenlerinden birisi olan bireysel iyi olma hali de İlçe de yaşayan vatandaşlar için daha iyi bir hale geleceği de söylenebilir.

5.4.5. Yaşar Kemal Kültür Merkezi Hizmeti

Belediye'nin bünyesinde açılan Yaşar Kemal'in adını taşıyan kültür merkezinin, atölyeleri ve ev sahipliği yapacağı salon etkinlikleriyle, halkın kültür ve sanat etkinliklerinin hem üreticisi hem de takipçisi olmasını amaçladığı ifade edilmektedir. Cam, resim, dans, pilates, makrome, keçe, takı tasarımı, origami, edebiyat, işaret dili, diksiyon atölye çalışmaları ile Ankara da yaşayan vatandaşlara farklı bir kültür merkezi olarak hizmet verdiği söylenebilir. 7 katlı binanın içerisinde çok amaçlı salon ve 10 farklı bölümün bulunduğu ve 300 kişilik konser salonuna sahip olduğu söylenebilir.

¹² Veenhoven, " İktisat ve Mutluluk", sf.46-51

Şekil 6. Yaşar Kemal Kültür Merkezi

5.4.6. Mülkiye Kültür Merkezi

Mülkiyeliler Birliği'nin Kızılay'ın en işlek caddesi Yüksel'de yer alan tarihi misafirhanesi, Çankaya Belediyesi tarafından yapılan düzenleme ile tam donanımlı bir kültür merkezine dönüştürüldüğü görülmektedir. Kültürel hazine niteliğindeki binanın korunmasını ve geleceğe aktarılmasını amaçlayan çalışma ile binanın aslına uygun şekilde yeniden yapıldığı söylenebilir.

Şekil 7. Mülkiye Kültür Merkezi

5.5. Çankaya Belediyesi'nin Kentsel Yaşam Kalitesini Sağlamaya Yönelik Devam Projelerinden Bazıları¹³

5.5.1. Sağlıklı Sokaklar Projesi

Katılımcı Belediyecilik anlayışını hayata geçiren Çankaya Belediyesi'nin, pilot bölge seçilen Bahçelievler'de bölge halkının görüşleri ile şekillenen "Sağlıklı Sokaklar Projesi"ni yaşama geçirdiği görülmektedir. Metin Oktay Parkı'nda gün boyu süren tanıtım etkinliğine, Bahçelievler sakinlerinin yanı sıra, üniversiteler ve sivil toplum örgütlerinin de katıldığı ifade edilmektedir. Proje için pilot uygulama alanı olarak seçilen Bahçelievler 70, 71 ve 74'üncü sokakların proje çerçevesinde sağlıklı dönüşümünün sunulduğu ve soru yanıtlarla devam eden etkinlikle Çankaya'da sağlıklı, temiz, güvenli ve yürünebilir sokakların oluşturulması için önemli bir atıldığı söylenebilir. Sağlıklı Sokaklar Projesi, Dünya Sağlık Örgütü'nün "Sağlık 2020" temel politikasını oluşturan "Herkes için sağlık, sağlık ve sosyal hizmet politikalarında eşitlik ve yaşam boyu sağlık" ilkesine dayanmaktadır. Projenin temel hedefi ise; temiz, güvenli, yürünebilir sokaklar ve içinde yaşadığı herkesi düşünen sağlıklı bir kent tasarımının oluşmasıdır. Proje, toplu taşımaya erişilebilirliğini kolaylaştırma, kullanılabilirliğini artırma ve bisiklete binmeyi teşvik ile motorlu taşıt trafiğini en aza indirerek, hava kirliliği ve gürültüyü azaltma hedeflerini de içermektedir. Aynı zamanda bu proje ile birlikte Çankaya Belediyesi'nin vatandaşların yaşam alanları için karar alma süreçlerine ve yer oluşturma pratiklerine vatandaşların da katılımını sağlayacak bir imkân oluşturduğu söylenebilir.

¹³ "Google Gizlilik Politikası", son güncelleme <https://www.cankaya.bel.tr/pages/5974/DEVAM-EDEN-PROJELER/>

Şekil 8. Sağlıklı Sokaklar Projesi

5.5.2. Atatürk Kültür Merkezi

Çankaya Belediyesinin Başkente kazandıracığı eser yapı olan Atatürk Kültür Merkezi'nin, 22 bin 500 metrekarelik bir alan üzerine kurulacağı ifade edilmektedir. Uluslararası mimari örneklerden hareketle, seyirci ve sanatçıların tüm ihtiyaçlarına göre tasarlanacak merkezin, orkestra çukuru ve akustiğiyle dünya standartlarına sahip olacağı belirtilmektedir. Bin ve 500 kişilik iki salondan oluşan Atatürk Kültür Merkezi'nin, galeri kullanımlı fuayesiyle de önemli sergilere ev sahipliği yapacağı söylenebilir.

Şekil 9. Atatürk Kültür Merkezi

5.5.3. Bademlidere Kent Ormanı ve Parkı

Çankaya Belediyesi'nin Çankaya'nın yeşil alan ihtiyacını karşılamak üzere, Bademlidere Mahallesinde yer alan yaklaşık 750 bin m² büyüklüğündeki alanı; kendine yeten, bakım maliyetleri düşük, ekolojik döngüleri gözeten; yağmur suyu kullanımını sağlayan, ekolojik binalar barındıran, alternatif enerji kaynakları tesis eden, mevcut bitki ve hayvan habitatının korunmasını içeren sistemlere sahip yeşil alana dönüştürmeyi planladığı görülmektedir. Aynı zamanda Bademlidere Kent Ormanı ve Parkı'nda Yenilenebilir Bitkiler Bahçesi, Tıbbi Bitkiler Bahçesi, Suku- lent Bahçesi, Kaya Bahçesi, Heykel ve Seramik Bahçesi, Gül Bahçesi, Kokulu Bitki- ler Bahçeleri de olacağı ifade edilmektedir.

Şekil 9. Bademlidere Kent Ormanı ve Parkı

ÖNERİLER VE SONUÇ

Kentsel nüfusun artmasıyla hizmet sunumunun yetersizliği, temel kentsel hizmetlere erişilebilirlik, güvenlik, çevresel bozulma, trafik, kamusal alanların azalması ve ticarileşmesi gibi sorunlar daha fazla hissedilmektedir. Kentsel sorun- ların çözümü, bu çözümleri kentsel yaşam kalitesi kavramı çerçevesinde iyileştirme çalışmaları kentsel politikaların merkezine oturmuştur. Ayrıca, kentlerdeki nüfus artışına paralel olarak gelir seviyesindeki artış ve eğitim seviyesinin yükselmesi, kentlilerin yaşam kalitesi beklentisi ve taleplerini de artırmıştır.

Ülkemiz açısından bakıldığında son dönemde ekonomik büyüme ve kent- leşme hızındaki artış yakın seviyelerde ilerlemiş, bu durum hem ihtiyaçlar hem de

beklentiler açısından yaşam kalitesi olgusunu ülkemiz açısından da giderek daha önemli hale getirmiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda ülkemizde kentlerin yaşam kalitesinin artırılmasında kentsel hizmetlere sunumda adalet ve erişilebilirliğin sağlanması, mekânsal planlama ve uygulama boyutunun yeniden düşünülmesi ve kentsel aidiyet ve sahiplenmenin güçlendirilmesinde halkın katılımının artırılması sağlanmalıdır. Bu çalışmanın başlığı göz önünde bulundurularak kentsel yaşam kalitesinin sağlanmasında önemli bir role sahip olan Çankaya Belediyesi özelinde tüm Belediyeler için getirilebilecek önerileri¹⁴ şu şekilde sıralayabiliriz:

Hizmet sunumunda; belediyeler, halkın kaliteli hizmet beklediğinin, bunu yerine getirme görevinin de kendilerine düştüğünün bilincinde olmalıdır. Belediyeler halkın ihtiyaçlarını doğru tespit ederek, hizmetlerini daha verimli yerine getirmelidir. Bunun için, yaşam kalitesi ile ilgili çalışmaları takip edip, bu çalışmaların sonuçlarını, çalışmalarında veri olarak kullanmalıdır. Yurtdışında birçok yerel yönetimin yaptığı gibi, belediyelerin de yaşam kalitesi ile ilgili çalışmalar yapması ve sonuçları halk ile paylaşması gerekmektedir.

Kente ilişkin projeler; Kentsel Yaşam Kalitesini yükseltmek için belediyeler çeşitli ölçeklerde projeler geliştirmelidir. Bunlar büyük kapsamlı kentsel yenileme projeleri, sağlıklı kent projeleri ve kentin ihtiyaç bölgeleri öncelikli olmak üzere rekreasyon alanlarını çoğaltma projeleri olabilir. Katılım olanaklarının artırılması; tüm bu projelerin gerçekleştirilmesi kentte yaşayanların kent yönetimine örgütlü katılımı ile sağlanmalıdır. Belediye başkanları hizmetleri sunarken halkın talep ve şikâyetlerini dikkate almalıdır. Şikâyet ve öneri merkezi ya da düzenli kamuoyu yoklaması gibi farklı teknikler ve uygulamalar kullanılarak sistemli, kurumsal ve düzenli olarak yerel halkın beklentileri öğrenilmelidir.

Eğitim; Kentsel yaşam kalitesinin gelişmesine yönelik, kentlerde özellikle varoşlarda, gecekondu bölgelerinde bireylerin toplumsallaşması, çevreye uyum sağlanması, çevredeki aksaklıkları gidermesi, değiştirmesi yönünde istekli olması için, eğitim çalışmalarının artırılması gerekmektedir. Avrupa Kentsel Şartı'nda sayılan fakat Türk Belediye Yasaları'nda bulunmayan yetkilerin yerel yönetimlere tanınarak, kentsel yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla olanaklar sunulması gerek-

¹⁴ Savaş Yavuzçehre, "Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler", s.204-205.

tedir. Bunun için de, belediye yasaları yenilenirken Avrupa standartlarının tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir. Yasalarla tanınan fakat gelir yetersizliği sonucu uygulanamayan yetkilerin hayata geçmesi için yeterli kaynakların sağlanması gerekmektedir. Kapsamlı ve güvenilir yaşam kalitesi göstergelerinin olabilmesi için Türkiye çapında veri açığı giderilmelidir.

Katılım; Katılım süreçlerinde vatandaşların yaşam alanlarını sahiplenmesi sağlanmalı, bunun için karar alma süreçlerine ve yer oluşturma pratiklerine vatandaşların da katılımını sağlayacak mekanizmalar geliştirilmelidir. Kentsel hizmetlerin sağlanmasında ve bu hizmetlere erişimde, kentsel yatırımlarda adalet ve eşitliğin sağlanması ve yapılacak yatırım planlarında öncelikler yerel inisiyatiflerin katılımıyla belirlenmelidir. Kentteki yaşam kalitesini etkileyecek yatırımlar konusunda kentlilerin fikri alınmalıdır.

Mahalle çevresine ilişkin çalışmalarda kamuoyu görüşlerinin ve eğilimlerinin saptanması ve dikkate alınması amacıyla vatandaşın da oy hakkı olmasına yönelik bir e-katılım, anket, yüz yüze görüşme vb. sistemlerin kurgusu yapılmalıdır. Mahalle de yaşayanların tercihlerine yönelik analizler oluşturulmalı, kentsel yaşam kalitesini geliştirici mahalle eylem planları yapılmalı, ölçülebilir bir mekanizma kurulmalı ve sonuç raporları paylaşılmalıdır.

Kent Konseyleri işleyen bir sisteme dönüştürülmeli ve katılım mekanizmaları güçlendirilmelidir. Kent konseylerinin belediye meclisinin kararlarına katılımının sağlanmasına yönelik oy hakkı oluşturulmalıdır.

Tüm vatandaşları kapsayan bir katılımcılık mekanizması geliştirilmelidir. Çeşitli dezavantajlara maruz kalan ya da kalma riski taşıyan gruplara mensup bireyler ile toplumsal cinsiyete duyarlı hizmet ve katılım politikaları geliştirilmelidir.

Yaşam kalitesi odaklı mahalle eylem planlarının hazırlanmasına ilişkin kılavuz dokümanlar oluşturulacaktır.

Mahallelinin kendi parkını temizlemesi, kendi çiçeğini dikmesi, ağaçların önünde buldukları konut ya da ticari işletme tarafından sahiplenilmesi gibi eylemler aidiyet duygusunu ve mahalle duygusunu geliştirmektedir. Bu çerçevede, peyzaj sorumluluğunun yaşayanlara mikro ölçekte özendirici kampanyalar yoluyla verilmesi sağlanmalıdır.

Kentsel yatırımlar etkin ve sürdürülebilir planlanmalı, yaşam kalitesi ve kent ekonomisi birlikte düşünülmelidir.

Kentlerin bölgesel potansiyellerini ortaya çıkarmaya ve kent vizyonunu oluşturmaya yönelik sektörel analizleri yapılmalı, katılımcı ve kapsayıcı yöntemlerle bireyler bu sürece dâhil edilmelidir.

Kentlerimizin süren sorunlarının çözümlerine ve artan nüfusun yaşam ve mekân kalitesinin yükseltilmesine, ekonominin geliştirilmesine yönelik kalkınma hedefleri doğrultusunda yeni yerleşimlerin nasıl planlanacağı konusunda yeni yaklaşımlar üretilmelidir¹⁵.

Tüm bu öneriler ışığında değerlendirildiğinde, Çankaya Belediyesi'nin gerek 2020-2024 dönemine ilişkin hazırladığı Stratejik Plan'da gerek de Ankara kentinde kentsel yaşam kalitesini artırmak için tamamladığı ve devam eden projelerde belirli ölçüde çalışmalar yaptığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- [1] “Google Gizlilik Politikası”, son güncelleme
- [2] <https://www.cankaya.bel.tr/pages/191/GERCEKLESEN-PROJELER/>
- [3] Google Gizlilik Politikası”, son güncelleme
- [4] <https://www.cankaya.bel.tr/pages/5974/DEVAM-EDEN-PROJELER/>
- [5] “Google Gizlilik Politikası”, son güncelleme https://www.researchgate.net/publication/341089302_Kentsel_Yasam_Kalitesi_Ozel_Ihtisas_Komisyonu_Raporu
- [6] Google Gizlilik Politikası”, son güncelleme
- [7] <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/KentselYasamKalitesiOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf>
- [8] “Google Gizlilik Politikası”, son güncelleme https://www.cankaya.bel.tr/uploads/files/CANKAYA_BELEDIYE_STRATEJIK_PLAN.pdf
- [9] EDAM ve Deloitte Türkiye (2009). Türkiye için bir Rekabet Endeksi, Bölgesel rekabetçilik: Kavramsal Çerçeve, sf.2, İstanbul

¹⁵ “Google Gizlilik Politikası”, son güncelleme https://www.researchgate.net/publication/341089302_Kentsel_Yasam_Kalitesi_Ozel_Ihtisas_Komisyonu_Raporu

- [10] Cevat, Geray (1998). “Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler”, Türk İdare Dergisi, (Yıl 70, Aralık, Sayı 421), s. 326-341
- [11] Keleş, Ruşen (2004). Kentleşme Politikası, (Ankara: İmge Kitabevi)
- [12] Şehircilik Şurası (2017). Komisyon Raporları, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ankara.
- [13] Savaş Yavuzçehre, Pınar. Sülünç Evin Torlak “Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler: Karşıyaka Mahallesi Örneği”. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl/Volume:2 Sayı/Issue 4, s.Güz 2006
- [14] TÜBA (2004). Yaşam Kalitesi Göstergeleri: Türkiye İçin Bir Veri Sistemi Önerisi, Ankara

KONYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ SOSYAL BELEDİYECİLİK HİZMETLERİ

M. Fatih Bilal Alodalı* - İsmail Sevinç**

GİRİŞ

Son yıllarda, kamu yönetiminde yaşanan dönüşümün boyutlarından birisi devletin işlev ve faaliyetlerinde yaşanan değişimlerdir. Sosyal devlet ilkesi uyarınca, sosyal politika uygulamalarında merkezi yönetimle birlikte, yerel yönetimlerde devreye girmişler ve sosyal belediyecilik uygulamaları ön plana çıkmaya başlamıştır.

Ülkemizde son yirmi yıl içerisinde yerel yönetimler alanında yapılan reformlarla bu konulara ilişkin önemli düzenlemeler getirilmiştir. Bu bağlamda 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda belediyelerin etkinlik ve görev alanları önemli ölçüde genişletilmiştir. “Sosyal belediyecilik” kavramı altında tanımlanan “sosyal hizmetlerin” çerçevesi geniş tutularak, belediyeler yalnızca altyapı hizmeti üreten yerel yönetim birimleri olmaktan çıkarılarak, sosyal belediyecilik işlevleri de artırılmıştır.

Sosyal devlet anlayışının yerel düzeyde yansıması olarak da ifade edilebilen sosyal belediyecilik anlayışının, belediyelerin klasik belediyecilik hizmetlerinin yanında halkın sorunlarıyla ilgilenmesi ve onlara çözüm üretmesi düşüncesinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Sosyal belediyecilik yerel düzeyde mahalli ihtiyaçların belediyeler tarafından tespit edilmesi, ihtiyaç sahibi vatandaşların ve

* Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, fatihalodalı@erbakan.edu.tr

** Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, isevinc@erbakan.edu.tr

sosyal risk gruplarının talep ve beklentileri de göz önüne alınarak, politika ve hizmet üretilmesi amacını taşımaktadır.

Sosyal belediyeçilik uygulamaları ile belediyeler; toplumun dezavantajlı kesimlerine, işsizlere, engellilere, ailelere, kadınlara, çocuklara, öğrencilere, gençlere ve meslek edindirmeye yönelik hizmetlerle birlikte iş kurmak isteyen gençlere ve kadınlara yol göstererek onları sosyal hayata kazandıracak faaliyetleri yerine getirmeye çalışmaktadırlar.

1. SOSYAL BELEDİYEÇİLİK

İnsanlık tarihinin hemen hemen her döneminde sosyal sorunlarla karşılaşmış, insanoğlu da bu sosyal sorunları farklı çözüm yolları geliştirerek çözmüş ya da çözmeye çalışmıştır. Bu çözüm yolları da döneme göre, yönetim şekillerine, dini inanca, fikri altyapıya, ideolojiye göre değişmiştir¹.

Sosyal devlet, refah devleti olarak da isimlendirilebilir. 1929 yılında dünya ekonomik buhranı devletin ekonomik sisteme müdahale etmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur. II. Dünya savaşını sonrasında, sosyal devlet anlayışı hızla genişleyerek çoğu ülkede uygulamaya konulmaya başlanmıştır. 1970'li yılların sonlarına kadar dünyada hâkim bir anlayış olarak uygulanan refah devleti anlayışı, 1974 Petrol krizinin de etkisiyle sorgulanmaya başlanmış ve 1980'li yıllarla birlikte, refah devleti anlayışı yerini düzenleyici devlet, hakem devlet, minimalist devlet olarak ifade edilen devletin ekonomik hayata müdahalesinin sınırlandırıldığı bir anlayışa geçiş süreci başlamıştır.

Devlet bir yandan, refah devleti anlayışını terk ederken diğer yandan sosyal devlet anlayışının yansıması olarak toplumdaki dezavantajlı grupların korunmaya devam edilmiştir. Bu bağlamda, devlet farklı sosyal politikaları uygulamaya koyarak, toplumun risk grubu dediğimiz kesimini desteklenmiştir. Sosyal devletin en önemli unsuru olan, sosyal politikalar; toplumda ortaya çıkan sosyo-ekonomik sorunları yok edip, sosyal adalet içinde, genel refah düzeyini artırmak, yaygınlaş-

¹ Esin Şengün ve Çiğdem Akman, *Türkiye'de Sosyal Belediyeçilik*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2020, s. 1.

tırmak ve korumak amacıyla merkezi yönetim veya yerel yönetimler tarafından başvuru düzenleyici ve iyileştirici politikaların bütünü olarak ifade edilebilir ².

Sosyal politikalar iki ayaklıdır. Bir ayağında merkezi yönetim diğerinde ise yerel yönetimler bulunmaktadır. Merkezi yönetimin buradaki rolü sosyal devlet kavramı çerçevesinde, devletle toplum arasındaki bütünleşmeyi güçlendirmektir. Bunu da Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla gerçekleştirmektedir³.

Yerel sosyal politikalar, yerel düzeyde o yörede yaşayanların ve sivil toplum kuruluşlarının da işbirliği ile sosyal hayatın yerel ekonomik ve sosyal gelişmeyle desteklenmesini öngören sosyal politikalarlardır. Sosyal politikalarını yerel düzeyde belediyeler tarafından uygulanması, sosyal devlet anlayışının yerel yönetim birimlerine yansımaları sosyal belediyecilik olarak isimlendirilebilir ⁴.

Sosyal belediyecilik yerel düzeyde mahalli ihtiyaçların belediyeler tarafından tespit edilmesi, o yörede yaşayan ihtiyaç sahibi vatandaşların ve sosyal risk gruplarının talep ve beklentileri de göz önüne alınarak, politika ve hizmet üretilmesi amacıyla taşımaktadır. Risk grubu dediğimiz toplumun dezavantajlı kesimi olarak kabul edilen engelli, yaşlı, yoksul, bakıma muhtaç, sokak çocukları, kadınlar ve gençlerden oluşmaktadır. Belediye toplumun bu kesimine sosyal belediyecilik uygulamaları ile bu grubun sosyal hayata katılımını sağlamak işlevi görmektedir. Sosyal belediyecilik uygulamaları arasında, işsizlere, engellilere, ailelere, kadınlara, çocuklara, gençlere ve meslek edindirmeye yönelik hizmetler sayılabilir.

Şehirlerde hayatlarını sürdüren dezavantajlı grup olarak kabul edilen işsizler, engelliler, madde bağımlıları, evsizler, yaşlılar, kadınlar, çocuklar, yoksullar, kronik hastalar, göçmenler ve altyapı hizmeti elde edemeyerek şehir ve toplumla bütünleşemeyen kesimlere yerel hizmetlerin sunulmasında klasik belediyecilik anlayışı bu hizmetlerin sunulmasında yetersiz kalmış, eleştirilen ve çağın gereksinimini karşılamayan bu anlayışın yerine sosyal içerikli bir belediyecilik anlayışı gelişmeye başlamıştır. Sosyal belediyecilik; belediyeyi, yalnız altyapı hizmetini sunan bir kurum olarak görmemekte, aynı zamanda belde halkının sosyal ve kültürel hayatına katkıda bulunan, bu konuda görev ve sorumluluklar üstlenen bir kurum olarak görmektedir⁵.

² Ali Seyyar, "Yerel Siyasetin Gelişiminde Sosyal Politikaların Önemi", *Yerel Siyaset Dergisi*, 3/25, (2008), s.31.

³ Bilal Eryılmaz, "Sosyal Politikalar (Kapak Soruşturması)", *Sosyal Politikalar Dergisi*, 2 (2007), s. 9.

⁴ Seyyar, "Yerel Siyasetin Gelişiminde Sosyal Politikaların Önemi", s.32.

⁵ Abdullah Çelik, "Sosyal Belediyecilik Anlayışı: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Örneği", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16/1, (2014), s.3.

Sosyal devlet anlayışının yerel düzeyde yansımaları olarak da ifade edilebilen sosyal belediyeçilik anlayışının, belediyelere klasik belediyeçilik hizmetleri yüklenmenin ötesinde, bu kurumları sosyal sorunların çözümünde de doğrudan sorumlu tutmaktadır. Sosyal belediyeçilik, belde halkını sosyalleştirme, sosyal kontrol ve rehabilitasyon; yönlendirme, danışmanlık ve rehberlik hizmeti verme vb. hizmetlerin yerine getirilmesini hedeflemektedir⁶.

5216⁷ ve 5393⁸ sayılı kanunlarla, belediyelere yüklenen sosyal belediyeçilik işlevlerini detaya girmeden maddeler halinde şu şekilde sıralayabiliriz⁹:

- Hemşehri hukuku kapsamında, belediyelerin, hemşehri arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapmakla görevli olduğu vurgulanmıştır.
- Belediyelerin görev ve sorumlulukları genişletilerek, bu yerel yönetim birimleri eğitim, sağlık, sosyal yardım, kültür, ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi gibi geniş bir alanda yetkili ve görevli kılınmıştır.
- Toplumdaki tüm dezavantajlı gruplar için her türlü sosyal ve kültürel hizmeti yerine getirebilmesi,
- Yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak,
- Meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek,
- Engellilere yönelik hizmet verecek “engelli hizmet birimleri” kurulması, (Kanun bu hizmeti diğer belediyelere değil, büyükşehir belediyelerine görev olarak vermektedir.)
- Büyükşehir Belediyeleri ve nüfusu 50.000’i geçen belediyeler çocuklar için koruma evleri açabilmeleri,

⁶ Akdoğan, “Sosyal Belediyeçilik”, s.44-45.

⁷ 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, son güncelleme 10 Ocak, 2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5216&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>.

⁸ “5393 Sayılı Belediye Kanunu”, son güncelleme 10 Ocak, 2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>,

⁹ Eryılmaz, *Kamu Yönetimi*,s.151-154, Yıldırım ve Göktürk, “Toplumsal Sorunların Çözümünde Yeni Belediyeçilik Anlayışı: Sosyal Belediyeçilik Yaklaşımı”, s. 243-247, Tuncay Güloğlu ve Muharrem Es, “Yerleşen Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler”, 1. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 2008, s.261-262.

- Yine aynı şekilde hem Büyükşehir belediyeleri hem de nüfusu 50.000'i geçen belediyelerin kimsesiz kadınlar için koruma evleri açabilmeleri,
- Belediyeler, hizmet sunumunda özürlü, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemleri beldenin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özelliklerini de dikkate alarak uygulamaları,
- “Meslek ve beceri kazandırma” hizmetlerini yapma veya yaptırma görev ve sorumluluğu gereği açılacak mesleki kurslar açılabilmesi,
- Gıda yardımında bulunabilmek amacıyla, gıda bankası adı altında birimler oluşturulabilmesi,
- Belediyelerin görev ve sorumluluk alanlarına giren konularda, özürlü dernek ve vakıfları ile işbirliği içerisinde onların sorunlarının çözümüne katkıda bulunabilmeleri (m.75)
- Büyükşehir belediyesinin giderleri içinde “Dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile özörlörlere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar” için ayrılan ödenekler düzenlenmesi” gerektiği kanunda ifade edilmiştir.

Sosyal Belediyecilik hizmetlerinin yöneldiği kesimler ve alanlar şu şekilde sıralanabilir¹⁰:

- İşsizlere yönelik hizmetler
- Engellilere yönelik hizmetler
- Ailelere (Aile Danışma Birimleri) Yönelik Hizmetler
- Kadınlara Yönelik Hizmetler
- Çocuklara Yönelik Hizmetler
- Sokak Çocuklarına Yönelik Hizmetler
- Sokakta Çalışan Çocuklara Yönelik Hizmetler
- Gençlere Yönelik Hizmetler
- Yaşlı ve Bakıma Muhtaç kimselere yönelik hizmetler
- Yoksul ve kimsesizlere yönelik hizmetler

¹⁰ Uğur Yıldırım ve İsmail Göktürk, “Toplumsal Sorunların Çözümünde Yeni Belediyecilik Anlayışı: Sosyal Belediyecilik Yaklaşımı”, 1. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu. Sakarya, 2008, s. 248-252.

- Meslek Edindirmeye yönelik hizmetler

Belediyelerin gerçekleştirdiği sosyal belediyeçilik uygulamaları ise genel olarak şu şekilde sıralanabilir¹¹;

- İhtiyaç sahibi kadınlar, kimsesizler, sokak çocukları ve kimsesizlerin barınma ve beslenme ihtiyacının karşılanması
- Giyecek, yakacak, ilaç, eğitim (kırtasiye) gibi maddi yardımlarda bulunmak,
- İhtiyaç sahibi çocuklara, çocuk yuvası ve kreş yapmak,
- Yaşlılara yönelik hizmetlerde bulunmak, (Huzurevi, yaşlı hizmet birimi)
- Sağlık merkezleri, sağlık ocakları ve gezici sağlık otobüsleri gibi araçlarla sağlık hizmeti sağlamak,
- Kültür-sanat-spor tesisleri kurma, kültür merkezleri ve kütüphaneler oluşturma,
- İhtiyaç sahiplerine sıcak yemek temin etme ve aş evleri kurmak,
- Tanzim satış mağazaları ve belediye ekmek fabrikaları kurmak,
- Engellilere yönelik olarak hayatlarını kolaylaştırıcı faaliyetlerde bulunmak, (ulaşım, kaldırımlar, sosyo-kültürel ortamlar gibi)
- Beceri ve meslek edindirme kursları açmak
- İş kuracak kadın ve gençlere yönelik danışmanlık ve rehberlik hizmeti vermek,
- Ucuz konut alanları sağlanmasında ve ucuz konutların yapımında yol gösterici olmak,
- Sivil toplum kuruluşları ve diğer toplumsal kuruluşlarla, dayanışma ve yardımlaşmayı geliştirmek için işbirliği yapmak,

Bilindiği üzere 2004 ve 2005 yıllarında çıkarılan 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, yerel yönetim birimlerine çok önemli görevler yüklemiştir. Belediyelerin görevleri sayma yöntemi (taadi ilkesi) ile sınırlı olmaktan çıkarılarak genel yetki ve yetki ilkesi doğrultusunda genişletilmiştir¹².

¹¹ Akdoğan, “Sosyal Belediyeçilik”, s.45.

¹² Bilal Eryılmaz, *Kamu Yönetimi*, Ankara: Okutan Yayıncılık, 2008, s.152.

Büyükşehir belediyeleri ile büyükşehir belediyesi sınırları içinde bulunan ilçe belediyelerinin görevleri ise 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7. maddesinde yer almaktadır¹³.

7. madde incelendiğinde kanunun, tıpkı diğer belediyelerde olduğu gibi, hem büyükşehir belediyelerine hem de büyükşehirler içindeki ilçe belediyelerine işsizliğin önlenmesi ve istihdamın artırılmasına yönelik doğrudan bir görev vermediği görülmektedir. Ancak yine 7. madde de yer alan bazı görevlerin bu belediyeler ile işsizlik ve istihdam arasında bir ilişkinin kurulmasını sağladığını söylemek mümkündür. İlgili kanunun 7/v maddesinde; “sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlet-tirmek” hükmüne yer verilmektedir¹⁴.

Belediyeler artık yalnızca altyapı hizmetleri sunan birimler halinde çıkarılarak, sosyal, kültürel, ekonomik alanlarda da önemli faaliyetler gösterebilecektir. Bu bağlamda, belediyeler sosyal hizmet ve sosyal politika üretiminde bulunarak, dezavantajlı grup olan; engelli, yaşlı, kimsesiz, yoksul, kadın, çocuk gibi kesimlere hizmet sağlayarak, belli ölçüde de olsa sosyal patlamayı önleme işlevi görecektir.

Belediye Kanunlarında sosyal hizmetlere ilişkin yetki ve görevler; sosyal hizmet ve yardım, konut, kültür ve sanat gençlik ve spor, kadın ve çocuklar için koruma evleri, özürülüler merkezi, yoksul ve ihtiyaç sahibi, kimsesiz ve özürülülere yönelik sosyal hizmet ve yardımlar, öğrencilere burs verilmesi, meslek ve beceri kazandırma, hemşehriler arasında sosyo-kültürel ilişkilerin geliştirilmesi şeklinde sıralanabilir. Belediyeler, sosyal hizmetlere ilişkin faaliyetlerinde kamu ve özel sektör kuruluşlarıyla, sivil toplum kuruluşlarıyla ve yurtdışı kuruluşlarıyla birlikte ortak proje hazırlayabilecekleri belediye kanununda belirtilmiştir¹⁵.

¹³ 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, son güncelleme 10 Ocak, 2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5216&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>,

¹⁴ Osman Nacak, “Türkiye’de İstihdamın Artırılmasına Yönelik Belediyelerin Faaliyetleri Üzerine Bir Analiz”, IV. International Entrepreneurship, Employment And Career Congress, 17-20 October 2019 Bodrum, s. 248.

¹⁵ Eryılmaz, “Sosyal Politikalar (Kapak Soruşturması)”, s. 9.

2. KONYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ SOSYAL VE KÜLTÜREL BELEDİYECİLİK UYGULAMALARI

Konya Büyükşehir Belediyesi sosyal ve kültürel belediyeçilik faaliyetlerini kurumsal düzeyde farklı daire başkanlıkları ve müdürlükler eliyle yürütmektedir. Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Sağlık ve Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı, Gençlik ve Spor Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı ve başkanlıklar bünyesinde faaliyet yürüten ilgili müdürlükler faaliyetlerini yürütmektedir ¹⁶.

2.1. Sosyal Belediyeçilik Faaliyetleri

İlgili Genel Sekreter Yardımcılığına bağlı olarak görev yapan Sağlık ve Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı'na Bağlı Birimler:

- Aile ve Toplum Hizmetleri Şube Müdürlüğü
- Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Şube Müdürlüğü
- İdari Hizmetler Şube Müdürlüğü
- Sosyal Hizmetler Şube Müdürlüğü
- Şehit ve Gazi Hizmetleri Şube Müdürlüğü

Başkanlığın faaliyet alanları ise;

- Yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yapmak, bunlarla ilgili veri tabanı oluşturmak
- Başkanlık makamınca oluşturulan değerlendirme komisyonunca belirlenen, öksüz, yetim, şehit ve gazi çocukları ile başarılı, ihtiyaç sahibi öğrencilere eğitim yardımı yapmak, ihtiyaç sahiplerine, engellilere, yaşlılara, muhtaçlara, yoksullara, dar gelirlilere ayni ve nakdi yardımda bulunmak
- Gıda bankacılığı yapmak, işletmek işlettirmek,
- Belediye yemekhanesini işletmek, işlettirmek,

¹⁶ Konya Büyükşehir Belediyesi, Kurumsal Yapı”, son güncelleme 11 Ocak, 2022, <https://www.konya.bel.tr/kurumsalyapi.php>

- Engellilerle ilgili yaşamı kolaylaştırıcı her türlü çalışmayı yapmak, yaptırmak engelliler merkezi kurmak, kurdukmak işletmek işlettmek örenler, organizasyonlar, sosyal etkinlikler alanındaki faaliyetlerini yürütmektedir.

2.1.1. Sağlık İşleri Şube Müdürlüğü

Şube Müdürlüğü; şehir sınırları içinde yaşayan insanların sağlığını dolaylı ve dolaysız olarak etkileyecek olumsuzluklar hakkında ilgili mevzuatların verdiği yetkiler dahilinde önlem alınması ve giderilmesine yönelik çalışmalar yapmak, koruyucu sağlık hizmetleri vermek, bu anlamda projeler geliştirmek ve bunları hayata geçirmek için çalışmaktadır. Bu amaçla var olan Sağlık İşleri Şube Müdürlüğü, merkezde 1 Doktor, 1 Hemşire, 1 Ebe ve Derebucak ilçesinde de 1 Ebe ve 6 geçici görevde olan personel ile toplam 10 personelle hizmet vermektedir. Kurum Tabipliği, Büyükşehir belediyesinin tüm memur ve bakmakla yükümlü okluğu aile fertleri ile tüm işçileri kurum tabipliğine gelerek muayene olmaktadır ¹⁷.

SAĞLIK HİZMETLERİ	Yıl/ Kişi Sayısı			
	2017	2018	2019	2020
Tedavi ve Muayenesi Yapılanlar	4.650	5.157	2.523	2.018
Enjeksiyon, Pansuman ve Tansiyon ölçümü	1.693	930	1.358	495
Muayenesi yapılan fakir aile	3.075	2.406	2.147	1.039
Türk ve mülteci ihtiyaç sahibi kişilere verilen toplam ilaç kutu sayısı	-	-	-	3.425
Atölye Personeli Muayenesi	109	50	2	0
Derebucak ilçesi (Tansiyon, Enjeksiyon ve Pansuman) Hizmetleri	1.117	1.168	605	747
Toplam	10.644	9.711	6.635	

Kaynak: Konya Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu 2017:s. 252; 2018: s.207; 2019: s.268; 2020: s.287

¹⁷ “Konya Büyükşehir Belediyesi, 2018 Yılı Faaliyet Raporu”, son güncelleme 11 Ocak, 2022, <https://www.konya.bel.tr/kurumsalayrinti4.php?i d=125>, s. 207.

Konya Büyükşehir Belediyesi olarak Sosyal Belediyecilik alanında yaptığı önemli faaliyetlerden biri olan ve 25 Ağustos 2004 tarihinde Konya halkının en acı gününde; bir yakını kaybettiği anda yanında olabilmek amacıyla kurulmuş 188 Alo Cenaze hizmetlerinde;1 Baş Şoför, 15 Şoför toplam 16 personel olarak hizmet verilmektedir. Yakınlarını kaybeden vatandaşlara, cenazelerini evlerinden veya sağlık kuruluşundan alarak camiye, oradan da mezarlığa götürülmesi hizmetini kapsamaktadır. 188 telefon numarası ile birimizden destek isteyen, sosyal güvencesi olsun olmasın Konya'da ikamet eden tüm vatandaşların faydalanabildiği, Konya il sınırları içerisinde cenazelerin ücretsiz nakillerini gerçekleştirilmektedir (14.08.2017 tarihi itibarıyla bu hizmet Çevre Koruma Daire Başkanlığına devir edilmiştir) ¹⁸.

2020'de 188 Alo Cenaze hizmetleri, 2.271 kişinin cenazelerini evlerinden veya sağlık kuruluşundan alarak camiye, oradan da mezarlığa götürülmesi hizmetini yerine getirmiştir.

2.1.2. Sosyal Hizmetler Şube Müdürlüğü

Herhangi bir sebeple sosyal veya ekonomik muhtaçlıklarla karşılaşan kişilere ve ailelere fayda sağlamak, destek olmak, insan haysiyetine uygun yaşayış düzeyinin gerçekleşmesine katkı da bulunmak hedefine yönelmiş hizmetleri yerine getirmekle görevli olan Sosyal Hizmetler Şube Müdürlüğü 2017 yılında; bir Şube Müdürü ve 70 Personel ile hizmet verirken bu sayı 2018 yılında bir Şube Müdürü ve 49 Personel ile yerine getirilmektedir.

Sosyal Hizmetler Şube Müdürlüğü kendisine; kişi, grup ve toplulukların yapı ve şartlarından doğan ya da kendi denetimleri dışında meydana gelen bedeni, zihni ve ruhi eksikliği gidermek; herhangi bir sebeple sosyal veya ekonomik muhtaçlıklarla karşılaşan kişilere ve ailelere fayda sağlamak, bu problemleri çözümlenmek; insan haysiyetine uygun yaşayış düzeyinin gerçekleşmesine katkı da bulunmak; insan kaynaklarını geliştirmek, hayal standartlarını iyileştirmeyi ve yükseltmeyi temel hedef noktası olarak almıştır.

Çağımızın gerekliliği sosyal hizmetler, dezavantajlı birey, grup ve ailelere, gereken yardımı gerçekleştirir. Küreselleşmenin etkisi ile ortaya çıkan sorunları ön-

¹⁸ "Konya Büyükşehir Belediyesi, 2017 Yılı Faaliyet Raporu", son güncelleme 12 Ocak, 2022, <https://www.konya.bel.tr/kurumsalayrinti4.php?id=125>, s.252.

gören ve bunlarla mücadele eden sosyal hizmetler yeni kaynaklar üreterek toplumu sosyo-ekonomik yönden geliştirmeyi hedeflemektedir.

Sosyal Hizmetlerin Amacı; kişilerin birbirleriyle ve sosyal çevreleri ile iletişimini güçlendirmek, toplumsal bütünlüğü sağlamaktır. İnsan şeref ve haysiyetine yararış eğitim, danışmanlık, bakım, tıbbi ve psiko-sosyal rehabilitasyon alanlarında devlet veya gönüllü-özel kuruluşlar tarafından sistemli bir şekilde ifa edilen hizmet ve programlar yürütülür.

- Muhtaçlara Yardım Fonu (Nakdi Yardım):

Konya Büyükşehir Belediyesi 17.07.1995 tarih ve 31'nolu Belediye Meclisi Kararı ile muhtaçlara yardım fonu kurulmuştur. Muhtaçlara yardımı bürosu iki personel ile hizmet vermektedir. Sosyal yardımlar bu fon aracılığı ile yapılmaktadır. Fon maddi yönden sadece belediye bütçesine bağlı iken 27.06.1997 tarihinden itibaren bağış alınmaya başlanmıştır. Yıl içerisinde fona gelen müracaat dilekçeleri fon yönetim kurulu tarafından değerlendirilerek ihtiyaç sahiplerinin genel ihtiyaç, barınma, fatura, tedavi ve eğitim gibi yardımları karşılanmaktadır Ayrıca yolda kalan vatandaşların otobüs veya tren biletleri de bu birim tarafından karşılanmaktadır ¹⁹.

Muhtaçlara Yardım Fonu	Yıl/ Kişi			
	2017	2018	2019	2020
Faaliyet				
Genel İhtiyaçlara karşılık	714	764	720	282
Engelli Yardımı	215	240	236	26
Fatura Yardımı	43	54	84	1.959
Eğitim Yardımı	220	302	262	95
Sağlık Yardımı	13	15	66	50
Yolcu Ücreti	263	294	328	89
Barınma Yardımı	23	29	35	49
Afet Yardımı	25	27	42	2.220
Evlilik Yardımı	17	31	31	7
Asker (Harçlığı) Yardımı	2	8	10	1
TOPLAM				

Kaynak: Konya Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu 2017: 256; 2018: 208; 2019:265; 2020:280

¹⁹ “Konya Büyükşehir Belediyesi, 2017 Yılı Faaliyet Raporu”, son güncelleme 12 Ocak, 2022, <https://www.konya.bel.tr/kurumsalayrinti4.php?id=125>, s. 255.

- Sosyal Kart Araştırma Bürosu:

Konya Büyükşehir Belediyesi çatısı altında ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını karşılamaları için ve standart yardımlardan ziyade kendi ihtiyaçlarını kendilerinin anlaşmalı marketlerden onurlu bir şekilde almalarına olanak sağlayacak olan “Sosyal Kart Araştırma Büro Şefliğinde 2017 yılında 5 Memur,15 Belediye Hizmet Personeli ile toplamda 20 personel ile hizmet vermekte iken 2018 yılında 3 Memur,15 Belediye Hizmet Personeli ile toplamda 18 personel ile hizmet vermeye devam etmektedir.

Belediye, kendisi gelemeyecek durumda olanların komşusu, yakını veya mahalle muhtarı vasıtası ile yardım talebinde bulunan kişinin talebinin ilgili birim tarafından, durumunun aciliyetine göre gerekli araştırma yapılarak en kısa sürede durumu değerlendirilip, karara bağlanmaktadır²⁰.

Sosyal yardım müracaat bürosu; ihtiyaç sahibi ailelerin sisteme kayıtlarını kontrol ederek, yardım kayıtları sistemde olmayan ve yardım müracaat kriterleri olarak belirlenen: sosyal güvencesi olmayan, evde çalışma gücü olmayan, eve gelir getiremeyen, il ve ilçe sosyal yardımlaşma vakıflarından, ilçe belediyelerinden yardım almayan kişi ve ailelerin yardım müracaat işlemleri yapılarak, kendilerine müracaat formu vermekle görevlidir.

Sosyal yardım müracaatı; Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığına veya ilgili birimlerine muhtarlıklar, çeşitli sivil toplum kuruluşları, vatandaşlar tarafından bildirilen ya da şahsen dilekçe ile ihtiyaçları olduklarını beyan edenler kuruma başvurarak sistemde öncelikle kaydı olup olmadığı kontrol edilmekte, kayıtlı ise durumu yeniden güncellenmekte, yeni kayıt ise, tahkikat ekiplerince ailelerin verdiği adrese bizzat ziyaret edilerek tahkikatları yapılmaktadır.

Değerlendirme; yapılmış olan tespitler neticesinde ailenin, Belediyenin ilgili yönetmelik hükümlerine göre faaliyet gösteren değerlendirme komisyonu kararı doğrultusunda durumuna göre “Yardım Kararı” verilerek yardım yapılmaktadır.

²⁰ “Konya Büyükşehir Belediyesi, 2017 Yılı Faaliyet Raporu”, son güncelleme 12 Ocak, 2022, <https://www.konya.bel.tr/kurumsalayrinti4.php?id=125>, s. 257.

Yardım kararı verilmiş olan aileler belirli periyotlarla ziyaret edilip bilgi güncellemeleri yapılmakta, ekonomik durumları düzeldiği şekilde değerlendiren aileler ise “Kapsam Dışı” olarak değerlendirilmektedir.

- Sosyal Kart Uygulaması:

Sosyal Kart uygulaması, Konya Büyükşehir Belediyesi her alanda teknolojik gelişmelere uygun olarak halkına sunduğu yeni hizmetlerden bir diğeridir. Sosyal alanda da sürekli olarak insanların ihtiyaçlarını onları rencide etmeden daha güzel bir şekilde nasıl karşılırsınız sorusunun cevabı olarak ortaya çıkan bu proje Türkiye’de bir ilki gerçekleştirmiştir. İhtiyaç sahibi olduğu tespit edilen ailelerin, gıda temizlik ve kırtasiye yardımlarını, tercihleri doğrultusunda almalarına imkân sağlayan ve insan onuruna yakışan modern bir uygulama olarak 14.07.2010 tarihinden kullanılmaya başlamıştır.

27.11.2012 tarihinde Sosyal Kart, Türk Patent Enstitüsünden “Kişisel Sosyal Kart” marka tescili alınmıştır. Kişisel Sosyal Kart ve Sosyal Kart olmak üzere iki ayrı şekilde kullanılmaktadır. Kullanılan Sosyal kartların güvenliği için; ihtiyaç sahibinin kimlik bilgileri, T.C. kimlik numarası ve yüklenilen sanal TL miktarı kart içerisine yüklenmektedir Bundan dolayı kart sahibi kişiler haricinde kartın kullanılmasına izin verilmemektedir.

Kişisel Sosyal Kart sürekli kullanıma açık olup, ihtiyaç sahibi vatandaşlar kartlarını kullanarak her ay alışveriş yapabilmektedirler. Kişi başı olarak 75 TL alışveriş imkânı sağlayan kartlar, 2 kişilik ailelerde 90 TL, üç kişilik ailelerde 120TL, dört kişilik ailelerde 160 TL, beş kişilik ailelerde 200 TL, altı ve daha fazla nüfusa sahip olan aileler için 240 TL imkân sağlanmıştır.

Kişisel Sosyal Kartı ile alışverişini yapamayacak durumda olan vatandaşların alışverişleri personel yardımı ile yaptırılmaktadır. Ekmek fişlerini almaya gelemeyen vatandaşların ekmek fişleri de personel tarafından evlerine ulaştırılmaktadır. Konya Büyükşehir Belediyesi, mücavir alan sınırları içinde yaşayan vatandaşlarından herhangi bir geliri olmayan ve çalışabilecek düzeyde gücü bulunmayan ihtiyaç sahibi ailelere yönelik sosyal projeler de üretmiştir. Bu ailelere ayrıca Ekmek Yardımı, Ön Ödemeli Su Kartı Yardımı, El Kart Yardımları da yapılmaktadır.

Sosyal Kartlarla Yapılan Yardımlar		Yıl/ Kişi Sayısı			
Hizmet	Kart Türü	2017	2018	2019	2020
Sosyal Kart	Kişisel Sosyal Kart	5.361	5.367	6.086	9.653
	Sosyal Kart	6.053	82	161	-
Su Ödeme	Su Kartı (Su Parası ödemesi) Aile Sayısı	1.647	1.866	1.412	1.513
Ulaşım	Elkart (Sosyal Kart Sahipleri) (Hesap Edilen Bedel Kişiye Ödeme Yapılmı- yor) Aylık 40 Kontör Yükleniyor	1.893	2.292	-	-

Kaynak: Konya Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu 2017: 258; 2018: 210; 2019:266; 2020:282.

Sosyal Su Kartı ile ihtiyaç sahibi ailelere Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 11.06.2012 tarih ve 352 sayılı kararına istinaden su yardımı, ön ödemeli su kartı aracılığıyla, bir kişilik aileye 3, iki kişilik aileye 6 olacak şekilde 5 ve üzerindeki ailelere de 15 metre küp su yardımı yapılmaktadır. Su bedeli ön ödemeli kartlara aylık yüklemeler yapılarak kullanılmaktadır.

- Ekmek Yardımı

Vatandaşlarının yaşlı, hasta, evde bakıma muhtaç olduğu tespit edilerek rencide etmeden kendilerine en yakın bakkal, marketlerle ve ekmek satış büfeleri ile anlaşma yapılarak, belirlenen bu yerlerden, Belediye tarafından veriden barkot ile ekmek yardımlarını almaktadırlar. Ekmek yardımları ailenin nüfus oranına göre belirlenmektedir. İhtiyaç sahibi ailelere ekmek yardımı projesi kapsamında Karatay, Selçuklu ve Meram bölgesinin tamamında ekmek yardımı çalışmaları yürütülmektedir²¹.

Sosyal Kart Bürosu 2017 yılında toplam 3.879 aileye 2.499 445 adet ekmek yardımı yapılmış, 2018 yılında 3.795 aileye toplam 2.733.530 ekmek dağıtımı yapılmıştır. 2019 yılında ihtiyaç sahibi ailelere ekmek yardımı yapılmaya devam edilmiştir. Yardım müracaatında bulunan 15.713 vatandaşın evlerinde tahkikatları tamamlanmış; ekmek fişi almaya gelemeyen ve alışverişlerini yapamayan ailelerinde bu ihtiyaçları sosyal kart büro personeli tarafından sağlanmıştır. 2020 yılında

²¹ "Konya Büyükşehir Belediyesi, 2017 Yılı Faaliyet Raporu", son güncelleme 12 Ocak, 2022, <https://www.konya.bel.tr/kurumsalayrinti4.php?id=125>, s.257.

ekmek yardımı müracaatında bulunan ihtiyaç sahibi 55.960 aileye toplamda 3.873.441 adet ekmek yardımı yapılmıştır. Ekmek yardımı yapılan aile sayısı aylık ortalama olarak 4.663 aileye tekabül etmektedir. Yıllık ekmek yardımı için 3.789.954, 72 TL ödenmiştir. Ayrıca ekmek fişi almaya gelemeyen ve alışverişlerini yapamayan 232 ailenin ihtiyaçları büro personeli tarafından sağlanmıştır²².

Sosyal Kart Araştırma Bürosu	Yıl/ Kişi	
	2017	2018
Sosyal Kart Araştırma Bürosu Tahkikat	56.100	51.998
Dağıtılan Kişisel Sosyal Kart	2.605	1.861
Bilgisayara Girilen Evrak Sayısı	35.717	45.940
Müracaatlar ve görüşmeler Ekmek-Sosyal Kart	26.452	29.695
Sosyal Kart Araştırma Bürosu Tahkikat Sayıları	15.136	12.925
Alışveriş yaptırılan Aile Sayısı	119	94
Ekmek Fişi Dağıtılan Yaşlı Aile	154	173
Hava Şartları Nedeniyle Konaklama Sağlanan	58	98

Kaynak: Konya Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu 2017: 257; 2018: 209

- Evde Berber/Kuaför Hizmeti

Konya Büyükşehir Belediyesi 23.09.2016 tarihinde almış olduğu karar ile evinden çıkamayacak kadar yaşlı, engelli ve bakıma muhtaç erkeklere konusunda uzman bir berber personel tarafından tıraş hizmeti (saç- sakal) verilmektedir. Konya Merkez Selçuklu-Karatay-Meram ilçelerinde ikamet eden yaşlı vatandaşlar için oluşturulan 221 15 10 irtibat numarasını arayarak tıraş hizmeti alınmaktadır. 2017 yılında 203, 2018 yılında 132, yaşlı ve engelli vatandaşa bu hizmet verilirken, bu hizmetin başladığı 23.09.2016 tarihinden bugüne kadar 549 yaşlı ve engelli vatandaşa tıraş hizmeti verilmiştir.

²² “Konya Büyükşehir Belediyesi, 2019 Yılı Faaliyet Raporu”, son güncelleme 12 Ocak, 2022, <https://www.konya.bel.tr/kurumsalayrinti4.php?id=125>, s. : 265; “Konya Büyükşehir Belediyesi, 2020 Yılı Faaliyet Raporu”, son güncelleme 11 Ocak, 2022, <https://www.konya.bel.tr/kurumsalayrinti4.php?id=125>, s.280.

2.1.3. Engelliler Şube Müdürlüğü

Engelliler Şube Müdürlüğü, Konya Büyükşehir Belediyesi bünyesinde 03.11.2005 tarihinde ilimizdeki tüm engelli vatandaşlara hizmet vermek amacı ile kurulmuştur. İhtiyaç sahibi ailelerin tespit edilmesi, ihtiyaçlarının giderilmesi için bir şube müdürü ve altı personel ile hizmet verilmektedir.

2017 yılında 2.739 engelli aile yardım müracaatında bulunmuştur. İhtiyaç sahibi olduğu tespit edilen 215 engelliye nakdi yardım ve 580 engelli aileye aynı olarak 1. Derece 2. Derece ve tek yardım şeklinde sınıflandırılarak toplam 795 engelliye destek sağlanmaktadır. Ortopedik engellilere akülü ve tekerlekli araba yardımı hizmeti verilmiştir. Konya ilindeki engelli öğrencilere eğitim yardımı hizmeti verilmektedir: Büyükşehir sınırları içinde bulunan ilkokul, ortaokul ve liselerde öğrenim gören kendisi %40 ve üzeri engelli olan 2943 öğrenci eğitim yardımı almışlardır²³.

2018 yılında 666 engelli aile yardım müracaatında bulunmuştur. İhtiyaç sahibi olduğu tespit edilen 240 engelliye nakdi yardım ve 666 engelli aileye aynı olarak 1. Derece 2. Derece ve tek yardım şeklinde sınıflandırılarak toplam 906 engelliye destek sağlanmıştır²⁴.

2019 yılında Engelliler Şube Müdürlüğü'ne toplam 2.753 kişi, 2020 yılında ise 3.674 kişi iş ve işlemler yaptırmıştır. SGK kapsamında olmayan ihtiyaç sahibi ortopedik engellilere; akülü tekerlekli araba ve tekerlekli sandalye yardımında bulunmaktadır. Sosyal güvencesi bulunanlara ise gerekli bilgilendirme yapılarak SGK'ya yönlendirilmektedirler. Belediye %40 ve üzeri Sağlık Kurulu Raporunu beyan etmeleri halinde engelli vatandaşlarına Toplu Ulaşım imkânlarından ücretsiz olarak yararlandırmakta ve su kullanımında %50 indirim uygulamaktadır.

²³ "Konya Büyükşehir Belediyesi, 2017 Yılı Faaliyet Raporu", son güncelleme 12 Ocak, 2022, <https://www.konya.bel.tr/kurumsalayrinti4.php?id=125>, s.262.

²⁴ "Konya Büyükşehir Belediyesi, 2018 Yılı Faaliyet Raporu", son güncelleme 11 Ocak, 2022, <https://www.konya.bel.tr/kurumsalayrinti4.php?id=125>, s.212.

Verilen Engelli Araç Raporu	Yıl/ Kişi	
	2017	2018
Faaliyet		
Verilen Mekanik Tekerlekli Sandalye Sayısı	38	52
Verilen Akülü Tekerlekli Sandalye Sayısı	13	6
Toplam	51	58

Kaynak: Konya Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu 2017: 262; 2018: 212.

- Engelsiz Mekânlar Projesi

Türkiye’de bir ilk olarak engelli ailelerin evinin içinde hayat standartlarını yükseltecek “Engelsiz Mekânlar Projesi” hayata geçirilmiştir. Engelsiz Mekânlar Projesi, evlerinin mülkiyeti kendilerine ait olan bütün engel gruplarından vatandaşların günlük hayatlarını kolaylaştıracak çalışmaların yapılmasıdır. Bu projede Konya Büyükşehir Belediyesi mücavir alan sınırları içerisinde yaşayan ve evlerinin mülkiyeti kendilerine ait olan tüm engelli vatandaşlar faydalanmaktadır.

Engelli vatandaşlar evlerinde yapılmasını istedikleri düzenlemeler hakkında Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığına bir dilekçe ile başvuruda bulunuyor, başvuru sonrası hazırlanan rapor dilekçe ile birlikte bir üst yazı ile Fen İşleri Daire Başkanlığına gönderiliyor ve Fen İşleri Daire Başkanlığı Bakım ve Onarım Şube Müdürlüğü görevlileri tarafından teknik şartnamesi yapılarak yapımca firmaya ihale edilen ev yapım aşamasında engelli vatandaşların istedikleri yapımca firma, teknik ekip ve Engelli büro elemanları tarafından titizlikle takip edilen bir süreci kapsamaktadır. 2018 yılında 6 ev olmak üzere, 2009 yılında başlanan bu projede toplam 62 ailenin evi, engelsiz mekan projesi kapsamında düzenlenmiştir²⁵.

- Engellilere Ulaşılabilirlik Hizmetleri

Tekerlekli sandalye kullanan bedensel engelli vatandaşların kaldırımından caddeye geçişlerini kolaylaştırmak için, her yaya geçidinde en fazla %6 eğimli rampalar oluşturularak, yol ile kaldırım arasındaki seviye farkı ise en fazla 30 mm olarak yapılmaktadır. Belediye tarafından yapılan alt ve üst geçitlerde akülü ve mekanik

²⁵ “Konya Büyükşehir Belediyesi, 2018 Yılı Faaliyet Raporu”, son güncelleme 11 Ocak, 2022, <https://www.konya.bel.tr/kurumsalayrinti4.php?i d=125, s.213>.

tekerlekli sandalye kullanan bedensel engelli bireyler için geçiş yolları ve çevre düzenlemeleri yapılmaktadır.

Yaya üst geçitlerinde engelli vatandaşların geçişlerini kolaylaştırmak için asansörlü sistem kullanılmaktadır. Görme engelliler için Kültür Park, Otogar, Mevlana Kültür Merkezi gibi sosyal mekânlarda izli yol yapılmıştır. Görme engelliler için kavşaklarda akustik sinyalizasyon hizmeti verilmektedir. Belediye, görme engeli vatandaşların trafikte kavşakları güvenli ve rahat bir şekilde kullanabilmeleri amacıyla trafiğin yoğun olduğu sinyalize kavşaklara Akustik Sinyal Vericileri monte etmiştir. 2017 yılında 33 kavşakta 348 tane Akustik Sinyal Cihazı bulunurken, 2018 yılında bu sayı 47 kavşakta 362 Akustik Sinyal Cihazı'na ulaşmıştır²⁶.

Engellilere ücretsiz ulaşım hizmeti verilmektedir. Engelli Kimlik Kartı bulunan ve 65 yaşını doldurmuş olan vatandaşlarımız toplu ulaşım hizmetlerinden ücretsiz faydalanmaktadır. Engellilerin kullanımı için alçak tabanlı ve rampalı 540 adet otobüs ve 72 adet tramvay olmak üzere toplam 612 adet toplu taşıma aracımız hizmet vermektedir. Ayrıca toplu ulaşım hizmeti vermekte olan 50 adet otobüse Görme Engellilere İşitsel; İşitme Engellilere de Görsel Bilgilendirme Sistemi kurulmuştur.

Engelli öğrencilerimize eğitim yardımı hizmeti verilmektedir; Büyükşehir sınırları içinde bulunan ilkokul, ortaokul ve liselerde öğrenim gören kendisi %40 ve üzeri engelli olan 2943 öğrencimize eğitim yardımı almışlardır. Koski Genel Müdürlüğümüz tarafından % 40 ve üzeri engelli olan vatandaşlarımıza içme suyu aboneliklerinde %50 indirim yapılmaktadır. 2017 yılında Selçuklu 4.362, Meram 2.385, Karatay 1.887, Merkez ilçe, 3.587 ve diğer ilçeler olmak üzere toplam 12.241 engelli ailemiz bu uygulamadan faydalanmıştır²⁷.

- Eğitime Destek Hizmetleri Birimi

Konya'da yaşayan insanların eğitim düzeylerini artırmak, sosyalleşmeler ne katkıda bulunarak, toplumda aktif rol almalarını sağlamak için yerel yönetim

²⁶ "Konya Büyükşehir Belediyesi, 2018 Yılı Faaliyet Raporu", son güncelleme 11 Ocak, 2022, <https://www.konya.bel.tr/kurumsalayrinti4.php?id=125>, s.213.

²⁷ "Konya Büyükşehir Belediyesi, 2017 Yılı Faaliyet Raporu", son güncelleme 12 Ocak, 2022, <https://www.konya.bel.tr/kurumsalayrinti4.php?id=125>, s.263.

imkânları ile eğitime katkı faaliyetleri yürütülmektedir. Eğitime Destek Hizmetleri Birimi, Büyükşehir Belediyesi mücavir alan sınırları içerisinde ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite öğrencileri ile halkımızın eğitim seviyelerini yükseltmek için eğitim yardımı, kırtasiye, okul kıyafeti ve her türlü araç gereç yardımıyla bulunmakta ve konferans, panel, yarışma vb. organizeler yapmaktadır. Eğitim Hizmetleri Biriminde; 1 işçi, 1 memur, 3 hizmet alımı toplam 5 personel ile hizmet verilmektedir²⁸.

2.2. Kültürel Belediyecilik Faaliyetleri

Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı, Konya Büyükşehir Belediyesinin en önemli misyonlarından biri olarak görülen kültür hizmetleri kapsamında manevi değerlere saygılı her türlü kültür ve sanat faaliyetine/ erine destek vermekte, birçok dalda özgün ve seçkin eserler oluşmasına yönelik yarışmalar ve sergiler açmak, düşünce düzeyini yükseltecek, konferans ve paneller düzenlemek vs. görevleri arasında yer almaktadır. Başkanlık, Konya'da ikamet etsin ya da etmesin ülkemizdeki bütün vatandaşlara yönelik olarak Eğitimsel Faaliyetler, Yayın Faaliyetleri, Kültürel Faaliyetler ve Meslek Edindirme Hizmetleri düzenlemektedir. Başkanlık tarafından düzenlenmiş olan faaliyetlerden bazıları;

- Konya-Hakkâri-Van Gönül Köprüsü Kardeşlik Projesi,
- Camlı Köşk Gençlik Söyleşileri,
- Şehir Konferansları,
- Hobi Kursları,
- Tarık Buğra'nın Doğumunun 100'üncü Yılı Paneli,
- Güle Oynaya Camiye Gel Projesi,
- Bilgehane Asımın Nesli Gençlik Kampı,
- Miryokefalon Zaferi'nin 842. Yıldönümü Kutlaması,
- Borsa Uygulama ve Finans Simülasyon Laboratuvarı,
- Konya Çocuk Film Festivali,
- 35 Ülkeden Gelen Öğrencilerin Bilim Merkezi'nde Buluşması

²⁸ "Konya Büyükşehir Belediyesi, 2017 Yılı Faaliyet Raporu", son güncelleme 12 Ocak, 2022, <https://www.konya.bel.tr/kurumsalayrinti4.php?id=125,s.266>.

- Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi,
- Gençlik Merkezi'nde "Kitap Mektebinde Talebe Olmak" Söyleşisi,
- Muhammed İktbal Vefatının 80. Yıldönümü,
- Büyükşehir Belediyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, KTO Karatay Üniversitesi, Türkiye Yazarlar Birliği ve Erdemli Yöneticiler Akademisi'nin işbirliği ile "1000. Yılında Nizamülmülk; Devlet ve Eğitim Geleneğine Yolculuk" Uluslararası İlmî Toplantısı,
- Kitap Günleri,
- Elektronik Kodlama Yarışması,
- Konya Büyükşehir Belediyesi, ilçelerde yaşayan gençlerin sporla iç içe olmalarını sağlamak amacıyla bugüne kadar 84 açık halı sahayı ilçelere kazandırdı. Son olarak Tuzlukçu ve Doğanhisar'da halı sahaları tamamlanarak, gençlerin spor yapmaları için her türlü çalışmayı yapmaya ve amatör sporlara destek olmaya devam ediyor.
- Konya, Türkiye'de ilk defa UNESCO 2020 Dünya Kitap Başkenti için aday şehir oldu.
- Derebucak İlçesi Düzcam Mesire alanında Baba-Oğul Kampı,
- Konya Büyükşehir Belediyesi'nin İl Millî Eğitim Müdürlüğü ile birlikte yürüttüğü "Tarıma Engel Yok" projesi.

SONUÇ

Sosyal politikalarda sırasıyla önce aile, sonra sivil toplum, sonra yerel yönetim birimleri daha sonra da merkezi yönetim kuruluşlarının rol alarak, ön plana çıkması doğru bir yaklaşım sayılabilir²⁹. Bu bağlamda, belediyeler sosyal politikaları hayata geçirmede mahalli birimde yaşayan bireylerle, sivil toplum kuruluşları ve diğer toplumsal örgütlerle birlikte hareket ederek, ihtiyaç sahibi vatandaşlara hizmet sunması gerektiğinin önemi vurgulanabilir. Sosyal belediyecilik, sadece ihtiyaç sahibi vatandaşlara gıda, yakacak, giyecek yardımı sağlamak değil, iş kurmak isteyen gençlere ve kadınlara yol gösterici, rehber olmak da demektir.

²⁹ Bilal Eryılmaz, "Sosyal Politikalar (Kapak Soruşturması)", *Sosyal Politikalar Dergisi*, 2 (2007), s. 9.

Bu doğrultuda, meslek edindirme kursları belediyelerin sosyal belediyecilik anlamında en önemli faaliyetleri olarak kabul edilebilir. Kısaca, insanlara balık vermek yerine balık tutmayı öğretmek toplumdaki işsizliğin, yoksulluğun, mutsuzluğun ve diğer sorunların azalmasına yardımcı olacaktır.

Son dönemde çıkarılan Belediye ve Büyükşehir Belediye kanunlarında da, sosyal belediyecilik hizmetleri çerçevesi geniş tutulmuştur. Toplumun tüm kesimlerine, özellikle dezavantajlı grup dediğimiz engelli, sokak çocukları, yoksullar, yaşlılar, bakıma muhtaç kimseler, öksüz ve yetimler, kadınlar ve belediyelere ekonomik yönden yardım etmenin yanında onlara bir meslek edinmelerini sağlayacak kursların açılması, onlara yönelik sosyo-kültürel hizmetlerin artırılmasının önemi vurgulanmıştır.

Konya Büyükşehir Belediyesinin, sosyal belediyecilik uygulamalarını hayata geçirmede birçok belediyeye öncü olabilecek faaliyetlerde bulunduğu söylenilebilir. Büyükşehir bünyesinde oluşturulan, Daire Başkanlıklarına bağlı Şube Müdürlükleri faaliyet alanları doğrultusunda hizmetler gerçekleştirmekte, merkezi yönetimin ulaşamadığı toplumun dezavantajlı kesimlerine yardımcı olmaktadır. Sağlık ve Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı'na bağlı Şube Müdürlükleri, il genelinde etkin bir faaliyet göstererek, gerçekleştirdiği hizmet ve projeleriyle çevre il ve ilçelerine önderlik yapmakta, hazırlamış olduğu projelerle ve gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerle bölgesel anlamda değil tüm Türkiye'ye örnek olmaktadır.

Sonuç olarak sosyal belediyecilik, vatandaşın devlete olan güveninin sağlanmasında, toplumsal sorunların önlenmesinde, yoksulluğun ve işsizliğin önlenmesinde önemli bir rol üstlenerek önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Sosyal hizmetlerin, sivil toplum kuruluşları tarafından mı, yerel yönetim birimleri tarafından mı, merkezi yönetim kuruluşlarınca yerine getirileceğinin iyi tespit edilerek, her bir kurum ve kuruluşun sınırları çizilirse daha etkin, verimli hizmet sunumunun gerçekleşeceği söylenilebilir.

KAYNAKÇA

- [1] Şengün, Esin ve Çiğdem Akman, *Türkiye’de Sosyal Belediyecilik*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2020.
- [2] Seyyar, Ali, “Yerel Siyasetin Gelişiminde Sosyal Politikaların Önemi”, *Yerel Siyaset Dergisi*, 3/25, (2008): 30-44.
- [3] Eryılmaz, Bilal, “Sosyal Politikalar (Kapak Soruşturması)”, *Sosyal Politikalar Dergisi*, 2 (2007):7- 9.
- [4] Çelik, Abdullah, “Sosyal Belediyecilik Anlayışı: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Örneği”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16/1, (2014): 1-20.
- [5] Uğur Yıldırım ve İsmail Göktürk, “Toplumsal Sorunların Çözümünde Yeni Belediyecilik Anlayışı: Sosyal Belediyecilik Yaklaşımı”, 1. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu. Sakarya, 2008:237-255.
- [6] Eryılmaz, Bilal, *Kamu Yönetimi*, Ankara: Okutan Yayıncılık, 2008.
- [7] 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, son güncelleme 10 Ocak, 2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5216&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>.
- [8] Nacak, Osman, “Türkiye’de İstihdamın Arttırılmasına Yönelik Belediyelerin Faaliyetleri Üzerine Bir Analiz”, IV. International Entrepreneurship, Employment And Career Congress, 17-20 October 2019 Bodrum, 2019: 244-258.
- [9] 5393 Sayılı Belediye Kanunu, son güncelleme 10 Ocak, 2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>.
- [10] Güloğlu, Tuncay ve Muharrem Es, “Yerelleşen Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler”, 1. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 2008: 257-267.
- [11] Konya Büyükşehir Belediyesi, Kurumsal Yapı, son güncelleme 11 Ocak, 2022, <https://www.konya.bel.tr/kurumsalyapi.php>.
- [12] Konya Büyükşehir Belediyesi, 2018 Yılı Faaliyet Raporu, son güncelleme 11 Ocak, 2022, <https://www.konya.bel.tr/kurumsalayrinti4.php?id=125>.
- [13] Konya Büyükşehir Belediyesi, 2017 Yılı Faaliyet Raporu, son güncelleme 12 Ocak, 2022, <https://www.konya.bel.tr/kurumsalayrinti4.php?id=125>.
- [14] Konya Büyükşehir Belediyesi, 2019 Yılı Faaliyet Raporu, son güncelleme 12 Ocak, 2022, <https://www.konya.bel.tr/kurumsalayrinti4.php?id=125>.
- [15] Konya Büyükşehir Belediyesi, 2020 Yılı Faaliyet Raporu, son güncelleme 11 Ocak, 2022, <https://www.konya.bel.tr/kurumsalayrinti4.php?id=125>.

KENTSEL DÖNÜŞÜMDE VATANDAŞ KATILIMI: TÜRKİYE ÖRNEĞİNDE POLİTİKA İNCELEMESİ

Şura Zavalısz*

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler (BM) Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi'nin Dünya Kentleşme Projeksiyona göre, 2050 yılına kadar dünya genelinde kırdan kente göçün artarak devam etmesi öngörülmektedir. Dünya geneli kentte yaşayan nüfus oranı yüzde 55'dir. 2050 yılına kadar 2.5 milyar kişinin daha kent nüfusuna dahil olması beklenmektedir. Kentli nüfus oranı 2030 yılında yüzde 60, 2050 yılında ise yüzde 68'e ulaşması öngörülmektedir.

BM verilerine göre, Türkiye'deki kentli nüfus oranı yüzde 75'dir. Bu oran 2050 yılında yüzde 86'ya yükselmesi beklenmektedir. 2050 yılına kadar Türkiye'nin kırsal nüfusu yaklaşık yüzde 40 azalması, kentli nüfusun ise yaklaşık yüzde 43 artması öngörülmektedir¹. Hem Türkiye'de hem dünya genelinde kentli nüfus hızla artmakta ve buna bağlı olarak kente dair tüm unsurlar her geçen gün daha önemli hale gelmektedir. Bu unsurlarda biri kentlerdeki; sürdürülebilir, erişilebilir, güvenli ve dayanıklı konutlardır.

* Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü İstanbul Medeniyet Üniversitesi, surazavalısz@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-8656-6192

¹ United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. "World Urbanization Prospects: The 2018 Revision". (ST/ESA/SERA/420). New York: United Nations, 2019.

Konutlara erişim, istihdam, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere erişim için bir ön koşuldur. Mevcut konut sorunlarını ele almak için tüm hükümetler, kentsel sürdürülebilir kalkınmanın merkezine kentsel konutu politikaların koymalıdır².

Kentteki nüfus yoğunluğunun artması ve her geçen yıl artış gösteren kente yaşayan insan sayısı, eskimiş, düzensiz, kaçak ve dayanıksız yapıların dönüşümünü ya da güçlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu noktada kentsel dönüşüm faaliyeti önem kazanmaktadır. Kentsel dönüşüm zaman içerisinde yıpranan ya da zamanın sosyoekonomik ve fiziksel şartlarına uygun sağlayamayan yapıların; yenilenmesi, dönüştürülmesi, geliştirilmesi, canlandırılması ya da yeniden inşa edilmesidir³. Fonksiyonlarını kaybetmiş alanların yeniden kente kazandırılması, gecekonduların yenilenmesi, afet tehlikesinin bulunduğu alanlardaki yapıların başka bir alana transferi, tarihi yapıların korunması konusunda kentsel dönüşümün önemli bir rolü bulunmaktadır⁴.

Nüfus yoğunluğu aşırı olan, gecekondularla dolu yıpranmış bir kent görünümünden, küresel finans merkezlerine dönüşen modern şehir merkezlerinin yeniden geliştirilmesi, genellikle kentsel dönüşümün başarısı olarak görülmektedir. Kentsel dönüşüm, fırsatları yeniden dağıtarak kentsel refahı ve yaşam kalitesini artırabilmektedir. Bununla birlikte, bazı riskleri de barındırmaktadır. Kentsel dönüşüm girişimleri karmaşık, uzun sürelidir ve özel alanı soylulaştırma ya da rant riskini taşıyabilmektedir⁵.

Kentsel dönüşüm faaliyetlerinin vatandaşın katılımı olmadan gerçekleşmesi ya da vatandaş katılımının sınırlı düzeyde kalması, antidemokratik ve elitist faaliyetler olarak değerlendirilmekte ve eleştirilere konu olmaktadır. Yeni Kamu Yönetimi anlayışı gereğince yönetim ilkesi kamu idarelerince uygulanması ve vatandaş katılımının önemsenmesi, kentsel dönüşüm faaliyetlerinde de kendisini göstermektedir.

² UN Habitat, "Konut", 2022. Erişim adresi: unhabitat.org/topic/housing

³ Pınar Pelin Özden, "Türkiye'de Kentsel Dönüşümün Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler," *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, S. 35, 2006, s. 217.

⁴ Metin Dağ, "Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Bir Alternatif: İnsan Odaklı Kentsel Dönüşüm". Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, 2017, s. 4.

⁵ UN Habitat, "Kentsel Dönüşüm", 2022. Erişim adresi: <https://unhabitat.org/topic/urban-regeneration>

Türkiye’de son yıllarda artan kentsel dönüşüm faaliyetleri, toplum içerisinde bulunan birçok aktörü bir araya getirmektedir. Bu aktörlerden biri kentsel dönüşüm uygulamalarından doğrudan etkilenen hak sahibi vatandaşlardır. 2019 yılında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından yayımlanan “Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesinin Hazırlanmasına Yönelik İlke ve Esaslar” belgesi, kentsel dönüşümde ülke genelinde standartlar getirmektedir. Bununla birlikte, vatandaş katılım uygulamalarını sağlaması bakımından da önemlidir. Bakanlığın, dönüşüme girecek alandaki vatandaşların beklenti ve yaklaşımlarını dikkate alarak yapılan planlarda önceliklendirme yapması, vatandaşın katılımının önemini ortaya koymaktadır.

Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi, kentsel dönüşüm uygulamalarına yönelik dönüşüm stratejilerinin yer aldığı yol haritası niteliğinde bir belgedir. Bu belgenin hazırlanmasına ilişkin ilke ve esaslar; Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından belirlenmektedir. Belirlenen ilke ve esaslar çerçevesinde yetkili idare (özel ya da kamu idaresi) tarafından hazırlanan Strateji Belgesi, Bakanlığa sunulmaktadır. Bu belge, kentsel dönüşüm yapılan alana özel bir belgedir. Bu bakımdan, her bir strateji belgesi ayrı bir çalışmayı gerektirmektedir. Bununla birlikte bu belge, vatandaş katılım uygulamalarını sağlaması bakımından da önemlidir. Bakanlık, yetkili idarenin dönüşüme girecek alandaki vatandaşların beklenti, endişe, ihtiyaçlarını dikkate alan bir Sosyal Etüt Programı yapılmasını tavsiye etmekte ve bu bağlamda yapılan planlarda önceliklendirme yapmaktadır. Bakanlığın vatandaş katılımını zorunlu tutmamaktadır ancak vatandaş katılımının sağlandığı belgelerde önceliklendirme yapılması vatandaşın katılımının önemini ortaya koymaktadır. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde Yeni Kamu Yönetimi anlayışı gereğince yönetim alanında vatandaş katılımının önemi her geçen yıl artmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’de Bakanlıkça oluşturulan Sosyal Etüt Programı’nın, vatandaş katılım modeline uyarlanarak sistematize edilmesi ve kamu politikası olarak vatandaş katılım modelinin uygulanması gerekliliği önem taşımaktadır.

Kentsel dönüşümde vatandaş katılımın önemi göz önünde bulundurularak, Türkiye’deki kentsel dönüşümde vatandaş katılım politikasının incelenmesi bu çalışmanın temel amacıdır. Üç bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde, kentsel dönüşüm ve vatandaş katılım modelleri incelenmektedir. Devam eden ikinci

bölümde, Türkiye'nin kentsel dönüşüm faaliyetleri mevzuat ve anlayış bakımından geçmişten günümüze incelenmektedir. Üçüncü bölümde ise Türkiye'deki kentsel dönüşüm politika belgesi, nitel araştırma yöntemiyle analiz edilmektedir.

1. VATANDAŞ KATILIMI VE KENTSEL DÖNÜŞÜM MODELLERİ

1.1. Vatandaş Katılımında Yöntem ve Araçlar

1990'lı yıllarda uluslararası işbirliği örgütleri yönetim kavramını kullanmaya başlamışlardır. BM, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi kurumların 'birlikte yönetim' çalışmaları, yönetim sürecinde olan tüm aktörlerin işbirliği zemininde buluşturarak yönetim yaklaşımını oluşturmaktadır. Yönetişim kendi içerisinde; katılımcılık, uzlaşmaya dayalı, hesap verebilirlik, şeffaflık, duyarlılık, hukukun üstünlüğü, etkin ve etkililik, eşitlik ilkelelerini barındırmaktadır⁶.

Yönetişimin ilkelerinden biri olan katılım, yerel ve ulusal politikaların oluşumu ve uygulanmasında siyasi ve idari karar vericilerle birlikte; vatandaşların, Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) ve toplumdaki diğer paydaşların görüş, öneri, şikâyetlerinin alınmasıdır. Katılım yoluyla toplumdaki paydaşların karar alma ve uygulama süreçlerine dâhil edilerek karşılıklı yarara dayalı ilişkiyi ifade etmektedir⁷.

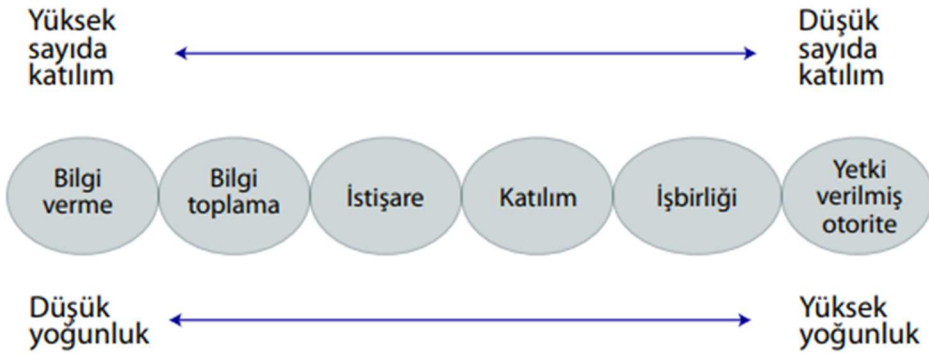
Etkili müzakereci halk katılımında süreç dokuz ilkeden oluşmaktadır. (1) Süreç fark yaratır (2) Süreç şeffaftır, (3) Sürecin bütünlüğü vardır, (4) Süreç mevcut koşullara uyarlanmıştır, (5) Süreç doğru sayıda ve biçimde katılımcı içerir, (6) Süreç katılımcılara saygı gösterir, (7) Süreç katılımcıların tartışmalarına öncelik tanır (8) Süreç uygulamaların iyileştirilmesi için gözden geçirilir ve değerlendirilir, (9) Katılımcılar düzenli olarak bilgilendirilir⁸.

⁶ Muhammad Ali. "Governance And Good Governance: A Conceptual Perspective", The Dialogue Journal, 10(1), 2015, s. 69.

⁷ Oğuzhan Erdoğan. "Avrupa Doğru İdari Davranış Yasası ve İyi Yönetim İlkeleri Üzerinden Yerel Yönetimlerde Reform". *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C.10. S.1, 2020, s.233.

⁸ Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. "Katılımcılığın ilkeleri: katılımlı çalışmaları tasarlayan, uygulayan ve yönetenler için iyi uygulama kılavuzu". Ankara, 2012.

Katılım, farklı boyutlarda ya da yoğunluklarda olabilmektedir. Yoğunluk arttıkça yetkilendirilmiş katılımcı sayısının azalması ise beklenen bir durumdur (Bkz. Şekil 1). Genel olarak en düşük yoğunluğun olduğu katılım türü bilgi vermedir. Yoğunluk düzeyine göre devamında sırasıyla; bilgi toplama, istişare, katılım, işbirliği ve yetki verilmiş otorite düzeyi gelmektedir. Bilgi verme düzeyinin amacı, bireylerin süreci ya da projeyi anlamalarına bilgilendirilme aracılığıyla yardımcı olmaktır. Bir üst düzey olan bilgi toplamanın amacı ise, süreç yönetiminin anlayışını artıracak, karar verme sürecini kolaylaştıracak tüm bilgileri katılımcılardan almaktır. İstişare düzeyinin amacı ise, uygulanacak politikalar ile ilgili görüş ve önerileri almaktır. Katılım düzeyi kararları etkileme düzeyinin başladığı seviyedir. Bu düzeyin amacı, katılımcıların kaygı endişe ya da isteklerinin anlaşıldığı, tüm aşamalarda aktif olarak sürece dâhil olmalarını sağlamaktır. İşbirliği düzeyinde, katılımcılar aktif işbirliği içinde olarak tüm kaynak ve karar verme sürecinin paylaşmaktadırlar. Yetkilendirilmiş otorite ise katılım düzeyinin en yoğun olduğu seviyedir. Bu düzeyde kaynak ve karar verme süreci tamamen katılımcılara devredilmektedir⁹.

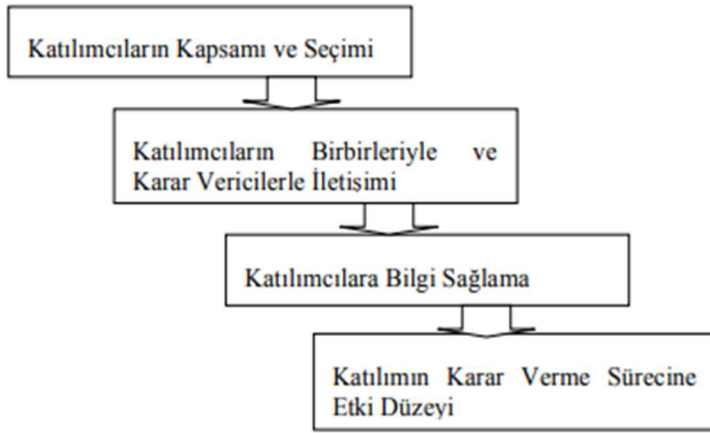
Şekil 1. Katılım Yelpazesi

Kaynak: Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. “Katılımcılığın ilkeleri: katılımlı çalışmalarını tasarlayan, uygulayan ve yönetenler için iyi uygulama kılavuzu”. Ankara, 2012.

⁹ A.g.e. “Katılımcılığın ilkeleri”, 2012, s. 23.

Vatandaş katılım süreci hem vatandaş katılımından beklenen faydayı artırabilmekte hem de alınan kamu politikası kararlarının kalitesini artırabilmektedir. Kamu politikalarının kalitesinin artması, vatandaş ve devlet arasındaki var olan güvenin artmasına da neden olması beklenmektedir¹⁰.

Vatandaş katılımının tasarımında sürecin nasıl planlanacağı konusunda ortak bir görüş olmasa da genel kabul gören Nabatchi ve Leighninger (2005) tarafından geliştirilen katılım süreç tasarımı; kapsam, iletişim, bilgi ve etki olmak üzere dört aşamaya ayrılmıştır (Bkz. Şekil 2).

Şekil 2. Vatandaş Katılım Sürecinin Tasarımı

Kaynak: Uçar Kocaoğlu, Belgin. “Vatandaş Katılımı Sürecinin Tasarımı”. Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6 (2), 2018, s. 48.

“Kimler katılmalı ya da katılımcılar nasıl seçilmeli?” sorusu sürecin devamını etkileyen oldukça önemli bir aşamadır. Bu aşamada, gönüllü katılım, seçim, rastgele seçim, doğrudan etkilenenler ile karar vericilerin bir araya getirilmesi ve küçük gruplar halinde tüm katılımcıların sürece dâhil edilmesidir. Katılımda tüm paydaşların iletişimde bulunmaları ise tek yönlü, çift yönlü ve müzakereci iletişim olarak üçe ayrılmaktadır¹¹. Katılımcılara bilgi verilme aşamasından sonra katılımcıların

¹⁰ Uçar Kocaoğlu, “Vatandaş Katılımı Sürecinin Tasarımı”. Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6 (2), 2018, s. 54.

¹¹ A.g.y., “Vatandaş Katılımı Sürecinin Tasarımı”, 2018, s. 48-49.

katılımı ne derece etkileyecek sorusu gelmektedir. OECD katılım düzeyini üç düzeye ayırmaktadır. Bunlar; bilgilendirme, danışma ve aktif katılımıdır. Bilgilendirme düzeyinde, kamu politikalarına yönelik bilgiler doğrudan kamuya açık paylaşılır ya da vatandaşlar Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında bilgiye erişmektedirler. Bu aşamada, tek yönlü bir iletişim modeli bulunmaktadır. Danışma düzeyinde ise özel ya da kamu idaresi vatandaşlara danışmaktadır. Bu düzeyde çift yönlü iletişim vardır ancak sınırlıdır. Üçüncü düzey olan aktif katılımı ise vatandaşlar karar verme ve politika yapımında aktif rol almaktadırlar¹².

Vatandaş katılımında etki düzeyi ve katılım sınıflandırmaları birçok çalışmaya konu olmuştur. Tablo 1’de görülebileceği gibi vatandaş katılımında birçok sınıflandırma modeli bulunmaktadır¹³.

Tablo 1. Katılım Sınıflandırmaları

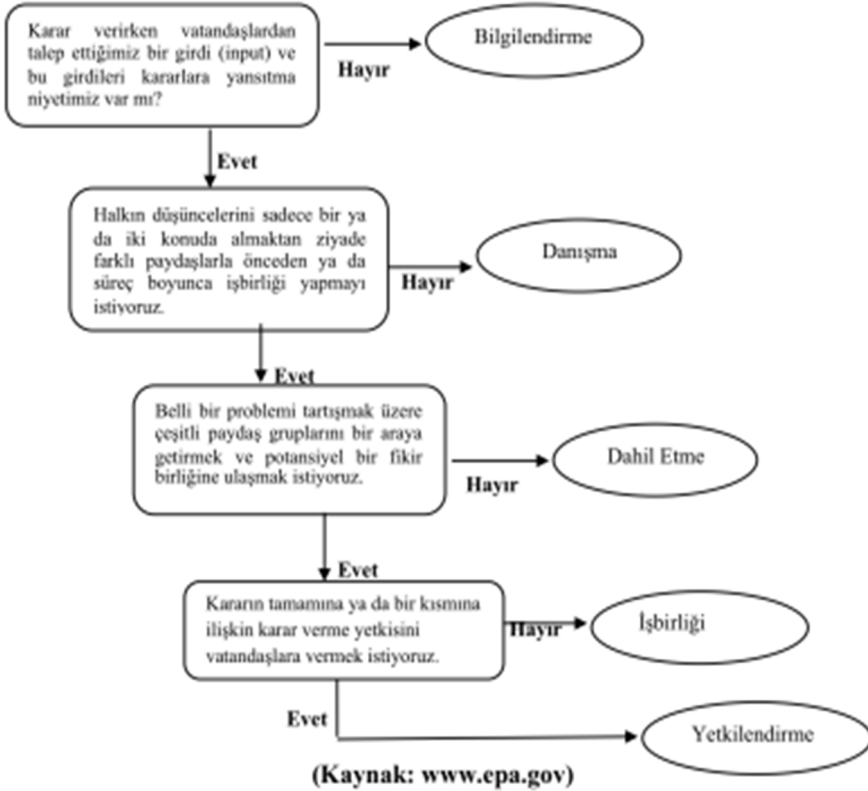
Arnstein (1969:217)	White (1996:7)	Wilcox (2003:8)
1- Etkileme 2- İyileştirme 3- Bilgilendirme 4- Danışma 5- İkna Etme 6- İşbirliği 7- Yetki Devri 8- Vatandaş Kontrolü	1- Nominal Katılım 2- Araçsal Katılım 3- Temsili Katılım 4- Dönüştürücü Katılım	1- Bilgilendirme 2- Danışma 3- Birlikte Karar Verme 4- Birlikte Hareket Etme 5- Destekleme
Pretty (1994:41)	OECD (2001:15-16)	IAP2(2007)
1- Manipülatif Katılım 2- Pasif Katılım 3- Danışma Yoluyla Katılım 4- Maddi Teşviklerle Katılım 5- Fonksiyonel Katılım 6- Etkileşimli Katılım 7- Kendi Kendine Harekete Geçme	1- Bilgilendirme 2- Danışma 3- Aktif Katılım	1- Bilgilendirme 2- Danışma 3- Dahil Etme 4- İşbirliği 5- Yetkilendirme

Kaynak: Uçar Kocaoğlu, Belgin. “Vatandaş Katılımı Sürecinin Tasarımı”. Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6 (2), 2018, s. 51.

¹² OECD. “*Citizens as Partners: OECD Handbook on Information, Consultation and Public Participation in Policy-Making*”, OECD Publishing, Paris, 2001, s. 15-17.

¹³ Katılım sınıflandırmalarının detayları için bkz. Uçar Kocaoğlu, Belgin. “Vatandaş Katılımı Sürecinin Tasarımı”. Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6 (2), 2018, s. 48.

Yaygın olarak kullanılan bir diğer katılım sınıflandırması Uluslararası Halkın Katılımı Derneği (*International Association for Public Participation (IAP2)*) tarafından oluşturulan katılım sınıflandırmasıdır. IAP2 katılım düzeylerini “Bilgilendirme, danışma, dâhil etme, işbirliği ve yetkilendirme” olmak üzere beş türe ayrılmıştır. Şekil 3’de aşama olarak gösterilen şablonda, verilen cevaplara göre katılım düzeyi tespit edilmektedir. Örneğin, katılım süreci boyunca çift yönlü ya da müzakereli bir iletişim uygulanıyor ve alınan kararlara etki gücü oluşturulabiliyorsa burada ‘danışma’nın bir üst boyutu olan ‘dâhil etme’ aşamasına geçiliyor demektir. Süreç içerisinde kontrol soruları sormak, katılımcıların katılım düzeylerinin tespitinde uygulanan bir yöntemdir.

Şekil 3. Vatandaş Katılım Düzeyinin Tespiti

Kaynak: www.epa.gov'dan akt. Uçar Kocaoğlu, Belgin. “Vatandaş Katılımı Sürecinin Tasarımı”. Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6 (2), 2018, s. 54.

1.2. Vatandaş Katılım Perspektifinden Kentsel Dönüşümde Yöntem ve Araçlar

Kentsel dönüşümde katılım konusu 2000’li yıllardan itibaren sadece yönetimin alanı olarak görülmeyp “yönetişim” ilkesiyle ele alınmaktadır¹⁴. İyi bir yönetim uygulaması için kentsel dönüşümde de yönetişimin ilkeleri uygulanmalıdır. Kentsel dönüşümde; katılım, halkın sürece katılması, etkililik, eşitlik ve güvenlik ilkelerine sahip olunması oldukça önemli bir unsurdur. Tıpkı ekonomi ve çevre gibi katılım da sürdürülebilir kentsel dönüşüm için temel ilkelerden biridir. Sürdürülebilir, demokratik olarak planlanan kentsel dönüşüm aşağıdaki ilkelere dayanmalıdır¹⁵:

Katılım: Süreç katılımcı olmalı, yerel bilgilere saygı duymalı ve bunları kullanılmalı ve çeşitli paydaşların ilgi ve çıkarlarını dikkate almalıdır. Bilginin erişilebilir olması gerekir. Katılım, projenin geleceği üzerinde etkisi olan aktif bir katılım olarak görülmelidir.

Topluluk: Proje tarihe, kültüre saygı göstermeli ve topluluk oluşturmayı kolaylaştırmalıdır. Aynı zamanda insanların beklenti ve ihtiyaçlarını da karşılamalıdır.

Eşitlik: Proje, dağıtım etkilerini dikkate almalı ve dezavantajlı grupları etkileyecek faydaların eşitsiz dağılımını önlemelidir.

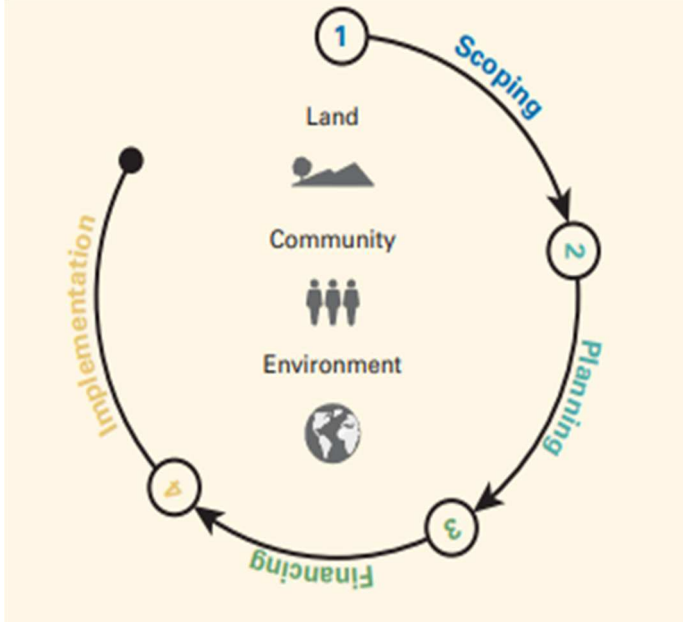
Çevre: Kentsel yenileme, çevresel bozulmayı önlemeli ve kaynakların rasyonel kullanımını sağlamalıdır. Ayrıca, sağlıklı yaşam koşullarını güvence altına almalı ve etkilenen toplulukların genel yaşam standardını iyileştirmelidir.

Ekonomi: Sadece proje alanı içinde değil, aynı zamanda daha geniş bir alanda da genel ekonomik koşullar iyileştirilmelidir.

¹⁴ Şen, “Kentsel Dönüşüm”, s. 304.

¹⁵ Ng, M. K., Cook, A., & Chui, E. W. T. “The Road Not Travelled: A Sustainable Urban Regeneration Strategy for Hong Kong”. *Planning Practice and Research*, 16(2), 2001, s. 178.

Kentsel dönüşümde, toprak, topluluk ve çevre olmak üzere üç temel unsur bulunmaktadır (Bkz. Şekil 4)¹⁶. Bu üç temel unsur kentsel dönüşümden doğrudan etkilenen temel unsurlardır.

Şekil 4. Kentsel Dönüşüm Araçları

Kaynak: Amirtahmasebi et al. “Executive Summary”, s. 30.

Kentsel dönüşüm araçları ise; kapsam belirleme (*Scoping*), planlama (*Planning*), finansman (*Financing*) ve uygulama (*Implementation*) olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır (Bkz. Şekil 5)¹⁷. Her aşama, yönetimin dönüşüm sürecini sistematik olarak tasarlamak için kullanabileceği araçları kapsamaktadır.

¹⁶ Amirtahmasebi, Rana; Orloff, Mariana; Wahba, Sameh; Altman, Andrew. “Regenerating Urban Land: A Practitioner’s Guide to Leveraging Private Investment”. Urban Development; World Bank, Washington, DC, 2016.

¹⁷ A.g.y. “Regenerating Urban Land”, s. 4.

Şekil 5. Kentsel Dönüşümün Aşamaları

Kaynak: Amirtahmasebi et al. "Chapter 1" s. 4.

1.2.1. Değişimi Öngörme: Kapsam Belirleme Aşaması

Kentsel dönüşüm süreci dönüşecek alanın büyüklüğü fark etmeksizin bir kapsam belirleme çalışmasıyla başlamaktadır. Kapsam belirleme eylem planına karar vermek için stratejik hedefler oluşturulan sağlayan bir süreçtir.

1.2.2. Eylemler ve Kurumlar Ağı Tasarlamak: Planlama Aşaması

Uzun vadeli vizyon ve bağlamın oluşturulduğu bu aşamada, değişiklikler ve öngörülemeyen zorluklar da dahil olmak üzere yenilenme vizyonu oluşturulmak-

tadır. Aşırı katı bir planlama yapısı oluşturmamak, kamu, özel sektör ve diğer paydaşlar arasında müzakereyi kolaylaştıran planlama yapmak oldukça önemlidir. Planlama aşaması, arazi, topluluk ve çevre sorunları dâhil olmak üzere, dönüşüm projesinin tüm unsurlarına ayrıntılı olarak değinilmelidir.

1.2.3. Özel Finansmanın Teşvik Edilmesi: Finansman Aşaması

Büyük ölçekli kentsel dönüşüm projeleri geniş ekonomik kaynaklar gerektirmektedir. Özel sektörün kamu ortaklığıyla giriştiği kentsel dönüşümler sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu ortaklık maliyetlerin, risklerin ve teknik kapasitelerin paylaşılması için de gerekli olabilmektedir. Bu nedenle, iç ve dış finansman kaynakları, politika ve düzenleyici araçlar, özel sektörle stratejik ortaklıkların bir kombinasyonu kullanılmaktadır.

1.2.4. Fikirlerden Eyleme: Uygulama Aşaması

Uygulama aşaması, uzun vadeli değişim vizyonunun kamu ve özel sektör arasındaki finansal, sözleşmeye dayalı ve kurumsal ilişkiye dönüştürülmesini gerektirir. Bu aşama, sağlam kurumların yapılandırılmasını ve uygulanabilir ve sürdürülebilir olan ve birden fazla siyasi yönetim aracılığıyla var olabilen bir örgütsel yapıyı içerir. Vizyonu kamu ve özel sektör arasında somut bir ortaklığa dönüştürmek için sağlam sözleşmeler geliştirmeyi de içerir.

Londra'da 2015 yılında tamamlanan *Elephant ve Castle* Yenileme Projesi alt yapı, trafik ve yıpranmış konut sorunlarına çözüm amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu projenin hedeflerinden biri halkın katılımını sağlamaktır¹⁸. Gelişen teknolojik imkânlar katılımcılığın uygulanabilirliğini artırabilmektedir. İstanbul örneğinde yapılan bir çalışmada, bilgi iletişim teknolojisi aracılığıyla kentsel dönüşüm süreçleri için yeni bir katılımcı modeli geliştirilmektedir¹⁹. Kentsel dönüşümde bilgi ve

¹⁸ Dağ, Metin. "Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Bir Alternatif: İnsan Odaklı Kentsel Dönüşüm". Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, 2017, s. 34.

¹⁹ Gün, Ahmet, Pak, Burak & Demir, Yüksel. "Responding to the urban transformation challenges in Turkey: a participatory design model for Istanbul". International Journal of Urban Sustainable Development, 13:1, 2021, s. 32.

iletişim teknolojilerinin kullanımı; vatandaş katılımını kolay, erişebilir kılmakta ve önemli bir alternatif oluşturmaktadır.

2. TÜRKİYE'DE KENTSEL DÖNÜŞÜM

Kentsel dönüşümün çeşitli biçimleri bulunmaktadır. Yenileme, yeniden inşa, yeniden yapılandırma, yeniden üretim, canlandırma, sağlıklılaştırma, soylulaştırma modelleri başlıca biçimlerdir²⁰. Kentsel dönüşümün meydana getiren temel sebepleri ise beş alanda toplamak mümkündür. Demografik değişimler sonucu meydana gelen kır-kent nüfus dengesinin bozulması, kentlerde meydana gelen nüfus artışı bu sebeplerin ilkidir. İkinci olarak kentlerin sanayi, tarım ve hizmet sektörlerindeki dengelerin değişmesi. Bir diğer temel sebep ise, ulaştırma ve iletişim sektöründeki hızlı ilerleme ve yeniliklerin kentsel entegrasyonudur. Dördüncü sebep, yapılarıdaki fiziksel bozulmalardır. Beşinci sebep ise, kentin sosyolojik yapısının değişmesi ve bu değişikliğe kentin cevap verememesidir Genel olarak kentsel dönüşümü tanımlamak gerekirse, Kentsel dönüşüm faaliyetleri:

1. Her halükarda müdahaleci bir eylemdir,
2. Gerçekleştiği alana özgüdür,
3. Sosyoekonomik boyut, idari ve hukuki boyutları olan bir etkinliktir²¹.

1950'li yıllardan başlayan ve hızla artış gösteren kırdan kente göç, kentsel alanların yeniden üretilmesini zorunlu kılmıştır. Artan yoğun nüfustan dolayı kentlerde konut ihtiyacının karşılanamaması, gecekonduların yayılımını artırmıştır. 1950'li yıllardan sonra kentlerdeki gecekonduların sayısı, kente göç sayısına bağlı olarak artış göstermiştir. Bu durum, kentlerde sağlıklı ve kaçak yapıların oluşmasına neden olmuştur. Gecekondular ve kaçak yapı sorunu, kentlerin en önemli sorunları arasında yer almaya başlamıştır. 1966 yılı 775 sayılı Gecekondular Kanunu Türkiye'de dar gelirli ailelere konut üretmeye yönelik ilk yasal düzenleme olup, 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu (1984) ile sosyal konut üretiminin hızlandırılması amaçlanmıştır. 1980 yılında serbest piyasa şartlarının yayılımı, yerleşmeyi önce-

²⁰ Andrew Tallo. "Urban Regeneration in the UK". London; N.Y.: Routledge, 2010.

²¹ Betül Duman. "Kentsel Yenileşme ve Kentsel Dönüşüm". İstanbul Üniversitesi Yayınları, t.y.

leyen neoliberal politikalar, Türkiye’de kentleşme hareketlerine farklı boyut kazandırmıştır. İmar ve İskân Bakanlığı’nın kaldırılması, Toplu Konut İdaresi’nin (TOKİ) kurulması ve yerel yönetimlere kentsel faaliyetlerde geniş yetkiler veren mevzuat oluşturulmuştur. İmar planı yapma ve onama yetkisi belediyelere verilmesi kentsel yapılara yönelik önemli adımlar olmuştur²².

1996 yılında gerçekleştirilen Habitat II İstanbul Konferansı’nda, Türkiye Ulusal Raporu Eylem Planı’nda amaç ve ilkeler belirlenmiştir. Buna göre, kentsel dönüşüm projelerini insan odaklı ve sürdürülebilir olması gerekliliği ifade edilmiştir. Bu konferansta, yurttaşlık ve yönetim ilkeleri yer almıştır. İlgili aktörlerin yönetim politikalarına katılımı üzerinde durulmuştur²³.

Türkiye’de kentsel dönüşüm, 17 Ağustos 1999 tarihinde meydana gelen Marmara Depremi sonrasında mevcut yapıların zarar görmesi ve gelecekteki depremlere karşı dayanıksız yapı stokunun olması, kentsel dönüşüm içerisinde konutların yıkılıp yeniden yapılmasını zorunlu olarak gündeme getirmiştir.

Türkiye’nin deprem kuşağında yer alması ve bununla birlikte doğal afetleri tecrübe eden bir ülke olması afet riskine bağlı yasal düzenlemelerin meydana gelmesine neden olmaktadır. Deprem riskine bağlı afet risklerine yönelik düzenlemeler bulunmaktadır. 2004 yılında 5162 sayılı "Toplu Konut Kanunu" ile TOKİ’ye kentsel dönüşümde önemli uygulayıcı rolü verilmiştir. 2005 yılı 5393 sayılı Belediye Kanunu’nda mahalli idarelerin kentsel dönüşüm uygulamalarının yasal dayanağını (Madde 73) belirtilmiştir. 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun" ile tarihi miras niteliğindeki alanlarının diğer kentsel alanlardan ayrı tutularak yenilenmesini destekleyecek planlama ve uygulama araçları tanımlanmıştır. 6306 sayılı "Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun" deprem afetleri başta olmak üzere vatandaşların can ve mal güvenliğinin sağlanması için risklerin bertaraf edilmesi ve afetlere karşı kentlerin direncinin artırılması amaçlanmıştır. 2005 yılından bu yana oluşturulan üç yasal düzenlemeyle kentsel dönüşüm çalışmalarının yasal çerçevesi belirlenmektedir. Bu kapsamda eskiyen ve yıpranmış

²² Dağ, "Türkiye’de Kentsel Dönüşüm", s. 49.

²³ Anlı ATAÖV ve Sevin OSMAY, "Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Yöntemsel Bir Yaklaşım", 2007, s. 66.

binarların yenilenmesi de dâhil olmak üzere kentsel dönüşüm faaliyetleri 2000’li yıllardan bu yana hız kazanmıştır²⁴.

Kentsel dönüşüm kavramı ilk defa yasa 16 Mayıs 2012 tarihli, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun’da “afet riski” ile birlikte kullanılmıştır. Bu kanun ile dönüşümün kapsamı ilk defa yasal zemine kavuşmuş ve Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı bünyesinde Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu kanun kapsamında kentsel dönüşüm yıkma ve güçlendirme olmak üzere iki uygulamadan bahsedilmektedir²⁵. 2012 yılı ve sonrasında Türkiye’de toplam yedi milyon konutun kentsel dönüşüm kapsamında girmesi beklenmektedir²⁶.

Konut alanları, tarihi ve kültürel varlıkların korunması ve yenilenmesi konularında, il özel idaresi, belediye ve TOKİ doğrudan yetkili idarelerdir²⁷. 2005 yılı sonrasında metropollerdeki eski yapılar ve gecekondu alanlarında kentsel dönüşüm uygulamaları yapılmaktadır. Kentsel dönüşümün uygulanmasında belediye başkanları aktif rol almaktadır. Türkiye’de kentsel dönüşüm politikasına dair beklentiler arasındaki farklılıklardan dolayı, yetki idare, özel sektör ve kentsel dönüşümden etkilenen vatandaşlar açısından farklı anlamlarının olduğu görülmektedir²⁸.

Tablo 2’de görülebileceği gibi Türkiye’de kentsel dönüşüm yönetim ve uygulamalarını eylem ve anlayış bakımından üç bölüme ayırmak mümkündür. Kente göçün başladığı ve 1980’li yıllara kadar devam eden süreçte, merkezi karar organlarının öne çıktığı ve gecekonduyla mücadele edilmektedir. Serbest piyasa şartları ve yerel yönetimlerin öneminin arttığı 1980’li yıllar sonrasında yerel yönetimlerin ön plana çıktığı ve kentin stratejik yapı ve konumlarının korunmasıyla mücadele edilmektedir. 2000 yılı ve sonrasında ise afetlere dayalı, katılımcı, kapalı konutların yaygınlaştığı bir anlayış uygulanmaktadır.

²⁴ Dünya Bankası. “Kentsel Dayanıklılık ve Dönüşüm Projelerinden Elde Edilen Küresel Deneyimler Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Sürecine Destek”. Washington DC, 2021 s.3.

²⁵ Duman, Kentsel Yenileşme ve Kentsel Dönüşüm” s.y.

²⁶ Dünya Bankası, “Kentsel Dayanıklılık”, s. 3.

²⁷ Dilek Özdemir, “Kentsel Dönüşümde, Politika, Mevzuat, Uygulama: Avrupa Deneyimi, İstanbul Uygulamaları”. Ankara: Nobel Yayınevi, 2010, s. 197.

²⁸ Şen, “Kentsel Dönüşüm”, s. 310.

Tablo 2. Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Yönetim ve Uygulamaları

DÖNÜŞÜM DEĞİŞKENLERİ VE UYGULAMALARI	1950 – 1980 Yılları Arası	1980 – 2000 Yılları Arası	2000 Yılı Sonrası
YÖNETİM / UYGULAMA	Yetkilerin Dağılımı: Devlet Planlama Teşkilatı; İmar ve İskân Bakanlığı; Yeni Belediyecilik Hareketi Planlama Uygulamaları: Merkezi Planlı Kalkınma Modeli; Bütüncül Planlama Yaklaşımı Politikalar ve Yasal Düzenlemeler: Belediye, Gecekondu, Arsa Ofisi, İmar ve Kat Mülkiyeti kanunlar	Yetkilerin Dağılımı: Yerel ilçe belediyelerine planlama yetkisinin verilmesi; Yerel Gündem 21 Planlama Uygulamaları: Kentsel gelişmeye desantralization; Nazım İmar ve Uygulama Planları; Yerelde yukarıdan-aşağıya yönetim anlayışı Politikalar ve Yasal Düzenlemeler: Büyükşehir Belediye, İmar, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma, Çevre, Boğaziçi, Milli Parklar kanunları ve Af yasaları	Yetkilerin Dağılımı: Büyükşehir belediyelerinin yetkisinin genişletilmesi Planlama Uygulamaları: Stratejik Planlama; katılımlı planlama uygulamalarının başlaması Politikalar ve Yasal Düzenlemeler: Büyükşehir, Belediye, Mali İdareler, Kentsel Dönüşüm ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma kanunları
KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI	1. Gecekondu bölgelerinin sağlıklılaştırılması; 2. Kent merkezinin çöküntü alanına dönüşümü; 3. Gecekondu alanlarının yeniden yapılandırılması; 4. Bu alanlarda kentsel yenileme.	1. Yaşam kalitesi düşmüş ve riskli alanlarda kentsel yenileme; 2. İyileştirmeye yönelik sağlıklılaştırma ve ıslah-imar uygulamaları; 3. Tarihi değeri olan alanların korunması ve soylulaştırılması.	1. Kentsel alanlarda yenileme; 2. Apartman alanlarının iyileştirilmesi; 3. Yeni siteler ve kapalı yerleşim alanlarının yeniden geliştirilmesi; 4. Tarihi konut alanlarının soylulaştırılması.

Kaynak: Ataöv ve Osmay, "Türkiye'de Kentsel Dönüşüm", s.60.

3. TÜRKİYE'DE KENTSEL DÖNÜŞÜMDE VATANDAŞ KATILIM POLİTİKASI

2019 yılında, alan bazlı kentsel dönüşüm projelerine yönelik bir çerçeve oluşturulmuştur. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından yayımlanan “Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesinin Hazırlanmasına Yönelik İlke ve Esaslar” belgesi, kentsel dönüşüm anlayışında ülke genelinde standartlar getirmektedir. Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi, kentsel dönüşüm uygulamalarına yönelik dönüşüm stratejilerini yer aldığı yol haritası niteliğinde bir belgedir. Her türlü kentsel dönüşüm projesi için bir ‘strateji belgesi’ hazırlanmasını gerekli kılan bu çerçeve kapsamında, riskli bölgelerde kentsel koşulların analizinin yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bununla birlikte bu belge, vatandaş katılım uygulamalarını sağlaması bakımından da önemlidir. Bakanlık, yetkili idarenin dönüşüme girecek alandaki vatandaşların beklenti, endişe, ihtiyaçlarını dikkate alan bir Sosyal Etüt Programı yapılmasını tavsiye etmekte ve bu bağlamda yapılan planlarda önceliklendirme yapmaktadır. Bakanlığın vatandaş katılımını zorunlu tutmamaktadır ancak vatandaş katılımının sağlandığı belgelerde önceliklendirme yapılması vatandaş katılımının önemini ortaya koymaktadır.

Bakanlığın ortaya koyduğu ilke ve esaslarda, kentsel dönüşüm riskli alan uygulamalarında izlenecek altı adım bulunmaktadır:²⁹

1.ADİM: Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi Doğrultusunda Belirlenen Alana Dair Mevcut Durumun Tespiti ve Ön Proje Çalışmaları

2.ADİM: Hak Sahipleri ile Ön Görüşme ve Beklenti Analizi,

3.ADİM: Alana İlişkin Stratejiler ile Matematiksel ve Detaylı Finansal Model Belirlenmesi

4.ADİM: Planlama ve Projelendirme Çalışmaları

5.ADİM: Hak Sahipleri ile Uzlaşma Tahliye ve Yıkım

6.ADİM: Yapım Süreci

²⁹ Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (ÇŞB). “Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesinin Hazırlanmasına Yönelik İlke ve Esaslar”, 2019.

İkinci adımda uygulanan “Hak Sahipleri İle Ön Görüşme ve Beklenti Analizinde” Bakanlık tarafından, kentsel dönüşüm projesinden etkilenecek olan halka yönelik Sosyal Etüt Programı uygulanması tavsiye edilmektedir. Sosyal Etüt Programı üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada, toplumsal yapı analiz edilmektedir. İkinci aşamada, bilgilendirme ve tasarım çalışmaları yapılmaktadır. Üçüncü aşamada, kentsel dönüşüm yapım sürecinde izleme ve değerlendirme çalışmalarıyla süreç tamamlanmaktadır.

3.1. Toplumsal Yapı Analizi - I. AŞAMA

Bu aşamada dönüşüm projesinin gerçekleşeceği alanda toplumsal yapının analizi proje uygulayıcısı tarafından gerçekleştirilmektedir. Bakanlık tarafından detaylı olarak yapılan sıralamada, kentsel dönüşüm alanı ve çevresinde yaşayanların yaşam tarzı analiz edilerek, beklenti, ihtiyaç ve endişelerinin belirlenmesi amacıyla anket/mülakat gerçekleştirilmesi tavsiye edilmektedir. Bu liste şu şekildedir:

1. Alanda daha önce yapılmış çalışmaların, davaların, kararların incelenmesi ve değerlendirmesi,
2. Halkın demografik, sosyo-ekonomik yapısı
3. Konut koşulları, iş aktiviteleri
4. Bölgenin kültürel ve yerel karakteristiği
5. Sosyal tesislere erişim
6. Halkın ihtiyaç ve beklentileri
7. Halkın kaygı ve endişeleri
8. Planlama sürecine katılacak grupların tespiti

Bu bilgileri elde etmek için yürütülecek araştırmada karma yöntem (niteliksel ve niceliksel) uygulanması tavsiye edilmektedir. Bu kapsamda, hem anket uygulaması, hem de derinlemesine görüşme ve odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmektedir. Birinci aşamada elde edilen bilgiler; alanlarda yürütülmesi planlanan dönüşüm uygulamalarına altlık olması ve alternatif çözümler üretilmesi için kullanılmaktadır.

3.2. Bilgilendirme ve Tasarım Çalıştayı Düzenlenmesi - II. AŞAMA

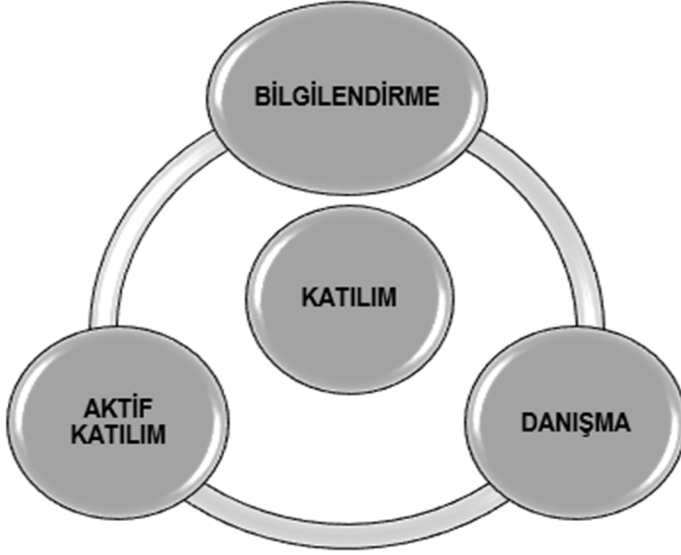
İkinci aşamada, dönüşüm alanındaki paydaş grupların temsilcileri bir araya gelerek dönüşüm planı geliştirilmektedir. Çalıştay ve küçük çalışma grupları bir araya gelerek; yerel hassasiyetler, beklentiler, dönüşümden etkilenen vatandaşların hayatlarında meydana gelmesi olası değişimler, projenin sosyal çevre üzerinde olası etkileri, potansiyeller ve sorunlara alternatif çözüm önerileri geliştirebilecekleri toplantılar yapılması tavsiye edilmektedir. Bununla birlikte, düzenli olarak geniş katılımlı bilgilendirme toplantıları gerçekleştirilerek, proje ve tasarıma ilişkin mahallelinin proje hakkında görüşleri alınmaktadır. Bu görüşlerin tasarımda güncellemelere neden olabilme ihtimali vardır ancak uygulayıcı için zorunlu değildir.

3.3. İzleme ve Değerlendirme - III. AŞAMA

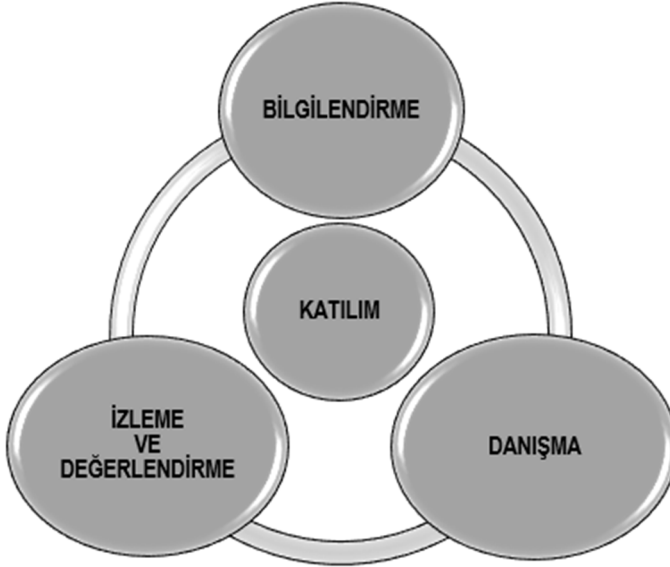
Üçüncü aşamada, tüm paydaşların süreç boyunca alınan kararların etkileri ve öngörülemeyen bir etkinin meydana gelip gelmediği incelenmektedir. Bu aşamada proje çıktıları değerlendirilmektedir. Proje bitiminde anket düzenlenir ve memnuniyet analizi yapılması ve nihai rapor Bakanlığa sunulması beklenmektedir. Bu aşamayı, paydaş etkisinin olmadığı, yalnızca değerlendirme ve ölçümlerin yapıldığı bir aşama olarak tanımlamak mümkündür.

Dünya geneli yaygın olarak kullanılan katılım sınıflandırmalarından biri OECD katılım sınıflandırmasıdır. OECD katılımı üç temel düzeye ayırmaktadır (Bkz. Şekil 6)³⁰. Tıpkı OECD sınıflandırmasında olduğu gibi Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından yayımlanan ve hazırlanması zorunlu olan “Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesinin Hazırlanmasına Yönelik İlke ve Esaslar” belgesinde, tavsiye niteliğinde olan Sosyal Etüt Programı da üç aşamaya ayrılmıştır (Bkz Şekil 7).

³⁰ OECD, “*Citizens as Partners*”, 2001.

Şekil 6. OECD Katılım Sınıflandırması

Şekil 7. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Kentsel Dönüşüm Sosyal Etüt Programı

Ancak OECD'nin vatandaş katılım modeli birbirinden bağımsız olabilen üç düzey iken Sosyal Etüt Programı ise birbirini takip eden ve tamamlayan bir süreç politikasıdır. Bu bakımdan vatandaş katılım modeli ve Sosyal Etüt Programını karşılaştırmalı analizi mümkün değildir. Bununla birlikte, yapısı itibarıyla Sosyal Etüt Programı vatandaş katılım modeline benzerlik göstermektedir. Örneğin, birinci aşamada toplumsal yapı analiz edilerek vatandaşlar dâhil paydaşların beklenti, talep ve önerileri alınmaktadır. Bu aşamayı 'bilgilendirme' aşaması olarak ifade etmek mümkündür. Sosyal Etüt Programının ilk aşamasında tek yönlü bir bilgilendirme katılımı bulunmaktadır. İkinci aşamada ise, yine vatandaşlar dâhil dönüşümden etkilenen paydaşlar çalıştay ve toplantılar düzenleyerek katılım faaliyetinde bulunmaktadır. Bu aşamada bir önceki bilgi aşamasından daha yoğun olduğu ve müzakere tipi iletişim kurulduğu görülmektedir. Üçüncü aşamada da tıpkı ilk iki aşamada olmayan aktif bir katılım bulunmamaktadır. Süreç analizi yapılarak bir çıktı elde edilmektedir.

SONUÇ

Tüm dünyada özel ve kamu kurumların yönetiminde 'katılım' her geçen yıl önemini artırmaktadır. Uluslararası örgütler vatandaş katılımının uygulanmasını zorunlu tutmakta ya da önemle tavsiye etmektedirler. Kentsel alanların sürdürülebilir kılınması ise yine vatandaş katılımıyla mümkündür. Kentsel dönüşüm gelişmiş ülkeler dâhil olmak üzere neredeyse tüm coğrafyayı ilgilendiren bir faaliyettir. Bu faaliyet yapısı itibarıyla çevre, toplum ve idareyi bir araya getirmektedir. Bu birliktelik ortak bir fikir ve çabanın ürünü olması kentsel dönüşüm sürecini demokratik bir faaliyet kılmaktadır. Nitekim vatandaş katılımının olmadığı kentsel dönüşüm projeleri soylulaştırma ve antidemokratik faaliyetler olarak görülmektedir.

Türkiye, kaçak ve afete dayanıksız konut stoku ve kentte yaşayan nüfus yoğunluğunun artışından dolayı kentsel dönüşümün aktif olarak devam ettiği bir ülkedir. Türkiye'de kentsel dönüşüm faaliyetleri hukuki olarak belirlenmekte ve hem TOKİ hem yerel yönetimler yetkili kılınmaktadır. Türkiye'de kentsel dönü-

şüm; mevzuat, kurum ve kuruluşlara sahip bir yapıdadır. Bununla birlikte, kentsel dönüşüme yönelik merkezi yönetim tarafından her ne kadar ilke ve esaslar belirlense de vatandaş katılım modeli bulunmamakta ve vatandaş katılımı zorunlu tutulmamaktadır.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından 2019 yılında yayımlanan Sosyal Etüt Programı, dönüşümden dolayı ya da doğrudan etkilenen vatandaşların sürece dâhil edilmesini tavsiye edilen bir programdır. Bu program, tavsiye niteliğinde olup uygulanması zorunlu değildir. Bununla birlikte, bu programı uygulayan proje sahiplerinin projelerinin onaylanmasında öncelik tanınmaktadır. Vatandaş katılımının zorunlu olmasa da önceliklendirme unsuru olarak kabul edilmesi vatandaş katılımının önemini ortaya koymaktadır.

Uluslararası kabul gören ve yaygın kullanılan vatandaş katılım modelleri arasında en genel ayırım OECD'nin vatandaş katılım modelidir. OECD bilgilendirme, danışma ve aktif katılım olmak üzere katılımı üç düzeye ayırmaktadır. Sosyal Etüt Programı, vatandaş katılımı bağlamında analiz edildiğinde bilgilendirme, danışma ve izleme-değerlendirme aşamalarından oluştuğu görülmektedir. OECD'nin vatandaş katılım modeli birbirinden bağımsız olabilen üç düzey iken Sosyal Etüt Programı ise birbirini takip eden ve tamamlayan bir süreç politikasıdır. Bu bakımdan vatandaş katılım modeli ve Sosyal Etüt Programını karşılaştırmalı analizi mümkün değildir. Ancak yapısı itibarıyla Sosyal Etüt Programının aktif bir katılımı içermese de 'bilgilendirme ve danışma' olmak üzere katılımın iki düzeyini kapsadığı görülmektedir.

Sonuç olarak, yükselen bir trend olan vatandaş katılımının kentsel dönüşümde de uygulanması zorunlu olması demokratik gelişmişlik için önemli bir aşamadır. Türkiye'nin kentsel dönüşüm politikası içerisinde vatandaş katılıma vurgu yapılmaktadır ancak sistematik olarak bir 'katılım' modeline henüz sahip değildir. Türkiye'nin vatandaş katılım yaklaşımı ile OECD vatandaş katılım modeli karşılaştırıldığında benzerliklerinin olması, bir katılım modelinin inşa edilmesine altlık olabilecektir.

KAYNAKÇA

- [1] Ali, Muhammad. “Governance And Good Governance: A Conceptual Perspective”, *The Dialogue Journal*, 10(1): 2015, ss. 65-77.
- [2] Amirtahmasebi, Rana; Orloff, Mariana; Wahba, Sameh; Altman, Andrew. “Regenerating Urban Land: A Practitioner's Guide to Leveraging Private Investment”. *Urban Development; World Bank, Washington, DC, 2016.*
- [3] Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. “Katılımcılığın ilkeleri: katımlı çalışmalarını tasarlayan, uygulayan ve yönetenler için iyi uygulama kılavuzu”. Ankara, 2012.
- [4] Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. “Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesinin Hazırlanmasına Yönelik İlke ve Esaslar”, 2019.
- [5] Ataöv, Anlı ve Osmay Sevin. “Türkiye’de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım”. *METU JFA*, 2007/2, 2007, (24:2) ss. 57-82.
- [6] Dağ, Metin. “Türkiye’de Kentsel Dönüşüme Bir Alternatif: İnsan Odaklı Kentsel Dönüşüm”. Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, 2017.
- [7] Duman, Betül. “Kentsel Yenileşme ve Kentsel Dönüşüm”, İstanbul Üniversitesi Yayınları, t.y.
- [8] Dünya Bankası. “Kentsel Dayanıklılık ve Dönüşüm Projelerinden Elde Edilen Küresel Deneyimler: Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Sürecine Destek”. Dünya Bankası, Washington, DC, 2021.
- [9] Erdoğan, Oğuzhan. “Avrupa Doğru İdari Davranış Yasası ve İyi Yönetim İlkeleri Üzerinden Yerel Yönetimlerde Reform”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C.10. S.1, 2020, ss 221-242.*
- [10] Feryal Aysın Koçak Turhanoğlu, “Türkiye’nin Kentleşme Deneyimi:1923-2000”, *Kent Sosyolojisi*. Ed., Fatime GÜNEŞ. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3676, 2019, s.
- [11] Gün, Ahmet, Pak, Burak & Demir, Yüksel. “Responding to the urban transformation challenges in Turkey: a participatory design model for Istanbul”. *International Journal of Urban Sustainable Development*, 13:1, 2021, pp. 32-55, DOI: 10.1080/19463138.2020.1740707
- [12] Koçak Turhanoğlu, Feryal Aysın. “Türkiye’nin Kentleşme Deneyimi:1923-2000”, *Kent Sosyolojisi*. Ed., Fatime GÜNEŞ. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3676, 2019.
- [13] Nabatchi, Tina & Matt Leighninger. “*Public Participation for 21st Century Democracy*”, United States of America: Jossey-Bass, 2015.
- [14] Ng, Mee Kam, Cook, Alison, & Chui, Ernest W. T. “The Road Not Travelled: A Sustainable Urban Regeneration Strategy for Hong Kong”. *Planning Practice and Research*, 16(2), 2001, pp. 171–183. doi:10.1080/02697450120077370

- [15] OECD. “*Citizens as Partners: OECD Handbook on Information, Consultation and Public Participation in Policy-Making*”, OECD Publishing, Paris, 2001. <https://doi.org/10.1787/9789264195578-en>.
- [16] Özden, Pınar Pelin, “Türkiye’de Kentsel Dönüşümün Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler,” *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, S. 35, 2006, s. 215-233.
- [17] Özdemir, Dilek. “*Kentsel Dönüşümde, Politika, Mevzuat, Uygulama: Avrupa Deneyimi, İstanbul Uygulamaları*”. Ankara: Nobel Yayınevi, 2010.
- [18] Özer, Mehmet Akif, Koçak, Deniz ve Türe, Hasan. Yönetişim Göstergeleri Doğrultusunda Ülkelerin Performanslarının Değerlendirilmesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. C.22.S.1, 2020, ss 25-53.
- [19] Şen, Besime. “*Kentsel Dönüşüm*”, Kent Sosyolojisi. Ed., Fatime GÜNEŞ. Eskişehir: T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINI NO: 3676, 2019.
- [20] Uçar Kocaoğlu, Belgin. “Vatandaş Katılımı Sürecinin Tasarımı”. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (2), 2018, s. 42-61.
- [21] United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. “*World Urbanization Prospects: The 2018 Revision*”. (ST/ESA/SER.A/420). New York: United Nations, 2019.
- [22] UN Habitat. “Konut”, 2022. Erişim adresi: unhabitat.org/topic/housing

DİRENÇLİ ŞEHİRLER VE KENT KONSEYLERİ

Tümay Mercan*

GİRİŞ

Şehirler büyüdükçe şehirlerde yaşamak zorlaşıyor. Gelecekte daha da zor olacak gibi görünüyor. Her ne kadar teknoloji şehirlerde yaşamayı kolaylaştırmak için geliyor gibi görünse de her ayrıntı işi biraz daha karmaşıklştırıyor.

Şehirlerimiz bu gün kabına sığmıyor, gelişmek, değişmek, Avrupa şehirlerine benzemek şehir insanını rahat ettirmek için sürekli bir değişim ve gelişim var. Ağır-lıklı olarak yerel yönetimler karar verici durumda. Gelecekte dünyayı bekleyen sorunlardan ülkemizin kaçınması zor görünüyor. Er veya geç dünya şehirleşme sorunlarını ülkemiz şehirleri de yaşayacak, bazılarını yaşıyor. Şehirlerin afetler, güvenlik, salgın hastalıklar, iklim değişikliği, yoksulluk, siber saldırılar, su, gıda ihtiyacı, göçler ve göçmenler, insan yaşamına uygunluğun sürdürülebilir olması ve birçok sorunda dirençli olması bekleniyor.

Şehirler insansız bir anlam taşımadığına göre şehrin dirençli olması şehir insanların akıl, fikir birliğine, davranışına, kültürüne, bilgisine bağlı. Şehir insanının akıl, fikir, bilgi, kültür ve diğer özelliklerini nasıl bir araya getireceğiz? Hadi getirdik, şehrin bu günü ve geleceği için ortak paydayı nasıl yakalayacağız? İşte burada kent konseyleri devreye giriyor. Kent konseyleri şehrin ortak aklı olarak gelecek öngörülerini ve kararları ile şehri etkileyebilirler. Nasıl? Kuruluş amaçlarına uygun davranarak.

* Kocaeli Üniversitesi İletişim Fak. Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, tumaymercan@gmail.com

1. DİRENÇLİ ŞEHİR NEDİR?

Bir gücün etkisine karşı koyan başka bir güce denir. Dirençli şehir, fiziki, çevresel, sosyal ve ekonomik yönden, şehirlerin karşılaşabileceği her türlü tehlike, tehdit ve olumsuz durumlara karşı kentin dinamiklerinin hazırlıklı ve koordineli olması sayesinde aktif mücadele kabiliyetine sahip olan şehirlerdir. Yani olumsuzluklara hazır olmak, kolayca bertaraf etmek, olası olumsuzluklara yenilmemektir. Yani olumsuzluklara karşı güçlü olmaktır.

Kentsel direnç kavramı, kentsel yapının sadece fiziksel yapılardan ibaret olmaması aynı zamanda toplumsal, politik, ekonomik, ideolojik, kültürel bir yapı olmasından kaynaklanan birçok farklı bakış açısını ve farklı anlamları da yüklenektir. Dolayısıyla kentsel dirençten bahsedilmesi gerektiğinde direnç kavramının “bozulmaya karşı verilen yanıtın daha fazlasını içermesi gerekecektir. Kent, sadece fiziksel, ekolojik olarak değil, toplumsal, ekonomik, politik anlamda da bozulmalara, karışıklıklara karşı direnç geliştirilmesi gereken bir özelliktedir.

Kavram bozulma sonrasına uyum, hazırlıklı olma, değişim, dönüşüm gibi birçok anlamı içermesinin yanı sıra kentsel direnç geliştirilme politikalarına da daha yakından bakmayı gerektirmektedir. Ekoloji alanından kentsel alana aktarılan kavram, kentlerin karşılaştıkları çevre sorunlarına dair alanlarda kullanılmanın ötesinde sosyal politika alanına dair birçok konu ile de ilişkilendirilmektedir.

Şehirle ilgili sorunların çok olması, nüfusun beklenenin üstünde olması sorunların çözümünü ve direnci de olumsuz etkileyecektir. Bu konu şehir yönetimi ve yönetim sorununu da önemli kılmaktadır.

- Dirençli kentlerin fiziksel açıdan faydaları da bulunmaktadır. Bazıları;
- Fazla yoğun alanlarda hareket kolaylığı,
- Topluluklar için yürünebilir alanlar ve rahat erişilebilir ulaşım seçenekleri,
- Yerel olarak üretilen ve bu nedenle daha taze olan yiyecekler,
- Verimli enerji kaynakları,
- Daha uygun fiyatlarla daha sağlıklı kapalı alanlar,

- Doğal çevreye ulaşım kolaylığı olarak sıralanabilir.

Bu pozitif göstergelerin tamamının uygulandığı bir model henüz hazır değildir. Çoğu kent stratejik planı nüfusta beklenen artışa göre yapılmıştır ve sürdürülebilirlik planları çevreye duyarlı bir şekilde yürütülmüştür.

Şehirlerin artan sorunları yöneticileri de farklı ortak akıl çözümlerine yöneltmelidir. Bu çözümlerden biri de kent konseyleridir.

2. KENT KONSEYİ NEDİR?

Kent konseyi, kentteki önemli aktörleri bir araya getiren bir platformdur. Kamu kurumlarının, sivil toplumun, meslek örgütlerinin, siyasi partilerin ve muhtarların temsilcileri, kent konseyinde bir araya gelir. Kent konseyi, her türden farklılığa açık olarak bir kentin büyük buluşma arenasıdır. Kent konseyi dışlayıcı ve ayrıştırıcı olmak yerine, olabildiği kadar çok kapsayıcı olma ilkesine dayalıdır.

Kent konseyinin hukuki dayanağı, belediye kanunudur (madde 76). Kent konseyinin ilk kuruluşu, belediye başkanının çağrısıyla olur. Ancak kent konseyi, belediyenin bir birimi, müdürlüğü veya uzantısı değildir. Sivil bir oluşumdur.

Kent konseyleri, demokratik katılımı kolaylaştırmak ve geliştirmek amacıyla kurulmuştur. Türkiye’de kent konseyi, en önemli kurumsal katılım aracıdır.

3. KENT KONSEYLERİNİN DİRENÇLİ ŞEHİRLER AÇISINDAN ÖNEMİ NEDİR?

Kent konseyinin temel işlevleri, kentteki çeşitli aktörlerden oluşan bileşenleri ve paydaşları ile kentteki sorunları ortak akılla tartışmak; farklı paydaşlar arasında uzlaşma ortamları sağlamak; kamu kurumları ile toplum kesimleri arasında yeni köprüler ve diyalog kanalları kurmak; demokratik katılımı geliştirmek ve sivil toplumu güçlendirmektir. Kent konseyi, kentte gönüllü dayanışmayı harekete geçiren bir kurumdur.

İşte tam da bu noktada şehrin sorunlarına direnç göstermek adına STK'larla işbirliği, Ortak akıl çözümleri önem kazanmaktadır. Fakat burada sorunlar bulunmaktadır. Bunlar;

- 1- Kent konseyleri ülkemizde neredeyse her şehirde kurulmuş olsa da hepsi aktif değildir. Bazıları kurulmuş olmak için kurulmuş, bazıları belediye başkanının sesi olması için kurulmuş, bazıları da şehir için çabalamaktadır.
- 2- Bazı ilçelerde kent konseyleri kurulmamış durumdadır.
- 3- Belediye yönetimlerinin kent konseylerini gerçekte ne kadar önemseydiği hatta kent konseyi kavramını ne kadar anladığı da tartışılmalıdır. Bazı belediye yöneticileri kent konseylerini kentin ortak aklı olmaktan ziyade belediye başkanının destekleyicisi, onaylayıcısı olarak görmektedir.
- 4- Şehir halkı kent konseylerinden ne kadar haberdardır? Haberdar olanlar ne kadar önemsemekte ve katılmaktadır? Bu konuda kısıtlı da olsa yapılan çalışmalar şehir halkının da çoğunlukla kent konseyinden haberdar olmadığını, olanların da çok önemsemediğini, şehir için elle dokunur bir çalışma yapmadıklarını düşünmektedir. Ayrıca kent konseyi sempozyumlarında da bu konu çokça tartışılmaktadır.
- 5- Kent konseyi meclis üye ve başkanlarının da kent konseyinin işlevi hakkında bilgilerinin az olduğu yapılan işlerden görülmektedir.
- 6- Kent konseylerinde siyasetin ön plana çıkması, kentin ortak aklı olması konusunda sıkıntı yaratmaktadır.
- 7- Kent konseyleri ya fazla çalışma yapmamakta, ya ihtiyacı olan şehirlisi veya başka şehirden ihtiyacı olan kişilere yardım çalışmalarını yapmakla çalışır gibi görünmekte ya da aktif olmamaktadır.
- 8- Kent konseyleri başkanı veya meclis başkanları buldukları konumu kendini şehre fark ettirme, gösterme, siyasete adım atma basamağı olarak görmektedir, her bir adımlarını bu konuda reklam, imaj oluşturmak için kullanmaktadırlar.

Kısacası, dirençli şehirler için kentin ortak akli olması gereken kent konseylerinin kendi içlerinde ve şehirle sorunları bulunmaktadır. Öncelikle kent konseylerinin her il ve ilçede kurulmuş olması, yasaya uygun çalışmalar yapması, bir STK gibi davranmak yerine STK'ları birleştirici, ortak akli ortaya çıkarıcı tavır alması gerekir.

4. KENT KONSEYLERİ DİRENÇLİ KENTLER İÇİN NELER YAPMALIDIR?

- 1- Ülkemizin bütün il ve ilçelerinde kent Konseyleri Yönetmeliği'nin uygun gördüğü şekilde kurulmalı ve kurulma amaçlarına uygun davranmalıdır.
- 2- Her kent konseyi kendi bölgesinde kentin kırılğan unsurlarını ve dirençli olması gereken noktaları tespit etmelidir.
- 3- Tespit ettiği kırılğanlık ve dirençli olma konusunda şehrin STK'ları, ilgili aktörlerini bir araya getirerek, politika üretebilmeli, proje hazırlayabilmeli, yerel yönetimler ile bu konuları açıkça konuşabilmelidir.
- 4- Şehrin, belediyenin imkânları, ortak aklın kararı asgari müşterekte birleşmelidir. Belediyelerin imkânları, şehrin dinamikleri, eldeki kaynaklar açısından şehrin sadece bu gününe değil, geleceğine yönelik olarak yapılacak çalışmalarda gelecek dönemin şehirlileri düşünölmelidir. Yani gelecek dönem şehirlileri bu gün karar vericilerin çocukları, torunları, şehre sonradan yerleşenler düşünölererek karar verilmelidir.
- 5- Yerel yönetimler şehrin geleceğini ilgilendiren daha büyük boyutlu çalışmalarda kent konseylerine (şehre, ortak akla) danışmalıdır. Örneğin şehrin meydanları geniş alanları parkları gibi halkın yoğun kullanacağı alanlarda halkın fikri sorulmalıdır. Yerel yönetimler bu tür konularda her ne kadar zaman ve hızlı davranma konusunda kısıtları olduklarını söyleseler de stratejik planlarını buna göre yapabilirler. Yani karara vermeden ortak akla danışmak için zaman ayırmalıdır.
- 6- Kent konseylerinin henüz kendi bütçeleri olmadığı ve yapacakları çalışmalarda yerel yönetimler tarafından bütçeleri karşılandığı için parayı veren kendi kararını uygulatmak isteyecektir. Burada yerel yönetimlerin düşünce sistemlerini değiştirmeleri gerekmektedir. Kent konseylerinin doğru tespit ve çalışmalarda yerel yönetimlerin karşısına çıkması gerekir.

- 7- Türkiye büyük bir ülke ve her bölgesi farklılık arz ediyor. Kent konseyleri şehre odaklanmalı ve ülke, bölge, menfaatini düşünerek çalışmalarını yapmalı, şehrin dirençli hale gelmesine katkıda bulunmalıdır. Kent konseyleri bir propaganda aracı değildir.
- 8- Afetler, güvenlik, salgın hastalıklar, iklim değişikliği, yoksulluk, siber saldırılar, su, gıda ihtiyacı, göçler ve göçmenler, insan yaşamına uygunluğun sürdürülebilir olması, engelliler, kadınlar, çocuklar yaşlılar, emekliler vb. konularda her türlü insan kaynağına yönelik şehirlerin dirençli olması için kent konseyleri şehirlerinin sorunlarının farkında olmalı, çözüm üretecek çalışmalar, beyin fırtınaları yapabilmeli ve yerel yönetimlere fikir sunabilmelidir.
- 9- Yapılan çalışmalar göre kent konseylerinin en çok yaptığı faaliyet kişi ve kurum ziyaretleri yapmak ve bunlarla medyada görünür olmaktır. Şehirlerin sorunlarının giderek arttığı bu zamanda bu ziyaretlerin de sonuç ve çözüm odaklı olmasında fayda bulunmaktadır.
- 10- Bir ilin kent konseyi ile ilçe kent konseyleri birlikte çalışabilmeli ilin genel sorununa yönelik fikir üretebilmelidir. Ayrıca her ilçe kendi bölgesine özel dirençli olma konusunda çalışmalar yapabilir. Kentin ortak aklının, diğer ortak akıllarla çalışma yapması, kaynak israfını önleyeceği gibi, direnci de yükseltir.
- 11- Şehirde yaşayanların kent konseyine katılımı ve fikir beyanı konusunda da kent konseyleri çalışma yapmalıdır. Aksi takdirde şehirlerin direnci azalacaktır. Şehirlerin dirençli olması için birlikten kuvvet doğacağı unutulmamalıdır.
- 12- Şehirlerin direnci, ekonomi, yönetim, toplum ve çevre olmak üzere dört temel etkene bağlıdır. Kent konseylerinin bu dört unsur üzerinde durabilir, kentin direnç derecesine göreve bu dört etken üzerinden çalışma yapılabilir.

SONUÇ

Dirençli şehirler için kent konseyleri hedefli çalışmaları elzemdir. Kent konseylerinin kentin bu gün ve gelecek sorunları bütünsel olarak görüp, sorunlar çözülmeyişinde çarpan etkilerini hesaplayarak, şehrin direnç kazanması yönünde çalışmalar yapması, kendi önemini fark etmesi ve zaman kaybetmemesi gerekmektedir. Kent konseyleri işlevlerini tam yerine getirseler, şehirden katılım ve yeni fikir, çözüm önerileri de alabilirler. Aksi takdirde, etkisi olmayan, hatta şehre direnç kaybettiiren, umutsuzluk veren kurumlar olacaktır. Şehirlerin direnci konusunda yapılacak çalışmalar ekonomi, yönetim, toplum ve çevre olmak üzere her şehir ve ilçe bazında dört temel başlık altında incelenebilir.

KAYNAKÇA

- [1] <https://www.nedir.com/diren%C3%A7> (erişim 13.02.2022)
- [2] Ayşe ÖZKUR KARAHAN, Dirençli Kentler Bağlamında Karaman Kentinin Değerlendirilmesi (Y.L.Tezi) ANKARA2018 <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/69263> (erişim 13.02.2022)
- [3] Suna ERSAVAŞ KAVANOZ, “Kentsel Direnç” Kavramı Üzerine <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1172683> (erişim 13.02.2022)
- [4] <https://istanbulkentkonseyi.org.tr/kent-konseyi-nedir/> (erişim 13.02.2022)

SOSYAL BELEDİYECİLİK ANLAYIŞINDA SÜRDÜRÜLEBİLİR KIRSAL KALKINMA: GEYVE ÖRNEĞİ

Ümmügülsüm Zor* - Murad Canbulut**

GİRİŞ

Bölgesel kalkınmaya yönelik geleneksel yaklaşımlar, kapitalist ekonomilerde özellikle kırsal kesimlerde büyük şehirler için olduğundan çok daha ciddi sonuçlar doğurma kapasitesine sahiptir¹. Nitekim kırsal bölgede yaşanan her türlü değişim, özellikle gıda arzının kaynağının kırsal bölgeler olduğu göz önünde bulundurulduğunda, uzun vadede büyük şehirleri de ciddi oranda etkileyebilecek durumdadır². Dolayısıyla kırsal bölgelerin yönetimi ve bu yönetimin uzun vadeli hedeflere ve bölge dinamiklerine göre şekillenmiş olması ulusal ölçekte bir öneme sahiptir.

Dünya Bankasının yaptığı bir araştırmaya göre 2050 yılı itibarı tüm dünyada her 10 kişiden 7'si şehirlerde yaşayacaktır³. Şehirleşme oranları Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için dünya ortalamasının üzerindedir. Kırsal bölge insanını şehirlere göçe iten faktörlerin öncelikli biçimde ele alınması sağlanmadığı takdirde bu bölgelerden sağlanması muhtemel her türlü katma değer âtıl kalacaktır. Dünya

* Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi İşletme Bölümü, ummugulsumzor@sakarya.edu.tr

** Altınbaş Üniversitesi, İşletme Fakültesi İşletme Bölümü, murad.canbulut@altinbas.edu.tr

¹ Matthew Thompson, Vicky Nowak, Alan Southern, Jackie Davis & Peter Furnedge, "Re-grounding the city with Polanyi: From urban entrepreneurialism to entrepreneurial municipalism." *Environment and Planning A: Economy and Space* 52.6 (2020): 1171-1194.

² Tewelde Gebre & Berhanu Gebremedhin. "The mutual benefits of promoting rural-urban interdependence through linked ecosystem services." *Global ecology and conservation* 20 (2019): e00707.

³ World Bank, "Urban Development: Understanding Poverty". (2019)

nüfusunda yaşanan hızlı artışla birlikte gıda talebine yönelik talebin de benzer şekilde artışı ve özellikle son yıllarda dikkat çekici şekilde yükseliş gösteren girdi maliyetlerine rağmen tarımsal faaliyetlerin azalıyor olması ulusal bazda sorunlar arasında sayılabilir. Öte yandan bu sorunların çözümünde her ne kadar ulusal ve bölgesel hedefler öne çıkıyor olsa da ancak yerel yönetimlerin hayata geçireceği, destekleyeceği ve öncü olacağı süreçler ile çözüme ulaşmak mümkün olabilir. Dolayısıyla günümüzde artık özellikle ilçe belediyelerinin geleneksel belediyeçilik faaliyetlerinin ötesine geçmesi ve bölge dinamiklerine ve ihtiyaçlarına uygun, gelecek vizyonu taşıyan aksiyonlar alması elzemdir. Ülkemizde sosyal belediyeçilik anlayışı ile hayata geçen faaliyetler gelecek için umut verici olmakla birlikte tüm iyi niyete rağmen sürdürülebilir olmaktan uzaktır. Belediyelerin kurumsal kapasitelerinin, özellikle taşra belediyeleri özelinde, sürdürülebilir hedeflere erişmesinde desteklenmesi gerekliliği ilgili belediyelere değil topluma destek olarak ele alınmalıdır. Nitekim bu bölgelerdeki sürdürülebilir kalkınma ülke geneline sirayet edecek potansiyele sahiptir. Bu anlamda, üniversite ve özel sektör iş birliklerinin öncelikli hale gelmesi, değer zinciri modeli çerçevesinde “kazan-kazan” projelerin hayata geçirilmesi, bölgede mevcut sorunların uzun vadedeki potansiyel sonuçları dikkate alınarak gerekli adımların atılması için çeşitli iş birliği modellerinin kurgulanması gereklidir.

Bu çalışmanın amacı Doğu Marmara bölgesinde ulusal ve bölgesel hedeflerle uyumlu, mikro bölge dinamiklerini dikkate alan ve kısa vadeli hedeflerden ziyade uzun vadeli hedeflerin öncelikler halinde ve entegre bir yapı dahilinde ele alındığı bir yapı olarak Geyve Belediyesi ev sahipliğinde hayata geçmesi beklenen ekosistemin incelenmesidir. Geyve Belediyesi, bir vaka çalışması olarak ele alınmış; uygulamaları bir yılı aşkın süre boyunca incelenmiş, mülakat, gözlem ve arşiv incelemeleri ile değerlendirilmiştir. Bölge dinamikleri çerçevesinde öncelik kapsamına alınan konular olan istihdam, tarımsal faaliyetlerin gelişimi, entelektüel/teknolojik gelişim ve eko-turizm şeklinde dört temel ana başlıkta uygulamalar ve planlar incelenmiştir. Her bir ilçenin bulunduğu bölge, ekosistem ve dinamiklerinin farklı oluşu genelleme yapılmasına ve genel geçer önerilerde bulunulmasına imkân vermemekle birlikte bölge dinamikleri ve sürdürülen politikalarla hedeflerin uyumu noktasında yol gösterici önermelerde bulunulmuştur.

1. KIRSAL BÖLGE DİNAMİKLERİ ve SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Kırsal topluluklar, düşük nüfus yoğunlukları, coğrafi izolasyonları, artan çeşitlilik eksikliği ve kalıcı yoksulluk seviyeleri nedeniyle kentsel muadillerine sunulan seçeneklerin çeşitliliğinden ve derinliğinden yoksundur⁴. Literatürde kurumsal ölçekteki globalleşmenin kırsal topluluklar üzerinde olumsuz ekonomik, sosyal, politik, kültürel, çevresel ve cinsiyete dayalı bir etkiye sahip olduğu vurgusu öne çıkmaktadır⁵.

Türkiye özelinde bakıldığında kırsal bölgelerin en temel sorunlarının başında düşük eğitim düzeyi, buna bağlı olarak düşük teknoloji adaptasyonu, bilimsel verilerden çok geleneksel bilgilere dayanan tarımsal faaliyetler ve genç nüfus oranındaki hızlı düşüş gösterilebilir. Gıda arzının çok büyük bir bölümüne ev sahipliği yapan kırsal bölgelerde genç nüfusun azalması uzun vadede düşünüldüğünde bu bölgelerde tarımsal faaliyetleri yürütecek insan gücünün ve dolayısıyla tarım faaliyetlerinin giderek yok olması anlamına gelmektedir. Benzer şekilde rekabet yoğun bir dünyada etkin kaynak kullanımını destekleyecek teknolojilerin adaptasyonunda gösterilen direnç, giderek kurumsallaşan ticaret hayatında bireysel ölçekte paylaşım ekonomisine katılmama gibi etkenler bu bölgelerdeki ekonomik faaliyetlerin değer yaratmayan ve refah sağlamayan bir döngüye girmesine neden olacaktır.

Kurumsal ölçekte yaşanan globalleşme olgusu büyük ölçüde teknolojiye yaşanan gelişmelere dayalıdır. Bu nedenle literatürde teknolojiye ilişkin değişimlerin kronolojisine uygun bir gelişim görülmektedir. Öte yandan özellikle kronolojik değerlendirmelerin yapıldığı dizinde sıklıkla gelişen teknolojinin getirilerine vurgu yapılmıştır. Teknolojinin ve dahi kurumsallaşmanın toplumlara sağladığı katkıların bir yan sonucu olarak ise “sürdürülebilirlik” sorunu ortaya çıkmaktadır⁶.

“Sürdürülebilirlik” her ne kadar ilk kullanımda iklimsel değişiklikler ve çevresel faktörler özelinde öne sürülmüş bir kavram olsa da bugüne değin yapılmış olan

⁴ Jennifer Sumner, "Value wars in the new periphery: Sustainability, rural communities and agriculture." *Agriculture and Human Values* 22.3 (2005): 303-312.

⁵ Jennifer Sumner. *Sustainability and the Civil Commons: Rural Communities in the Age of Globalization*. Toronto, Canada: University of Toronto Press, 2005

⁶ Erik Van der Vleuten, "Technology, societal challenges, and global sustainability history." *Icon* 24 (2018): 34-52.

çalışmalarla aslında sürdürülebilirlik kavramının küresel ısınma, iklim felaketleri, kimyasal kirlilik, kaynakların aşırı kullanımı, verimsiz enerji tüketimi gibi birbirini tetikleyen faktörlerin etkilerine ilişkin bir kavram olduğuna dair bir fikir birliği oluşmuş durumdadır. Dolayısıyla uzun vadeli sonuçları tetikleyecek her türlü dinamiki sürdürülebilirlik perspektifinde incelemek gerekir ki bir dinamikte yaşanacak bozulma bir domino etkisiyle tüm sürece sirayet edebilir.

Bozulan çevresel durum göz önüne alındığında, akademi, özel sektör, hükümet ve uluslararası kuruluşlarda sürdürülebilirlik için çağrılar yapıldığı görülmektedir⁷. Şimdiye kadar, bu yüzyıl sürdürülebilir projelerde ve araştırmalarda olduğu kadar çevresel bürokrasi ve politika çabalarında da patlayıcı bir büyüme görmektedir. Tüm bu çabalar, sürdürülebilirlik düşüncesindeki bilgi boşluğunu doldurmaya yardımcı olarak sürdürülebilirliğe geçişin ancak bilinçli dönüşüm yoluyla sağlanabileceği konusunda fikir birliğini güçlendirmiştir⁸.

Günümüzde sürdürülebilir birbirini etkileyen tüm faktörlerin bir arada değerlendirildiği bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim zincirde tek bir halkada meydana gelecek bir aksaklık hızla tüm zincire nüfuz edecektir. Bu nedenden dolayı ki gerek ulusal gerekse bölgesel planlarda özellikle kırsal bölgelerde genç nüfusun azalmasının önüne geçecek, kırsal bölge ekosistemini çeşitlendirecek, tarımsal faaliyetlerde etkinliği öne çıkaracak, verimliliği arttıracak yeni nesil süreçleri destekleyecek politikalar öne çıkmaktadır⁹.

Doğu Marmara bölgesi özelinde bakıldığında kırsal bölgelerin kendi içinde bir değerlendirmeye tabi tutulduğunu, sanayi bölgelerinden ayrılan özellikleri ile kendi dinamikleri içinde ele alındığı görülmektedir. Doğu Marmara bölge planında kırsal bölgeleri içine alan grup "çevre alt bölgeleri" olarak değerlendirilmiştir. Bu bölgelerde en öne çıkan sorun genç nüfus oranındaki hızlı düşüştür ve bunun

⁷ Jo-Anne Reid, Bill Green, Maxine Cooper, Wendy Hastings, Graeme Lock, Simone White., "Regenerating rural social space? Teacher education for rural—Regional sustainability." *Australian Journal of Education* 54.3 (2010): 262-276.

⁸ Karen O'Brien. "Global environmental change II: From adaptation to deliberate transformation." *Progress in human geography* 36.5 (2012): 667-676.

⁹ T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. 2019-2023 Stratejik Plan. Güncellenmiş Versiyon. 2021.

için gelecek on yılda aksiyon alınması gerektiğine vurgu yapılmıştır¹⁰. Sürdürülebilirlik perspektifinden bakıldığında, hiçbir adım atılmadığı takdirde genç nüfusun azalması bu bölgeleri gelecekte işlenmeyen zengin tarım arazilerinin bulunduğu hayalet kasabalara dönüşmesi muhtemel görünmektedir.

2. GELENEKSEL BELEDİYECİLİK ANLAYIŞINDAN SOSYAL BELEDİYECİLİK ANLAYIŞINA GEÇİŞ

Türkiye’de belediyelerin yetki ve sorumlulukları 5393 sayılı Belediye Kanunu ile çizilmiştir. İlgili kanunda “... *kentsel alt yapı; coğrafi ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor orta ve yüksek öğrenim öğrenci yurtları, sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır...*” ifadesi yer almaktadır¹¹. Bölgelerin müşterek ihtiyaçları genel olarak alt yapı, çevre düzenlemesi ve benzeri hizmetlerde müşterek özellikler göstermektedir. Buna bağlı olarak da en yaygın görülen belediyecilik faaliyetleri bu gibi hizmetler çerçevesinde şekillenmektedir. Bu gibi faaliyetlere geleneksel belediyecilik faaliyetleri denilebilir.

Müşterek ihtiyaçların karşılanması dışında özellikle ilçe belediyelerinin içinde buldukları bölgenin dinamiklerine uygun, bölge planlarıyla uyumlu faaliyetlerde bulunmaları, kanunla tanımlı ve net bir biçimde yoruma mahal vermeyen hizmetleri sunmanın dışında faaliyetlerde bulunmasını; bir diğer ifade ile geleneksel belediyecilik hizmetlerinin ötesine geçerek yetki alanlarındaki bölge ve halkın kalkınmasına katkı sunacak hizmetlerde bulunmalarına ise sosyal belediyecilik denilebilir¹². Geleneksel belediyecilik ve sosyal belediyecilik arasındaki fark en basit ifade ile yetki ve sorumlulukların kapsamı ile değerlendirilebilir. Yetki alanında bulunduğu halde kanunla belirtilen sorumluluklar dışına çıkmayan belediyeleri ‘geleneksel’; sorumlulukları arasında sayılmadığı halde yetki alanında bulunan

¹⁰ Doğu Marmara Kalkınma Ajansı. “2014-2023 Doğu Marmara Bölge Planı. Basım: 2015.

¹¹ 5393 sayılı Belediye Kanunu. Madde 14. 2005.

¹² Alan, Ç., “Türkiye’de Sosyal Belediyeciliğin Uygulanmasını Zorlaştıran Nedenler.” *Journal of International Management Educational and Economics Perspectives* 6.2 (2018): 54-66.

farklı alanlara yönelik hizmet ve çözüm üretme çabasında olan belediyeleri ‘sosyal’ olarak tanımlamak mümkündür.

Ulusal ve bölgesel planların takibinin yapılması, akademi ile sıkı iş birlikleri geliştirilmesi, bölgeyi geliştirecek alternatif yatırımları desteklemesi, belediye için alternatif gelir kaynakları yaratması, bölge halkının refahını arttırmaya yönelik atılımlarda bulunması, bölgenin ihtiyaç ve sorunlarına yönelik adımlar atması sosyal belediyelerin en öne çıkan özellikleri olarak sayılabilir. Bu noktada genel olarak uzun vadeli bir strateji belirlemek gerektiğini vurgulamak gerekir. Uzun vadeli stratejilerin belirlenmesinde ise donanımlı insan kaynakları ihtiyacı öne çıkmaktadır. Özellikle kırsal bölgelerde entelektüel kapasitenin sınırlı olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu bölgeleri farklı açılardan cazibe merkezleri haline getirme ihtiyacı doğmaktadır.

Sosyal belediyecilik denildiğinde ilk akla gelen “sosyal destekler” olmaktadır. Öte yandan bir belediyenin başarısını ihtiyaç sahiplerine sosyal destekler sağlamaktan ziyade bu desteklere ihtiyaç duymayacak bir profil yaratma becerisi ile ölçmek daha doğru olacaktır.

3. YAZIN TARAMASI

Son yıllarda belediyelerin sosyal politikalar uygulama noktasında önemli aktörler haline dönüştükleri, sosyal politika uygulayan yerel yönetimlerin de sosyal belediyecilik gerçekleştirdikleri söylenebilir¹³. Sosyal belediyecilik düşüncesi, klasik akımın aksine belediyelerin altyapı hizmetlerini sunmanın ötesinde vatandaşların sosyal ve kültürel hayatını değiştiren ve geliştiren bir rolünün de olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu anlayış aynı zamanda yerel yönetimleri sadece sosyal yardımlar sunan, hayır kurumu gören anlayışın da ötesindedir. Kısaca sosyal belediyecilik sosyal refahı sunma çabasındaki kurumları ifade etmektedir^{14, 15, 16}.

¹³ Berkün, S. “Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Anlayışı,” *Journal of Oriental Scientific Research (JOSR)*, 9.2 (2017): 582-598.

¹⁴ Berkün, S. “Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Anlayışı,” *Journal of Oriental Scientific Research (JOSR)*, 9.2 (2017): 582-598.

¹⁵ Çelik, A. “Sosyal Belediyecilik Anlayışı: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Örneği,” *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16.1 (2014): 1-20

¹⁶ Şataf, C. Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Anlayışına Yönelik Genel Bir Değerlendirme. *Yerel Yönetimler Üzerine Seçme Yazılar* içinde ed. Faruk Beşel ve Fatih Yardımcıoğlu. 1-27. Beşiköprü Yayınları. 2017.

Sağlık, eğitim, kültür gibi alanlarda kamusal harcama gerçekleştiren, sosyal adaleti sağlamaya yönelik çaba içerisindeki kurumlar sosyal belediyeciliğin örneklerini uygulamaktadır¹⁷. Yani sosyal belediyecilik yerel kalkınma, istihdamı artırma ve girişimcilik politikaları ile işsizlikle mücadeleyi de ifade etmektedir¹⁸.

Sosyal belediyelerin fonksiyonları şu şekilde sıralanabilir^{19, 20}.

- Toplumun sosyalleştirilmesi ve rehabilite edilmesi: Kurallar ve bu kurallara uymayanlara uygulanan yaptırımlar aracılığıyla sosyal beklentilere uygun davranış ve kuralların oluşturulması.
- Toplumun yönlendirilmesi: Danışmanlık hizmeti sunulması, sorunların hangi kurum ve birimlerle çözülebileceğine ilişkin fikir vermesi.
- Yardıma muhtaçların gözetilmesi: Dezavantajlı grupların insan onuruna yakışan ve çevreleriyle uyumlu şekilde yaşamlarına olan sağlayan imkanların sunulması.
- Yatırımlar yapılması: Vatandaşların refah düzeylerini arttırıcı, kalıcı ve köklü çözümlerin getirilmesine yönelik adımların atılması.

Bunlara ek olarak günümüzde sosyal belediyeciliğin karşılaştığı olumsuzluklar da söz konusudur. Bunun sebepleri yazında şu şekilde sıralanmıştır^{21, 22, 23}:

- Sosyal belediyecilik uygulamalarının tekrar seçilme kaygısıyla yürütülmesi.

¹⁷ Berkün, S. "Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Anlayışı," *Journal of Oriental Scientific Research (JOSR)*, 9.2 (2017): 582-598.

¹⁸ Pektaş, E. K. "Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Temel Sorunlar," *Akademik İncelemeler Dergisi*, 5.1 (2010): 4-22.

¹⁹ Berkün, S. "Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Anlayışı," *Journal of Oriental Scientific Research (JOSR)*, 9.2 (2017): 582-598.

²⁰ Şataf, C. (2017). Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Anlayışına Yönelik Genel Bir Değerlendirme. Yerel Yönetimler Üzerine Seçme Yazılar ed. Faruk Beşel ve Fatih Yardımcıoğlu. 1-27. Beşköprü Yayınları.

²¹ Bayraktar, B. (2013). Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Sosyal Politikaya Bakış Açısı "Sosyal Belediyecilik": Nilüfer ve Yıldırım Belediyesi Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi SBE.

²² Çelik, A. "Sosyal Belediyecilik Anlayışı: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Örneği," *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16.1 (2014): 1-20.

²³ Çöpoğlu, M. "Sosyal Belediyecilik ve Sorunları," *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5.2 (2014): 223-247.

- Sosyal belediyecilik uygulamalarının vatandaşlar tarafından bir hak olarak değerlendirilmemesi.
- Sosyal belediyecilik uygulamalarının kalıcı ve toptan çözümler getirmemesi, kurumsallaşma ve sürdürülebilirlikle alakalı sorunlar.
- Sosyal belediyecilik uygulamalarının hayırseverlik faaliyetleri ile karıştırılması.
- Veri yetersizliği
- Planlama ve projeksiyonun eksik olması.
- Katılım ve paylaşımın yetersiz olması.
- Standart olmaması veya olanların da belirsiz olması.
- Sosyal belediyecilik uygulamalarının kötüye kullanılması.

Olumlu ve olumsuz yaklaşımlara karşın farklı toplumsal grupları odak noktasına alan sosyal belediyecilik uygulamalarının yaygınlaştığını söylemek yanlış olmaz. Türkiye'deki sosyal belediyecilik uygulamalarının genelde engelliler, yaşlılar, çocuk ve gençler, yoksullar ve kadınlara odaklandığının altını çizilmektedir²⁴.

Yazındaki incelenen bazı sosyal belediyecilik uygulamalarına bakıldığında örnekler ve odak noktasındaki gruplar şu şekilde sıralanabilir: Zeytinburnu Belediyesi (sosyal yardım, sosyal hizmet ve sosyal organizasyon odaklı); Elazığ Belediyesi (yoksul ve engelli odaklı sosyal hizmet ve sosyal yardım çalışmaları); İzmir Büyükşehir Belediyesi (çocuk, genç, kadın ve engelli odaklı sosyal hizmet ve sosyal organizasyon çalışmaları), Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi (kadın, kız çocukları, genç ve yoksullara yönelik sosyal hizmet ve sosyal faaliyetler).

Bu örneklerle ek olarak Konyaaltı Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı'nda "Sosyal belediyecilik konusunda öncü, toplumun tüm kesimlerinin sosyal ihtiyaçlarını analiz eden, ihtiyaçlar doğrultusunda sosyal hayatı zenginleştirici projeler üreten, toplum ve çevre sağlığı konusunda halkının sürekli yanında olan, hayat standardı ve sosyal dayanışması yüksek bir kent oluşturmak." ifadeleriyle sosyal belediyecilik

²⁴ Şataf, C. Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Anlayışına Yönelik Genel Bir Değerlendirme. *Yerel Yönetimler Üzerine Seçme Yazılar* içinde ed. Faruk Beşel ve Fatih Yardımcıoğlu. 1-27. Beşiköprü Yayınları. 2017

odaklı olmayı kendine hedef koyarak yerel yönetimler arasında farklı bir konumda yer almaktadır. Ortaya konan hedefler doğrultusunda belediyenin kırsal kalkınma için bölgedeki kamu kurumlarıyla beraber harekete geçmekte olduğu da görülmektedir²⁵.

Bir diğer örnek İzmir Büyükşehir Belediyesi, tarım ve kırsal kalkınmaya yönelik faaliyetleri, yerel yönetim, kooperatif ve üretici örgütleri iş birlikleri ile gerçekleştirilmektedir. Bu sayede kaynakların daha etkin şekilde kullanılması sağlanırken, üreticiler de örgütlenmeye teşvik edilmektedir. Tarımsal üretimde artış, kaliteli ürün elde etme, tarımsal faaliyet yürütenlerin gelirlerinin artırılması kısaca sürdürülebilir başarının sağlanması üreticilerin örgütlenmesiyle mümkün olduğu da görülmektedir. Başarılı bir uygulama örneği olarak İzmir Büyükşehir Belediyesi, farklı kurumlarla iş birliği yürüterek eko-pazarların kurulması, toprak ve yaprak analizinin yapılması, meyve fidanı dağıtımı, küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ve arıcılık faaliyetlerinin desteklenmesi ile kırsal kalkınmaya katkı sunan bir yaklaşım göstermektedir²⁶.

Kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesi göçün önüne geçilmesi açısından da önemli bir faaliyettir. Kırsal kalkınma ve göç arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmada kırsal kesimdeki eğitim düzeyinin düşük olduğunun, katılımcıların tarımla ilgili mesleki eğitim almadıklarının, eğitimin yetersiz olmasının kırsaldan kentlere göçte önemli bir etken olduğunun altını çizilmektedir²⁷. Bu bağlamda yerel yönetimlerin çözüm oluşturmada önemli rollerinin olduğu göz ardı edilmemelidir. İzmir Büyükşehir Belediyesi örneğine ek olarak sürdürülebilir kırsal kalkınma için vatandaşların çevresel, sosyal, ekonomik, sosyal ve tarımsal yönden bilinçlendirilmeleri gerekmektedir.

²⁵ Çırakman, I. (2021). Türkiye’de Sosyal Belediyecilik: Konyaaltı Belediyesi Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi SBE.

²⁶ Özden F. ve Olgun F. A. “Kırsal Kalkınmada Yerel Yönetimler ile Üretici Örgütlerinin İş birliği Olanakları Üzerine Bir İnceleme: İzmir İli Örneği,” *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 52 (2017): 257-283.

²⁷ Özdemir, L. ve Polat O. “Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma ve Göçün Önlenmesi İçin Tarımsal Eğitim Önerisi: Bir Pilot Araştırma,” *İnönü University International Journal of Social Sciences*, 7.1 (2018): 62-79.

4. İYİ UYGULAMA ÖRNEĞİ OLARAK GEYVE BELEDİYESİ

Bu çalışma kapsamında Geyve Belediyesi incelenmiştir. Bir yıllık süreçte belediyenin çeşitli toplantılarına ve etkinliklerine katılmak, belediye yatırımlarını ve işletmelerini yakından incelemek, çeşitli kademelerde belediye personeli ile yapılandırılmamış mülakatlar gerçekleştirmek ve arşiv incelemesi yapmak suretiyle Geyve Belediyesi, Geyve ilçesinin dinamiklerini dikkate alarak bir vaka şeklinde ele alınmıştır. Bu çalışma kapsamında incelenen husus bölge dinamiklerine uygun politikaların geliştirilmesi çerçevesinde sosyal belediyecilik ve sürdürülebilir kırsal kalkınma olması sebebiyle geleneksel belediyecilik faaliyetlerine değinilmemiştir.

4.1. Bir Kırsal Bölge Örneği Olarak Geyve İlçesi

Geyve ilçesi Sakarya'nın güneyinde yer alan ve şehir merkezine uzaklığı 36 km olan kırsal bir ilçedir. Bölgenin başlıca ekonomik faaliyeti zengin tarım arazilerine sahip olması sebebiyle tarımsal ürünlerdir. Ayva bölgenin coğrafi işarete sahip ürünüdür ve bölge özellikle ayva üretimi ile öne çıkmaktadır.

İlçe nüfusu 2021 yılı itibari ile 50,154'tür. İlçede 8'i merkez, 65'i dış mahalle (köy) olmak üzere toplam 73 mahalle bulunmaktadır. İlçenin bir ova etrafında engebeli tepelerle çevrili olması özellikle köylerin birbirinden uzak bir şekilde konumlanmasında etkili olmuştur. Toplam yüzölçümü 792 km² olan ilçe arazisinin Sakarya nehri boyunca yaklaşık %20'lik kısmı ova, kalan %80'lik kısmı ise dağlık ve ormanlıktır²⁸.

Doğu Marmara Bölge Planında “çevre alt bölgesi” kapsamında ele alınan Geyve İlçesi diğer çevre alt bölgeleri ile benzer özellikler göstermektedir. Özellikle tarım arazileri bakımından zengin olan bölgede işlenmeyen tarım arazileri giderek artmaktadır. İlâveten genç nüfus oranındaki düşüş ve özellikle köylerin engebeli yol yapısı nedeniyle tercih edilmeyen alanlara dönüşüyor olması en temel sorunlar arasındadır.

Bölgede yapılan görüşmeler neticesinde Geyve Kaymakamlığı, Geyve İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü ve Geyve Belediyesinin birbirini destekleyen, iş birliği ve ortak amaç anlayışının öne çıktığı bir yerel yönetim anlayışı göze çarpmaktadır.

²⁸ Geyve Kaymakamlığı. <http://www.geyve.gov.tr>. Son Erişim: 12.02.2022.

4.2. Geyve Belediyesi Faaliyet Eksenı

Geyve Belediyesi, geleneksel belediyecilik anlayışının ötesinde yetki sınırları dahilinde bölge dinamiklerine uygun faaliyetler üretme eğilimi bakımından öne çıkmaktadır. Bu çalışma kapsamında ilçe (i) istihdam, (ii) tarımsal faaliyetlerin desteklenmesi, (iii) entelektüel/teknolojik gelişim ve (iv) eko-turizm şeklinde dört başlıkta ele alınmıştır.

4.2.1. İstihdam

Geyve ilçesinde temel ekonomik faaliyet tarımsal faaliyetlerdir. Bölgedeki istihdam olanakları genel olarak sınırlıdır. Kadınların istihdamı söz konusu olduğunda ise geleneksel yapısıyla öne çıkan bölgede oldukça sınırlı bir an mevcuttur. Tarımsal faaliyetler dışında bölge ekosisteminin çeşitlendirilmesi ve istihdam olanağı oluşturulması önceliği Geyve Belediyesinin iştiraki şirketi aracılığıyla yürüttüğü ticari faaliyetlerin temel nedeni olmuştur. Yürütülen ticari faaliyetlerde en öne çıkan husus bölge ihtiyacına uygun maliyetli çözüm üretmek ve istihdam olanaklarının bir arada değerlendirilmesidir. Örneğin, Geyve Belediyesi bünyesinde faaliyet gösteren Geyve Kilitli Parke Taşı Üretim Tesisi ile coğrafi yapısı sebebiyle dağınık bir yol güzergahına sahip olan ilçede mahalle ve köyler için belediyenin yol çalışmalarında kullanacağı parke taşı, dışardan temin edilmek yerine ilçe bünyesinde üretilmektedir. Böylece belediye bir hizmet alanında maliyetlerini düşürerek, bölge halkına istihdam olanağı sağlamış ve dışarıya satışla ek bir gelir kaynağı yaratmaktadır.

Bölge ekosisteminin çeşitlendirilmesi söz konusu olduğunda bölgenin en zengin olduğu alan olan tarım ve gıda seçilmiştir ki böylece hem bölgenin güçlü yönü ekonomik değer yaratmada katalizör rolü üstlenmiştir. Geyva markası ile hayata geçirilen sosyal proje ile çok sayıda kadına istihdam alanı sağlanmıştır. Geyva Yöresel Ürünler çatısı altında hizmet vermekte olan tesislerin tamamında kas gücü gerektiren işler dışında kadın personel istihdam edilmektedir. Özellikle üretim tesisinde her bir tarım üründen maksimum fayda sağlanması üstüne kurulu bir düzen vardır. Örneğin, köylüden alınan meyve işlenerek komposto olarak sunulurken odun ateşinde pişirilen gıda ürünlerinden arta kalan kül meyvenin çekirdeği ile öğütülerek sabun haline getirilmektedir. Üretimde döngüsel ekonomik

yaklaşımın benimsendiği bir anlayış çerçevesinde geleneksel katkısız ürünlerin sunulduğu bir tesiste işler durumdadır.

Geyve Belediyesi, şirket gelirlerinin bir bölümünü ilçe genelinde eğitim hayatına devam eden yetim ve öksüz öğrencilere burs imkânı sağlamak üzere kullanmaktadır. Ticari faaliyetlerle özellikle bütçe sorunu ile karşılaşan kırsal bölge belediyelerinin kendilerine kaynak yaratırken istihdam olanakları ile ilçe ekonomisine de katkı sağlayacak aktörler olarak değerlendirmek mümkündür. Geyve Belediyesi özelinde belediye hizmetleri için merkezi bütçeden alınan payla kısıtlı kalmayarak bölge zenginliklerini öne çıkaran ticari faaliyetlerin aynı zamanda istihdama ve dahi sosyal refaha katkı sunar nitelikte olduğunu söylemek mümkündür.

Belediye bünyesinde faaliyet gösteren ticari işletmelere ilaveten atık sorunu olmayan ve tarım arazilerine zararı bulunmayacak sektörler de desteklenmektedir. Belediye'ye işletme kurmak amacıyla görüşmeye gelen özel sektör yatırımcılarında aranan en temel iki özellik bölge halkına istihdam imkânı sağlaması ve sanayi atığına neden olmamasıdır.

4.2.2. Tarımsal Faaliyetlerin Desteklenmesi

Geyve ilçesi büyük ölçüde tarıma dayalı bir ekosisteme sahiptir. Bölgede tarımsal faaliyetlerin desteklenmesi için bölge halkının ürünlerinin iyileştirilmesi, markalaşması, kadın üreticilerin bir kooperatif çatısı altında örgütlenmesinin desteklenmesi amacıyla çeşitli faaliyetler yürütülmektedir.

Tarımsal faaliyetlerde genel anlamda en ciddi sorunlardan biri pazar araştırması yapılmadan ürün yetiştirilmesidir. Bu tip ürünlerin saklama sürelerinin sınırlı olması müşteri bulunmaması durumunda ürünün zayı olması anlamına gelmektedir. İlaveten, don, dolu gibi mevsimsel doğa olayları ürünlerin birkaç gün içinde işlenmemesi durumunda zayı olmasına neden olmaktadır. Bunun önüne geçmek için Geyva Yöresel Ürünler çatısı altında faaliyet gösteren entegre tesiste köylünün elinde kalan ürünler hızla değerlendirilmektedir. Örneğin, don vurduğunda hızla bozulma tehlikesi ile karşılaşılacak elma, ayva gibi meyveler tesiste bulunan kurutma makinesinde kurutulmuş veya hızla işlenip komposto, reçel gibi gıda ürünlerine dönüştürülerek değerlendirilmektedir. Böylece köylünün tarımsal faaliyetlere devam etmesi desteklenmektedir.

Tarımsal faaliyetlerin büyük ölçüde bireysel bazda üreticiler tarafından sürdürülüyor olması ve bu kesimde genel olarak eğitim düzeyinin düşük olması üreticinin profesyonel reklam harcamaları gibi satışlarını arttıracak yönetsel faaliyetlerde bulunmamasının en temel sebeplerindendir. Nitekim pek çok kırsal bölgede olduğu gibi burada da örgütlü, kurumsal bir tarımsal üretim kapasitesi bulunmamaktadır. Buna karşın bölge Türkiye ortalamasına kıyasla oldukça yüksek verimli topraklara sahiptir. En temel tarımsal üretim ise meyvedir ve meyveler içinde ayva öne çıkmaktadır. Bu boşluğu değerlendiren Geyve Belediyesi en temel tarım ürünü olan ayva için coğrafi işaret alınmasını sağlamıştır. ‘Ayvanın başkenti’ sloganıyla ayvadan üretilen pek çok ürün Geyva markasıyla piyasaya sürülmüştür. Böylece tarım faaliyetlerinin kurumsallaşmasında ilçede öncülük eden bir kuruluş haline gelmiştir. Burada öne çıkan husus her bir yapının bir diğerini beslediği bir değer zinciri yaratılmış olmasıdır.

Geyve ilçesinde tarım faaliyetlerinde kadın üretimini desteklemek amacıyla yine belediye öncülüğünde Ayva Çiçeği Kadın Kooperatifi kurulmuştur. Kooperatif kadın üreticileri desteklemekte ve Geyva Yöresel için üretim yapmaktadır.

2009 yılından bu yana görevde olan ilçe belediye başkanı, ilçede tarım arazilerinin korunması için hiçbir sanayi alanı oluşumuna destek vermediklerini ve hiçbir tarım arazisini imara açmadıklarının altını çizmektedir. Nitekim 2009 yılından günümüze değin benzeri hiçbir başvuru olumlu karşılanmamıştır. Bu durum her ne kadar ilk etapta istihdam olanaklarının göz ardı edilmesi şeklinde yorumlansa da uzun vadede bölgenin zengin toprak yapısının ve tarım faaliyetlerinin korunması hedefi öne çıkmaktadır.

2021 yılı sonunda yine özel sektör ve akademi iş birliği ile mantar üretimi yapmak üzere çalışmalara başlanmıştır. Mantar alanında Marmara Bölgesinin ihtiyacını karşılama amacıyla olan projede kadın üreticilerin desteklenmesi amaçlanmaktadır. Proje kapsamında ayrıca ilçede bir mantar Ar-Ge merkezi kurulması ve inovatif ürünlerin hayata geçmesi hedeflenmektedir. Bu projede de belediye iştiraki olan Geyva Yöresel, kadın kooperatifi, akademi ve özel sektör iş birliği öne çıkmaktadır. Uzun vadede köylerde atıl bulunan alanların ev hanımlarına eğitim ve danışmanlık hizmeti sunmak suretiyle mantar üretim alanlarına çevrilmesi ve söz-

leşmeli üretim ile özellikle köylerdeki kadın üreticilerin desteklenmesi amaçlanmaktadır.

Mevcut projeler kapsamında değerlendirildiğinde ekosistem çeşitliliğinin sağlanması, bölge refahının artırılması, köylerdeki nüfusu köylerde aktif halde ekonomiye kazandırmak gibi amaçlara hizmet edildiği görülmektedir.

Belediye bünyesinde tarımsal faaliyetlerde teknoloji adaptasyonunun desteklenmesi ve uzun vadede bölgeyi tarım-teknoloji ilişkisinin öne çıktığı bir ilçeye dönüştürmek amacıyla çeşitli proje girişimleri devam etmektedir.

4.2.3. Entelektüel ve Teknolojik Gelişim

Geyve ilçesi de dahil olmak üzere kırsal bölgelerde en öne çıkan sorunlardan birisi düşük eğitim düzeyi ve genç nüfus oranının hızla azalmasıdır. Düşük teknoloji adaptasyonu ve büyük şehirlere kıyasla eğitim ve sosyal imkanların sınırlı olması gençlerin kırsaldan kentlere göçünü tetikleyen en temel sebepler arasında sayılabilir.

Entelektüel kapasitesinin yetersiz olması uzun vadede tüm ekosistemin varlığını tehdit edebilecek sorunları da beraberinde getirmektedir. Gelişen teknolojinin pek çok faaliyeti çok daha hızlı ve düşük maliyetli hale getirdiği düşünüldüğünde tarım faaliyetleri bu gelişimden bağımsız sürdürülebilir olamaz. Dahası kurumsal ölçekte adaptasyonu yaygın olan tarım teknolojileri ile rekabet üstünlüğü yakalayan büyük üreticiler karşısında ananelere dayalı bireysel üretim yapan çiftçinin hayatta kalması çok mümkün görünmemektedir. Genç nüfusun kırsal bölgelerdeki oranının giderek azalıyor olması bu dezavantajlı durumu daha da kritik hale getirmektedir zira pek çoğu orta yaşın üstünde olan üreticinin özellikle tarımsal faaliyetlere ilişkin yenilikçi uygulamaları öğrenmesi ve adapte etmesi gençlere kıyasla çok daha zordur.

Geyve Belediyesi çeşitli sosyal etkinliklerle özellikle akademik camiayı bölgeye çekecek atılımlarla dikkat çekmektedir. Ayva hasadı, kiraz hasadı, bağ bozumu, mantar avı gibi bölge ekolojisine uygun sosyal etkinliklerde akademi ve iş dünyasından

katılımcıların ağırlanması gerek bölgenin agro-turizm faaliyetleri ile öne çıkması ve gerekse bu çevrelerin ilgisini çekecek aktivitelerin yaratılmasını sağlamaktadır.

Geyve Belediyesinin Sakarya Üniversitesi iş birliği ile hayata geçirmek üzere çalışmalarına başladığı İnovasyon Köyü projesi de yine genç nüfusu uzun vadede bölgede tutmaya ve entelektüel kapasitenin bölgesel ölçekte arttırılmasına yönelik bir projedir. Proje kapsamında hayata geçmesi planlanan tesiste köy çocuklarının üniversite ortamını deneyimleyeceği, gönüllü öğretmenlerin öğrencileriyle çalışma kampları yapabileceği, teknoloji ve sanat atölyelerinin özellikle çevredeki büyük şehirlerden bu bölgeye taşınmasına öncülük edecek alanlar oluşturulmuştur. Projenin temel misyonu kırsaldaki çocuk ve gençlerin teknoloji ve inovasyon vizyonuna sahip olmasını teminen bu alanda projelerin geliştirilmesidir. Projenin uzun vadede sürdürülebilirliğinin sağlanması için büyük şehir halkına hitap edecek ortak çalışma alanı, kırsalda konaklama, spor kampları gibi ticari faaliyetler planlanmıştır. Geyve Belediyesi projenin uzun vadeli hedeflerine ulaşmada özerk bir yapıda, alanında uzman ekipler tarafından yönetilmesini temin etmek amacıyla meclis kararı almış ve proje kapsamında elde edilecek tüm gelirin yine dezavantajlı gruplar lehine projelendirmede kullanılmasını taahhüt etmiştir. Bu proje ile uzun vadede gençlerin bölge ekosistemini geliştirecek bir inovasyon vizyonu kazanması hedeflenmektedir. Mevcut projede tüm ihtiyaç analizleri bölge planları çerçevesinde hazırlanmıştır.

Burada öne çıkan temel husus, mevcut belediye yönetiminin somut çıktılarını kendi yönetimleri sürecinde elde edilip edilmediğine bakılmaksızın bölge çıkarlarının korunduğu uzun bir zaman dilimine yayılan faaliyetlerde bulunmasıdır.

Geyve Gençlik Merkezi projesi yine gençler için bölgeyi daha cazip hale getirmeyi hedefleyen bir tesis projesidir. İlgili merkez bünyesinde sunulacak hizmet alanları için bölge gençlerinin fikirleri alınmış ve buna göre projeye nihai hali verilmiştir. Yerel yönetim veya özel sektör kuruluşu fark etmeksizin merkezi yönetim anlayışlarında en temel sorun genellikle sunulan hizmetin, hizmeti alacakların fikri sorulmadan tasarlanmasıdır. Gençlerin sürece dahil edilmesi, kendileri için kurulacak bir tesisten beklentilerine göre projenin şekillendirilmesi sosyal bir belediyecilik anlayışından doğmaktadır.

Uzun vadede bakıldığında gençlerin sosyal donatı alanları ile teknoloji, sanat ve inovasyon kültürünü yaşayacakları, bu alanda gelişmelere ortak olacakları bir ekosistem oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu projelerin bölgesel bazda somut çıktılarının görülmesi uzun bir zaman diliminde gerçekleşecektir. Örneğin, dijital uygulamaları geliştirme becerisi kazanmış bir lise öğrencisi bu becerisini ailesinin tarım arazilerinin etkinliğini geliştirmede kullanabilir hale gelecektir. Uzun vadede zengin tarım arazilerinin sonraki kuşak mirasçıları, topraklarında teknolojik gelişimin ve kurumsal boyutta örgütlenmenin gerek kendi refahlarına ve gerekse bölge refahına katkısını somut biçimde görür hale gelecektir.

Entelektüel ve teknolojik gelişim temel olarak genç nüfus göçünün önlenmesi ve bu potansiyelin bölge ekosisteminin gelişimine kanalize olmasını sağlayacaktır.

4.2.4. Eko-turizm

Kırsal bölge ekosisteminin çeşitlenmesi, bölge zenginliklerinin ön planda tutulduğu ekonomik faaliyetlerle mümkün olabilir. Diğer taraftan tek bir amaca hizmet eden faaliyetler yerine topyekûn değer yaratan ve birbirini besleyen bir faaliyetler zinciri yaratmak gerek etkin kaynak kullanımı gerekse katma değer yaratmak bakımından öncelikli olmalıdır. Kırsal bölgelerin tarım faaliyetleriyle öne çıkması ve büyük şehirlerin doğal yaşam koşullarından, tarımsal faaliyetlerden mahrum olması ciddi bir potansiyeli de bünyesinde barındırmaktadır. Pek çok açıdan kırsal bölge insanı için cazibe merkezi olan büyük şehirlerdeki nüfus için kırsal bölge 'doğal yaşam' alanı sunmaktadır. Nitekim kırsal bölgeler doğal yaşamın ve doğal alanların yaygın olduğu bölgelerdir. Bu kesişimden doğan eko-turizm tanım itibarı ile tatil deneyimini doğal alanlarda bölge ekonomisine katkı sağlarken çevreye saygılı bir hale getirmeyi ifade etmektedir²⁹.

Geyve ilçesi zengin tarım arazilerine ilaveten Sakarya Nehrinin geçtiği, zengin ormanların yer aldığı doğal alanlarına sahiptir. Bu anlamda bölgenin potansiyelinin değerlendirilmesini teminen sosyal donatı alanları oluşturulmuştur. Tekrar

²⁹ Ekoturizm Derneği web sitesi. <http://www.ekoturizmderneği.org/ekotur.asp>. Son Erişim: 12.02.2022

altını çizmek gerekirse buradaki tek amaç ekosistemi çeşitlendirmek değildir. Ekosistemi çeşitlendirirken istihdama, bölge zenginliklerinin ön plana çıkartılmasına da özen gösterilmesi esastır. Geyve Belediyesi Geyva Yöresel Ürünler tesisini gerek doğal ürünlerin sunulduğu bir Pazar yeri gerekse geleneksel yöntemlerle hazırlanmış yemeklerin sunulduğu bir restoran şeklinde tasarlamıştır. Geyva Yöresel Ürünler dışında Sakarya Nehri kıyısında II: Beyazıt köprüsüne bakan bir diğer tesiste yine restoran hizmeti verilmektedir. Son olarak ilçenin Hırka mahallesinde panoramik bir manzaraya sahip bir tepede açılan Seyir Terası gerek restoran hizmeti sunmakta gerekse ücretsiz piknik alanları ile hizmet vermektedir. Özellikle çevre illerden ve Sakarya merkezinden gelen konuklarla bölge ekonomisi canlı tutulmaktadır.

Yukarıda bahsi geçen tesislerin tümünde kadın istihdamı öne çıkmaktadır. İlgili tesislerde ağırlanan konuklarla ve özellikle Geyve Yöresel Ürünler'e ait merkezde alışveriş yapan ziyaretçilerle yapılan görüşmelerde ilgili tesislerin tercih edilmesi ile 'kadın çalışanların ve kadın kooperatifinin maddi olarak kalkınmasına' destek olunması memnuniyet verici bir faktör olarak görülmüştür.

Belediye tesislerinin ilçeyi cazibe merkezi haline getirmede etkin rol oynadığı söylenebilir. Buna ilaveten her yıl düzenlenen ayva festivali geleneksel bir şenlik ve etkinlik sunarak bölge tanıtımına katkı sağlamaktadır.

İlçede yer alan zengin orman alanları, Doğançay Şelalesi ve Karadeniz bölgesinde yaygın olan yayla kültürü gibi doğal yaşam alanları, bölgeyi bu alanlara yönelik turizm faaliyetleri bakımından da avantajlı duruma getirmektedir. Geyve Belediyesi, çevre dostu, inşaat içermeyen ve doğal alanlara zarar vermeyen özel girişim projelerini değerlendirmek suretiyle bölge zenginliklerinin bölge ekonomisine katkı sunar hale gelmesi, istihdam olanaklarının artması ve bölge ekosisteminin değerlendirilmesine yönelik çalışmalarına devam etmektedir.

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse sürdürülebilir kırsal kalkınma hedefleri kapsamında Geyve Belediyesinin yürüttüğü tüm faaliyetlerin bölge dinamikleri çerçevesinde, tamamen bölgenin zenginliklerini bölgenin ihtiyaçlarını karşılamada rol oynayacağı komple bir ekosistem yaratmada başarılı bir rol model olduğu söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde kırsal bölgelerin sürdürülebilir bir ekosistem yapısına sahip olması sadece kendi bölgelerinin kalkınmasında değil ulusal ve global ölçekte sürdürülebilir kalkınma açısından da büyük bir öneme sahiptir. Özellikle gıda arzının en temel kaynağı olan bu bölgelerin büyük şehirler karşısında maruz kaldığı dezavantajların giderilmesi, ulusal ve bölgesel hedefler çerçevesinde politikaların hayata geçirilmesi ve uzun vadeli hedeflerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu bağlamda yerel yönetimler ulusal otoriteyi temsilen gerekli adımları atması beklenen en temel kamu kurumlarıdır. Dolayısıyla günümüz şartlarında geleneksel belediyeçilik anlayışı yalnızca kanunla belirtilmiş olan sorumlulukların yerine getirilmesi ile sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmakta yetersiz kalmaktadır. Sosyal belediyeçilik kavramı bu boşluğu dolduran ve ulusal otoriteyi temsilen bölgesel adımları atan kamu idaresi olarak belediyeçiliği hizmet ettiği toplumun dinamiklerine uygun politikalar geliştiren ve uygulayan bir yapıya taşımaktadır.

Türkiye genelinde sosyal belediyeçilik anlayışının öne çıktığı zengin uygulamalar mevcut fakat yetersiz seviyededir. Özellikle kırsal bölgelerde, sınırlı bir ekosistemde süregelen ekonomik faaliyetlerin gelişimi, yaygın fakat güncel gelişmelerin kullanılmadığı ve kurumsal üreticilerle rekabet edemeyen tarım üreticilerinin durumunun iyileştirilmesi, uzun vadede tarım faaliyetlerini sürdüreceği genç nüfusun göçünün önlenmesi gibi kritik öneme sahip konularda belediyelere büyük görevler düşmektedir.

Bu çalışma kapsamında Geyve Belediyesi örnek vaka olarak incelenmiş ve bölge dinamiklerinin dikkate alındığı, bölge potansiyelinin bölge ihtiyaçlarına kanalize edildiği bir ekosistem oluşturması bakımından örnek uygulamalarına değinilmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda bir iyi uygulama örneği sunması bakımından Geyve Belediyesinin faaliyetlerinin bölgesel ölçekte sürdürülebilir kalkınmada katalizör rolü üstlendiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- [1] Thompson, M., Nowak, V., Southern, A., Davis, J. And Furmedge, P. "Re-grounding the city with Polanyi: From urban entrepreneurialism to entrepreneurial municipalism." *Environment and Planning A: Economy and Space* 52.6 (2020): 1171-1194.
- [2] Gebre, T., and Berhanu, G. "The mutual benefits of promoting rural-urban interdependence through linked ecosystem services." *Global ecology and conservation* 20 (2019): e00707.
- [3] World Bank, "Urban Development: Understanding Poverty". (2019) Retrieved from. <https://www.worldbank.org/en/topic/urbandevelopment/overview>. Son erişim: 12.02.2022
- [4] Sumner, J., "Value wars in the new periphery: Sustainability, rural communities and agriculture." *Agriculture and Human Values* 22.3 (2005): 303-312.
- [5] Sumner, J., *Sustainability and the Civil Commons: Rural Communities in the Age of Globalization*. Toronto, Canada: University of Toronto Press, 2005.
- [6] Van der Vleuten, E. "Technology, societal challenges, and global sustainability history." *Icon* 24 (2018): 34-52.
- [7] Reid, J., Green, B., Cooper, M., Hasting, W., Lock, G., White, S., "Regenerating rural social space? Teacher education for rural—*Regional sustainability*." *Australian Journal of Education* 54.3 (2010): 262-276.
- [8] O'Brien, Karen. "Global environmental change II: From adaptation to deliberate transformation." *Progress in human geography* 36.5 (2012): 667-676.
- [9] TC Tarım ve Orman Bakanlığı. 2019-2023 Stratejik Plan. Güncellenmiş Versiyon. 2021.
- [10] Doğu Marmara Kalkınma Ajansı. "2014-2023 Doğu Marmara Bölge Planı. Basım: 2015.
- [11] 5393 sayılı Belediye Kanunu. Madde 14. 2005.
- [12] Alan, Ç., "Türkiye'de Sosyal Belediyeciliğin Uygulanmasını Zorlaştıran Nedenler." *Journal of International Management Educational and Economics Perspectives* 6.2 (2018): 54-66.
- [13] Berkün, S. "Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Anlayışı," *Journal of Oriental Scientific Research (JOSR)*, 9.2 (2017): 582-598.
- [14] Çelik, A. "Sosyal Belediyecilik Anlayışı: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Örneği," *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16.1 (2014): 1-20
- [15] Şataf, C. Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Anlayışına Yönelik Genel Bir Değerlendirme. *Yerel Yönetimler Üzerine Seçme Yazılar* içinde ed. Faruk Beşel ve Fatih Yardımcıoğlu. 1-27. Beşköprü Yayınları. 2017.

- [16] Pektaş, E. K. “Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Temel Sorunlar,” *Akademik İncelemeler Dergisi*, 5.1 (2010): 4-22.
- [17] Bayraktar, B. (2013). Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Sosyal Politikaya Bakış Açısı “Sosyal Belediyecilik”: Nilüfer ve Yıldırım Belediyesi Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi SBE.
- [18] Çöpoğlu, M. “Sosyal Belediyecilik ve Sorunları,” *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5.2 (2014): 223-247.
- [19] Çırakman, I. (2021). Türkiye’de Sosyal Belediyecilik: Konyaaltı Belediyesi Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi SBE.
- [20] Özden F. ve Olgun F. A. “Kırsal Kalkınmada Yerel Yönetimler ile Üretici Örgütlerinin İşbirliği Olanakları Üzerine Bir İnceleme: İzmir İli Örneği,” *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 52 (2017): 257-283.
- [21] Özdemir, L. ve Polat O. “Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma ve Göçün Önlenmesi İçin Tarımsal Eğitim Önerisi: Bir Pilot Araştırma,” *İnönü University International Journal of Social Sciences*, 7.1 (2018): 62-79.
- [22] Geyve Kaymakamlığı Resmi Web Sitesi. <http://www.geyve.gov.tr>. Son Erişim: 12.02.2022.
- [23] Ekoturizm Derneği. <http://www.ekoturizmderneği.org/ekotur.asp>. Son Erişim: 12.02.2022.

SYMBIOCITY YAKLAŞIMI VE VERGİLEME ÜZERİNE İNCELEMELER

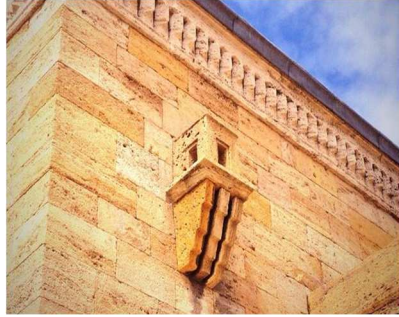
Abdulkerim Çalışkan*

GİRİŞ

Kaynakların sonsuz olmaması şimdiye kadar sadece etkinlik çerçevesinde ele alınmakta iken son zamanlarda gelecek kuşakların da bugünkü kaynaklar üzerinde hakkı olduğu varsayımıyla kuşaklar arası adalete de dikkat edilmesi kamu maliyesinin gündeminde yer almaya başlamıştır. Çalışmada ele alınan SymbioCity yaklaşımı, İsveç'te ortaya çıkan ve sürdürülebilir kentsel kalkınmayı hedef alan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda kaynakların etkin şekilde kullanılarak nitelikli hizmet sunumu ve kentleri olduğundan daha fazla yaşanabilir hale getirme amacı söz konusudur. Mali açıdan bakıldığında SymbioCity, liberal vergi politikalarına benzemektedir. “En iyi vergi iktisadi kararları en az etkileyen vergidir” ilkesiyle benzer şekilde, bir kentin tabiata olan etkisini en aza indirecek politikalar bütününe ifade etmektedir.

SymbioCity yaklaşımı aynı zamanda kentin tabiatla ve çevreyle ilişkisini şekillendiren farklı medeniyet tasavvurları ile de ilgilidir. Araçların boyalarına zarar vermemesi için kuşların hakkı olan ağaç dallarına caydırıcı materyal üreten bir medeniyete karşılık evlere, Anıtkabir'e kuş evlerinin yapılıyor olması, devlet şekli değişse de kültür ve medeniyetin yüzyıllardır aynı şekilde devam ettiğini göstermektedir. Kuşların yavrulama mevsimini dikkate alan kum ocağına işletmecisinin gelir kaybına rağmen yuvalarını yıkmayıp faaliyetlerini ertelemesi takdire şayan uygulamalardır.

* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Maliye Bölümü, abdulkerim.caliskan@hbv.edu.tr

Kentin sebep olduğu her türlü sosyal, mekânsal, iktisadi ve çevresel olumsuzluğun belli bir süreçte ortadan kaldırılmasını hedefleyen faaliyetlerin tamamını kapsar. Bu doğrultuda kentsel atık yönetimi gibi fiziksel sürdürülebilirlik kriterleri yanında kentlerde yoksulluğun azaltılarak, refah seviyesinin artırılması da ayrıca hedeflenmektedir. Bu açıdan bakıldığında salt çevreci bir yaklaşımın ötesinde kentler için kalkınma konusunda sürdürülebilir bir yapının oluşturulması ve refah seviyesi yüksek kentler meydana getirilebilmesi için ekonomik ve mali politikalar da önerilmektedir. Bu çalışmada symbiocity yaklaşımının esaslarının gerçekleştirilebilmesi ve amaçlanan hedeflere ulaşabilme konusunda maliye politikası başta olmak üzere devletin diğer düzenleyici müdahale araçlarının yeri incelenerek mevcut durum değerlendirilmesi yapılacak ve çeşitli çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılacaktır.

1960'lı yıllarda ortaya çıkan çevreci siyasal akımlar, hızlı sanayileşmenin olumsuz sonuçlarıyla baş edebilmek için radikal heterodoks politikalarla sanayileşme hızını yavaşlatmayı hedeflemişlerdir. Kentleşmenin ve nüfusun sürekli artan bir ivme içerisinde olması bu çevreci akımların ana akım politikalar olarak benimsenmesini güçleştirmiş zamanla marjinal siyasal oluşumlara evrilmişlerdir. Marksizmin zaman içerisinde kapitalist üretim ilişkilerinin çelişkilerine yönelik eleştirileri de sosyal devlet ve sosyal demokrasinin kapitalist bir yorumla gelişmesiyle baskınlığını yitirmeye başlamıştır. Belki de Marksist eleştirilerden etkilenen kapitalizm, zaman içerisinde emeği daha başarılı şekilde korumaya başlamıştır. Kapitalizmin ürettiği geriye kalan “sömürü” alanlarından çevre kirliliği, marksizmin hayatini devam ettirebildiği yegâne politik alan olarak elde kalmıştır.

Bu açıdan bakıldığında symbiocity kavramı Marksist çevreci akımların da ötesinde kapitalist endüstriyel ilişkilerin rasyonel yorumlanmasıyla Ortodoks politikalar önermektedir. Sanayileşmenin yavaşlatılması yerine örneğin, evsel ve sanayi atıklarından (kanalizasyon) arındırılmış suların tekrar tarımda kullanılacak evsafıta temizlenerek doğal ortamına bırakılması symbiocity uygulamalarına örnek verilebilir. Ana arterler ve kollektif kamusal alanlar dışında yağmur sularını merkezi entegre drenaj sistemleri ile toplamının arıtma yükünü artıracığından hareketle evlerde kullanım suyuna dönüştürülmesi diğer bir symbiocity uygulamasıdır. Çöpe dönüştürülecek ve nakliye depolama bertaraf etme maliyetleri söz konusu olacak her türlü kentsel evsel endüstriyel atık için farklı kullanım alanları “icad” etmek, symbiocity yaklaşımının örnekleri arasında yerini almaktadır. Bisikleti ve yaya

yollarını kent içi ulaşımın “gerçekçi” bir unsuru yapmak, araçlarla yayaların en az karşılaştığı kavşak ve parsel yapıları tasarlamak, konut ihtiyacının sürdürülebilir bir politikayla çözümlenebilmesi için öngörülebilir, şeffaf, popülist müdahalelere karşı dirençli ve katı, kentin gelişimi açısından esnek imar planları yapmak da yoksulluğun mekânda azaltılması açısından önemlidir. Mahallelerdeki okulların zamanla yetersiz hale gelmesiyle kentin bir ucundan diğer ucundaki özel okullara her gün yüzbinlerce öğrenciyi trafikte taşımak yerine her mahalleye yetecek okul alanları tasarlamak trafik sorununu da hava kirliliğini de çocukların sosyalleşmesini de velilerin gelir elde etme saiklerini etkileyecek bütüncül faydalar sağlayacak symbiocity yaklaşımına uygun politikalarlardır. Özellikle rant amaçlı arazilerin kullanım dışı tutularak yapay kıtlığa sebep olan bireysel iktisadi davranışlar, araziye elde tutmanın maliyetini artırıcı vergileme ile (land value tax) konut üretimini sürdürülebilir kılacak symbiocity yaklaşımına uygun politikalarlardır.

Symbiocity kavramı, kente ilişkin iktisadi, mali, sosyo-ekonomik olguların yeni bir bakış açısıyla yorumlanmasını zorunlu kılmaktadır. Yerel yönetimler, mevcut nüfus ve göç hareketleri devam ettiği takdirde sunmakla yükümlü oldukları kamusal mal ve hizmetleri yerine getirmekte belirli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Sadece yerel yönetimler ve özelde kent yönetimleri değil merkezi yönetimler de bu dönüşüm sürecine uyum sağlamadıkları takdirde devasa sorunlar, baş edilemez noktalara taşınacaktır. Symbiocity çerçevesinde önerilen politikalara duyarsız kalınması sadece genel anlamda kamu yönetimini zor durumda bırakmakla kalmayacak özel sektörün faaliyetlerini de etkileyecektir. Doğal kaynakların sürekliliğini ve kentin tabiata etkisini ciddiye almayan müteşebbisler belli bir zaman sonra hammadde temini, kuruluş yeri kararı çeşitli maliyetler açısından sürdürülemez yapılara dönüşecektir. Dolayısıyla symbiocity çerçevesinde önerilen politikalar, ekonomik aktörler açısından maliyet artırıcı zorlayıcı regülasyonlar olarak değil, varlıklarını sürdürebilmeleri açısından üretilmiş plan ve politikalar bütünü olarak görülmeye başlanacaktır.

Türkiye’de yerel kamu hizmetlerinin planlanması ve sunulması, idari açıdan özerk yerel yönetimler eliyle yapılmaktadır. Merkezi idarenin Anayasal vesayet denetimi söz konusu olmakla birlikte birçok yerel hizmet, seçimle gelmiş yerel otoritenin siyasi bakış açısı, gelir yaratma kapasitesi ve hizmetlere karar veren belediye organlarındaki temsil gücüyle şekillenmektedir. Başkanla meclis, başkanla

siyasi parti, meclisle encümen, başkanla personel, meclisle personel arasındaki denge uyum ve güç mücadelesi sunulacak hizmetlerin kalitesine doğrudan etki etmektedir. Yeniden seçilmeye muhtaç yerel yöneticilerin daha görünür, daha miyopi yatırım kararları kentlerin sürdürülebilirliği önünde tehdit oluşturmaktadır. Kentsel ulaşım ağlarına katkı yapma yerine metro inşaatlarını doldurmak ya da temel atmama törenleri tertip ederek arıtma projelerinden vazgeçmek kentsel kamusal hizmetlerin sürdürülebilirliğinin önemini ortaya koymaktadır. “kent anayasası” sayılabilecek kente özgü vazgeçilmez önceliklerin iktidarlar değişse de sürekliliğinin sağlanması güvence altına alınmalıdır. Çalışmada öncelikle kentlere ilişkin mevcut durum üzerinde durulacaktır. Bununla birlikte symbiocity yaklaşımının esasları incelenecektir. Son olarak ise kent, symbiocity ve vergileme ilişkisi üzerine değerlendirmeler yapılacaktır.

1. SYMBIÖCİTY YAKLAŞIMININ ESASLARI

Symbiocity yaklaşımı ilk defa İsveç’te ortaya çıkmıştır. Temel olarak sürdürülebilir kalkınma esasına dayalı olan bu yaklaşım, kentsel kalkınma anlayışının en önemli araçlarından biridir. SymbioCity kelime olarak incelendiğinde simbioz kavramından türetildiği görülmektedir. Simbioz, genel olarak ortak yaşam anlamına gelmekle birlikte teknik olarak en az iki ya da daha fazla farklı türün etkileşim kurarak birlikte yaşaması anlamına gelmektedir.¹ SymbioCity kent yönetimleri arasındaki etkileşim ve bu etkileşimden ortaya çıkacak olan tamamlayıcı, katılımcı ve süreç odaklı bir planlama yöntemini içermektedir. Ekonomideki kaynak probleminin önemi dikkate alındığında SymbioCity yaklaşımı kentler için daha önemli hale gelmektedir. Zira bu yaklaşımın en önemli amaçlarından biri kaynakların verimli kullanılması gerekliliğidir. Bununla birlikte kent yönetimleri arasında etkileşim ve iş birliklerinin oluşturulması ve daha yaşanabilir bir kent yapısının geliştirilmesi ile bu konularda sürdürülebilirliğin sağlanması diğer amaçlar olarak karşımıza çıkmaktadır.² Symbiocity esasında uzun vadeli somut hedeflere ulaştıran süreçlere odaklandığı için süreçlerin doğru yönetiminin bizatihi kendisi de symbiocity politikalarına dâhildir.

¹ Ulf Ranhagen and Klas Groth, *The SymbioCity Approach*. Stockholm: SKL International Press, 2012.

² Ceylan Usul, “Belediyelerde Stratejik Planlamada Symbiocity Yaklaşımı”, *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2/2: (2000), s.32-39.

SymbioCity yaklaşımı bir kenti bütüncül olarak ve çok farklı açılardan ele almaktadır. Bu yaklaşımda kentin kendisinden ziyade kentte yaşayan bireyler ön plandadır. Kent planlaması yapılırken kentte yaşamını sürdüren her bir bireyin ihtiyacının gözetilmesi gerektiği savunulmaktadır. Ayrıca söz konusu planlama sürecine bireylerin eksiksiz olarak katılmasının da son derece önemli olduğu ileri sürülmektedir. SymbioCity yaklaşımı bireylerin hayat standartları üzerinde durur ve insanların daha kaliteli bir yaşam sürmelerini amaçlar. Ayrıca fırsat eşitliği ve kent yoksulluğunun azaltılması da öncelikli amaçlar arasında yer almaktadır. Symbiocity yaklaşımının kentin yapısı ve birey hayatına ilişkin olarak önemli hedefleri olsa da bu yaklaşım daha önce de ifade edildiği üzere sonuçtan ziyade süreç odaklı bir yaklaşımdır. Bu doğrultuda çevresel sürdürülebilirlik ve toplumsal yapı içerisinde dezavantajlı gruplarla ilgili faaliyetlere öncelik tanınmaktadır.

SymbioCity yaklaşımı yerel yönetim anlayışına yeni bir bakış açısı getirmekle birlikte etkilendiği ve etkileşimde olduğu çeşitli yaklaşımlar da mevcuttur. Bu yaklaşım kendinden önce var olan SWECO sürdürülebilir kent yaklaşımı temel alınarak geliştirilmiştir. Sweco yaklaşımı 2000'li yılların başında, özel sektör ve sivil toplumun sürdürülebilir kentsel gelişimdeki önemini vurgulayan ve bu çerçevede bir yapı kurmayı amaç edinen bir yaklaşımdır. Her iki yöntemde sürdürülebilirliğin önemine vurgu yapılmaktadır.³ SymbioCity yaklaşımı Sweco'dan farklı olarak politka önerilerini uluslararası düzeyde yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle Sweco anlayışına göre daha evrensel bir yapıya sahiptir. Sweco anlayışındaki tecrübe ve deneyimlerden yola çıkılarak oluşturulan bu yeni sistem, 2008 yılından itibaren SymbioCity yaklaşımı olarak resmi bir şekilde ifade edilmeye başlanmıştır.⁴ İsveç'te geliştirilen bu anlayış, İsveç yerel yönetimler ve bölgeler birliği başta olmak üzere birçok ulusal ve uluslararası kuruluşla iş birliği içerisinde geliştirilmeye çalışılmıştır.

SymbioCity yaklaşımının amaçları genel bir çerçeve içerisinde değerlendirildiğinde öncelikle paydaşlar arasında disiplinli bir iş birliğinin olması gerekliliği karşımıza çıkmaktadır. Yaklaşımın geliştirilmesinde ulusal ve uluslararası iş birliğinin önemi oldukça büyük bir önem taşımaktadır ve her aşamada vurgulanmakta-

³ Anna Hult, "Swedish Production of Sustainable Urban Imaginaries in China", *Journal of Urban Technology*, 20/1: (2013), s.77-94.

⁴ Santiago Mejia-Dugand, "The Evolution of Sweden's Urban Sustainability Marketing Tool: A Comparative Study of Two Major International Events", *Journal of Urban Technology*, 23/2: (2016), s.1-16.

dır. Bununla birlikte yerel yönetimler arasında her alanda bilgi ve deneyim paylaşımı ile kapasite geliştirilmesi de oldukça önemlidir. Diğer taraftan bir ülkedeki şehirlerin sosyoekonomik açıdan farklı yapıları dikkate alındığında sürdürülebilir bir yapının oluşturulması için sektörel bazlı incelemelerin yapılması da son derece önem arz eden bir başka konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda kısa, orta ve uzun vadeli planlamalar yapılması gerekmektedir. Stratejik planlama, yaklaşımın amaçlarına ulaşması için kritik bir öneme sahiptir.⁵

SymbioCity yaklaşımı incelendiğinde öncelikle her yerel yönetim yapısı için uyarlanabilen bir yaklaşım olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çeşitli aşamalardan oluşan ve her aşamada bir önceki aşamanın güçlendirilmesini amaçlayan tekrarlı ve döngüsel bir özelliğe sahiptir. Burada üzerinde durulması gereken önemli özelliklerden bir tanesi de paydaşlara verilen önemdir. Zira özellikle marjinal ve dezavantajlı gruplar odak noktası olarak belirlenmektedir. Yaklaşımın bir diğer özelliği de bütünsel ve kapsayıcı bir anlayışa sahip olmasıdır. Ayrıca topluluk sinerjisini arama ve bunu sağlamanın önemi üzerinde özellikle durulmaktadır.⁶

2. YEREL YÖNETİMLERDE SYMBIOCİTY YAKLAŞIMINA YÖNELİK VERGİLEMEYE İLİŞKİN ESASLAR

Kentleşme olgusuna bağlı olarak yerel yönetimlerin sunmakla yükümlü olduğu hizmetlerin çeşitliliği giderek artmıştır. Bu durum yerel yönetimlerin hizmet sunmakla yükümlü oldukları kişilere karşı sorumluluklarını da artırmıştır. Hizmet sunumu noktasında hizmetin finansmanı da son derece önemlidir. Zira yeterli gelir kaynaklarına sahip olunmadığında hizmet sunumunda aksamalar meydana gelecektir. Yerel yönetimlerin gelir yapıları ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Ancak genel olarak öz gelirler, transferler ve borçlanma şeklinde bir sınıflandırma yapmak mümkündür.⁷

Öz gelirler, kanunilik ilkesi kapsamında yerel yönetimlerin doğrudan söz sahibi oldukları gelirlerdir. Daha önce de ifade edildiği üzere öz gelirler her ülkenin

⁵ Ranhagen ve Groth, a.g.e.

⁶ Gunnar Anderson and John Roux, *SymbioCity Process Guide*. Stockholm: SKL International Press, 2014.

⁷ Ülku Arıkoğa, "Türkiye'de Belediyelerin Gelir Yapısı: Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13/33: (2016), s.76-297.

İNİNDE bulunduğu koşullara göre değişim göstermektedir. Özellikle vergileme ile ilgili olarak birtakım değişik uygulamalar vardır. Merkeziyetçi devletlerde yerel yönetimlerin vergilemeye ilişkin yetkileri daha kısıtlıyken, merkeziyetçi yapıdan uzak olan devletlerde ise yerel yönetimlerin vergilendirme yetkisinin daha fazla olduğu görülmektedir. Farklı yapılar söz konusu olsa da bir gelir kaleminin öz gelirler içerisinde değerlendirilebilmesi için yerel yönetimlerin o gelirin belirlenmesi hususunda doğrudan etkili olması gerekmektedir. Aksi takdirde elde edilen gelir öz gelirler içerisinde yer almaz. Bu bağlamda vergiler başta olmak üzere harç, katılma payı ve taşınmaz mal gelirleri öz gelirlere örnek olarak gösterilebilir.

Transferler yerel yönetimlerin bir başka önemli gelir kaynağını oluşturmaktadır. Bu yolla merkezi yönetimden yerel yönetimlere bir gelir aktarımı yapılmaktadır. Yerel yönetimlerin görev ve sorumlulukları dikkate alındığında görev ve sorumluluklarının en etkin şekilde yerine getirilebilmesi için öz gelirler tek başına yeterli olmayacaktır. Bu nedenle transfer gelirleri yerel yönetimler açısından çok önemli bir gelir kalemi haline gelmektedir.⁸ Transfer gelirleri ile hem merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki gelir adaletsizliği hem de yerel yönetimler arasındaki gelir eşitsizlikleri belli bir seviyede giderilmektedir. Başka bir ifade ile transfer gelirleri yönetimler arasındaki gelir adaletsizliklerini gideren bir uygulamadır. Ayrıca transferleri kendi içerisinde koşula bağlı ve koşulsuz transferler olmak üzere ikili bir sınıflandırmaya tabi tutmak mümkündür. Koşulsuz transferlerde merkezi yönetim yerel yönetim birimini gelirin kullanılması konusunda tamamen serbest bırakmaktadır. Koşula bağlı olan transferlerde ise merkezi yönetimler, yerel yönetimleri sınırlamaktadır. Koşula bağlı transferler genellikle dışsalıkların var olduğu durumlarda görülmektedir.

Borçlanma gelirleri yerel yönetimlerin başvurduğu bir diğer gelir kalemidir. Yerel yönetimler de merkezi yönetimler gibi borçlanma yetkisine sahiptir. Ancak borçlanmanın getireceği faiz yükü dikkate alındığında öz gelirler ve transfer gelirlerinden ayrılmaktadır. Borçlanma yolu ile elde edilen gelirler yatırımlar için kullanıldığında faiz yükünün olumsuz etkisini ortadan kaldırmak mümkündür. Zira yatırımlardan elde edilen gelirler faiz ödemelerinden fazla olduğu takdirde borç-

⁸ Serdar Yılmaz ve Yakup Beriş, "Yönetimler Arası Mali Transferler: Teorik Çerçeve ve Türkiye Uygulaması", *Mali Yerelleşme: Teori ve Uygulama Üzerine Yazılar*, (Editörler: Ayşe Güner & Serdar Yılmaz), İstanbul: Güncel Yayıncılık, (2006), s.95-119.

lanma gelirleri yerel yönetim bütçelerine herhangi bir yük teşkil etmeyeceği gibi karlı olacaktır. Borçlanma konusunda yerel yönetimler merkezi yönetimler kadar etkili değildir. Çünkü merkezi yönetimlerin mali durumu ve yapısı ile yerel yönetimlerin mali durumu ve yapısı arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Yerel yönetimler merkezi yönetimler kadar güçlü bir mali yapıya sahip olmadığı için borçlanacak kaynak bulmakta zorlanmaktadır.

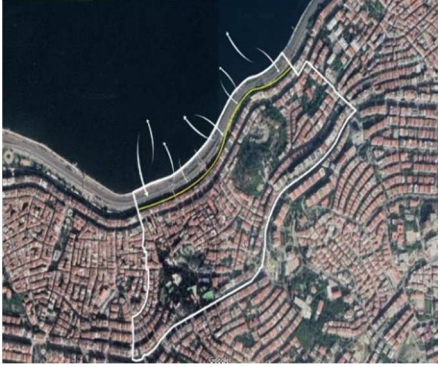
Türkiye’de yerel yönetimlere ilişkin vergi gelirleri incelendiğinde, yerel yönetimlerin emlak vergisi, çevre ve temizlik vergisi, yangın ve sigorta vergisi, eğlence vergisi, ilan ve reklam vergisi, haberleşme vergisi ve elektrik havagazı tüketim vergisi gibi vergi gelirlerine sahip olduğu görülmektedir. Söz konusu vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı oldukça düşüktür. Bu da yerel yönetimleri merkezi yönetimden yapılacak transferlere ve borçlanma gelirlerine mecbur bırakmaktadır.⁹

Yerel yönetimlerin artan görev ve sorumluluklarına bağlı olarak gelirlerinde de aynı ölçüde artış olması gerekmektedir. Bu artışın SymbioCity hedefleri gözetilerek tasarlanması mümkündür. Bu doğrultuda sistem içerisinde yer alan mevcut vergilerin oranları artırılabilir gibi sisteme ilave kaynak yaratıcı selektif yeni vergiler de eklenebilir. Özellikle SymbioCity yaklaşımı çerçevesinde politika yapıcıların trafik üzerinden ve nüfus yoğunluğuyla ilişkili motorlu taşıtlar vergisi, kalabalıklaşma maliyetlerini yönetmeye yarayacak amenajman vergileri, arsa bekleme vergileri tasarlanabilir. Sadece gelir tarafında değil kentsel sürdürülebilirliği teşvik amacıyla yerel kamu harcamaları da SymbioCity hedefleri doğrultusunda tasarlanabilecektir.

SymbioCity yaklaşımı, devletin fonksiyonlarının bütünlüğü açısından farklı boyutları ile de ele alınabilir. Sadece vergi ve harcama fonksiyonu değil regülasyonlar ile de SymbioCity yaklaşımı hayata geçirilebilir. İzmir sahildeki yapılanma ve imar durumu adalet ve eşitlik açısından olumsuz bir örneği teşkil etmektedir. Binalar bitişik nizam ve arka mahallelere gece ve gündüz meltemini geçirmeyecek şekilde planlanmıştır. Bunun sonucu yaz aylarında yapay serinlik elde etmek için aşırı elektrik tüketimi ve birçok türevsel problemi ortaya çıkarmaktadır. Hâlbuki imar planları deniz melteminden yararlanılacak şekilde tasarlansa idi yüzbinlerce kişi ilave enerji harcamadan doğal rüzgârlar yoluyla serinleşmiş olacaktı. Diğer bir

⁹ Ayşe Güner ve Serdar Yılmaz, Belediye Gelirlerinin Esneklik Analizi, *Mali Yerleşme: Teori ve Uygulama Üzerine Yazılar*, (Editörler: Ayşe Güner & Serdar Yılmaz), İstanbul: Güncel Yayıncılık, 2006, s.83-92.

örnek ise son resimde verilmiş olan Uşak'taki kız öğrenciler için tasarlanmış bir yurt binasının ana kampüse yürünemeyecek kadar uzak, araçla gidilecek kadar yakın bir mesafede konuşlandırıldığı görülmektedir. Birkaç on yıl boyunca binlerce kız öğrenci arazi fiyatlarının nispeten düşük olduğu bir şehirde eğitim binalarına zahmetli bir şekilde ulaşacaktır. Sonuç olarak kamu hizmetleri tasarlanırken insan, doğa ve teknoloji uyumunun dikkate alınması kıt olan kaynakların insan refahına azami katkıda bulunacak şekilde planlanmasına imkan tanıyacaktır.

SONUÇ

SymbioCity yaklaşımı çerçevesinde nüfus artış hızı ve kentleşme hızının geldiği noktada dinamik bir kent yönetim yapısının teşkili gerekmektedir. Dinamik bir kent yönetim anlayışının çok farklı boyutları vardır. Bu kapsamda harcama ve gelir politikalarında etkinliğin sağlanabilmesi son derece önemlidir. Çünkü ekonomik ve mali açıdan yeterli bir seviyeye ulaşamamış yerel yönetim birimlerinin dinamik kent yönetimi anlayışının gereklerini yerine getirmeleri son derece zor olacağı gibi sürdürülebilirlik ve SymbioCity yaklaşımı hedefleri açısından istenmeyen bir duruma işaret etmektedir.

SymbioCity yaklaşımının esasları incelendiğinde başta toplumdaki tüm paydaşların katılımı olmak üzere, mekânsal kurgu ve arazi kullanımının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda kentsel sistemler içerisinde bir etkileşim kurulmaya çalışılmaktadır. Symbiocity ve benzer yaklaşımlar bölgesel ve yerel politikaları, programları ve projeleri geliştirmek ve daha ileriye taşımak için birtakım araçlar içermektedir. Yaklaşımın temel amaçlarından olan sürdürülebilirliğin sağlanması da bu araçların amacına uygun bir biçimde kullanılmasına bağlıdır. Aksi takdirde symbiocity ve benzeri anlayışların gereklerinin yerine getirilmesi bir yana temel ihtiyaçların karşılanmasında bile yerel yönetim birimleri zorluklar yaşayacaklardır. Bu kapsamda mali yapının gelir ve harcama taraflarıyla bir bütün olarak symbiocity ilkelerine göre yeniden düşünülmesi ve mali açıdan güçlü yerel yönetim birimlerinin oluşturulması son derece önemlidir.

Günümüz koşullarında Türkiye’de yerel yönetimlere görev ve sorumluluklarındaki artışa paralel olarak gelirler noktasında aynı ölçüde bir artışın sağlanamadığı görülmektedir. Ekonomik ve mali açıdan meydana gelen bu yetersizlik symbiocity ve benzeri modern yaklaşımların uygulanmasının önündeki en büyük engellerin başında gelmektedir. Yerel yönetim birimleri sunmakla yükümlü oldukları temel hizmetleri bile yerine getirmekte zorlanırken modern yaklaşımları izlemesi ve değişen dünya düzenine ayak uydurması beklenemez. Yerel yönetimlerde kentin tabiata yükünü dikkate alan ve bu yükü azaltmayı hedefleyen, kentsel maddi manevi somut fiziksel değerlerin sürekliliğini önceleyen bir gelir ve harcama politikası benimsenmesi ve bunu sağlayacak bir sistemin kurulması, bütüncül bir kentsel refahın ortaya çıkmasına öncülük edecektir.

KAYNAKÇA

- [1] Anderson Gunnar and Roux John, *SymbioCity Process Guide*. Stockholm: SKL International Press, 2014.
- [2] Arıkboğa Ülkü, “Türkiye’de Belediyelerin Gelir Yapısı: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13/33: (2016), s.76-297.
- [3] Güner Ayşe ve Yılmaz Serdar, Belediye Gelirlerinin Esneklik Analizi, *Mali Yerelleşme: Teori ve Uygulama Üzerine Yazılar*, (Editörler: Ayşe Güner & Serdar Yılmaz), İstanbul: Güncel Yayıncılık, 2006, s.83-92.
- [4] Hult Anna, “Swedish Production of Sustainable Urban Imaginaries in China”, *Journal of Urban Technology*, 20/1: (2013), s.77-94.
- [5] Mejia-Dugand Santiago, “The Evolution of Sweden’s Urban Sustainability Marketing Tool: A Comparative Study of Two Major International Events”, *Journal of Urban Technology*, 23/2: (2016), s.1-16.
- [6] Ranhagen Ulf and Groth Klas, *The SymbioCity Approach*. Stockholm: SKL International Press, 2012.
- [7] Usul Ceylan, “Belediyelerde Stratejik Planlamada Symbiocity Yaklaşımı”, *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2/2: (2000), s.32-39.
- [8] Yılmaz Serdar ve Beriş Yakup, “Yönetimler Arası Mali Transferler: Teorik Çerçeve ve Türkiye Uygulaması”, *Mali Yerelleşme: Teori ve Uygulama Üzerine Yazılar*, (Editörler: Ayşe Güner & Serdar Yılmaz), İstanbul: Güncel Yayıncılık, (2006), s.95-119.

DÜNYA ÖRNEKLERİ İLE AKILLI ŞEHİRLERDE SİBER GÜVENLİK STRATEJİLERİNİN ÖNEMİ

Abdulkadir Bilen*

GİRİŞ

Akıllı şehirler, halkın etkileşimi ve şehir yönetiminin verimliliğiyle nesnelere interneti özellikli sensör teknolojilerine sahip bilgi ve iletişim teknolojisi tabanlı altyapıyla tasarlanmaktadır. Dünya çapında birçok ülke akıllı kent kavramını benimsemekte, altyapılarını buna göre geliştirmekte, varlıklarını ve ağlarını uyarlamak için yeni stratejiler geliştirmektedir. Londra, New York, Paris, Amsterdam, Reykjavik, Tokyo, Busan, Stockholm ve Santander gibi şehirler akıllı şehir uygulamalarına geçmiştir. Akıllı şehir tasarımcıları, ağ bileşenlerinin etkileşimde bulunmasını sağlamak için bulut bilişim, elektronik nesnelere, ağlar, sensörler ve makine öğrenimi teknolojileri gibi modern teknolojileri kullanmaktadır. Akıllı şehirlerin geliştirilmesindeki en önemli zorluklardan biri, verilerin işlenmesi ve yönetilmesidir. Bu, şehir veri tabanlarındaki veriler ve bu verilerin güvenliği ile gizliliğini etkileyen yeni sistem ve sensörlerin birbiriyle bağlanmasıyla ilgilidir. Bilgi güvenliği, veri gizliliği ve siber saldırı ile ilgili faktörlerden kaynaklanan tehditler, akıllı şehirlerin tasarım ve geliştirme aşamasında bu sorunları erken ele almanın kritikliğini vurgulamaktadır (Ismagilova vd., “Security, privacy and risks”, s.1). Akıllı şehir, insanlara kritik bir hizmet sağlarken toplum, etkileşim, etik ve kültürün zihinsel ihtiyaçlarını desteklemektedir. Bununla birlikte akıllı şehirlerde her zaman

* Emniyet Genel Müdürlüğü, abdulcadir.bilen82@gmail.com

dikkate alınması gereken karanlık bir tarafı olan tasarlanma riskidir. Bu risklerin en başında siber saldırılar gelmektedir. Akıllı şehirlerin dağılık yapısı ve insan faktörünün de yoğun olması sebebiyle siber saldırılara karşı artan zafiyetleri mevcuttur. Akıllı şehirleri tasarlarken siber saldırı etkilerini, siber güvenlik stratejilerini, risk analizlerini ve meydana gelebilecek kritik olaylarda alınacak önlemleri belirlemek gerekmektedir. Akıllı şehirler son yıllarda evrimleşmiş, dönüşmüş, toplumla derinden bütünleşmiş ve birbirine bağlı bir dijital ortamı kolaylaştırmış olsa da siber güvenlik için akıllı, gömülü ve ağ bağlantılı sistemleri barındıran siber fiziksel sistemler önemli bir bileşen olmuştur (Ahmadi-Assalemi vd., “Cyber resilience”, s.894).

Akıllı şehirlerde siber güvenliğin iki temel kavramı vardır. Birincisi, bilgi teknolojisi kapasitesinin artmasından dolayı saldırı yüzeyinin genişlemesiyle televizyon, kamera ve akıllı cihazlar gibi çeşitli öğelerin kötü amaçla kullanılmasıdır. İkincisi ise akıllı şehrin fiziksel altyapısını ayarlayan kontrol elemanlarının hasara uğramasıyla veri güvenliği ihlallerine maruz kalma potansiyelinin olmasıdır (Habibzadeh vd., “A survey on cybersecurity”, s. 101660).

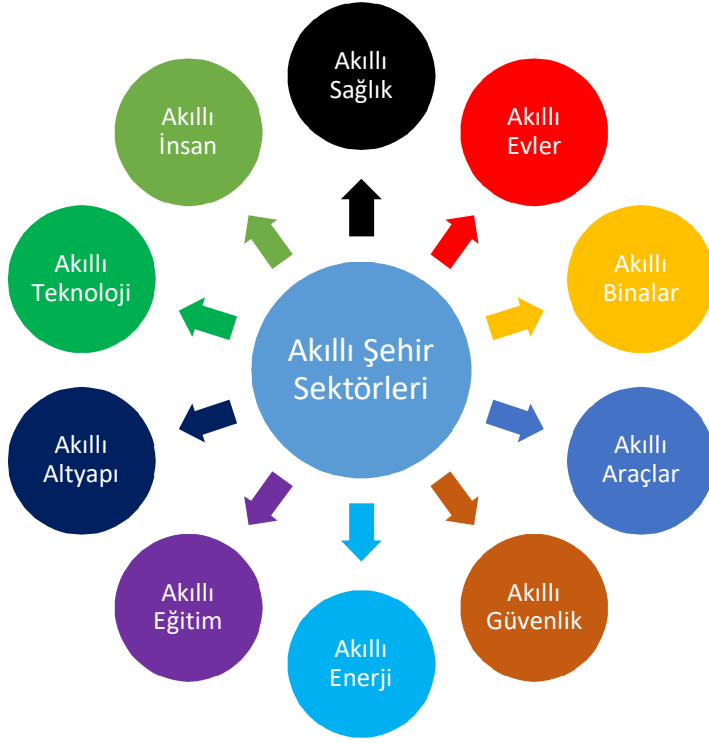
Çalışmada sistematik literatür taraması yapılarak akıllı şehirlere yönelik siber saldırılar ve dünyadaki örnekler incelenmektedir. Çalışmanın amacı meydana gelebilecek siber saldırıları tüm yönleri ile ortaya koymak ve ne gibi tedbirler alınabileceğini açıklamaktadır. Vatandaşlara daha güvenli şehirler oluşturabilmek için fiziki güvenliğe verilen önem kadar siber güvenliğe de önem verilmesi gerektiğini vurgulamaktır. Akıllı şehirleri oluşturmadan önce siber güvenliği sağlamada hangi yol ve yöntemlerin izlenebileceği konusunda öngörü ve yol haritası sağlayacağı düşünülmektedir. Yine dünyada, akıllı şehirlere yönelik ne gibi saldırıların olduğu, bunlara karşı hangi önlemlerin alındığı vurgulanarak yeni kurulacak sistemlere katkı sağlayacaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde akıllı şehirlerin tanımları ve hangi yöntemlerle kurulduğu araştırılmıştır. İkinci bölümünde siber güvenlik ve siber saldırı kavramları açıklanmıştır. Üçüncü bölümde Türkiye’de ve dünyada akıllı şehir örnekleri verilmiştir. Son bölümde meydana gelen siber saldırı örnekleri, yaşanan zorluklar ve alınması gereken önlemler vurgulanmıştır.

1. AKILLI ŞEHİRLER

Şehirlerdeki nüfus son dönemlerde giderek artmaya devam etmektedir. Yine teknoloji ve sanayi üretiminin de ilerlemesiyle birlikte hem enerji tüketimi hem de hava kirliliği sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Kurumlar, kuruluşlar ve yerel yönetimler şehirlerde yaşanan bu problemlere çeşitli çözümler aramaktadır. Bu çözümlerden bir tanesi de akıllı şehirler geliştirmek ve tüm altyapıyı buna göre düzenlemektir. Akıllı şehirler, çevreyi izlemek, anlamak ve yönetmek için bilgi iletişim teknolojileri, mobil uygulamalar, bulut bilişim gibi dijital araçları kullanmaktır. Şekil 1’de görüldüğü üzere sağlık, ulaşım, enerji vb. alanlarda şehir yaşamının neredeyse tamamını yönlendirmektedir. Ayrıca şehir yapılarına yerleştirilen heterojen akıllı sensörler ile yalnızca kentsel süreçler hakkında bir dizi bilgi toplamak için değil aynı zamanda sorunlar tespit edildiğinde uzaktan veya otomatik düzeltici eylemlerle müdahale etmektir (Joo & Tan, “Smart cities”, s.91).

Ayrıca akıllı şehirler, enerji tüketimini verimli bir şekilde yönetmeyi, yeşil çevreyi korumayı, vatandaşlarının ekonomik ve yaşam standartlarını iyileştirmeyi ve insanların modern bilgi ve iletişim teknolojilerini verimli bir şekilde kullanma ve benimseme yeteneklerini artırmayı amaçlamaktadır. Akıllı şehir projeleri, düşük karbon emisyonlu teknolojileri geliştirip benimseyerek yeşil çevrenin güvence altına alınmasıyla tam olarak başa çıkabilir. Bu sorunlarla mücadele ederken büyük ve karmaşık veriler üretildiğinden eylemlere en doğru ve etkili şekilde müdahale edebilmek zordur. Elde edilen veriyi analiz etmek ve optimal bir karara ulaşmak için yapay zekâ, makine öğrenmesi ve derin öğrenme gibi gelişmiş teknolojilere ihtiyaç duyulmaktadır (Ullah vd., “Applications of”, s.313).

Şekil 1. Akıllı Şehirler (Ahmadi-Assalemi vd., "Cyber resilience")

Akıllı şehirlerin arkasındaki kilit teknolojiler, ağ bağlantısı, bulut bilişim, veri analitiği, sensörler, nesnelerin interneti ve yapay zekâdır. Çok çeşitli uygulamaları ve çeşitli durumları kapsasa da birçok ülkenin ulaşım, sağlık ve yaşam alanlarında kullanılmaktadır. Örneğin ulaşım alanında trafik sıkışıklığı, kazalar, kirlilik, yakıt maliyeti, yakıt kıtlığı ve yüksek sigorta maliyetleri gibi sorunları akıllı ulaşım ile çözmektedir. Akıllı ulaşım akıllı yollar, akıllı sokak lambaları, akıllı arabalar ve akıllı trafik işaretleri gibi uygulamaları içermektedir. Sensörler eklenmiş sokak lambaları, silah sesleri, teröristler ve isyanların tespiti, hava kalitesi izleme, elektrikli araç şarj noktaları belirleme, trafik tıkanıklık izleme, insan kalabalığı izleme, kamu güvenliğini izleme, yol kenarında park izleme ve çöp ve kirlilik izleme gibi amaçlar için kullanılmaktadır (Toh vd., "Advances in smart", s. 20190439). Akıllı bir şehrin amacı, vatandaşlarının yaşam kalitesini artırmak olsa da birçok şehir için gelir kaynağı olan turizme odaklanmaktadır. Turistler için zevk ve deneyim, organizasyonlar ve destinasyonlar için kâr sağlayan akıllı şehirler mevcut teknolojik araçları,

yenilikleri ve teknikleri kullanmaktadır (Jasrotia ve Gangotia, “Smart cities”, s.47). Akıllı şehirlerin yararları ise, daha iyi şehir planlaması sağlanmasını, vatandaşlara daha hızlı ve düşük işletme gideri sunan e-devlet hizmetlerini, yerel ekonomik kalkınmayı, geliştirilmiş verimliliği ve hizmeti, enerji ve yakıt için atık yönetimini, arıtılacak atık suyu, geri dönüştürmeyi, akıllı sayaçları, yeşil binaları ve yenilenebilir enerji kaynakları için enerji yönetimini etkin ve verimli hale getirmektir (Okai vd., “Smart cities survey”).

2. SİBER GÜVENLİK VE SİBER SALDIRI TEHDİTLERİ

2.1. Siber Güvenlik

Siber güvenlik, kısaca internetin, bilgisayar ağlarının, elektronik sistemlerin ve diğer cihazların güvenliğini ifade etmektedir (Alam ve İbrahim, “Cybersecurity strategy”, s.3). Siber güvenlik, ağı, bilgisayar sisteminin donanımını, yazılımını ve sistemdeki verileri zarardan, değişimden, kayıptan korumak yani sistemi sağlam ve güvenilir kılmaktır. Siber güvenlik ağı dışındaki şüpheli unsurların gerçek zamanlı izlenmesi, dışarıdan saldırıların belirlenmesi ve kötü niyetli uygulamaların izlenmesi gibi dış tehditlere daha fazla önem vermektedir. Güvenlik duvarı, anti virüs yazılımı, veri sızıntısı önleme, saldırı önleme sistemleri ve saldırı tespit sistemleri başlıca siber güvenlik savunma teknolojileridir. Siber güvenliği yönetmek için sistemdeki konuma bağlı olarak ağı tabanlı veya ana bilgisayar tabanlı, izinsiz giriş tespit yaklaşımına bağlı olarak imza tabanlı veya istisna tabanlı ve bilinmeyen saldırıları tespit etmek için anomali tabanlı saldırı tespit sistemleri bulunmaktadır (Chen vd., “Cyber security”, s. 102655). Nesnelerin interneti, bulut bilişim, büyük veri analitiği, sosyal medya, akıllı sayaçlar ve akıllı hizmetlerin güvenliğini sağlarken ciddi zorluklarla karşılaşmaktadır. Sonuç olarak gizlilik, güvenlik ve kimlik doğrulama tüm bu araçlar için önemli konulardır. Son yıllarda siber güvenlikte, işlemleri güvenli şekilde işleyen, depolayan, noktadan noktaya varlık kayıtları yapan, merkeziyetsiz, dağıtılmış ve paylaşılan yapıya sahip blok zincir umut vadetmektedir. Blok zincir altyapısının tüm ağı arızasına yol açan saldırı riskini azaltabilecek teknolojilerden biri olduğu düşünülmektedir (Abd El-Latif vd., “Quantum-inspired”, 102549).

2.2. Siber saldırı Teknikleri

Akıllı bir şehirde saldırganlar, kazalara neden olmak için kablosuz ağlara sızarak trafik ışıklarını kontrol edebilmekte, akıllı araçların sistemine girip yanlış rotalar belirleyerek çarpışmalara neden olabilmekte, elektrik şebekelerine müdahale ederek elektrik kesintisi yaşatabilmekte, sulardaki kimyasal katkı seviyesini değiştirebilmekte ve kameralara erişerek insanları gözetleyebilmekte ve kişisel verilere erişebilmektedir (Andrade vd., “A comprehensive study”, s.228922). Bu saldırıları gerçekleştirirken aşağıdaki saldırı tekniklerini kullanmaktadırlar (Hamid vd., “Cyber security”).

Karıştırma Saldırısı, güçlü vericiler kullanılarak yapılan bu saldırı kablosuz ortamlarda iletişimi bozmaktadır. Kablosuz telefonlar ve bluetooth özellikli cihazlar bu saldırı nedeniyle savunmasız kalmaktadır. Engel, etki alanı, aldatıcı ve nokta karıştırma teknikleri ile ilgili karıştırmalara sahiptir (Hamid vd., “Cyber security”).

Hizmetin Reddi Saldırısı, saldırganın, internete bağlı olan ana bilgisayarın hizmetlerini meşru kullanıcılar vasıtasıyla kesintiye uğratması veya bir makine yada ağ kaynağını istek seli ile kullanılamaz hale getirmesidir. Genellikle bankacılık, medya şirketleri, ticaret uygulamaları, devlet ve ticaret kuruluşlarının bu saldırıya karşı korunması zordur. Bu saldırı bilgi çalmaz ancak çok fazla maliyet ve zamana neden olmaktadır. Akıllı şehirlerde parkmetreler ve nesnelerin interneti sensörleri gibi birçok cihaz isteklerle doldurulmaya programlandığından bu saldırıya uğrayabilmekte ve ihlal edilebilmektedir (Hamid vd., “Cyber security”).

Botnet Saldırısı, temelde birbirine bağlı bir dizi cihazdır ve bir veya daha fazla bot üzerinde çalışmaktadır. Büyük ölçüde e-posta eki kullanılarak, akıllı uygulamalarla veya zararlı web sitelerinden gelen kötü amaçlı bu saldırı bilgileri çalarken davetsiz misafirinde cihaza erişmesine olanak sağlamaktadır. Nesnelerin interneti botnetleri kullanılarak başlatılabilen saldırıların sayısı nedeniyle akıllı şehirdeki ciddi siber tehditlerden birisidir (Hamid vd., “Cyber security”).

Aldatma Saldırısı, kötü niyetli saldırganın verileri çalmak ve silmek için MAC (Media Access Control) adreslerini savunmasız ağına IP (Internet Protokol) adresi ile ilişkilendirdiği bir güvenlik tehdididir. Örneğin, kişinin gerçek adresi olmayan başka bir adres aracılığıyla bir elektronik posta ile bilgi iletilebilmektedir.

IP aldatma, adres çözümleme protokolü aldatma ve alan adı sistemi aldatma olarak üç farklı türü bulunmaktadır (Hamid vd., “Cyber security”).

Gizli Dinleme Saldırısı, dijital ve analog sesli iletişimin doğrudan dinlenmesi, verilerin kesilmesi veya çözümlenmesi için yapılan bu saldırı pasif olarak ağ iletişimini dinlemekte ve bilgileri çalmaktadır (Hamid vd., “Cyber security”).

Casus Yazılım Saldırısı, bir kişi ya da kuruluşun mikrofon, kamera, gps ve değerli verilerine erişmeyi amaçlayan kurbanla ilgili gizlice bilgi toplayan kötü amaçlı yazılımlardır. Saldırganlar bu yazılımları sistemi veya bilgisayarlı hacklemek için kullanmaktadır (Hamid vd., “Cyber security”).

Kriptanaliz Saldırısı, Kriptografik güvenlik sistemini kırmak ve şifreli mesajlara erişmek için kullanılan bu yöntemde şifreli metin, diferansiyel kriptanaliz, ortadaki adam ve integral kriptanaliz saldırıları bulunmaktadır (Hamid vd., “Cyber security”).

Ortadaki Adam Saldırısı, bir saldırgan, kimlik doğrulama bilgilerini elde ederek ve meşru kullanıcı gibi davranarak iki sistem arasındaki bağlantıyı gizlice kesmektedir, yanıltmaktadır ya da değiştirmektedir. Örneğin riskli bir akıllı şehirde kasıtlı olarak iki araç arasındaki mesajları gizlice dileyebilir veya değiştirebilir (Al-Taleb vd., “Cyber threat”, s. 13233).

Gizlilik ve Kimlik Hırsızlığı Saldırısı, akıllı şehirlerde kredi kartı, yönetim ve sağlanan hizmet verileri ile ilgili büyük miktarda veri üretilmektedir. Korunmasız akıllı şehir altyapısının doğası ve büyük miktarda kişisel bilgi barındırmasından dolayı saldırganları bunlardan yararlanmaya ve hedef kimliği taklit ederek kimlik hırsızlığı yapmaya cebzetmektedir (Al-Taleb vd., “Cyber threat”, s. 13233).

3. TÜRKİYE VE DÜNYADA AKILLI ŞEHİRLER

Amsterdam/Hollanda

Amsterdam Akıllı Şehir Platformu, finansal ve insan kaynaklarına katkı sağlayan ve kurul temsilcileri bulunan 11 program ortağına ve 100'den fazla akıllı şehir projesinde 150'den fazla proje ortağına sahiptir. Amsterdam akıllı şehri, sosyal ve teknolojik altyapıların ve çözümlerin sürdürülebilir ekonomik büyümeyi kolaylaş-

tırdığı ve hızlandırdığı bir şehir olarak tanımlamaktadır. Ayrıca, yeni teknolojileri test etmek için vatandaşların aktif katılımını teşvik etmektedir. 2014'te Amsterdam, inovasyonu gerçekleştirmek için; belediye içindeki birimlerle iş birliği yapan, silolara hitap eden ve yenilikçi ürün geliştiren şirketlerin kolayca ulaşacağı bir Teknoloji Sorumlusu belirlemiş ve bazı sorunları bu sayede çözmüştür. Projelerin ekonomik uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliği önemli hale gelmiştir (Sancino & Hudson, “Leadership in”, s.701).

Chicago/ABD

Yaklaşımı, internete erişimi artırmak, dijital becerileri geliştirmek ve sakinlerin yaşam kalitesine katkıda bulunan verilerden anlamlı ürünler geliştirmektir. Chicago Şehri Teknoloji Planı, Chicago'da teknolojinin herkes için fırsat, katılım, taahhüt ve yeniliği körüklediği bir şehir olma vizyonunu ortaya koymaktadır. Akıllı Chicago, kentsel inovasyona belediye, hayırsever ve kurumsal yatırımları bir araya getiren bir başlangıç olarak faaliyet göstermektedir. Kâr amacı gütmeyen danışma komitesi tarafından yönlendirilerek, üniversiteler, iş dünyası ve devlet kuruluşları ile ortaklaşa çalışmaktadır. Chicago kentsel yaşam anlayışını değiştirmeye odaklı, şehrin çevresi ile altyapısı hakkında gerçek zamanlı veri toplayan kentsel algılama projesine ve 900'den fazla veri seti içeren açık bir veri portalına sahiptir (Sancino & Hudson, “Leadership in”, s.701).

Atlanta/ABD

Atlanta, akıllı şehirler sıralamasında en önlere olmasa da uluslararası ilgi gören akıllı şehir çözümlerini benimsemektedir. Şehirde, en fazla kazanın meydana geldiği North Avenue'de trafik tıkanıklığını hafifletmek ve güvenliği artırmak için proje yapılmıştır. Belirlenen koridor boyunca yaya ve bisiklet trafiği kolaylaştırılmaktadır, otobüs ve araç trafiğinin gerçek zamanlı olarak daha güvenli ve verimli hale gelmesi için son teknoloji trafik sinyalleri kullanılmaktadır ve acil durumlarda itfaiye ve ambulanslara öncelik sağlanmaktadır. Araç trafiği ve yayalar güvenlik kameraları ile gerçek zamanlı olarak izlenmektedir ve akıllı trafik sinyalleri sayesinde trafik ışıkları araç ve yaya durumuna göre ayarlanmaktadır. Bu projeye trafik sıkışıklığı sorunları çözülmeye çalışılmış ve kazaların %25 azalması sağlanmıştır. Diğer bir önemli bileşen ise suçla mücadele ve önleme çalışmalarında kullanılan

kapalı devre kameralarla kamu güvenliği sağlanmaktadır. Kamera sayısıyla Amerika Birleşik Devletleri'nde en çok izlenen şehir olmuştur. Atlanta'da bir havalimanında ilk biyometrik terminal hizmete alınmıştır. Burada, yolcuların pasaportları taranmakta ve ardından bir kamera ile resimleri çekilerek kimlik doğrulaması yapılmaktadır. Bu projeye uçaklara binişlerde yolcu başına iki saniyelik ve uçuş başına dokuz dakikalık tasarruf sağlandığı tahmin edilmektedir (Johnston, "A comparison of", s.191).

Barcelona/İspanya

Akıllı şehrin öncülerinden biri olarak kabul edilmektedir. Genel girişim 83 ayrı projeden oluşmaktadır ve şehir genelinde fiber optik internet kullanılmaktadır. İnsan hızında, birbirine bağlı, eko-verimli, yeniden doğallaştırılmış, enerji açısından kendi kendine yeten ve sıfır emisyonla yenilenmiş, yüksek hızla birbirine bağlı bir metropoliten alanı içinde üretken mahallelerden oluşan bir şehir olarak tanımlanmıştır. Şehrin yapısını analiz etmek, eylem planları belirlemek, kentin sistemlerini yeniden düşünmek, ekonomisini ekosistemle geliştirmek, daha dayanıklı hale getirmek için uzun vadeli yatırımları teşvik etmek, daha yaşanabilir kılmak ve diğer şehirler ile iş birliği yapmak gibi stratejiler geliştirilmiştir. Akıllı projelerle, 58 milyon dolar su tasarrufu, 37 milyon dolar elektrik tasarrufu sağlandığı ve park gelirlerini 50 milyon dolar artırdığı tahmin edilmektedir. Barcelona'nın en önemli akıllı şehir yenilikleri ulaşım sistemi, akıllı barınaklar ve otobüs durakları, akıllı bisiklet paylaşım sistemi, akıllı park yeri, pnömatik atık yönetimi, akıllı aydınlatma, yenilenebilir enerji kullanımı ve kentsel hareketlilik için uygulamaların kullanımınıdır. Ayrıca şehir, vatandaşların kendilerini dijital ve uzaktan tanımlamalarını sağlayan bir uygulama ile seçim, nüfus, ekonomi ve diğerlerine ilişkin verileri içeren herkese açık sisteme erişim imkânı vermektedir (Vitunskaitė vd., "Smart cities", s.313).

Helsinki/Finlandiya

Küresel akıllı şehir kıyaslamasında Singapur ve Londra ile karşılaştırıldığında genellikle geride kalmaktadır. Bununla birlikte Avrupa Parlamentosu tarafından yapılan bir karşılaştırmada Avrupa'da en iyi altı akıllı şehirden biridir. 750 şirket, 170 araştırma tesisi ve 60 ortak şehri içeren 81 akıllı şehir projesine sahiptir. Nesnelerin interneti, akıllı şehir, akıllı araçlar ve forum Virium yapay zekâ ekosisteminin geliştirilmesi ve akıllı insanların iş birliğine odaklanmaktadır. Teslimatlarını

akıllı hava araçlarıyla ya da hafif elektrikli otonom araçlarla yapmak, toplu taşıma da otonom otobüsleri kullanmak ve bilgi iletişim teknolojilerini geliştirmekten şehre turist çekmeye kadar en işlevsel akıllı şehri inşa etmek amaçlanmaktadır. Düşük karbonlu enerji kullanımı, otonom araçların geliştirilmesi, akıllı mobil hizmetler ve ulaşım sistemleri olmak üzere dört ana araştırma teması vardır. Şehir, yine beş akıllı mobil çözüm sunmaktadır. Trafik sıkışıklığını azaltmak için şehir merkezindeki kamyon hareketlerini takip eden kuyruk yönetim sistemi denenmektedir. İkinci proje seyahat hizmetleri sistemi ile yolcu akışını yönetmektedir. Üçüncü proje müşteriler tarafından yapılan alışverişlerin kısa süreli depolanmasını sağlayan akıllı konteyner kullanımı ile ilgilidir. Dördüncüsü feribot terminalindeki yolcu hareketlerini otomatik bilet sistemi ile kontrol eden sistemdir. Beşincisi ise şehirdeki feribot yolcularının hareket eğilimlerini konumlarından analiz ederek yeni deneyimler geliştirmektedir (Shamsuzzoha vd., “Smart city”, s.103197).

Singapur

Akıllılaştırma konusunda farklı bir yaklaşım benimseyen şehir, Akıllı Ulus isimli bir akıllı şehir projesini koordine etmektedir. Ulaşım, ev ve çevre, iş verimliği, sağlık ve etkin yaşlanma ve kamu sektörü hizmetleri gibi beş temel alanı dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Singapur tarafından hayata geçirilen girişimlerin örnekleri arasında akıllı ev teknolojileri, otonom karayolu taşımacılığı ve sağlık hizmetleri yer almaktadır. Barselona'ya benzer şekilde, kamu ve özel şirketler tarafından erişilebilen açık bir veri platformuna ve inovasyonu teşvik etmek ve çözümleri denemek için tasarlanmış olan yaşayan bir laboratuvara sahiptir. Bu girişimleri gerçekleştirmek için şehir, gelişmiş bir bilgi-iletişim altyapısı uygulamaktadır ve herkesin erişebileceği bir veri paylaşımı platformu oluşturmuştur. İlgili işletmeleri ve vatandaşları özendirerek yeniliğe teşvik eden altyapıyı, politikaları ve kolaylaştırıcıları tedarik etmeyi ve uygulamayı amaçlamaktadır. Akıllı bir şehir olarak Singapur, kuralsız ekonomik pazarı nedeniyle diğer şehirlerden biraz farklı olarak, denemeye isteklidir ve bunu çevik bir şekilde yapmaktadır (Vitunskaitė vd., “Smart cities”, s.313). Nesnelerin internetini kullanarak akıllı ulus platformu geliştirmeyi amaçlamaktadır. Veri analizi yeteneği sağlayan gelişmiş bağlantı ağıyla şirketlerin ve devlet kurumlarının vatandaşlar için daha akıllı hizmetler geliştirmesine olanak sağlanacaktır. Singapur'un akıllı trafik uygulama stratejisinde, gelişmiş ulaşım yön-

temleri ve sistemleri ile daha verimli ve güvenli araçlarla sınırlı alan kullanımı optimize edilmektedir. Otonom araçlar bu projelerde kullanılmış ve sürücüsüz normal araçlarla denemeler gerçekleştirilmiştir. Yine otonom servislerle bahçe ziyaretçileri için minibüs ve üniversite içinde 40 kişi kapasiteli sürücüsüz otobüs hizmeti verilmektedir (Shamsuzzoha vd., “Smart city”, s.103197).

London/İngiltere

Akademisyenler, işletmeler ve girişimcilerden oluşan bir kurul tarafından tavsiye alan stratejik akıllı şehir planı, vatandaş katılımı, veri ve yenilik geliştirme için akıllı bir dizi girişimi içermektedir. Londralıları yeniliğin merkezine yerleştirmek, açık ve erişilebilir verilere sahip olmak, Londra'nın araştırma yetenek ve kabiliyetlerinden faydalanmak, paydaşlar arasında ağ oluşturmak, akıllı altyapı geliştirmek, daha iyi ve daha kullanışlı belediye hizmetlerine sahip olmak ve herkes için daha akıllı Londra deneyimi sağlamak gibi yedi temel alanı kapsamaktadır. İnsanları birbirine bağlamak, topluluklar oluşturmak, navigasyon ve ulaşım, veri toplamak ve kullanmak temel zorluklar olarak belirlenmiştir. Akıllı Şehir Çerçeve Kılavuzu, Akıllı Şehir Konsept Model Kılavuzu, Veri için Akıllı Şehirler Rehberi ve Proje Önerisi için Akıllı Şehirler Rehberi adında dört temel strateji belirlenmiştir. Bu standartlar yüksek düzeydedir ve hangi teknik veya siber güvenlik unsurlarının gözetilmesi gerektiğini dikte etmekten ziyade daha operasyonel veya proje bazlı rehberlik sağlamaktadır (Vitunskaitė vd., “Smart cities”, s.313). Akıllı şehir, kullanıcı tarafından tasarlanmış hizmetler, veri analitiği ve veri paylaşımı, bağlantılı ve daha akıllı sokaklar, dijital liderlik ve beceriler ve şehir çapında iş birliği gibi beş temel göreve bölünmüştür. Akıllı trafik girişimde ise sağlıklı sokaklar ile özel araba bağımlılığını azaltarak toplu taşıma, bisiklete binme ve yürüme teşvik edilmektedir. Şehrin iyi hizmet veren toplu taşıma, bisiklet ve yürüyüş etrafında planlanması artan insan sayısını yeni alanlara büyüyerek kontrol etmektedir (Shamsuzzoha vd., “Smart city”, s.103197).

Türkiye

Ülkemizde ise Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanarak yürürlüğe koyulmuştur. Bu stratejide devlet kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin iş birliğiyle akıllı çevre, akıllı ekonomi, akıllı in-

san, akıllı ulaşım, akıllı enerji ve akıllı yönetim gibi kavramların hayata geçirilmesi yer almaktadır. Yine akıllı sistemlerle toplanan tüm verilerin güvenlik önlemleri en üst seviyede alınarak sağlanması amaçlanmaktadır. Bununla birlikte İstanbul, Antalya, Bursa, Konya, Kayseri, Kocaeli, Çanakkale ve Malatya gibi illerimizde akıllı şehir örnekleri bulunmaktadır. Bunlar, Akıllı Aydınlatma, Akıllı Bisiklet Kiralama, Mobil İhlal Tespiti, Elektronik Denetleme Sistemleri, Akıllı Park Yönetimi, Akıllı Mobil Atık Aktarma Otomatı, Akıllı Kavşak, Akıllı Şehir Web Portalı, Atık Su Transfer İzleme Sistemi ve Atık SCADA Sistemi gibi projelerdir (“2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı”).

4. AKILLI ŞEHİRLERDE SİBER GÜVENLİK

Yıllardır siber saldırılardan dolayı birçok kişi ya da kuruluş milyarlarca lira zarara uğramaktadır. Bu saldırıları önlemek veya en aza indirmek içinde çok ciddi maliyetli yatırımlar yapılmaktadır. Dünyada meydana gelen siber saldırılar bazen hiç duyulmamakta bazen de gündemden hiç düşmemekte ve yıllarca hafızalarda kalmaktadır.

4.1. Meydana Gelmiş Siber Saldırıları

Bilinen en eski saldırılardan biri İran nükleer santraline yapılan Stuxnet solucan saldırısıdır. Haziran 2012’de Birleşik Krallık Güvenlik Servisi başkanı, Londra’da bir şirketin siber saldırılar sonucunda tahmini 800 milyon sterlin kaybettiğini belirtmiştir.

2014 yılında Doğu Avrupa’daki bilgisayar korsanları, büyük bir siber casusluk kampanyasında ABD, İspanya, Fransa, İtalya, Almanya, Türkiye ve Polonya’daki enerji sektörlerini ihlal etmiştir (“Significant Cyber Incidents Since 2006”).

2017 yılında İsveç ulaşım yönetimi sistemlerine Ddos saldırısıyla tren izleme sistemlerine müdahale edilmiştir. İnternet sitesinin yanıt vermemesi sebebiyle bazı tren seferleri iptal edilmiş, bazıları ertelenmiş ve birçok yolcu bu durumdan etkilenmiştir. (“Siber Saldırıları”).

2018 yılında siber güvenlik araştırmacıları, Kuzey Kore korsan grubunun SWIFT finans ağı saldırılarıyla birkaç büyük Türk bankasını ve devlet finans ku-

rumlarını hedef aldığına dair açıklama yapmıştır. Singapur'un en büyük sağlık kurumu, bilgisayar korsanları tarafından hedef alınmış ve 1,5 milyon hastanın kişisel bilgileri ele geçirilmiştir. Güvenlik araştırmacıları tarafından yapılan tespitite, Helsinki'de yapılan Trump ile Putin arasındaki zirve sırasında ülkedeki cihazlara yönelik çoğunluğu Çin kaynaklı olan saldırı girişimlerinde artış saptanmıştır. Atlanta şehrinin ağlarını vuran bir fidye yazılımı saldırısının ardından şehrin çevrimiçi hizmetleri kesintiye uğramıştır ve saldırganlar 55.000 dolar değerinde Bitcoin talep etmiştir (“Significant Cyber Incidents Since 2006”).

2019 yılında New Orleans belediye başkanı, şehrin hizmetlerini kesintiye uğratan bir siber saldırının ardından olağanüstü hâl ilan etmiştir. Güney Afrika'nın Johannesburg kentindeki elektrik sağlayıcısı City Power, bir fidye yazılımı saldırısının ardından ciddi kesintiye maruz kalmıştır. Saldırı, ön ödemeli müşterilerin elektrik satın almasını ve City Power'ın resmî web sitesine erişmesini engellemiş ve sonunda onları elektriksiz bırakmıştır (“Cyber Security Report”).

2020 yılında İranlı bilgisayar korsanları, bir siber casusluk kampanyasının parçası olarak Irak, Kuveyt, Türkiye ve BAE'deki devlet kurumlarını ve telekomünikasyon operatörlerini hedef almıştır (“Significant Cyber Incidents Since 2006”).

2021 yılında CrowdStrike'in bir raporuna göre, Çin bağlantılı bir bilgisayar korsan grubu, dünya genelindeki telekomünikasyon operatörlerinden gelen arama kayıtlarına ve metin mesajlarına erişim sağlamıştır. Rapor, grubun siber saldırılara 2016 yılında başladığını ve en az 13 telekomünikasyon ağına sızdığını belirtmektedir. Rus bir grup tarafından Avustralya kamu hizmeti şirketi CS Energy'ye yönelik bir fidye yazılımı saldırısı gerçekleştirilmiştir. İranlı bilgisayar korsanları Amsterdam'daki bir sunucunun kontrolünü ele geçirmiştir ve onu Hollanda, Almanya, İsveç ve Hindistan'daki siyasi muhaliflere yönelik saldırılar için kullanmıştır. Bilinmeyen saldırganlar, bir uzaktan erişim sistemini kullanarak Oldsmar, Florida'nın su kaynağındaki sodyum hidroksit seviyelerini 100 kat artırmaya çalışmışlardır (“Significant Cyber Incidents Since 2006”).

Şimdiye kadarki en büyük dağıtılmış hizmet saldırısı, saniyede 17,2 milyon istekle ağustos ayında tespit edilmiştir. Saldırı, finans sektöründeki bir kuruluşu hedef alan Mirai botnet tarafından kolaylaştırılmıştır. Bu özel olayda, internet tra-

fiği dünya çapında 125 ülkede 20.000'den fazla bota kaynaklanmıştır ve saldırının yaklaşık %15'i Endonezya'dan, ardından Hindistan, Brezilya, Vietnam ve Ukrayna'dan gelmiştir. Mirai'nin ilk olarak 2016 yılında CCTV kameralar ve yönlendiriciler gibi nesnelere interneti cihazlarını hedef aldığı gözlemlenmiştir. Houston, Teksas'tan çıkan ve esas olarak Güneydoğu Amerika Birleşik Devletleri'ne benzin ve jet yakıtı taşıyan bir Amerikan petrol boru hattı sistemi olan Colonial Pipeline şirketine fidye yazılımı saldırısı düzenlenmiştir. Saldırı, dizel, benzin ve jet yakıtı dahil olmak üzere ABD Doğu Kıyısında tüketilen yakıtın %45'ini taşıyan şirketin rutin operasyonlarını durdurmuştur (“Cyber Security Report”).

4.2. Karşılaşılan Zorluklar

Siber suçlular, farklı kimlikleri kullanarak, kendilerini Birleşmiş Milletler (BM), Dünya sağlık örgütü (WHO) temsilcileri veya hükümet yetkilileri gibi göstermektedir. Bu yöntemlerle insanları kandırarak zarara uğratmaktadır. Bağlantılara tıklamaya meyilli olan insan zafiyetini kullanarak, gizliliklerinden ödün veremelerine veya önemli bilgilerini kaybetmelerine neden olmaktadır (Himdi vd., “Cybersecurity Challenges”). Akıllı şehirlerde insan faktörünün ön planda olması karşılaşılan en önemli zorluklardan birisidir. Bütünleşmiş tasarım ve altında yatan teknik mimari, büyük miktarda verinin verimli ve güvenli iletişimine büyük ölçüde bağlı olduğundan, güven kavramı akıllı şehir bağlamında kritik öneme sahiptir. Bu verilerin tüm vatandaşların erişebileceği sistem içerisinde olması siber güvenlik zorluklarını da beraberinde getirmektedir. Dünya çapında çok az şehir sıfırdan akıllı şehir olarak tasarlanmıştır. Birçoğunda, önceden mevcut olan sistemlerin karmaşıklığı ve farklılığı gibi sebeplerden bu sistemlerin birleştirilmesi ve geliştirilmesinde önemli zorluklar ortaya çıkabilmektedir. Akıllı şehir verilerinin düşük kaliteli ve biraz farklı doğası, kritik sistemlerin etkinliğine ve doğruluğuna zarar verebilmektedir. Akıllı şehir bağlamında mahremiyet unsurlarının sağlanması, tasarımcılar ve sistem kurucular için önemli bir teknolojik zorluk gibi görünmektedir (Ismagilova vd., “Security, privacy and risks”, s.1). Akıllı şehirlerde bulunan sistemlere yönelik güvenlik tehditleri ve karşılaşılabilecek zorluklar Tablo 1’de gösterilmiştir (Baig vd., “Future challenges”, s. 3).

Tablo 1. Siber güvenlik ve zorlukları

Sistemler	Güvenlik Tehditleri	Zorluklar
Akıllı Şebekeler	Protokol Zafiyetleri Gizlilik Dinleme Virüslü cihazlar İnternete bağlı cihaza saldırı	Analiz için büyük hacimli veri Veri gizliliği Koruma maliyeti
Bina Otomasyon Sistemleri	Güvenilir cihazlar Cihazın uzun yaşam döngüsü Kaynak doğrulama eksikliği Güvensiz protokoller	Cihaz log kayıtlarına güven Tüm log kayıtlarının çıkarılması
İnsansız Hava Araçları	Bağlantı müdahalesi Bağlantı enjeksiyonu Bağlantı kesici	Güç kesilmeden canlı drone bağlantısının kesilmesi
Akıllı Araçlar	Fiziksel tehdit Bağlantı müdahalesi Bağlantı kesici Veri güvenliği	Alınan log kayıtlarının geçerliliği Araç verilerine yetkili erişim
Nesnelerin İnterneti Sensörleri	Veri gizliliğini korumak Güvenli bağlantı Veri yönetimi Veri depolama Sensör arızası Uzaktan sömürü	Sensör verilerinin tehlikeye girmesi İletim hattında veri güvenliği Sensör verilerine yetkili erişim
Bulut Platformu	Veri sızıntısı İçeriden kötü niyetli tehdit Güvensiz API Hizmetin reddi Kötü amaçlı yazılım saldırısı Sistem ve uygulama açığı Veri konum ve düzenleme sınırları	Tescilli API'ler kanıtların alınmasını zorlaştırır Geçici veriler bulguların doğrulanmasını önler Davetsiz misafirler log kaydı tutan altyapıyı hedefleyebilir

4.3. Siber Güvenlik Önlemleri

Akıllı şehir sistemlerini güvenceye almaya yönelik olarak erişim kontrolleri sağlama (kullanıcı adı/şifre, iki aşamalı kimlik doğrulama, biyometrik tanımlayıcılar), güvenlik duvarları, virüs ve kötü amaçlı yazılım denetleyicileri, uçtan uca şifreleme, kullanılan yazılımların yamalarını ve açıklarını zaman zaman kapatma, tesis dışı yedekleme, acil kurtarma planları ve değişiklik denetimleri yapma gibi önlemler alınmaktadır. Bu teknik çözümler genellikle, güvenlik sorunlarının izlenmesi ve yeni siber saldırılara ve ihlallere hızla tepki verilmesi de dâhil olmak üzere, bu sistemlerin günlük bakımını denetlemekle görevli dikkatli bilgi teknolojileri personeli tarafından desteklenmektedir. Kuruluştaki bilgi teknolojileri personeli olmayan personel, daha güçlü parolalar benimsemek, yazılımları rutin olarak güncellemek, dosyaları şifrelemek ve kimlik avı saldırılarından kaçınmak gibi güvenlikle ilgili iyi uygulamaları sürdürmek için eğitilebilir (Kitchin ve Dodge, “The (in) security of smart cities”, s.47).

Akıllı şehir uygulamaları için veriye dayalı siber güvenlik yaklaşımları dört kategoriye ayrılabilir.

- Akıllı şehir uygulamalarında etkileşimli tehditleri tespit etmek ve azaltmak,
- Geçmiş ve güncel hususları analiz etmek ve olası güvenlik saldırıları ve risklerine ilişkin tahminler sağlamak,
- Akıllı şehirlerde daha iyi güvenlik sistemleri yapılandırmak ve yönetmek,
- Akıllı şehirlerdeki güvenlik sistemleri ve gelecekteki iyileştirmeler için veriye dayalı siber güvenlik uygulamaları geliştirmektir (Mohamed vd., “Opportunities and challenges”).

Siber güvenliği yönetmek, akıllı şehir operasyonlarının sorunsuz çalışması için esastır. Siber saldırılarla mücadele etmek için izinsiz giriş tespiti, kötü niyetli yazılım tespiti, spam tespiti, dolandırıcılık tespiti ve siber trafik analizi ve tanımlama gibi çözümler bulunmaktadır. Siber güvenlik için geleneksel çözümlere göre, yeni yöntemlere sahip derin öğrenme algoritmalarının daha doğru ve etkin çözümler sağladığı görülmektedir (Chen vd., “Cyber security”, s. 102655).). Saldırını önceden tespit edebilmek için çeşitli saldırı tespit sistemleri ve önceden haber

alma yöntemleri kullanılmaktadır. Bunlardan biri olan siber tehdit istihbaratı, güvenlik tehditleri, kötü amaçlı yazılımlar, nesnelerin interneti ve güvenlik açıkları ile ilgili toplanan ve aksiyon almak için işlenen veriler olarak tanımlanmaktadır. Siber tehdit istihbaratı ile bir akıllı şehirdeki saldırıları izlemek ve önlem almak için tehdit verilerini gerçek zamanlı olarak analiz etmek güvenli şehir ortamı sağlayabilmektedir. Analiz edilen verilerin karmaşık ve büyük olmasından dolayı daha hızlı ve etkim çözümler üretmek için derin öğrenme gibi yapay zekâ yöntemleri kullanılmaktadır (Al-Taleb vd., “Cyber threat”, s. 13233).

SONUÇ

Birçok ülke veya şehir akıllı şehir uygulamalarını kullanmaya başlamış veya kullanma çabası içerisine girmiştir. Dünya çapında Singapur, Londra ve Barselona şehirleri sahip oldukları uygulama, proje ve altyapılarıyla akıllı şehirlerde ön plana çıkmaktadır. Akıllı şehirlerin teknolojik altyapılara bağımlı olması ve uygulamaların tüm vatandaşların erişimine açık olması siber saldırı tehditlerini de beraberinde getirmektedir. Uygulamada akıllı şehirlerin çeşitli siber güvenlik saldırıları, tehditleri ve suç ihlalleri ile karşı karşıya kaldığına şüphe yoktur ki dünyada birçok ülke, siber saldırıların yıkıcı etkilerinden dolayı ciddi derecede ekonomik kayıplara ve fidye taleplerine maruz kalmaktadır. Ayrıca bu saldırıların organize gruplar tarafından kritik altyapılara yönelik olması durumunda tüm şehir tehlikeye atılabilmektedir. Elektrik kesintileri, nükleer sızıntı, şehir ulaşım hatlarının engellenmesi, su tesislerine kimyasal karıştırılması ve iletişim altyapısının sekteye uğraması gibi hayati sorunlarla karşı karşıya kalmasıdır.

Akıllı şehirlerde bu saldırıları önlemek için siber güvenlik tedbirleri en üst seviyede alınmalıdır. Siber güvenlik önlemlerine yapılan yatırımların, fayda maliyet ve risk analizleriyle değerlendirilip artırılması gerekmektedir. Yapay zekâ algoritmalarının başarısından dolayı siber güvenlik önlemlerinde kullanılması önemlidir. Saldırıların sınır ötesinden sıklıkla geldiği bilindiğinden dünyadaki tüm akıllı şehir ve ülkelerin bu tür saldırıları savuşturmak için ortaklaşa çalışmaları gerekmektedir. Yine Türkiye’de akıllı şehir kuran belediyelerin siber güvenlik yeteneklerini geliştirmeleri, tüm personeline siber farkındalık eğitimleri vermeleri ve mümkün olması halinde siber olayları engelleme ve müdahale ekipleri kurmaları büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- [1] Abd El-Latif, Ahmed A., Bassem Abd-El-Atty, Irfan Mehmood, Khan Muhammad, Salvador E. Venegas-Andraca, & Jialiang Peng. "Quantum-inspired blockchain-based cybersecurity: securing smart edge utilities in IoT-based smart cities." *Information Processing & Management* 58.4 (2021): 102549.
- [2] Ahmadi-Assalemi, Gabriela, Haider Al-Khateeb, Gregory Epiphaniou, & Carsten Maple. "Cyber resilience and incident response in smart cities: A systematic literature review." *Smart Cities* 3.3 (2020): 894-927.
- [3] Alam, RG Guntur, & Huda Ibrahim. "Cybersecurity strategy for smart city implementation." *The International Archives of Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences* 42 (2019): 3-6.
- [4] Al-Taleb, Najla, Nazar Abbas Saqib, and Sujata Dash. "Cyber threat intelligence for secure smart city." *arXiv preprint arXiv:2007.13233* (2020)..
- [5] Andrade, Roberto Omar, Sang Guun Yoo, Luis Tello-Oquendo and Iván Ortiz-Garcés. "A comprehensive study of the IoT cybersecurity in smart cities." *IEEE Access* 8 (2020): 228922-228941.
- [6] Baig, Zubair A., Patryk Szewczyk , Craig Valli, Priya Rabadia, Peter Hannay, Maxim Chernyshev, Mike Johnstone, Paresh Kerai, Ahmed Ibrahim, Krishnun Sansurooah, Naeem Syed and Matthew Peacock. "Future challenges for smart cities: Cybersecurity and digital forensics." *Digital Investigation* 22 (2017): 3-13.
- [7] Chen, Dongliang, Paweł Wawrzynski, and Zhihan Lv. "Cyber security in smart cities: a review of deep learning-based applications and case studies." *Sustainable Cities and Society* 66 (2021): 102655.
- [8] Habibzadeh, Hadi, Brian H. Nussbaum, Fazel Anjomshoa, Burak Kantarci and Tolga Soyata. "A survey on cybersecurity, data privacy, and policy issues in cyber-physical system deployments in smart cities." *Sustainable Cities and Society* 50 (2019): 101660.
- [9] Hamid, Bushra, Nz Jhanjhi, Mamoona Humayun, Azeem Khan and Ahmed Alsayat. "Cyber security issues and challenges for smart cities: A survey". 13th International Conference on Mathematics, Actuarial Science, Computer Science and Statistics (MACS). IEEE, 2019.
- [10] Himdi, Tarik, Mohammed Ishaque, and Jawwad Ahmed. "Cybersecurity Challenges during Pandemic in Smart Cities". 8th International Conference on Computing for Sustainable Global Development. IEEE, 2021.

- [11] Siberbulten. "Siber Saldırıları". Son güncelleme 28 Ocak, 2022. <https://siberbulten.com/siber-saldirilar-2/ddos-saldirilari-isvecte-trafigini-etkiledi/>.
- [12] Akıllı şehirler. "2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı". Son güncelleme 01 Şubat, 2022. <https://www.akillisehirler.gov.tr/basarili-ornekler/>.
- [13] Checkpoint. "Cyber Security Report". Son güncelleme 01 Şubat, 2022. <https://www.checkpoint.com/>
- [14] Center for Strategic and International Studies (CSIS). "Significant Cyber Incidents Since 2006". Son güncelleme 28 Ocak, 2022. <https://www.csis.org/>
- [15] Ismagilova, Elvira, Laurie Hughes, Nripendra P. Rana and Yogesh K. Dwivedi. "Security, privacy and risks within smart cities: Literature review and development of a smart city interaction framework." *Information Systems Frontiers* (2020): 1-22.
- [16] Jasrotia, Aruditya, and Amit Gangotia. "Smart cities to smart tourism destinations: A review paper." *Journal of tourism intelligence and smartness* 1.1 (2018): 47-56.
- [17] Johnston, Karen. "A Comparison of Two Smart Cities: Singapore & Atlanta," *Journal of Comparative Urban Law and Policy*: 3.1(2019): 191-207.
- [18] Joo, Yu-Min, and Teck-Boon Tan. "Smart cities: A new age of digital insecurity." *Survival* 60.2 (2018): 91-106.
- [19] Kitchin, Rob, and Martin Dodge. "The (in) security of smart cities: Vulnerabilities, risks, mitigation, and prevention." *Journal of urban technology* 26.2 (2019): 47-65.
- [20] Mohamed, Nader, Jameela Al-Jaroodi, and Imad Jawhar. "Opportunities and challenges of data-driven cybersecurity for smart cities." *IEEE Systems Security Symposium (SSS)*. 2020.
- [21] Okai, Ebenezer, Xiaohua Feng, and Paul Sant. "Smart cities survey." *IEEE 20th international conference on high performance computing and communications; IEEE 16th international conference on smart city; IEEE 4th international conference on data science and systems*. 2018.
- [22] Sancino, Alessandro, and Lorraine Hudson. "Leadership in, of, and for smart cities—case studies from Europe, America, and Australia." *Public Management Review* 22.5 (2020): 701-725.
- [23] Shamsuzzoha, Ahm, Juha Nieminen, Sujana Piya and Kendall Rutledge. "Smart city for sustainable environment: A comparison of participatory strategies from Helsinki, Singapore and London." *Cities* 114 (2021): 103194.

- [24] Toh, Chai K., Julio A. Sanguesa, Juan C. Cano and Francisco J. Martinez. "Advances in smart roads for future smart cities." *Proceedings of the Royal Society A* 476.2233 (2020): 20190439.
- [25] Ullah, Zaib, Fadi Al-Turjman, Leonardo Mostarda and Roberto Gagliardi. "Applications of artificial intelligence and machine learning in smart cities." *Computer Communications* 154 (2020): 313-323.
- [26] Vitunskaitė, Morta, Ying He, Thomas Brandstetter and Helge Janicke. "Smart cities and cyber security: Are we there yet? A comparative study on the role of standards, third party risk management and security ownership." *Computers & Security* 83 (2019): 313-331.

AKILLI VE DİRENÇLİ ŞEHİR UYGULAMALARINDA İNTERNET KULLANIMINA İLİŞKİN KATILIMCILIK SORUNU

Anıl Sund*

GİRİŞ

Ohio Devlet Üniversitesi'nin "Oval" olarak adlandırılan büyük bahçesinde bugün görülen yolların ilginç bir tarihi vardır. Bahçe en başında bir bahçe olarak düzenlenmemiştir. Ancak fakülte binalarının birer birer inşası dolayısıyla ortada büyük oval bir açıklık oluştu. Açıklık da çimen ekilerek büyük bir yeşil alana dönüldü. Sonrasında yol yapılacağı çimenliğin bazı yerlerinde patika şeklinde yolların zaten açılmış olduğu fark edildi. Öğrenciler en kısa yoldan fakülteden fakülteye giderek kendi yollarını oluşturmuştu. Yol bu esasa uygun olarak düzenlendi ve bugünkü halini alarak üniversitenin gurur kaynağı oldu.¹

Bu durum bize mükemmel bir yönetim örneği verir. Yönetişim kavramının günümüz bağlamında 1990'lı yıllarda "sivil toplumun her düzeyde (ulusal, yerel, bölgesel ve uluslararası) katılımına dayalı yeni bir kamu işleri yönetimi tarzı"² olarak tanımlanmasından çok önce tam olarak da bu bağlamda hayata geçirilmiştir. Bilgi çağının çok

* Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Göç Araştırmaları Anabilim Dalı Doktora Programı, anilcsuna@hotmail.com

¹ "Ohio Devlet Üniversitesi", son güncelleme 25 Kasım, 2014, <https://library.osu.edu/site/archives/2014/11/25/the-ovals-long-walk-has-paved-the-way-for-students-for-a-century/>

² Corinne Huynh-Quan-Suu. "Étymologie du terme" gouvernance." Service de Traduction de l'Union Européenne (2005) s.1.

öncesinde -1914'te tam halini almıştır- bu şekilde bir yönetim tekniğinin gelişebilmesi bunun teknolojiye ziyade bir zihniyet ürünü olduğunu ortaya çıkarır.

Aynı zamanda bu teknik dirençli bir tekniktir. Direnç kelimesi her ne kadar Türk etimolojisinde kaskatı, çok iyi düzenlenmiş ve esneklik karşıtı bir tutumu çağırırsa da kelimenin orijini olan "resilient" kelimesine baktığımızda resilio ve resilire kelimesinden türediğini görürüz. Bu da aslında "sıçrayıp geri gelebilen" anlamına yakındır.³ Yani dirençlilik aslında çok esnek olmayı gerektirir. Holling kavramı yönetim bilimlerine taşıyan kişi olarak da dirençliliği "sistemlerin kalıcılığının değişim ve rahatsızlığı absorbe etme, nüfus veya durum değişkenleri arasında hala aynı ilişkileri sürdürme yeteneklerinin bir ölçüsü" olarak tanımlamıştır.⁴ Kâğıt üzerinden bakan birinin hendese istidadı ne kadar mahir olursa olsun kullanılacak yol konusunda yeterli verimliliği sağlayamayacaktır. Öyleyse bu kararı bir mühendise emanet etmek yerine yolu kullanacak kişilere emanet etmek hem yönetsel bir esnekliği hem de dirençlilik kavramında atfedilen esnekliği beraberinde getirecektir.

Bu örneği ideal bir çıkış noktası olarak kabul eden araştırma, katılımcılık ve dirençliliğin bilgi teknolojilerinden doğan bir kavram olmadığını hatırlatır ancak bilgi teknolojilerinin yardımı ile katılımcılıktan doğan dirençliliğin çok kolay bir şekilde tesis edilebileceğini kabul eder. Bu sebeple bu nimetin değerlendirilmesi ve boşa harcanmaması için bilgi teknolojileri tabanlı uygulamaların verimlilik, etkinlik ve yararlılığını inceler.

1. ŞEHİRLİLEŞMEDE KATILIMCILIĞIN, KATILIMIN VE BİLGİLENDİRMEİNİN ÖNEMİ

Şehirde dirençlilik Siavash tarafından üç maddede incelenmiştir. Direnç noktaları sosyal, ekonomik ve çevresel olarak ayrılmıştır.⁵ Katılımcılığın ise sosyal direnç üzerinde etkili olabileceğini savunur. Sharifi ve Yamagata için ise dayanıklılı-

³ David E. Alexander. "Resilience and disaster risk reduction: an etymological journey." *Natural hazards and earth system sciences* 13.11 (2013) s. 2708.

⁴ Crawford S. Holling. "Resilience and stability of ecological systems." *Annual review of ecology and systematics* 4.1 (1973) s. 14.

⁵ Yasaman Soofi Siavash. *Achieving Urban Resilience: Through Urban Design and Planning Principles*. Diss. Oxford Brookes University, 2016. s. 7.

ğın iki bilimsel kökeninin fizik ve psikolojiden ibaret olduğunu ifade etmiştir.⁶ Burada da katılımcılığın psikolojik direnç üzerinde etkili olduğu iddia edilir. Dirençliliğin bu iki kökeninin ekolojik eğilimlere rağbet öncesinde kabul gördüğünü ve temel düzeyde birleştirici tanım üzerinde fikir birliği oluştuğunu ifade etmişlerdir: “Kriz esnasında kabul edilebilir işlevsellik düzeyini koruyan ve kriz sonrasında hızlıca toparlanarak eski seviyelerine dönebilme kapasitesi...”⁷ Ekolojik eğilimlerin artışının dirençlilik kavramına da sirayet ettiğini ve ekolojinin yeni başlık olarak ele alınmaya başladığı da düşünülebilir. Yine de ekolojik direnç olarak adlandırılacak bu alt başlık için de katılımcılık önemlidir. Jabareen’e göre kapitalist ekonomide çevre duyarlılığı en kırılgan konulardan biri olarak ortaya çıkarken bu ancak çevre dostu seslere kulak verilmesi ile aşılabilir⁸ ve dayanıklı bir şehir, planlama, açık diyalog, hesap verebilirlik ve işbirliği alanında kapsayıcı karar alma süreçlerine sahip bir şehirdir.⁹ Burada katılımcılık vurgusu en önemli başlık olarak ele alınmıştır.

Her ne sebeple olsun dirençlilik için “riski azaltma ve risk iletişimi çabalarına halkın katılımı ve vatandaş bağlılığı, bir sosyal öğrenme uygulamasıdır ve çoğunluğun kabul ettiği gibi kentsel dirençliliğin temel bir bileşeni olan sosyal sermayeyi geliştirir.”¹⁰

Katılımcılığın tesisi için kamuya bilgiyi ulaştırabilme becerisi gereklilik arz eder. Kala ve Bolia katı atık yönetimi konusunda Güney Delhi Belediyesinin çalışmalarını incelerken en büyük ikinci sorunun kamuoyundaki bilgi eksikliği olduğu sonucuna varmışlardır¹¹. Kamuoyunun %63’lük bilgi eksikliği projenin çalışmama sebebinin %19,4’lük kısmını oluşturmaktadır. Esasında kamunun bilgi sahi-

⁶ Ayyoob Sharifi ve Yoshiki Yamagata. "Resilience-oriented urban planning." Resilience-oriented urban planning. Springer, Cham, 2018. s. 4.

⁷ Ayyoob Sharifi ve Yoshiki Yamagata. "Principles and criteria for assessing urban energy resilience: A literature review." Renewable and Sustainable Energy Reviews 60 (2016). s. 1657.

⁸ Yosef Jabareen. "Planning the resilient city: Concepts and strategies for coping with climate change and environmental risk." Cities 31 (2013) s. 224.

⁹ Jabareen. Planning the resilient city: Concepts and strategies for coping with climate change and environmental risk. s. 223.

¹⁰ Tim Prior ve Christine Eriksen. "Wildfire preparedness, community cohesion and social-ecological systems." Global environmental change 23.6 (2013). s. 1577.

¹¹ Kala Kaveri ve Nomes B. Bolia. "Waste management communication policy for effective citizen awareness." Journal of Policy Modeling 42.3 (2020). s. 669.

bi olması yönetimin özellikle sosyal alanda yapabileceklerinin de sınırını ifade eder. Ayrıca eşitlikçi bir kamusal alan tartışması için de önemlidir. Uluslararası örgütlerin gücünün artarken bu kurumların eleştirilebilirliğini araştıran Dellmuth “Yurttaşların bir kurum hakkındaki kamusal tartışmaya eleştirel olarak dâhil olmaları için önemli bir ön koşul, o kurumun politikasının farkında olmalarıdır” demektedir.¹² Bu anlamda yönetimler müdahil vatandaşlar istiyorsa öncelikle kamuoyunun bilincini artırmalıdır. Bu bir anlamda bu yönetimi kolaylaştırır çünkü krizi önlemek, krizi gidermek ya da günlük vatandaşlık ilişkilerinde iktidarın paylaşımını, sorumluluğunun da paylaşımını ima eder. Diğer bir anlamda ise aslında yönetimin iktidarını da tesis eder. Foucault’nun bakış açısından öznenin (bu bağlamda vatandaşın) tarihsel bir ürün olması önceki iktidar ilişkilerinden ortaya çıkmasını sağlarken özneye verilen bilgiler özneyi şekillendirir ve aslında özgür düşünceye ket vurur. Bu özgür düşüncenin yokluğunda iktidar (bu bağlamda yönetim) kendi meşruiyetini kavramları ile inşa eder.¹³

Vatandaş katılımı; yönetişimi ve katılımcılığı da kapsayan daha büyük bir olgu olmakla birlikte ayrı bir konu olarak ele alınması gerekir. Vatandaş katılımının tesisinin kazançları arasında şunlar vardır:

- Vatandaşlığın İnşası: Artan kamusal ve siyasal bilgi; yetki verme ve dernekleşme pratiklerini güçlendirerek halkın, kitle olmaktan vatandaşlığa terfiine ortam hazırlar.
- Duyarlı ve Sorumlu Devletler: Devlet hizmetlerine ve kaynaklarına daha fazla erişim bunlar hakkında verilecek bilgi ile mümkündür. Bu sayede haklar daha büyük bir gerçeklik halini alır. Hakların vatandaşça tanınması ise devletin sorumluluğunu ve hesap verme yükümlülüğünü artırır.
- Kapsayıcı ve Uyumlu Topluluklar: Kamusal alanda daha büyük bir varoluş, gruplar arasındaki diyalogu güçlendirerek sosyal uyumu inşa eder. Birbirinden haberdar olma duygusu yeni aktörlerin ve sorunların kamusal alanlara dâhil edilmesini kolaylaştırır.

¹² Lisa Maria Dellmuth. "The knowledge gap in world politics: Assessing the sources of citizen awareness of the United Nations Security Council." *Review of International Studies* 42.4 (2016). s. 673.

¹³ Vedat Çelebi. "Michel Foucault'da Bilgi, İktidar ve Özne İlişkisi." *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 5.1 (2013). s. 512

- Katılımcılık Pratikleri: Haklardan, diğer gruplardan haberdar olma becerisi kolektif eylemler için kapasite artırıcı bir katalizör görevi görür. Bu sayede eski ağlar derinleşir ve güçlenirken bu varoluş biçimi yeni katılım biçimlerini de inşa eder.¹⁴

Bütün bu bilgiler ışığında yönetime vatandaşların entegrasyonu denebilecek katılımcılık, bilgilendirme ve katılımın inşası sadece dirençlilik anlamında önemli olmayıp aynı zamanda ulusun inşası için de hayati öneme sahiptir. Dirençli şehir ise şehrin bir üst aşamaya taşınarak aslında “daha şehir” bir şehir olarak tekrar tesis edilmesidir.

2. AKILLI VE DİRENÇLİ ŞEHİR

Akıllı şehir IBM tarafından anahtar bilgileri, ana sistemleri; algılamak, analiz ve entegre etmek için bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı olarak tanımlanır¹⁵ Akıllı uygulamalar ile temelde, kapsamlı kentsel planlama, acil durum müdahalesi, toplum yönetimi için temel platform hizmetleri sağlanabilir ve hükümet tek noktadan hizmet sistemine dönüştürülebilir.¹⁶ Bu açıdan bir anlamda yönetimi merkezi hale getiren akıllı sistemler bürokratik baskıyı kırarken alt sistemlerin entegrasyonu ile verimliliği de sağlar.

Akıllı şehir, kavramın teknolojik olgulara bağlı bir kentsel gelişme ile ilişkilendirildiği şekliyle ilk kez 1992’de Gibson ve diğerleri tarafından yazılan “Teknopolis Fenomeni” adlı eserde ortaya atılmış, öncesinde kavram, akıllı çözümler üreterek vatandaşların yaşam kalitesini artıran nihai hedef olarak kullanılmıştır.¹⁷ Bugün ise “teknopolis” bir anlamda teknolojinin beklenen gelişmeyi gösteremediğinden ötürü sümen altı edilmiş, yerini aslında komut alabilen anlamında kullanı-

¹⁴ John Gaventa ve Gregory Barrett. "Mapping the outcomes of citizen engagement." World development 40.12 (2012). s. 2400

¹⁵ Kehua Su, Jie Li, ve Hongbo Fu. "Smart city and the applications." 2011 international conference on electronics, communications and control (ICECC). IEEE, 2011. s. 1028

¹⁶ Kehua Su, Jie Li, ve Hongbo Fu. "Smart city and the applications." s. 1030

¹⁷ Sesil Koutra, Vincent Becue, and Christos S. Ioakimidis. "A multiscalar approach for ‘smart city’ planning." 2018 IEEE International Smart Cities Conference (ISC2). IEEE, 2018. s. 3.

lan “akıllı” cihazların kullanımı ile yönetilen şehir konsepti rağbet görüştür. Bu akıllı şehir konsepti aslında bilgi ve iletişim teknolojileri ile mümkün olan bir olgu olarak gündeme gelir. Bilgi ve iletişim teknolojileri ise şehirciliğe iki farklı ana başlıkta katkı sağlar. Bunlar taşıma, temiz su yönetimi, atık, enerji ve güvenlik uygulamaları olarak sayılabilecek fiziksel altyapı ile toplumsal sosyal kapasite geliştirme ve insan kaynakları, eğitim kalitesinin iyileştirilmesi, toplum katılımı, sosyal yenilik, sosyal eşitlik gibi uygulamaları içeren sosyal altyapı¹⁸ olarak ayrılır.¹⁹ Bu çalışmanın konusu gereği akıllı şehir uygulamaları dendiğinde sadece sosyal altyapı geliştirme faaliyetleri kastedilecektir. Her ne kadar dirençliliğin bileşenleri olan şeffaflık, katılımcılık ve kamuoyunu bilgilendirme gayreti bir yönetim felsefesi nosyonu olarak ortaya çıksa da teknoloji ile bu hedefler bireyler tarafından daha çok talep edilir ve kurumlar tarafından daha yapılabilir hale gelmiştir. Öyle ki akıllı şehir faaliyetleri tanımlanırken de tam olarak bu maddeler işlenmektedir.²⁰

Akıllı uygulamaların yönetim tarafından kullanılması teknokrasi eleştirilerine maruz kalması²¹ bir yanda olmak üzere akıllı uygulamaların, bunları olumlayan taraflarca da doğru motivasyonla yapılmadığı için gerekli faydayı sağlamadığı görüşü²² bir ironi olarak ortaya çıkmaktadır. Bir anlamda birazcık eleştirel gözle bakıldığında ister bu uygulamaların desteklensin ister desteklenmesin beğenilmediği görülmektedir. Yine de küçük zaferler de mevcuttur. Macintosh, Coleman ve Schneberger, BİT'lerin vatandaşların kamu görevlileriyle daha gayri resmi bir şekilde etkileşime girmesine yardımcı olabildiğini, etkileşimleri dikey ve bürokratik yerine daha yatay ve eşitlikçi hale getirdiğini ifade etmektedir.²³ Bu değişiklik McLu-

¹⁸ ÇN: “Hard infrastructure, soft infrasturture” yerine fiziksel ve sosyal altyapı terimleri kullanılmıştır.

¹⁹ Arafah, Y., H. Winarso, and D. S. A. Suroso. "Towards Smart and Resilient City: A Conceptual Model." IOP Conference Series: Earth and Environmental Science. Vol. 158. No. 1. 2018. s. 3.

²⁰ Gabriela Pereira, Viale Pereira, Peter Parycek, Enzo Falco, Reinout Kleinans. "Smart governance in the context of smart cities: A literature review." Information Polity 23.2 (2018). s. 149.

²¹ Morozov, Evgeny, and Francesca Bria. "Rethinking the smart city." Democratizing Urban Technology. New York, NY: Rosa Luxemburg Foundation 2 (2018).

²² Karin Axelsson, Ulf Melin, and Ida Lindgren. "Exploring the importance of citizen participation and involvement in e-government projects: Practice, incentives, and organization." Transforming Government: People, Process and Policy 4.4 (2010). s. 320.

²³ María E. Cortés-Cediel, Iván Cantador, and Manuel Pedro Rodríguez Bolívar. "Analyzing citizen participation and engagement in european smart cities." Social Science Computer Review 39.4 (2021). s. 593.

han'ın "araç mesajdır" görüşünü hatırlatır. McLuhan için kullanılan araç, dili ve kavramları tekrardan inşa edeceği için mesajı değiştirirken mesajı veren kişinin de dünya görüşünü değiştirir. Bu yüzden aracın sahip olduğu etkinin güçlü ve yoğun olduğu ortaya çıkar.²⁴ Bürokrasi ile ilişkilerde dilekçe usullerinin e-postaya taşınması mümkünse de kullanılmamaktadır. Yine bu araştırmanın konusu olmadığı için çalışma yapılmaması bir yana CİMER'e yazılan şikâyetlerin kurgusuna bakılacak olursa McLuhan'ın öngördüğü değişimin gerçekleşmiş olduğunun anlaşılacağı kanaatindeyim.

Peng vd. akıllı park etme konusundaki akademik çalışmaların çoğunun sistem mimarisi ve tasarımı, operasyonel algoritmalar ve modeller ve prototip tasarımları gibi teknik boyutlara odaklandığını, uygulamanın yaygınlaştırılması ve kullanımıyla ilgili sosyal, politik, yönetsel, organizasyonel ve kullanıcı sorunlarını keşfetmeye yönelik çok az çalışma olduğunu ifade etmektedir.²⁵ Yine aynı çalışmada Londra'da 890,000 pound tutan akıllı park uygulamasının bilinirliğinin aşırı düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.²⁶ Uygulamanın araç park edilebilecek boş alanları kategorik olarak gösterdiği düşünülürse vatandaşlarca kullanılmadığı zaman hiçbir işe yaramadığı görülür. Bu da tanıtımın ve bilinirliğin artırılmasının teknik boyutlar kadar önemli olduğunu gösterir.

Bu çalışma Türkiye'de yerel yönetimlerin akıllı uygulamalar geliştirme çabalarının katılımcılık ve kamuya ulaşabilirliği tesis edip edemediğini inceleyecektir. Bu sayede dirençlilik hedefine ne kadar yakın bulunduğu hakkında fikir verecektir. Uygulamalardan akıllı olmaktan ziyade akıllı görünme gayesi güdenlerin de tespiti yapılmıştır. Bu da arkasındaki motivasyonu ortaya çıkararak yönetimlerin felsefesi hakkında da fikir verebilir.

²⁴ Erdem Varol, Merve Çelik Varol. "Kavram ve kuramlarıyla Marshall McLuhan'a bakış: Günümüzün ege-men medya araçları ekseninde bir değerlendirme." Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD) 5.1 (2019). s. 150

²⁵ Guo Chao Alex Peng, Miguel Baptista Nunes, and Luqing Zheng. "Impacts of low citizen awareness and usage in smart city services: the case of London's smart parking system." Information Systems and e-Business Management 15.4 (2017). s. 852.

²⁶ Peng vd. "Impacts of low citizen awareness and usage in smart city services: the case of London's smart parking system." (2017). s. 857.

3. KATILIMCILIK VE KAMUYA ULAŞIM AMAÇLI BAZI UYGULAMALAR

Web Sitesi

Kamu kurumlarının, kâr amacı gütmeyen kuruluş olarak reklam ve tanıtım amaçları ikincil düzeyde kalmalıdır. Zaten bir kamu kurumuna gidildiğinde de önceliğin hizmette olduğunu görülür. Ancak konu web sitesi olduğunda ilginç bir şekilde tanıtımın öncelikli olduğu izlenimi ortaya çıkar. Bunun kurumların organizasyonu kaynaklı olduğu bir yana yerel yönetimlerin siyasi kimliklerinin etkisinin de olabileceği düşünülebilir. Yerel yönetimlerin reklam faaliyetlerinin ekonomipolitiği konunun dışında olduğundan araştırma yalnızca vatandaş duyarlılığı ile hareket ederek web sitelerinin işlerliğini sorgular. Bunun için kritik örnekler olarak akıllı şehir olmayı hedeflediği için Konya Büyükşehir Belediyesi, sitesinin olumlu örnek teşkil ettiği düşünüldüğü için İzmir Büyükşehir Belediyesi ve özel bir gayesi olmamakla birlikte yeni büyükşehir belediyesi olmuş ve benzer belediyeler ile benzer internet sitesi arz eden Hatay Büyükşehir Belediyesi (bundan sonra BŞB diye kısaltılacaktır) web siteleri seçilmiştir. Bu siteler üzerinden bir evren modeli çıkarılacaktır.

Öncelikle siteye ilk bakıldığında Konya BŞB internet sitesinin çeşitli hizmetlerini ön plana çıkardığı²⁷, Hatay BŞB internet sitesinin tanıtımı ön plana tuttuğu²⁸, İzmir BŞB'nin internet sitesinde ise arama butonunun karşıladığı bir site görülmektedir²⁹. Araştırma için üç site içerisinde de işyeri ruhsatı almak ile ilgili bilgiler aranmıştır. Bunun için internet sitesinin kullanıcı odaklı olup olmadığı test edilmesi için arama butonu kullanılmıştır. Kullanıcı odaklı bir internet sitesi cevabı sunmak için en pratik yolu önermelidir. Üç internet sitesinin de arama butonuna “ruhsat” kelimesi yazılmıştır. Karşılığında Konya BŞB ve Hatay BŞB internet siteleri, kurumun faaliyetlerinin konu alındığı haberlere yönlendirirken İzmir BŞB internet sitesinde “İş yerinin ruhsatlandırılması” ve “tahditli plaka ruhsat sorgulama” seçeneklerinin ilk ikisi olduğu seçenekler menüsü çıkmıştır. Bu sayede kullanıcı odaklılık sadece İzmir BŞB internet sitesinde var olduğu görülmüştür. Arama

²⁷ Konya Büyükşehir Belediyesi web sitesi. <https://www.konya.bel.tr/index.php>

²⁸ Hatay Büyükşehir Belediyesi web sitesi. <https://hatay.bel.tr/>

²⁹ İzmir Büyükşehir Belediyesi web sitesi. <https://www.izmir.bel.tr/>

butonundan ulaşılamayınca site içerisinde gezinerek konu hakkında bilgi alma çalışmasına devam edildiğinde Konya BŞB internet sitesinde “Hizmetler” butonunun altında “işyeri ruhsat işlemleri” sekmesi bulunmuştur. Hatay BŞB internet sitesi içinde bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu sebeple Hatay BŞB internet sitesi bu konu özelinde kalmak suretiyle yararlı değildir.

Üç kurumun da sağladığı bir bilgi/hizmet hakkında bilgi alınmak istendiğinde ne gibi farklılıklar olacağı ölçmek maksadıyla “hal fiyatları” araştırması yapılmıştır. Bunun sonucunda Hatay BŞB internet sitesinden arama butonuyla bilgi edinilememiş, “hizmetler” butonundan “hal fiyatları” bulunmuş güncel bilgi için son tarih seçilmiş ve bilgisayara bir pdf dosyası inmiştir. Bu dosyada gıdalar alfabetik sıra ile düzenlenmiş olup liste üzerinde satışta olan ürünlerin fiyatları yazılmış diğerleri boş bırakılmıştır. Ayrıca dosya tarama yoluyla yayınlandığından ctrl+f kısayolu ile arama yapmak mümkün olmamaktadır. Ayrıca tesadüfen fark edildiği üzere art arda eklenen iki farklı liste vardır ve birisi Kırıkhan ilçesi için özeldir. Bu konu hakkında sitede bir bilgi bulunmamaktadır. Konya BŞB internet sitesi için yine arama butonundan bir bilgi bulunamamış, “hizmetler” menüsünden “hal fiyatları ve semt pazarları” butonuna tıklanmıştır. Açılan sekmede bir tarih butonu bulunmakta varsayılan olarak en güncel tarih seçilmektedir. Gıda ürünleri “sebze” “meyve” ve “yerli sebze – meyve” olarak üç gruba ayrılmış gruplar içerisinde sadece var olan gıdalara yer verilmiş fiyatları karşılıklarına yazılmıştır. Bilgiler için *“Bu fiyat listesinin kullanım hakkı Konya Büyükşehir Belediyesi’ne ait olup hiçbir şekilde kopyalanamaz ve çoğaltılamaz. Bilgilendirme amaçlıdır. Resmi evrak niteliği taşımaz.”*³⁰ ibaresi bulunmaktadır ve dosyanın bir örneği alınamamaktadır. İzmir BŞB internet sitesi içinde arama butonuna “hal fiyatları” yazılacakken “hal fiyatları” yazılması yeterli olmuş site, “sebze ve meyve hal fiyatları” seçeneğini önermiştir. Seçenek tıklandığında “günlük”, “aylık”, “yıllık” ve “tüm yıllar” seçeneğinin olduğu bir menü ile altında varsayılan olarak günlük ve en güncel olan fiyatlar listelenmiştir. Liste alfabetik sıra ile listelenmiştir. Liste gıdanın görseli, tipi, adı, birimi ve fiyatlarından müteşekkildir. İstenirse dosya olarak indirmeye olanak veren site, listenin hemen en başında “dosya indir” seçeneği olacak şekilde tasarlanmıştır. Aylık ve yıllık ola-

³⁰ Konya Büyükşehir Belediyesi Hal Fiyatları. <https://www.konya.bel.tr/sayfadetay.php?sayfaID=722>

rak belirli bir ürünün fiyat artış grafiği de paylaşılmaktadır. Bu inceleme sonucunda da bilgiyi paylaşma, bilginin kullanılabilirliği ve kamuya açıklık konusunda işyeri ruhsatı ile benzer bir sıralama ile karşılaşılmıştır.

Acil Durum Toplanma Alanı

Bu kavram acil durumda yardımların büyük bir kitleye hızlıca ulaştırılabilmesi açısından ortaya çıkmıştır. Haliyle riski azaltmak anlamında dirençlilik ile çok sıkı ilişkisi vardır. Belirli ölçeklerle küme haline getirilerek oluşturulan bu alanlar acil durumda vatandaşların toplanmasını öngördüğünden bu bilginin kamuya ulaştırılması proje için hayati öneme sahiptir. Literatürde projenin kamu haberdarlığını ölçen bir araştırma bulunmamakta iken alanların belirlenmesi ve teknik yeterlilikleri üzerine oldukça çalışma mevcuttur. Bu durum da esasında akademinin de bilinirliğe gereken dikkati vermediğini ortaya çıkarmaktadır. Bu sebeple bu araştırmada gündelik bilgi kavramı adı altında yapılan görüşmelerle ortaya çıkarıldığı üzere çoğunluğun tesadüfen bu noktaları öğrendiği sonucu ortaya çıkmıştır. Görüşmeler Hatay'da Payas, Defne ve Antakya sakinlerinden birer, İzmir Torbalı ve Karabağlar sakinlerinden birer, Aydın Kuşadası'ndan iki kişiyle yapılmıştır. Yerel yönetim bilgilendirmesi olarak bir tek Torbalı Belediyesi'nin kısa mesaj yoluyla vatandaşları bildirdiği bilgisine ulaşılmıştır. Ayrıca Kuşadası sınırlarında yaşayan birinin aile hekiminden öğrendiği, ikinci kişi bu kişinin komşusu olduğu halde böyle bir bilgiden haberdar olmadığı ortaya çıkmıştır. Payas'ta oturan kişinin bu alanların ne olduğunu bilmediği hatta alanın kendi ilçesinde olup olmadığından emin olmadığı, Karabağlar, Antakya ve Defne ilçelerinde oturan kişilerin tesadüfen simgeyi görerek konu hakkında haberdar olduğu ortaya çıkmıştır. Daha sonra anlaşıldığı üzere Antakya ilçesinde oturan kişinin kendisine daha yakın bir toplanma alanı olduğu halde uzakta olan bir alanı bildiği ortaya çıkmıştır.

Bu halde tanıtma çabasının varlığının inkâr edilemeyecek olması ile birlikte yeterli düzeyde olmadığı da ortaya çıkmaktadır. Konu yalnız yerel yönetimlerin değil tüm yönetim kademelerinin bir sorunu olarak görülmesi gerekmektedir. Yine de bu konu bir bilimsel araştırma gerektirdiğinden çalışmada yer verilen bu başlığın uyarıdan başka bir niteliği bulunmamaktadır.

Otobüsüm Nerede?

Bu ve nevi isimle anılan uygulamalar bütünü artık çoğu belediye tarafından kullanılan ve yaygın bir şekilde kabul görmüş bir akıllı yönetim örneğidir. Ancak bu uygulamanın faydalılığı ve bilgiyi paylaşma kapasiteleri farklıdır.

Durakta QR kod ile ya da led ekranlar vasıtasıyla hangi otobüsün kaç dakika sonra geleceği bilgisini veren sistemlerde eğer otobüs seferleri yeteri kadar sık değilse bu sağlıklı bir bilgi paylaşımı olarak kabul edilemez. Zira kişi evden çıkıp durğa gelip duraktaki QR kodu okuttuğunda ya da ekrandan baktığında 45 dakika sonra otobüsünün gelecek olduğunu öğrenirse bu kişiye bu kadar süre beklemeyi reva görüldüğü anlamına gelmektedir. Daha anlamlı olacak bir uygulama evden çıkmadan da kontrol edilebilir olmalıdır. Ayrıca durak temelli sorgu yerine otobüs numarası ya da hedef duraklar üzerinden de sorgu yapılabilirdir. Kişi ile de evinden çıkarak bir yere ulaşıyor kabul edilmemelidir. Göl çalışmasında bu tür uygulamalara ilişkin 15 maddeli bir öneri listesi hazırlamıştır.³¹ Bu maddeler içinde otobüsün yoğunluğu, alternatif rotalar ve tahmini yolculuk süreleri, ulaşım esnasında inilecek yer hakkında bildirim/uyarı gibi dâhiyane öneriler vardır. Bu gibi kullanıcı odaklı ve bilgiyi paylaşmaya önem veren teknikler gerçekten akıllı ve paylaşımaya önem veren şehirler olarak kabul edilebilecektir. Tam entegre bir sistemde bakiye bilgisi ve gidilecek yer konusunda bir çıkarım yapıp bakiye yüklenmesi gerekeceği gibi bildirimler ulaşım konusunda belki de yakın bir gelecek içinde beklenebilir teknikler olabilir. Ancak bu haliyle göstermelik gibi duran “otobüsüm nerede” uygulamaları harcanan kaynağı telafi edecek kazanımları sağlamamaktadır.

Adı Ne Olsun / Ne Renk Olsun?

Demokratik katılım ve yönetişimin tesisi tarafların eşit şartlarda söz hakkı olduğu ve bunun karar alma süreçlerinde yer alması ile mümkündür. Bu tarz bütün planları hazırlanmış bu esnada danışılmamış ancak en son fasla gelindiğinde isim veya renk gibi önemsiz detaylar halkın takdirine bırakılırsa protestoya dönüşeceği

³¹ Bünyamin Göl. Akıllı toplu ulaşım sistemlerinin geliştirilmesine yönelik model önerisi. MS thesis. İşletme Enstitüsü, 2019. s. 76-78.

muhakkaktır. Bunun en keskin örneği olarak Sakarya Büyükşehir Belediyesi'nin 2013 yılında yaptığı bir anket çalışması verilebilir. Yeni yapılan hafif raylı sistem için isim önerisi kabul eden Kurum çok ciddi bir oranda o zamanlar ortaya çıkmış bir televizyon ünlüsünün "Ray Malifalitiko" söylemini oylamıştır. En çok oy alan üç, dört, beş ve altıncı seçenek de protesto içermektedir. Kurum anketin sonunda ilk seçeneği boş vererek ikinci seçeneği kabul etmiş hafif raylı sistemin adı Adaray olmuştur. Bununla ilgili il meclisinin muhalefet kanadından eleştiriler gelse dahi bugün bu tartışmanın bir önemi yoktur. Zira Adaray projesi 2017 yılında iptal edilmiştir. Yani halkın katılımı ne raylı sistemin kurulmasında ne rotada söz konusu değildir. Gelip geçici bir proje için sadece isim sorulmuştur. Benzer bir şekilde Avrasya Tüneli için isim anketi açan Ulaştırma Bakanlığı, anketin iki farklı siyasi görüşün çekişmesi haline dönüşmesinden ötürü bu anketten vazgeçti ve adının Avrasya Tüneli olacağını ifade etti. Haliyle bu sözde katılımcı ya da sahte katılımcı diye isim verilebilecek bu yöntemler insanların protesto edeceği, siyasi görüşlerini yansıtacağı en olmadı öfkesini ortaya çıkaracağı bir mecraya dönüşmektedir. Çünkü bunun öncesinde hiçbir şey bir şey sorulmadan en önemli kararlar alınmıştır, bu süreçlerde halkın fikri sorulmamıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışmanın en başında zikredildiği gibi katılımcılık, yönetim gibi demokrasi söylemleri teknolojiye önce dünya görüşü konusudur. Teknoloji ise sadece bu kavramların tesisinde kolaylaştırıcı etkiye sahiptir. Ancak bu kavramların demokrasinin temelini teşkil eden bir noktaya taşındığından beri her türlü yönetim bu kavramların cazibesinden pay almak niyetindedir. Bu durumda da herkes öyle ya da böyle "akıllı", "dirençli", "katılımcı" yönetim örneği sergilediğini göstermek niyetindedir. Ancak bu noktada amaçların araçsallaşması gündeme gelmektedir. Kurumlar bir şey olmaktan ziyade bir şey olmanın getirdiği kazanımların peşindedir. Bu halde de "–miş gibi" olmak ön plana çıkarken asıl amaç olması gereken araç kavramlar da gittikçe silinmektedir. Haliyle hizmet reklamının arkasında kalmıştır. Araştırması yapılan her üç başlıkta da ayrı ayrı doğrulandığı üzere etkin paylaşımı sağlamayan, kullanıcı odaklı sistem kuramayan uygulamalar kaynak israfıdır.

KAYNAKÇA

- [1] Alexander, David E. "Resilience and disaster risk reduction: an etymological journey." *Natural hazards and earth system sciences* 13.11 (2013): 2707-2716.
- [2] Arafah, Y., H. Winarso, and D. S. A. Suroso. "Towards smart and resilient city: a conceptual model." *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*. Vol. 158. No. 1. IOP Publishing, 2018.
- [3] Axelsson, Karin, Ulf Melin, and Ida Lindgren. "Exploring the importance of citizen participation and involvement in e-government projects: Practice, incentives, and organization." *Transforming Government: People, Process and Policy* 4.4 (2010): 299-321.
- [4] Cortés-Cediel, María E., Iván Cantador, and Manuel Pedro Rodríguez Bolívar. "Analyzing citizen participation and engagement in european smart cities." *Social Science Computer Review* 39.4 (2021): 592-626.
- [5] Çelebi, Vedat. "Michel Foucault'da Bilgi, İktidar ve Özne İlişkisi." *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 5.1 (2013). 512-523.
- [6] Dellmuth, Lisa Maria. "The knowledge gap in world politics: Assessing the sources of citizen awareness of the United Nations Security Council." *Review of International Studies* 42.4 (2016): 673-700.
- [7] Gaventa, John, and Gregory Barrett. "Mapping the outcomes of citizen engagement." *World development* 40.12 (2012): 2399-2410.
- [8] Göl, Bünyamin. Akıllı toplu ulaşım sistemlerinin geliştirilmesine yönelik model önerisi. MS thesis. İşletme Enstitüsü, 2019.
- [9] Hatay Büyükşehir Belediyesi web sitesi. <https://hatay.bel.tr/>
- [10] Holling, Crawford S. "Resilience and stability of ecological systems." *Annual review of ecology and systematics* 4.1 (1973): 1-23.
- [11] Huynh-Quan-Suu, Corinne. "Étymologie du terme" gouvernance." *Service de Traduction de l'Union Européenne* (2005). 1-2.
- [12] İzmir Büyükşehir Belediyesi web sitesi. <https://www.izmir.bel.tr/>
- [13] Jabareen, Yosef. "Planning the resilient city: Concepts and strategies for coping with climate change and environmental risk." *Cities* 31 (2013): 220-229.
- [14] Kala, Kaveri, and Nomes B. Bolia. "Waste management communication policy for effective citizen awareness." *Journal of Policy Modeling* 42.3 (2020): 661-678.
- [15] Konya Büyükşehir Belediyesi web sitesi. <https://www.konya.bel.tr/index.php>
- [16] Konya Büyükşehir Belediyesi Hal Fiyatları. <https://www.konya.bel.tr/sayfa-detay.php?sayfaID=722>

- [17] Koutra, Sesil, Vincent Becue, and Christos S. Ioakimidis. "A multiscalar approach for 'smart city' planning." 2018 IEEE International Smart Cities Conference (ISC2). IEEE, 2018: 1-7.
- [18] Morozov, Evgeny, and Francesca Bria. "Rethinking the smart city." Democratizing Urban Technology. New York, NY: Rosa Luxemburg Foundation 2 (2018).
- [19] Ohio. "Ohio Devlet Üniversitesi". Son güncelleme 25 Kasım, 2014, <https://library.osu.edu/site/archives/2014/11/25/the-ovals-long-walk-has-paved-the-way-for-students-for-a-century/>
- [20] Peng, Guo Chao Alex, Miguel Baptista Nunes, and Luqing Zheng. "Impacts of low citizen awareness and usage in smart city services: the case of London's smart parking system." Information Systems and e-Business Management 15.4 (2017): 845-876.
- [21] Pereira, Gabriela Viale Pereira, Peter Parycek, Enzo Falco, Reinout Kleinhans. "Smart governance in the context of smart cities: A literature review." Information Polity 23.2 (2018): 143-162.
- [22] Prior, Tim, and Christine Eriksen. "Wildfire preparedness, community cohesion and social-ecological systems." Global environmental change 23.6 (2013): 1575-1586.
- [23] Sharifi, Ayyoob, and Yoshiki Yamagata. "Principles and criteria for assessing urban energy resilience: A literature review." Renewable and Sustainable Energy Reviews 60 (2016): 1654-1677.
- [24] Sharifi, Ayyoob, and Yoshiki Yamagata. "Resilience-oriented urban planning." Resilience-oriented urban planning. Springer, Cham, (2018). 3-27.
- [25] Siavash, Yasaman Soofi. Achieving Urban Resilience: Through Urban Design and Planning Principles. Diss. Oxford Brookes University, (2016).
- [26] Su, Kehua, Jie Li, and Hongbo Fu. "Smart city and the applications." 2011 international conference on electronics, communications and control (ICECC). IEEE, 2011. 1028-1031.
- [27] Varol, Erdem, Merve Çelik Varol. "Kavram ve kuramlarıyla Marshall McLuhan'a bakış: Günümüzün egemen medya araçları ekseninde bir değerlendirme." Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD) 5.1 (2019): 137-158

AKILLI VE DİRENÇLİ ŞEHİRLER İÇİN YAPAY ZEKÂ UYGULAMALARI

Ayhan Küçükmanisa*

GİRİŞ

Dünyanın nüfusu gün geçtikçe artmaktadır. Artan nüfus ve köyden kentlere olan göçün artmasıyla birlikte şehirlerin kaynak kullanımı ve yönetimi zorlaşmaktadır. Birleşmiş Milletler 2030 yılına kadar dünya nüfusunun %60'ından fazlasının şehirlerde yoğunlaşacağını öngörmektedir [1]. Şehirlerin hızlı ve kontrolsüz büyümesi, artan trafik sıkışıklığı ve kazalar, daha fazla kirleticiler nedeniyle hava ve çevre bozulması, daha yüksek yaşam maliyeti, daha yüksek hastalık yayılımı, suç ve güvenlik endişeleri ve aşırı kalabalık gibi yerel yönetimlerin ve paydaşların dikkat etmesi gereken yeni konuları gündeme getirmektedir [2].

Teknolojinin gelişmesiyle beraber Yapay Zekâ (Artificial Intelligence-AI), İnternet, Nesnelerin İnterneti (Internet of Things-IoT), Bulut Bilişim (Cloud Computing), Uçta Hesaplama (Edge Computing) ve Akıllı Telefonlar (Smart Phones) gibi konular son yıllarda büyük önem kazanmıştır ve şehirlerin gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu teknolojilerden faydalanan şehirler Akıllı Şehir (Smart City) olarak adlandırılmaktadır. Günümüzde şehirlerin büyük çoğunluğu akıllı şehir uygulamalarını bünyelerine dâhil ederek şehirlerinde yaşayanların hayatlarını kolaylaştırmayı ve iyileştirmeyi amaçlamaktadır.

* Kocaeli Üniversitesi, Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği, ayhan.kucukmanisa@kocaeli.edu.tr

1. AKILLI ŞEHİR

Şehirler, şehir hizmetleri, vatandaşlar, iş, ulaşım, iletişim, su ve enerji gibi temel işlevleriyle bir dizi çekirdek sisteme dayanmaktadır. Bu sistemler, işbirlikçi bir yapıyla birbirine bağlanarak eksiksiz bir sistem oluşturmayı hedeflemektedir. Eksiksiz bir işleyişin oluşturulmasında ana görev idari birimlere düşmektedir. Akıllı şehir olmak için idari birimler şehirde teknik altyapı ihtiyacını teşvik etmek için çeşitli girişimlerde bulunmaktadır.

Bir şehrin akıllılığı, aşağıdakiler de dâhil olmak üzere bir dizi özellik kullanılarak belirlenmektedir [3]:

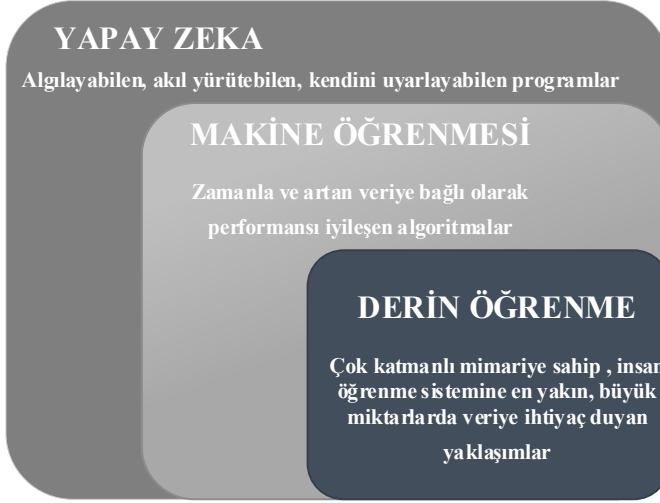
- Teknolojiye dayalı bir altyapıya sahip olma
- Çevresel girişimler
- Etkili ve son derece işlevsel toplu taşıma
- İlerici şehir planlama
- Şehrin kaynakları kullanarak o şehirde yaşayabilen ve çalışabilen insanlar

Yukarıda belirtilen maddelerin çoğunun gerçekleşmesi, şehrin akıllı yönetimi ve işletimi için gelişmiş bilgi ve haberleşme teknolojilerine dayanmaktadır. Bilgi ve haberleşme teknolojilerinin kullanımı ile şehirdeki insanlar için daha iyi bir yaşam yaratılmakta ve uyumlu ve sürdürülebilir büyümeyi teşvik etmektedir [1].

2. YAPAY ZEKÂ

Yapay zekâ, insan zekâsını taklit eden makineleri sınıflandırmak için kullanılan en genel terimdir. Konuşma ve yüz tanıma, karar verme ve çeviri gibi insanların geçmişte yaptığı görevleri tahmin etmek, otomatikleştirmek ve optimize etmek için kullanılmaktadır. Terim olarak ilk kullanımı 1950'li yıllara dayanan yapay zekânın ilk zamanlarında, kural tabanlı yaklaşımlar öne çıkmaktaydı. Bu yaklaşımlarda yazılımın verilmesi gereken her kararı kodlamak yerine alınacak kararların oluşturulan kurallar dikkate alınarak verilmesi sağlanmaktaydı. Ancak bu tür yaklaşımların, özellikle insan girdisine büyük ölçüde dayandığı için yetenekleri ve katkıları sınırlı olması, öğrenme ve gelişme esnekliğinden yoksun olmalarından dolayı pek akıllı oldukları söylenemezdi. Günümüz yapay zekâ yaklaşımları geçmiş bilgilerden öğrenerek yeni çıkarımlar gerçekleştirebilmektedir. Şekil 1'de gösterildiği

gibi yapay zekâ, makine öğrenmesi ve derin öğrenme yaklaşımları olarak alt kümelere ayrılmaktadır.

Şekil 1. Yapay Zekâ, Makine Öğrenmesi ve Derin Öğrenme

Makine öğrenmesi en temel haliyle, geçmiş bilgilerden yararlanarak çeşitli işlemleri tahmin edebilme yeteneğidir. Yapay Zekânın bir alt kümesidir. Verilen bilgilerden öğrenen ve kendi sınırlarını kendisi geliştirebilen sistemler oluşturmayı amaçlamaktadır. Öğrenme süreci, süreç boyunca makinelerin deneyimlerine göre otomatikleştirilir ve geliştirilir. Makineler verilerle beslenir ve makineleri bu veriler üzerinde eğitmek üzere ve aynı zamanda makine öğrenimi modelleri oluşturmak için farklı algoritmalar kullanılır. Algoritma seçimi, eldeki veri türüne ve otomatikleştirilmesi gereken etkinlik türüne bağlıdır. Yöntemlerin çalışabilmesi için öncelikli veriyi en iyi şekilde temsil eden özelliklerin çıkartılması gerekmektedir. Özellikle çıkartımı geliştirilen yöntemlerin performansını önemli bir şekilde etkilediğinden bu aşama makine öğrenmesi temelli yöntemler için çok kritiktir. Makine öğrenmesi temelli algoritmalara Doğrusal Regresyon, Lojistik Regresyon, Karar Ağacı, SVM (Destek Vektör Makineleri), Naif Bayes, kNN (K En Yakın Komşu), K-Ortalamlar, Rastgele Orman örnek verilebilir.

Derin öğrenme, yapay zekânın bir alt kümesi olan makine öğrenimi dalına dayanmaktadır. İnsan beyninde bulunan sinir ağlarının öğrenme işlevini temel

arak geliştirilmiştir. Derin öğrenmenin makine öğrenmesinden temel farkı, eğitilecek modele veri ile birlikte verinin özelliklerinin de verilmesi kısmının derin öğrenmede yöntemin doğası gereği ihtiyaç duyulmamasıdır. Geliştirilen derin öğrenme temelli yöntemler ile ilgili veriyi en iyi temsil edecek özellikler uçtan-uca bir yaklaşımla çıkarılarak tanımlanan işlev gerçekleştirilebilmektedir. Bu durum genel olarak makine öğrenmesi temelli yaklaşımlara göre daha yüksek performansa sahip olmasını da açıklamaktadır. Yapay Sinir Ağları (Artificial Neural Networks), Konvolüsyonel Sinir Ağları (Convolutional Neural Networks), Uzun Kısa Süreli Bellek (Long-Short Time Memory), Özyinelemeli Ağlar (Recurrent Neural Networks) gibi çeşitli farklı yaklaşımlarla sağlık, otomotiv, ulaşım, haberleşme gibi çeşitli sektörlerde farklı problemlere yüksek başarımlarla çözüm sağlanabilmektedir.

3. AKILLI ŞEHİRLERDE YAPAY ZEKÂ UYGULAMALARI

Teknolojinin gelişmesi ve şirketlerin/kurumların oluşan verilerinin artmasıyla birlikte çeşitli alanlarda yapay zekâdan faydalanarak büyük başarılar elde edilmeye başlanmıştır. Akıllı şehirler de yapay zekânın yoğun olarak faydalandığı önemli alanlardan birisidir. Akıllı şehirler için geliştirilen yapay zekâ uygulamalarının yapısı veri yakalama, veri analizi ve karar verme olarak 3 ana bölüme ayrılmaktadır [4].

Çoğu şehirde izleme kamera sistemleri ile günün her saati şehrin farklı bölgeleri (yollar, meydanlar, kavşaklar, otoparklar vb.) anlık olarak izlenebilmektedir. Bu kameralardan gelen görüntüler genel olarak da yedeklenmektedir. Nesnelerin internetinde yaşanan son yıllardaki gelişmeler ile çöp döküm istasyonları, hafriyat araçları, hava durum, gürültü gibi çeşitli sensörler vasıtasıyla şehire ait veriler toplanabilmektedir. Kameralar, radarlar ve çeşitli sensörlerden yakalanan bu büyük veriler genelde bir veri tabanında yedeklenmektedir.

Yakalanan veriler ham halde olduklarından bu verilerden katma değerli olanların belirlenmesi ve analiz işlemine tabii tutulması gerekmektedir. Veri analizi kısmında makine öğrenmesi ve derin öğrenme yaklaşımlarından faydalanılmaktadır. Verilerin üzerinde yapılacak ön çalışmalar sonucu probleme en uygun yaklaşımının belirlenmesi gerekmektedir. Verilerin zamansal ilişkilerinin olup olmaması, farklı verilerin birbirleriyle olan ilişkisi geliştirilecek veri analizi yöntemi için önemlidir. Problem yaklaşımları görüntüler üzerinde çalışılıyorsa sınıflandırma

veya nesne tespiti, sayısal veriler üzerinde çalışılıyorsa tahminleme, sınıflandırma veya regresyon olabilmektedir. Sınıflandırma, verilerin ait olduğu ayrık etiket değerinin belirlenmesi, regresyon ise değişkenler arasındaki ilişkinin belirlenmesi için kullanılır. Görüntüler üzerinde uygulanan nesne tespiti yaklaşımları nesnelerin konumlarını ve sınıflarını bulmayı amaçlamaktadır. Tahminleme işlevinde geçmiş veriler analiz edilerek, gelecekte oluşması muhtemel veriler öngörülmektedir.

Son aşama olan karar verme aşamasında, veri analizi sonrası oluşan değerler uçta ya da bulut ortamında değerlendirilerek bir karar oluşturulmaktadır. Oluşturulan kararlar anlık veriler üzerinden olabileceği gibi, geçmiş verilerin (günlük, haftalık, aylık) analizi ile de gerçekleştirilmektedir. Bu 3 aşamalı mimariyle akıllı şehirlerde ulaşım, engelsiz yaşam, enerji verimliliği, güvenlik ve çevre gibi çeşitli alanlarda problemlere yapay zekâ ile çözümler üretilmektedir.

Trafik ışıkları, kavşaklar bir şehirde insan yaşamını doğrudan etkilemektedir. Uzun süren beklemelerin, olası yaşanan ulaşım gecikmelerinin ve gürültünün hem çevreye hem de insan psikolojisine etkisi bulunmaktadır. Işıklardaki bekleme sürelerinin trafik yoğunluğuna göre adaptif olması bu olumsuz durumların çözümüne olanak sağlamaktadır. Asfaltın altına yerleştirilen endüktif döngü sensörleri ile trafik akışını kontrol eden yaklaşımlar bulunmaktadır [5, 6]. Ancak maliyeti yüksek ve yetenekleri sınırlı olan endüktif döngü sensörleri yerine kamera sensörlerinden faydalanan sistemler günümüzde yaygınlaşmaktadır. [7]'de önerilen yöntemde, kameradan alınan görüntülerde araçlar bir nesne tespit yaklaşımı olan YOLO v2 [8] ile tespit edilmektedir. Tespit performansının iyileştirilmesi için çoklu nesne takip algoritması da çalıştırılmaktadır. Geliştirilen yöntem uçta NVIDIA TX2 cihazında gerçek zamanlı olarak çalışmaktadır. Geçmiş trafik akışı verilerinin analizi dayalı bir yaklaşım [9]'da önerilmektedir. Bu yöntemde Çok Katmanlı Algılayıcı (Multilayer Perceptron), Lineer Regresyon, Rastgele Ağaçlar gibi makine öğrenmesi ve Özyinelemeli Ağlar, Uzun Kısa Süreli Bellek gibi derin öğrenme temelli yöntemler ile analizler gerçekleştirilmiştir. Deneysel sonuçlarda en yüksek başarıyı çok katmanlı algılayıcılar sağlamıştır. Önerilen yöntemin herhangi bir sensörle tespit edilen araç bilgisiyle beslenerek istenilen kavşağa uyarlanabileceği bildirilmektedir.

Engelli bireylerin şehir içinde daha fazla hareket yeteneği kazanması önemlidir. Bu kapsamda geliştirilen [10]'daki çalışmada kullanıcılara önceden tanımlan-

miş yolların üzerinde özel yer işaretlerinin tespitini ve bu tespite bağlı olarak yönlendirme gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmada hem atalet sensörlerinin hem de akıllı telefona entegre kameranın sensör olarak kullanılmasından faydalanılmaktadır. Kameradan elde edilen görüntüler üzerinde görüntü işleme teknikleri kullanılarak çizgilerin tespiti sağlanmaktadır. Takip işleminde ise derin öğrenme yaklaşımlarından faydalanılmaktadır.

Şehrin su dağıtımı, bölgesel su kaynakları yönetimi, su kıtlığı, su talebindeki genel büyüme, iklim değişikliği, mevsimsel talep artışı gibi belirsizlikler ve zorluklarla karşı karşıyadır. Su kullanım tahminine yönelik geliştirilen [11]'deki çalışmada 2004-2019 yıllarına ait veriler kullanılarak 2020-2021 yıllarına ait verileri tahmin edilmiştir. 7 farklı makine öğrenmesi tekniği test edilerek en yüksek performans Gradyan Artırıcı Karar Ağacı (GBDT) ile elde edilmiştir.

Akıllı şehirlerin temelini oluşturan sayısal verilerin varlığı aynı zamanda çeşitli siber saldırı türlerine maruz kalmasına da neden olmaktadır. Yapay zekâ temelli yaklaşımlar ile gerekli önlemleri almak amacıyla saldırıları izleyerek ve veri tehditlerini analiz ederek akıllı şehir ortamları güvence altına alınabilmektedir. [12]'deki çalışmada, tehditleri sınıflandırmak için bir hibrit derin öğrenme modeli önerilmektedir. Önerilen yöntem, öznelik çıkarımını iyileştirmek, sınıflandırma doğruluğunu artırmak için bir Konvolüsyonel Sinir Ağı ve bir Quasi Özyinelemeli Ağ kullanılmaktadır.

SONUÇ

Dünyada ve ülkemizde artan nüfus ve şehirlere olan göç nedeniyle şehirlerin yönetilmesi gün geçtikçe zorlaşmaktadır. Bu durum şehirlerde yaşanan insanların hayat kalitelerini iyileştirebilecek, yönetici kurumların şehri yönetmesini ve şehirde yapılacakları planlamalarını kolaylaştıracak çözümlere ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır. Akıllı şehirler bu ihtiyaçlara çözüm bulabilen şehirlerdir. Teknolojinin gelişmesi ile beraber sağlanan çözümler artık yapay zekâ temelli daha akıllı ve başarılı çözümler olmaktadır. Bu çalışma kapsamında akıllı şehirler ve yapay zekâ kavramları açıklanarak, akıllı şehirlerde kullanılmak üzere yakın zamanda önerilmiş çeşitli uygulamalar ve bu uygulamalarda kullanılan yapay zekâ yaklaşımlarının üzerinde durulmuştur.

KAYNAKÇA

- [1] Eremia, Mircea, Lucian Toma, ve Mihai Sanduleac. “The Smart City Concept in the 21st Century.” *Procedia Engineering* 181 (2017): 12–19. <https://doi.org/10.1016/j.proeng.2017.02.357>.
- [2] Sánchez-Corcuera, Ruben, Adrián Nuñez-Marcos, Jesus Sesma-Solance, Aritz Bilbao-Jayo, Rubén Mulero, Unai Zulaika, Gorka Azkune, ve Aitor Almeida. “Smart cities survey: Technologies, application domains and challenges for the cities of the future.” *International Journal of Distributed Sensor Networks* 15, no. 6 (June 2019): 155014771985398. <https://doi.org/10.1177/1550147719853984>.
- [3] “What is a Smart City? – Definition and Examples.” *Joining Innovation with Expertise - TWI*. Erişim 12 May 2022. <https://www.twi-global.com/technical-knowledge/faqs/what-is-a-smart-city>.
- [4] Mohammadi, Farid Ghareh, Farzan Shenavarmasouleh, M. Hadi Amini, ve Hamid Reza Arabnia. “Data Analytics for Smart Cities: Challenges and Promises.” *Cyberphysical Smart Cities Infrastructures*, 2021, 13–27. <https://doi.org/10.1002/9781119748342.ch2>.
- [5] Bhaskar, Lala, Ananya Sahai, Deepti Sinha, Garima Varshney, ve Tripti Jain. “Intelligent Traffic Light Controller Using Inductive Loops for Vehicle Detection.” *2015 1st International Conference on Next Generation Computing Technologies (NGCT)*, 2015. <https://doi.org/10.1109/ngct.2015.7375173>.
- [6] Rakesh V. S. , Shaithya, V.. “A Traffic Control System Using Inductive Loop Detector” *International Journal of Advanced Research in Electrical, Electronics and Instrumentation Engineering* 4 (2015): 4590–4593. <https://doi.org/10.15662/ijareeie.2015.0405104>.
- [7] Sreekumar, Unnikrishnan Kizhakkemadam, Revathy Devaraj, Qi Li, ve Kaikai Liu. “Real-Time Traffic Pattern Collection and Analysis Model for Intelligent Traffic Intersection.” *2018 IEEE International Conference on Edge Computing (EDGE)*, 2018. <https://doi.org/10.1109/edge.2018.00028>.
- [8] Redmon, Joseph, ve Ali Farhadi. “Yolo9000: Better, Faster, Stronger.” *2017 IEEE Conference on Computer Vision and Pattern Recognition (CVPR)*, 2017. <https://doi.org/10.1109/cvpr.2017.690>.
- [9] Navarro-Espinoza, Alfonso, Oscar Roberto López-Bonilla, Enrique Efrén García-Guerrero, Esteban Tlelo-Cuautle, Didier López-Mancilla, Carlos Hernández-Mejía, ve Everardo Inzunza-González. “Traffic Flow Prediction for Smart Traffic Lights Using Machine Learning Algorithms.” *Technologies* 10, no. 1 (2022): 5. <https://doi.org/10.3390/technologies10010005>.

- [10] Croce, Daniele, Laura Giarre, Federica Pascucci, Ilenia Tinnirello, Giovanni Ettore Galioto, Domenico Garlisi, ve Alice Lo Valvo. “An Indoor and Outdoor Navigation System for Visually Impaired People.” *IEEE Access* 7 (2019): 170406–18. <https://doi.org/10.1109/access.2019.2955046>.
- [11] Shuang, Qing, ve Rui Ting Zhao. “Water Demand Prediction Using Machine Learning Methods: A Case Study of the Beijing–Tianjin–Hebei Region in China.” *Water* 13, no. 3 (2021): 310. <https://doi.org/10.3390/w13030310>.
- [12] Al-Taleb, Najla, ve Nazar Saqib. “Towards a Hybrid Machine Learning Model for Intelligent Cyber Threat Identification in Smart City Environments.” *Applied Sciences* 12, no. 4 (2022): 1863. <https://doi.org/10.3390/app12041863>.

KARABAĞ'IN "AKILLI ŞEHİR" VE "AKILLI KÖY"LERİ HAKKINDA

Aynura Pashayeva*

GİRİŞ

İşgalden kurtarılan Karabağın Şuşa, Ağdam, Fuzuli, Kelbecer, Laçın, Zengilan, Cebrayil şehir ve başka köylerinde Cumhurbaşkanı'nın talimatlarının uygulanması 2022 senesinde tüm hızıyla devam ediyor. "Akıllı Köy" pilot projesi Zengilan'ın 1. 2. ve 3. Ağal köylerini kapsamaktadır. Proje esas olarak 5 bileşen üzerinde uygulanacaktır. Bunlar konut, imalat, sosyal hizmetler, "akıllı tarım" ve alternatif enerjidir. Başlangıçta, tamamen yalıtımlı ve yenilikçi inşaat malzemeleri kullanılarak bölgede 200 bağımsız ev inşa edilmesi planlanıyor. Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve İlham Aliyev'le Türkiye'nin de katılımıyla Zengilan'da 26 Ekim 2021'de inşa edilecek Akıllı Tarım Kampüsü'nün temel atma törenine katıldı¹.

"Akıllı şehir", suçları daha hızlı bir şekilde çözenizi ve şehri daha güvenli hale getirmenizi sağlayan, teknolojinin ciddi kullanımı ile doğrudan ilgili olan güvenli bir şehirdir.Çevre koruma açısından, alternatif enerji kaynaklarının potansiyeli "Akıllı şehirlerde" kullanılır. "Akıllı şehirlerin" diğer bir öncelik ise dijital eşitliğin geliştirilmesidir. "Akıllı şehir", yollar ve köprüler için daha makul ve sistematik bir

* Öğretmen, Azerbaycan Diller Üniversitesi, aynure8@mail.ru

¹ "Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Aliyev, Zengilan'da Dost Agropark Akıllı Tarım Kampüsü Faz 1'in temelini attı", son güncelleme 26 Ekim 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-ve-aliyev-zengilanda-dost-agropark-akilli-tarim-kampusu-faz-1-in-temelini-atti/2403613>

altyapı oluşturmaya ve bunların sağlanmasına ve güçlendirilmesine odaklanmaya olanak tanır. Son olarak proje, nitelikli personel istihdamı sağlamaktadır.

Singapur'un Akıllı Şehir Konsept Destek Ajansı'nda Infocomm Medya Geliştirme Kurumu (IMDA) tarafından benimsenen Akıllı Şehir terimi, "mevcut analize dayalı bilgi teknolojisini kullanarak sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı destekleyen bir köy, bölge, şehir, ilçe ve ya küçük ülke" anlamına gelir olarak tanımlar. Aynı zamanda daha basit bir anlatımla Akıllı Şehir, bölgede yaşam tarzını ve iş yaşamını geliştirmeyi, bilgi ve iletişim teknolojilerini (BİT) yaygınlaştırmayı ve en önemlisi şehirleri ve toplulukları hedef kitle olarak seçerek sürdürülebilirliği sağlamayı amaçlayan bir kavramdır²

1. AKILLI ŞEHİR VE AKILLI KÖYÜN TEMEL AVANTAJLARINI, AKILLI ŞEHRİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Genel olarak akıllı şehir, hizmet sağlamak ve kentsel sorunları çözmek için teknolojiyi kullanan bir şehirdir. Akıllı bir şehir, ulaşımı ve erişilebilirliği geliştirmek, sosyal hizmetleri geliştirmek, sürdürülebilirliği teşvik etmek ve vatandaşlarına ses vermek için fırsatlar yaratır. Akıllı bir şehrin temel hedefleri, politika verimliliğini artırmak, israfı ve kaygıyı azaltmak, sosyal ve ekonomik kaliteyi iyileştirmek ve sosyal gelirleri artırmaktır.

Akıllı şehirler, akıllı cihazlardan gelen verilerle çalışır. Bu akıllı cihazlar, telefonlar ve hatta arabalardaki sensörler olabilir. Bu cihazlar yeterli bilgiyi sağladığında yetkililer şehrin ihtiyaçlarını tespit edip gerekli altyapı çalışmalarına başlayabiliyor.

Bulut bilişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte veri toplama oldukça uygun fiyatlara gelmektedir. Akıllı şehir çok pahalı bir projedir. Toplanan verilerin türü akıllı şehrin ihtiyaçlarına göre değişiklik göstermektedir. Hava kalitesini ölç-

² Anar Vəliyev. "Azərbaycanda ağıllı şəhər/kəndlərin salınması: çətinliklər və imkanlar", *Baku Research Institute*. 6/8 2021. (erişim 06.08.2021).

menin en basit örneği, bu alanda değişiklik yaparak astım hastalarına yardımcı olmak için bu bilgiyi kullanmaktır.

Aynı zamanda iletişim, enerji dağıtım ve ulaşım sistemlerinde akıllı altyapı sistemlerinin kullanılması, bilgi işlem sistemlerinin eğitimde yaygın olarak kullanılması, bireylerin bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma becerisi, bina ve yapıların akıllı özellikleri, güvenlikte akıllı güvenlik sistemlerinin kullanılması ve güvenliğin anında izlenmesi ve değerlendirilmesi Sağlık hizmetleri bireyselleştirilerek en kısa sürede teslim edilebilir. Bina ve sokak altyapısı için akıllı planlama yöntemlerini kullanımı akıllı yöntemlerle kentsel su dağıtımını ve atıksu toplama, akıllı sistemlerle ulaşım altyapısının uygulanması akıllı şehir projesinin bir parçasıdır.

Akıllı şehirler, büyük veri, sosyal ağlar, yapay zekâ, blok zinciri, otonom araçlar ve bulut bilişim teknolojisine sahiptir. Günümüzde kentsel rekabet, ülkelerin bile önündedir. Sorunları sistematik, esnek ve sürdürülebilir bir şekilde sistematik olarak öngörmek, tespit etmek ve bunlarla baş etmek, insan odaklı akıllı kentsel projelerle bütünlük hizmet sunumu ve inovasyon potansiyelini ortaya koymak mümkün görünmektedir.

Akıllı Şehir'in avantajları şunlardır:

1- Trafik ve Ulaşım Sorunlarının Azaltılması

Trafik, birçok şehir sakini için ortak bir sorundur, ancak teknoloji sayesinde umut verici çözümler büyüyor. Örneğin toplu taşıma güzergâhları öğrenciye göre gerçek zamanlı olarak ayarlanabilmekte, akıllı trafik ışıkları ve akıllı park alanları gibi sistemler kullanılabilir. Buna bir örnek, Çin'in Hangzhou kentinde yapay zekâyâ dayalı bir akıllı şehir programı ile trafik sıkışıklığının azaltılmasıdır.

2- Enerji Verimliliğinde Artış

Akıllı şehirler ayrıca enerji tüketimini gerçek zamanlı olarak takip etmek ve enerji tüketimini azaltmak için teknolojiyi kullanıyor. Örneğin Amsterdam'da, enerji tüketimini azaltmak için evlere akıllı enerji sayaçları sunulmaktadır. New York, sokak ışıklarının gerçek zamanlı verilerle açılıp kapanmasını sağlayan LED teknolojisini kullanıyor. Bu örneklerle hava kirliliği izleme sistemleri ve çevre dostu binalar da planlamaya entegre edilebilir.

3- Kent güvenliğinin artması

Wi-Fi, IoT teknolojisi ve CCTV kameraların yaygınlaşması ile şehirde iç güvenliği artırmak mümkün. Örneğin, Bourbon Caddesi'ndeki gerçek zamanlı video verileri New Orleans'ta kamu güvenliği için analiz edilir.

4- Vatandaşlarla İşbirliğini Arttırmak

Akıllı şehirlerin belki de en heyecan verici yanı, daha fazla vatandaşı içermeleridir. Mevcut uygulama biçimleri, vatandaşların yerel sorunları daha kolay iletmesine olanak tanıyan uygulama ve topluluk ağ oluşturma platformları gibi örnekleri içerir.

5- Uygun Altyapı

Şehirlerin mevcut yapısı, artan kentsel nüfusun altyapı yükünü karşılamaya yetmemektedir. Şehir yönetimi elektrik, gaz ve suyun verimli kullanımına özel önem verdi. Ayrıca yollar, köprüler, tüneller, demiryolu ulaşımı, metrolar, havalandırma, limanlar, iletişim dâhil tüm kritik altyapıların durumunu izleyen, verileri değerlendiren, kaynak yapısını optimize eden, koruyucu onarım planları geliştiren ve güvenliklerini sağlayan teknoloji sistemleri akıllı şehirlerdir.

6- Yükselen Kent Ekonomisi

Akıllı teknolojilerle bütünleşen kentsel yaşam, bu teknolojileri kullanma becerisine sahip vatandaşlar için şehirlerde yeni iş fırsatları yaratılmasına yardımcı olacaktır.

7- Sürdürülebilirlik ve çevresel katkılar

Akıllı şehirler, kaynakların verimli kullanıldığı, karbon ayak izinin azaltıldığı, evrensel etkilerin en aza indirildiği ve kullanıcıların yaşam standartlarının (hava, su ve çevre kalitesi açısından) iyileştirilebildiği en gerçekçi yaklaşımdır. küresel ısınma ve iklim değişikliği sorunlarına çözüm üretebilir.

Gezegenimizin ihtiyaç duyduğu yeni nesil kaynak verimliliği, ekolojik sistem hasarı ve kullanıcı dostu uygulamalar ile Akıllı Şehirler, gelecek için sürdürülebilir yöntemlerle yaşanabilir bir dünya vaat ediyor. Yerel yönetimler, vatandaşlar ve devletler için küreselleşme ve etik konularda yapıcı bir bakış açısı sağlaya-

bilecek bu uygulamaların artan entegrasyonu sayesinde daha yaşanabilir bir dünyaya bizi bekliyor.

Ancak Lavasa (Hindistan), Ordos (Çin) ve Santander (İspanya) örnekleri, şehirlerin büyük planları olduğu ancak vatandaşların ihtiyaç duyduğu kadar doğal büyümedikleri için başarısız oldukları durumları ifade eder³.

Tüm bu elektronik uygulama tıp ve ulaşım için de geçerlidir. Özellikle çevreyi korumak için hava izleme için kablosuz sensör ağları aracılığıyla elektronik bir harita üzerinde şehirdeki kirliliği gözlemlemek mümkündür.

"Akıllı şehir" ile diğer şehirler arasındaki fark, tüm altyapının elektronik hale getirilmesi ve büyük bir veri tabanının oluşturulmasıdır. Bu veri setine dayalı olarak, kent genelinde harcamaların etkinliği ve nüfusun yaşam kalitesi artırılmaktadır.

Ama neden bir "akıllı köy"?

Dünyada bu tür köyler yaratmanın ilk hedeflerinden biri, insanların kentsel alanlara akın etmesini önlemektir. Başka bir deyişle, kırsal kesimde yaşayan insanlara öyle koşullar sağlanıyor ki, kentteki tüm hizmetleri köyde de oluyor.

İkinci önemli nokta ise, "akıllı köy" insanlara şehirden daha çok köyde para kazanma olanağı sağlıyor.

Kurtarılan Zengilan bölgesinde ilk "akıllı köy" projesinin temeli, Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in katılımıyla 28 Nisan'da atıldı. Ağali köyünde uygulanacak projeye Türkiye, İsrail, İtalya ve Çin'den önde gelen firmalar katılıyor.

Ama "akıllı köylerde" ne olur?

Akıllı köylerde yüksek hızlı internet, e-sağlık sistemi, e-hizmetler, e-sınıf, biyometrik pasaportlar verilmektedir.

"Akıllı Köy" projesinin ilk etabında Karabağ'da güvenli bir yaşam ortamı oluşturulacak, "akıllı eğitim", "akıllı sağlık" ve "akıllı tarım" sistemleri hayata geçirilecek.

³ Vəliyev. "Azərbaycanda ağıllı şəhər/kəndlərin salınması: çətinliklər və imkânlar", s.134.

1.1. Karabağ'da Kurulacak Akıllı Köyleri Medyada

"Akıllı şehir", bilgi toplamak için çeşitli elektronik ve dijital yöntemlerin ve sensörlerin kullanıldığı bir alandır. Toplanan verilerden elde edilen içgörüler, varlıkların ve kaynakların verimli kullanımına odaklanır.

Ayrıca ilgili devlet kurumları, tüm veri tabanında toplanan bilgilere dayanarak optimizasyon çalışması yapma imkanına sahiptir.

Cumhurbaşkanı İlham Aliyev 26 Nisan'da Zengilan bölgesini ziyareti sırasında 1., 2. ve 3. Ağali köylerini kapsayan ilk "Akıllı Köy" projesinin temelini attı. Bu, kurtarılmış bölgelerde modern zorlukları karşılayan ve uluslararası standartlara dayanan yeni bir kalkınma modelinin başlangıcı oldu.

İşgal öncesi dönemde ülke ekilebilir arazisinin yüzde 7,7'si, bağcılığın yüzde 24,7'si, tahılın yüzde 14,3'ü, tütünün yüzde 11,6'sı, kavun yüzde 5,3'ü, patatesin yüzde 3,3'ü, pamuğun yüzde 2,7'si, sebzelerin yüzde 2'si. Meyve ve meyve tarlalarının yüzde 3'ü, yüzde 1,8'i Karabağ ve çevre bölgelere düştü. Buradaki 1.213 milyon hektar (ha) arazinin yarısı ekilebilir arazidir - 591.776 bin hektar, 231.056 bin hektar ekilebilir alan, 351.822 bin hektar mera ve samanlık, 8.898 hektar arka bahçe. Kurtarılan bölgelerde, 2021 hasadı için sonbahar ve ilkbahar mahsulleri de dahil olmak üzere 8.900 hektara tahıl ekildi. Kurtarılan alanlar, elverişli doğal ve iklim koşullarına ve zengin bitki örtüsüne sahip olduklarından, yalnızca hayvancılık için değil, aynı zamanda arıcılığın gelişmesi için de büyük bir potansiyele sahiptir. Laçın'daki 531 arı ailesi de dahil olmak üzere toplam 4.068 arıcılık çiftliği, 531 arı ailesiyle birlikte kurtarılan bölgelerdeki meralara tasındı.⁴

Karabağ'da ilk kez hayata geçirilecek proje 5 bileşende uygulanacak. Bunlar konut, inşaat, sosyal hizmetler, "akıllı tarım" ve alternatif enerjidir.

Başlangıçta tamamen yalıtımlı ve yenilikçi inşaat malzemeleri kullanılarak bölgede 200 bağımsız konut inşa edilmesi planlanıyor. Şirket içi mühendislik iletişim ve ısıtma sistemleri de akıllı teknolojiler üzerine kurulacak. Bu köylere modern okullar, kreşler, poliklinikler ve e-devlet merkezleri yapılacak ve turizm altyapısı

⁴ İlhamə İsabəlayeva, "Xilaskarın quruculuq missiyası", *Azərbaycan gazetesi*, 16 Kasım 2021: s. 8.

oluşturulacak. Ayrıca tüm yerleşim yerleri, sosyal tesisler, idari ve kamu yeme içme tesisleri, tarımsal ürünlerin işlenmesi ve üretilmesi alternatif enerji kaynakları ile sağlanacaktır.

Projede Türk, Çinli, İtalyan ve İsraili şirketlerden uzmanlar da yer alacak.

Azerbaycan Cumhuriyeti Tarım Bakanlığı basın servisine göre, ilk "akıllı köy" pilot projesi Zengilan'ın 1., 2. ve 3. Ağalı köylerini ele geçiriyor. Proje esas olarak 5 bileşen üzerinde uygulanacaktır. Bunlar konut, inşaat, sosyal hizmetler, "akıllı tarım" ve alternatif enerjidir. Başlangıçta tamamen yalıtımlı ve yenilikçi inşaat malzemeleri kullanılarak bölgede 200 bağımsız konut inşa edilmesi planlanıyor.

Şirket içi mühendislik iletişim ve ısıtma sistemleri de akıllı teknolojiler üzerine kurulacak. Bu köylere modern okullar, kreşler, poliklinikler ve e-devlet merkezleri yapılacak ve turizm altyapısı oluşturulacak. Tüm konutlar, sosyal tesisler, idari ve kamu yeme içme binaları, tarım ürünlerinin işlenmesi ve üretimi alternatif enerji kaynakları ile sağlanacaktır.

Projede Türk, Çinli, İtalyan ve İsraili şirketlerden uzmanlar da yer alacak.

Azerbaycan İnovasyon Ajansı koordinatörü Elman Karimli, Azerbaycan'ın kurtarılmış topraklarında "akıllı" projelerin uygulanmasında 5G teknolojilerinin tercih edildiğini kaydetti.

5G teknolojisi, başlangıçta Akıllı Şehir ve Akıllı Köy gibi büyük projeler için geliştirildi:

4G antenlerinin aksine, 5G antenleri küçüktür ve modem gibi görünürler. Bu teknolojinin kurulumu kolaydır ve hız birçok kat daha yüksektir. Benim düşünce-me göre, kablosuz internet sinyalinin alımında kusurların olacağı bazı uzak yerlerde kablolu internet bağlantısı gereklidir. "Akıllı" projelerin büyük çoğunluğu 5G teknolojisine dayanacak.

Bölgedeki kamu sektörü, küçük ve orta ölçekli işletme sektörünün faaliyetlerini otomatikleştirmek için stratejik planlar geliştirildiğini söyledi. Azerbaycan İnovasyon Ajansı temsilcisi, bu projelerin uygulanmasının ana fikrinin sorunları çözmek, doğal kaynakları ve kamu fonlarını korumak olduğunu sözlerine ekledi:

Tarımın otomasyonu ile birlikte bu alanlarda turizm sektörünün bilgisayarlaştırılması gerekiyor. Bu bölgeyi ziyaret eden turistler elektronik kartlar bazında kendilerine ilgi duydukları yerlere hareket edebiliyorlar.

Akıllı şehir projelerinin kurtarılmış bölgede hayata geçirilmesi, bölgedeki yenilikçi, teknoloji tabanlı yatırımların akışının hızlandırılmasında ve bir sonraki aşamada Karabağ'da inovasyon merkezleri ve teknoloji parklarının oluşturulmasında önemli bir rol oynayabilir.

Bulut tabanlı bilgi teknolojilerinin uygulamaları sadece insan hayatını değil, aynı zamanda bölge yönetimini de kolaylaştırabilir. Yerel yönetimler, belediyeler, özel kuruluşlar ve vatandaşlar, yaşam kalitelerini iyileştiren daha iyi kararlar almak için bu elektronik uygulamalar aracılığıyla bilgileri gerçek zamanlı olarak alabilir, analiz edebilir ve yönetebilir.

Şekil 1. Karabağ'da inşa edilecek 5G teknoloji Akıllı köy

Şu anda, Akıllı Şehir projesi dünyanın farklı yerlerinde uygulanmaktadır - Singapur, BAE (Dubai), ABD (Boston), Hollanda (Amsterdam), İngiltere

(Londra), Norveç (Oslo), Danimarka (Kopenhag). Bu şehirlerin önemli turizm merkezleri olduğu göz önüne alındığında, "akıllı şehir" teknolojileri, büyük potansiyele sahip olan Karabağ bölgesinde turizm sektörünün gelişimi için ek fırsatlar yaratabilir⁵.

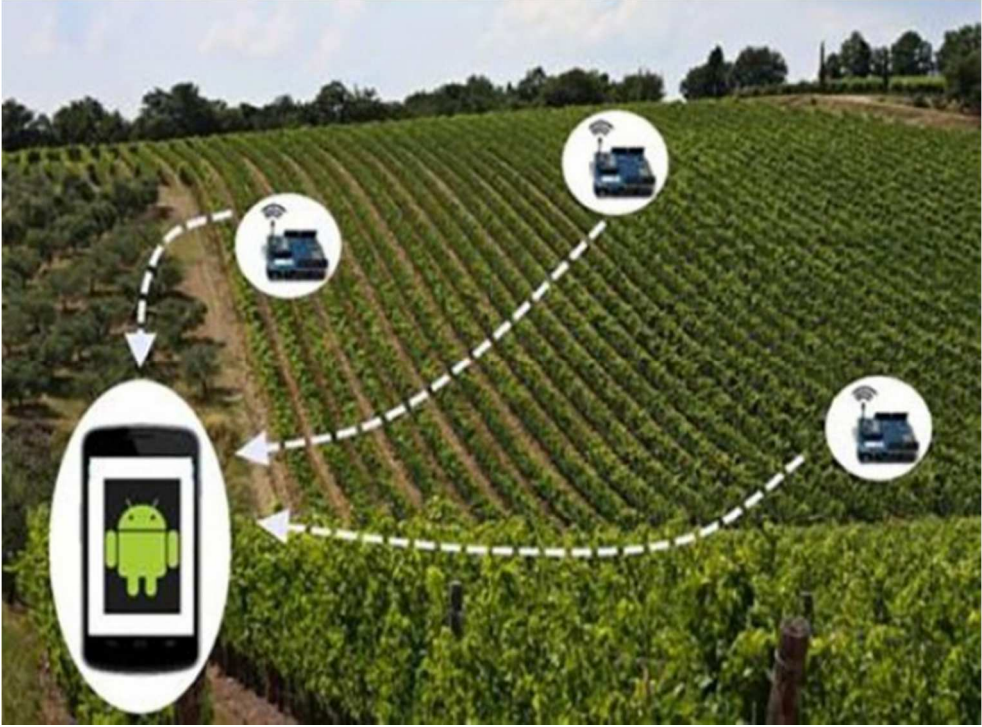

Şekil 2. Karabağ'ın Akıllı köy tarımı

Akıllı Köy platformunda, teknoloji aracılığıyla uzak bölgelerde sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin uygulanmasını gözlemlemek mümkündür. Bu model aracılığıyla hükümetler, kamu hizmetlerinin verimliliğini ve güvenliğini artırmayı, finansal maliyetleri düşürmeyi, şeffaflık ve iyi yönetim sağlamayı amaçlamaktadır.

Bahsettiğimiz gibi, dünyanın çeşitli ülkelerinde "Akıllı Köy" projeleri uygulanmaktadır. Bu projenin ana hedeflerinden biri, kırsal alanlardan kentsel alanlara insan akışının engellenmesidir. "Akıllı Köy" projesinin ikinci amacı ise insanların köyde para kazanmaları için fırsatlar yaratmaktır. Üçüncü nokta, herhangi bir ülkenin her vatandaşı gibi, kırsal kesimde yaşayanların da kamu hizmetlerine erişiminin olması gerektiğidir.

⁵ Vusat,A, & Firangiz.G. "Problems of Urbanization of Azerbaijan". *International Journal of Soft Computing and Engineering (IJSCE)*. 6/1, (2016): s. 216

Şekil 3. Karabağ'da 5 G teknolojisi Vifi ile çalışan Akıllı köy tarım projesi

SONUÇ

2020 yılından itibaren Covid-19 pandemisinin ortaya çıkması sağlık, eğitim, ticaret ve diğer kamu hizmetleri gibi tüm özel ve kamu sektörlerinin dijitalleşmesine yol açmıştır. Son durum hükümetleri ve vatandaşları teknolojinin yardımıyla değişime uyum sağlamaya zorlamaktadır. Pandemi, Azerbaycan'ın toplumun dijitalleşmesi yönünde yenilik yapmasına yardımcı oldu ve şimdi teknoloji bu yönde devam etmeli ve bu fırsat kaçırılmamalıdır.

Ayrıca Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki 44 günlük savaş, kurtarılan kasaba ve köylerin yeniden inşası ihtiyacını hızlandırdı. Bu nedenle Karabağ bölgesinin sürdürülebilir kalkınması ve akıllı şehir/köy kavramı gündemde ve Azerbaycan medyasının ilgi odağındadır. Tüm şehirleri etkin ve verimli bir şekilde geliştirecek, ekonomik durumu güçlendirecek bir modelin geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Artı tarafta, hükümet Akıllı Şehir ihtiyacını anlıyor ve Cumhurbaşkanı İlham Aliyev

Karabağ'da Akıllı Şehirler / Köyler inşa edileceğini bile açıkladı. Savaşın sonu bölgenin ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınmaya odaklanması gerekiyor. Bütün alan yok edildi ve şu anda hiçbir altyapı yok, bu yüzden her şeyin sıfırdan inşa edilmesi ve belirli türdeki yeniliklerin uygulanması gerekiyor. Bunu yaparken, nüfusun ihtiyaç ve gereksinimleri dikkate alınmalıdır. Bu anlamda Akıllı Konsepti uygulayarak, tek bir Akıllı Köye odaklanmaktansa bütün olarak Karabağ bölgesinde Akıllı Bölge oluşturmak daha uygun ve karlı olabilir. Bölgeye örnek olarak akıllı tarım ve merkezler, akıllı su yönetimi, akıllı elektrik temini, akıllı eğitim ve diğer ek kamu hizmetleri verilebilir.

Tüm zorluklara rağmen, Azerbaycan'da Akıllı Şehir veya Akıllı Köy yaratma olasılığı gerçek ve mümkündür. Kamu ve özel sektör gerekli tüm finansal ve teknik sermayeyi çok kısa sürede sağlamaktadır. Kısa sürede olmayan şey, çeşitli yaratıcı endüstrilerde çalışacak çok sayıda yaratıcı ve zeki insanı eğitmek ve yetiştirmektir. Hükümet, bu insanları eğitmek ve bölgeye getirmek için her türlü çabayı göstermelidir, çünkü Akıllı Şehir konseptini yalnızca insan sermayesi gerçeğe dönüştürebilir.

KAYNAKÇA

- [1] Axar.az. "Qarabağda yaradılan "ağıllı kənd" və "ağıllı şəhər" nədir?" Erişim 7 Kasım 2021. <https://axar.az/news/gundem/571998.html>.
- [2] President.az. İlham, Əliyev, "Ağıllı şəhər" (Smart City) və "Ağıllı kənd" (Smart Village) konsepsiyasının hazırlanması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidenti Sərəncamı", Erişim 19 nisan 2021 .<https://president.az/az/articles/view/51179>.
- [3] Anar, Vəliyev. "Azərbaycanda ağıllı şəhər/kəndlərin salınması: çətinliklər və imkanlar", *Baku Research İnstitutu*. 6/8 2021: 132-139.
- [4] <https://bakuresearchinstitute.org/az/building-smart-cities-and-villages-in-azerbaijan-challenges-and-opportunities/>.(erişim 06.08.2021).
- [5] Anadolu Haber ajansı. Ruslan, Rehimov. "Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Aliyev, Zengilan'da Dost Agropark Akıllı Tarım Kampüsü Faz 1'in temelini attı". Erişim 26 ekim 2021.
- [6] <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-ve-aliev-zengilanda-dost-agropark-akilli-tarim-kampusu-faz-1-in-temelini-atti/2403613>.

- [7] İlhamə, İsabalayeva, “Xilaskarın quruculuq missiyası”, *Azərbaycan gazetesi*, 16 kəsim 2021: s. 6.
- [8] Azvision.az. Zəhra, Aytən. ““Smart Village” - Dünyanın ən “ağıllı” layihəsi Qarabağda”, Erişim 29 ocak 2022. <https://azvision.az/news/258574/--smart-village--dunyanin-en-agilli-layihesi-qarabagda-.html>.
- [9] Johnston, Karen. “A Comparison of Two Smart Cities: Singapore & Atlanta,” *Journal of Comparative Urban Law and Policy*: 3/1 2019: 191-207.
- [10] Mircea E, & Lucian T, & Mihai S. “The Smart City Concept in the 21st Century”. *Procedia Engineering*, Volume 181 2017: 12-19.
- [11] Vusat.A, & Firangiz.G. “Problems of Urbanization of Azerbaijan”. *International Journal of Soft Computing and Engineering (IJSCE)*. 6/1, March 2016: 214-225.
- [12] Qaynarinfo.az. Bahar, Rüstəmli. Azad olunan torpaqlar üçün layihə: “Ağıllı kənd nə deməkdir?”–Ekspert, Erişim 15 Şubat 2021. <https://qaynarinfo.az/az/azad-olunan-torpaqlar-ucun-layihə-ailli-kend-ne-demekdir-ekspert/>

AKILLI YÖNETİŞİMDE VATANDAŞ KATILIMI: YENİ VATANDAŞ KATILIMI

Bahar Bıyıklar*

GİRİŞ

İnsanlık tarihi geçmişten bugüne ilkel toplumdan, tarım toplumuna, sanayi toplumundan bilgi toplumuna doğru bir geçiş yaşamıştır. İnsanın dinamik yapısı nedeniyle sürekli değişen ihtiyaçlar paralelinde gerçekleşen bu evreler, beklentileri de değiştirmiştir. Özellikle yerel yönetimler ve belediyelerde kompleks ve kapsamlı hale gelen bu beklentilerin karşılanması ve yönetilebilmesi için yeni kavram ve yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Ekseriyetle teknoloji üstüne kurulan bu kavram ve yaklaşımlar sebebiyle de dünya genelinde hem vatandaşlar hem de yönetim düzeyinde daha kolay, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir şehir yaşamı yeni amaçları oluşturmuştur. Bunlardan biri olan akıllı şehirler, bir şehrin planlamasından, yönetimine tüm alanlarında bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) kullanıldığı sürdürülebilir şehirlerdir. Bu şehirlerin etkili ve verimli yönetilmesinde yeni bir kavram dikkat çekmektedir. Bu kavram yönetim süreçlerinin şeffaflık, katılımcılık ve işbirliği anlayışına dayandığı akıllı yönetiştir.

Akıllı yönetişim vatandaş katılımını, vatandaşlar için katılım sürecini kolaylaştıran araçları, yerel yönetimler ile sivil toplum kuruluşlarının işbirliğini yani bir şehri oluşturan tüm paydaşları içeren çok aktörlü bir sistemdir. Bu sistemde özel-

* İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, baharbiyiklar06@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6435-6239

likle vatandaş katılımı BİT'lerin kullanımı ile birlikte daha da ulaşılabilir hale gelmiştir. Öyle ki bir şehrin önemli bir paydaşı olan vatandaşlar, katılım konusunda bir değişim yaşamıştır. Vatandaş iletişimi ile başlayan bu değişim vatandaşa danışma, vatandaş katılımı şeklinde devam etmiş ve gelinen nokta da yeni vatandaş katılımı halini almıştır. Yeni vatandaş katılımı katılımın yeni yüzü olmuştur. Böylece vatandaşlar yaşamlarını sürdürdükleri şehirlerde daha etkin hale gelerek katılımı gerçek manada gerçekleştirme seviyesine ulaşmışlardır.

Bu çalışmada, akıllı yönetişimin önemli çıktılarından olan vatandaş katılımının önemi vurgulanarak, BİT'ler ile birlikte daha etkin hale getirilmesi için kullanılan vatandaş katılım araç ya da uygulamalarının ortaya konulması ve diğer şehirlere örnek oluşturması amaçlanmaktadır. Bu amaca ulaşmak için öncelikle akıllı yönetişim kavramı ele alınacak ve vatandaş katılımı üzerinde durulacaktır. Sonrasında ise akıllı yönetişim bağlamında öne çıkan vatandaş katılım araçları şehirler özetinde ele alınırken, katılımcılık konusundaki etkileri değerlendirilecek ve bu çerçevede bir öneri dizgesi ortaya konulacaktır.

1. AKILLI YÖNETİŞİM

Akıllı yönetişim, en genel tabirle çeşitli araçlar vasıtasıyla tüm paydaşların yönetim sürecine katılması anlamına gelmektedir. Akıllı yönetişim e- devlet, açık veri, büyük veri, sosyal medya, gönüllülük ve sosyal girişimcilik gibi katılım araçları ile karar verme ve yönetim süreçlerine şehrin tüm paydaşlarının dâhil edildiği bir işbirliği halidir.¹

Akıllı yönetişim kavramı literatürde çeşitli tanımlarla karşımıza çıkmaktadır. Akıllı yönetişim, yönetme ve karar vermeye ilişkin akıllı ve uygulanabilir eylemler ve faaliyetler kapasitesi²; bilginin daha iyi kullanılması ve daha iyi iletişim yoluyla kentsel çevrenin nesnel ve öznel kalitesine katkıda bulunmada yeni teknolojilerin

¹ Soumaya Ben Letaifa, "How to Strategize Smart Cities: Revealing the SMART Model," *Journal of Business Research* 68, no.7 (2015), s.1416, doi: 10.1016/j.jbusres.2015.01.024.

² Hans Jochen Scholl, and Suha Alawadhi, "Creating Smart Governance: The Key to Radical ICT Overhaul at The City of Munich," *Information Polity* 21, no.1 (2016): 22, doi: 10.3233/IP-150369.

kullanılması³; bilgi toplumunun koşulları ve gereklilikleri ile başa çıkabilen bir yönetim biçimi oluşturan ilkeler, faktörler ve kapasiteler bütününe kısaltması⁴; akıllı, yaratıcı, yenilikçi ve sürdürülebilir şehirler geliştirmek için temel ön koşul⁵; bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımı yoluyla sağlanan yeni bir işbirliği biçimi⁶ ve vatandaş katılımı olarak tanımlanmaktadır.⁷ Nitekim akıllı yönetim konusunda net bir tanım olmamakla birlikte, yönetişimin akıllı şehirlere uygulandığı yönünde bazı kavramsallaştırmalardan da söz etmek mümkündür. Bunlar, “akıllı şehrin yönetimi”, “akıllı karar verme”, “akıllı yönetim” ve “akıllı kentsel işbirliği” dir.⁸ Akıllı şehrin yönetimi, hükümet yapılarının ve süreçlerinin dönüştürülmesine gerek olmadığını öne sürmektedir. Yani sadece “akıllı” etiketi benimsenmektedir.⁹ Bu kavramsallaştırmada, akıllı yönetim sadece akıllı bir şehrin yönetimidir: akıllı yönetim, doğru politikaları belirlemek ve bunları etkin ve verimli bir şekilde uygulamakla ilgilidir. Bu tür kentlerin çoğu küresel teknoloji şirketleri (IBM, Cisco vb.) tarafından desteklenmektedir.¹⁰

Akıllı yönetişimin ikinci tür kavramsallaştırması olan akıllı karar verme, akıllı karar verme süreçlerine ve bu kararların uygulanmasına olan gereksinimi vurgulamaktadır. Bu kavramsallaştırma, devlet kurumlarının ya da organizasyonun yeni-

-
3. Albert Meijer, “Smart City Governance: A Local Emergent Perspective,” In *Smarter as The New Urban Agenda*, ed. JR. Gil-Garcia, T.A. Pardo and T. Nam (Cham: Springer, 2016), s.74, doi: 10.1007/978-3-319-17620-8_4.
 4. Helmut Willke, *Smart Governance: Governing the Global Knowledge Society* (New York: The University of Chicago Press, 2007), s.165.
 5. Nuno Vasco Lopes, “Smart governance: A Key Factor for Smart Cities Implementation,” 2017 IEEE International Conference on Smart Grid and Smart Cities (ICSGSC), (2017), s.281, doi: 10.1109/ICSGSC.2017.8038591.
 6. Albert Meijer, and Manuel Pedro Rodríguez Bolívar, “Governing the Smart City: A Review of The Literature on Smart Urban Governance.” *International Review of Administrative Sciences* 82, no.2 (2016), s.392, doi: 10.1177/0020852314564308.
 7. Walter Castelnovo, Gianluca Misuraca, and Alberto Savoldelli, “Smart Cities Governance The Need for a Holistic Approach to Assessing Urban Participatory Policy Making,” *Social Science Computer Review* 34, no.6 (2015), s.12, doi: 10.1177/0894439315611103.
 8. Meijer, and Bolívar, “Smart City Governance: A Local Emergent Perspective”, s.398-400.
 9. Robert Hollands, “Will the Real Smart City Please Stand Up?” *City* 12, no.3 (2008), s.305, doi: 10.1080/13604810802479126.
 10. Praharaj, Sarbeswar, Jung Hoon Han, and Scott Hawken, “Towards the Right Model of Smart City governance in India,” *International Journal of Sustainable Development and Planning* 13, no.2 (2018), s.174, doi: 10.2495/SDP-V13-N2-171-186.

den yapılandırılmasına ilişkin olmayıp, karar almanın yeniden yapılandırılması ihtiyacını vurgulamaktadır. Dolayısıyla düşük bir dönüşüm düzeyi olarak nitelendirilmektedir.¹¹

Üçüncü kavramsallaştırma türü akıllı yönetim oluşturmakla ilgilidir. Söz konusu “akıllı devlet” vatandaşlara ve topluluklara daha iyi hizmet sunmak için bilgi, süreçler, kurumlar ve fiziksel altyapı arasında ilişki kurmak ve entegre etmek için karmaşık bilgi teknolojilerini kullanan yeni bir elektronik yönetim biçimidir.¹² Elektronik yönetim, genellikle hükümetler tarafından kendilerini, müşterilerle etkileşimlerini ve vatandaşlar, işletmeler, diğer devlet dışı aktörler ve devletin diğer kollarıyla olan ilişkilerini dönüştürmek ve toplum üzerinde etki yaratmak için teknolojinin uygulanmasıdır.¹³ Nitekim bu tür akıllı yönetim de devletlerin iç organizasyonunu yeniden yapılandırma gerekliliğinden dolayı daha yüksek bir dönüşüm düzeyi olarak görülür. Çünkü hükümetlerin yönetimler tarafından farklılaştırılmış olan politika gerekleriyle başa çıkabilmesi için yenilikçi olması gerekmektedir.¹⁴

Dördüncü yani son kavramsallaştırma türü olan akıllı kentsel işbirliği ise akıllı yönetişimin şehirdeki çeşitli aktörler arasındaki işbirliği ile ilgilidir. Burada dönüşüm sadece iç organizasyonun değil, aynı zamanda dış organizasyonla da ilgilidir. Dolayısıyla bu kavramsallaştırma en üst düzeyde dönüşüm olarak nitelendirilmektedir.¹⁵ Akıllı yönetim, departmanlar ve topluluklar arasında işbirliği yapmak, ekonomik büyümeyi teşvik etmeye yardımcı olmak ve en önemli düzeyde işlemleri ve hizmetleri gerçek anlamda vatandaş merkezli hale getirmek anlamına gelir.¹⁶

¹¹. Meijer, and Bolivar, “Smart City Governance: A Local Emergent Perspective ,” s.399-400.

¹². Ramon J. Gil-Garcia, *Enacting Electronic Government Success: An Integrative Study of Government-wide Websites, Organizational Capabilities, and Institutions* (New York: Springer, 2012), s.274.

¹³. Elsa Estevez, and Tomasz Janowski, “Electronic Governance for Sustainable Development – Conceptual Framework and State of Research,” *Government Information Quarterly* 30, no.1 (2013), s.S96, doi: 10.1016/j.giq.2012.11.001.

Tomasz Janowski, Theresa A. Pardo, and Jim Davies, “Government Information Networks-Mapping Electronic Governance Cases Through Public Administration Concepts,” *Government Information Quarterly* 29, no.1 (2012), s.2, doi: 10.1016/j.giq.2011.11.003.

¹⁴. Meijer, and Bolivar, “Smart City Governance: A Local Emergent Perspective”, s.400.

¹⁵. Meijer, and Bolivar, “Smart City Governance: A Local Emergent Perspective,” s.400

¹⁶. Lorena Batagan, “Smart Cities and Sustainability Models”, *Informatica Economica* 15, no.3 (2011), s. .85.

Yine Tapscott ve Agnew için akıllı yönetim, yeni teknolojiler tarafından kolaylaştırılan daha fazla bağlantı ile daha fazla topluluk temelli bir yönetim modelinin yaygın olarak benimsenmesidir.¹⁷ Neticede akıllı yönetim kavramsallaştırılması sonucu bazı kavramların öne çıktığı görülmektedir: *açıklık, hesap verebilirlik, işbirlikçilik ve katılım*.

Akıllı yönetim, teknolojiler, insanlar, politikalar, uygulamalar, kaynaklar, sosyal normlar ve bilgiler arasında etkileşim yoluyla şehir yönetim faaliyetlerini desteklemektedir. Böylece birçok şehir, BİT'lerden yararlanarak, BİT tabanlı bir yönetim yani akıllı yönetim oluşturmaktadır.¹⁸ Bu sebeple akıllı yönetimin akıllı şehir girişiminin merkezinde yer aldığı söylenebilir. Akıllı şehir ise, akıllı ekonomi, akıllı insan, akıllı yönetim, akıllı mobilite, akıllı çevre ve akıllı yaşam olmak üzere bu altı boyutta iyi performans gösteren şehirler olarak tanımlanmaktadır.¹⁹ 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı Projesi kapsamında ise akıllı şehirlerin 16 alt bileşeni üzerinde durulmuştur. Bunlar, “akıllı insan”, “iletişim teknolojileri”, “coğrafi bilgi sistemleri”, “akıllı çevre”, “bilgi teknolojileri”, “akıllı mekan”, “akıllı ulaşım”, “bilgi güvenliği”, “afet ve acil durum yönetimi”, “akıllı enerji”, “akıllı ekonomi”, “akıllı yönetim”, “akıllı yapılar”, “akıllı güvenlik”, “akıllı sağlık”, “akıllı altyapı”dır.²⁰ Dolayısıyla akıllı şehir, bütünsel bir bakış açısı kapsamında şehirlerin daha yaşanabilir, daha sürdürülebilir, daha verimli olması amacıyla BİT'lerden yararlanılarak ve odağına insanı koyarak, ilgili tüm paydaşların ve kurumların eşliğinde katılımcı ve şeffaf bir anlayışla sürekli gelişim içinde olan ve

¹⁷. Don Tapscott, and David Agnew, “Governance in the Digital Economy: The Importance of Human Development,” *Finance & Development* 36, no.4 (1999), s.37, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/1999/12/pdf/tapscott.pdf>.

¹⁸. Hamed Chourabi, Taewoo Nam, Shawn Walker, J. Ramon Gil-Garcia, Sehl Mellouli, Karine Nahon, Theresa A. Pardo, and Hans Jochen Scholl, “Understanding Smart Cities: An Integrative Framework,” *Proceedings of the 45th Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS-45)*, (2012), s.2292, doi: 10.1109/hicss.2012.615.

¹⁹. Mei Ni Dong, and Ruihan Liu, “Study on the Enlightenment from EU Smart City Evaluation System,” in *Applied Mechanics and Materials Vols 641–642*, ed. Xun Wu, Weizhen Chen, Weijun Yang and Jianguo Liang (Switzerland: Trans Tech Publications, 2014), 625-626, <https://doi.org/10.4028/www.scientific.net/AMM.641-642.624>.

²⁰. T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Ulusal Akıllı Şehir Strateji Belgesi ve Eylem Planı, 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı Genelgesi, (Aralık 2019): 22, <https://www.akillisehirler.gov.tr/wp-content/uploads/EylemPlanı.pdf>.

öğrenen şehirlerdir. Kısaca akıllı şehirler, bir şehri oluşturan her alana BİT'lerin yansımalarıdır. Bu yansılardan biri de akıllı yönetiştir.

“Akıllı yönetiştir; analiz, planlama, uygulama ve politika yapımı gibi kamu yönetimi süreçlerinde şeffaflık, katılımçılık ve hesap verebilirlik prensipleriyle, klasik kamu yönetimi yöntemlerinden farklı olarak daha hızlı, daha doğru ve etkin karar vermeyi sağlayan bir yönetiştir ifade etmektedir.”²¹ Nitekim yönetiştir ilkesi uyarınca, e-Kamu, sosyal medya, gönüllülük esasıyla oluşturulan katılım örgütleri yoluyla karar verme süreçlerine bir şehrin aktörlerinin olabildiğince dâhil edilmesi esastır.²² Öyleyse akıllı yönetiştir şehir yönetime ilişkin hizmet alanlarında etkin, etkili ve verimli çalışma ifa edilebilmesi için kamusal, özel ve sivil paydaşların bütünleşmesini ifade etmektedir. Bu yönetiştir akıllı kılan ise, bütünleşmesi planlanan paydaşlar arasındaki iletişim ve işbirliğini sağlamada BİT' den yararlanılmasıdır. BİT'lerin verilerin toplanmasında ve analiz edilme aşamalarındaki kolaylaştırıcı rolü, şeffaflık ve hesap verebilirlik anlamında yönetiştir sürecini beslemektedir. Ayrıca BİT'ler, katılımçılı, kanıt bazlı yönetiştir hedefini başarmak; politika ve yönetiştir modellerinin kalite ve etkinliğini geliştirmek amaçlı birden çok teknolojinin etkileşimini sağlamak ve veri bazlı karar verme sürecini desteklemek için kanıt bazlı platformlar yaratmaktadır. Böylece reaksiyon yerine önleme, uygulamadan önce uygulanacak politika seçeneklerini test etme, veri setleri ve sosyal medya cihazlarına bağlı görsellikler yaratma konusunda başarı sağlanmış olur.²³

2. YENİ VATANDAŞ KATILIMI

Katılım kavramı, “katılma işi”, “iştirak”, “bir süreç ya da durum içinde istençli ve eylemli olarak bir işi üstlenme ya da bir olayda etkin olma” anlamında kullanılmaktadır (TDK). Vatandaş katılımı ise, genel olarak vatandaşların politika geliştirme ve

²¹. T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 24.

²². Soumaya Ben Letaifa, “How to Strategize Smart Cities: Revealing the SMART Model,” *Journal of Business Research* 68, no.7 (2015), s.1416, doi: 10.1016/j.jbusres.2015.01.024.

²³. T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, *Akıllı Yönetiştir*, Akıllı Şehirler Kapasite Geliştirme ve Rehberlik Projesi, (Aralık 2020), s. 31-32, (https://www.akillisehirler.gov.tr/wp-content/uploads/KapasiteGelistirme/Egitim_Pdf/Akilli_Yonetisim.pdf).

oluşturmadan sorumlu olan kurum ya da kuruluşların gündem belirleme, karar verme ve politika oluşturmaya ilişkin faaliyetlere dahil edilmesidir.²⁴ Kısaca, vatandaş katılımı, vatandaşların hem bilgilendirilmesi hem de vatandaşa danışılması sürecini kapsamaktadır.

Vatandaş katılımı konusunda literatürde çeşitli tanımlara rastlamak mümkündür. Genellikle vatandaş katılımı, vatandaşların devletin çeşitli karar verme ve faaliyetleri sürecine doğrudan katılımı olarak tanımlanmaktadır. Türkçe literatürde vatandaş katılımı vatandaşın doğrudan katılımı anlamına gelen “vatandaş katılımı” ve vatandaşın seçim gibi çeşitli araçlar vasıtasıyla katılımı olarak tanımlanan “temsili katılım” şeklindedir. Yabancı literatürde ise vatandaş katılımı “doğrudan katılım” ve “dolaylı katılım” olarak tanımlanmaktadır. Doğrudan vatandaş katılımı, “*citizen participation*”, “*public participation*”, “*public engagement, citizen engagement*” gibi kavramlarla ifade edilmektedir. Bununla beraber Rowe ve Frewer’e göre vatandaş katılımı bilginin akışı açısından üç düzeyde gerçekleşmektedir. Bu düzeyler, “*vatandaş iletişimi*”, “*vatandaşa danışma*” ve “*vatandaş katılımı*”dır. Vatandaş iletişimi ilk düzeydir. Vatandaş iletişimi, devletten vatandaşa doğru tek yönlü bilgi aktarımıdır. Burada vatandaşın geri bildiriminin gerekli olmadığı yönünde bir algı ya da özel olarak böyle bir talebin olmaması durumu vardır. Vatandaşın kendi başına katılımı yoktur. İkinci düzey olan vatandaşa danışma, devlet tarafından başlatılan sürecin ardından vatandaştan gelen bilgilerde devlete iletilmektedir. Ancak belirgin bir şekilde vatandaş ve devlet arasında bir diyalogdan söz etmek mümkün değildir. Burada vatandaştan elde edilen bilgilerin söz konusu konuya ilişkin mevcut görüşleri temsil ettiği düşünülmektedir. Nitekim burada da tek yönlü bir ilişki söz konusudur. Üçüncü düzey ise vatandaş katılımı olarak tanımlanmıştır. Vatandaş katılımında vatandaş ve devlet arasında bir bilgi alışverişi vardır. Bu süreçte taraflar arasında bir fikir alışverişinden ziyade, diyalog ve müzakere içerisinde her iki tarafında fikirlerinin dönüştürülmesi esastır. Dolayısıyla vatandaş katılımı iki yönlü bir ilişki düzeyini anlatmaktadır.²⁵

²⁴ Gene Rowe, and Lynn J. Frewer, “A Typology of Public Engagement Mechanisms,” *Science, Technology & Human Values* 30, no.2 (April 2005), s.253, doi: 10.1177/0162243904271724.

²⁵ Rowe, and Frewer, “A Typology of Public Engagement Mechanisms,” s.254-256.

Vatandaş katılımı, 1960'lerden itibaren, referandumlar, kamuya açık oturumlar, kamuoyu araştırmaları, konferanslar, belediye toplantıları, halk kurultayları, halk günler, proje demokrasisi, muhtar toplantıları gibi geleneksel yöntemlerle sağlanmıştır. Ancak çoğu yöntemin temel özelliği vatandaşların belirli zamanda ve yerde fiziksel olarak bulunmalarıdır. Bu özellik gerek politika oluşturma sürecinde yaşanan zaman ve maliyet kısıtlamaları, gerek vatandaşlar arasındaki motivasyon eksikliği gerekse de belirli grupları sürece dahil etmesi ve dolayısıyla da tam bir vatandaş katılımının sağlanamaması gibi durumları oluşturmaktadır. Nitekim 2000'li yıllar sonrası merkezde ya da yerelde değişen vatandaş konumu, akıllı yönetim ile birlikte daha da ulaşılabilir hale gelmiştir. BİT'lerin gelişmesi katılımın yeni düzeyini ortaya çıkarmıştır. Literatürde “*e-katılım*”, “*mobil katılım*” gibi isimlerle adlandırılan bu düzeyi “yeni vatandaş katılımı” olarak tanımlamak mümkündür. Dolayısıyla vatandaş katılımında dördüncü düzey “*yeni vatandaş katılımı*”dır. Yeni vatandaş katılımını, vatandaş katılımının BİT tabanlı uygulamalar ile desteklendiği iki yönlü bir ilişki düzeyi olarak tanımlamak mümkündür.

Yeni vatandaş katılımı, akıllı yönetişimin temeli olarak kabul edilebilir. Akıllı şehirlere ilişkin kamu değeri temelli bir yaklaşıma göre akıllı yönetişimin çok yönlü, birbiriyle ilişkili ve dinamik yapısı dikkat çeker. Ayrıca, akıllı şehirlerin işbirlikçi doğası, ekosistem aktörleri arasında bilgi alışverişinin kolaylaştırılmasına katkıda bulunurken²⁶, karar verme sürecinde vatandaşların merkezi rolüne odaklanılmasına izin vererek, onlara şehrin politika ve hizmetlerinin tasarımında, benimsenmesinde ve değerlendirilmesinde aktif bir rol verir.²⁷ Böylece bir hizmetin benimsenmesi, vatandaşların hem değerine ilişkin algılarından hem de ilgili karar verme sürecindeki şeffaflık düzeyinden etkilenir. Sonuç olarak vatandaşların ve diğer paydaşların katılımıyla birlikte, bir hizmetin kamu değeri sunma kabiliyetine ve

²⁶ Bastia Baccarne, Peter Mechant, and Dimitri Schuurman, Empowered Cities? An Analysis of the Structure and Generated Value of the Smart City Ghent. In *Smart City-How to Create Public and Economic Value with High Technology in Urban Space*, ed. R. P. Dameri ve C. Rosenthal-Sabroux (Heidelberg Germany: Springer, 2014), s.161.

²⁷ Alberto Savoldelli, Cristiano Codagnone, and Gianluca Misuraca, “Understanding the eGovernment Paradox: Learning From Literature and Practice on Barriers to Adoption,” *Government Information Quarterly* 31, (2014), s.68, doi: 10.1016/j.giq.2014.01.008.

karar verme sürecinin şeffaflığına ve hesap verebilirliğine ilişkin olumlu algılar, vatandaşların politika yapıcılara ve kamu yönetimine olan güvenini artırır.

Kamu hizmetlerinin nasıl iyileştirileceğine dair öneriler ve onların bakış açılarını toplayarak karar alma süreçlerine vatandaş katılımını teşvik etmek geleneksel bir katılım yaklaşımıdır. Kamu hizmetleri öncelikle belediye tarafından şekillendirilmekte ve sonrasında hizmetlerin geliştirilmesi için vatandaşların bakış açlarına, eleştirilerine ve önerilerine başvurulmaktadır. Bu da özellikle sosyal medya gibi BİT tabanlı uygulamalar ile kamusal tartışmalara katılanların sayısını artırmak ve genellikle kamusal tartışmalara şahsen katılmaya istekli olmayan bireylere söz hakkı vermek için kullanılmaktadır.²⁸ BİT tabanlı uygulamalar sayesinde vatandaş katılımı kolaylaşmakta ve buna paralel olarak vatandaşların yeteneklerini, demokrasi seviyesini, devlet kararlarının kabul edilebilirliğini de arttırmaktadır. Vatandaşlar, devletlerinin etkileşime açık olduğunu ve kararlarına önem vererek hem karar alma süreçlerine entegre edildiğini fark ettiklerinde hem de devlet kararlarına erişim sağlayabildiklerinde daha fazla katılım gösterme eğiliminde olmaktadır. Dolayısıyla BİT tabanlı uygulamalar demokratik ve dayanışmaya dayalı toplumsal süreçlere katılıma aracılık edebilmekte, bunları geliştirmekte ve dönüştürebilmektedir.²⁹ Nitekim yeni vatandaş katılımı olarak tanımladığımız BİT tabanlı vatandaş katılımı aktif vatandaşlığı desteklediği gibi, erişimi ve katılımı artırmayı da amaçlamaktadır.

Yeni vatandaş katılımı, devlet ve vatandaşlar arasındaki iletişimin bir evrimi olarak tanımlanır ve vatandaşların karar alma süreçlerine etkin bir şekilde katılmalarını sağlar. Aynı zamanda yeni vatandaş katılımı, devletlerin vatandaşlara ulaşmada ve politikaların üretimine dâhil edilmesinde bir araç olarak görülmektedir. BİT tabanlı uygulamaların kamu sektörüne dahil edilmesinin, açıklık ve hesap verebilirliğin yanı sıra, kamu politikası oluşturmada halka danışma ve etkileşim

²⁸ Walter Castelnovo, Gianluca Misuraca, and Alberto Savoldelli, "Smart Cities Governance The Need for a Holistic Approach to Assessing Urban Participatory Policy Making," *Social Science Computer Review* 34, no.6 (2015), s.731, doi: 10.1177/0894439315611103.

²⁹ Øystein Sæbø, Jeremy Rose, and Leif Skiftenes Flak, "The Shape of eParticipation: Characterizing an Emerging Research Area," *Government Information Quarterly* 25, no.3 (July 2008), s.400, doi: 10.1016/j.giq.2007.04.007.

için yeni yönetim stratejileri üzerinde olumlu etkileri vardır.³⁰ Sonuç olarak bu, vatandaşın rolünü politika ve hizmetlerin ortak yaratıcılarına dönüştürmektedir.

Yeni vatandaş katılımının, vatandaşların şehirlerini sahiplenme duygusunu geliştirme, yerel yönetimin onların ihtiyaçları konusundaki farkındalığını artırma ve nihayetinde vatandaş-hükümet ilişkisini yeniden şekillendirme potansiyeline sahip olduğu söylenebilir. Devletler farklı derecelerde ve farklı kanallar aracılığıyla vatandaşlarla ve diğer dış paydaşlarla erişim ve etkileşime olanak bulmaktadır. Özellikle son on yılda ciddi anlamda kamu çalışanları ile vatandaşlar ve diğer paydaşlar arasında bir etkileşim sağlama aracı olarak BİT tabanlı uygulama ve platformlarda çeşitlilik yaşanmıştır. Ancak bu yeni teknolojilerin yaygınlaşması, kamu görevlileri tarafından kolaylıkla indirilen, toplumda her yerde bulunması ve her yaştaki bireye ulaşılabilmesi açısından artıları varken, yöneticiler için karmaşık bir bağlam oluşturmuştur. Bu karmaşıklığın iki boyutu önemlidir. Birincisi, yeni vatandaş katılımının sağladığı teknoloji kanallarının çeşitliliği; ikincisi ise yeni vatandaş katılımının sağlandığı teknoloji uygulamalarının yoğunluğudur. Teknoloji kanallarının çeşitliliği, bir kurum ya da kuruluşun vatandaşlarla etkileşim kurmak için kullandığı farklı türdeki BİT tabanlı uygulamaların sayısını ifade etmektedir. Yoğunluğu da iletişim ve etkileşim sağlamak için BİT tabanlı uygulamaların kullanılma sıklığı olarak tanımlanmaktadır.³¹ Bugün Facebook, Twitter, Google +, Instagram, Youtube, Blogspot gibi sosyal medya uygulamaları yeni vatandaş katılımının adresleri olmuşlardır. Öyle ki vatandaşların akıllı telefonlar sayesinde 7/24 erişimi diğer katılım biçimleri düşünüldüğünde, taşınabilir olması, her yerde çevrimiçi olabilmesi, erişim engelini ortadan kalkması, hareket halinde dahi katılıma izin vermesi ve özellikle de halkla ilişkiler veya katılım planlarında yer alması zor olan gençler ve genç yetişkinleri de çekeceği düşünülmeli bakımından büyük bir avantaj olarak görülmektedir. Örneğin, Boston Belediyesi Topluluk Planı gibi çalışmaların yeni medyanın ve yüz yüze toplantıların yeterli kullanımının, kamusal

³⁰ Teta Stamati, Thanos Papadopoulos, and Dimosthenis Anagnostopoulos, "Social Media for Openness and Accountability in the Public Sector: Cases in the Greek Context," *Government Information Quarterly* 32, no.1 (2015), s.20, doi: 10.1016/j.giq.2014.11.004.

³¹ Mary K. Feeney, and Eric W. Welch, "Electronic Participation Technologies and Perceived Outcomes for Local Government Managers," *Public Management Review* 14, no.6 (2012), s.818-819, doi: 10.1080/14719037.2011.642628.

tartışmalara katılanların sayısını 10 kat artırdığı sonucuna ulaşmıştır.³² Ayrıca dezavantajlı bir grubu da ortaya çıkardığı gözden kaçırılmamalıdır. Bu grup belli bir yaşın üzerinde yer alan ve teknoloji kullanımı konusunda istekli olmayan ya da kullanamayacak durumda olan yaşlı vatandaşlardır.

Netice de birçok geleneksel yönetimin aksine, yeni vatandaş katılımıyla farklı yaş gruplarında yer alan vatandaşlar çeşitli kurum ve kuruluşlarla iletişim kurmak için BİT tabanlı uygulamalar ve özellikle de sosyal medya araçlarını kullanmakta ya da bu araçlar vasıtasıyla sunulan konularda daha katılımcı olmaktadır. Özellikle vatandaş ve hükümet arasındaki ilişkiler genellikle e-devlet olarak adlandırılan elektronik devlet bağlamında ele alınsa da karar alma sürecinin mevcut talepler için yeterli olmadığı açıktır. Neticede yeni vatandaş katılım biçimi vatandaşların katılım göstermeleri konusunda hem değerli hem de gereklidir.

3. UYGULAMALARDA YENİ VATANDAŞ KATILIMI

Teknolojik gelişmeler dünyanın her yerinde, her alanda her mekânda etkili olmuş ve olmaya devam etmektedir. Bu mekânlardan biri olan şehirler de akıllı şehirlere dönüşmeye başlamış ve bir şehri oluşturan vatandaş ve diğer paydaşların katılımı akıllı yönetim ile birlikte daha da öne çıkar hale gelmiştir.

Vatandaş katılımı, vatandaşla iletişim ile başlamış, vatandaşa danışma, vatandaş katılımı ve son olarak da yeni vatandaş katılım düzeyine ulaşmıştır. Bugün birçok belediye çeşitli BİT tabanlı uygulamalarla vatandaşa ulaşmakta ve onları yönetim süreçlerine entegre etmektedir. Çoğunlukla sağlık, çevre, altyapı ve hizmetler, ekonomi, güvenlik temelli yani akıllı şehir oluşturmaya yönelik olan çalışmalar yapılmaktadır. Eden Strategy Institute tarafından gerçekleştirilen çalışmaya göre en iyi on akıllı şehir Singapur, Seul, Londra, Barselona, Helsinki, New York City, Montreal, Şanghay, Viyana ve Amsterdam'dır.³³ Ancak yeni vatandaş katılımı bu uygulamaların neresindedir ya da bugün kaç belediye yeni vatandaş katılımına

³² Eric Gordon, "Community PlanIt 2011-2012," *Engagement Lab*, accessed January 14, 2022, <https://elab.emerson.edu/research/projects/community-planit>.

³³ Eden Strategy Institute, "2020/21 Top 50 Smart City Government Rankings," *Smart City Governments (2020/2021)*, accessed January 14, 2022, <https://www.smartcitygovt.com/202021-publication>.

yer vermektedir. Bu konuda bazı uygulamalar dikkat çekmektedir. Bunlardan biri Londra Veri Deposu'dur. *Londra Veri Deposu (London Datastore)*, vatandaş katılımı ve sosyal inovasyonu sağlamak için oluşturulmuş BİT tabanlı bir uygulamadır. Bu uygulamada tüm vatandaşlar başkentte ilişkin tüm verilere ücretsiz erişebildiği gibi açık veri paylaşımı yapılmaktadır. Bir şehrin vatandaş ve diğer paydaşlarının Londra'ya ilişkin sorunlarını birlikte anlamada ve çözüm geliştirmede katılımcı bir anlayışla 700'den fazla veri seti sağlamaktadır. Sloganları ise “*Lütfen etrafınıza bir göz atın ve ne düşündüğünüzü bize bildirin.*”³⁴

Boston'da uygulanan *Yeni Kent Mekanığı (New Urban Mechanics)* vatandaş katılımı konusunda dikkat çeken BİT tabanlı diğer bir platformdur. Bu platform, kamusal değer yaratma ve yönetim sürecine vatandaş katılımının merkeze alındığı kitle kaynak yaklaşımına³⁵ dayanmaktadır. Şehir yönetimi, her vatandaşın kentsel çevrede ve ilgili hizmetlerde tespit edilen çözülmemiş sorunları, verimsizlikleri ve arzuları bildirebileceği, çözümler önerebileceği ve hatta diğer vatandaşlarla birlikte hareket edebileceği bir BİT platformu sağlamıştır. Önemli noktası ise hayata geçirilen projelerin şehir genelinde kullanılmadan önce performans açısından değerlendirilmiş ve kullanıcılardan alınan geri dönüşler ile revize edilerek farklı platform ve kullanıcı profillerine uygun hale getirilmiş olmasıdır.³⁶

Infocomm Media Development Authority (IMDA)/For Community, Singapur Cumhuriyetinin resmi web sitesidir. Bu sitede Singapur yetkilileri topluluklarını anlamak ve dâhil etmek, herkesi dijital olarak hazır hale getirmeyi işlerinin önemli

³⁴. “London Datastore,” accessed January 10, 2022, <https://data.london.gov.uk/>.

³⁵. Kitle kaynak yaklaşımı/kullanımı (crowdsourcing), 2000'li yılların ortalarından sonra yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. İngilizcedeki Crowd+Sourcing kelimelerinden oluşan kavram, Türkçeye kitle kaynak ya da kalabalık kaynak şeklinde çevrilmiştir. Kitle kaynak kavramı, ilk kez Jeff Howe tarafından “işletme dışındaki kişilerin (kalabalığın) işletmenin işlerinin (sıradan görevler, rutin işler, araştırma ve veri toplama faaliyetleri, vb.) yapılmasına katkıda bulunması” olarak tanımlanmıştır (Howe'dan akt. Altunışık, Remzi, “Bir Veri Toplama Platformu Olarak Crowdsourcing (CS): Mechanical Turk Örneği Üzerinden Bir Literatür Taraması ve Değerlendirme,” *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi* 13, no.13 (2017): 976). Literatürde kitle kaynak uygulamalarına yönelik çok sayıda platformdan basedilmektedir. Bunlardan bazıları; Amazon Mechanical Turk (MTurk), SurveyMonkey, CrowdFlower, Cualtricks, Crowd-Computing Systems, CrowdSource, MobileWorks, Upwork, ChinaCrowd, gMission, ConcerseGallery, ClickWorker, oDesk, iPhone uygulamaları, Facebook, Twitter vb. (Altunışık, 977).

³⁶. “New Urban Mechanics,” City of Boston, accessed January 10, 2022, <https://www.boston.gov/departments/new-urban-mechanics>.

bir parçası olarak görmüşler ve “topluluk için” başlıklı bir sekmeye yer vermişlerdir. Burada, kamu hizmeti yayınlarını finanse etmeye, medya okuryazarlığını teşvik etmeye ve günlük yaşamı etkileyen BİT’ lerin benimsenmesini teşvik etmeye yardımcı olmaktadır. Bu sekme içerisinde birçok program yer almakla birlikte, en dikkat çeken yaşlıları, muhtaçları ve engellileri güçlü kılmak için BİT’ in eşitleyici gücünden yararlanılmasıdır. Bu yüzden teknolojinin kapsayıcı ve herkes için erişilebilir olması gereğinden hareketle erişim ve teknolojiyi kullanma güvenini sağlamak için “Seniors Go Digital” isimli yaşlıların yaşamını dijital okuryazarlıklarını arttırarak kolaylaştırma programını yürütmektedirler.³⁷ Bugün özellikle yeni vatandaş katılımında dezavantajlı grup olarak görülen yaşlıların da sürece dâhil olmasını sağlamak oldukça önemli bir çabadır.

Akıllı Kalasatama (Smart Kalasatama), 2014'ten beri Helsinki'nin en akıllı bölgesidir. Kalasatama akıllı şehir gelişiminin bir model bölgesi olarak planlanmıştır. Bu planda amaç dünyanın en akıllı ve en temiz şehrini yaratmaktır. Bu bağlamda projeler geliştirilmiş ve 6 aylık sürelerde tamamlanmak üzere birlikte geliştirme ve öğrenme amacıyla tarafsız bir alan sunarak, iş birliği içinde yürütülmüştür. Barınma ve enerji üretimi, herkesin yaşam kalitesini iyileştirme, iklim değişikliğini azaltmaya olanak tanıyan gerekli akıllı çözümleri geliştirmek amacıyla işletmeler, araştırma enstitüleri ve vatandaşlar birlikte çalışmaktadır.³⁸ Burada önemli olan yeni vatandaş katılımının işbirliği içerisinde sağlanmasıdır.

Açık Veri Barselona Portalı (Open Data BCN), Barselona’da vatandaş katılımı konusunda öne çıkan bir uygulamadır. Bu uygulamada belediye meclisine ait kamuya açık veriler, kolay ve anlaşılır bir şekilde, açık ve standart dijital formatlarda vatandaşa açık hale getirilmektedir. Söz konusu bu portal da bölge, nüfus, kentsel hizmetler, ekonomi ve yönetim olmak üzere 5 temel alanda 300’den fazla veri kategorisi yer almaktadır. Netice de bu portal ile Kent Konseyinin şeffaflığının arttı-

37. “For Community,” Infocomm Media Development Authority, accessed January 11, 2022, <https://www.imda.gov.sg/for-community>.

38. “Smart Kalasatama,” Nordic Smart City Network, accessed January 11, 2022, <https://nscn.eu/Helsinki/SmartKalasatama>.T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, *Örnek Uygulama İncelemeleri*, Akıllı Şehirler Kapasite Geliştirme ve Rehberlik Projesi, (Aralık 2020): 80-81, https://www.akillisehirler.gov.tr/wp-content/uploads/KapasiteGelistirme/Egitim_Pdf/Ornek_Uygulama_Incelemeleri.pdf.

rilması ve ortak ilgi alanlarına ilişkin bilgileri belirlenmesi, kamu hizmetlerini geliştiren özel girişimler ile kamuya açık verilerin açıklığının desteklemesi amaçlamaktadır. Yine Barselona da “*Barselona Kiosk Noktaları (Quiosc Punt BCN)*” şehirde yaşayan vatandaşların dikkatini çekmek için otomatik nakit para verme makinelerine benzer 11 kiosk vardır. Bu kiosklar Kamuoyunun Dikkatini Çeken Ofisler (OAC-Oficines d’Atenció Ciutadana’dan) içinde de yer alan günde ortalama 4500 kullanıcıya hizmet vermektedir. Şehrin farklı noktalarına konumlandırılmış olan bu kiosklar vatandaşların genel olarak sorunlarının %60’ını oluşturan idari prosedürlerin çoğunu çözmeye olanak vermektedir.³⁹

Türkiye’de ise vatandaş katılımı konusunda “*Trabzon İçin Bir Fikrim Var*” projesi güzel bir örnektir. Bu proje kapsamında Trabzon Büyükşehir Belediyesi tarafından daha fazla vatandaşa ulaşmak için görüntü ve ses kaydı yapan bir kabin ve kiosk cihazı ile vatandaşların bu kabini kullanarak Trabzon’a dair hayallerini, projelerini, görüş ve önerilerini koşulsuz şartsız bildirmesini sağlamak amacıyla Atatürk Alanı-Meydan Parkına Trabzon için bir fikrim var kurulmuştur. Ayrıca “<https://www.trabzon.bel.tr/sehrim-icin-fikrim-var.aspx>” web adresinden erişilebilen platformdan Trabzon için fikri olan vatandaşların önerileri toplanmakta ve projeler aynı platform üzerinden oylanabilmektedir.⁴⁰

Tüm bu örnekler dışında birçok ülkede ve belediye de akıllı ulaşım, akıllı kavşak, akıllı aydınlatma, akıllı yapı, akıllı otopark, akıllı çevre, akıllı güvenlik, akıllı enerji gibi birçok uygulamaya denk gelmek mümkündür. Öyle ki “*İBB İstanbul*”, “*Konya Mobil Uygulaması*”, “*Denizli Büyükşehir Belediyesi*”, “*Akıllı Şehir Kayseri*”, “*Adana Akıllı Kent Uygulaması*”, “*Keçiören Belediyesi*”, “*Üsküdar Belediyesi*”, “*Yeni-mahalle*”, “*Beşiktaş Mobil*”, “*Kadıköy Belediyesi*” gibi birçok belediye pek çok uygulamanın yer aldığı bir aplikasyon geliştirmiştir. Bu aplikasyonlar yeni vatandaş katılımının diğer bir örneğidir. Bu aplikasyonlarda vatandaşların şikâyet, fikir ve önerilerinin alındığı “*fikrim var*” seçeneği ya da “*Beyaz Masa*” uygulaması gibi bir seçenek sunulmuştur. Böylece belediye ve vatandaş arasındaki iletişimin sağlıklı ve

³⁹. “Open Data BCN,” Barcelona.cat, accessed January 11, 2022, <https://opendata-ajuntament.barcelona.cat/en>. T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 87.

⁴⁰. “Trabzon İçin Bir Fikrim Var,” 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler stratejisi ve Eylem Planı, Erişim Tarihi, 15 Ocak 2022, <https://www.akillisehirler.gov.tr/2020/02/05/trabzon-buyuksehir-belediyesi-trabzon-icin-bir-fikrim-var/>

hızlı bir şekilde yürütülmesi sağlanmaktadır. Ancak bu uygulamalarda önemli olan vatandaşların sadece şikâyet, fikir ve önerilerinin alınması değildir. Çünkü bu vatandaş katılımında geleneksel bir yaklaşımdır. Burada esas olan sürecin katılımcı bir anlayışla yürütülmesidir.

Yeni vatandaş katılımının da yeni bir boyut ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından kullanılan sosyal medya ağlarından Facebook, Twitter, Instagram yanında mesajlaşma uygulaması olarak hayatı kolaylaştıran WhatsApp ve WebChat'tir. Bu mesajlaşma uygulamalarının vatandaşların anında yanıt alabildiği bir hizmet olması sebebiyle yeni vatandaş katılımında önemli olduğu söylenebilir.

Nitekim akıllı uygulamalar bir plandan daha fazlasını ifade etmektedir. Özellikle yeni vatandaş katılımı bağlamında değerlendirildiğinde bir şehrin merkezinde yer alan vatandaşların planlamadan uygulama aşamasına kadar BİT vasıtasıyla katılımcı bir anlayışla sürece dahil edilmeleri oldukça önemli ve artık daha kolaydır.

DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Vatandaş katılımı akıllı şehirler için oldukça önemlidir. Özellikle yönetim anlayışıyla birlikte bir paydaş halini alan vatandaş, akıllı yönetim ile birlikte vatandaş ve diğer paydaşlar şeklinde tanımlanır olmuştur. Yine bu süreçte gelişen bilgi iletişim teknolojileri de vatandaş katılımını bir kez daha etkilemiş, vatandaş ve şehirler arasında karşılıklı bir iletişim gelişmiştir. Böylece vatandaş katılımının yeni düzeyi olan yeni vatandaş katılımı daha da önemli hale gelmiştir. Yeni vatandaş katılımı diğer vatandaş katılımlarından bazı noktalarda ayrılmaktadır. Bunlardan ilki, yeni vatandaş katılımı sadece öneri ve bakış açısı toplamanın ötesinde, katılımcı bir anlayışla ilerlemektedir. İkincisi, yeni vatandaş katılımı, kamusal tartışmalara şahsen katılmak istemeyen ya da bu konuda istekli olmayan bireylere söz hakkı vermenin yeni yoludur. Üçüncüsü, kamusal tartışmalara katılmak isteyenlerin sayısını arttırmada önemli bir araçtır. Dördüncüsü ise, yeni vatandaş katılımı ile kolaylaşan vatandaş katılımı, demokrasi seviyesi ve kararların kabul edilebilirliğini arttırmaktadır. Son olarak da yeni vatandaş katılımı ile devletler etkileşime açık hale gelmektedir. Nitekim şehrin en önemli paydaşı olan vatandaşların kararlarına

önem verildiğini ve karar alma süreçlerine entegre edildiklerini fark etmeleri ile daha fazla devlet kararlarına erişir olmaları daha fazla katılım gösterme eğilimini de arttırmaktadır.

Bugün birçok belediye tarafından yürütülen yeni vatandaş katılım örnekleri değerlendirildiğinde, birkaç farklı şekil üzerinde durulduğu görülmektedir. Bunlardan ilki, açık veri paylaşımıdır. Bu uygulamada *Açık Veri Barcelona Portalı* ya da *Londra Veri Deposu'nda olduğu gibi* belediyeler tarafından şehre ya da ilgili belediye meclisine ait veriler ulaşılabilir ve anlaşılabilir kılınmaktadır. İkincisi, şikâyet, öneri ve isteklerin iletilebileceği şehirlerin farklı yerlerine kurulmuş olan kiokslardır. Bu kiosklar vatandaşların katılımlarının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. *Trabzon için bir fikrim var* ve *Barcelona Kiosk Noktaları* bunun güzel örnekleridir. Ancak çevrimiçi bir yaşamın esas olduğu düşünüldüğünde vatandaşları için bu tür uygulamalar bir yük olarak algılanabilir. Ayrıca vatandaşlar tarafından buraya yapılan şikâyet, istek ya da önerilerin dikkate alındığını görmek onlar için daha katılımcı olmayı destekleyebilir. Diğeri ise, yerel yönetim birimleri ile diğer paydaşlar ve vatandaşların birlikte çalışmasıdır. Özellikle *Helsinki Akıllı Kalasatama* ve *Boston Yeni Kent Mekaniği*, bir işbirliğine dayanmaktadır. Son olarak BİT gelişmesi ile bugün daha da çok içerisinde yer aldığımız çevrimiçi yaşamın getirisi olan mobil uygulamalar oldukça öne çıkmakta ve birçok belediye tarafından üzerinde durulmaktadır. Mobil uygulamalar, birçok belediye tarafından vatandaşa çoklu hizmeti daha etkin, verimli ve hızlı sunabildiği gibi beyaz masa, fikrim var gibi seçeneklerle vatandaşların şehre ilişkin şikâyet, öneri ve isteklerine ulaşabilmektedir. Bunun daha da işlevsel hali ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından kullanılan WhatsApp ve Webchat'tir. Tüm bu uygulamalar yeni vatandaş katılımının, katılımcı bir anlayışla daha işlevsel hale getirilmesinde önemli araçlardır. Ancak bu araçlar yeni vatandaş katılımını bir şehirde sağlama noktasında ne kadar etkilidir. Yeni vatandaş katılımının daha da geliştirilmesi için belediyelerin üzerinde durması gereken noktalar neler olmalıdır. Bunlar:

- Yerel yönetimler öncelikle vatandaşların sadece fikrine başvurulduğu geleneksel vatandaş katılımından uzak durmalıdırlar. Bunun yerine öncelikle belediye tarafından şekillendirilen kamu hizmetlerinin sonrasında geliştirilmesi için vatandaşların bakış açılarına, eleştirilerine ve önerilerine başvurulmalıdır (Örneğin, Boston-New Urban Mechanics).

- Yerel yönetimler şehre ilişkin hizmetlerde vatandaşların düşünce ve yeteneklerinden yararlanmalı, onların bakış açısına ve önerilerine önem vermelidir.
- Yeni vatandaş katılımında Facebook, Twitter, Instagram, WhatsApp, Webchat gibi uygulamalar daha aktif hale getirilmelidir.
- Yerel yönetimler tarafından şehre yönelik mobil uygulama oluşturulmalıdır. Böylece bir taraftan vatandaşın hizmetlerden yararlanması kolay hale getirilirken, bir taraftan da vatandaşın fikrine daha kolay ve daha fazla ulaşım sağlanmış olacaktır.
- Akıllı yönetim denildiğinde öne çıkan kavramlardan olan açıklık ve hesap verebilirlik yerel yönetimlerin vatandaşlar tarafından benimsenmesinde ve kararların kabul edilebilirliğinde önemli bir destekleyeceği görevi görecektir.
- Yerel yönetimler tarafından sosyal medya aktif bir şekilde kullanılmalıdır. Bugün sosyal medya kullanım oranları düşünüldüğünde vatandaşa ulaşmanın ve onları etkin konuma getirmenin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Özellikle gençleri bu sürece katabilmede etkili bir yöntem olduğu söylenebilir.
- Yeni vatandaş katılımı konusunda dezavantajlı olarak tanımlanan belirli bir yaş üzerindeki vatandaşları da bu sürece entegre edebilmek için teknolojinin kapsayıcı ve herkes için erişilebilir olması gereğinden hareketle erişim ve teknolojiyi kullanma güvenini oluşturmak için çeşitli programlar geliştirilebilir (Örneğin, Singapur- Seniors Go Digital).

Sonuç olarak yeni vatandaş katılımını gerçekleştirebilmek için tüm bu uygulamaların bütüncül olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle akıllı yönetişimin çıktıları olan açıklık, hesap verebilirlik, işbirlikçilik ve katılımcılık bir bütün oluşturmakta ve yeni vatandaş katılımının sağlanmasında da kilit rol oynamaktadır.

KAYNAKÇA

- [1] Altunışık, Remzi. “Bir Veri Toplama Platformu Olarak Crowdsourcing (CS): Mechanical Turk Örneği Üzerinden Bir Literatür Taraması ve Değerlendirme.” *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi* 13, no.13 (2017): 975-982.
- [2] Baccarne, Bastia, Peter Mechant,, and Dimitri Schuurman. Empowered Cities? An Analysis of the Structure and Generated Value of the Smart City Ghent. In *Smart City-How to Create Public and Economic Value with High Technology in Urban Space*, Edited by R. P. Dameri ve C. Rosenthal-Sabroux, 157–182. Heidelberg, Germany: Springer, 2014.
- [3] Batagan, Lorena. “Smart Cities and Sustainability Models.” *Informatica Economica* 15, no. 3 (2011): 80–87.
- [4] Castelnovo, Walter, Gianluca Misuraca, and Alberto Savoldelli. “Smart Cities Governance The Need for a Holistic Approach to Assessing Urban Participatory Policy Making.” *Social Science Computer Review* 34, no. 6 (2015): 724-739. doi: 10.1177/0894439315611103.
- [5] Chourabi Hafedh, Taewoo Nam, Shawn Walker, J. Ramon Gil-Garcia, Sehl Mellouli, Karine Nahon, Theresa A. Pardo, and Hans Jochen Scholl. “Understanding Smart Cities: An Integrative Framework.” *Proceedings of the 45th Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS-45)*, (2012): 2289–2297. doi: 10.1109/hicss.2012.615.
- [6] Eden Strategy Institute. “2020/21 Top 50 Smart City Government Rankings.” *Smart City Governments (2020/2021)*. Accessed 14 Ocak, 2022. <https://www.smartcitygovt.com/202021-publication>.
- [7] Estevez, Elsa, and Tomasz Janowski. “Electronic Governance for Sustainable Development – Conceptual Framework and State of Research.” *Government Information Quarterly* 30, no.1 (2013): S94-S109. doi: 10.1016/j.giq.2012.11.001.
- [8] Feeney, Mary K., and Eric W. Welch. “Electronic Participation Technologies and Perceived Outcomes for Local Government Managers.” *Public Management Review* 14, no.6 (2012): 815–883. doi: 10.1080/14719037.2011.642628.
- [9] “For Community.” Infocomm Media Development Authority. Accessed January 11, 2022. <https://www.imda.gov.sg/for-community>.
- [10] Gil-Garcia Ramon J. *Enacting Electronic Government Success: An Integrative Study of Government-wide Websites, Organizational Capabilities, and Institutions*. New York: Springer, 2012.
- [11] Gordon, Eric. “Community PlanIt 2011-2012.” *Engagement Lab*. Accessed 14 Ocak, 2022. <https://elab.emerson.edu/research/projects/community-planit>.

- [12] Hollands, Robert. “Will the Real Smart City Please Stand Up?” *City* 12, no.3 (2008): 303–320. doi: 10.1080/13604810802479126.
- [13] Janowski, Tomasz, Theresa A. Pardo, and Jim Davies. “Government Information Networks-Mapping Electronic Governance Cases Through Public Administration Concepts.” *Government Information Quarterly* 29, no.1 (2012): S1-S10. doi: 10.1016/j.giq.2011.11.003.
- [14] Letaifa, Soumaya Ben. “How to Strategize Smart Cities: Revealing the SMART Model.” *Journal of Business Research* 68, no.7 (2015): 1414-1419. doi: 10.1016/j.jbusres.2015.01.024.
- [15] “London Datastore.” Accessed January 10, 2022, <https://data.london.gov.uk/>.
- [16] Lopes, Nuno Vasco. “Smart governance: A Key Factor for Smart Cities Implementation.” 2017 IEEE International Conference on Smart Grid and Smart Cities (ICSGSC), (2017): 277-282. doi: 10.1109/ICSGSC.2017.8038591.
- [17] Lopes, Nuno Vasco Moreira, and Shahid Farooq. “Smart City Governance Model for Pakistan.” In *Smart Governance for Cities: Perspectives and Experiences*, edited by Nuno Vasco Moreira Lopes, 17-28. Cham: Springer, 2020.
- [18] Meijer, Albert. “Smart City Governance: A Local Emergent Perspective.” In *Smarter as The New Urban Agenda*, edited by JR. Gil-Garcia, T.A. Pardo and T. Nam, 73-85. Cham: Springer, 2016. doi: 10.1007/978-3-319-17620-8_4.
- [19] Meijer, Albert and Manuel Pedro Rodriguez Bolivar. “Governing the Smart City: A Review of The Literature on Smart Urban Governance.” *International Review of Administrative Sciences* 82, no.2 (2016): 392-408. doi: 10.1177/0020852314564308.
- [20] “New Urban Mechanics.” City of Boston. Accessed January 10, 2022. <https://www.boston.gov/departments/new-urban-mechanics>.
- [21] Ni Dong Mei and Ruihan Liu. “Study on the Enlightenment from EU Smart City Evaluation System.” In *Applied Mechanics and Materials Vols 641–642*, edited by Xun Wu, Weizhen Chen, Weijun Yang and Jianguo Liang, 624–628. Switzerland: Trans Tech Publications, 2014. doi: 10.4028/www.scientific.net/AMM.641-642.624.
- [22] “Open Data BCN.” Barcelona.cat. Accessed January 11, 2022. <https://opendata-ajuntament.barcelona.cat/en>.
- [23] Praharaj, Sarbeswar, Jung Hoon Han, and Scott Hawken. “Towards the Right Model of Smart City governance in India.” *International Journal of Sustainable Development and Planning* 13, no.2 (2018): 171-186. doi: 10.2495/SDP-V13-N2-171-186.
- [24] Rowe, Gene and Lynn J. Frewer. “A Typology of Public Engagement Mechanisms.” *Science, Technology & Human Values* 30, no.2 (April 2005): 251-290. doi: 10.1177/0162243904271724.

- [25] Sæbø, Øystein, Jeremy Rose, and Leif Skiftenes Flak. “The Shape of eParticipation: Characterizing an Emerging Research Area.” *Government Information Quarterly* 25, no.3 (July 2008): 400-428. doi: 10.1016/j.giq.2007.04.007.
- [26] Savoldelli, Alberto, Cristiano Codagnone, and Gianluca Misuraca. “Understanding the eGovernment Paradox: Learning From Literature and Practice on Barriers to Adoption.” *Government Information Quarterly* 31, (2014): S63–S71. doi: 10.1016/j.giq.2014.01.008.
- [27] Scholl, Hans Jochen, and Suha Alawadhi. “Creating Smart Governance: The Key to Radical ICT Overhaul at The City of Munich.” *Information Polity* 21, no.1 (2016): 21-42. doi: 10.3233/IP-150369.
- [28] “Smart Kalasatama.” Nordic Smart City Network. Accessed January 11, 2022. <https://nscn.eu/Helsinki/SmartKalasatama>.
- [29] Stamati, Teta, Thanos Papadopoulos, and Dimosthenis Anagnostopoulos. “Social Media for Openness and Accountability in the Public Sector: Cases in the Greek Context.” *Government Information Quarterly* 32, no.1 (2015): 12-29. doi: 10.1016/j.giq.2014.11.004.
- [30] Tapscott Don and David Agnew. “Governance in the Digital Economy: The Importance of Human Development.” *Finance & Development* 36, no.4 (1999): 34–37. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/1999/12/pdf/tapscott.pdf>.
- [31] T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Ulusal Akıllı Şehir Strateji Belgesi ve Eylem Planı. 2020-2023 *Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı Genelgesi*. 24 Aralık 2019. <https://www.akillisehirler.gov.tr/wp-content/uploads/EylemPlanı.pdf>.
T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. *Örnek Uygulama İncelemeleri*. Akıllı Şehirler Kapasite Geliştirme ve Rehberlik Projesi. Aralık 2020. (https://www.akillisehirler.gov.tr/wp-content/uploads/KapasiteGelistirme/Egitim_Pdf/Ornek_Uygulama_Incelemeleri.pdf)
- [33] T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. *Akıllı Yönetişim*. Akıllı Şehirler Kapasite Geliştirme ve Rehberlik Projesi. Aralık 2020. (https://www.akillisehirler.gov.tr/wp-content/uploads/KapasiteGelistirme/Egitim_Pdf/Akilli_Yonetisim.pdf).
- [34] “Trabzon İçin Bir Fikrim Var.” 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler stratejisi ve Eylem Planı, Erişim Tarihi. 15 Ocak 2022. <https://www.akillisehirler.gov.tr/2020/02/05/trabzon-buyuksehir-belediyesi-trabzon-icin-bir-fikrim-var/>.
- [35] Willke, Helmut. *Smart Governance: Governing the Global Knowledge Society*. New York: The University of Chicago Press, 2007.

KAMU YÖNETİM POLİTİKALARI BAĞLAMINDA DÖNÜŞÜM: YÖNETİŞİMDEN AKILLI KENTLERE

Dilvin Özen*

GİRİŞ

Toplum bilimleri, tarihsel süreçleri birçok dinamikler üzerine kurmaktadır ancak tartışmalar iki temel kırılma ile betimlemektedir. Bunlardan birincisi modernizm/ modernite denilen ve süreci, yaşayış tarzını, ekonomik faaliyetleri, siyasal konumlanışı, zaman mekân dönüşümünü içeren, yani geleneksel yaşam biçimlerinden kopuşu ifade eden, 18. ve 19. yüzyıllarda ortaya çıkan sosyal süreçlerin farklılığı ve dinamizmini belirten terimdir. “Modernliğin dört anahtar sürecinin etkisini göstermektedir: Endüstriyel kapitalizmin gelişimi, rasyonel düşünme ve örgütlenme biçimlerinin yayılışı, ulus-devletin doğuşu ve sosyal yaşamın kamusal ve özel alanlara ayrılması.”¹ Aydınlanma ile rasyonel aklın felsefesi doğmaktadır, bu felsefenin matbaa ile buluşması ise, sosyal dengeleri değiştirecek biçimde etki yaratmaktadır. Rönesans ve Reform hareketleri, sekülerizm, Sanayi Devrimi, kapitalizm-fordist üretim/ seri üretim-, Fransız Devrimi, modern-ulus devlet, parlamenter sistem, bürokrasi ve hatta II. Dünya Savaşı, modernite denilen dönemde ön plana çıkan başlıklardır. Aileyi, bireyi, ötekiyi, mekânı ve zamanı dönüştüren bu olgular, modernitenin karakteristiğini oluşturmakta ve medya -kitle iletişim araçları olan; kitap, gazete, sinema ve televizyon- ile özel alanımıza, dünyadan

* İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Programı, dilvinozen@gmail.com

¹ Tony Bilton vd., “Modernite İçinde Yaşamak”, *Sosyoloji* içinde, ed. Bülent Özçelik (İstanbul: Siyasal Yayınevi, 2003), 24.

olan birçok konuyu dahil edebiliriz. Bu sosyal ajanlar hem bizi dünya ile bağlantıda tutarken hem de özel alanımıza belli kamusal baskılar inşa etmektedir.

Ancak, 1970'lerden -Refah Devletlerinden- itibaren, yeni sosyal trendler başka bir paradigmayı yani ikinci kırılmayı işaret etmektedir. Bu kopuş, modernitenin ötesi manasına gelen post-modernizmdir. Sosyal, ekonomik, kültürel düzenlemelerle yaşanan ve toplumu dönüştüren yeni bir akım, zamandır. Bu dönüşüm, üretim birimlerinin hacmini küçültmekte ve esnek üretim tarzlarının ön plana çıkarmakta, kapitalizmin dünya çapındaki gelişimi ile ulusal temelli yönetim ve şirketlerin güçlerini zayıflatmakta -dolayısıyla modern ulus-devletin varlığını zayıflatana-, birinci dünya ülkelerinin düşüşüne buna karşın üçüncü dünya ülkelerinin yükselişine -hem nüfus hem kentleşme hem ekonomik aktör olarak- geçmekte olduğu bir süreci tarif etmektedir. Bunların yanı sıra, politik fikir olarak, muhafazakarlık, sosyalizm gibi akımlar güncellenmekte ve bu akımlar yerlerini fırsatçılık, pragmatizm ve kimlik politikalarına devretmeye başlamaktadır. “Bu geçiş dönemini adlandırmak için göz kamaştırıcı çeşitlilikte terimler ileri sürülmüştür: Bunlardan birkaçı (“bilgi toplumu” ya da “tüketim toplumu” gibi) kesinlikle yeni bir toplumsal sisteminin çıkışına işaret ederken, çoğunluğu ise (“postmodernlik”, “postmodernizm”, “endüstri sonrası toplumu”, “kapitalizm sonrası” ve benzerleri) daha çok önceki dönemin kapanmak üzere olduğu fikrini öne çıkarır.”² Dolayısıyla, bu tarz paradigmalarda ve kopuşların oluşmasının temel nedeni, kriz ya da problem kaynaklı olmasındandır. Yeni yönetim, yeni üretim, yeni bilgi, yeni insan profili gibi arayışlar, var olan krizlere, problemlere çözüm getireceği düşüncesinden gelmektedir. Ancak, yeni çözümler bulmak ve yeni yaşam tarzları oluşturmak, sorunlara geçici çözümler mi oluşturmaktadır yoksa toplumu başka bir krizlerin uçurumuna mı sürüklemektedir?

“Yönetişim”, “akıllı kent” gibi kavram ve uygulamalar, küresel eğilimlerin ve krizlerin oluşturduğu problemlere, kamu yönetimi politikalarını bağlamında oluşturulan ve çeşitli politik aktörlerin süreçlere dahil olduğu pilot çözümler arasındadır. Çalışmadaki bölümler, yönetişim ve akıllı kent modellerine ihtiyaç duyulan süreçleri açıklamakta, bu kavramları detaylandırarak tartışmakta ve ayrıca bölüm-

² Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, çev. Ersin Kuşdil, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2016, 10.

lerde, süreç içinde kavramlar üzerinden geliştirilen uygulamalar/ örnekler analiz edilmektedir.

1. ALANIN ORGANİZE VE ETKİLETİŞİM İLE YÖNETİLMESİ: YÖNETİŞİM

Modernitenin dinamikleri, dünyayı küçük bir köy haline getirirken dünyadaki birçok mekanizmayı ve aktörü birbirine bağımlı hale getirmektedir. Bu bağımlılık bilgi, insan, politika, proje, etnik vs. gibi birçok soyut somut değerlerin ihracına/trafiğine sebep olmaktadır. Küreselleşme, bu ihraçların, sonuçlarının bütünüdür. Dünyada gelişen çok kültürlülük, çok aktörlü ve yerel kimlikli sosyal hareketler, göçler, savaşlar, mülteciler vs. toplumsal olarak yeni boşluklar ve başlıklar yaratmakta ve bu özler, kamu yönetimi için de yeni paradigmlar oluşturma gereğini doğurmaktadır.

Post-modernizm ve kamu yönetimi ilişkisi içerisinde, birtakım dönüşümler/alışveriş gerçekleşmektedir. Bu dönüşüm, kamu yönetiminin odak noktaları - vatandaş, piyasa, yerinden yönetimci, demokratik ve etik ilke endeksli- ve majör ilkeleri konusunda esnekleşmeye sebep olmaktadır. “... modern kamu yönetimine özgü, “kapalılık, gizlilik, gayri şahsılık ve bürokratik” gibi hususlar, Post-modern kamu yönetiminde, “açıklık, şeffaflık, hesap verebilirlik ve esneklik” yönlerinden değişmektedir.”³ Bu geçiş, yerel ya da daha geniş çaplı ihtiyaçları karşılamaya yöneliktir. Çünkü birçok devlet, toplum, siyasal erkler, yerel, bölgesel ya da uluslararası kurumlar, var olan klasik yönetim, yaklaşım tanımları ve uygulamaları bakımından yetersiz olarak görülmektedir. Girişte bahsedilen süreçlerden geçen, olguları içeren dönemler, beraberinde birçok aşınmayı da getirmektedir. Değişim dönüşümlerin, aşınmaların ipuçları toplumsallıktan toplanmaktadır. “Bu yıpranmanın temel göstergesi olarak demokrasi kavramının ek sıfatlarla (doğrudan-direct, çoğulcu-pluralist, katılımcı-participative, radikal, radical, söylemsel-deliberative, kuruluşlardan oluşan-associative) tanımlanması gösterilebilir.”⁴ Dolayısıyla, modernliğin yerini postmodernlik almak zorunda kalmaktadır. Bir başka deyişle, postmoder-

³ Kadir Caner Doğan, “Postmodern Kamu Yönetiminin Kuramsal Temelleri Çerçevesinde Yönetişim Yaklaşımı: Literatür Taraması”, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt sayı: 10(1) 2017, Ocak, 28.

⁴ Korel Göymen, *Türkiye’de Yerel Yönetişim ve Yerel Kalkınma*, İstanbul: Boyut Yayın Grubu, 2010, 87.

nizm, modernizmin yarattığı, bürokrasi, uzmanlaşma, hiyerarşi gibi kalıplaşmış mekanizmaların reddine dayanmaktadır. Bu mekanizmaların yerine de; birey, kültürel çoğulculuk, müzakere, diyalog, yerellik, siyasal- sosyal katılım, sosyal içer(il)me gibi yatay örgütlenme ve esnek uzmanlaşmayı, kar amacı gütmeyen sivil toplum kuruluşlarını doğuran yapılanmalar oluşmaktadır.

Post-modern kamu yönetimleri, yeni kamu yönetimi teorileriyle şekillenerek günümüze kadar gelmektedir. Vatandaşlık, özgürlük, eşitlik değerlere sahip olan, kamu görevlilerinin hesap verebilirlik çerçevesi içinde, sosyal, siyasal konularda da sorumlu olduğu yönetim biçimleri tasvir edilmektedir. Vatandaşı, müşteri olarak gören ve müşteri hizmetlerini sağlıklı koşullara ulaştırmaya çalışan uygulamalar geliştirilmektedir. Bu bağlamda, söylemler de anlayışa göre şekil almaktadır; dümenle idare etmek yerine hizmet etmektir/ “Serving, not Steering”.⁵ Bu yansımalardan biri de Yönetişim teorisi/ uygulamasıdır. 1980’lerin sonundan günümüze, söylem ve uygulamalarla gelen Yönetişim, Dünya Bankasının 1989 yılında hazırlanan raporda “Sahraaltı Afrika ülkelerindeki kalkınmacı yönetimi geliştirmek ve yolsuzluğu azaltarak iyi yönetimi tesis etmek amacıyla ortaya atılmış bir kavramdır.”⁶ Daha sonra akademi dünyasında üzerine tartışılan popüler bir konu olup, temelde ABD merkezli uluslararası örgütler ve Avrupa Birliği⁷ tarafından kullanılan bir kavram olmaktadır. Devlet, yönetişim teorisinde, katılımcı demokratik vatandaşlık anlayışını güçlendirmek durumundadır, karar alma ve uygulama süreçlerinde, sivil toplum ve özel sektör ile etkileşimsel (interactive) ortaktır. Hem yerelde hem bütün toplum düzeninde, devletin sosyo-politik karar alma ve uygulama süreçlerinde taraf olması gerektiğidir.

Yönetişim kavramı, literatür taramasından çıkarımla, toplumsal aktörlerle rollerini paylaşan, katılımcı demokrasi ile kapsayıcı bireyi oluşturan ilişkiler ağıdır. “Kooiman’a göre göre bu bağlamda yönetişim, verimliliği azalan klasik yönetim

⁵ Janet V. Denhardt ve Robert B. Denhardt, *The New Public Service; Serving, Not Steering*, NY: M.E. Sharpe, 2007, 139.

⁶ Doğan, “Postmodern Kamu Yönetiminin Kuramsal Temelleri Çerçevesinde Yönetişim Yaklaşımı: Literatür Taraması”, 35-36.

⁷ “Sosyal İçer(il)me”, Avrupa Birliği-Avrupalı Genç Portalı, erişim 17 Ocak 2022. https://europa.eu/youth/sk/article/39/6145_de.

yapılarının tek başlarına hareket etmeleri yerine “birlikte düzenleme, birlikte yönetim, birlikte yönetim, birlikte üretim ve kamu-özel işbirliğini (ortaklığını)” içermektedir.”⁸ En açık hali ile yönetim, merkezi ve yerel yönetimlerde “temsil, katılım, ve denetimin, etkin bir sivil toplumun, hukukun üstünlüğünün, açıklık ve hesap verme sorumluluğunun, kalite ve ahlakın kurallar ve sınırlamaların, rekabet ve piyasa ekonomisi ile uyumlu alternatif hizmet sunum yöntemlerinin” bulunduğu siyasal ve ekonomik düzendir.⁹ Yönetişim ile kurulacak yeni devlet ve toplum düzeninin en sade ifadesi: “Çoğu toplumda, önceden belirlenen bir kaynak ve yetkileri kendinde toplayan yönetimden, önceden belirlenen bir iyiye (amaca) doğru değil, insan haklarına dayalı performans ölçütlerini gerçekleştirerek, çok aktörlü, yerinden yönetimi, ağsal ilişkiler içinde, kendi yapmaktan çok toplumdaki aktörleri yapılabılır kılan, yönlendiren ve kaynakların yönlendirilmesini kolaylaştıran yönetim anlayışına geçilmektedir.”¹⁰ Toplumdaki aktörleri yönetimden, yönetime katmak yani yerel/ merkezi demokrasinin inşası ve güçlendirilmesi sürdürülebilir hale getirilmesi-, ülke demokrasisine de dünya demokrasisine de katkıdır, gereklidir. “Toplumda ilgili paydaşların, kamu alanında karşılıklı etkileşimine açık süreçlerden geçmiş olması gerekmektedir.”¹¹

Yönetişimi liberal politikalarından bağımsız düşünemeyiz, yönetim, neo-liberalizmin politik yönetsel kuramı, katılımcı demokrasidir. Bu tanımlamalar yönetişimin bileşenleri ile devletin rolünü azaltan ya da sınırlayan bir düzeni işaret ettiğindedir. Aynı zamanda katmanlı ve parçalı yapısı gereği, disiplinler arası bütünleştiricidir. “Yeni ekonomi yeni bir siyaset mi doğuruyor?”¹² sorusu, üretilen yeni bireyleri (seyirci-tüketici-vatandaş), meslek kollarını, mekanlar, zamanlar ve değişen kurumsal içerikleri sorgulatmaktadır. “Ulus-devletin yapısında ve işlevlerinde ortaya çıkan değişme ile onun hem teorik hem de pratik bir bütünleyeni pozisyonunda meydana gelen liberal demokrasideki değişmeler, birbirinden ba-

⁸ Akt. Göymen, *Türkiye’de Yerel Yönetişim ve Yerel Kalkınma*, 87.

⁹ Sosyolojik manası ile toplum düzeni ve kalıpları: karmaşıklık, dinamiklik/ hareketlilik ve çeşitlilik içermektedir. Bu toplumsal özelliklere göre yönetim, devletin, piyasanın ve sivil toplumun aldığı konumdur.

¹⁰ Akt. Göymen, *Türkiye’de Yerel Yönetişim ve Yerel Kalkınma*, 88.

¹¹ İlhan Tekeli, “Türkiye’de Yerel Yönetimlerde Katılımcı Demokrasi Pratiğinin Geliştirilmesi Üzerine Yorumlar”, *Katılımcı Yerel Yönetim* içinde, der. İnan İzci, İstanbul: Kalkedon Yayıncılık, 2014, 49.

¹² Richard Sennett, *Yeni Kapitalizm Kültürü*, çev. Aylin Onacak, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015, 95.

ğimsız değildir.”¹³ Yeni dünyada küreselleşme ve ona verilen refleksler bu bağlamda devam etmektedir.

2. YÖNETİŞİM ÖTESİNDE, İYİ YÖNETİŞİM

Yönetişim modellerinin en başarılı ya da en eksiksiz uygulaması, iyi yönetişimdir. İyi yönetişim, yönetişimden temelde argümanları ve ilkeleri ile farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma, ölçülebilir, kıyaslanabilir olan konular ya da başlıklarla ilgilidir. Birbirini kesen ortak konuların, ilişkilerin teması, karşılaşması ve yaşaması ile ilgilidir. Aslında bir kültür gibi kalıcı olması gerekmektedir. Nüfus yoğunluğunun kentlerde birikmesi ile bu karşılaşma mekanlarının oluşması kaçınılmazdır.

“Kamu Yönetimi bağlamında;

*saydam olmak,

*katılımcı olmak,

*hesap verebilir olmak,

*insan hak ve özgürlüklerine saygılı olmak,

*belirsizliği ve ayrımcılığı azaltacak şekilde hukuka dayanmak,

*öngörülebilir, esnek ve süratli olmak,

*etkili ve verimli olmak zorundadır.”¹⁴

Yerel tanımlardan yola çıkarak, iyi yönetişim; tüm paydaşların güven duyduğu kurumlarla ve bu kurumların sürdürülebilirliğini içeren,

*Yönetim süreçleri içinde kurum kararlarının adil ve kapsayıcı olmasını gözeten,

*Kaynak kullanımında ve karar alma süreçlerinde katılımcı ve sorumlu,

*Alınan kararlarda verilere dayalı -şeffaf-, etkinliği, verimliliği ile hesap veren, tutarlı ve entegre işleyen bir kültürün benimsenmesidir.

¹³ Mustafa Ökmen ve Bekir Parlak, *Yerel Yönetimlerde Yeni Vizyonlar*, İstanbul: Ekin Basım Yayınevi, 2015, 49.

¹⁴ Yılmaz Argüden vd., *“Vatandaş Bakışıyla” İstanbul İlçelerinin Belediye Yönetişim Karnesi No:12*, İstanbul: Argüden Yönetişim Akademisi Yayınları, 2018, 13.

Şekil 1. "Vatandaş Bakışıyla" İstanbul İlçelerinin Belediye Yönetişim Karnesi Modeli¹⁵

Şekil 1'deki çarklar, iyi yönetişimde doğru ve etkin networkleri işaret etmektedir. Bir döngü içerisinde hem paydaşlarla hem iyi yönetişimi oluşturan kavram ve uygulamalarla iyi yönetişim yapıları dolayısıyla düzeni oluşmaktadır. Bu düzen, temsiline, karara katılımların olduğu güven merkezli olmalıdır.

İyi yönetişim için aşama aşama oluşturulan ve anlamlı süreç için geçilen etaplar/ adımlar vardır. "Birinci adım, planlama; ikinci adım, anlama; üçüncü adım, iç hazırlıklar, sıralama; dördüncü adım, güven oluşturma; beşinci adım, istişare; altıncı adım, yanıtlama, uygulama; yedinci adım, izleme, değerlendirme ve kaydetmedir."¹⁶ Bu etapların sağlıklı, sürdürülebilir, duyarlı projeler içermesi için, adımlara katılacak birey ya da grupların varlığı, niteliği ve kapsayıcılığı önemlidir.¹⁷ Sergilenen performanslar hiyerarşi ve kalıplaşmış başlıklardan uzak olmalı ve ölçülebilir olmalıdır. Ölçme ve kıyaslama ile iyi yönetişimin iyileştirilmesi sağlanmaktadır.

¹⁵ Argüden vd., "Vatandaş Bakışıyla" İstanbul İlçelerinin Belediye Yönetişim Karnesi No12, 38.

¹⁶ Argüden vd., "Vatandaş Bakışıyla" İstanbul İlçelerinin Belediye Yönetişim Karnesi No12, 41.

¹⁷ Ele alınan konuya, oluşturulan projeye veya uygulamaya göre birey ya da gruplar değişim göstermektedir; kadınlar, gençler, işsizler, göçmenler, ekoloji, hayvanlar vs. gibi.

“Kamuda Karar Kalitesi İlkeleri;

*Düzenleme kalitesi,

*İletişim, istişare, katılım,

*Düzenleme denetimi,

*Düzenleyici etki analizi

*Değerlendirme

*Düzenleme etkinliği

*Düzenleyici kurumlar,

*Adalet sistemi,

*Risk yönetimi,

*Tutarlılık,

*Yerel kapasite,

*Uluslararası işbirliği”¹⁸

Küresel ve ülkesel anlamdaki örneklerinin yanı sıra, Yönetişim ve İyi Yönetişim örneklerini çoğunlukla yerel yönetimlerde, belediye uygulamalarında. Dünyadaki yönetim örneklerinden önce, Türkiye’deki -hem merkezi hem de bazı yerel yönetimlerdeki- uygulamalardan bazılarını bakıldığında-süreç ve konulara göre değişkenlik göstermektedir-, yönetim aşamaları görülmektedir. Örneklerden bir tanesi, “müzakere rolü” olan referandum konusudur.¹⁹ Referandum/ Halk Oylaması, doğrudan demokrasi olarak adlandırılan politik sistem aracıdır.²⁰ Ancak Türkiye’deki referandum yöntemi, süreçleri (1961, 1982, 2010 yıllarındaki gibi) ile ne kadar demokratiktir? Anayasal değişiklikleri açıklama, aktarma konusunda bilgi paylaşımı, gerekli aktörlerle tartışma düzenekleri oluşturmadan, yalnız-

¹⁸ Yılmaz Argüden ve Gizem Argüden, *Kamuda İyi Yönetişim No:1*, İstanbul: Argüden Yönetişim Akademisi Yayınları, 2015, 8.

¹⁹ John Parkinson, “The Roles of Referendums in Deliberative Systems”, 2020, erişim 17 Ocak 2022, <https://doi.org/10.1080/00344893.2020.1718195>

²⁰ Uwe Serdült, “Referendums in Switzerland”, *Referendums Around the World* içinde, ed. Matt Qvortrup, (London: Palgrave Macmillan, 2014), erişim 17 Ocak 2022, 65, https://link.springer.com/chapter/10.1057/9781137314703_4 ve “İsviçre’de Referandum ve Halk İnsiyatifi”, Haber Podium, erişim 17 Ocak 2022, <https://www.haberpodium.ch/isvicredereferandumvehalk/>

ca evet ya da hayır seçenekleri arasından seçim yapmaya yönlendirilen, sınırlı ve kutuplaştırıcı bir anlayış vardır. Bu anlayış, sürecin başından sonuca sağlıklı ve çarpık ilerlemesi demektir. Başka örneklerde olduğu gibi, kentlerle ilgili birçok projede yerel aktörleri, kurumları ve o bölgede yaşayan insanların katılmadığı merkezi, projeler oluşturulmakta ve uygulanmaktadır. Bu durum, en çok projenin uygulandığı kent sakinleri için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Eksik yönetim uygulaması örneği olarak; 2006 yılında İstanbul vapurları ile ilgili anket uygulaması verilebilir.²¹ “İstanbul Boğazi’nda kullanılacak olan vapur nasıl olmalıdır?” yerine, tasarlanmış vapur seçeneklerden hangisinin olması gerektiğini sunan anket anlayışı, yönetim pratikleri/ aşamaları bakımından değerlendirildiğinde eksiktir.²² Bir başka güncel örnek ise, “İstanbul Senin Karar Senin” sloganıyla İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin 2020 yılında başlattığı meydan (Salacak, Taksim, Bakırköy) tasarım yarışmalarıdır.²³ Yarışma sonucu, değerlendirilen ve ilk üçe girmiş tasarımlar, İstanbulluların oylamasına sunulmaktadır. Her meydan için ayrı ayrı oylamaya giren üç ayrı firma tasarımının İstanbul nüfusuna²⁴ göre aldığı oy sayısı, 352.784’tür.²⁵ Bu oylama hem meydanların yapılacağı ilçe hem de toplam İstanbul nüfusuna göre eksik kalmaktadır. Türkiye’deki yönetim adımlarında olan ve süreç içinde geliştirilen bir başka örnek ise oluşturulan internet temelli bürokratik sistem: “-e devlet”²⁶tir. İnternet alt yapısı hala gelişmekte ve “-e devlet” uygulaması

²¹ Emre Tekin, “Eski İstanbul’un Yeni Vapurları”, *Milliyet Blog*, 27 Haziran 2006, erişim 17 Ocak 2022, <http://blog.milliyet.com.tr/eski-istanbul-un-yeni-vapurlari/Blog/?BlogNo=1130>

²² İtir Akdoğan, TESEV: “Geleceğin Kentleri”, (Açık Akademi Kent Seminerlerinde sunuldu, Kadıköy Belediyesi Akademi, İstanbul, 30 Ekim – 22 Kasım, 2018).

²³ “Konkur İstanbul”, İstanbul Planlama Ajansı, erişim 17 Ocak 2022, https://konkur.istanbul/projeler/?page=1&category=&proje_tipi=kentsel-tasarim&proje_company=.

²⁴ İstanbul’un 2020 yılında toplam nüfusu, 15.462.452’dir: <https://www.nufusu.com/il/istanbul-nufusu>.

²⁵ “İBB, İstanbul meydanları için yaptığı oylamanın sonuçlarını açıkladı.”, Cumhuriyet Gazetesi, 13 Kasım 2020, erişim 17 Ocak 2022, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ibb-istanbul-meydanlari-icin-yaptigi-oylamanin-sonuclarini-acikladi-1790749>.

²⁶ E- Devlet, erişim 17 Ocak 2022, <https://giris.turkiye.gov.tr/Giris/>. “**Akıllı Yönetişim/ Smart Governance**: Akıllı yönetim, kentin etkin ve verimli hareket edebilmesi için, kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının birbirleri ile etkileşimde olduğu ve analiz, planlama, uygulama ve siyasa yapımı gibi kamu yönetim süreçlerinde şeffaflık, katılımcılık ve işbirlikçi olma prensiplerinin yerine getirildiği, e-devlet hizmetlerinden oluşan bir yönetimi ifade etmektedir. Akıllı yönetim olarak da adlandırılan BİT aracılığı ile yönetim, akıllı kent girişimlerini vatandaşlara getirmek ve karar ve uygulama sürecini şeffaf tutmak için temeldir. Bununla birlikte, akıllı kentte e-yönetişim ruhu vatandaş merkezli ve vatandaş odaklı olmalıdır.” Bakınız: Nihal Şirin Pınarcıoğlu ve Ayşegül Kanbak, *Sürdürülebilir Kent Modelleri*, Londra: IJOPEC Publication, 2020, 71.

birçok alanda kullanılmaktadır. Ancak, uygulama için bazı eleştiriler vardır. Bu eleştirilerden en önemlisi, bu uygulama, toplumun her kesimi için erişilebilir mi? Erişildikten sonra oluşturulan belgeler, her kurumda kullanılabilir mi? Bu eleştirilere karşı en çok vurgulanan, uygulamanın hızlı karar almak ve aksiyona geçmesi ile alakalı olmasıdır. Eksik örneklerin yanı sıra, yerinde uygulanan hastanelerdeki acillerde renklere göre durum aciliyetini sıralamak ve yeni kurulan başkanlık sistemi içindeki spesifik başlıklı komisyonlar söylenebilir. Teoride olumlu adımlar, pratikte yer ederse çok daha olumlu aşamalar geçilebilir. “Belediye Yönetişim Karneleleri” ile yayınlanan raporlarda, İstanbul’daki belediyelerin yönetişimi üzerinden yapılmaktadır. Ön plana çıkan belediyeler; Beşiktaş, Kadıköy -yerinden yönetim, kent konseyleri, mahalle gönüllüleri gibi bileşenleri ile- ilçelerin belediyeleridir. İyiye yakın eksik örnekleri ile -her ne kadar zaman olsa da- Türkiye’deki örnekler, var olan siyasi kültür, ekonomik durumlar, “refah düzeyi”²⁷, “kentleşme”²⁸ ve toplumsallık boyutları ve gelişmişlik düzeyi ile alakalıdır.

“Amsterdam”²⁹, “Helsinki”³⁰, “Boston”³¹, “Toronto”³², “Barselona”³³ gibi kentlerin belediyeciliği, yönetişim ve iyi yönetim ile ilgili anlamlı örneklerdendir. Ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye değişen belediye rolleri, yönetişime şekil vermektedir. Örneğin, yeşil temiz çevre, öğrenciler için ulaşım olanakları, çok uluslu mutfaklar, geri dönüşüm projeleri, sağlık ve eğitim hizmetleri, seçimlerde konuşulan başlıkların tartışılması, kamu kaynaklarının kullanımı ve bütçelerin şeffaflığı, hesap verilebilirliği gibi konuları katılım, sosyal içer(il)me gibi demokratik adımlarla atan ya da en azından bu aşamada olan belediye örnekleridir.

Yerel yönetimler, kentleşme endişeleriyle başa çıkmalarına yardımcı olacak güçlü kentsel planlama fikirlerine ve yenilikçi uygulama yaklaşımlarına sahip

²⁷ “Sürdürülebilir yaşam ve kent bilgileri”, Population, erişim 17 Ocak 2021, <https://population.org/> ve “Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar”, Sürdürülebilir Kalkınma için Küresel Amaçlar, erişim 17 Ocak 2022, <https://www.kureselamaclar.org/amaclar/surdurulebilir-sehirler-ve-topluluklar/>

²⁸ “Kent95”, Bernard van Leer Vakfı, erişim 17 Ocak 2022, <https://istanbul95.org/>

²⁹ Amsterdam Belediyesi, erişim 17 Ocak 2022, <https://www.amsterdam.nl/en/>

³⁰ Helsinki Belediyesi, erişim 17 Ocak 2022, <https://www.hel.fi/helsinki/en>

³¹ Boston Belediyesi, erişim 17 Ocak 2022, <https://www.mass.gov/orgs/boston-municipal-court>

³² Toronto Belediyesi, erişim 17 Ocak 2022, <https://www.toronto.ca/>

³³ Barselona Belediyesi, erişim 17 Ocak 2022, <https://www.barcelona.cat/en/>

olmalıdır. Gelişmekte olan ülkeler, sakinlerinin hayatlarını, çevre dostu ve sürdürülebilir kılmak için mümkün olan en iyi hizmetleri verme eğilimindedir. Kentsel planlama ve geliştirme alanındaki yenilikçi yöntemler; yüksek yaşam standardı/yaşanabilirlik, tasarım ve kent yönetimi, iklim ve çevre, toplumsal ihtiyaçlar gibi zorlu konuların daha kolay karşılanması için kullanılmaktadır. Böylelikle sürdürülebilir, üretken, kapsayıcı planlama son derece yararlı olacaktır ve büyük bir nüfusa hizmet edecektir.³⁴ “Yaşam Kalitesinin ölçülmesinde kullanılan yaşam alanları (life-domains) yaklaşımı, sürdürülebilirliğin üç temel alanı olan ekonomi, çevre ve toplumla ilişkilendirilmekte, böylece yerelde yaşayanların nesnel yaşam koşullarıyla birlikte öznel memnuniyetlerinin iyileştirilmesi hedeflenmektedir.”³⁵

Hedefleri büyüten, sosyal içer(il)me, katılım, müzakere gibi birçok aşamadan oluşan, sürdürülebilir projelerin, uygulamaların düzeni olan yönetim ile ilgili olumlu örnekler olduğu kadar, olumsuz eleştiriler de vardır. İyi yönetişimi vurgularken ya da ön plana çıkartırken, olumsuzluklarını, eksikliklerini de atlamamak gerekmektedir. Küresel dünya düzeni ile sürekli güncellenen merkez-yerel/ merkez-çeper dengeleri, yönetim ve yönetim örneklerini bakımından sadece bir alana/ bölgeye/ kıtaya bağlı kalmamaktadır. “Geri kalmış” veya “üçüncü dünya ülkeleri” gibi adlandırmalar/ kategorize edilmişlikler içindeki yansımaları ve uygulamaları takip etmek gerekmektedir. Katılımcı demokrasi derken, toplumun ne kadarını yönetime katmaktadır? Süreçler dahil uygulamaların hangi etaplarında planlamalara katılım sağlanmaktadır? Yerel ya da merkezi, kamu kurumları ve hizmetleri, hangi ölçüde kapsayıcıdır? Projeler, planlar, hangi araştırma teknikleri uygulayarak hangi kamu yararını gözeterek yapılmaktadır?

³⁴ Viswanadha Kumar Giduthuri, Kosireddy Padmaja ve Dileep Geddard, “Sustainable Urban Living”, Erişim 17 Ocak 2022, Sürdürülebilir yaşam ve kent bilgileri. https://www.researchgate.net/publication/352742695_SUSTAINABLE_URBAN_LIVING

³⁵ Arzu Taylan Susan, “Türkiye Kentlerinin Sürdürülebilir Yaşam Kalitesi Temel Bileşenlerinde Dağılımı ve Kümelenmesi”, *Planlama* 31(2), (2021): 172.

3. KENTSEL ALANIN “YENİLİKÇİ” YÖNETİMİ: AKILLI KENT/ SMART CITY

“Şehir insanı özgürleştirir.”³⁶

Post-modernite ile öne çıkan süreçler, problemler, kavramlar vs., var olan geleneksel düzenin dışında, yöntem ve uygulamalara ihtiyaç oluşturmaktadır. Bu ihtiyaçları yönetim ile gidermek ve sürdürülebilir hale getirmek, post-modern kamu yönetimleri arasında öne çıkmaktadır. 20. yüzyılın sonlarından 21. yüzyıla hızlanan beşeri tüketim ve eksilen doğal kaynaklar, bozulan ekolojik düzen -doğal felaketler olarak adlandırılan-, bölgesel ama büyük ölçekte bütün dünyayı ilgilendiren, etkileyen nükleer çatışma, savaşlar, göç ve mülteci sorunları, yerel, küresel aktörler, güvenlik, risk gibi konular içerisindeki dengelerin kırılması gibi birçok konu, yönetim krizleri oluşturmaktadır. Ayrıca, bu konuların toplumsal denge kontrolünü sağlamak oldukça zorlaşmaktadır. Dengelerin kurulması adına ve çeşitli eşitsizliklerden doğan evrensel problemlere çözümler aranmaktadır. Bu problemlere yönetsel anlamda en etkin çözümler sunmaya çalışan -tam anlamı ile uygulandığında-, güncel kuramlardan biri yönetişimdir. Yönetişim kuramının yanı sıra, **Akıllı/ Smart kent** adı verilen ve yönetim iddiasını parçalı bir alana taşıyan bir pratik gelişmektedir. Geleceğin kentleri, küresel ekonomi ve toplumsal olanın yarattığı ciddi mekânsal, yönetsimsel ve altyapısal zorlukları üstlenmektedir ve bu zorluklara karşı kararlı bir tavır almaktadır.³⁷

³⁶ Henri Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, çev. Şadan Karadeniz, İstanbul: İletişim Yayınları, 2000, 142.

³⁷ Emily Moir, Tim Moonen and Greg Clark, “The future of cities: what is the global agenda?”, *UK Government Office of Science*, Eylül 2014, erişim 17 Ocak 2022, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/377470/futurecities-global-agenda.pdf

Tablo 1. Kentlerin Terminolojisi³⁸

Çevre	Sosyal	Ekonomi	Yönetim
Bahçe Kentler	Katılımcı Kentler	Girişimci Kentler	Yönetilen Kentler
Sürdürülebilir Kentler	Yürünebilir Kentler	Rekabetçi Kentler	Zeki(Intelligent) Kentler
Eko Kentler	Entegre Kentler	Üretken Kentler	Üretken Kentler
Yeşil Kentler	Kapsayıcı Kentler	Yenilikçi Kentler	Verimli Kentler
Kompakt Kentler	Sadece Kentler	İş Dostu Kentler	İyi Yönetilen Kentler
Akıllı Kentler(Smart)	Açık Kentler	Küresel Kentler	Akıllı Kentler
Dayanıklı Kentler	Yaşanabilir Kentler	Dirençli Kentler	Gelecek Kentler

Geleceğin en iyi kurgulanan kenti olan akıllı kent; “cyborg”³⁹, sürdürülebilirliğin, teknoloji (high-tech) ve inovasyonun odaklandığı yerdir. Akıllı kent, kullanıcılarının ihtiyaçlarına cevap verendir. Dünya nüfusu, katlanarak artmakta ve bu duruma bağlı olarak, üretim- tüketim ilişkisi içinde elektrik, su, enerji, doğa gibi birçok kaynak kullanımı da artmaktadır. Kaynakların sınırlılığı, tüketimi ve sıkıntısı, insanlara ve dolayısıyla kente, başka süreçler yaşatmaktadır. Bu konuların dışında, güvenlik, hizmet sektörü, turizm, eğitim, finans gibi klasik konularla ilgili güncellemeler yapılmaktadır. Kısacası akıllı kent: “Yollar, köprüler, tüneller, trenler, metrolar, havaalanları, limanlar, iletişim ağları, su, enerji, hatta yüksek katlı binalar da dâhil olmak üzere tüm kritik altyapılarını sürekli olarak izleyen ve koşullarını bütünleştiren, kaynaklarını daha iyi hale getiren, önleyici bakım faaliyetlerini planlayan ve kenttaşlarına yönelik hizmetleri etkin ve verimli biçimde yerine getirirken güvenliği de ihmal etmeyen kent”tir.⁴⁰ Akıllı kent süreçlerine götüren ve öngörülen üç baskın konu mevcuttur.

³⁸ Akt. Nihal Şirin Pınarcıoğlu ve Ayşegül Kanbak, *Sürdürülebilir Kent Modelleri*, Londra: IJOPEC Publication, 2020, 6.

³⁹ Yarı insan yarı makine teknolojileri manasındadır.

⁴⁰ Akt. Pınarcıoğlu ve Kanbak, *Sürdürülebilir Kent Modelleri*, 62.

Birincisi, 2050'ye kadar, kentleşme süreç olarak hızla ilerliyor ve her on in-sandan yedisi, kentlerde yaşıyor olacaktır.⁴¹ Yani bu durum, çevre ile ilgili bütün ve kapsamlı (su, doğa, altyapı, hizmet, enerji, yönetim vs.) konuları içermektedir.

İkincisi, kamu özel sahipliği ve yatırımlar artmaktadır, firmaların finansal kapitalizmi uzun ömürlü hale gelecektir. Bu durum, duygusuz, kısa süreli işleri işaret etmektedir. Enerji, su, telefon sektörleri, daha ön plana çıkmaktadır.

Üçüncüsü, bilgi, haberleşme/ iletişim teknolojilerinin baskın olduğu, ileri teknoloji ile entegre olmuş, dijital kentlerin fazlalaşacaktır. İnovasyon, ekonomik büyümenin, sosyal kalkınmanın ve çevresel değişimin önemli itici gücüdür.⁴² Beceri ve "beceri toplumu"⁴³nun daha fazla ön plana çıktığı sosyo-politik ve sosyo-ekonomik kentsel uygulamalar gerçekleşmektedir.

Kelimenin tam anlamıyla "batmış" ve kent dokusunun içine-arasına gömülmüş olan sermaye, uzun vadeli finans, teknoloji, know-how ve örgütsel ve jeopolitik güç birikimlerini temsil etmektedir.⁴⁴ Parçalara ve parçacıklara ayıran kentleşme süreçlerinde kent yoksullarına, yeni, teknolojik kentte yer var mıdır? "Premium" kent planlaması teknolojisi, sınırlı kaynağı, sürdürülebilir mekân ve uygulamalarla⁴⁵ kolaylaştırmaktadır. Ancak, çevresel, sosyal, politik, ekonomik problemler tamamen son bulmamaktadır. Literatürdeki temel tartışmalar, gelişen ileri teknoloji ve bilgi sistemleri ile insanların izleniyor ve kontrol ediliyor hissiyatları üzerine yoğunlaşmaktadır.⁴⁶ Rıza ile kullanılan sosyal medya platformları, navigasyon, konum paylaşma, internet üzerinden alışveriş, oyun ve dijital platformlar, pasaport/ kimlik teknolojileri, gibi sanal bağlılık ve kolaylıklar, dünyanın her yerini birbirine bağlamaktadır. Bunlar aynı zamanda, hesaplanmış, kayda geçilmiş, göz-

⁴¹ United Nations, erişim 17 Ocak 2022, <https://unhabitat.org/project/international-guidelines-on-urban-and-territorial-planning-guidelines-or-igutp>

⁴² UN-Habitat, erişim 17 Ocak 2022, <https://unhabitat.org/topic/innovation>

⁴³ Sennett, *Yeni Kapitalizm Kültürü*, 16.

⁴⁴ Graham, Steve ve Simon Marvin, *Splintering Urbanism: Networked Infrastructures, Technological Mobilities and the Urban Condition*, (London: Routledge, 2001), 19.

⁴⁵ Geri dönüşüm politikaları (çöp, giysi, bina metaryali), yağmur suyu kullanımı, güneş enerjisi sistemleri, israfi ve suçu önleyen sensör sistemleri, databazlar, trafik ve ulaşım navigasyonları, dikey tarım, karbon emisyon israfi gibi.

⁴⁶ "Big Brother is watching you."

lenmiş aksiyonlardır. Sahip olunan akıllı araç ve mallara -televizyon, telefon, araba, ev gibi- göre değerlendirilme ve akıllı insan vurgusu farklı algoritmalar oluşturmaktadır. Bu özellikleri ile akıllı kent, endüstriyel bir organizasyon halini almaktadır. Geleneksel merkez-yerel yönetimlerin yanı sıra, sahip oldukları ve sürekli geliştirdikleri teknolojik altyapılar ile küresel şirketler, bu kentlerin yönetiminde yer almaktadır veya özelleştirdikleri konu ile kendi akıllı kentlerini oluşturmaktadır: Siemens: “Yeşil Kentler”⁴⁷, Toshiba: “Smart Community”⁴⁸, Huawei: “LTE”⁴⁹ gibi.

Akıllı kent modellerine birinci örnek; 2010 yılında IBM tarafından Rio kenti kapsamında çıkartılmaktadır.⁵⁰ Uygulamanın anlamı ise, kenti, eski yönetim tarzlarından yani politikacı ve bürokratların elinden kurtarmaktır. Olimpiyatlar ve karnavallar ile milyonlarca insana ev sahipliği yapan Rio kenti, bu etkinliklerdeki güvenliği sağlamak için IBM tarafından izlenmektedir. Ayrıca kentte herhangi bir acil durumda (yangın, sağlık gibi) çıkacak olan sorunlar, kamera ve sensör sistemleri ile belirlenip, odalardan çözülecektir. Kontrol odaklı bu durumu, dijital “panoptikon”⁵¹ olarak nitelendirebiliriz. IBM’in “Big Data” sistemini, Chicago, Manchester, New Hampshire gibi kentler güvenlik ve polisiye amaçlar doğrultusunda kullanmaktadır.⁵²

“3V”⁵³ (“volume”, “variety”, “velocity”)⁵⁴ -yoğunluk, çeşitlilik, bisiklet-kent-sistemi, gerçekten insanlar tarafından, gerçek zamanlı (real-time) paylaşılan (data-

⁴⁷ “Siemens' Green Cities Index”, erişim 17 Ocak 2022, <https://apps.espon.eu/etms/index.php/this-big-city/qr/534-siemens-green-cities-index>

⁴⁸ “Toshiba Leading Innovation”, erişim 17 Ocak 2020, <http://www.toshiba-smartcommunity.com/EN/>

⁴⁹ “Safe cities: Using smart tech for public security”, BBC, erişim 17 Ocak 2022, <http://www.bbc.com/future/ bespoke/specials/connected-world/government.html>

⁵⁰ Natasha Singer, “Mission Control, Built for Cities”, *New York Times*, 3 Mart 2012, erişim 17 Ocak 2022, <https://www.nytimes.com/2012/03/04/business/ibm-takes-smarter-cities-concept-to-rio-de-janeiro.html>

⁵¹ Fransız Sosyal Bilimci Michel Foucault'nun, 19. yüzyıl yönetimselliği için -İngiliz filozof Jeremy Bentham'ın ideal hapisane formundan esinlenerek- kullandığı, kontrol, disiplin ve gözetim temalı metaforudur. Bakınız: Michel Foucault, *Büyük Kapatılma*, çev. Işık Ergüden ve Ferda Keskin İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011, 18.

⁵² Jen Clark, “Facing the threat: Big Data and crime prevention”, IBM, 22 Ağustos 2017, erişim 17 Ocak 2022 <https://www.ibm.com/blogs/internet-of-things/big-data-crime-prevention/>.

⁵³ Ivy Wigmore, “3Vs (volume, variety and velocity)”, *TechTarget*, erişim 17 Ocak 2022, <https://whatis.techtarget.com/definition/3Vs#:~:text=Gartner%20analyst%20Doug%20Laney%20introduced,data%20volume%2C%20variety%20and%20velocity.>

⁵⁴ Edd Dumbill, “Volume, Velocity, Variety: What You Need to Know About Big Data”, *Forbes*, 19 Ocak 2012, erişim 17 Ocak 2022, <https://www.forbes.com/sites/oreillymedia/2012/01/19/volume-velocity-variety-what-you-need-to-know-about-big-data/?sh=19226fa21b6d>.

sharing) güçlü harita teknolojisi (Google maps) ile uygulanan büyük bilgi (big data) modelidir. Bu modeli, IBM bazlı, New York Polis Departmanı (NYPD) kullanmaktadır.⁵⁵ Kullanılan bu gerçek zamanlı bilgiler ve data analizleri ile suç kenti olarak değerlendirilen kent, daha güvenli hale getirilmektedir.⁵⁶

Bir başka akıllı ve sürdürülebilir kent modeli, yaşayan ve yaşatan kent modelidir. Hava, su, enerji, bitki, hayvan, bina, ekolojik denge gibi temel canlı faaliyetleri için önemli konular üzerine sistemler üreten, mimari ve ekolojinin iç içe olduğu kentler: “Songdo” (G. Kore)⁵⁷, “King Abdullah Ekonomik Kenti”⁵⁸, Birleşik Arap Emirlikleri’ndeki “Masdar Abu Dhabi”⁵⁹ gibi kentler, akıllı kent sıralamasında örnek uygulamalar sergilemektedir. Masdar, iştirakleri-paydaşları aracılığıyla yenilenebilir enerji kenti-şirketi gibi faaliyet göstermektedir. Masdar kentini yöneten şirket, yenilenebilir enerji ve temiz teknoloji şirketlerine yatırım yapmakta, büyük ölçekli yenilenebilir enerji üretimi ve karbon azaltma projeleri geliştirmeye odaklanmaktadır.⁶⁰ Hollanda/ Amsterdam’da, bilgi avı/ “data hunter”⁶¹ teknolojisi örneği, kentteki tarihi alanları (müze, meydan, kanal gibi) ziyaret eden insanların, en çok gezdikleri alanları tespit ederek, bu alanların bakımını, kontrollerini sağlamak ve o alanları daha ön plana çıkartmaktadır. Bunun yanı sıra, gerçek zamanlı bisiklet kullanan sürücüler ile aynı şekilde Amsterdam trafiği verileri alınmaktadır. Açıklayıcı ve görsel olarak dikkat çekici haritalar oluşturan yeni nesil haritacılar,

⁵⁵ NYPD, “Developing the NYPD’s Information Technology”, erişim 17 Ocak 2022, <http://www.nyc.gov/html/nypd/html/home/POA/pdf/Technology.pdf>

⁵⁶ “Crime prevention powering real time crime centers keep cities safe”, IBM Big Data Hub, erişim 17 Ocak 2021, <https://www.ibmbigdatahub.com/blog/analytics-crime-prevention-powering-real-time-crime-centers-keep-cities-safe> ve “Developing the NYPD’s Information Technology”, NYPD, erişim 17 Ocak 2022, <http://www.nyc.gov/html/nypd/html/home/POA/pdf/Technology.pdf>

⁵⁷ Linda Poon, “Sleepy in Songdo, Korea’s Smartest City”, *Bloomberg CityLab*, 22 Haziran 2018, erişim 17 Ocak 2022, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-06-22/songdo-south-korea-s-smartest-city-is-lonely>

⁵⁸ “Smart City Strategy: King Abdullah Economic City (Saudi Arabia)”, Urenio Research, 16 Şubat 2015, erişim 17 Ocak 2022, <https://www.urenio.org/2015/02/16/smart-city-strategy-king-abdullah-economic-city-saudi-arabia/>

⁵⁹ “Masdar: A Mubadala Company”, erişim 17 Ocak 2022, <https://masdar.ae/en/masdar-city>

⁶⁰ “Masdar City”, *Bloomberg*, erişim 17 Ocak 2022, <https://www.bloomberg.com/profile/company/1002304D:UH>

⁶¹ “Data Hunters”, National Geographic, <https://www.natgeotv.com/za/shows/natgeo/data-hunters> son erişim tarihi: 17. 01. 2022

dijital devrim/ dönüşüm ile Amsterdam kentini yeniden kurgulamaktadır. Dolayısıyla, çeşitli başlıklarla -kültürel, tarihsel, trafikselsel gibi gündelik konularla- oluşturulan haritalar; planlamacıların, mimarların, ulaşım sağlayıcılarının, turistlerin, yerel sakinlerin ve diğer pek çok kişinin davranışlarını nasıl etkilediğini ölçmekte ve koşulları, elde edilen analizlere göre tekrar kurmaya yardımcı olmaktadır.

Bu sistemler doğrultusunda, iş olanakları değişmektedir, yeni iş alanları ve işsiz kalmamak için daha çok çaba gösterilmektedir. Teknoloji ile sarılmış kentin karanlık yüzü, yaşayanlar için eşitsizlikleri tekrar üretmektedir. Başka bir eleştiri ise kenti ve kentin yönetimini, şirket yapısına özgü karar alma mekanizmalarına emanet etmek ile ilgilidir. Bu rekabetçi mekanizmalar ve kapitalist süreç, çeşitli eşitsizlikleri ve tahribatları getirdiği gibi onlara meydan okuma biçimlerini de dile getirmektedir.⁶²

SONUÇ

Yönetişim denklemlerini kurmak oldukça özveri istemektedir, iyi yönetim ve kriterlerini sağlamak ise daha zordur. Çok az ülke veya kent bu amaçlar doğrultusunda adımlar atıp, iyiye ulaşmaya çalışmaktadır. Ancak, insani kalkınmanın sağlanması bu ideallerden geçmektedir. Bu ideali gerçekleştirmek için çok daha fazla efor sarf edilmelidir. Literatürde ve pratikte, görece yeni bir kavram ve şekil olması nedeniyle sınırları net çizgilerle çizilmemektedir. Bu da uygulamalarındaki çeşitliliğin, farklılığın temelinde olan durumlardan birisidir. Yönetilen toplumdaki yöneten topluma geçiş, yönetim kavramının toplumsal temellerine oturana kadar problemlidir, uzun süren bir süreç olabilir ama tamamlandığında memnun kalınacak bir sisteme dönüşebilir. Yönetişim bir yolculuk ise, bu yolculuğu sürececek olan hem merkezi kurumlar/yöneticiler/aktörlerdir hem özel sektör hem de salt bireylerdir. Bütün bileşenleri ile yönetim için talepkar olunmalı, aynı zamanda yönetim yolculuğuna fırsat verilmelidir.

⁶² David Harvey, *Asi Şehirler; Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru*, çev. Ayşe Deniz Temiz, İstanbul: Metis Yayıncılık, 2013, 201.

Ülkelerden çok, ülkelerin içindeki kentlerin, yerelin geleceği, son zamanların gündemini, ciddi bir şekilde almaya başlamaktadır. Ulusal, uluslararası ve yerel çalışmaların geniş yelpazesi, kentlerin geleceğini tasarlamak için yeni metodolojiler ortaya koymaktadır. Farklı türdeki kentlerin sistemlerini ve çeşitliliğini anlamak, yenilikçi ve zengin bir çerçeve sağlamaktadır. Çalışmanın ortaya koyduğu; küresel gelişmeler ve bu gelişmelere karşılık veren ve kendini koşullara göre güncelleyen yönetimler ile bu gelişmelere karşı direnç gösteren ya da esneklik gösteremeyen yönetim araçlarının dünya kentlerinin geleceğine etkileridir. Kentlerin geleceği konusu, giderek artan bir endişe olarak gözükmemektedir. Merkez ve yerel yönetimler, modern ve post-modern kentleşme döngülerinin hatalarından kaçınmalı ve mevcut kritik öneme sahip küresel kentleşme ajandası ile insani değerleri ve gezegensel sürdürülebilirliği gözeterek kentsel potansiyele ulaşmak için adımlar atmalıdır.

KAYNAKÇA

- [1] Akdoğan, İtr. TESEV: “Geleceğin Kentleri”. Açık Akademi Kent Seminerlerinde sunuldu, Kadıköy Belediyesi Akademi, İstanbul, 30 Ekim – 22 Kasım, 2018.
- [2] Amsterdam Belediyesi. Erişim 17 Ocak, 2022. <https://www.amsterdam.nl/en/>.
- [3] Argüden, Yılmaz ve Gizem Argüden. *Kamuda İyi Yönetişim No:1*, İstanbul: Argüden Yönetişim Akademisi Yayınları, 2015.
- [4] Argüden, Yılmaz, Fikret Toksöz, Korel Göymen, Ersin Kalaycıoğlu, Erbay Arıkboğa, Enver Salihoğlu, Fatma Ögücü Şen ve İnan İzci. “*Vatandaş Bakışıyla*” İstanbul İlçelerinin Belediye Yönetişim Karnesi No12, İstanbul: Argüden Yönetişim Akademisi Yayınları, 2018.
- [5] Avrupa Birliği-Avrupalı Genç Portalı, “Sosyal İçer(il)me”, Erişim. 17 Ocak 2022. https://europa.eu/youth/sk/article/39/6145_de.
- [6] Barselona Belediyesi. Erişim 17 Ocak 2022. <https://www.barcelona.cat/en/>.
- [7] BBC, “Safe cities: Using smart tech for public security”. Erişim 17 Ocak 2022. <http://www.bbc.com/future/bespoke/specials/connected-world/government.html>.
- [8] Bernard van Leer Vakfı. “Kent95”, Erişim 17 Ocak 2022. <https://istanbul95.org/>.

- [9] Bilton, Tony, Kevin Bonnett, Pip Jones, Tony Lawson, David Skinner, Michelle Stanworth ve Andrew Webster. *Sosyoloji* içinde, Editör: Bülent Özçelik, 22-41. İstanbul: Siyasal Yayınevi, 2003.
- [10] Bloomberg. “Masdar City”. Erişim 17 Ocak 2022. <https://www.bloomberg.com/profile/company/1002304D:UH>.
- [11] Boston Belediyesi. Erişim 17 Ocak 2022. <https://www.mass.gov/orgs/boston-municipal-court>.
- [12] Clark, Jen. “Facing the threat: Big Data and crime prevention”. IBM, 22 Ağustos 2017, Erişim 17 Ocak 2022. <https://www.ibm.com/blogs/internet-of-things/big-data-crime-prevention/>.
- [13] Cumhuriyet Gazetesi. “İBB, İstanbul meydanları için yaptığı oylamanın sonuçlarını açıkladı.”. 13 Kasım 2020. Erişim 17 Ocak 2022, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ibb-istanbul-meydanlari-icin-yaptigi-oylamanin-sonuclarini-acikladi-1790749>.
- [14] Denhardt, J. V. ve R. B. Denhardt. *The New Public Service; Serving, Not Steering*, New York: M. E. Sharpe, 2007.
- [15] Doğan, Kadir Caner. “Postmodern Kamu Yönetiminin Kuramsal Temelleri Çerçevesinde Yönetişim Yaklaşımı: Literatür Taraması”, *Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 10(1), (Ocak 2017): 27-45.
- [16] Dumbill, Edd. “Volume, Velocity, Variety: What You Need to Know About Big Data”, *Forbes*, 19 Ocak 2012, Erişim 17 Ocak 2022 <https://www.forbes.com/sites/oreillymedia/2012/01/19/volume-velocity-variety-what-you-need-to-know-about-big-data/?sh=19226fa21b6d>.
- [17] E- Devlet. Erişim 17 Ocak, 2022. <https://giris.turkiye.gov.tr/Giris/>.
- [18] Foucault, Michel. *Büyük Kapatılma*. Çevirenler Işık Ergüden ve Ferda Keskin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011.
- [19] Giddens, Anthony. *Modernliğin Sonuçları*. Çeviren: Ersin Kuşdil İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2016.
- [20] Giduthuri, Viswanadha Kumar, Kosireddy Padmaja ve Dileep Geddama, “Sustainable Urban Living”, Erişim 17 Ocak 2022, Sürdürülebilir yaşam ve kent bilgileri. https://www.researchgate.net/publication/352742695_SUSTAINABLE_URBAN_LIVING.
- [21] Göymen, Korel. *Türkiye’de Yerel Yönetişim ve Yerel Kalkınma*, İstanbul: Boyut Yayın Grubu, 2010.

- [22] Graham, Steve ve Simon Marvin, *Splintering Urbanism: Networked Infrastructures, Technological Mobilities and the Urban Condition*, London: Routledge, 2001.
- [23] Haber Podium, “İsviçre’de Referandum ve Halk İnsiyatifi”. Erişim 17 Ocak 2022. <https://www.haberpodium.ch/isvicredereferandumvehalk/>.
- [24] Harvey, David. *Asi Şehirler; Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru*. Çevirmen: Ayşe Deniz Temiz, İstanbul: Metis Yayıncılık, 2013.
- [25] Helsinki Belediyesi. Erişim 17 Ocak 2022. <https://www.hel.fi/helsinki/en>.
- [26] IBM Big Data Hub, “Crime prevention powering real time crime centers keep cities safe”, Erişim 17 Ocak 2021, <https://www.ibmbigdatahub.com/blog/analytics-crime-prevention-powering-real-time-crime-centers-keep-cities-safe>.
- [27] İstanbul Planlama Ajansı. “Konkur İstanbul”. Erişim 17 Ocak 2022, https://konkur.istanbul/projeler/?page=1&category=&proje_tipi=kentsel-tasarim&proje_company=.
- [28] “İstanbul 2020 Yılı Toplam Nüfusu”. Erişim 17 Ocak 2022. <https://www.nufusu.com/il/istanbul-nufusu>.
- [29] “Masdar: A Mubadala Company”. Erişim 17 Ocak 2022. <https://masdar.ae/en/masdar-city>.
- [30] Moir, Emily, Tim Moonen ve Greg Clark. “The future of cities: what is the global agenda?”, *UK Government Office of Science*. Eylül 2014. Erişim 17 Ocak 2022. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/377470/futurecities-global-agenda.pdf.
- [31] National Geographic. “Data Hunters”. Erişim 17 Ocak 2022. <https://www.natgeotv.com/za/shows/natgeo/data-hunters>.
- [32] NYPD, “Developing the NYPD’s Information Technology”. Erişim 17 Ocak 2022. <http://www.nyc.gov/html/nypd/html/home/POA/pdf/Technology.pdf>.
- [33] Ökmen, Mustafa ve Bekir Parlak. *Yerel Yönetimlerde Yeni Vizyonlar*, İstanbul: Ekin Yayınevi, 2015.
- [34] Parkinson, John. “The Roles of Referendums in Deliberative Systems”, 2020, Erişim 17 Ocak 2022, <https://doi.org/10.1080/00344893.2020.1718195>.
- [35] Pınarcıoğlu, Nihal Şirin ve Ayşegül Kanbak. *Sürdürülebilir Kent Modelleri*. Londra: IJOPEC Publication, 2020.
- [36] Pirenne, Henri. *Ortaçağ Kentleri*. Çeviren: Şadan Karadeniz İstanbul: İletişim Yayınları, 2000.

- [37] Poon, Linda. “Sleepy in Songdo, Korea’s Smartest City”, *Bloomberg CityLab*, 22 Haziran 2018, Erişim 17 Ocak 2022, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-06-22/songdo-south-korea-s-smartest-city-is-lonely>.
- [38] Population, “Sürdürülebilir yaşam ve kent bilgileri”, Erişim 17 Ocak 2021, <https://population.org/>
- [39] Sennett, Richard. *Yeni Kapitalizmin Kültürü*. Çeviren: Aylin Onacak, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015.
- [40] Serdült, Uwe. “Referendums in Switzerland”, *Referendums Around the World* içinde, Editör: Matt Qvortrup, London: Palgrave Macmillan, 2014. Erişim 17 Ocak 2022, 65-121, https://link.springer.com/chapter/10.1057/9781137314703_4.
- [41] “Siemens' Green Cities Index”. Erişim 17 Ocak 2022, <https://apps.espon.eu/etms/index.php/this-big-city/qr/534-siemens-green-cities-index>.
- [42] Singer, Natasha. “Mission Control, Built for Cities”, *New York Times*, 3 Mart 2012, Erişim 17 Ocak 2022, <https://www.nytimes.com/2012/03/04/business/ibm-takes-smarter-cities-concept-to-rio-de-janeiro.html>.
- [43] Susan, Arzu Taylan. “Türkiye Kentlerinin Sürdürülebilir Yaşam Kalitesi Temel Bileşenlerinde Dağılımı ve Kümelenmesi”, *Planlama* 31(2), (2021): 170-190.
- [44] Sürdürülebilir Kalkınma için Küresel Amaçlar, “Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar”, Erişim 17 Ocak 2022, <https://www.kureselamaclar.org/amaclar/surdurulebilir-sehirler-ve-topluluklar/>.
- [45] Tekeli, İlhan. “Türkiye’de Yerel Yönetimlerde Katılımcı Demokrasi Pratiğinin Geliştirilmesi Üzerine Yorumlar” *Katılımcı Yerel Yönetim* içinde, Derleyen: İnan İzci, 39-50. İstanbul: Kalkedon Yayıncılık, 2014.
- [46] Tekin, Emre. “Eski İstanbul’un Yeni Vapurları”, *Milliyet Blog*, 27 Haziran 2006, Erişim 17 Ocak 2022. <http://blog.milliyet.com.tr/eski-istanbul-un-yeni-vapurlari/Blog/?BlogNo=1130>.
- [47] Toronto Belediyesi. Erişim 17 Ocak 2022. <https://www.toronto.ca/>.
- [48] “Toshiba Leading Innovation”. Erişim 17 Ocak 2020. <http://www.toshiba-smartcommunity.com/EN/>.
- [49] United Nations. Erişim 17 Ocak 2022, <https://unhabitat.org/project/international-guidelines-on-urban-and-territorial-planning-guidelines-or-igutp>.
- [50] UN-Habitat. Erişim 17 Ocak 2022, <https://unhabitat.org/topic/innovation>.

- [51] Urenio Research. “Smart City Strategy: King Abdullah Economic City (Saudi Arabia)” 16 Şubat 2015. Erişim 17 Ocak 2022. <https://www.urenio.org/2015/02/16/smart-city-strategy-king-abdullah-economic-city-saudi-arabia/>.
- [52] Wigmore, Ivy. “3Vs (volume, variety and velocity)”. Erişim 17 Ocak 2022, <https://whatis.techtarget.com/definition/3Vs#:~:text=Gartner%20analyst%20Doug%20Laney%20introduced,data%20volume%2C%20variety%20and%20velocity.>

VİZYONER YÖNETİM AÇISINDAN; YEREL YÖNETİMLERDE MARKAKENTTEN KİMLİĞİ OLAN KENTE DÖNÜŞ: ŞANLIURFA ÖRNEĞİ

Hasan Kahkeci* - Abdullah Bucak**

GİRİŞ

Dijital çağ, bedenlen bir yerde ve fakat zihnen birçok yerde olduğumuz çağ, bu bölünmüşlüğün getirdiği rahatsızlık çok kötü. Bir anda bir yerde ve tüm unsurları ile var olmak güç. Bu toplumsal bir dikkat dağınıklığı getiriyor. Hele bizim gibi interneti çok seven toplumlarda...

Yerel yönetimlerin asli görevlerinin yanında sosyal ve kültürel anlamda şehirleri cazibe haline getirip, o şehirlere sosyal ve ekonomik katkı ve canlılık katabilirler. Nasıl ki yerel yönetimler kurumsal tanıtıma ihtiyaç duyuyorsa aynı zamanda şehirlerin kimlikleştirilmesine de ihtiyaç duyarlar yani şehrin tanıtımında kültürel kimlik olarak Yerel yönetimlerde şehirlerin kimlikleştirilmesi mi? Yoksa markalaşması mı? Kullanılmalıdır.

Yaşadığımız şehirlerin önemi o şehrin ayrıcalığıyla olur. Şehir yaşanılan yer ve kültür olarak bağlandığımız yerdir. Şehirli olmak ve şehrin yaşam düzenine uymak ve kültürünü benimsemek o şehirlerin kimliğini belirler. Şehir yaşanılan bir kültürdür ve bu kültür o medeniyetin insanlarını doğurur. Şehirlerin markalaşması

* Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Şube Müdürü, hasankahkeci@hotmail.com

** Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Şube Müdürü, bucakabdullah@hotmail.com

mi? Yoksa kimlikleştirilmesi mi? gereklidir. Bu konunun önemi ve şehirlerin marka değerinde şehir kimliğinin oluşturularak cazibe haline getirmek ve o şehirlerin kimlikleri sayesinde değerlerini ortaya çıkarmaktır.

Ulusal kimlikler doğal fenomenler değildir; bilakis inşa, belki de icat edilmeleri gerekir. Bugün ulusal kimliklerin temel unsurları denince bir çırpıda kurucu atalardan, tarihten, kahramanlardan, dilden, anıtlardan ve folklordan bahsedebiliyoruz. Peki, tarihin her döneminde ulus denince aynı cevabı alabilir miydik? Ulusal Kimliklerin İnşası'nda son iki yüzyıldaki gelişmeler ışığında bu soruyu cevaplamak kolay mı? Endüstriyel kapitalizmin gelişimiyle modern devletlerin oluşumu ve ulus kimliğinin inşası arasındaki ilişki, ulus fikrinin aslında oldukça uluslararası bir etkileşimin sonucu olduğu kaçınılmazdır. Epik soy anlatılarından etnografya müzelerine, ulusal dillerin gelişiminden paraların üzerindeki amblemlere kadar kolektif bir kimlik inşanın aslında uluslarının kültürleri ile beraber nesillerinin de devamına ve inşasını oluşturduğu bilinmektedir. 18. yüzyıl Avrupa'sında başlayan uluslaşma macerasını 21. yüzyılda nasıl dönüştüğünü de görmememiz gereken bir konudur. (Anne-MarieThiesse,2021) Kültür tanıtım demek değildir. (ALTIPARMAK, 2021) Kimliğini korumaktır. Şehirler tarih, kültür ve sanatla 'şehir/kent' olur. Zira insan yaşayan her yer şehir değildir! Kültürel çalışmaları angarya görmek, karar alıcılar için büyük bir yanılgıdır. Bu yüzden arşivde iğneyle kuyu kazıyor ve yaşadığımız şehrin geçmişini gün yüzüne çıkarmak ve yaşadığımız şehrin 'kadim' ile bağıni yeniden kurmamız gerekiyor. (SOYGUZEL, 2021)

Kendisini şehre ait hissetmeyen, şehirde kendisini bulamayan, şehirde kendisine dair bir şey olmayan yöneticiler bazen kültür ve kimlik anlamında şehre ciddi zararlar verebilirler. Belki de günümüz şehirlerin önemli sorunlarından biri de budur. Kimlik şehirle yani kentle beraber oluşur ama o şehrin/kentin de kültürel ve doğal mirasının korunması ve gözetilmesi, çabalarının artırılmasıyla olur. Tüm gündemine, odağına siyaseti alan şehirlerin sorunlarını çözmesi için ulusal gündemin dışına çıkıp, kendi sorunları ile -ideolojiyi karıştırmadan-yüzleşmesi gerekir. Bu güçlü sivil toplum dokusu ve sivil düşünebilme kabiliyetiyle alakadır. Mutlu şehirler bunu başaranlardır. (ALTIPARMAK, 2021)

1. MARKA VE ŞEHİR KİMLİĞİ KAVRAMLARI

Marka nedir? Şehir kimliği nedir?

Şehir markası; Bir toplumun ürettiği her şey marka olabilir. Marka bir nesnenin güvenilirliğini, metanın sağlamlığını, diğerlerinden ayırt edilebilir ticari özelliğini ortaya koyması olarak tanımlayabiliriz. Marka kavramı ile ilgili olarak "Kapitalizm karşıtı tepkiler, Batı dillerinden ithal edilen ve aynı zamanda rant, metalaşma vb. çağrışımlar içeren "marka" kavramının itici bulunmasına neden olabilmektedir. Oysa "Marka Şehir" kavramı ile kastedilen şehirlerin özgün kimliklerini bulması ve bu çerçevede ekonomik ve sosyal anlamda gelişmesidir. Bu bağlamda "Marka Şehir" kavramı "Bayrak Şehir" gibi bir çağrışımla birlikte düşünülmelidir." İfadesinde bulunmuştur.(ÖZEY,2014: 8)

Şehir markası kavramında şehirleri marka düzeyine çıkarmak marka statüsünü belirlemek ve şehri bu statü de sunmaktır. Marka ticari pazar payı olan bir statü ve konumdur. Şehirler her ne kadar topluma marka algısı olarak zihinlere yerleştirilse bile şehirlerin marka düzeyinde sunulması sağlanılsa da sonuçta "marka" doğan, yaşayan ve kaybolan bir olgudur. Yerel yönetimlerin sorunları içerisinde, yaşamış oldukları şehirlerin değerlerini ortaya koyamamakta ve bunları sergileyememektedir. Bu nedenle mahalli idareler marka şehir adı altında yapılan çalıştaylar düzenlemekte ve bu çalıştaylara katılarak kendi şehirlerini kimikleştirmek yerine çoğu zaman şehirlerini pazarlamaktadırlar. Marka ve kimlik kavramları tanımdan ziyade karşılaştırması yapıldığında "Marka kavramı pazarlama alanının geliştirdiği bir kavramdır. Markalaşmadan söz edilmeye başlandığında, gerçekten var olan ve sürdürülmekte olan ama yaygın olarak bilinmeyen bir başarı hakkındaki farkındalığı artırmaktan söz edilmiş olmaktadır. Kent kimliği de, kenti diğer yerleşmelerden ayıran bir özelliktir. Kent kimliği dendiğinde bu 'ilişkisel bir kimliktir. Kentin kimliğini ilişkileri belirlemektedir. Bu ilişkilerin biçimine bakarak bir kent, dünya kenti, metropoliten kent, liman kenti, sanayi kenti, çeşitlenmiş kent kategorilerine sokulabilir. Bir kentin kimliği zaman içinde oluşur. Kimlik zaman içinde oluşan, ama yönetilen bir şeydir.(TEKELİ, 2008: 4-8-13-14)Yani marka aslında bir modelledir-idoldür. Kent kimliğinin yıllara dayalı oluşumu ve belli bir kimikleşmesi bu doğrultuda oluşmaktadır. Markanın çıkış noktasını ise diğer bir anlatımla "Kent kimliği kent markasının

çıkış noktasıdır. Kimlik olmadan imajdan söz edilemez. İmajı tanımlayan değerler, kent kimliğini oluşturan elemanların doğru şekilde tanımlamanın öneminin vurgulandığı bir önceki aşamanın sonuçları üzerine kuruludur" (TAŞTEKİN 2016:38) ifadeyle görüşünü savunmuştur.

Şehirlerin-kentlerin markalaştırılması mümkün olsa dahi şehirlerin kimliği olmadan markalaşma yoluna gidilemeyeceği açıktır. Bununla ilgili olarak markalaşma sürecini "Kentlerin markalaşması üç aşamalı bir süreçte ortaya çıkmaktadır. Öncelikle kentin kimliğinin ortaya çıkarılması, ortaya çıkan kent kimliğinin imaja dönüştürülmesi ve sonunda kent imajının yayılması diğer bir ifade ile pazarlaması yoluyla kentlerin markalaşma süreçlerini tamamladıkları söylenilebilir. Şeklinde ifade etmiştir. (TAŞTEKİN 2016:37)

Mahalli idareler kentlerinin değerlerini gözetmeksizin marka şehir adı altında tanıtım amaçlı yapacakları tüm çalışmalar o kentin tanıtımını olumsuz etkileyebilir. Kentler kendi değerleri doğrultusunda öne çıkmalıdır bu doğrultuda sonuç alınmalıdır. Markanın bir sembol ile bir ürünü ortaya çıkardığı dolayısı ile o şehrin bütünlüğünü yansıtmadığı görülmektedir. "Günümüzde kentler yatırım çekmek, ekonomilerini güçlendirmek, öne geçmek için birer çekim merkezine dönüşmek, farklı olmak zorundalar. Bu çerçevede turizmin her türü, kültür turizmi, sanat turizmi, fuar ve kongre turizmi, festival turizmi, sağlık turizmi vb. kentlerin can damarı. Bu uğurda her kent kendi özgün kimliğini, farkını, özelliklerini öne çıkarmaya, rekabette öne geçmeye çalışıyor, hatta kendilerine yeni kimlikler biçmeye uğraşılıyor. Son yıllarda turizm planlamalarında yer alan destinasyonların da bu anlayışla "marka" tanımları ile gündeme geldiği gözlemleniyor. Piyasa koşullarına göre gelişen, kentleri birer "ürün"e dönüştüren, bu anlamda bir pazarlama stratejisi niteliği taşıyan markalaşma anlayışı, kentleri, kültürleri ve tarihi mirası rekabetin öngörülemezliğine ve tüketim iştahına feda ediyor. Oysa kentlerin, kendilerine özgü görünüşleri, fiziksel yapıları ve yaşam biçimlerinin yanı sıra onları farklı kılan bir "ruh"u vardır¹.

¹ http://www.tarihiKentlerBirliği.org/wpcontent/uploads/S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirK%C3%BClt%C3%BCrTurizmi_2012-Ekitap.pdf.T.12.12.2021

Şehirlerin bir kimliği marka düzeyinde sunulurken aynı kimliğin başka şehirlerde de yer alması o şehrin o kimlikle öne çıkması yeterli olmayabilir. Bu durumda şehirleri marka olarak değil çoklu kimlik olarak sunmak daha doğru olacaktır. *“Marka” kelimesi, kavram itibariyle farklılığı çağrıştırmaktadır. Şehir markası açısından bakıldığında özgün yönlerin ortaya çıkarılıp geliştirilmesi markalaşma sürecini hızlandıracaktır. Bu bağlamda örneğin Şanlıurfa’yı bir “Peygamberler Şehri” olarak markalaştırmaya çalışmak yeterli olmayabilir çünkü dünyada aynı özelliğe sahip olduğunu ileri süren başka şehirler de bulunmaktadır.*” demiştir. (ÖZEV 2014: 18) Bir şehrin birden fazla ayırt edici özelliği olabilir. Şehirlerin kimliğinde, farklılığın çok olması diğer şehirlerden daha fazla önemini ortaya çıkarmasını sağlar.

Şehir kimliği;

Yaşanılan bir şehrin sosyal, kültürel ve ekonomik olarak farkındalık ortaya konulması ile bu farkındalık algısını dünya kamuoyuna tanıtımın en etkin bir şekilde yapılarak marka değerinde şehre kimlik kazandırması olarak tanımlayabiliriz.

Şehir kimliği; şehir imajını etkileyen her şehirde farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü nitelikler taşıyan; fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen şehirliler ve onların yaşam biçiminin oluşturduğu; sürekli gelişen ve sürdürülebilir şehir kavramını yaşatan; geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkarttığı anlam yüklü bütünlüktür. Bir şehir mekânının kimliği, o mekânın tüm fiziki ve beşeri özelliklerini içine almakta ve her yaşanan toplumsal değişim, çevresel biçimlenmeler üzerinde de değişimlere neden olmaktadır. Böylece şehir kimliği, doğal ve yapma çevre özellikleri arasındaki etkileşimler ile insan davranışları ve yapısal biçimleri sonucu ortaya çıkmakta; kısacası uzun bir zaman dilimi içinde oluşmakta, gelişmekte, değişmekte ve sürekli olarak yeniden üretilmektedir.²

Şehir kimliğinin kavramını; *“Şehrin, insan tarafından oluşturulmuş bir “eser” olduğunu vurgular ve şöyle der: “Şehir, doğaya insan tarafından el konulmasıdır. İnsan*

² <http://www.sehirkimligi.com/sehir-kimligi.html> E.T. 25.12.2021

nın doğaya karşı eylemidir, insanın korunmaya ve çalışmaya yönelik organizmasıdır. Bir eserdir.” şeklinde tanımlamıştır. (LE CORBUSIER 2015:8)

Şehir kimliği kavramını (şehir kimliği) hafıza olarak tanımlanmıştır. “çevrenin özelliklerinin zaman içinde insan gruplarının hafızalarında bir amblem veya simge oluşturması” olarak açıklamıştır. (LYNCH 2015:11) Yani Şehir kimliği özellik ve farklılık olarak logo, silüet ve amblem gibi hafızalara yer edinmesi olarak da algılanabilir.

2. ŞEHİRLERİN ÖZGÜN KİMLİĞİNE KAVUŞTURULMASI

Yerel yönetimlerin şehirleri markalaştırma girişimlerinin çabası içerisinde yer almaları değerler üzerinde durularak şehrin marka değerinde kimikleştirilmesidir. Bir şehri doğrudan marka gibi sunulması, algısı yaratmak ve markalaşmış olarak ilan etmek değerlerinin nihayetinde marka gibi sönmesine sebep olabilir ve o şehrin değerlerine yapı taşlarına zarar verebilir. Kentler marka adı altında pazarlanmamalıdır! Çünkü O kentin değerlerine zarar verir ve birçok olumsuz kanaatlerin oluşmasına sebep olur."Bir takım beceriler ve stratejiler ile şehrin markalaşması mümkündür. Ama medeniyetin temel karakteristiğini belirleyen temel ilkelerin aşınması şehir ve medeniyet birikiminin geleceğini tehlikeye sokar. Aynı şekilde tarih birikimi günün koşulları ve medeniyet aidiyeti bağlamında iyi yorumlanmadığı takdirde dezavantaja dönüşebilir." demiştir. (ÖZEV 2014: 9) Bu nedenle öncelikle yerel yönetimlerin şehir kimliği konusunda kentlerinin değer yargılarını ekonomik değerine bakılmaksızın sahiplenmesi ve bu doğrultuda bakış açısının olması gerekmektedir. Nitekim bu konuda “Merkezi ve yerel yönetimler de birlik içinde kentlerin ürettiği kültür birikimini korumalı ve kent kimliğine sahip çıkmalıdır. Ayrıca kentlinin de aidiyet duygularını güçlendirerek, yaşadığı mekânı benimsemesi sağlanmalıdır. Kentli kimliği ve kentli bilinci yaratmanın önkoşulu, kenti ‘o kent’ yapan tarihsel serüveni canlı tutmak, tarihsel dokusuyla, mekânlarıyla, adabı erkânıyla, ilişki biçimleriyle tanıdık hale getirmek, geçmişle bugünü birbirine bağlayıp geleceğe uzanmaktır. (DEDEHAYIR, 2010).

Şehir markalaşması üzerine yapılan çalışmalarda yer alan ÇEKÜL Vakfı Başkanı 2007 yılında Şanlıurfa tarihi kentler birliği konuşmasında marka kelimesini şöyle ifade etmiştir. *“marka” sözcüğünü ben hiç sevmiyorum. Bilinç, birikim ve ortak akıl demeyi tercih ediyorum*” demiştir.³

Kentlerde Kimlik oluşumu içindeki yaşayanların ilişkili olduğu herşeydir. *“Şehir; mekânlar, hatıralar ve insanlardan müteşekkildir. Şehrin kendi önceliklerini ve yasaklarını belirlemesi, kendini imar etmesi ve bunu tüm bileşenleri ile ortaya koyması, ihtiyaç duyduğumuz gerçek bir mutabakat zeminidir”* (ALTIPARMAK, 2021)

Şehirlerin markalaşması toplumsal değer çakışmalarını da doğurabilir. Şanlıurfa marka şehir çalıştay sonuç raporunda *“Toplantı’da kavramların düşünce üretiminin yapı taşları olduğu belirtilmiş; “Marka Şehir” ve “Peygamberler Şehri” gibi kavramlar arasındaki gerilime dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda “medeniyet” kavramının içeriğinin nasıl doldurulduğu özellikle önemlidir”*. (ÖZEV 2014: 9) ifadesi yer almış ve toplantının bu konudaki tartışma ortamını da belirlemiştir.

Şehir yaşanılan bir kültürdür ve bu kültür o medeniyetin insanlarını doğurur ve bu insanların oluşturduğu toplumsal yaşam kültürü ise o şehrin kimliğine katkı sağlar. *Her kent belli kimliksel özelliklerle kültürü yaratır, barındırır; kültürü ve kültürün ürünü olarak kendisi olur; başka bir anlatımla, kentle kültür arasındaki ilişki o kentin kimliğini kurar ya da oluşturur* (ÇOTUKSÖKEN, 2009:193-194) *“Şehrin kimliği, şehirdeki değişik kesimlerin sağladığı imgeler mozaığına göre kurulur. Mozaığın her parçasının oluşmasına insan etkinliklerinin katkısı farklı düzeyde, farklı yoğunlukta ve nitelikte olur. Şehirde yaşayan farklı toplumsal gruplar, şehri farklı biçimlerde algılayacaklardır. Şehirde sürekli yaşayanlar ile şehri kısa süreliğine görenler farklı izlenimlere sahip olacaklardır. Şehir parça parça algılanıp bu algıların mozaiklerinin bir araya gelmesiyle bir imge oluşur”* (TEKELİ 1991:82-83) Şehirlerin belleklerinin şehir kimliği oluşumunda yer alması kaçınılmaz bir olgudur.

Şehir kimliğinde kültürün katkısı inkâr edilemez bu doğrultuda kültür şehrin kimliğine katkıda bulunur, dolayısı ile kültür ve kimlik olguları bir arada olur ve

³ <http://www.tarihkentlerbirligi.org/tkb-sanliurfa-bulusmasi-basladi/> E.T.13.12.2021

birbirlerini destekler;"Bir kentin kimliğini oluşturan onun kültür varlığı; kültürüne katkıda bulunan da kentin kimliğidir. Her ikisi arasında çok yakın bir etkileşimin bulunduğu yadsınamayacak bir gerçektir".(KELEŞ 2005:14)

Çevresel faktörlerin şehir kimliği oluşumunu etkilediği de kaçınılmaz bir olgudur."Bir şehir kimliği, o mekânın tüm fiziki ve beşeri özelliklerini yansıtmakta, insan çevre ilişkileri arasındaki etkileşimden etkilenerek insanın davranışları ve yapısal biçimleri sonucu ortaya çıkmaktadır.⁴

Şehirde yaşayan insan faktörü de önemli olduğu unutmamalıdır yani insan faktörü de o şehrin kimliğinin oluşmasına katkı sağlar. Bu konuda "bir yerin kimliğinin ancak onun üzerinde yaşayan insanların karakter ve davranışlarıyla bütünleşerek ortaya çıktığını vurgulamıştır. Bir başka deyişle, yerin kimliği insanların gelenek, görenek, birbirleri ile iletişim kalıpları ve deneyimleri ile şekillenir. "görüşünü savunmuştur. (RELPH 2015:12)

Şehirlerin kimlik oluşumunda demografik yapıyı sadece nüfus olarak düşünmek doğru değildir. Bir Şehir kozmopolitik bir yaşamın içinde yer alan insanın var ettiği kültür ve değerlerin katkısıdır. "Şehir kimliği son kertede o bölgede yaşayan bireylerin ve grupların kimliklerinin bir karmasıdır. Tanıma bu şekilde bakıldığında, kimliğin küresel sistemin bir parçası olmaktan ziyade, otonom davranışların bir mahsulü olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu çerçevede, şehir kimliğinin tanımlanması için, o şehir üzerinde yaşayan insanları sadece "kalabalık" olarak algılamadan, ortaya koydukları katkıları değerlendirecek sosyoloji, etnoloji, antropoloji, şehir coğrafyası ve ekoloji gibi bilim dallarının üzerinde inter disiplinler çalışmalarının yapılması gerekir. Bir şehrin büyüklüğünü, şeklini ve coğrafi koordinatlarını belirtmek, o şehri tanımlamak için yeterli değildir. Bir şehre ait kimliğin ortaya çıkarılması tıpkı insanın kişiliğinin ortaya konması kadar güç ve kompleks değerlendirmeleri kapsar (BURSAC, 2006:24)

Kentlerin değer ve kimlik oluşumunu zaman içerisinde insan ve yaşam biçimi belirler bu zaman diliminde kişilere ait olan değerlerin; kişilerin sahipliğinden

⁴ <http://www.turizmhaberleri.com/koseyazisi.asp?ID=3123E.T.25.12.2021>

halkın sahipliğine geçerek toplumsal değer elde eder ve kente ait değer olur, dolayısı ile bu değer anonim olarak kentin kimliğinde yer alır ve o şehrin kimliğine katkı sunar. *"Şehir kimliği, bireysel değil, toplumsal bir kavramdır. Şehir kimliğini, toplumda yaşayan bireylerin her birisinin yıllar içinde ortaya koyduğu değerler, kültür, mimari, sanat vb. şekillendirir. Ancak, o şehirde yaşayan herkesin kendinden bir şey bulduğu şehir kimliği, toplumun ortaya koyduğu değerlerden de ötede kendine has özelliklere sahiptir. (EKTİREN 2015: 4)*

Şehirlerin yapı taşları şehrin kimliğinin oluşmasında katkı sağlar." *Gerçekten de kentsel mekân, kentte yaşayanların ve üzerinde faaliyet gösterenlerin kendilerinden öncesinden devraldıkları algının harmanlaması olarak karşımıza çıkar. Zaman içinde toplumların yaşam biçimleri ve çevreyle etkileşimleri fizik mekânı da etkiler ve onun da şekil almasına etken olur (EKTİREN 2015:4)* Kastamonu ile Mardin fotoğraflandığında şehrin kimliği konusunda hafızalarda iz bırakır. Ancak Türkiye'nin konut politikasına baktığımızda tamamen şehrin mimari yapısından uzak olduğu görülmektedir. Örneğin; Şanlıurfa'nın Karaköprü ilçesi ile Ankara'nın Çankaya ilçesi fotoğraflansa konut benzerliği açısından farkı yok denecek kadar az olduğu görülecektir. Yani şehri kimlik olarak belirleyen öğelerinden olan yapı taşlarının olmadığı görülecektir. İnşaat sektöründe ve yerelde ki özel müteahhit firmaları mimari yapısından yoksun evleri inşa ettiği görülmüş ve tamamen ekonomik rant olarak düşünülmüştür. Son 20 yıl içinde devlet eli ile yapılan konutlarda da durum aynı olmaktadır. TOKİ tüm şehirlerde konut yapmakta, fakat yaptığı konutlar gerek görsel mimari gerekse iç mimari olarak o şehrin mimari yapısından ve kimliğinden yoksun olduğu aşikârdır. TOKİ binaları başta olmak üzere artık ülkemizde tarihi ve bölgelerin karakteristik özelliklerine göre mimari bina inşa etmek dönemi gelmiştir geçiyor. *"Bu gün içinde yaşadığımız şehirleri paylaşmıyoruz, onlara karşı sevgisiz yaklaşıyoruz. Şehirle şehirde yaşayan insan arasındaki hissi ve manevi bir bağ hemen hemen kalmadı. Gelecek nesillere gururla bırakabileceğimiz çok az eserimiz var, bekli-de hiç yok. Kentlerimizin kimliği olmadığı gibi, geleneksel kimliğini de koruyamadık. Yeni bir kent tasarımına ve etiğine ihtiyacımız var. Şehirlerimizin kimliğini, mahalle-den başlayarak yeniden kurabilir miyiz acaba? (ÇELİK 2016:3)*

Kentlerin kimikleştirilmesi mi? yoksa markalaştırılması mı? Konusunda Sivil toplum kuruluşlarına bu konuda yerel yönetimler açısından bakıldığında 2011 yılında Kültür Turizmi Zirvesi'ne konuşmacı olarak katılan ÇEKÜL Vakfı Başkanı dinleyicilere " Marka mı? Kimlik mi? " sorusunu ilk olarak kendisi sormuştur. Alıntılı konuşmada "Metin Sözen kültür politikalarına değinerek marka mı kimlik mi? sorusunu sordu. Kentlerin somut ve somut olmayan kültürel ve tarihi değerleriyle yaşamaya devam etmesi için kimlikli kent vurgusunun yapılmasını isteyen Sözen, marka kent kavramının özellikle turizm potansiyeli yüksek bölgelerde rekabet algısı yarattığını vurguladı; aynı havzayı paylaşan kentler arasında rekabet değil ortaklık kurulması gerektiğini söyledi. Tarihi Kentler Birliği'nin gündemini oluşturan başlıkların ülke gündemi yarattığına değinerek yerel yönetimlerin kamu-yerel-sivil-özel birlikteliğini söylem olmaktan çıkarıp eyleme dönüştürdüğünün altını çizdi."⁵

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi eski Başkanı GÜZELBEY, "Kültür Yol Haritası" toplantısından sonra gazetecilerle yapılan röportajında detaylı açıklamalar yaparak şöyle demiştir. "Şehirlerin marka şehir kimliği ile adlandırılmasına karşı çıktığımı, toplantıda, şehirlerin " Marka" olamayacağını, kimlikli olacağını savundum. Ancak Ticari Ürünler Markalı olur. Örneğin gazozun markası olur. Uludağ gazozu gibi... Gaziantep, Marka Şehir olamaz. Yanlış bir isimlendirme. Çünkü Gaziantep gazoz değildir. Tarihi değerlerini sahiplenen kimlikli bir şehirdir" değerlendirmeleri yaptı.⁶ Sosyal medya paylaşımında ise "Marka kent olmaz. Şehirlerin kimliği olur" ifadesini kullanmıştır.⁷

Rize Valisi YAZICI, 1. Rize Sempozyumu toplantısı konuşmasında "**Her şehrin kimlik ve kişiliği vardır**" demiştir.⁸

Yıldız RAMAZANOĞLU bir kitabında "Şehrin kimliği yoksa insanın kimliği de elden gider" demiştir. Yine "Şehirleri ayakta tutan manevi bir kimya var" demiştir. (2015:30)

⁵ <http://www.tarihiKentlerBirliGi.org/tkb-sanliurfa-bulusmasi-basladi/> E.T.13.12.2021

⁶ <http://www.megahaber27.com/haber/6049/guzelbeyden-sok-cikis-marka-kent-olmaz.html> E.T.13.12.2021

⁷ <https://twitter.com/drasimguzelbey?lang=tr> E.T. 13.12.2021

⁸ <http://www.rize.gov.tr/her-sehrin-kimlik-ve-kisiligi-vardir> E.T.13.12.2021

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Teftiş Kurulu Başkanı ÇELİK şehir üzerine yazmış olduğu makalesinin başlığında "Şehri anlamak her şeyi anlamaktır." ifadesini kullanmıştır.⁹

Şehirlerin kimliğinin, ruhunun, insanla şehir arasında bir bağı vardır.Şehircilik şurasında konuşan Cumhurbaşkanı ERDOĞAN "İnsanların şehirler üzerinde hakkı olduğu gibi şehirlerinde insanlar üzerinde hakkı vardır. İbn-i Haldun'a göre şehirlerin bir ruhu vardır şahsiyeti vardır. İnsanlar zamanla yaşadıkları şehrin ruhu ile özdeş hale gelir" ifadesinde bulunmuştur.¹⁰

Şehirlerin kimliğinin olduğunu kimi zaman şehri duygularla tanımlarken de görebiliriz ve şehirlerin kafa kâğıdının da olduğunu şair ve yazar."Şehir vardır, başkadır. Sazı-sözü başka, sesi başkadır. Şehir vardır, türküleri-hoyratları yakıcı sığağa eş dağıtmıştır, eşini dostunu çelik tırnaklı metropollere.. Hasret doludur türküleri. Türkü o şehrin kafa kâğıdıdır. O şehir yüreğimin şehridir, iflah olmaz sevdasıdır. O şehir Urfa'dır." diyerek duygularını dile getirerek anlatmıştır.(KARAKAŞ ,2003:13-16)

3. KİMLİK ÇALIŞMALARINDA ŞANLIURFA ÖRNEĞİ

Şanlıurfa gerek yerel yönetimler ve Valilik bünyesinde Şanlıurfa'nın kültür kimliği açısından birçok çalışma yaptığı görülmüştür. Şanlıurfa Valiliği bünyesinde 1994 yılında ŞURKAV(Şanlıurfa Kültür Araştırmaları Vakfı) müteveli olarak kurulmuş ve bu doğrultuda çalışmalar yaptığı görülmektedir. Daha sonraki dönemlerin tümünde tüm kamu kuruluşların çalışmalar yaptığı ve günümüzde ise Şanlıurfa'nın Büyükşehir statüsüne kavuşmasıyla da birçok imkânların elverişli olmasına neden olduğu, kültür ve kimliği korumak için hızlı ve etkin çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Kültür kimliği çalışmaların da en önemlilerinden sırasıyla örnek verildiğinde;

Mimari olarak,

Tarihi ve tescilli Evlerin restorasyonu yapılmış, Valilik ve Belediye Valilik ve Belediye kurumları tarihi tescilli evler satın alındığı ve Valilik ve Belediye aracılı-

⁹ www.turkhukuk sitesi.com E.T.27.12.2021

¹⁰ http://www.csb.gov.tr E.T.27.12.2021

ğıyla AB finansman projeleriyle de birçok evlerin restorasyonu yapılmış, restore edilen evler hayat bulsun ve yaşamaya devam etsin diye resmi kurum kuruluşlara STK'lara verilmiştir. Örneğin TBMM evi, mutfak müzesi, anıtların ve eski çeşmelerin yeniden restorasyonu yapılması v.b.

Gastronomi olarak, Mutfak müzesi oluşturuldu ve aynı zamanda bu müzede uygulamalı eğitimle yemekler yapılmakta, Belediye Kadın ve Aile Hizmetleri Daire başkanlığınca yemek kursları düzenlemektedir. Belediye tarafından Balıklıgöl mevkisinde tarihi bir evde gastronomi merkezi oluşturuldu. Müzik alanında, Valilik il Kültür Müdürlüğüne müzik arşivi için eski sesli kayıtlar ve yeni sesli kayıtlar dijitalle aktarıldı. Urfa'ya ait bestelenmiş müzikler icra edilerek dijital ve cd ortamında baskıları yapılmış ve dağıtılmış olduğu, Şanlıurfa'ya ait bestelenmiş eserler kitaplaştırılmış olduğu görülmüştür.

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Konservatuar Müdürlüğünü kurduğu, Şanlıurfa ya ait bestelerin uluslararası düzeyde icra edilmesi için notalandığı, Üniversite ile işbirliği üzerinden akademik olarak Müzik sempozyumu düzenlendiği ve makale bildirileri kitaplaştırıldığı, Şanlıurfa'nın yetiştirmiş olduğu sanatçılar eserleriyle beraber ölüm yıl dönümlerinde geleneksel anma programları süreklilik haline getirildiği, yazarlar ve şairler v.s. Dünya UNESCO yaşayan değerler mirası (gastronomi ve müzik alanında) için UNESCO'ya resmi başvuruların yapılması ve nihai sonuçlar için gerekli çalışmaların yapıldığı görülmüştür.

SONUÇ

Yerel yönetimler asli görevlerinin dışında kendi şehirlerinin tanıtımına ihtiyaç duymakta ve bunu dünya kamuoyuna taşımak istemektedirler. Mahalli idareler bu konuda birçok çalışma yapmakta "marka şehir, markalaşmış şehir, markasını tamamlamış şehir" gibi ifadeler ile kamuoyuna duyuruya ve tanıtıma yer verdikleri ve çalıştaylar da yer aldıkları görülmektedir. Ancak, dünya şehirlerine baktığımızda Paris'in aşıklar şehri, moda şehri ve *Eiffel* kulesi gibi birden fazla kimliklerle ortaya çıktığı, Rio de Janeiro şehrinin Rio karnavalı, kurtarıcı İsa heykeli gibi şehirle bütünleşen somut sembollerle şehrin kimliğini oluşturduğu, Portekiz, İspanya ve

İtalya-Venedik gibi şehirlerin tarihsel değer ve öğelerle birden fazla kimliklerle dünyaya tanıtıldıkları gözlemlenmektedir. Bahsedilen sembollerin şehrin tanınırlığına zihinlerde oluşan algısına katkı sunduğu şehir ile bütünleştiği şehre bir kimlik kazandırdığı ve marka şehir algısı uyandırmadığı tam aksine şehirlerin bu kimliklerle bütünleştiği görülmektedir. Yerel yönetimler ve yöneticilerinin geniş vizyon bakışları doğrultusunda, kentlerin toplumsal değerleri, kültürleri, inançları ve mimari yapı taşları üzerinden dünya kamuoyu oluşturup kimliklerini ortaya koyabilmelidirler. Gaziantep dünya gastronomi şehri, Antalya film festivali, Dünya UNESCO mirası listesine giren Konya "Şeb-i Arus" törenleri Mevlana ve mesnevisi, çok kimlikli şehir unvanına sahip peygamberler şehri Şanlıurfa'da bulunan tarihin başlangıcı konusunda dünya tarih literatürünü yeniden tartışmaya açan Göbeklitepe Stelleri gibi semboller düşünüldüğünde hafızalarda o şehre ait kimlikler belirlemektedir. Bahsedilen sembollerin bazen bir ve ya birden fazlasının bir araya gelerek şehre kimlik kazandırdığı görülmektedir. Markalarda ise bir sembol ile bir ürünü ortaya çıkardığı dolayısı ile o şehrin bütünlüğünü yansıtmadığı görülmektedir. Bu nedenle yerel yönetimler şehirlerini birden fazla değerler ile kimliklendirme çalışmaları yapmalıdır. Yerel yönetimler kendi şehirlerinde bütün riskleri var-sayarak maliyet gözetmeksizin ortak projelerle dünyanın kabul görmüş olduğu büyük organizasyonları üstlenerek ve ev sahipliği yaparak bu tür tanıtımlarla kendi kentlerinin kimliklerini ortaya koyabilirler. Tıpkı Mersin Akdeniz olimpiyatları, Antalya EXPO 2016, Erzurum kış olimpiyatları gibi organizasyonlar o kentlerin kimikleştirmesine ve tanıtılmasına büyük katkı sağlamıştır.

Tarihi ve kültürel öğeleri bulunan şehirler ve şehrin yöneticileri yoğun ve profesyonel çalışmalar ile UNESCO toplantılarına ev sahipliği yapması konusunda talip olabilirler. Tıpkı NATO toplantıların metropol şehirlerde İstanbul v.s. şehirlerde yapıldığı gibi. Mahalli idareler-belediyeler şehrin-kentin kimliğini oluşturmak için tek başlarına yetinemeyebilirler; bu tür organizasyonlar da ortak projelerde yer alabilirler ve yardım alabilirler. Bu doğrultuda kentin kimliğine katkıda bulunabilirler.

KAYNAKÇA

- [1] Altıparmak, C. Türkiye Kent Konseyleri Birliği Hukuk Müşaviri, <https://www.star.com.tr/acik-gorus/direncli-kentleri-nasil-kuracagiz-haber-1644724/> E.T. 07.08.2021
- [2] Altıparmak, C. Türkiye Kent Konseyleri Birliği Hukuk Müşaviri, <https://twitter.com/cuneyd6parmak/status/1431952019774976005> E.T. 29.08.2021
- [3] Altıparmak, C. Türkiye Kent Konseyleri Birliği Hukuk Müşaviri, <https://twitter.com/cuneyd6parmak/status/1398588145550102530> E.T. 29.05.2021
- [4] BURSAC, B. 2006. Identifying and Creating the Identity of Belgrade, Master Thesis, University of Arts in Belgrade, Universite Lyon 2, UNESCO Chair for Cultural Management and Cultural Policy in the Balkans, Belgrad. Gaziantep Şehir Kimliği Çalıştayı T.C. Çevre Ve Şehircilik Bakanlığı ve Gaziantep Büyükşehir Belediyesi İşbirliği yayınlanan çalıştay Sonuç Raporu 2015:24 <http://www.cevresehirkutuphanesi.com/basili-yayinlar/detay/gaziantep-sehir-kimligi-calistayi-sonuc-raporu-nisan-2015> E.T.12.12.2021
- [5] ÇEKÜL Vakfı Sürdürülebilir Kültür Turizmi İçin Kamu-Yerel-Sivil-Özel İşbirliği kılavuzu syf.11 http://www.tarihikentlerbirligi.org/wpcontent/uploads/S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirK%C3%BClt%C3%BCrTurizmi_2012-Ekitap.pdf E.T.12.12.2021
- [6] ÇELİK, M. Lamih, "Şehri Anlamak Herşeyi Anlamaktır". http://www.hukuki.net/portal_External.asp?LinkID=111&LinkName=T%FCrK%20Hukuk%20Sitesi&CatID=29&CatTitle=&URL=http://www.turkhukusitesi.com E.T. 28.12.2021
- [7] ÇOTUKSÖKEN, B. Kent, Kimlik ve Kültür, " *Toplum ve Demokrasi dergisi* 4 (8-9-10), Ocak- Aralık, s. 193-198. Arzu ERDİNÇ Antalya Örneğinde Kent Kimliği Makalesinden alıntı aktarma. <http://www.toplumvedemokrasi.org.tr/index.php/tdd/article/view/106/105> E.T.17.12.2021
- [8] DEDEHAYIR, Handan "Bana Kentimi Anlat, Bana Kendimi Anlat, <http://www.cekulvakfi.org.tr/icerik/haftaninYazisi.asp?ID=66> E.T.12.12.2021
- [9] DEDEHAYIR, Handan ÇEKÜL Vakfı Yayın Koordinatörü <http://www.cekulvakfi.org.tr/makale/surdurulebilir-kultur-turizmi> E.T.12.12.2021
- [10] EKTİREN, M. T. 2015. Ektiren, M. T. 2015. Kent Meydanlarının Kent Kimliği İle İlişkisi <http://www.cevresehirkutuphanesi.com/basili-yayinlar/detay/gaziantep-sehir-kimligi-calistayi-sonuc-raporu-nisan-2015> E.T.12.12.2021
- [11] ERDOĞAN, Recep Tayyip <http://www.csb.gov.tr/projeler/sehirciliksurasi/index.php?Sayfa=haberdetay&Id=106663> E.T.27.12.2021

- [12] GÜZELBEY.A <http://www.megahaber27.com/haber/6049/guzelbeyden-sok-cikis-marka-kent-olmaz.html> E.T.13.12.2021
- [13] KARAKAŞ, Abdurrahman "Bir yel aldı şehri", Seyir Dergisi Bahar 2003/7 s.13-16
- [14] KELEŞ, Ruşen Prof. Dr. "Kent ve Kültür Üzerine" mülkiye dergisi YIL 2005 Cilt: XXIX Sayı: 246:14
- [15] LE CORBUSIER, 1987. Şehirciliğin Şiarları. Çev: İ. Bilgin. Defter. Ekim-Kasım.
- [16] Şanlıurfa Şehir Kimliği Çalıştayı T.C. Çevre Ve Şehircilik Bakanlığı ve Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi İşbirliği yayınlanan çalıştay sonuç raporu 2015:8 <http://www.cevresehirkutuphanesi.com/basili-yayinlar/detay/sanliurfa-sehir-kimligi-calistayi-sonuc-raporu-subat-2015> E.T.12.12.2021
- [17] LYNCH, K.,1972. What Time is ThisPlace. Cambridge: MIT Press.
- [18] Şanlıurfa Şehir Kimliği Çalıştayı T.C. Çevre Ve Şehircilik Bakanlığı ve Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi İşbirliği yayınlanan çalıştay sonuç raporu 2015:11 <http://www.cevresehirkutuphanesi.com/basili-yayinlar/detay/sanliurfa-sehir-kimligi-calistayi-sonuc-raporu-subat-2015> E.T.12.12.2021
- [19] RAMAZANOĞLU, Yıldız "İçimden geçen Şehirler" (2015:30)
- [20] RELPH, E., 1976. PlaceandPalacelessness. Pion Limited, London.
- [21] Şanlıurfa Şehir Kimliği Çalıştayı T.C. Çevre Ve Şehircilik Bakanlığı ve Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi İşbirliği yayınlanan çalıştay sonuç raporu 2015:12 <http://www.cevresehirkutuphanesi.com/basili-yayinlar/detay/sanliurfa-sehir-kimligi-calistayi-sonuc-raporu-subat-2015> E.T.12.12.2021
- [22] ÖZEV, Muharrem Hilmi Yrd. Doç. Dr. Hilmi TASAM (Türk Asya stratejik araştırmalar merkezi) nin Şanlıurfa marka şehir Raporu 2014: 8-18
- [23] SOYGÜZEL, H.Türkiye Kent Konseyleri Birliği Başkanı <https://twitter.com/HasanSoyguzel/status/1398584224253415424> E.T. 29.05.2021
- [24] SÖZEN, Metin <http://www.cekulvakfi.org.tr/haber/cekulden-surdurulebilir-kultur-turizmi-kilavuzu>E.T.12.12.2021
- [25] SÖZEN, Metin ÇEKÜL Vakfı ve **TKB Danışma Kurulu Başkanı** <http://www.tarihikentlerbirligi.org/tkb-sanliurfa-bulusmasi-basladi/>E.T.13.12.2021
- [26] ŞAHİN, Mustafa "Şehirlerin Ruhu "Hece Dergisi Şehirlerin Dili özel sayısı 2009:150/151/152 s.1
- [27] ŞURKAV(Şanlıurfa Kültür Araştırmaları Vakfı) Şanlıurfa Valiliği
- [28] TANIR, M Şehir Kültürü Ve Şehir Kimliği Yönetim, sosyal ve ekonomik açılardan bakış... <http://www.turizmhaberleri.com/koseyazisi.asp?ID=3123E.T.> 25.12.2021
- [29] TAŞTEKİN, Abdullah "Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Kapsamında Stratejik Araştırmalar" kitapta yer alan küreselleşme sürecinde kentlerin markalaşması: Şanlıurfa örneği 2016: 37-38

- [30] TEKELİ, İ. 1991. Kent Planlaması Konuşmaları. TMMOB Mimarlar Odası Yayınları. Ankara. Konya şehir kimliği çalışmayı sonuç raporundan aktarma 2015
- [31] TEKELİ, İ. 2008, *Bir Kentin Kimliği ve Marka Olması Konusunda Nasıl Düşünülebilir?* Kent-Müze-Tarih Söyleşileri Dizisi – 5, Antalya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Antalya Kent Müzesi Projesi, Antalya.
- [32] THIESSE, Anne-Marie, çeviren Selim Sezer “Ulusal Kimliklerin İnşası” babil yayınevi, istanbul, 2021
- [33] YAZICI, Ersin <http://www.rize.gov.tr/her-sehrin-kimlik-ve-kisiligi-vardir> E.T 10.12.2021

AKILLI ŞEHİR VİZYONUNDA DİRENÇLİ ŞEHİR KAVRAMININ YERİ

Mustafa Kömürcüoğlu*

GİRİŞ

Günümüz şehrinin artan sorunlarını çözmek için pek çok çözüm önerisi gündeme alınmıştır. Bilindiği üzere çağdaş dünya teknolojinin çok yoğun olarak kullanıldığı ve sürekli olarak geliştiği bir nitelik arz etmektedir. Söz konusu sorunlarının çözümünde teknolojiden, özelliklede bilgi-iletişim sistemlerinden faydalanılması çağın gereğidir. Şehrin sorunlarının teknoloji kullanılarak çözülmesi önemlidir, ancak mesele sadece teknolojiyi kullanmak değildir. Bu noktada çok daha geniş bir perspektife ihtiyaç bulunmaktadır. Bu ihtiyaç ise akıllı şehir kavramının doğuşuna kaynaklık etmiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı akıllı şehri şu şekilde tanımlamıştır: “Paydaşlar arası işbirliği ile hayata geçirilen, yeni teknolojileri ve yenilikçi yaklaşımları kullanan, veri ve uzmanlığa dayalı olarak gerekçelendirilen ve gelecekteki problem ve ihtiyaçları öngörerek hayata değer katan çözümler üreten daha yaşanabilir ve sürdürülebilir şehirler.”¹ Tanımdan da anlaşılacağı üzere yeni teknolojilerin kullanılması akıllı şehrin önemli bir özelliğidir, ancak hangi hedefe doğru yol aldığımız ya da hangi değerleri merkeze aldığımız akıllı şehir bağlamında gözden kaçırılmaması gereken hususlardır. Bu açıdan yukarıdaki tanımda yönetişimin ön

* İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, mustafa.komurcuoglu@medeniyet.edu.tr

¹ Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2019), <https://www.akillisehirler.gov.tr>. (erişim 01.02.2022), s. 20.

plana çıkarıldığı görülmektedir, ayrıca yaşanabilir ve sürdürülebilir şehir yaratma hedefi vurgulanmıştır. Dolayısıyla teknoloji yönetişimi sağladığı, yaşanabilir ve sürdürülebilir bir şehir hedefine ulaşıldığı ölçüde akıllı şehre katkı sağlayacaktır.

Dirençli şehir kavramı akıllı şehir kavramı gibi yakın dönemde ortaya çıkmış bir kavram olup benzer bir bağlama sahiptir. Birleşmiş Milletler'e göre dirençli şehir "dramatik değişikliklere ve olağanüstü olaylara karşı kırılganlığını azaltan ve uzun vadeli sürdürülebilirliğini artırmak için ekonomik, sosyal ve çevresel değişimlere yaratıcı bir şekilde yanıt veren bir şehir"dir². Yukarıdaki akıllı şehir tanımıyla buradaki tanım kıyaslandığında pek çok benzerlik dikkat çekmektedir, öncelikli olarak her iki tanım da sürdürülebilirliği bir hedef olarak ortaya koymuştur. İkinci olarak dirençli şehrin değişime yaratıcı bir şekilde yanıt vermesi akla akıllı şehrin teknolojiyi kullanma söylemiyle ciddi bir paralellik taşımaktadır. Dirençli şehrin bir başka tanım çerçevesi akıllı şehir ile olan ilişkiyi anlamaya yardımcı olacaktır. Normandin ve arkadaşlarına göre dirençli şehir bir paradigma değişimini, benimsecek bir yönetim modelini ve ulaşılabilecek bir hedef ya da arzulanan bir durumu ifade eder.³ Akıllı şehrin tanımında olduğu gibi bu tanımda da yönetişime doğrudan bir göndermede bulunulmuştur.

Bu iki kavram arasındaki yoğun ilişki ve hatta benzerlik, her iki kavramın somut belgeler üzerinden incelenmesiyle daha açık bir hale gelecektir. Bu çalışmanın amacı akıllı şehir kavramı ile dirençli şehir (direnç-dirençlilik kavramlarıyla birlikte) arasındaki ilişkiyi çeşitli şehirlerin akıllı şehir vizyon belgeleri üzerinden değerlendirmektir. 2010'lu yıllardan itibaren pek çok şehir günümüz gereklerine uygun olarak bir akıllı şehir vizyonu ortaya koymuştur. Bu çalışma kapsamında beş şehrin (İstanbul, New York, Londra, Berlin ve Edmonton) akıllı şehir vizyon belgeleri incelenmiş ve bu belgelerde dirençli şehre yapılan atıflar analiz edilmiştir. Çalışmada İstanbul Türkiye'yi temsilen seçilmiştir, onunla mukayeseye uygun olarak da New York, Londra ve Berlin şehirleri seçilmiştir. Edmonton ise akıllı şehir strateji-

² "Resilient Communities & Cities Partnership Program", <https://sustainabledevelopment.un.org/partnership/?p=1622>.

³ J.-M. Normandin, M.-C. Therrien, M. Pelling, ve S. Paterson, "The definition of urban resilience: A transformation path towards collaborative urban risk governance." *Urban Resilience For Risk and Adaptation Governance*. der: G. Brunetta vd. London: Springer, 2019, 10

sinde dirençliliğe özel bir önem vermiş bir şehirdir ve bu özelliği sebebiyle çalışmaya dâhil edilmesi uygun görülmüştür.

1. NEW YORK VE DİRENÇLİ ŞEHİR KAVRAMI

New York şehrinin akıllı şehir bağlamında iki vizyon belgesi ortaya koyduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi “Akıllı ve Adil bir şehir inşa etmek” başlığını taşımakta olup Eylül 2015 tarihlidir. Bu belgelerden ikincisi ise Mart 2021 tarihli olup “Nesnelerin İnterneti Stratejisi” başlığını taşımaktadır. Akıllı ve Adil Bir Şehir İnşa Etmek adlı belgede dirençli şehir / dirençlilik kavramlarına genel anlamda bir vurgu yapılmıştır. Burada Nisan 2015’te yapılan bir planın “sürdürülebilir ve dirençli şehri”⁴ amaçladığı belirtilmiş, yine aynı planda “çevreye karşı sorumlu ve doğal ve insan kaynaklı şoklara karşı dirençli bir şehir”⁵ bir vizyonu ortaya konulduğundan bahsedilmiştir. Söz konusu belgenin Akıllı Binalar ve Altyapı başlığında ise New York şehrindeki birinci sınıf binalar ve altyapının kamu hizmetlerinin sunumunu geliştirmek ve şehrin ekonomik büyümesini, sürdürülebilirliği ve dirençliliği⁶ desteklemekteki rolüne atıf yapılmıştır. Görüldüğü üzere bu belge dirençlilik-dirençli şehir kavramını hemen her zaman sürdürülebilirlik kavramı ile birlikte kullanılmıştır.

New York şehrinin Mart 2021 tarihli Nesnelerin İnterneti Stratejisi bir akıllı şehir vizyonu olarak değerlendirilebilir. Nitekim bu strateji, belgeye göre şu altı ana ilke üzerine inşa edilmiştir:⁷

- Yönetişim + işbirliği
- Mahremiyet + şeffaflık
- Güvenlik + emniyet
- Adalet + eşitlik
- Verimlilik + sürdürülebilirlik
- Açıklık + kamusal katılım

⁴ New York City, *Building a Smart + Equitable City*. New York City, (2015), <https://www1.nyc.gov> (erişim 01.01.2022), s. 3.

⁵ New York City, *Building a Smart*, s. 3.

⁶ New York City, *Building a Smart*, s. 4.

⁷ New York City CTO, *IoT Strategy: The New York City Internet of Things Strategy*. New York City CTO, (2021), <https://www1.nyc.gov> (erişim 01.01.2022), s. 6.

Bu ilkeleri değerlendirdiğimiz zaman nesnelerin interneti stratejisinin basit bir teknolojiden daha kaliteli faydalanma meselesi olmadığı, daha geniş kapsamlı bir yönetim perspektifine ve bir akıllı şehir vizyonuna göndermede bulunduğu açıktır. Bir önceki belgede olduğu gibi burada da direnç/dirençlilik önemli bir hedef olarak ortaya konulmuştur. Nitekim belgede “Nesnelerin İnterneti, yönetimin planlama ve kamu güvenliğini iyileştirmesine, operasyonları düzene koymasına, maliyetleri düşürmesine, *dirençliliği* artırmasına, sürdürülebilirliği geliştirmesine ve toplumun ihtiyaçlarına cevap vermesine yardımcı olabilir.”⁸ denilmekte ve böylece dirençliliğin artırılması iyi yönetimin unsurlarından birisi olarak ele alınmaktadır. Strateji belgesinde dirençliliğe yapılan atıflardan birisi güvenlik + emniyet ilkesi ile ilişkilendirilmiş ve bu bağlamda nesnelerin interneti ürün ve projelerinin fiziksel müdahaleler ve siber saldırılara karşı dirençli olma hedefi doğrultusunda tasarlanıp hizmete sunulacağı⁹ belirtilmiştir.

New York şehrinin dirençli şehir bakımından önemli bir özelliği bu konuya has bir biriminin (Mayor’s Office of Resiliency – Başkanlık Dirençlilik Bürosu) olmasıdır. Nesnelerin İnterneti Stratejisi’nde bu konuya da temas edilmiş ve bu kapsamda yapılan faaliyetler anlatılmıştır. Bu faaliyetlerden birisi City University of New York ve New York Üniversitesi ile işbirliği ile geliştirilen gerçek zamanlı sel takip sistemidir. Başkanlık Dirençlilik Bürosunun bir başka hizmeti hava sıcaklığının ve havadaki nemin ölçülmesini sağlayan sensörlerin New York geneline konuşlanmasıdır.¹⁰ Bu hizmet özellikle hava kaynaklı afetlere karşı tedbir anlamında önemlidir. Nesnelerin interneti strateji belgesinin dirençliliğe yaptığı bir başka vurgu iklim değişikliği ve sürdürülebilirlik bağlamındadır. Nitekim söz konusu belgede “Şehirler ve ülkeler iklim için harekete geçmenin önemini ve acil ihtiyacının farkına vardıkça, nesnelerin internetinin rolü büyümeye devam edecek, iklim değişikliğiyle mücadele için bir araç olarak hizmet edecek ve şehirlerimizi ve dünyamızı önümüzdeki yıllarda daha sürdürülebilir ve dirençli hale getirecektir.”¹¹ Toparlayacak olursak söz konusu belge dirençli şehre hem genel bir amaç olarak hem emniyet ve güvenlik bağlamında hem afetlerle mücadele bağlamında hem de iklim değişikliği ve sürdürülebilirlik bağlamında atıflar yapılmıştır.

⁸ New York City CTO, *IoT Strategy*, s. 8.

⁹ New York City CTO, *IoT Strategy*, s. 13.

¹⁰ New York City CTO, *IoT Strategy*, s. 37-38.

¹¹ New York City CTO, *IoT Strategy*, s. 48.

2. LONDRA VE DİRENÇLİ ŞEHİR KAVRAMI

Londra Belediyesi (GLA) akıllı şehir bağlamında iki önemli belgesi vardır. Bunlardan bir tanesi 2013 tarihli Smart London Plan adı verilen plan, diğeri ise Mart 2016 tarihli bu belgenin revizyonu şeklindeki Future of Smart adı verilen güncellenmiş rapordur. Aslında sadece bu iki belgenin kıyaslanması bile dirençlilik kavramının son yıllarda ne kadar önem kazandığını göstermek açısından çarpıcıdır. Nitekim Smart London Plan’da dirençli olma kavramı sadece iki kere ve tek bir bağlamda yer almaktadır. Nitekim bu plana göre enerji yönetimi bağlamında Londra’nın oldukça rekabetçi ve büyüyen bir küresel şehir olması için dirençli, düşük karbon salımlı ve maliyet etkin bir enerji altyapısına sahip olması vurgulanmıştır.¹²

Mart 2016 tarihli The Future Of Smart isimli planda ise dirençlilik kavramı çok daha fazla sayıda yer almış ve bu kavrama çok daha büyük bir önem verilmiştir. Öncelikli olarak New York’ta olduğu gibi Londra’da da bir dirençlilik bürosu bulunmaktadır ve bu büro London Resilience Partnership adında bir etkinlik yürütmektedir. Rapora göre bu alanda yapılan işlerden birisi açık veriye verilen önemdir. Hem üçüncü tarafların kullanımına uygun açık verinin sunulması hem de acil durumlarda faydalı olacak bir gerçek zamanlı “state of London”¹³ uygulaması bu kapsamda değerlendirilen örneklerdendir. Ayrıca yine London Resilience Partnership kapsamında “Talk Resilience” (Dirençlilik Konuşmaları) adında bir forum düzenlenmiştir. Bu forumun dirençlilik ve acil durumlara cevap verme kapsamında görüş alışverişi açısından faydalı olduğu belirtilmiştir. Londra Dirençlilik Forum’un faaliyetlerinden birisi grip bulaşıklığının desteklenmesi olmuştur ve bu çerçevede aşılamaı artırmak için bir takım önlemler alınmıştır.¹⁴ Son olarak Londra Dirençlilik Ortaklığı’nın acil durumlarda kullanabilmesi için Londra İtfaiye Teşkilatı’na bir bilgi paylaşım platformu geliştirmek üzere kaynak aktarılması bu kapsamda raporda yer alan bir başka faaliyettir.

¹² Greater London Authority, *Smart London Plan*. Greater London Authority, (2013), <http://www.london.gov.uk> (erişim 01.01.2022), s. 34.

¹³ Greater London Authority, *The Future Of Smart*. Greater London Authority, (2016), <http://www.london.gov.uk> (erişim 01.01.2022), s. 26.

¹⁴ Greater London Authority, *The Future Of Smart*, s. 26.

The Future of Smart adlı rapora göre dirençliliğin ele alındığı hususlardan birisi dijital katılımın arttırılmasıdır. Nitekim raporda belediye başkanının acil durumlar sırasında ve sonrasında kamuyla iletişimde yeni yollar bulmak için Londra Resilience Partnership ile birlikte çalışması gerektiği belirtilmiştir.¹⁵ Bu raporda bir önceki planda olduğu gibi enerji sistemlerinin dirençli olması gerektiğine vurgu yapılmıştır.¹⁶ Enerji sisteminin yanı sıra güvenli ve dirençli bir su yönetim sistemi-ne yatırım yapılması gerektiği ve bu bağlamda iklim değişikliğine atıfta bulunulması önemlidir.¹⁷ Akıllı Londra Kurulu'na göre Londra'nın gelecekteki öncelikleri üç ana başlığa ayrılmış olup bunlardan birisi iyi büyümeyi mümkün kılmaktır. Bu çerçevede yer alan üç numaralı öncelik ise dirençli altyapıdır. Dirençli altyapı önceliği kapsamında kurumlararası bilgi paylaşımına, şehrin internet altyapısının güçlendirilmesine, yeni toplu taşıma alternatiflerinin desteklenmesine ve sosyal, ekonomik ve çevresel altyapının bağlantılı hale getirilmesine önem verilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁸

3. BERLİN VE DİRENÇLİ ŞEHİR KAVRAMI

Berlin'in akıllı şehir vizyonu Smart City-Strategy Berlin adlı belgeyle ortaya konulmuş olup bu strateji belgesi 21 Nisan 2015 tarihlidir. Bu strateji belgesinde kent yönetiminde yenilikçi bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması bağlamında şehrin çekici, gelecek adına yaşanabilir, dirençli ve ortak yarara adanmış bir hale getirilmesi ve böylece yaşam kalitesinin arttırılması hedefinden bahsedilmiştir.¹⁹ Akıllı şehir Berlin'in hedefleri başlığı altında sıralanan hedeflerden birisi ise "kentsel altyapıların direncinin güçlendirilmesidir."²⁰ Berlin'in akıllı şehir vizyonunda bu iki atıf dışında dirençli şehre atıf bulunmamaktadır. Dolayısıyla vizyon belgesi sadece genel olarak dirençli olma hedefine ve dirençli altyapıya vurgu yapmış, başka bir bağlamda konu ele alınmamıştır.

¹⁵ Greater London Authority, *The Future Of Smart*, s. 29.

¹⁶ Greater London Authority, *The Future Of Smart*, s. 46.

¹⁷ Greater London Authority, *The Future Of Smart*, s. 61.

¹⁸ Greater London Authority, *The Future Of Smart*, s. 95.

¹⁹ Senate Department for Urban Development and the Environment, *Smart City-Strategie Berlin*, Berlin: Senate Department for Urban Development and the Environment, (2015), <https://smart-city-berlin.de> (erişim 02.01.2022), s. 5.

²⁰ Senate Department for Urban Development and the Environment, *Smart City*, s. 6.

4. İSTANBUL VE DİRENÇLİ ŞEHİR KAVRAMI

İstanbul Büyükşehir Belediyesi iştiraki İSBAK tarafından İBB ile birlikte hazırlanan 2029 İstanbul Akıllı Şehir Vizyonu'nda dirençli şehre diğer vizyon belgelerinde olduğu gibi yer verilmiştir. Öncelikli olarak burada dirençli kentin ulaşılması istenen hedeflerden birisi olarak sayıldığını belirtmek gerekir.²¹ İstanbul'un bu anlamda farkı dirençli şehir hedefinin yanı sıra bu kavramı insanı tanımlamak için de kullanmış olmasıdır.²² Vizyon belgesinde dirençli şehir olma hedefine yapılan bu genel atıf dışında bu kavrama yapılan bir başka atıf akıllı şehrin alt başlıklarından birisi olan akıllı çevre kısmında yapılmıştır. Söz konusu başlık altında alan stratejisi olarak "Çevresel kaynakları korumak ve sürdürülebilirliğini sağlamak, iklim değişikliğine yol açan sera gazı emisyonlarını azaltmak, iklim değişikliğine karşı dirençli, daha yeşil ve yaşam kalitesi daha da iyileştirilmiş bir İstanbul"²³ oluşturma amacından bahsedilmiş ve böylece dirençlilik kavramı iklim değişikliği ve sürdürülebilirlik ile ilişkilendirilerek ele alınmıştır. Vizyon belgesinde dirençliliğe yapılan son atıf yine iklim değişikliği ile ilişkilendirilmiş ve "Yeşil alanların artırılması ve şehirdeki emisyon kaynaklarının azaltılması iklim değişikliğine karşı direncin pekiştirilmesi ile mümkündür."²⁴ denilerek yeşil alanlara ve karbon salınımına vurgu yapılmıştır. Görüldüğü üzere İstanbul akıllı şehir vizyonunda genel bir dirençli şehir ve insan olma hedefinin yanı sıra iklim değişikliğine karşı direnç ve sürdürülebilirlik ilişkisi ön plana çıkarılmıştır.

5. EDMONTON VE DİRENÇLİ ŞEHİR KAVRAMI

Edmonton şehrinin 2017 yılında yayınlanan Akıllı Şehir Stratejisi isimli belge ile dirençli şehre yaptığı vurgu açısından burada bahsedilen diğer bütün şehirlerden daha ileride olduğu söylenebilir. Bu belgede Edmonton'ın akıllı şehir vizyonu üç ana başlık ve hedef dâhilinde ortaya konulmuştur. Söz konusu hedefler sırasıyla

²¹ İSBAK, 2029 İstanbul Akıllı Şehir Vizyonu. İSBAK ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi, (2019), s. 9.

²² İSBAK, 2029 İstanbul, s. 8.

²³ İSBAK, 2029 İstanbul, s. 89.

²⁴ İSBAK, 2029 İstanbul, s. 91.

dirençlilik, yaşanabilirlik ve çalışılabilirliktir.²⁵ Bu açıdan Edmonton'un farkı dirençliliği sadece bir hedef olarak ele almaması, daha ötesinde ana amaç olarak ele alması ve bu konuyu merkeze oturtmasıdır. Dolayısıyla şehrin bütün akıllı şehir stratejisi bu üç ana eksen etrafında şekillendirilmiştir ki bunların birincisi de dirençliliktir.

Edmonton'un akıllı şehir stratejisine göre akıllı şehir sadece teknoloji demek değildir. Daha ziyade teknoloji, veri ve sosyal inovasyonun dokuz koldan kullanılması yoluyla dirençli, yaşanabilir ve çalışılabilir bir şehir yaratmak ve geliştirmek ile ilgilidir.²⁶ Burada bahsedilen üç ana hedefin dokuz odak noktası ile ilişkisi aşağıdaki şekilde özetlenmiştir.²⁷

Şekil 1. Akıllı Şehir Edmonton'ın Vizyonun Üç Ana Hedefi/Ekseni

²⁵ City of Edmonton, *Smart City Strategy*. City of Edmonton, (2017), <https://smartcities.edmonton.ca/> (erişim 01.01.2022), s. III.

²⁶ City of Edmonton, *Smart City*, s. 9.

²⁷ City of Edmonton, *Smart City*, s. 9.

Dirençliliğin birinci hedef olarak tanımlandığı strateji belgesine göre dirençlilik şu şekilde tanımlanmıştır: “Dirençli bir belediye uyum sağlayabilen, iyi planlanmış ve esnek, diğer bir deyişle ekonomik krizler, salgın hastalıklar, tıkanıklıklar, ulaştırma sorunları ve çevre kirliliği gibi dış kaynaklı şoklara dayanabilen bir belediyedir.”²⁸ Bu tanım esas itibarıyla geniş kapsamlılığı rehber edinmiş denilebilir, nitekim ekonomiden sağlığa, ulaştırmadan çevreye çeşitli alanlar dirençliliğin bir unsuru haline getirilmiştir. Aşağıdaki şekil incelendiğinde görülmektedir ki sağlık esasen yaşanabilirliğin, ulaştırma (hareketlilik) ise çalışılabilirliğin alanına girmektedir. Bu kavramların bu tanım kapsamında yer alması ilişkilerin karmaşıklığının ve iç içe geçmişliğinin bir göstergesidir.

Söz konusu tanımın yanı sıra çeşitli tehdit ve kırılmalıkların farkında olmak, topluluğun kullanabileceği bütün araçlara gelecek planında yer vermek, kırılmalıkları azaltan bir çeşitli ve planlı bir adaptasyon sürecine sahip olmak dirençli bir şehrin özellikleri olarak sayılmıştır.²⁹ Şekilde de görüldüğü üzere dirençlilik üç odak noktası ile ilişkilendirilmiştir. Bunlar açık şehir, vatandaşlar ve ekonomidir. Açık şehir kapsamında kurulmuş olan Edmonton Açık Şehir İnisiyatifi 2017 yılında yenilenmiştir ve açık yönetim hedefi doğrultusunda fikirler geliştirmektedir. Açık şehir kavramı Edmonton ile şu şekilde ilişkilendirilmiştir: “Açık bir şehir olarak Edmonton, vatandaşlarla bilgi paylaşmak ve onlardan bilgi almak amacıyla yeni yollar inşa etmenin yanı sıra diyalog kurmak ve hizmetlerimize erişimi kolaylaştırmak için yeni fırsatlar bulmak için çalışmaktadır.”³⁰ Açık Şehir İnisiyatifi öncülüğünde yürütülen faaliyetler ise Açık Şehir Vakfı, Açık Katılım, Açık Veri, Açık Bilgi ve Açık Analiz olarak sıralanmıştır.³¹

Edmonton Akıllı Şehir Stratejisi’ne göre dirençliliğin ikinci odak noktası vatandaşlardır. Burada kastedilen vatandaşlar ve şehir yönetimi arasındaki ortaklıktır. Bu noktada risklerin belirlenmesi ve yaratıcı çözümlerin geliştirilmesi noktasında aktif vatandaşların katılımına vurgu yapılmıştır. Çeşitli vatandaş gruplarının katılımını sağlamak için en uygun metodların geliştirilmesi için stratejiler üretilmesi,

²⁸ City of Edmonton, *Smart City*, s. 9.

²⁹ City of Edmonton, *Smart City*, s. 10.

³⁰ City of Edmonton, *Smart City*, s. 11.

³¹ City of Edmonton, *Smart City*, s. 10.

azınlık gruplarının kendine özgü özellik ve ihtiyaçlarının dikkate alınması, bugünün ve geleceğin gençlerinin karşılaştığı meseleler ve zorlukların anlaşılması, vatandaşların hizmet ve programlara erişiminin istikrarlı bir şekilde temin edilmesi vatandaş faaliyetleri kapsamında sıralanmıştır.³²

Dirençliliğin üçüncü odak noktası olan ekonomi başlığında ise “Hem vatandaşlar hem de iş dünyası tarafından yapılan sosyal ve ekonomik yatırımların bir sonucu olarak, Edmonton ekonomik durgunluğun etkisine dayanmaktadır.”³³ denilerek ekonomik krizlerle başa çıkmada vatandaşlar ve özel sektörle olan dayanışmaya atıf yapılmıştır. Burada The City’s The Way We Prosper - Economic Development Plan’a temas edilmiş ve yenilikçi laboratuvarlar ve kuluçka merkezlerinin olduğu çeşitlenmiş ekonomik yapıya vurgu yapılmıştır. Ekonomik faaliyetler kapsamında ise rekabetçi iş piyasasının desteklenmesi, yerleşik işletmelerin ve sektörlerin gelişiminin kolaylaştırılması, yüksek potansiyelleri sektörleri gelişiminin desteklenmesi, şehrin ulusal ve uluslararası düzeyde rekabetçi hale getirilmesiyle yetenek ve yatırımların çekilmesi, etkili bölgesel işbirliği ve ortaklıklara katılım sağlanması ve önderlik edilmesi sıralanmıştır.³⁴

Yukarıda sayılan ana hedef kapsamı dışında Edmonton Akıllı Şehir Stratejisi’nde, dirençli olmaya üç önemli bağlamda daha atıf yapılmıştır. Bunlardan bir tanesi gıda ve tarım sisteminin dirençli olmasıdır ki bu husus şehrin sürdürülebilirliği ile ilişkilendirilmiştir.³⁵ İkinci husus enerji dağıtım sistemlerinin özellikle iklim değişikliği kaynaklı bozukluk ve şoklara karşı dirençli olması meselesidir.³⁶ Üçüncü ve son husus ise altyapının dirençli olmasıdır ki burada özellikle akıllı sensörler gibi yeni teknolojilere vurgu yapılmıştır.³⁷ Bu üç bağlam sırasıyla topluluk, çevre ve altyapı odak noktaları ile ilişkili olup topluluk ve çevrenin yaşanabilirlik, altyapının ise çalışılabilirlik ana hedefleriyle bağlantılı olduğu düşünüldüğünde dirençliliğin akıllı şehir stratejisinin her boyutunda yer aldığı söylemek yanlış olmayacaktır.

³² City of Edmonton, *Smart City*, s. 13.

³³ City of Edmonton, *Smart City*, s. 16.

³⁴ City of Edmonton, *Smart City*, s. 16.

³⁵ City of Edmonton, *Smart City*, s. 24.

³⁶ City of Edmonton, *Smart City*, s. 26.

³⁷ City of Edmonton, *Smart City*, s. 34.

SONUÇ

Burada ele alınan şehirler üzerinde değerlendirme yapıldığında akıllı şehir vizyonunda, dirençli şehrin ya da dirençliliğin mutlaka bir yeri olduğu açıktır. Nitekim değerlendirmesi yapılan bütün belgelerde söz konusu kavrama temas edilmiştir. Bununla birlikte şehirden şehre hatta aynı şehir için yıldan yıla dirençli olma kavramına yapılan atfın vurgusu, bu kavramı kullanma sıklığı ve kavrama verilen önem değişiklik arz etmektedir.

Dirençli şehir kavramı yıllar geçtikçe önemi artan bir kavramdır. Burada yapılan değerlendirme de Londra ve New York örneklerinde bu olgu teyit edilmiştir, zira aynı ya da benzer bağlamdaki eski belgeye göre yeni belgede bu kavrama çok daha yoğun bir vurgu yapıldığı görülmektedir. Burada ele alınan beş şehir kendi içinde sıralandığında ise kavrama en çok vurguyu yapan ve bu anlamda en önemli yeri ayıran şehrin Edmonton olduğu açıktır. En az vurgu yapan şehrin Berlin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. New York ve Londra ise hem güncelleşmiş belgelerinde dirençlilik kavramına yaptıkları vurguyla hem de bu konuya özgü büroya sahip olmaları sebebiyle Edmonton'ın altında kendilerine yer bulabileceklerdir. İstanbul bu açıdan kendine New York ve Londra'nın altında, Berlin'in üstünde yer alabilir.

Dirençliliğe hangi konularda atf yapıldığına, diğer bir deyişle kapsama ve dirençlilik ile neyin kastedildiğine bakıldığında söz konusu hususun yine şehirden şehre değiştiği görülmektedir. Örneğin iklim değişikliği ve sürdürülebilirlik meselesi öne çıkan konulardan birisidir. Berlin hariç diğer dört şehirde de (Londra, New York, İstanbul ve Edmonton) bu konuya atf yapılmıştır. Şehrin dirençli bir altyapıya sahip olması öne çıkan bir başka konudur, bu alanda ise İstanbul hariç diğer dört şehrin vizyon belgesi meseleye temas etmektedir. Dirençli olmanın belli bir katılım ilişkisi ve ortaklıklar kurulması ile anlamlandırılması bu belgelerde yer alan bir başka ortak alandır, burada da Edmonton öne çıkarken, New York ve Londra'da yapılan önemli faaliyetlere yer verilmiştir. Enerji sistemlerinin güvenliği Londra ve Edmonton şehirlerinde ön plana çıkartılan bir hususken açık veri politikası da yine bu iki şehirde dirençli olma ile ilişkilendirilmiştir.

Dirençlilik bağlamında bazı şehirler kendine özgü bir bağlamda meseleyi ele almıştır. Örneğin New York şehri insan kaynaklı şoklar, güvenlik ve siber saldırılar

açılarından dirençli olmayı ele alan tek şehirdir. Edmonton şehri ise salgın hastalıklar ve ekonomik krizlere bu bağlamda göndermede bulunmuştur. İstanbul bu açıdan dirençli insana vurgu yaparak kendine özgü bir tavır sergilemektedir. Burada son olarak Edmonton şehrinin bu meseleyi en geniş kapsamda değerlendiren ve akıllı şehir açısından dirençli olmayı merkeze oturtan bir şehir olduğu hatırlatılabilir.

KAYNAKÇA

- [1] Birleşmiş Milletler. “Resilient Communities & Cities Partnership Program”. <https://sustainabledevelopment.un.org/partnership/?p=1622>. (erişim 02.01.2022).
- [2] City of Edmonton, *Smart City Strategy*. City of Edmonton, (2017), <https://smartcities.edmonton.ca/> (erişim 01.01.2022).
- [3] Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, *2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı*. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2019), <https://www.akillisehirler.gov.tr>. (erişim 01.02.2022).
- [4] Greater London Authority, *Smart London Plan*. Greater London Authority, (2013), <http://www.london.gov.uk> (erişim 01.01.2022).
- [5] Greater London Authority, *The Future Of Smart*. Greater London Authority, (2016), <http://www.london.gov.uk> (erişim 01.01.2022).
- [6] İSBAK, *2029 İstanbul Akıllı Şehir Vizyonu*. İSBAK ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi, (2019).
- [7] J.-M. Normandin, M.-C. Therrien, M. Pelling, ve S. Paterson, “The definition of urban resilience: A transformation path towards collaborative urban risk governance.” *Urban Resilience For Risk and Adaptation Governance*. der: G. Brunetta vd. London: Springer, 2019: 9-25.
- [8] New York City CTO, *IoT Strategy: The New York City Internet of Things Strategy*. New York City CTO, (2021), <https://www1.nyc.gov> (erişim 01.01.2022).
- [9] New York City, *Building a Smart + Equitable City*. New York City, (2015), <https://www1.nyc.gov> (erişim 01.01.2022).
- [10] Senate Department for Urban Development and the Environment, *Smart City Strategie Berlin*, Berlin: Senate Department for Urban Development and the Environment, (2015), <https://smart-city-berlin.de> (erişim 02.01.2022).

DİRENÇLİ ŞEHİRLERDE YÖNETİŞİM

Selim Çapar* - Recep Demir**

GİRİŞ

Bireylerin gereksinim duydukları hizmetleri etkili, verimli zamanında ve kaliteli bir şekilde arz etmek, devletin öncelikli işlevleri arasında bulunmaktadır. Yakın dönemde kamu yönetimi alanındaki gelişmelerin yanı sıra bilişim teknolojilerinde ilerlemeler, vatandaşların kaliteli hizmet istemleri, kamu idarelerini kamu hizmeti sunumunda vatandaş odaklı bir yaklaşımı benimsemeye yöneltmiştir. Kentleşme sürecinin hızlanması ve kent nüfusunun artışının bir sonucu olarak temel kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde yerel yönetimleri ön plana çıkartmıştır. Ayrıca dönüşen ve sürekli bir şekilde gelişen talepler karşısında çeşitli amme hizmetlerinin ilgili idarenin himayesi ve takibi nazarında özel hukuk tüzel kişilerince de yerine getirilmesine yol açmıştır.

Dayanıklı şehirler, ekonomik, çevresel, sosyal ve kurumsal nedenlerden dolayı gelecekte olması muhtemel şokları karşılama kapasitesi, iyileştirme ve bunlara hazırlanma yeteneğine sahip şehirlerdir. Bu niteliğe sahip şehirler sürdürülebilir kalkınmayı, refahı ve kapsayıcı büyümeyi teşvik eder.¹ Şehirlerde dayanıklılığı sağlayan dört alan bulunmaktadır. Bunlar ekonomi, toplum, yönetim ve çevredir. Kentsel dayanıklılık, iyi kentsel yönetişimin önemli bir sonucu olarak görülmekte-

* AREM Başkanı-İçişleri Bakanlığı ve Kamu Yönetimi, caparselim@gmail.com, Orcid: 0000-0001-5597-584X

** AREM Başkan Yardımcısı-İçişleri Bakanlığı ve Mahalli İdareler Başkontrolörü, recepdemir0@gmail.com, Orcid: 0000-0001-8345-059X

¹ OECD, "Resilient Cities, erişim 14 Ocak 2022, <https://www.oecd.org/cfe/regionaldevelopment/resilient-cities.htm>.

dir.² Halkın yönetime katılması ve iyi kentsel yönetim vatandaş odaklı kaliteli ve etkin bir kamu hizmetinin sunulması arasında yakın bağlantı bulunmaktadır. Halkın yönetime katılmasının bir sonucu olarak ortaya çıkan tepkiler doğrultusunda kamu hizmeti sunumunda adaptif davranılması yönetime güven düzeyinin artmasına yol açabilecek bir potansiyel taşımaktadır.

Bu çalışma halkın yönetime katılımı bakış açısından yönetişimin kamu hizmetlerinin sunumuna sağladığı potansiyele odaklanmaktadır. Amacı, dirençli şehir oluşumunda katılımcılığın önemini ortaya çıkarmaktır. Çalışmada; kamu hizmeti kavramı üzerinden, kamu hizmetinde etkinlik ve verimlilik ele alınmaktadır. Bu bağlamda kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde yönetim, yerellik, vatandaş odaklılık, kamu hizmet standartlarının oluşturulması, e-devlet uygulamaları, evrensel hizmet kavramları açıklanmaktadır. Bu bağlamda yöneticilerin hizmet sunumunda işlevi ve katılımın önemi de vurgulanmaktadır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İdare Hukuku açısından temel kavram olduğu genel kabul görmüş olan, "Kamu hizmeti" konsepti, idare hukukunun yanı sıra tüm kamu hukuku açısından önemli olmakla birlikte çalışılması zor ve grift konulardan birisidir. Fransız hukukçu Truchet kavram ile ilgili olarak ortak bir tanıma ulaşamadığını ifade ederek; öğretinin tüm gayretlerine karşın ortak bir tanımlamaya muvaffak olamadığını belirtmiştir.³ Kamu hizmetinin kavramının yalnızca hukuki metinlerden kaynaklanmaması kavramın belirsizliğine neden olmaktadır. Kavram alanın çalışanlarının hukuki bir "tabula rasa" olarak görülmekte ve kamu hizmeti kavramının muhteviyatı hukuki ölçütlerden daha çok dönemselleşmiş gereksinimlere göre belirlenmektedir.⁴

Anayasa Mahkemesi⁵ de kavramı "en geniş tanıma göre kamu hizmeti, devlet ya da diğer kamu tüzelkişileri tarafından ya da bunların gözetim ve denetimleri altında,

² Natanya Meyer and Christelle Auriacombe, "Good Urban Governance and City Resilience: an Afrocentric Approach to Sustainable Development", *Sustainability*, 11, 5514, (2019), s.1.

³ Hamza Bahadır Eser, Dilek Memişoğlu ve Gökhan Özdamar, "Sosyal Siyasetin Üretilmesi Sürecinde Refah Devletinden Neo-Liberal Devlete Geçiş: Devletin Kamu Hizmeti Sunma İşlevinin Değişimi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16/2, (2011), s. 209-210.

⁴ Cem Çağatay Orak, "Kamu Hizmeti: Tabula Rasa Avrupa Birliği Sürecinde Nasıl Doldurulacak?", *TBB Dergisi*, Sayı: 68, (2007), s.163.

⁵ Anayasa Mahkemesinin 28/06/1995 tarihli ve E: 1994/71, K:1995/23, sayılı kararı. Resmî Gazete Tarih ve Sayısı 20.03.1996/22586

genel ve ortak gereksinimleri karşılamak, kamu yararı ya da çıkarını sağlamak için yapılan ve topluma sunulmuş bulunan sürekli ve düzenli etkinlikler” şeklinde ifade etmek suretiyle, ihtiyaçların/hizmetlerin ülke çapında, bölgesel veya toplumsal bir grup için söz konusu olduğu durumlarda dahi bu durumun kamu hizmeti olma özelliğini ortadan kaldırmayacağını ve "Kamu hizmeti" kavramının hem teoride hem de pratikte devlet ve diğer kamusal idarelerce genel idare temellerine göre ifa edilen görevler kapsamının ötesine geçen ve yayılan bir muhteviyatı barındırdığını ve bu nedenden ötürü de giderek alanının genişlediğini ifade etmiştir.

Kamu hizmeti yaklaşımı zaman içerisinde değişim ve gelişim yaşamıştır. 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyılın hemen başlangıcında objektivist özellikler barındıran kamu hizmeti yaklaşımından, sübjektif kamu hizmeti yaklaşımına doğru bir evrim gerçekleşmiştir. Dikkat çekici bir mahiyette 1960’lı yıllarda ön plana çıkan “refah devleti” yaklaşımı; piyasa ekonomilerinde ortaya çıkan krizlere bir çözüm yöntemi getirmesi bağlamında, küreselleşmenin ve neo-liberal piyasa ekonomisinin ana yaklaşım olarak görüldüğü 1970’li yılların ortasından ve özellikle de 1980 sonrasında, çerçevesi çizilmiş, neo-liberal devlet yaklaşımını barındıran “minimal-girişimci devlet” anlayışıyla önemsizleşmiştir. Bu durumun neticesinde devletin görev ve işlevleri de tekrardan irdelenmiş ve zaman içerisinde kamu yönetimi anlayışının tekrardan gözden geçirilmesi sonucunda kamu hizmeti yaklaşımının değişimi gündeme gelmiştir. Böylelikle devletin kaynak ziyanına sebep olabilecek sosyo-ekonomik faaliyetleri bırakması ve bu alanı piyasa ekonomisine terk etmesi öngörülen, çerçevesi çizilen, neo-liberal devlet yaklaşımı öne çıkmıştır.⁶

Hizmet sunumunda derin reform 1980’lerde başladı. ABD’de Reagan’ın Yeni Federalizmi ve Birleşik Krallık’ta Thatcher’ın özelleştirmesi, hizmet sunumunda ulusal sorumluluktan yerel sorumluluğa geçişi içeren hızlandırılmış reform için kavramsal aşamayı belirledi.⁷

⁶ Demokan Demirel, “Küresel Eksende Devletin Yeni Kimliği”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 60, (2006), s. 109. Hamza Bahadır Eser, Dilek Memişoğlu ve Gökhan Özdamar, “Sosyal Siyasetin Üretilmesi Sürecinde Refah Devletinden Neo-Liberal Devlete Geçiş: Devletin Kamu Hizmeti Sunma İşlevinin Değişimi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16/2, (2011), s. 209-210.

⁷ Mildred E. Warner and Judith Clifton, “Marketisation, public services and the city: the potential for Polanyian counter movements”, *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 7, (2014), s. 48.

Bugün, uygulamada, hizmetlerin organizasyonu, kamu-özel ortaklıklarının 'melez yönetişim' biçimleri açısından hem piyasa hem de devlet kontrollü mantığı giderek daha fazla takip etmektedir. Johanson ve Vakkuri'ye⁸ göre, bir hizmet hibrid kamu-özel organizasyon düzeyi mülkiyeti, hedef yönelimi, hem de fon ve kontrol mekanizmalarının tipine, yönetsel anlamda, bağlıdır.

Bu, operasyonel verimlilik gibi özel sektöre ulaşmak ve yavaş hareket eden bürokratik kamu sistemlerini atlatmak, böylece uzmanlaşmaya ve ölçek ekonomilerine doğru ilerlemek için yapılmaktadır.⁹

Kamu hizmetleri üzerindeki yerel yönetim yetkisi, ulusal ve uluslararası ticaret kuralları tarafından önemli ölçüde kısıtlanmıştır. Hem NAFTA hem de GATS, temel yerel yönetim düzenlemelerini, 'ticaretin önündeki düzenleyici engeller' olarak yeniden yorumlamaktadır. Bu uluslararası kuruluşlar piyasanın genişlemesini aktif olarak teşvik ederken, devletin düzenleyici rolünü savunmaya gelince zayıflar. Kentlerin hizmetleri düzenleme ve sağlama kapasitesini tehdit eden şey, kamu hizmetlerinin sağlanmasında devletin uygun rolünü belirlemeye yönelik yerel ve ulusal çabalar ile hizmetlerin pazarlanmasına yönelik uluslararası baskılar arasındaki bu gerilimdir.¹⁰ Şehirler bu politikaların sonuçlarını doğrudan yerel sakinlerin yaşam kalitesi üzerinde hissetmektedir. Politika yapımcıların ve vatandaşların politika seçimlerinin etkilerini görmeleri ve yanıt verme gücüne sahip olmaları yerel düzeydedir.¹¹

Teorik olarak, özelleştirme ve dış kaynak kullanımı daha fazla seçeneğe, daha düşük fiyatlara ve daha yüksek tüketici memnuniyetine yol açabilir. Bununla birlikte, son araştırmalar AB'deki tüketicilerin özel hizmetlerden kamudaki emsallerinden daha fazla memnun olmadığını göstermiştir.¹² Dahası, hizmet piyasalaştırma-

⁸ Jan-Erik Johanson and Jarmo Vakkuri, *Hybrid Governance Organization and Society Exploring Diversity of Institutional Life*, London and New York: Routledge, 2017.

⁹ Alois Humer and Kaisa Granqvist, "The gradual city-ness and town-ness of public service locations: Towardsspatially sensitive sector policies", *Geoforum*, 113, (2020), s. 83.

¹⁰ Ammar A. Malik, "How can cities become more resilient? Improving flood management through better governance, private sector partnerships and open data", *Cities that work International Growth Centre*, erişim 21 Ocak 2022, <https://www.theigc.org/wp-content/uploads/2019/01/How-can-cities-become-more-resilient4pdf.pdf>.

¹¹ Mildred E. Warner and Judith Clifton, a.g.e, s. 51.

¹² Mildred E. Warner and Judith Clifton, a.g.e, s. 46.

sının, sözde 'savunmasız tüketicilerin' (yaşlılar ve gençler, işsizler ve daha az eğitilmiş) kamu hizmetlerinden memnun olmama ihtimalinin daha yüksek olduğu 'iki yönlü' bir Avrupa'ya yol açabileceğine dair kanıtlar artıyor.¹³

Küreselleşme ile birlikte bilişim, iletişim ve ulaşım teknolojilerinde yaşanan değişimler, şehirleşmenin artması ve şehir popülasyonunun yükselmesi, bireylerin kamu hizmetlerine olan ihtiyaç ve gereksinimlerinin değişmesi ve farklılaşması gibi unsurlar kentsel hizmetlere olan istemleri yükseltmiştir. Kamu hizmetlerinin merkezi yönetim idarece zamanında kaliteli, etkili ve verimli bir şekilde yerine getirilememesi bu hizmetlerin kentsel alanlarda daha çok yerel idarelerce yerine getirilmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır.¹⁴ Tipik kentsel yerel yönetimlerde, şehir işlevleri su ve ulaşım sağlama gibi temel hizmetler konusunda oldukça uzmanlaşmıştır. Bunların çoğu, şehrin liderliği dışındaki yetkililer tarafından kontrol edilmektedir.¹⁵

Küreselleşmenin getirdikleri ile birlikte ülkelerin hizmet sunumlarının modernleşmesi ihtiyacının zorunluluk haline gelmesiyle birlikte hayata geçirilen e-devlet uygulamaları, geleneksel kamu hizmeti ifa şekillerinde önemli bir değişime yol açmıştır.

Yeni yönetim yaklaşımı yansımalarının bir sonucu olan e-devlet, devlet ve vatandaşların ihtiyacının etkileşimi olarak hayata geçirilmiştir. Bilgi ve iletişim temelli, bir teknik uygulama olan e-devlette vatandaşla devlet arasındaki etkileşim kamu bilgi otobanı aracılığıyla yerine getirilmektedir.

E-devlet “... vatandaşların ya da iş dünyasının devlet kurumlarıyla olan ilişki ve işlemlerinin elektronik ortamda gerçekleştirilmesidir. Kamu hizmetlerinin, tarafların doğrudan bağlantı kurmaya ya da fiziksel değiş tokuş yapmaya gerek kalmadan açık veya sınırlı kullanıcıların ulaşabildiği kapalı ağlar üzerinden elektronik olarak yapılabilmesi şeklinde tanımlanabilir”.¹⁶

¹³ Warner ve Clifton, a.g.e. s. 52

¹⁴ Özcan Sezer ve Tarık Vural, “Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Devletin Değişen Rolü ve Merkezi Yönetim ile Yerel Yönetimler Arasında Yetki ve Görev Paylaşımı”, *Maliye Dergisi*, Sayı 159, Temmuz-Aralık (2010), s. 217- 218.

¹⁵ Ammar A. Malik, 2019, a.g.e. s. 6.

¹⁶ E. Elif Yüçetürk, “Türk Kamu Yönetiminde E-Devlet Uygulamaları ve Tabana Yayılabilme Yeteneği Bakımından Bir Değerlendirme: Bolu Örneği”, (I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, K.Ü., İ.İ.B.F. Yayını, 2002), s.146.

Devletin iç yapısını online olacak şekilde düzenlemeye başlaması, kamu hizmetlerini vatandaşlara dijital ortamda sunması ve bilişim teknolojilerini kullanarak bürokrasiyi azaltması, günümüzde devlet anlayışının en önemli göstergeleri arasında bulunmaktadır. Elektronik uygulamaları yaşama geçiren devletin temel gayesi, bilgiye ulaşım, iletişimi gerçekleştirme, hizmet sunma ve katılım sağlama açısından mümkün olduğu ve hukukun yetki sunduğu ölçekte vatandaş ve işletmelerin gereksinimleriyle buluşan dijital bir idare oluşturmaktır. Elektronik devlet, ‘Yeni Kamu İşletmeciliği’ ile hayata geçirilen uygulamaları içselleştirmektedir. Bu değişim, kamu kurumlarının hizmetlerini vatandaşlara birbirleriyle alakalı bir şekilde sunma amacını barındırmaktadır. Söz konusu amaçlar, karar alma ve bu kararları hayata geçirme akışını barındırmaktadır.¹⁷

E-devlet uygulamaları, hizmet sunumuyla birlikte beşeri kaynakların, iş akış süreçlerinin ve hizmetten yararlanan vatandaşların potansiyellerini en yüksek düzeye çıkarılmasını sağlayan bir yaklaşım farklılaşmasını da barındırmaktadır. Bu nedenle e-devlet uygulamaları yalnızca hizmet sunumunda bilgi-iletişim teknolojilerinin hayata geçirilmesi olarak görülmemelidir.¹⁸ Bilişim teknolojileri kullanımı ile kurum içindeki birimler arasında ve dolayısıyla çalışanlar arasında iletişim ve eşgüdüm sağlayarak bürokrasiden kaynaklanan gecikmeler en aza indirilebilmekte böylece yapılacak işlerde zaman, kaynak ve emek tasarrufu sağlanabilmektedir. Ayrıca bilişim teknolojileri kullanımı kurum ile diğer kurumlar arasında da doğru ve hızlı bilgi alışverişinin yapılmasını mümkün kılmaktadır.¹⁹

Kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde yönetim, yerellik, kamu hizmet standartlarının oluşturulması, e-devlet uygulamaları göz önünde olmaya başlarken, evrensel hizmet gibi kavramlar da çoklukla kullanılmaya başlanmıştır.²⁰

¹⁷ Veysel Eren ve Ufuk Durna, “Kamu Hizmetlerinin Daha İyi Görülebilmesi İçin Alternatif Bir Yönetim Yaklaşımı: Elektronik Devlet”, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:32, (2005), s.139-149.

¹⁸ Asım Balcı, “E-Devlet: Kamu Yönetiminde Yeni Perspektifler, Fırsatlar ve Zorluklar, Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar, haz., Asım Balcı, Ahmet Nohutçu, Namık Kemal Öztürk ve Bayram Cokun, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003, s.4.

¹⁹ Mustafa Kocaoğlu ve Filiz Tufan Emni, “Yerel Hizmet Sunumunda Bilgi Teknolojisi Kullanımı: Kayseri İl Özel İdaresi Örneği”, *Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler ve Kentsel Politikalar*, haz. Yakup Bulut, Veysel Eren, Sedat Karakaya, Abdullah Aydın, Ankara: Pegem Akademi, 2013, s.27.

²⁰ Aytuğ Altın, “Kamu Hizmeti Anlayışında Değişim”, *ANEMON, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, (2013), s. 101.

“Evrensel hizmet” kavramı, 1987 yılında Avrupa Birliği Komisyonunun iletişime ilişkin yayınladığı ‘Yeşil Kitap’ta yer almış, müteakiben de birlik müktesebatında sıklıkla kendine yer edinmiştir. Evrensel hizmetin bulunduğu düzenlemelere göz atılınca; medeniyetin ulaştığı düzeyde insanların gündelik hayatları için vazgeçilmez özelliği sebebiyle en azından asgari bir kısmının ayrıcalıksız olarak bütün bireylere sunulması gerekli olan ve bu faydaların makul bir fiyat ve kaliteden hasıl olacağı esas bazı hizmetler olarak betimlenmiştir.²¹ Burada esas olan, toplumun bütün bireyelerine yaşadıkları yer neresi olursa olsun, temel bir hizmetten, makul bir fiyat karşılığı faydalanma imkânının garanti edilmesidir.

2. KAMU HİZMETLERİ SUNUMUNDA VATANDAŞ ODAKLILIK

‘Yeni Kamu Hizmeti’ anlayışının benimsenmesiyle kamu hizmetleri ile ilgili olarak bazı yeni yöntem ve yaklaşımlar hayata geçirilmeye başlanmıştır. Bu yeni anlayışın teorik esaslarını ziyadesiyle “demokratik vatandaşlık kuramları”, “topluluk ve sivil toplum modelleri”, “örgütsel hümanizm ve yeni kamu yönetimi” ile “post-modern yaklaşımlar” meydana getirmiştir. Yeni yönelimde; -idare birçok konuda farklı gruplarla etkileşim içerisine girerek karar verecektir. -Üretim değil, kamusal çıkar temel gayedir. -Stratejik düşünmek ve demokratik hareket etmek. -Müşteriye değil, vatandaşa hizmet etmek. -Bireysel gayelerin toplamından daha çok değerlerin paylaşılmasındaki diyalogdan ortaya çıkan kamusal çıkar önemlidir.²²

Yeni Kamu İşletmeciliği bağlamında değişik sayıdaki kamu kurumları verimliliği yükseltmek amacıyla değişik hizmet sunma teknikleri ortaya çıkarmış, idareciler hesap verebilirlik ve yüksek performans üzerinde eğilmiş, bürokratik teşkilatlar tekrardan gözden geçirilmiş, teşkilat misyonları yeniden belirlenmiş, karar almada desantralizasyona gidilmiş, verimliliği yükseltmek gayesiyle idareciler için performans ölçütleri ortaya konulmuştur.²³

²¹ Eser Us, “Hukuki Boyutuyla Evrensel Hizmet”, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Kamu Hukuku Programı, 2010, s. 56-57.

²² Robert B. Denhardt and Janet Vinzant Denhardt, “The New Public Service: Serving Rather Than Steering”, *Public Administration Review*, 60/6, (2000), s. 552-556.
Utku Ütük, “Denhardt ve Denhardt’ın Yeni Kamu Hizmeti Kuramına Bakış”, *Sayıştay Dergisi*, (99), (2015), s. 53.

²³ Fatma N. Genç, “Yeni Kamu Hizmeti Yaklaşımı”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 466, (2010), s.146.

Devletin rolünün değişmesinin bir sonucu olarak kamu hizmet sunumunda da farklılaşma olmuştur. Bu farklılaşmayla birlikte; daha şeffaf, katılımcılığa odaklanan, vatandaş ön plana alan, bilgi edinme hakkına vakıf, değişik hizmet sunum tekniklerinin var olduğu, yerleşme ve yetki devrinin hayata geçirildiği, sonuç odaklı, insan hak ve özgürlüklerini temel alan, etkin, verimli ve kaliteli hizmet sunumu temel gaye olmuştur.²⁴

Kamu kurum ve kuruluşlarınca daha nitelikli gereksinimlerin sunulabilmesi için farklı performans ölçütlerinin önceden belirlenmesi gerekmektedir. Vatandaş ön plana alan bir yapılanmaya geçişte kamu idarelerince belirlenen ve sunulan hizmetlerdeki kalite performans ölçütleri, hizmet etkinlik ve verimlilik hedefleri ve bunları hayata geçirmede kullanılacak olan mali kaynaklar ile bütün bunlara yönelik performans göstergeleri, kısa ve orta vadeli bir plan dahilinde belirlenmeli ve kamuoyuna duyurulmalıdır.²⁵

Türkiye’de, kamu yönetimi reformu çerçevesinde, kamu idarelerinin hizmetleri yerine getirmesinde; yetki devri, hizmet isteminde bürokrasinin azaltılması ve kamu hizmet ölçütlerinin belirlenerek bireylere duyurulması gibi hususlar kapsamında odaklanılmıştır.²⁶ Bu doğrultuda “Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönetmelik”²⁷ çıkarılmıştır. Yönetmelik ile etkin, verimli, hesap verebilir, vatandaş beyanına dayanan ve saydam bir kamu idaresi meydana getirmek; kamu hizmetlerini hızlı, kaliteli, basitleştirilmiş ve düşük maliyetli bir şekilde sağlamak üzere, kamu idarelerinin uyması gereken usul ve esaslar düzenlenmiştir. İdare, vatandaşlar tarafından yapılan başvuruların, doğrudan kamu hizmetini gerçekleştiren birime yapılmasını ve ilk aşamada sonuçlandırılmasını sağlamak üzere gerekli önlemleri alacaktır.²⁸

²⁴ Rukiye Ülkü Yalçın, “Türk Kamu Yönetimi Reformu Sürecinde Kamu Hizmet Sunumu: Değişim ve Etkinlik Bağlamında Kamu Hizmet Standartları ve Uygulamaları”, Kamu Yönetimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2011, s. 120.

²⁵ Nevzat Saygılıoğlu ve Selçuk Arı, *Etkin Devlet: Kurumsal Bir Tasarı ve Politika Önerisi*, İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları, 2003, s.262.

²⁶ Atila Türkyılmaz, “Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Vatandaş/Müşteri Odaklı Yaklaşım”, *Denetim*, 1, (2013), s. 60.

²⁷ Resmi Gazete Tarih ve Sayısı: 31.07.2009/27305

²⁸ Selim Çapar, Recep Demir ve Şükrü Yıldırım, “Kamu Hizmet Sunumunda İdarecilerin İşlevi”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı 48, (2015), s. 385.

3. ŞEHİR DAYANIKLILIĞI

Yeni kentsel gerçeklikler, peri-kentsel gelişim ile karakterizedir. Merkez şehir ve çevresi arasındaki yeni ilişkiler, artan bireysel hareketlilikle birlikte gelişmektedir. Kırsal bölgelerde yaşayan insanlar kentsel yaşamlar yaşıyor ve kentsel hizmetlerden yararlanıyor; kent sakinleri kırsal hizmetleri kullanır, en azından doğa gibi kamu mallarını; okullar ve diğer hizmetler yakınlık nedeniyle değil, kalite nedeniyle seçilir; işe gidip gelme ve diğer günlük hareketlilik düzenleri giderek daha geniş alanlara uzanır. Bu durum aynı zamanda çeşitli sorunlara yol açmaktadır: Kentsel yayılma; boşa harcanan kamu fonları; ulaşım tıkanıklığı; tarım arazilerinin kaybı; peyzaj ve biyo-çeşitliliğe zarar vermek; parçalanmış topluluklar ve mekânsal planlama eksikliği. Sorunlu olan, özellikle işlevsel kentsel alanlar açısından kentsel gerçeklikler ile idari şehir ve temsili demokrasi arasındaki potansiyel tutarsızlıktır. Kamu hizmetleri ve mallar açısından hizmet verdiği alanlara veya nüfuslara uymayan bir vergi matrahı ya da her biri kendi vergi tabanına sahip parçalanmış bir yerel yönetim sistemi, entegre politikaların gerçekleştirilmesini zorlaştırmaktadır.²⁹

Avrupa Çevre Ajansı (AÇA) dayanıklı bir şehri dinamik bir "kentsel ekosistem" olarak görüyor: malzemeleri ve enerjiyi uyarlanabilir bir şekilde tüketmek, dönüştürmek ve serbest bırakmak ve diğer ekosistemlerle etkileşime girmek, azaltma ve adaptasyon çabalarıyla mücadele etmek ve daha iyi ve daha yeşil kentsel planlama yoluyla yaşam kalitesini ele almak. Nihai ve oldukça kapsamlı bir yaklaşım olarak, ICLEI'nin Bonn Esnek Şehirler konferansı dirençli bir şehri şu şekilde tanımlar:

Kurumlarında, altyapısında, sosyal ve ekonomik yaşamında daha fazla dayanıklılık gelişimini destekleyen bir şehir. Dayanıklı şehirler, uzun vadeli sürdürülebilirliklerini artırmak için aşırı olaylara karşı kırılganlığı azaltır ve ekonomik, sosyal ve çevresel değişimlere yaratıcı bir şekilde yanıt verir. Esnek şehir faaliyetleri, kendine özgü benzersiz yerel koşullara ve kökenlere duyarlıdır. Bir alanda kriz veya felaketi önlemek için üstlenilen çabalar, bir dizi alanda toplumun dayanıklılığını ve sürdürülebilir kalkın-

²⁹ European Union, *Cities of Tomorrow Challenges, Visions, Ways Forward*, European Commission Directorate General for Regional Policy, 2011, s. 68.

masını ilerletecek şekilde tasarlanmalıdır. Bu nedenle, dirençli şehirler, kentsel yönetim, altyapı, finans, tasarım, sosyal ve ekonomik kalkınma ve çevresel/kaynak yönetimi alanlarında etkileri olan kapsamlı bir 'kentsel dayanıklılık' kavramı ve politika gündemini tanımlar.³⁰

Sjöstedt'e³¹ (2015) göre, şehir dayanıklılığı, bir şehrin geleceğin zorluklarını karşılamak için stratejik ve mekânsal olarak uyum sağlama yeteneğine odaklanan çok boyutlu bir kavramdır. Kentsel mukavemet oluşturma geleceği ön plana alan bir yaklaşım olup, kimler risk altındadır ve kimler korunacaktır? sorularının cevabı kentsel tasarımla karar vericiler tarafından hayata geçirilmektedir.³² Temelde aynı işlevleri, yapıları, sistemleri ve kimliği sürdürülebilmek için sosyal, ekonomik ve teknik sistemlerine ve altyapılarına gelecek şokları ve stresleri karşılayabilmek etmek önemlidir. Bu, aşağıdakilerle başa çıkmak için uygun müdahaleleri içerir.³³ Atık Yönetimi;

- Koruma ve biyolojik çeşitliliği teşvik etmek için mekânsal planlama ve arazi yönetimi;
- Güneş, rüzgâr ve hidroelektrik gibi yenilenebilir enerji;
- Toplu taşıma sistemleri; ve
- Çevre eğitimi ve eko-turizm.³⁴

Dayanıklı bir şehir, dayanıklılık veya adaptasyon yoluyla şokların etkisine dayanma ve karşı koyabilme etme kapasitesine sahip bir şehirdir. Etkilerle baş edebilir ve bunları azaltabilir ve hasarı en aza indirebilir. Bir kriz sırasında dirençli bir

³⁰ Daniel Morchain and Holger Robreht, "Background Paper for the Council Of Europe's Report on Resilient Cities", ICLEI- Local Governments for Sustainability, European Secretariat, 26 January 2012- Final Draft.

³¹ Martin Sjöstedt, *Resilience Revisited: Taking Institutional Theory Seriously*, Ecol. Soc., 2015, s.20-23.

³² Suna Ersavaş Kavanoz, "Kentsel Direnç" Kavramı Üzerine", *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, Haziran (2020), s.14.

³³ Natanya Meyer and Christelle Auriacombe, "Good Urban Governance and City Resilience: An Afrocentric Approach to Sustainable Development", *Sustainability*, 11, (2019), s. 7.

³⁴ Gerrit Van der Waldt, *Good Governance and Sustainability in Africa*, University of Johannesburg Internal Handbook. MA Online Public Management; Governance and Public Policy; University of Johannesburg: Johannesburg, South Africa, 2018.

şehir, temel işlevlerini ve yapılarını korur ve aynı hizmetleri ve kolaylıkları çok fazla dış müdahale olmaksızın sunmaya devam eder.³⁵

Esneklik, yalnızca altyapı ve kamu hizmetleri optimizasyonundan çok daha fazlasını kapsar. Serge Tisseron'un³⁶ (2014) işaret ettiği gibi, dayanıklılık, istikrarsız değil, uzun vadeli yeniden tesisi hedefleyen dört ana aşamada oluşturulur: Şoka hazırlanmak, direnmek, iyileşmek ve yeniden inşa edilen durumu pekiştirmek.³⁷

İyi yerel kamu yönetiminin temel ilkeleri, özellikle sorumlulukları işlevsel yetkilerle eşleştirmek, herhangi bir kamu hizmetinin sunumunu iyileştirmek için olduğu kadar dayanıklılık oluşturmaya da eşit derecede uygulanabilir. Altta yatan daha zayıf yönetişim yapılarına sahip, örneğin hesap verme sorumluluğu olmayan, idari takdir yetkisi olmayan ve tarifeleri belirlemesine izin verilmeyen şehirlerin, kaynak yatırımlarının ölçeğinden bağımsız olarak dirençli hale gelme olasılıkları çok daha düşüktür. Bir şehrin yönetici liderliği, dirençli bir şehrin tüm unsurlarını sağlamaktan sorumlu olan kamu hizmeti sunum birimlerindeki personeli işe alma, işten çıkarma veya etkin bir şekilde yönetme yetkisine sahip değilse, o şehrin entegre bir dayanıklılık planına sahip olmasını beklemek imkansızdır.³⁸

Büyükşehir belediyeleri, toplum yaşamının çekirdeği olarak hareket etmektedir. Bu nedenle, şehir veya kasaba yetkilileri, sosyal faaliyetlerin sürdürülebilir, uygulanabilir ve esnek bir konsantrasyonunu destekleyen politikalar ve programlar izlemelidir. Mayer ve Keyes³⁹ ile Van der Waldt ve Auriacombe⁴⁰ (2019) şehirlerin tipik olarak belirli genel kalkınma sorumlulukları olduğunu belirtmektedir. Bunlar şunları içerir (Mayer ve Auriacombe, 2019: 5, 6):⁴¹

³⁵ Luxon Nhamo, Lameck Rwizi, Sylvester Mpandeli, Joel Botai, James Magidi, Henerica Tazvinga, Nafiisa Sobratee, Stanley Liphadzi, Dhesigen Naidoo, Albert T. Modi, Rob Slotow, Tafadzwanashe Mabhaudhi, "Urban nexus and transformative pathways towards a resilient Gauteng City-Region", *South Africa, Cities* 116, (2021), s.8.

³⁶ Serge Tisseron, "Préface – Résiliences: comment s'y retrouver? in *La Résilience*", PUF, 2014, s.3-8.

³⁷ Mathilde Martin-Moreau and David Ménascé, "Urban resilience: introducing this issue and summarizing the discussions", *Field Actions Science Reports*, Special Issue 18, (2018), s.10,11.

³⁸ Ammar A. Malik, 2019, a.g.e. s. 7.

³⁹ Neil Mayer and Langley Keyes, *City Government's Role in the Community Development System*, Washington DC: The Urban Institute, 2005.

⁴⁰ Gerrit Van der Waldt and Christelle Auriacombe, CEP Module 3: Towards Sustainable Livelihoods, IQA: Johannesburg, South Africa, (2019), s. 1-170.

⁴¹ Natanya Meyer, and Christelle Auriacombe, 2019, a.g.e., s. 5-6.

- Topluluk katılımı ve demokratik ve hesap verebilir yerel yönetim sistemlerinin kurulması yoluyla yerel demokrasiyi teşvik etmek;
- Etkili yerel hizmet sunumu için kapasite oluşturma;
- İstihdam yaratma, ekonomik büyüme ve toplumun güçlendirilmesi için fırsatları genişleterek kalkınmadan yararlanmak;
- Sinerjik yerel sistemler ve ulusal ve sektörel kalkınma stratejileri ve programlarının uygulanması yoluyla işbirlikçi yönetişimin geliştirilmesi; ve
- Hizmet verimliliğini ve etkililiğini artırmak, politika oluşturma ve yönetsel karar vermeyi geliştirmek, topluluk katılımını artırmak ve şeffaflığı ve hesap verebilirliği teşvik etmek için bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmak.

Şehirlerin uzun vadeli stratejik planlama, stratejik bilgi toplama ve örgütsel öğrenme kapasiteleri ile ortak strateji ve vizyon oluşturma süreçlerinde paydaşları harekete geçirme yetenekleri çok önemli hale geliyor. Şehir yönetimlerinin yatay iş birliğini yönetme yeteneği, vizyon oluşturma, stratejik planlama ve bütünleşik yaklaşımların uygulanması için çok önemlidir.⁴²

Daha dayanıklı olabilmek için, şehir yönetimleri ve meclisleri hızla değişen iç ve dış baskılara ve koşullara uyum sağlama kapasitesine sahip olmalıdır.⁴³ Bununla birlikte, Cummings ve Worley⁴⁴, geleneksel bürokratik yapıların ve uygulamaların, risklere yanıt olarak proaktif eylemlere uyum sağlamak için fazla katı olma eğiliminde olduğunu vurgulamaktadır. Portney⁴⁵ ve Thiele'e⁴⁶ göre organizasyonel çevikliğin aşağıdakiler gibi birçok zorluğu vardır:

- Kent konseylerinin, kentsel sistemleri ve yapıları etkileyebilecek gelecekteki olası şokları anlama ve analiz etme konusundaki sınırlı yeteneği;

⁴² European Union, 2011, a.g.e., s. 88.

⁴³ Robert T. Golembiewski, "Organizational development in the third world: Values, closeness of fit and culture-boundedness", *International Journal of Public Administration*, Volume 16, Issue 11, (1993), s. 1667-1691.

⁴⁴ Thomas G. Cummings and Christopher G. Worley, *Essentials of Organization Development and Change*, California: South-Western College Pub., 2001.

⁴⁵ Kent Portney, "Civic engagement and sustainable cities in the United States", *Public Adm. Rev.* 65(5), (2005), s. 579-591.

⁴⁶ Leslie Paul Thiele, *Sustainability*, Cambridge: Polity Press, 2013.

- Çeşitli sürdürülebilir kalkınma boyutlarına entegre ve bütünsel bir yaklaşım izleyememe;
- Sektörel hükümet politikaları ile ulusal, il ve yerel yönetim stratejileri arasında yetersiz uyum;
- Devlet, özel sektör ve sivil toplum arasında paylaşılan bir sürdürülebilir kalkınma ve ekonomik büyüme vizyonu yok; ve
- Personel yetkinliği, kaynaklar ve altyapı dahil olmak üzere sınırlı kapasite.

Fournier'e⁴⁷ göre, bu zorluklar, uzun vadeli sürdürülebilirlik adına kentsel alanların büyümesinin azalmasını gerektiriyor. Ayrıca, şehirler yalnızca kaynak ve kapasite temelleri göz önüne alındığında yapabileceklerini yönetmelidir.⁴⁸

Kentsel dayanıklılık faaliyetlerinin nasıl yönlendirildiğini ve yönetildiğini anlamak için kimin ve neden dahil olduğunu analiz etmemiz gerekiyor. Öte yandan sosyo-teknik rejimlerdeki değişimleri anlayabilmek için, değişim süreçlerini başlatan ve bunlara dahil olan aktörleri anlamak gerekir. Kentsel dayanıklılığı artırmada son derece önemli bir rol oynadıkları için değişim ajanları olarak özel sektör paydaşlarına ve hayırseverliğe özel bir odaklanma yapılmasına gereksinim vardır. Çünkü bunlar kentsel dayanıklılığı sağlamada giderek daha önemli bir rol oynuyorlar. İlgi alanlarını ve motivasyonlarını anlamak, 'dönüştürücü değişim politikalarını meşrulaştıracak yeni gerekçeleri' keşfetmeye yardımcı olur. Ayrıca, bu yönetim deneylerinde çeşitli paydaşlar arasındaki yeni bağlantıların ve öğrenme süreçlerinin incelenmesi gerekmektedir.⁴⁹

Warner ve Clifton⁵⁰ vatandaşlığın piyasalaştırılması devletin piyasalaştırılmasını kolaylaştırırken, devletin sübvansiyonlarını kanalize etmek için bir karşılık olarak piyasaların yönetimine müdahale etme olasılığını da açacağını,⁵¹ hem şehir-

⁴⁷ Vale 'rie Fournier, "Escaping from the economy: The politics of degrowth". *Int. J. Sociol. Soc. Policy*, 11/12, (2008) s. 528-545.

⁴⁸ Meyer ve Auriacombe, 2019, a.g.e., s. 7, 8.

⁴⁹ Sebastian Fastenrath, Lars Coenen and Kathryn Davidson, "Urban Resilience in Action: the Resilient Melbourne Strategy as Transformative Urban Innovation Policy?", *Sustainability*, 11, (2019), s. 9.

⁵⁰ Mildred E. Warner and Judith Clifton (2014) "Marketisation, public services and the city: the potential for Polanyian counter movements" *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 7, (2014), s. 52.

⁵¹ Lloyd Antoine Blanchard, Charles C. Hinnant and Wilson Wong, "Market-Based Reforms in Government: Toward a Social Subcontract?", *Administration & Society*, 30, (1998), s. 483-512.

ler hem de vatandaşlar için yeni katılım yolları olarak piyasa mekanizmalarının eklenmesinin, piyasayı yönlendirebilme ve kullanma olanaklarını genişleteceğini ve bunun bir dizi şehir tepkisi için; a) Şehirlerin, öncelikle araçları olan vatandaşların hizmet alma hakkına sahip olduğu 'otomat makineleri' haline gelmesi için hizmetlerin kesilmesi veya kupon verilmesi yoluyla vatandaşlığın piyasalaştırılmasını güçlendirdiği ve hızlandırdığı 'boşluk', b) Şehirlerin kamu hizmetleri için geliri artırmak amacıyla pazar tasarımı ve yönetiminde aktif rol aldığı 'dalgaya binmek', c) 'Geri itme', vatandaşların kamusal değerleri yeniden canlandırmaya ve şehir uygulamalarına yeniden dâhil etmeye çalışarak kamu hizmetlerinin pazarlanması doğrudan meydan okudukları Polanyian karşı hareketlere açılış oluşturacağını ifade ediyorlar.

Artık dayanıklı şehir, kamu yetkilileri tarafından tasarlanan merkezi bir stratejinin sonucu değil; daha ziyade, artık kendi kendini organize etme yeteneğine sahip olan şehir sakinleri arasındaki etkileşimlerin sonucudur. Platform olarak şehir, sakinlerin birbirleriyle iletişim kurmasına yardımcı olur ve insanları risk ve dayanıklılığa alıştırmaya yardımcı olur. Amaç, dayanıklı şehirlerden dayanıklı vatandaşlara geçmektir.⁵²

4. YÖNETİŞİM

Literatürde 'yönetim' artık 'hükümet' ile eşanlamlı olarak anlaşılmamakta, daha ziyade terim toplumların nasıl ve kimler tarafından 'yönetildiğine' dair tamamen yeni bir anlam içermektedir. Birleşmiş Milletler yönetişimi, "vatandaşların ve paydaşların kendi aralarında etkileşimde buldukları ve kamu işlerinin yönetimine katıldığı kurumsal ortam" olarak tanımlanmaktadır.⁵³ Diğer paydaşlar sürece giderek daha fazla dâhil olurken, hükümet artık kamusal karar almanın merkezi aktörü değildir. Yönetişim kamusal zorluklara yönelik çok aktörlü, çok seviyeli bir yaklaşımı ifade eder. Hem resmi devlet kurumları hem de hükümet

⁵² Mathilde Martin-Moreau and David Ménascé, "Urban resilience: introducing this issue and summarizing the discussions", *Field Actions Science Reports*, Special Issue 18, (2018), s. 11.

⁵³ UNESCO, *Education - Concept of Governance*, erişim 04 Nisan 2017, from <http://www.unesco.org/new/en/education/themes/strengthening-education-systems/qualityframework/technical-notes/concept-of-governance>

dışı, özel sektör ve sivil toplum aktörleri dâhil olmak üzere gayri resmi etki alanları bu kavrama dâhildir. Geleneksel hükümet, bu çok aktörlü bağlamda hâlâ baskın bir rol oynayabilir, ancak artık yalnızca toplumların gelişimini belirleyemeyecektir.⁵⁴

Kamu hizmetlerinin farklı paydaşların iş birliği ve ortaklaşmasıyla yapılmaya başlanması, hizmetlerde etkinlik ve verimliliğin öne çıkması, hizmet çalışmalarının bütün iş akış süreçlerinin denetlenmesinin açık bir şekilde yapılması gibi hususlar geleneksel kamu hizmeti yaklaşımının dönüşümünde yönetim anlayışının temel bir öneme sahip olduğunun birer ölçütü niteliğinde olmuştur. Yönetişim kavramı beraberinde katılım ve hesap verebilirlik kavramlarını da getirmiştir.⁵⁵ Katılımcılık yönetişimin, “olmazsa olmaz” ilkelerinden birisidir. Paydaşların, siyasi karar mekanizmalarına ve yönetim sürecine dâhil olması anlamına gelmektedir. Yönetişim yöneten yönetilen ayrımını reddederek devlet özel sektör ve üçüncü sektörün katılımıyla ortaklaşa bir yönetim modelini önermektedir.⁵⁶

Yönetişim yaklaşımının “etkin devlet” kavramını öne çıkarması kamu girişimciliği ve refah uygulamalarını hayata geçirmek anlamına gelmemektedir. Bu anlayışla yönetişim kavramı serbest piyasa modelini esas almaya devam etmekle birlikte halihazırdaki piyasaların rekabetçi özelliğinin garantiye alınmasına ilişkin ek tedbirler getirmektedir.⁵⁷

Bressers ve Kuks⁵⁸ yönetişime yönelik çeşitli akademik yaklaşımların sentezlenmesi ile beş yönetim boyutuyla; 1) Düzeyler ve ölçekler, 2) Aktörler ve ağlar, 3) Sorun algıları ve hedef hırsları, 4) Stratejiler ve araçlar, 5) Sorumluluklar ve kaynaklar, karakterize edilen bir 'yönetim modeli' geliştirmiştir. Yönetişim Değer-

⁵⁴ Leonie Staas, “Resilient Governance for Resilient Cities – Assessing the Governance Context for Green Infrastructure Implementation in Hoboken”, Bachelor Thesis, University of Twente, 2017, s. 6-7.

⁵⁵ Aytuğ Altın, 2013, a.g.e, s. 111-112.

⁵⁶ Selim Çapar, *Türkiye ve Fransa’da Neo-Liberal Dönemde Mülki İdare*, Ankara: TİAV, 2015, s. 69.

⁵⁷ Ceren Kalfa ve Faruk Ataay, “Yönetişim: Devlet toplum ilişkilerinde Yeni Bir Aşama”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (3), (2008), s. 236.

⁵⁸ Johannes T.A. Bressers and Stefanus M.M. Kuks, “What does Governance mean?”, *Achieving Sustainable Development, the Challenge of Governance Across Social Scales*, Editors, in Bressers JTA, Rosenbaum WA, Landon: Praeger, 2003, s. 65-88.

lendirme Aracı' (Governance Assessment Tool/GAT) için, yönetim boyutlarının değerlendirilebileceği dört 'kalite kriteri' belirlendiğine işaret etmiştir:⁵⁹

1. Kapsam, rejimin bütünlüğünü ifade eder.
2. Tutarlılık, beş boyut içindeki ve arasındaki karşılıklı ilişkiler ve etkileşimlerle ilgilidir.
3. Esneklik, 'uyum sağlama uygulamasının' önemini ele alır ve 'ortaya çıkan fırsatlara ve tehditlere bağlı olarak hedeflere giden birden fazla yola izin verilip verilmediğini' sorar.
4. Yoğunluk, söz konusu projenin problem algıları, hedefleri, kaynakları vb. içinde ne kadar derinden yer aldığı konusuna odaklanır ve 'öğelerin boyutlarındaki öğelerin ne kadar güçlü olduğunu sorar.

5. KENTSEL YÖNETİŞİM

Meyer ve Auriacombe,⁶⁰ kentsel yönetişimin birçok yorumunun bulunduğu bu nedenle bir şemsiye kavram olarak görülebileceğini belirterek; Obeng-Odoom'un⁶¹ (2012)'in, 'kentsel yönetişim' teriminin farklı boyutları, bağlamları ve uygulamaları nedeniyle kolaylıkla tanımlanamayacağını belirttiğini ve özellikle, kalkınma devletlerinde durumun böyle olduğunu, De Wet'e⁶² göre, kentsel yönetişimi kavramsallaştırmak için bazı yazarların mekânsal planlama boyutlarını vurgularken, diğerleri gücün desantralizasyonuna, yerel girişimciliğe (örneğin, yatırımın nasıl çekileceği süreçlerine), ekonomik kalkınmaya ve yerel demokratikleşmeye (örneğin, yerel karar alma süreçlerine katılım) odaklandığını, sürdürülebilir kalkınma perspektifinden bakıldığında, kentsel yönetişimin, kentsel topluluklar içinde sosyoekonomik ve politik gelişmeyi desteklemek için yerel ortaklıkların rolüne

⁵⁹ Leonie Staas, 2017, a.g.e. s. 8,9.

⁶⁰ Natanya Meyer, and Christelle Auriacombe, 2019, a.g.e., s. 2.

⁶¹ Franklin Obeng-Odoom, "On the origin, meaning, and evaluation of urban governance", *Nor. J. Geogr.* 66, (2012), s. 204–212.

⁶² Martha Maria Marthina De Wet, "The variables influencing developmental local governance to promote sustainable communities and cities in South Africa". Ph.D. Thesis, University of Johannesburg, 2017.

odaklanacağını⁶³ bununda, kentsel dayanıklılık ilkeleri uygulanarak ve teknik araçlar kullanılarak gerçekleştirilebileceğini (Habitat) ifade ederek, kentsel yönetişimin, kentsel sahaların ekonomik ve sosyal kalkınma ile büyümeye, yoksulluğun düşürülmesine ve çevrenin korunmasına yardım kapsamında kent bütününden bir anlayış olarak görülebileceğini işaret ediyorlar.

Kentsel ortamlar oldukça karmaşıktır ve etkili işleyiş, kamu hizmeti sunum sistemleri, doğal ekosistemler ve farklı popülasyonların sosyal dinamikleri arasındaki karşılıklı bağımlılıklara bağlıdır. Bunun tek bir parçasının parçalanması, yüksek kapasiteli şehirlerde bile etkili bir yanıt verme yeteneklerini hızla tüketen basamaklı arızalara neden olabilir. Sağlam yerel yönetimin temellerini, yani hesap verebilir, şeffaf, mali ve idari olarak özerk kurumların oluşturulması, dayanıklılığı artırmak için ön koşuldur. Şehir yönetimlerinde, dayanıklılığın artırılması, departmanların işlevleri arası koordinasyon gerektirir. Bu da ancak, departmanların geleneksel etki alanlarının ötesinde çalışması için teşvikler yaratabilecek yerel siyasi liderlerin güçlü katılımlarıyla sağlanabilir. Bu, tüm sistem için değer yaratacaktır.⁶⁴

İyi bir kentsel yönetişimin başarılmasına yönelik önemli ilk bir adım, liderliğin birleşik, uyumlu, koordineli ve senkronize bir yönetim-konsey ilişkisi kurmasıdır. Obeng-Odoom⁶⁵ iyi kentsel yönetişimin, ademi merkezîyetçilikten girişimciliğe ve demokratikleşmeye kadar uzanan bir dizi fikirden yararlanarak hükümetlerin sınırlarını aştığını belirtir. Bu nedenle bütüncül, bir kentsel yönetim yaklaşımı izlenmelidir. Esneklik planlaması ve etkili şehir yönetişimi, tek bir sistemin (örneğin bir yerel yönetim işlevi) başarısızlığının diğerlerinin çöküşüne yol açmamasını sağlamaya yardımcı olur.⁶⁶

Demokrasi felsefesinin içselleştirilmesi, katılımcı bir anlayışla doğrudan alakalıdır. Bireylerin toplumsal problemler üzerine bilgi sahibi olması, seçmiş olduğu

⁶³ Tshepo Maloba and Christelle J. Auriacombe, "Citizen Participation in the Developmental State", *Adm. Publica*, 27, (2019), s.163–180.

⁶⁴ Ammar A. Malik, 2019, a.g.e. s. 6.

⁶⁵ Franklin Obeng-Odoom, 2012.

⁶⁶ Natanya Meyer and Christelle Auriacombe, 2019, a.g.e. s. 7.

politikacıların güçlerini ve yetkilerini nasıl kullandıklarını gözlemesi, kendi görüş ve çıkarlarını belirtmesi demokrasinin temel koşuludur.⁶⁷

Meyer ve Auriacombe,⁶⁸ Van der Waldt⁶⁹ (2018)'a atıfla, kentsel yönetim ile kent dayanıklılığı arasında yakın bir ilişki olduğunu, şehir yönetimlerinin, etkili senaryo geliştirme ve şehir planlaması, çevre koruma ve kıt kaynakların optimal kullanımı yoluyla dirençli kentsel toplulukları teşvik etmeleri gerektiğini, kentsel dayanıklılığın, yalnızca metropol şehirlerin dayanıklılığına odaklanmakla kalmayacağını aynı zamanda kasabaları ve daha küçük yaşam alanlarını da içereceğini, spesifik olarak, kentsel toplulukların aynı işlevleri, yapıları, sistemleri ve kimlikleri sürdürmek için sosyal, ekonomik ve teknik sistemlere ve altyapıya yönelik gelecekteki şokları ve stresleri absorbe etme yeteneği ile ilgili olduğunu ifade etmektedir.

Katılım süreci yöneticiler ve vatandaşlar arasındaki karşılıklı güvene ve etkileşime bağlı olduğundan bu düzeylerin belirlenebilmesi ve uygulanabilmesi bu bağın kuvvetli oluşturulmasına bağlıdır. Katılım düzeylerine ilişkin yaklaşımlar çeşitli başlıklar altında toplanabilmektedir.⁷⁰ Karar alma süreçlerinde vatandaşların kararlarının manipüle mi edildiği ya da vatandaşlara gerçekten süreci kontrol edebilme yetkisinin verilir vermediği soruları, Wilcox'un etkili karar verme rehberi çalışmasının ana hatlarını oluşturmuştur. Wilcox⁷¹ katılım aşamalarını; bilgilendirme, istişare, ortak karar verme, beraber hareket etme ve destekleme olmak üzere beş aşamada incelemiştir.⁷²

⁶⁷ Alper Özmen, Halim Emre Zeren ve Şerife Pekküçükşen, "Yerel Yönetimlerde Modernizasyon: Mobil Teknolojilerin Katılıma Etkisi", (Değişen Dünyada Yerel Yönetimlerin Modernizasyonu Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi İİBF 30-31 Mayıs 2012), s. 490.

⁶⁸ Natanya Meyer and Christelle Auriacombe, 2019, a.g.e. s. 2.

⁶⁹ Gerrit Van der Waldt, 2018.

⁷⁰ Bu yaklaşımlar, araştırmacılar tarafından da çalışma konusu yapılmış ve gündelik hayatta vatandaş-yönetici arasındaki etkileşimin sağlanmasında örnek uygulamalar ile test edilmiştir. Bu yaklaşımlar arasında en bilineni Arnstein'in "Yurttaş Katılım Merdiveni" yaklaşımıdır. Bunun yanı sıra John Clayton Thomas'ın "Kamu Yöneticileri İçin Etkili Karar Verme Modeli", Larry Luton'un "Vatandaş-Yönetici İletişim Skalası", Karyakov ve Sisk'in "Katılım Düzeyleri Yaklaşımı" ve son olarak da David Wilcox'un "Etkili Katılım İçin Katılım Düzeyleri" modelleri, katılım düzeylerine ilişkin örnek uygulamaları ve tartışmaları içermektedir (Özden, 2020: 89).

⁷¹ David Wilcox, *The Guide to Effective Participation*, Brighton,: Printed by Delta Press, 1994, erişim 12 Ocak 2022, <http://ourmuseum.org.uk/wp-content/uploads/The-Guide-to-Effective-Participation.pdf>, s.1, 12.

⁷² Miray Özden, "Katılımcı Demokrasi ve Yerel Yönetimlerde Katılım: Trakya Örneği", Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2020, s. 89,101-102.

SONUÇ

Şehir dayanıklılığı, kentsel toplulukların aynı işlevleri, yapıları, sistemleri ve kimlikleri sürdürmek için sosyal, ekonomik ve teknik sistemlere ve altyapıya yönelik gelecekteki şokları ve stresleri absorbe etme yeteneği ile ilgilidir. Sağlam yerel yönetimin temelinde hesap verebilir, şeffaf, mali ve idari olarak özerk kurumların oluşturulması, dayanıklılığı artırmak için ön koşuldur. Şehir yönetimlerinde, dayanıklılığın artırılması, departmanların işlevleri arası koordinasyon gerektirir.

Kamu hizmet sunumunda, farklı yönetim düzeylerinin yanı sıra sivil toplum aktörlerinin sürece dahil edilmesi ve uygulama için farklı strateji ve araçların dikkate alınması başarı olasılığını artıracaktır. Aynı anda birden fazla paydaş hedefine ulaşmak, geleneksel olmayan aktörleri sürece dahil etmek ve alternatif finansman kaynakları tahsis etmek için çok yüksek bir esneklik vardır, bu da uygulamanın başarı olasılığını olumlu yönde etkiler. Kaynakların net dağılımı ve sivil toplum kuruluşlarının ve araştırma enstitülerinin uygulamaya yönelik güçlü etkisi, kamu hizmet sunumunun başarılı bir şekilde uygulanması olasılığını daha da artırmaktadır. Vatandaşlar, demokrasiyi öne süren ve sosyal amaçlar için piyasayı öteleyen yeni alternatif üretim biçimlerini deneyimledikçe şehirden ve vatandaşlardan gelen geri itme hareketleri, tasarruf ve kemer sıkma çağrıları bile hizmet sunumunda bir iyileştirmeye yol açacaktır.

Şehirler karşılaşılacak riskleri bilmeli ve bunlarla yaşamayı öğrenmelidir. Kentsel mukavemet oluşturmada teknolojik ve toplumsal yapıların kırılabilirliğinin tam manasıyla kestirilememesinden dolayı risklerle mücadele etme anlayışı, değişim ve dönüşümü, belirsizliği ve zamanı odağına alan adaptif ve yenilikçi bir yaklaşıma bırakmalıdır. Bunun için kamu hizmetleri sunumun da esnekliğe dayalı yönetim benimsenmeli ve bu kapsamlı sosyal içerme ile desteklenmelidir. Bu gelecekte hizmetlere ilişkin altyapı uygulamasının dayanıklılığı ve sürekliliği için bir koruma işlevi görecektir.

Yerel yönetim hizmetlerinin belirlenmesinde halkın dilek ve isteklerinin yanı sıra kararlara katılımı ve iradesini dikkate almak, mevcut altyapıyı iyileştirmek, yeni iş modelleri icat etmek ve kamu, özel ve sivil toplum aktörleri arasında yeni iş birliği yolları bulmak ve şehirlerdeki sosyal bağları geliştirildiği ölçüde, kentsel dayanıklılığın, yarının sürdürülebilir ve kalıcı kentinin ortaya çıkmasına yardımcı olacak bir dizi yeni araç sağlayacaktır. Hizmet sunumunda aksaklık oluşturan sinyallerin

önceden bilinmesi; kentsel direnç oluşturma sürecindeki bilinemezlik sınırlılığının aşılmasına katkı sağlayacaktır.

Kamu hizmet sunumunda dayanıklılık kurgusu bilgiye dayanmalıdır. Değişikliklere uyum sağlamak, öngörülmeven durumlara tepki vermek, aksaklıkların üstesinden gelmek ve zorluklarla yüzleşmek esnek olmayı gerektirecektir. Beklenilmeyen olaylar karşısında geri adım atmak yerine ileri doğru sıçramak, hali hazır ko-rumak yerine yenilikçi açılımlar yapmak şehirlerin esnekliğini destekleyecektir. Bu destek, hizmet sunumunda yönetişimin benimsenmesi ve vatandaş katılımına önem verildiği ölçüde etkili olacaktır.

Son söz olarak Tisseron'un⁷³ (2014) işaret ettiği gibi, kamu hizmet sunu-munda dayanıklılık, istikrarsız değil, uzun vadeli yeniden tesisi hedefleyen; şoka hazırlanmak, direnmek, iyileşmek ve yeniden inşa edilen durumu pekiştirmek şek-linde dört ana aşamada oluşturulmalıdır. Kamu hizmet tasarımları kamu yetkilileri tarafından merkezi bir stratejinin sonucu tasarlanmasından ziyade, artık kendi kendini organize etme yeteneğine sahip olan şehir sakinlerinin kendi arasındaki etkileşimlerin sonucu olmalıdır. Zaten platform olarak şehir, sakinlerinin birbirle-riyle iletişim kurmasına, insanları risk ve dayanıklılığa alıştırmaya yardımcı olur. Amaç, dayanıklı şehirlerden dayanıklı vatandaşlara geçiş olmalıdır.

KAYNAKÇA

- [1] Altın, Aytuğ. “Kamu Hizmeti Anlayışında Değişim”. *ANEMON, Muş Alparslan Üni-versitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt: 1, Sayı: 2 (2013):101-118.
- [2] Anayasa Mahkemesi. “28/06/1995 tarih ve E: 1994/71, K:1995/23, sayılı kararın Resmî Gazete Tarih ve Sayısı 20.03.1996/22586” Erişim 01 Ocak 2022. <https://www.resmigazete.gov.tr/>.
- [3] Balcı, Asım. “E-Devlet: Kamu Yönetiminde Yeni Perspektifler, Fırsatlar ve Zorluk-lar”, *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar*. haz., Asım Balcı, Ahmet Nohutçu, Namık Kemal Öztürk ve Bayram Cokun, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003.
- [4] Blanchard, Lloyd Antonie, Charles C. Hinnant, Wilson Wong. “Market-Based Re-forms in Government: Toward a Social Subcontract?”. *Administration & Society*. 30 (1998): 483–512.

⁷³ Serge Tisseron, 2014, a.g.e. s. 3-8.

- [5] Bressers, Johannes T. A. and Stefanus. M. M. Kuks, “What does Governance mean?”, Achieving sustainable development, The challenge of governance across social scales. Eds In J. T. A. Bressers, & W. A. Rosenbaum, Praeger, 2003.
- [6] Cummings, Thomas G. and Christopher G. Worley, *Essentials of Organization Development and Change*. Sydney: South-Western College Publishing, 2001.
- [7] Çapar, Selim. (2015) *Türkiye ve Fransa’da Neo- Liberal Dönemde Mülki İdare*. Ankara: Türk İdare Araştırmaları Vakfı, 2015.
- [8] Çapar, Selim, Recep Demir ve Şükrü Yıldırım. “Kamu Hizmet Sunumunda İdarecilerin İşlevi”. *Türk İdare Dergisi*. Sayı 481(2015): 361-400.
- [9] De Wet, Martha Maria Marthina. “The variables influencing developmental local governance to promote sustainable communities and cities in South Africa”. Ph.D. Thesis, University of Johannesburg, Johannesburg, South Africa, 2018.
- [10] Demirel, Demokaan. “Küresel Eksende Devletin Yeni Kimliği: “Etkin Devlet”. *Sayıştay Dergisi*. (60) (2006):105-128.
- [11] Denhardt, Robert B. and Janet Vinzant Denhardt. “The New Public Service: Serving Rather Than Steering”. *Public Administration Review*. 60/6 (2000): 549-559.
- [12] Ege, Yavuz. “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Kamu Teşebbüsleri, Yasal Tekeller ve Rekabet”. *Rekabet Dergisi*. Sayı: 9 (2002): 3-19.
- [13] Eren, Veysel ve Ufuk Durna. “Kamu Hizmetlerinin Daha İyi Görülebilmesi İçin Alternatif Bir Yönetim Yaklaşımı: Elektronik Devlet”. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. No: 32 (2005):139-166.
- [14] Ersavaş Kavanoz, Suna. “Kentsel Direnç” Kavramı Üzerine”. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*. Cilt:2, Sayı:1, (2020): 5-24.
- [15] Eser, Hamza Bahadır, Dilek Memişoğlu ve Gökhan Özdamar. “Sosyal Siyasetin Üretilmesi Sürecinde Refah Devletinden Neo-Liberal Devlete Geçiş: Devletin Kamu Hizmeti Sunma İşlevinin Değişimi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 16 (2) (2011): 201-217.
- [16] European Union. *Cities of tomorrow Challenges, visions, ways forward*. European Commission, Directorate General for Regional Policy, 2011.
- [17] Fastenrath, Sebastian, Lars Coenen and Kathryn Davidson. “Urban Resilience in Action: the Resilient Melbourne Strategy as Transformative Urban Innovation Policy?”. *Sustainability*. 11, 693 (2019): 1-10.
- [18] Fournier, Val’erie. “Escaping from the economy: The politics of degrowth”. *Int. J. Sociol. Soc. Policy*, 11/12 (2008): 528–545.
- [19] Genç Fatma N. “Yeni Kamu Hizmeti Yaklaşımı”. *Türk İdare Dergisi*. Sayı: 466 (2010):145- 159.

- [20] Golembiewski, Robert T. “Organizational development in the third world: Values, closeness of fit and culture-boundedness”. *Int. J. Public Adm.* 16 (1993):1667–1691.
- [21] Grillitsch, Markus, Teis Hansen, Lars Coenen, Johan Miörner and Jerker Moodysson. “Innovation policy for system-wide transformation: The case of strategic innovation programmes (SIPs) in Sweden”. *Res. Policy* (2018):1048-1061.
- [22] Humer, Alois and Kaisa Granqvist. “The gradual city-ness and town-ness of public service locations: Towards spatially sensitive sector policies”. *Geoforum.* 113 (2020): 81–91.
- [23] İşten İnanç. “Kamu Hizmeti Kavramı ve Unsurları”. *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Dergisi.* Sayı: 22 (2007): 59-77.
- [24] Johanson, Jan Erik and Jarmo Vakkuri. *Hybrid Governance Organization and Society Exploring Diversity of Institutional Life.* London and Newyork: Routledge, 2017.
- [25] Kalfa, Ceren ve Faruk Atay. “Yönetişim: Devlet toplum ilişkilerinde Yeni Bir Aşama”. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* 17 (3) (2008): 229-240.
- [26] Kocaoğlu, Mustafa ve Filiz Tufan Emni. “Yerel Hizmet Sunumunda Bilgi Teknolojisi Kullanımı: Kayseri İl Özel İdaresi Örneği”, Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler ve Kentsel Politikalar, (Editorler: Yakup Bulut, Veysel Eren, Sedat Karakaya, Abdullah Aydın) Ankara: Pegem Akademi, 2013.
- [27] Lakner, Zoltan, Anna Kiss, Ivan Merlet, Judith Oláh, Domician Máté, Janusz Grabara, and Jozsef Popp. “Building Coalitions for a Diversified and Sustainable Tourism: Two Case Studies from Hungary”. *Sustainability.* 10, 1090, (2018):1-23.
- [28] Malik, Ammar A. *How can cities become more resilient? Improving flood management through better governance, private sector partnerships and open data.,* Cities that work International Growth Centre, 2019.
- [29] Maloba, Tshepo and Christelle J Auriacombe. “Citizen Participation in the Developmental State”. *Adm. Publica.* 27 (2019):1–15.
- [30] Martin-Moreau Mathide and David Ménascé. “Urban resilience: introducing this issue and summarizing the discussions”. *Field Actions Science Reports.* Special Issue 18 (2018): 6-11.
- [31] Mayer, Neil and Langley Keyes. *City Government’s Role in the Community Development System.* Washington DC, USA: The Urban Institute, 2005.
- [32] Meyer, Natanya and Christelle Auriacombe. “Good Urban Governance and City Resilience: An Afrocentric Approach to Sustainable Development”. *Sustainability.* 11, 5514 (2019): 1-18.
- [33] Morchain, Daniel and Holger Robreht. *Background paper for the Council Of Europe’s report on resilient cities.* ICLEI- Local Governments for Sustainability, European Secretariat, 26 January 2012- Final Draft, 2012.

- [34] Nhamo, Luxon, Lameck Rwizi, Sylvester Mpandeli, Joel Botai, James Magidi, Henerica Tazvinga, Nafiisa Sobratee, Stanley Liphadzi, Dhesigen Naidoo, Albert T. Modi, Rob Slotow and Tafadzwanashe Mabhaudhi. “Urban nexus and transformative pathways towards a resilient Gauteng City-Region, South Africa”. *Cities*. 116, 103266 (2021): 1-10.
- [35] Obeng-Odoom, Franklin. “On the origin, meaning, and evaluation of urban governance”. *Nor.J. Geogr.* 66 (2012): 204–212.
- [36] OECD. “Resilient Cities”. Erişim14.01.2022. <https://www.oecd.org/cfe/regional-development/resilient-cities.htm>.
- [37] Oktay, Ercan, Şerife Pekküçükşen ve Dilek Küp. (2012) “E-Devlet’in Özellikleri, Kullanım Alanları Ve Alanlar İtibarı İle Yönetime Katkı Boyutları”, Değişen Dünyada Yerel Yönetimlerin Modernizasyonu Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi İİBF 30-31 Mayıs 2012.
- [38] Orak, Cem Çağatay. “Kamu Hizmeti: Tabula Rasa Avrupa Birliği Sürecinde Nasıl Doldurulacak?”. *TBB Dergisi*. Sayı: 68 (2007): 161- 240.
- [39] Özden, Miray. “Katılımcı Demokrasi Ve Yerel Yönetimlerde Katılım: Trakya Örneği”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yerel Yönetimler Anabilim Dalı Mahalli İdareler Ve Yerinden Yönetim Doktora Programı Doktora Tezi, İstanbul, 2020.
- [40] Özmen, Alper, Halim Emre Zeren ve Şerife Pekküçükşen. (2012) “Yerel Yönetimlerde Modernizasyon: Mobil Teknolojilerin Katılıma Etkisi”, Değişen Dünyada Yerel Yönetimlerin Modernizasyonu Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi İİBF 30-31 Mayıs 2012.
- [41] Portney, Kent. “Civic engagement and sustainable cities in the United States”. *Public Adm Rev.* 65, (2005): 579–591.
- [42] Sezer, Özcan ve Tarık Vural. “Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Devletin Değişen Rolü ve Merkezi Yönetim ile Yerel Yönetimler Arasında Yetki ve Görev Paylaşımı”. *Maliye Dergisi*. Temmuz-Aralık 2010, Sayı 159 (2010): 203-219.
- [43] Saygılıoğlu, Nevzat ve. Selçuk Arı. *Etkin Devlet: Kurumsal Bir Tasarı ve Politika Önerisi*, İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları, Birinci Basım, Şubat 2003.
- [44] Sezer, Özcan. “Kamu Hizmetlerinde Müşteri (Vatandaş) Odaklılık: Türkiye’de Kamu Hizmeti Anlayışı Açısından Bir Değerlendirme”. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt: 4, Sayı: 8, (2008):147–171.
- [45] Sjöstedt, Martin. “Resilience revisited: Taking institutional theory seriously”. *Ecol. Soc.* (2015): 20, 23.
- [46] Staas, Leonie. “Resilient Governance for Resilient Cities – Assessing the Governance Context for Green Infrastructure Implementation in Hoboken”. University of Twente Bachelor Thesis Summer Research Program at Stevens Institute of Technology, July 6 2017.

- [47] Thiele, Leslie Paul. *Sustainability*; Cambridge, UK: Polity Press, 2013.
- [48] Tisseron, Serge. “Préface – Résiliences: comment s'y retrouver ? in La Résilience”, *PUF*, (2014): 3-8.
- [49] Türkyılmaz, Atıla. “Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Vatandaş/Müşteri Odaklı Yaklaşım”. *Denetim*. 11 (2013): 49-63.
- [50] United Nations Habitat. “Be part of the trend: Global Report on Urban Resilience - call for case studies” Erişim 11.02.2022. <http://urbanresiliencehub.org/trends2019/>.
- [51] Us, Eser. (2010) “Hukuki Boyutuyla Evrensel Hizmet”, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2010.
- [52] Ütük, Utku. (2015) “Denhardt ve Denhardt’ın Yeni Kamu Hizmeti Kuramına Bakış”. *Sayıştay Dergisi*. 99 (2015): 47-70.
- [53] Van der Walddt, Gerrit. *Good Governance and Sustainability in Africa*. University of Johannesburg Internal Handbook. MA Online Public Management; Governance and Public Policy; University of Johannesburg: Johannesburg, South Africa, 2018.
- [54] Van der Walddt, Gerrit and Christelle J. Auriacombe. CEP Module 3: Towards Sustainable Livelihoods; IQA: Johannesburg, South Africa, 2019.
- [55] Warner, M. E. & Clifton, J. “Marketisation, public services and the city: the potential for Polanyian counter movements”. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*. 2014, 7, (2014): 45–61.
- [56] Yalçın, Rukiye Ülkü. “Türk Kamu Yönetimi Reformu Sürecinde Kamu Hizmet Sunumu: Değişim Ve Etkinlik Bağlamında Kamu Hizmet Standartları Ve Uygulamaları”. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Konya, 2011.
- [57] Yüçetürk, E. Elif. “Türk Kamu Yönetiminde E-Devlet Uygulamaları ve Tabana Yayılabilme Yeteneği Bakımından Bir Değerlendirme: Bolu Örneği”, I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, K.Ü. İ.İ.B.F. Yayını, 200

AKILLI VE DİRENÇLİ ŞEHİR: BÜTÜNLEŞTİRİLMİŞ BİR KAVRAM ÖNERİSİ

Tuğçe Bayram Topçu* - Elvettin Akman**

GİRİŞ

Günümüzde kentleşme, çeşitli Avrupa ve Asya ülkelerinde %70'e ve daha fazlasına ulaşacak şekilde artarak önemli bir küresel eğilim haline gelmiştir. BM verilerine göre, 2007 yılı itibarıyla şehirlerde yaşayan toplam nüfusun payı %50'yi aşmıştır. 21. yüzyıl ilerledikçe, dünya nüfusunun artan bir yoğunluğunun şehirlerde yaşayacağı ve bu oranın 2050 yılına kadar yüzde 68'e çıkacağı beklenmektedir. Tahminler, şehirleşmenin dünya nüfusunun genel büyümesiyle birleştiğinde şehirlerin nüfusuna 2,5 milyar insan daha ekleyebileceğini göstermektedir¹.

Veriler de göstermektedir ki şehir hayatı varsayılan insan deneyimi haline gelirken, şehirlerde yaşayan insan nüfusu artan bir grafikte seyredecektir. Şehirlerdeki insan refahı, birbirine bağlı kurumlar, altyapı ve verilerden oluşan karmaşık bir ağa dayanır. İnsanlar, ekonomik faaliyet, fırsat ve yenilik merkezleri olarak şehirlere çekilirler. Bu anlamda günümüzde şehirler kalkınmanın da merkezleridir. Ancak şehirler aynı zamanda dünyanın en ciddi çevresel ve sosyoekonomik zorluklarından bazılarını daha da kötüleştirebilirler. Eğer bir şehir altyapı açısından eksikse, toplumsal, ekonomik ve yönetsel bazda sorunları varsa sosyal çöküntü, fiziksel çöküş veya ekonomik yoksunluk ile sonuçlanabilecek streslerin biriktiği veya ani

* Süleyman Demirel Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, tugcebayram@sdu.edu.tr

** Süleyman Demirel Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, elvettinakman@sdu.edu.tr

¹ "World's population increasingly urban with more than half living in urban areas" erişim 10 Ocak 2022, <https://www.un.org/en/development/desa/news/population/world-urbanization-prospects-2014.html>

şokların meydana geldiği yerlere dönüşebilir. Burada dirençlilik kavramı devreye girmektedir ve şehirlerin üzerinde yaşayan nüfusa yetebilecek kapasitesi ile birlikte olası bir afet, felaket, şok veya kriz anlarında bu durumla baş edebilme kapasitesini göz önüne sermektedir.

Şehirler ve şehirleşme olgusunun bir diğer boyutu da modern şehirlerin niteliğidir. Öyle ki şehirleşmenin tarihi, antik zamanlarda kırsalın kent yaşamına dönüşmesi ile başlamış, sanayi devrimi ile büyük ölçekli ve nüfus yığılmalı bir profile dönüşmüştür. O dönemde barınma, sağlık, eğitim gibi pek çok altyapı hizmetinde büyük sorunlar yaşanan şehir hayatı II. Dünya Savaşı sonrası hem mekânsal hem niteliksel bazda da değişmiştir. Teknolojik gelişmelerin de eklenmesi ile şehirler artık pasif insan yerleşimleri değil, yaratıcı ve yenilikçi potansiyelleri sayesinde yerli bir güç ve erişim alanına dönüşmüştür. Bilgi yönelimi ve kültürel çeşitlilik, modern kentsel gelişmeler için kilit faktörler haline gelmiş, yaşam alanları iyileştirilmiş, kentsel kültürel alanları artmış, çeşitlilik ve yenilikçilik faktörleri ile şehirler biçimlenmiştir. Bütün bunlar, şehirdeki akıllı ve yenilikçi yönetim ve seçkin yaşam tarzları tarafından desteklenmektedir. Akıllı şehirler de bu doğrultuda ortaya çıkmış ve şehirleri bilgi iletişim teknolojileri ile inşa etmeyi öngören bir kavram olarak literatüre girmiştir.

Bu çalışmada birbirlerinden farklı alanlarda ve farklı amaçlar ile ortaya çıkmış iki kavram olan dirençli şehir ve akıllı şehir kavramları beraber ele alınmıştır. Günümüzde her iki kavramın da ortak amaçlarda birleştiği ve benzer yapıtaşlarına sahip olduğu düşüncesi ile önce her bir kavram kendi içinde tanım, özellik ve gösterge dahilinde ele alınmış daha sonra bütünleştirilmiş bir kavram önerebilmek için ortak bir zeminde incelenmiştir.

1. AKILLI ŞEHİR KAVRAMI VE GÖSTERGELERİ

Akıllı şehir kavramı, 1980'lerin sonunda konuyla ilgili ilk yazıların yazılmasından günümüzdeki akıllı şehir yayınlarının patlamasına kadar 30 yılı aşan bir literatürde şekillenmiştir. Kavramın kullanımı ve oluşumundaki ilk aşama 1985-1995 dönemine uzanmaktadır². 2000 yıllarından sonra akıllı şehir kavramına dair,

² Nicos Komninos, Smart Cities, Kansas: In Warf, B. (ed.) The SAGE Encyclopedia of the Internet, 2018, pp.783-784. <http://dx.doi.org/10.4135/9781473960367.n229>

şehirlerdeki modern altyapılarla ilgili olarak yeni bilgi iletişim teknolojilerinin önemine odaklanılmıştır³. Zamanla akıllı şehir tanımı, günümüz metropol çapında bilgi ve iletişim teknolojisi tabanlı ortamlardan; kentsel günlük yaşamı iyileştiren ve insanlar, yönetim, ekonomi, hareketlilik, çevre ve yaşam açısından yerel sürdürülebilirliği artıran, bunlarla sınırlı olmayan ancak esas olarak bilgi iletişim teknolojilerine dayanan, yenilikçi çözümlere evrilmiştir⁴.

Akıllı Şehir örneklerinin birçok çeşidi, boyutu ve türü vardır. Bunun nedeni, Akıllı Şehir fikrinin nispeten yeni ve gelişen bir kavram olması ve konseptin çok geniş olmasıdır. Her şehir kendi tarihsel gelişim yolu, mevcut özellikleri ve gelecek dinamiği ile benzersizdir. Bu nedenle Akıllı Şehir konseptinin uygulanması, her şehrin özel politikalarına, hedeflerine, finansmanına ve kapsamına bağlı olarak çok çeşitli yollar izler⁵.

“Akıllı şehir” terimi henüz mekansal planlama literatüründe veya kentsel çalışmalarda çok yaygın olarak kullanılmasa da daha fazla detaylandırma için bir temel olarak çeşitli yönlerini tanımlamak mümkündür⁶. Literatürdeki yerine ve yapılan çalışmaların nitel ve nicel değerinin yüksekliğine rağmen akıllı şehir konusunda üzerinde fikir birliğine varılmış tek bir tanımdan söz edilemez. Yukarıda değinilen akıllı şehir konseptinin öznel niteliğine ek olarak bilgi iletişim teknolojileri alanının gelişime açık olması bu belirsizliği doğurmaktadır, bununla birlikte tanım yapılırken odaklanılan faktörler de değişiklik yaratmaktadır. Literatürde karşılaşılan pek çok akıllı şehir tanımından örnekler sunmak gerekirse;

- Akıllı Şehir, sürdürülebilir, daha yeşil bir şehir, rekabetçi ve yenilikçi bir ticaret ve basit bir yönetim ile yenilenen bir yaşam kalitesi yaratmak için insanları, bilgileri ve şehir unsurlarını yeni teknolojiler kullanarak birbirine bağlayan yüksek teknoloji yoğun ve gelişmiş bir şehri ifade eder.⁷

³ Suha Alawadhi et al., Building Understanding of Smart City Initiatives, Berlin: In International conference on electronic government, 2012, pp.40-41. https://doi.org/10.1007/978-3-642-33489-4_4

⁴ Vito Albino, Umberto Berardi and Rosa Maria Dangelico, Smart Cities: Definitions, Dimensions, Performance, and Initiatives, Journal of Urban Technology, 2015, pp.4-5, <http://dx.doi.org/10.1080/10630732.2014.942092>

⁵ European Parliament Policy Department A: Economic and Scientific Policy, *Research and Energy, Mapping Smart Cities in the EU*, (Brussels, 2014), 8.

⁶ Patrizia Lombardi et al., Modelling the Smart City Performance, Innovation: The European Journal of Social Science Research, 2012, pp.139. <https://doi.org/10.1080/13511610.2012.660325>

⁷ Tuba Bakıcı, Esteve Almirall and Jonathan Wareham, A Smart City Initiative: the Case of Barcelona, Journal of the Knowledge Economy 4, 2013, pp.139.

- Akıllı şehir olmak, aynı anda entegre, yaşanabilir ve sürdürülebilir şehir merkezleri geliştirmek için mevcut tüm teknoloji ve kaynakları akıllı ve koordineli bir şekilde kullanmak anlamına gelir⁸.
- Akıllı Şehir, insana ve sosyal sermayeye, geleneksel (ulaşım) ve modern (BİT) iletişim altyapısına yapılan yatırımlar ile katılımcı yönetim yoluyla, doğal kaynakların akıllıca yönetimiyle sürdürülebilir ekonomik büyümeyi ve yüksek yaşam kalitesini destekleyen şehirdir⁹.
- Akıllı Şehir, ekonomi, beşeri, yönetim, hareketlilik, çevre ve yaşam alanlarında ileriye dönük bir şekilde iyi performans gösteren, kendi kaderini tayin eden, bağımsız ve bilinçli yurttaşların bağlı ve faaliyetlerinin akıllı bileşimi üzerine inşa edilmiş bir şehirdir. Akıllı şehir, genel olarak, modern şehirlerin vatandaşlara sunulan hizmetlerin kalitesini artırmasını sağlayan akıllı çözümlerin aranması ve tanımlanması anlamına gelir¹⁰.
- Akıllı Şehir, yollar, köprüler, tüneller, raylar, metrolar, havaalanları, limanlar, iletişim, su, elektrik ve hatta büyük binalar dahil olmak üzere tüm kritik altyapılarının koşullarını izleyen ve entegre eden bir şehirdir, kaynaklarını daha iyi optimize edebilir, önleyici bakım faaliyetlerini planlayabilir ve vatandaşlarına yönelik hizmetleri en üst düzeye çıkarırken güvenlik konularını izleyebilir¹¹.
- Akıllı şehirler, nüfuslarının yaratıcılığına, bilgi yaratma kurumlarına ve iletişim ve bilgi yönetimi için dijital altyapılarına dayanan, öğrenme ve yenilik için yüksek kapasiteye sahip bölgeler olarak tanımlanabilir¹².
- Akıllı şehirler, şehirlerin sosyo-ekonomik, ekolojik, lojistik ve rekabetçi performansını artırmayı amaçlayan bilgi yoğun ve yaratıcı stratejilerin so-

⁸ Juan M. Barrionuevo, Pascual Berrone and Joan E. Ricart, Smart Cities, Sustainable Progress, Iese Insight 14, 2012, pp.50–57.

⁹ Andrea Caragliu, Chiara Del Bo and Peter Nijkamp, Smart Cities in Europe, Journal of Urban Technology, 2011, pp. 65–82. <https://doi.org/10.1080/10630732.2011.601117>

¹⁰ Rudolf Giffinger et al., City-ranking of European Medium-Sized Cities, Vienna: Centre of Regional Science, 2007

¹¹ Robert E. Hall, The Vision of a Smart City, Paris: Proc. of the 2nd International Life Extension Technology Workshop, 2000.

¹² Nikos Komninos, Intelligent Cities: Variable Geometries of Spatial Intelligence, Intelligent Buildings International, 2011, pp.172–188. <https://doi.org/10.1080/17508975.2011.579339>

nucudur. Bu tür akıllı şehirler, insan sermayesi (vasıflı işgücü), altyapı sermayesi (yüksek teknoloji iletişim tesisleri), sosyal sermaye (yoğun ve açık ağ bağlantıları) ve girişimci sermayenin (yaratıcı ve risk alabilen iş aktiviteleri) umut verici bir karışımına dayanmaktadır¹³.

- Akıllı şehirler, yüksek eğitilmiş insanların, bilgi yoğun işlerin, çıktı odaklı planlama sistemlerinin, yaratıcı faaliyetlerin ve sürdürülebilirlik odaklı girişimlerin nispeten yüksek bir payına sahip oldukları için yüksek verimliliğe sahiptir¹⁴.
- Akıllı bir şehir, elverişliliği ve verimliliği arttırmak, ulaşımı kolaylaştırmak, enerji tasarrufu yapmak, hava ve su kalitesini iyileştirmek, sorunları tespit etmek ve hızlı bir şekilde düzeltmek, afetlerden hızla kurtulmak, daha iyi kararlar almak için veri toplamak, kaynakları verimli bir şekilde kullanmak ve varlıklar ile alanlar arasında işbirliğini sağlamak için bilgileri fiziksel altyapısına aktaran şehirdir¹⁵.
- Akıllı şehir, büyümenin çeşitli yenilikçi sosyo-teknik ve sosyo-ekonomik yönlerini ele alan belirli bir entelektüel yetenek olarak anlaşılmalıdır. Bu yönler, çevrenin korunması ve karbondioksit emisyonunun azaltılması için kentsel altyapıya atıfta bulunan “yeşil”, geniş bant ekonomisinin devrimi ile “birbirine bağlı”, şehrin gerçek zamanlı verilerinin sensörlerden ve aktivatörlerden işlenmesinden katma değerli bilgiler üretme kapasitesini ifade edecek şekilde “akıllı” ve son olarak “inovasyon” ve “bilgi” terimlerinin kentin bilgili ve yaratıcı insan sermayesine dayalı inovasyonu artırma becerisine atıfta bulunduğu akıllı şehir anlayışlarının ortaya çıkmasına neden olur¹⁶.
- OECD, akıllı şehirleri “vatandaşların refahını artırmak ve işbirlikçi, çok paydaşlı bir sürecin parçası olarak daha verimli, sürdürülebilir ve kapsayıcı

¹³ Karima Kourtit and Peter Nijkamp, Smart Cities in the Innovation Age, *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 2012, pp.93–95. <https://doi.org/10.1080/13511610.2012.660331>

¹⁴ Karima Kourtit, Peter Nijkamp and Daniel Arribas, Smart Cities in Perspective – A Comparative European Study by Means of Self-organizing Maps, *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 2012, pp.229–246. <https://doi.org/10.1080/13511610.2012.660330>

¹⁵ Taewoo Nam and Theresa. A. Pardo, Conceptualizing Smart City with Dimensions of Technology, People, and Institutions, *Proc. 12th Conference on Digital Government Research*, 2011. <https://doi.org/10.1145/2037556.2037602>

¹⁶ Sotiris Zygiaris, Smart City Reference Model: Assisting Planners to Conceptualize the Building of Smart City Innovation Ecosystems, *Portland: Journal of the Knowledge Economy*, 2013, pp.217-231. <https://doi.org/10.1007/s13132-012-0089-4>

kentsel hizmetler ve ortamlar sunmak için dijitalleşmeden etkin bir şekilde yararlanan girişimler veya yaklaşımlar” olarak tanımlamaktadır.¹⁷

Akıllı şehirlere dair yapılmış tanımlara bakılarak genel geçer bir tanımlamaya gidilecek olursa: Akıllı şehirler, sürdürülebilir, rekabetçi, verimli ve kapsayıcı hizmetler ile yüksek bir yaşam kalitesi yaratmayı amaçlayan, şehirlerin kültürel, ekonomik, güvenlik, ekolojik, bireysel ve toplumsal alanlarında bilgi iletişim teknolojilerinin kullanıldığı ve dijital altyapıların desteklediği, çok aktörlü yönetim ve yönetişimden bahsedilebilecek bir şehir modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Akıllı şehirler, çevrenin korunması ve karbondioksitin azaltılarak hava kalitesinin artırılması gibi ekolojik çözümler içeren, akıllı hareketlilik ile kent içi taşıma ve iletişim ağlarının takibi ve güvenliğinin sağlandığı, ekonomi ve ticaretin yenilikçi bir anlayışla geliştirildiği, hayat boyu öğrenme ilkesini benimsemiş açık fikirli vatandaş profiline sahip, etkin, verimli ve katılımcı bir anlayışla yönetilen, kültürel ve sosyal aktivitelerin kamusal alanların bilgi iletişim teknolojileri ile desteklendiği bir yaşam alanı sunmaktadır.

Akıllı bir şehir, birçok farklı alt sistemi arasında akan akıllı bilgi alışverişine dayanır. Bilgi alışverişi, şehirleri sürdürülebilir kılmak için tasarlanmış akıllı bir yönetim işletim çerçevesine dayanmaktadır. Bu bilgi akışı analiz edilir ve ticari hizmetlere çevrilir¹⁸. Akıllı şehir, sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı teşvik eden gerçek zamanlı analiz ile bilgi teknolojilerini kullanmak için bütünsel bir yaklaşım benimseyen yerel bir varlıktır. Bu varlık bir bölge, şehir, bölge veya küçük ülke de olabilir. Bu anlamda akıllı şehir, her toplulukta yaşam kalitesi ile vatandaşlar ve üretim üssü için gelişmiş hizmetler sunmanın mümkün olduğu, büyüklük ve yüzey alanı değişen bir yaşam alanı olarak tanımlanmaktadır¹⁹.

Bu tanımlardan hareketle akıllı şehir için olmazsa olmaz nitelikte boyutlardan bahsedilebilir. Akıllı şehir kavramının ana odak noktası bilgi iletişim teknolojilerine dayanmakla birlikte, kentsel büyümenin önemli itici güçleri olarak insan sermayesi, eğitim, sosyal ve ilişkisel sermaye ve çevresel çıkarların akıllı şehirleri oluş-

¹⁷ OECD, Smart Cities and Inclusive Growth, Brussels: 2020, pp.8.

¹⁸ Albino, Berardi and Dangelico, Smart Cities: Definitions, Dimensions, Performance, and Initiatives, pp.5-7. <https://doi.org/10.1080/10630732.2014.942092>

¹⁹ Francesca Moraci et al., Making Less Vulnerable Cities: Resilience as a New Paradigm of Smart Planning, Sustainability, 2018. <https://doi.org/10.3390/su10030755>

turmadaki rolü yadsınamaz. Akıllı şehrin tam tanımı konusunda bir fikir birliği olmamasına rağmen, literatür taraması yoluyla akıllı şehrin bir takım ana boyutları tanımlanmıştır ve şunları içerir: akıllı ekonomi; akıllı hareketlilik, akıllı çevre, akıllı insanlar, akıllı yaşam ve akıllı yönetim²⁰.

1.Akıllı ekonomi: inovasyona, girişimciliğe, ticari markalara, işgücü piyasasının üretkenliğine ve esnekliğine ve iç pazara entegrasyona odaklanan şehrin rekabet gücünü ifade eder. Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak e-iş ve e-ticareti geliştirmek, üretim ve hizmet sunumu ve yeniliklerin yanı sıra yeni ürünler, hizmetler veya iş modelleri ile ilgili fırsatları geliştirmeyi kapsar. Akıllı ekonominin birleşenleri; yenilikçi ruh, girişimcilik, ekonomik imaj ve ticari markalar, üretkenlik, iş piyasasının esnekliği ve uluslararası yerleşiklik olarak öne çıkar.

2.Akıllı insanlar: Şehir sakinlerinin nitelikleri ve eğitiminin yanı sıra entegrasyon ve kamusal yaşam ve dünyaya açıklık ile ilgili sosyal etkileşimlerle ilgilidir. Bu kapsamda bilgi iletişim teknolojileri, insanların yaratıcılığını, yenilikçiliğini ve eğitim ve öğretimlerin erişilebilirliğini artırmaya hizmet eder. Akıllı insanlar için öngörülen birleşenler; yeterlilik düzeyi, hayat boyu öğrenme, etnik çoğulluk ve açık fikirliliktir.

3.Akıllı yönetim: Temel olarak etkin ve verimli kamu yönetimi, kamu hizmetlerinin kalitesi ve kentle ilgili kararların alınmasına bölge sakinlerinin katılımı ile tanımlanır. Bilgi ve iletişim teknolojileri, e-yönetimde demokratikleşmeyi ve hizmet sunumunu iyileştirmek ve kamu otoriteleri tarafından alınan kararları desteklemek için kullanılmaktadır. Akıllı yönetimin birleşenleri; kamusal yaşama katılım, kamusal ve sosyal hizmetler, şeffaf yönetim olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. Akıllı mobilite: bilgi ve iletişim teknolojileri destekli sürdürülebilir ulaşımın yanı sıra kullanılabilirlik ve erişilebilirlik hizmetlerini ifade eder. Elektrikli halk otobüsleri sadece bir örnektir. Akıllı mobilite birleşenleri; yerel erişilebilirlik, uluslararası-ulusal erişilebilirlik, bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısının kullanılabilirliği, taşıma sisteminin sürdürülebilirliği olarak sıralanmaktadır.

²⁰ OECD, Mapping Smart Cities in the EU, European Union, 2014; Lombardi et al., Modelling the Smart City Performance, pp.137-149. <https://doi.org/10.1080/13511610.2012.660325>; Wojciech Kozlowski and Kacper Suwar, Smart City: Definitions, Dimensions, and Initiatives, European Research Studies Journal, 2021.

5. Akıllı çevre, bilgi iletişim teknolojilerinin kentin ekolojik sistemlerini iyileştirmek için kullanılmasını ifade eder. Şehirde yaşamının doğal koşullarını (ör. yeşil alanlar), kirlilik ve kaynak yönetimini (ör. kaynakların yeniden kullanımı ve değiştirilmesi) ve çevrenin korunmasını ifade eder. Akıllı bir çevrenin göstergeleri etkin atık yönetimi, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ve yeşil şehir planlamasını kapsar. Akıllı çevrenin bileşenleri; çevre koşulları, hava kalitesi (kirliliğin olmaması), ekolojik farkındalık, sürdürülebilir kaynak yönetimidir.

6. Akıllı yaşam, bilgi iletişim teknolojileri destekli sosyal girişimler, yeni yaşam tarzları yaratmak veya mevcut yaşam tarzlarını iyileştirmekle birlikte kent sakinlerinin güvenliğini, sağlığını iyileştirmek için kullanılan sistemleri kapsamaktadır. Kent yöneticileri, sakinlerin sağlığına, güvenliğine, kültürüne ve yaşam koşullarına özel önem vermelidir. Akıllı yaşamın bir yönü de turizmi ve eğlence etkinlikleri, boş zaman harcamaları ve gece hayatı ile ilgili uygulamalardır. Akıllı yaşam; kültürel tesisler, sağlık koşulları, bireysel güvenlik, konut kalitesi, eğitim tesisleri, turistik çekicilik ve ekonomik refah bileşenleri ile öne çıkmaktadır.

Bu altı boyut, bölgesel rekabet gücü, ulaşım ve bilgi iletişim teknolojileri ekonomisi, doğal kaynaklar, insan ve sosyal sermaye, yaşam kalitesi ve şehirlerin yönetimine vatandaşların katılımı teorilerine dayanmaktadır²¹. Teknolojik, beşeri ve kurumsal anlamda temellenen boyutlar, akıllı şehir girişimlerinin yapı taşlarını oluşturmaktadır.

Literatürde bu altı boyut genel geçer kabul almasına rağmen, çeşitli yazarlar akıllı şehirler için farklı göstergeler olduğundan bahsetmiştir. Aşağıda bu görüşlere yer verilmiş ve Tablo 1’de yazar ve akıllı şehirler için öngördükleri özellikler eşleştirilmiştir.

Lombardi vd.²² akıllı şehirler için Avrupa Birliğinin öngördüğü boyutlarla ile uyuşan beş adet göstergeden bahsetmişlerdir. Bunlar: akıllı ekonomi: Ar-Ge’ye yapılan kamu harcamaları, eğitime yapılan kamu harcamaları, şehir nüfusu başına düşen GSYİH, işsizlik oranı, akıllı insanlar: ortaöğretim düzeyinde eğitim almış

²¹ Lombardi et al., Modelling the Smart City Performance, pp.41. <https://doi.org/10.1080/13511610.2012.660325>

²² Lombardi et al., Modelling the Smart City Performance, pp.146. <https://doi.org/10.1080/13511610.2012.660325>

nüfus yüzdesi, yabancı dil becerileri, yaşam boyu öğrenmeye katılım, bireysel bilgisayar becerileri düzeyi, kişi başına patent başvuruları, akıllı yönetim: şehirdeki üniversite ve araştırma merkezi sayısı, e-devletin online kullanılabilirliği, evde internet erişimi olan hanelerin yüzdesi, bireyler tarafından e-devlet kullanımı, akıllı çevre: CO2 emisyonu azaltma stratejisinin iddialılığı, elektriğin verimli kullanımı, suyun verimli kullanımı, yeşil alan, sera gazı emisyonunun enerji tüketimi yoğunluğu, kentsel yayılmayı kontrol altına almaya yönelik politikalar, geri dönüştürülmüş atık oranı, akıllı yaşam: rekreasyonel spor ve boş zaman kullanımı için alanın oranı, halk kütüphanelerinin sayısı, toplam kitap kredisi ve diğer medya, müze ziyaretleri, tiyatro ve sinemaya gitmek olarak sıralanabilir.

Lazaroiu ve Roscia²³, bir şehrin “akıllılığının” kolayca ölçülemez olduğunu belirtmiş ve göstergelerinin seçiminde yanıtıcı olabilecek bir bakış açısının akıllı şehri tek yönlü olarak ölçebileceğini söylemiştir. Bu nedenle akıllı şehre dair on sekiz adet gösterge öngörmüşlerdir. Bunlar: Kirlilik, Yenilikçilik, CO2, Şeffaf yönetim, Sürdürülebilir kaynak yönetimi, çöp ayrıştırma, Eğitim tesisleri, Sağlık koşulları, Sürdürülebilir, yenilikçi ve güvenli toplu taşıma, Yaya alanları, Bisiklet yolları, Yeşil alanlar, belediye Katı atık üretimi, GWh (Gigawatt) hane, Yakıtlar, Siyasi stratejiler ve bakış açıları, bilgi iletişim teknolojileri altyapısının mevcudiyeti, İş piyasasının esnekliğidir.

Neirotti vd.²⁴, akıllı şehirlerin karakterize edici özelliklerini ve uygulama alanlarını tartışarak anlamını netleştirmeyi amaçlamıştır. Bu amaçla akıllı şehirlere dair altı adet kategori belirlemişlerdir: doğal kaynaklar ve enerji (akıllı şebekeler, genel aydınlatma, yeşil/yenilenebilir enerjiler, atık yönetimi, su yönetimi, gıda ve tarım), ulaşım ve hareketlilik (şehir lojistiği, bilgi-hareketlilik, insan hareketliliği), yapılar (tesis yönetimi, bina servisi, konut kalitesi), yaşam (kültür, eğlence, misafirperverlik, kirlilik kontrolü, kamu güvenliği, sağlık hizmeti, refah ve sosyal içermeye, kamusal alan yönetimi), devlet (e-devlet, e-demokrasi, tedarik, şeffaflık), ekonomi ve insanlar (yenilik ve girişimcilik, kültürel miras yönetimi, insan sermayesi yönetimi, dijital eğitim)

²³ Lazaroiu and Roscia, Definition Methodology for the Smart Cities Model, pp.326–332. <https://doi.org/10.1016/j.energy.2012.09.028>

²⁴ Paolo Neirotti et al., Current trends in Smart City initiatives: Some stylised facts, Cities, 2014, pp. 25-36. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2013.12.010>

Anthopoulos²⁵, akıllı şehirler için 8 farklı faktör öngörmektedir. Bunlar; Akıllı altyapı: yerleşik akıllı teknolojiye (yani sensörler, akıllı şebekeler vb.) sahip şehir tesisleri (yani su ve enerji ağları, sokaklar, binalar vb.). Akıllı Ulaşım (veya akıllı mobilite): gelişmiş yerleşik gerçek zamanlı izleme ve kontrol sistemlerine sahip ulaşım ağları. Akıllı Çevre: doğal kaynakların korunması ve yönetimi için yenilik ve bilgi iletişim teknolojileri entegrasyonu (atık yönetim sistemleri, emisyon kontrolü, geri dönüşüm, kirlilik izleme sensörleri vb.). Akıllı Hizmetler: tüm şehir genelinde sağlık, eğitim, turizm, güvenlik, müdahale kontrolü (gözetim) vb. için teknoloji ve bilgi iletişim teknolojileri kullanımı. Akıllı Yönetişim: katılım ve katılım için teknolojinin eşlik ettiği kentsel alanda akıllı hükümet kuruluşu. Akıllı İnsanlar: İnsanların yaratıcılığını artıran ve yeniliğe açık olan önlemler. Akıllı Yaşam: kentsel alanda yaşam kalitesini ve yaşanabilirliği artırmak için yenilik. Akıllı Ekonomi: iş geliştirme, istihdam ve kentsel büyümeyi güçlendirmek için teknoloji ve yenilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Barrionuevo vd²⁶. bir şehrin zekasına katkıda bulunan beş tür sermaye olduğunu belirtir. Bunlar: ekonomik (GSYİH, sektör gücü, uluslararası işlemler, yabancı yatırım); insan (yetenek, yenilik, yaratıcılık, eğitim); sosyal (gelenekler, alışkanlıklar, dinler, aileler); çevresel (enerji politikaları, atık ve su yönetimi, peyzaj); kurumsal (sivil katılım, idari otorite, seçimler). Bunlar modern kentsel sistemin can damarıdır ve yenilikçiliği, sosyal uyumu, sürdürülebilirliği ve bağlanabilirliği hedefleyen stratejilerle beslenir.

Nam ve Pardo²⁷, akıllı şehirler için daha temel bir ayrıma gitmiş ve üç temel göstergeden bahsetmiştir. Bunlar: kurumsal faktörler (yönetim, politika, yönetmelikler / direktifler), insan faktörleri (insan altyapısı, sosyal sermaye) ve teknolojik faktörlerdir (fiziksel altyapı, akıllı teknolojiler, mobil teknolojiler, sanal teknolojiler, dijital ağlar).

²⁵ Leonidas G. Anthopoulos, Understanding Smart Cities: a tool for Smart Government or an Industrial Trick?, New York: Springer International Publishing, 2017, pp.5.

²⁶ Barrionuevo, Berrone and Ricart, Smart Cities, pp.50–57.

²⁷ Nam and Pardo, Conceptualizing Smart City with Dimensions of Technology, People, and Institutions, <https://doi.org/10.1145/2037556.2037602>

Tablo 1. Akıllı Şehir Göstergeleri

OECD (2020), Lombardi vd. (2012), Kozlowski & Suwar (2021)	Akıllı Yönetim (kamusal yaşama katılım, kamusal ve sosyal hizmetler, şeffaf yönetim), Akıllı İnsanlar (yeterlilik düzeyi, hayat boyu öğrenme, etnik çoğulluk, açık fikirlilik), Akıllı Yaşam (kültürel tesisler, sağlık koşulları, bireysel güvenlik, konut kalitesi, eğitim tesisleri, turistik çekicilik, ekonomik refah), Akıllı Mobilite (yerel erişilebilirlik, uluslararası-ulusal erişilebilirlik, bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısının kullanılabilirliği, taşıma sisteminin sürdürülebilirliği), Akıllı Ekonomi (yenilikçi ruh, girişimcilik, ekonomik imaj ve ticari markalar, üretkenlik, iş piyasasının esnekliği, uluslararası yerleşiklik), Akıllı Çevre (çevre koşulları, hava kalitesi, ekolojik farkındalık, sürdürülebilir kaynak yönetimi)
Lazaroiu ve Roscia (2012):	Kirlilik, Yenilikçilik, CO2, Şeffaf yönetim, Sürdürülebilir kaynak yönetimi, Eğitim tesisleri, Sağlık koşulları, Sürdürülebilir, yenilikçi ve güvenli toplu taşıma, Yaya alanları, Bisiklet yolları, Yeşil alanlar, Katı belediye atık üretimi, GWh (Gigawatt) hane, Yakıtlar, Siyasi stratejiler ve bakış açıları, BİT altyapısının mevcudiyeti, İş piyasasının esnekliği
Neirotti vd. (2014)	Doğal kaynaklar ve enerji (akıllı şebekeler, genel aydınlatma, yeşil/yenilenebilir enerjiler, atık yönetimi, su yönetimi, gıda ve tarım), Ulaşım ve hareketlilik (şehir lojistiği, bilgi-hareketlilik, insan hareketliliği), Yapılar (tesis yönetimi, bina servisi, konut kalitesi), Yaşam (kültür, eğlence, misafirperverlik, kirlilik kontrolü, kamu güvenliği, sağlık hizmeti, refah ve sosyal içerme, kamusal alan yönetimi), Devlet (e-devlet, e-demokrasi, tedarik, şeffaflık), Ekonomi ve insanlar (yenilik ve girişimcilik, kültürel miras yönetimi, insan sermayesi yönetimi, dijital eğitim)
Barrionuevo vd. (2012)	Ekonomi (GSYİH, sektör gücü, uluslararası işlemler, yabancı yatırım); İnsan (yetenek, yenilik, yaratıcılık, eğitim); Sosyal (gelenekler, alışkanlıklar, dinler, aileler); Çevresel (enerji politikaları, atık ve su yönetimi, peyzaj); Kurumsal (sivil katılım, idari otorite, seçimler)
Nam & Pardo (2011)	Teknoloji (dijital şehir, akıllı şehir, her yerde bulunan şehir, kablolu şehir, hibrit şehir, bilgi şehri) İnsan (yaratıcı şehir, öğrenen şehir, insancıl şehir, bilgi şehri) Topluluk (akıllı topluluk)
Anthopoulos (2017)	Akıllı altyapı: Yerleşik akıllı teknolojiye (yani sensörler, akıllı şebekeler vb.) sahip şehir tesisleri (yani su ve enerji ağları, sokaklar, binalar vb.). Akıllı Ulaşım (veya akıllı mobilite): gelişmiş yerleşik gerçek zamanlı izleme ve kontrol sistemlerine sahip ulaşım ağları. Akıllı Çevre: doğal kaynakların korunması ve yönetimi için yenilik ve BİT entegrasyonu (atık yönetim sistemleri, emisyon kontrolü, geri dönüşüm, kirlilik izleme sensörleri vb.). Akıllı Hizmetler: tüm şehir genelinde sağlık, eğitim, turizm, güvenlik, müdahale kontrolü (gözetim) vb. için teknoloji ve BİT kullanımı. Akıllı Yönetişim: katılım ve katılım için teknolojinin eşlik ettiği kentsel alanda akıllı hükümet kuruluşu. Akıllı İnsanlar: İnsanların yaratıcılığını artıran ve yeniliğe açık olan önlemler. Akıllı Yaşam: kentsel alanda yaşam kalitesini ve yaşanabilirliği artırmak için yenilik. Akıllı Ekonomi: iş geliştirme, istihdam ve kentsel büyümeyi güçlendirmek için teknoloji ve yenilik.

Literatür taraması, akıllı şehir boyutlarının bütünsel bir kavramsal referans modelinde birleştirilmesini sağlar. İncelenen yenilikçi kentsel politika paradigmaları, yeşil şehirler, bağlantılı yaşam, akıllı topluluklar, inovasyon ekosistemleri ve çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik ile kentsel büyüme konularını birbiriyle ilişkilendirir²⁸.

Bir şehri akıllı şehir yapan şeyin, yararlı ve gerekli şehir süreçleri, faaliyetleri ve hizmetlerinin verimliliğini ve etkinliğini optimize etmek için kullanılan bilgi iletişim teknolojileri kullanımı olduğunu gördük. Bu optimizasyon, tipik olarak, çeşitli unsurları ve aktörleri az çok sorunsuz bir şekilde etkileşimli akıllı bir sistemde birleştirerek elde edilir. Bu anlamda, Akıllı Şehir kavramı sürdürülebilir bir gelecek sağlamanın yanı sıra bir şehrin rekabet gücünü artırmak için teknolojilerin (özellikle BİT) artan ve gerçekten kritik önemini kabul etmek olarak görülebilir. Akıllı bir şehirde, bu ağlar birbirine bağlıdır, birbirlerini destekler ve olumlu şekilde besler. Akıllı Şehirlerde kullanılan teknoloji ve veri toplama hususunda, şehirle ilgili verileri toplamak, analiz etmek ve dağıtmak²⁹, şehir genelinde iletmek ve paylaşmak, böylece kolayca yeniden kullanılabilir hale getirmek, çok sayıda soruna çözüm getirmek ve son olarak akıllı şehrin ana amaçlarından biri olan esnekliğe sahip akıllı planlamanın olmasıdır³⁰.

2. DİRENÇLİ ŞEHİR KAVRAMI VE GÖSTERGELERİ

Dirençlilik, kökeni biyoloji ve ekosistem bilimlerine kadar izlenebilen teknik bir terimdir. 1970'lerin başında, Holling'in³¹, ekolojik sistemlerin değişikliklere karşı kalıcılığını ve değişimi özümleme kapasitelerini vurguladığı çalışması dirençliliği, "sistemlerin kalıcılığının, değişim ve rahatsızlığı absorbe etme ve popülasyonlar veya durum değişkenleri arasında hala aynı ilişkileri sürdürme yeteneklerinin

²⁸ Sotiris Zygiaris, Smart City Reference Model: Assisting Planners to Conceptualize the Building of Smart City Innovation Ecosystems. <https://doi.org/10.1007/s13132-012-0089-4>

²⁹ European Parliament Policy Department, "Mapping Smart Cities in the EU," 25

³⁰ Moraci et al., Making Less Vulnerable Cities: Resilience as a New Paradigm of Smart Planning. <https://doi.org/10.3390/su10030755>

³¹ Crawford Stanley Holling, Resilience and Stability of Ecological Systems, Annual Review of Ecology and Systematics, 1973, pp.14. <https://doi.org/10.1146/annurev.es.04.110173.000245>

bir ölçüsüdür” şeklinde tanımlamıştır. Dirençlilik kavramı bu anlamı ile sosyal bilimler tarafından ödünç alınmıştır. Kültürel ekolojiden psikoloji, coğrafya, sosyoloji ve planlama çalışmalarına yayılmıştır. Örneğin psikoloji, dirençliliği, bireylerin şoklar ve streslerle başa çıkabilme aracı olarak ifade eder. Günümüzde terim daha çok iklim değişikliğine uyum, sürdürülebilirlik bilimi, afet riskinin azaltılması, yoksulluğun azaltılması ve giderek ekonomi ve planlama çalışmalarında kullanılmaktadır³². Dirençlilik ve dirençli şehirlere yönelik yapılan tanımlar akıllı şehirlere benzer şekilde, tutarsız ve çok çeşitli olabilmektedir. Kentsel anlamda bakıldığında birbirleriyle belli açılardan uyumlu kavramlara erişilebilmektedir. Dirençli kentlere dair kavramlara örnek verilecek olursa;

- UN-Habitat Resilience (Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı), kentsel dirençliliği herhangi bir kentsel sistemin birden fazla şok ve strese dayanma ve bunlardan hızlı bir şekilde kurtulma ve hizmetin sürekliliğini sağlama yeteneği olarak ifade eder. <https://unhabitat.org/topic/resilience-and-risk-reduction> internet adresi
- Local Governments for Sustainability (ICLEI) (Sürdürülebilirlik için Yerel Yönetimler)³³, dirençli kenti, temel işlevlerini, yapılarını ve kimliğini korurken, aynı zamanda sürekli değişim karşısında uyum sağlayıp gelişmeye devam eden, herhangi bir şok veya stresi absorbe etmeye ve atlamaya hazır bir şehir olarak tanımlamaktadır.
- United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNISDR) (Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Ofisi)³⁴, Tehlikelere maruz kalan bir sistem, topluluk veya toplumun, risk yönetimi yoluyla temel yapılarının ve işlevlerinin korunması ve restorasyonu, tehlikenin etkilerine karşı zamanında ve verimli bir şekilde direnme, absorbe etme, uyum sağlama, dönüştürme ve bunlardan kurtulma yeteneğini kentsel dirençlilik olarak adlandırmıştır.

³² David E. Alexander, Resilience and disaster risk reduction: an etymological journey, Londra: Nat. Hazards Earth Syst. Sci., 2013, pp.2707. <https://doi.org/10.5194/nhess-13-2707-2013>

³³ ICLEI, Resilient Cities Report 2015, Almanya: Based on the proceedings of the 6th Global Forum on Urban Resilience and Adaptation, 2015.

³⁴ UNISDR, Disaster Risk and Resilience, Un System Task Team on the Post-2015 Un Development Agenda, 2012.

- Rockefeller Foundation (Rockefeller Vakfı)³⁵, dirençliliği bireylerin, toplulukların ve sistemlerin hayatta kalma, stres ve şoklar karşısında uyum sağlama ve büyüme ve hatta koşullar gerektirdiğinde dönüşme kapasitesi olarak ifade etmektedir.
- Dünya Bankası'na³⁶ göre dirençlilik insanların toplumların ve ülkelerin bir yandan işlevselliklerini korurken diğer yandan olumsuz şoklardan kurtulma yeteneği ile karakterize edilir. World Bank, Resilience Rating System, February 2021 Washington S. 116
- Godschalk'a³⁷ göre dirençli şehir, aşırı koşullarda ve baskı altında hayatta kalabilen ve sürdürülebilir olmaya devam edebilen fiziksel ağlar (yapay ve doğal bileşenler) ve insan toplulukları (sosyal ve kurumsal bileşenler) sistemidir. Bu iki sistemin herhangi bir esnekliği olmadan, şehir felakete karşı savunmasız olacaktır.
- U.S. Agency for International Development (USAID) (Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı)³⁸ Dirençliliği, insanların, hanelerin, toplulukların, ülkelerin ve sistemlerin, kronik kırılganlığı azaltacak ve kapsayıcı büyümeyi kolaylaştıracak şekilde şokları ve stresleri azaltma, bunlara uyum sağlama ve bunlardan kurtulma yeteneği olarak ifade etmektedir.
- Global Alliance for Resilience (AGIR) (Uluslararası Dirençlilik İttifakı)³⁹, dirençlilik korunmasız hanelerin, ailelerin, toplulukların ve sistemlerin belirsizlik ve şok riskiyle yüzleşme, şoklara dayanma ve şoklara etkili bir şekilde yanıt verme ve aynı zamanda sürdürülebilir bir şekilde iyileşme ve uyum sağlama kapasitesini tanımlar.

³⁵ ARUP, City Resilience Framework, Arup and The Rockefeller Foundation, 2015.

³⁶ World Bank, Resilience Rating System, World Bank Group, 2021.

³⁷ David R. Godschalk, Urban Hazard Mitigation: Creating Resilient Cities, Natural Hazards Review, 2003, 136. [https://doi.org/10.1061/\(ASCE\)1527-6988\(2003\)4:3\(136\)](https://doi.org/10.1061/(ASCE)1527-6988(2003)4:3(136))

³⁸ "USAID and Resilience", son güncelleme 25 Nisan 2018, <https://www.usaid.gov/resilience>.

³⁹ AGIR, Regional Roadmap, Global Alliance for Resilience, 2013.

Tanımlardan yola çıkarak dirençli şehirler ve kentsel dirençlilik için; etkisi, sıklığı veya büyüklüğü ne olursa olsun, kentsel sistemlerin, çevresel, fiziksel, ekonomik, sosyal ve/veya kültürel alanlarda yaşanan bir şok, kriz, tehlike, afet veya stres sonrasında toparlanma, üstesinden gelme, işlevlerini sürdürme, uyarılma, dönüştürme ve gelişme kapasitesini ifade ettiği söylenebilir. Dirençliliğin olmazsa olmaz özellikleri, kalıcılık, uyarlanabilirlik ve dönüştürülebilirlik olarak sıralanabilir.

Dirençli kentlere dair yapılan tanımlara ek olarak uluslararası düzeyde dirençli kentleri belirlemek, analiz etmek ve ölçmek için çeşitli standartlar öngörülmüştür. Kimi yazar ve kuruluşlar dirençli şehir olmanın şartlarını fiziksel ve sosyal temellerde ele almıştır. Bu iki boyut dirençli şehirlere dair yapılan araştırmaların ve önerilen kavramsal çerçevelerin genelinde ima edilmekle birlikte, dirençli şehirleri doğal afetler ve iklim krizleri, enerji tüketimi ve petrol kullanımı veya ekonomik açıdan ele alan çalışmalar da literatürde mevcuttur.

Dirençli şehir göstergeleri olarak kabul gören ilkelerden ilki OECD'nin dirençli şehirler için temel yapıtaşları olarak adlandırdığı özelliklerdir. Bunlar; ekonomik, kurumsal, toplumsal ve çevresel olarak sıralanabilir⁴⁰. Ekonomi boyutu, istihdam seviyeleri, ekonomik tabanın çeşitlendirilmesi, işletme sayısı, harcanabilir hane geliri ve diğer faktörlerde olduğu gibi bir şehrin veya topluluğun ekonomik koşullarını ifade eder. Dirençli şehirler, sektörleri ve inovasyon potansiyelini çeşitlendirmiştir. Güvenilir altyapı ve vasıflı işgücü, diğer faktörlerin yanı sıra ekonomik dayanıklılığın artırılmasına katkıda bulunur. Toplum boyutu, örgütlü olsun ya da olmasın, bir toplumun ve üyelerinin refahının yönüdür. Bu boyut, bir şehrin veya topluluğun demografik profilini (yaş, cinsiyet, yoksulluk vb.), sağlık koşullarını, sosyal sermaye düzeylerini, sivil katılım ve etkili sosyal bağları içerir. Dirençli şehirler, koordineli ve tutarlı bir dizi ekonomik ve sosyal politika ve uygulama benimseyerek şoklarla başa çıkabilir. Özellikle sosyal içerme ve iş ve eğitime erişim, şehirlerin değişimi sorunsuz bir şekilde ele almasına yardımcı olabilir. Çevre boyutu, çevresel bozulma, kaynakların aşırı kullanımı ve iklim değişikliği ve doğal afetle-

⁴⁰ "Resilient Cities", Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü, erişim 10 Ocak 2022, <https://www.oecd.org/fr/gov/politique-regionale/resilient-cities.htm>

rin potansiyel maliyetleri karşısında önemlidir, doğal çevreye ve onu yönetmek için uygulanan sistemlere ve ağlara atıfta bulunur. Özellikle, iletişim, ulaşım, su ve sanitasyon gibi afet müdahalesi ve kurtarma için kritik hizmetler sağlayan yapıları içerir. Çevresel dirençlilik oluşturmak, yerel düzeyde hazırlıklı olmayı gerektirir. Kurumsal anlamda ise, risk yönetimi sürecine hükümetleri, organize sivil toplumu ve özel paydaşları dahil etmek, bilgi paylaşımı, kapasite geliştirme, öğrenme süreçleri ve katılımcı kanalları içermek kentsel dirençlilikte şokları karşılayıp tepki vermek için gereklidir. Dirençli kurumlar açık, şeffaf ve kapsayıcı politika oluşturmayı sağlar ve etkili politika uygulamasını sağlar⁴¹.

USAID, şehrin dirençliliğini etkileyen beş temel dirençli şehir faktörü öne sürmüştür. Bunlar siyasal, toplumsal, çevresel, ekonomik ve güvenlik faktörleridir. Bu faktörlerin her biri kendi içinde alt başlıkları bulunan üç temel öge kapsamında değerlendirilir. Bunlar kurumlar (verimlilik, yasallık), mali ve beşeri kaynaklar (uygunluk, performans, çeşitlilik, tutarlılık) ve uyumluluğu kolaylaştıran öğelerdir (bağlantı ve ağlar, tutum, tavır, değer ve normlar, kurumsal hafıza ve inovasyon). Bu çerçevede siyasal dirençlilik, siyasal düzenin ve hukukun üstünlüğünün vatandaşlar ve devlet arasındaki güven eksikliğine neden olabilecek stresörler ve şoklar ile başedebilirliğidir. Devletin kaliteli kamu hizmetleri sağlayan, güvenilir ve meşru olarak algılanan politikaları formüle eden ve uygulayan bir hükümet aygıtını sürdürme yeteneği ile tanımlanır. Güvenlik, genel olarak kişisel güvenlik, hukukun üstünlüğü ve devlet korumasından sorumlu sistemle ilgilidir. Güvenlik bağlamında dirençlilik, öncelikle devletin ve toplumun şikayetleri giderme, mümkün olduğunda çatışmayı çözme, gerektiğinde etkilerini azaltmak için güç kullanma ve orijinal veya daha güvenli bir duruma geri dönme yeteneğidir. Ekonomik dirençlilik, insanların ekonomik krizleri veya şokları ve geçimlerini etkileyen stres faktörlerini hafifletme, bunlara uyum sağlama ve bunlardan kurtulma yeteneğini ifade eder. Toplumsal dirençlilik, şoklar ve stres faktörlerinin dayattığı sınırlı kesinti ile sürekli olarak kaliteli hizmetler ve kamusal alanlara erişim sağlama yeteneği olarak tanım-

⁴¹ OECD, Indicators for Resilient Cities, OECD Regional Development Working Papers, 2018; OECD, Meeting of the OECD Council at Ministerial Level, 2014.

lanır. Çevresel dirençlilik ise, kırılan ve çatışma sonrası devletlerdeki zayıf kurumlar ve hükümet kapasitesini ifade etmektedir⁴².

Rockefeller Vakfı, kentsel dirençlilik bağlamında dört temel faktör ve oniki adet alt faktör öngörmüştür. Temel faktörler insan, mekan, organizasyon ve bilgi olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan faktörü, bireylerin sağlığını, esenlik ve refahını içerir. Herkesin temel ihtiyaçlarının karşılanma derecesi ile ilgili olan “bireysel kırılanlığın asgariliği”, finansmana erişim, birikim yapma yeteneği, beceri eğitimi, iş desteği ve sosyal refah ile “çeşitli geçim kaynakları ve istihdamın kolaylaştırılması”, entegre sağlık tesislerine, hizmetlerine ve duyarlı acil durum hizmetlerine dayanan “insan sağlığı ve yaşamı için etkili korumalar” alt faktörleridir. Mekan Faktörü, kentsel sistemler ve hizmetleri tanımlar. Alt faktörleri; “Azaltılmış maruziyet ve kırılanlık” (çevre yönetimine, uygun altyapıya, etkili arazi kullanım planlamasına ve planlama düzenlemelerinin uygulanmasına dayanır), “Kritik hizmetlerin etkin bir şekilde sağlanması” (tedarik çeşitliliği, yedeklilik, ekosistemlerin ve altyapının aktif yönetimi ve bakımı ile acil durum planlamasından kaynaklanır), “Güvenilir mobilite ve iletişim” (çeşitli ve uygun maliyetli çok modlu ulaşım sistemleri ve bilgi ve iletişim teknolojisi (BİT) ağları ve acil durum planlaması ile sağlanır) olarak karşımıza çıkmaktadır. Organizasyon faktörü, ekonomi ve toplum öğelerini içermektedir. “Kolektif kimlik ve topluluk desteği” (aktif topluluk katılımı, güçlü sosyal ağlar ve sosyal entegrasyon), “Kapsamlı güvenlik ve hukukun üstünlüğü” (kolluk kuvvetleri, suç önleme, adalet ve acil durum yönetimi), “Sürdürülebilir ekonomi” (şehir finansmanının sağlam yönetiminde, çeşitli gelir akışlarında ve ticari yatırımları çekme, sermaye tahsis etme ve acil durum fonları oluşturma yeteneği) olmak üzere alt kategorilere ayrılır. Bilgi faktörü, liderlik ve stratejiden oluşmaktadır. “Etkili liderlik ve yönetim” (hükümet, iş dünyası ve sivil toplumla ilgilidir ve güvenilir bireylerde, çok paydaşlı istişarelerde ve kanıta dayalı karar vermede tanınır), “Güçlendirilmiş paydaşlar” (herkes için eğitim, kişilerin ve kuruluşların uygun önlemleri almalarını sağlamak için güncel bilgi ve bilgilere erişimi), “Enteg-

⁴² USAID, A Framework for Analyzing Resilience In Fragile and Conflict-Affected Situations, Economic and Political Development, 2013.

re kalkınma planlaması” (bir vizyonun, entegre bir kalkınma stratejisinin ve departmanlar arası gruplar tarafından düzenli olarak gözden geçirilen ve güncellenen planların varlığı) ile gösterilir⁴³.

Son olarak Taghizadeh⁴⁴, dirençli şehirler için yapmış olduğu literatür çalışması ve faktör analizleri sonucu kapsayıcı bir kategorileşme önermiştir. Dirençli şehirler için sosyal, ekonomik, kurumsal, fiziksel ve doğal olmak üzere beş temel alanda gereklilikler görülmüştür. Sosyal anlamda dirençli şehir için beşeri sermaye, yaşam tarzı ve toplumsal yeterlilik, toplum ve ekonomi, topluluk sermayesi, sosyal ve kültürel sermaye, nüfus ve demografik çevre, risk bilgisi; Ekonomik anlamda ekonomik kalkınma, toplum ve ekonomi kurumsal - yönetim, organize devlet hizmetleri, kıyı kaynak yönetimi, uyarı ve tahliye, acil müdahale, afet kurtarma; Fiziki anlamda fiziki altyapı, altyapı, arazi kullanımı ve yapısal tasarım ögeleri kapsamında bir değerlendirme yapılırken son olarak doğal kategorisinde ekosistem değişkeni öngörülmüştür.

Aşağıda, dirençli şehirlere dair çeşitli yazarlarca öngörülmüş olan göstergeler tablo halinde gösterilmiştir. Tablo 2.'ye bakıldığında dirençli şehirlerin, akıllı şehirlerde olduğu gibi tek bir faktöre indirgenemeyeceği, sadece çevre ve mekan veya dirençlilik ve sürdürülebilirlik özellikleri ile ele alınmak yerine, çok boyutlu kavramlar ve çeşitli sosyal, ekonomik, kurumsal ve hatta güvenlik gibi aktörlerden oluşan bir ekosistem içinde ele alınması gerektiği görülmektedir.

⁴³ ARUP, City Resilience Framework, 2015.

⁴⁴ Abbas Ostad Taghizadeh, Community Disaster Resilience: a Systematic Review on Assessment Models and Tools, PLOS Currents Disasters, 2015.

Tablo 2. Dirençli Şehir Göstergeleri

<p>OECD (2014, 2018)</p>	<p>Ekonomik (endüstriler büyüme sağlamak için çeşitlidir, inovasyon ekonomiye liderlik etmek için gerçekleşir, işgücü çeşitli becerilere sahiptir, altyapı ekonomik faaliyetleri destekler)</p> <p>Toplumsal (toplum kapsayıcı ve birleştiricidir, topluluklardaki yurttaş ağları aktiftir, İnsanların kamu hizmetlerine erişimi vardır)</p> <p>Çevresel (Kentsel gelişme sürdürülebilir, Altyapı yeterli ve güvenilirdir, yeterli doğal kaynaklar mevcuttur)</p> <p>Kurumsal (kurumlar arası işbirliği yapılır, liderlik ve uzun vadeli vizyon nettir, kamu sektörü uygun kaynaklara sahiptir, hükümet açıktır ve vatandaşların katılımı teşvik edilir.)</p>
<p>USAID (2015)</p>	<p>Siyasal (kamu hizmeti, kamu politikaları, siyasal düzen ve hukukun üstünlüğü)</p> <p>Güvenlik (devlet koruması, şikâyetleri giderme, çatışmayı çözme, gerektiğinde güç kullanma, orijinal veya daha güvenli bir duruma geri dönme)</p> <p>Ekonomik (ekonomik krizler, şoklar, vatandaşların geçimlerini etkileyen stres faktörleri ile baş edebilme)</p> <p>Toplumsal (kriz zamanlarında eğitim, sağlık, temiz su, elektrik, altyapı, kültürel ve dini gerekler dâhilinde temel kamu hizmetlerini alabilme)</p> <p>Çevresel (doğal kaynakların ve tarım alanlarının yokluğu, iklimsel sorunlar, bunun neden olduğu göçler vb etkiler ile baş edebilme)</p>
<p>ARUP & Rockefeller Foundation (2015)</p>	<p>İnsan faktörü: bireylerin sağlığı ve esenliğini tanımlar (bireysel kırılganlık, çeşitli geçim kaynakları ve istihdam, insan sağlığı ve yaşamı için etkili önlemler)</p> <p>Mekân Faktörü: altyapı ve çevre gibi kentsel sistemler ve hizmetleri tanımlar (azaltılmış maruziyet ve kırılganlık, kritik hizmetlerin etkin bir şekilde sağlanması, güvenilir hareketlilik ve iletişim)</p> <p>Organizasyon faktörü: ekonomi ve toplum öğelerini içerir (kolektif kimlik ve toplumsal destek, kapsamlı güvenlik ve hukukun üstünlüğü, sürdürülebilir ekonomi.)</p> <p>Bilgi faktörü: liderlik ve strateji öğeleri içermektedir (etkili liderlik ve yönetim, güçlendirilmiş paydaşlar, entegre kalkınma planlaması)</p>
<p>Taghizadeh vd. (2015)</p>	<p>Sosyal (beşeri sermaye, yaşam tarzı ve toplumsal yeterlilik, toplum ve ekonomi, topluluk sermayesi, sosyal ve kültürel sermaye, nüfus ve demografik çevre, risk bilgisi)</p> <p>Ekonomik (ekonomik kalkınma, toplum ve ekonomi)</p> <p>Kurumsal (yönetim, organize devlet hizmetleri, kıyı kaynak yönetimi, uyarı ve tahliye, acil müdahale, afet kurtarma)</p> <p>Fiziki (fiziki altyapı, altyapı, arazi kullanımı ve yapısal tasarım)</p> <p>Doğal (ekosistem)</p>

Tablo 2 göstermektedir ki Dirençli Şehirler, doğal afet, ekonomik kriz, iklim krizi, toplumsal olaylar vb gibi çok çeşitli alanlarda yaşanabilecek şok ve stres durumlarını bertaraf edebilmek ve kentsel anlamda altyapı ve hizmet sunumuna devam etmek, mekânsal ve ekolojik dengeleri sağlamak, siyasal anlamda güvenilir, adil ve şeffaf bir yönetim ile güven teşkil etmek, suç odaklı eylem ve örgütlere karşı toplumun güvenliğini sağlayacak eylem ve yaptırımlarda bulunmak, kültürel öğeleri ve toplumsal kenetlenmeyi sağlayacak ortamları oluşturmak, yenilikçi ekonomik faaliyetleri desteklemek, işgücü ve beşeri sermayeyi geliştirmek, kentteki yeşil alan, temiz hava vb gereklilikleri sağlamak, gibi önleyici tedbirlerin yanı sıra ortaya çıkan durumla baş edebilecek ve çareler üretebilecek kapasitede olmalıdır.

3. AKILLI VE DİRENÇLİ ŞEHİR: BÜTÜNLEŞTİRİLMİŞ KAVRAM ÖNERİSİ

Akıllı şehir ve dirençli şehir kavramları farklı şekillerde literatüre girmiş ve çalışılmış olsalar da bir süre sonra her iki kavramın da tanım ve göstergeler açısından benzer amaç ve araçlar ile geliştiği, pek çok yönden ortak noktaları bulunduğu görülmektedir. Akıllı Şehir ve Dirençli Şehir kavramları benzer veya aynı sistemler temelinde operasyonel hale getirilmiş, benzer gelişim yörüngelerine ve çözülmesi gereken benzer ikilemlere sahip kavramlardır. Her ikisi de tamamen teknik veya toplumsal olabilmekle birlikte çok yönlü şekilde ele alınmalıdır.

Tanımlara bir daha bakılacak olursa; akıllı şehirler, sürdürülebilir, rekabetçi, verimli ve kapsayıcı hizmetler ile yüksek bir yaşam kalitesi yaratmayı amaçlayan, şehirlerin kültürel, ekonomik, güvenlik, ekolojik, bireysel ve toplumsal alanlarında bilgi iletişim teknolojilerinin kullanıldığı ve dijital altyapıların desteklediği, çok aktörlü yönetim ve yönetişimden bahsedilebilecek bir şehir modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Akıllı şehirler, çevrenin korunması ve karbondioksitin azaltılarak hava kalitesinin artırılması gibi ekolojik çözümler içeren, akıllı hareketlilik ile kent içi taşıma ve iletişim ağlarının takibi ve güvenliğinin sağlandığı, ekonomi ve ticaretin yenilikçi bir anlayışla geliştirildiği, hayat boyu öğrenme ilkesini benimsemiş açık fikirli vatandaş profiline sahip, etkin, verimli ve katılımcı bir anlayışla yönetilen, kültürel ve sosyal aktivitelerin kamusal alanların bilgi iletişim teknolojileri ile desteklendiği bir yaşam alanı sunmaktadır. Dirençli şehirler ise, etkisi, sıklığı veya

büyüklüğü ne olursa olsun, kentsel sistemlerin, toplulukların, bireylerin, kuruluşların ve işletmelerin çevresel, fiziksel, ekonomik, sosyal ve/veya kültürel alanlarda yaşanan bir şok, kriz, tehlike, afet veya stres sonrasında toparlanma, üstesinden gelme, işlevlerini sürdürme, uyarılma, dönüştürme ve gelişme kapasitesini ifade etmektedir. Dirençli şehirler için, kriz ve felaket sırasında var olan durumu karşılama, absorbe etme, üstesinden gelme ve işlevini sürdürmesi için, kriz ve felaket sonrasında ise uyarılma, dönüştürme, eski haline dönme veya daha iyi hale getirebilmek için uygun bir fiziki altyapı, çevre ve ekosisteme, bilinçli insanlardan oluşan bir topluma, ekonomik kapasiteye, siyasal anlamda güvenilir, uyumlu, katılımcı ve hukukun üstünlüğünü kabul etmiş bir yönetim anlayışına, güvenlik, eğitim, sağlık ve temel insan ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir yapıya sahip olmak olmazsa olmaz özelliklerdir.

Bu anlamda bakıldığında her iki kavram da insan onuruna yakışır bir hayat için temel gereklerin sağlandığı bir konsept önermektedir. Akıllı şehir konsepti ve dirençli şehir konseptinin vizyonu uyumludur, daha yüksek bir yaşam kalitesi, sürdürülebilir kentsel gelişim ve azalan çevre kalitesinin iyileştirilmesi gibi amaçlar göze çarpan ilk ortak noktaları oluşturmaktadır. Akıllı şehirler, ekonomik, sosyal, kurumsal, siyasal ve çevresel boyutlarda bilgi iletişim teknolojilerini kullanarak gelişme, etkinlik ve verimlilik öngörürken dirençli kentler kriz dönemlerinde ekonomik, sosyal, kurumsal, siyasal ve çevresel boyutlarda kentlerin fonksiyonlarını devam ettirmek amacıyla.

Akıllı şehirlerin sürdürülebilirlik temeli dirençli şehirlerde de kendine karşılık bulmaktadır. Akıllı Şehirlerde sürdürülebilirlik hedefi, öncelikle, ağların (enerji, ulaşım, vb.) daha verimli ve etkili bir şekilde yönetilmesine izin vererek, enerji tüketimlerinde önemli bir azalmaya yol açabilecek olan geniş bir bilgi iletişim teknolojileri kullanımı yoluyla gerçekleştirilmektedir. Lizarralde ve ark.⁴⁵ yapmış olduğu çalışmada akıllı şehir terminolojisi tarafından sürdürülebilirliğin olmazsa

⁴⁵ Gonzalo Lizarralde vd., Sustainability and resilience in the built environment: The challenges of establishing a turquoise agenda in the UK, Sustainable Cities and Society, 2015, pp. 101. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2014.12.004>

olmaz bir özellik olarak benimsendiği belirtilmiş ve kimi zaman birbirlerinin yerine kullanılan dirençlilik kavramı ile farkı ve yakın ilişkisine değinilmiştir. Buna göre, sürdürülebilir şehir kavramı içerisinde çevrenin korunması, ekonomik canlılık ve sosyal bütünlüğe saygı duyma gibi öğeleri barındırmaktadır. Sürdürülebilirlik çevrenin korunmasına odaklanırken, dirençlilik karşılık gelen risk tahmini ve yanıt verme yeteneği ile çevreye uyumu vurgulamaktadır. Her ikisine de karşılık gelen politikalar hem sürdürülebilirlik hem de dirençlilik için benzer hedefler tanımlamaktadır.

Akıllı şehirlerin temellerinden olan akıllı çevre bilgi iletişim teknolojilerinin, enerji politikaları, atık ve su yönetimi, peyzaj, yeşil/yenilenebilir enerjiler, atık yönetimi, su yönetimi, gıda ve tarım, doğal kaynakların korunması ve yönetimi, geri dönüşüm vb. alanlarda kullanımından bahseder. Bu doğrultuda akıllı şehirlerin çevresel duyarlılığa ve sürdürülebilirlik anlayışına sahip olduğu yorumu yapılabilir. Benzer şekilde dirençli kentler, afetlerin gelebileceği iki kanaldan biri olan doğal afetlere karşı önleyici tedbirleri almak adına benzer hassasiyetlere sahiptir ve yürütülen politika ve programlar, doğayı ve çevreyi koruma, tarım alanları ve yeşil alanları muhafaza etme, atıksu arıtma ve entegre katı atık hizmetleri kurma, çevresel altyapıyı geliştirme gibi önlemler öngörmektedir⁴⁶. Pira⁴⁷, sürdürülebilir akıllı şehirlere dair gerçekleştirdiği çalışmasında akıllı kentler için, sürdürülebilir kentsel planlama ve iklim dirençliliği planlama stratejisi öngörerek bu gerekliliğe değinmiştir.

Aşağıda akıllı şehirler ile dirençli şehirlerin kıyaslandığı ortaklık ve benzerliklerinin yanı sıra birinin farklılıkların belirtildiği kıyaslama Tablo 3.'de gösterilmiştir.

⁴⁶ Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İklimle Dirençli Kentler, Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yayınları, 2016, s7.

⁴⁷ Milad Pira, A novel taxonomy of smart sustainable city indicators, Humanities and Social Sciences Communications, 2021.

Tablo 3. Akıllı Şehir ve Dirençli Şehir Karşılaştırması

	Akıllı Şehirler	Dirençli Şehirler
Benzerlikler	<p>Sürdürülebilirlik</p> <p>Kentsel alanda yaşam kalitesini artırma hedefi mevcuttur</p> <p>Aktörler arası sinerji ve işbirliği ile şehir teknolojisi uyumlaştırılır</p> <p>Sosyal, etnik çeşitlilik, teknolojik kentsel çözümlerin çeşitliliği mevcuttur</p> <p>İnsan sermayesi ve işgücü alanlarında esnekliğe sahiptir</p> <p>Güvenli bir toplum inşa etme amaçlıdır</p> <p>BİT ile mobilite ve iletişim sağlama ön plandadır</p> <p>Akıllı çevre ile yeşil alanların artırılması, kaynakların yeniden kullanımı, kirliliği azaltma, iklim değişikliği vb hedefleri vardır</p> <p>Akıllı ekonomi ile inovatif, girişimci ve esnek bir iç pazar sağlanır</p> <p>Akıllı insanlar ile yetenekli ve yaratıcı bireyleri sosyal sermaye, sosyal uyum ve sivil katılım vardır</p> <p>Akıllı hizmetler ile şehir genelinde sağlık, eğitim, turizm, güvenlik, gözetim vb. için teknoloji ve BİT kullanımı vardır</p> <p>Akıllı yönetim ve siyaset ile, e-devlet, e-demokrasi, e-katılım uygulamaları, şeffaflık, ortak paydaşların yönetime katılımı, yönetim mevcuttur</p> <p>Akıllı Yaşam ile kültürel tesisler, sağlık koşulları, bireysel güvenlik, konut kalitesi, eğitim tesisleri, turistik çekicilik, ekonomik refahın varlığından söz edilir.</p> <p>BİT yoluyla verilerin toplanması detaylandırılması ve güncel tutulması söz konusudur.</p>	<p>Sürdürülebilirlik</p> <p>Kentsel alanda yaşam kalitesini artırma hedefi mevcuttur</p> <p>Kamu-özel sektör ve STK katılımı gibi çok paydaşlı bir işbirliği vardır</p> <p>Kriz zamanı çözümleri, bilgi, kurum, ekonomik destek vb çeşitlilik mevcuttur</p> <p>Beklenmedik olaylara uyum sağlama konusunda esnekler</p> <p>Kriz zamanlarında güvenliği sağlama amaçlıdır</p> <p>BİT ile güvenli mobilite ve iletişim sağlama vardır</p> <p>Çevresel dirençlilik ile tarım alanları, yeşil alanlar ve doğal kaynaklar ile uyum sağlama, ekolojik mimari ve çevresel altyapı odaklıdır</p> <p>Dirençli ekonomi ile sektörel ve inovatif açıdan gelişmiş bir ekonomiden bahsedilir</p> <p>Dirençli toplum ile sosyal sermaye düzeylerini, sivil katılım ve etkili sosyal bağlar mevcuttur</p> <p>Toplumsal dirençlilik ile kriz zamanlarında eğitim, sağlık, temiz su, elektrik, altyapı, kültürel ve dini gerekler dâhilinde temel kamu hizmetlerini alabilme amacı vardır</p> <p>Bilgi faktörü ile etkili liderlik ve yönetim, güçlendirilmiş paydaşlar, siyasal dirençlilik ile şeffaf siyasal düzen ve hukukun üstünlüğü ilkesi, kurumsal dirençlilik ile katılım ve işbirliği mevcuttur.</p> <p>İnsan ve ekonomi faktörleri ile kırılabilirliğin azaltılması, insan sağlığı, refahı ve yaşamı için etkili önlemler, ekonomik refah sağlanması esastır.</p> <p>Hazırlıklı olmak adına güncel bilgi alışverişi sağlanır.</p>
Farklılıklar	<p>Amaçlanan hedeflerin yerine getirilmesinde bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımı zorunludur.</p> <p>İş odaklı kentsel gelişime vurgu yapar, toplumsal hedefe açık olmakla birlikte inovasyon sistemlerine odaklanması nedeniyle, rekabet edebilirlik ve ekonomik büyümeye öncelik verilir</p> <p>Büyük endüstriler tarafından güçlü bir şekilde desteklenir</p>	<p>Bilgi iletişim teknolojilerinin kullanılır ancak bu konuda bir zorunluluk içermez.</p> <p>İnsanların güvenliğini sağlamak, yüksek yaşam kalitesini garanti etmek temel amaçtır.</p> <p>Uluslararası kuruluşlar tarafından olduğu kadar şehir birlikleri ve yerel yönetimler tarafından da teşvik edilir.</p>

Kaynak: Patrizia Lombardi et al., Modelling the Smart City Performance, Innovation: The European Journal of Social Science Research, 2012. <https://doi.org/10.1080/13511610.2012.660325>, George Cristian Lazaroiu and Maria Cristina Roscia, Definition Methodology for the Smart Cities Model, Energy, 2012. <https://doi.org/10.1016/j.energy.2012.09.028>, Leonidas G. Anthopoulos, Understanding Smart Cities: a tool for Smart Government or an Industrial Trick?, New York: Springer International Publishing, 2017., Paolo Neirotti et al., Current trends in Smart City initiatives: Some stylised facts, Cities, 2014. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2013.12.010>, OECD, Smart Cities and Inclusive Growth, Brussels: 2020., Wojciech Kozłowski and Kacper Suwar, Smart City: Definitions, Dimensions, and Initiatives, European Research Studies Journal, 2021., OECD, Indicators for Resilient Cities., OECD Regional Development Working Papers, 2018., OECD, Meeting of the OECD Council at Ministerial Level, 2014., "USAID and Resilience", son güncelleme 25 Nisan 2018, <https://www.usaid.gov/resilience>, ARUP, City Resilience Framework, Arup and The Rockefeller Foundation, 2015., Abbas Ostad Taghizadeh, Community Disaster Resilience: a Systematic Review on Assessment Models and Tools, PLOS Currents Disasters, 2015. Eserlerinden derlenmiştir.

Ortega-Fernández vd ⁴⁸ akıllı şehir ve dirençli şehirlerin belirli strateji ve eylemler konusunda ortak amaçlara sahip olduğundan bahsetmektedir. Bunlar; Ekonomik rekabet gücü: yeni firmalar için finansman sağlamak, mevcut olanları korumak ve ekonomik kalkınmada iyileşme sağlamak. Yaşam kalitesi: sağlığın ve güvenliğin iyileştirilmesi, sağlık hizmetleri için yeni çıkarımlar ve bilgilerin işleme biçimindeki değişiklikler. Sürdürülebilirlik: enerji verimliliği, sosyal değişim, daha büyük ekonomik beklentiler ve kaynak ve risk yönetimindeki değişiklikler. Hareketlilik: ulaşım, trafik ve kirlilik vb. açılardan verimlilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Papa vd.⁴⁹ yukarıdaki analizleri destekler şekilde, akıllı şehirler ve dirençli şehirlerarasındaki benzerlikleri şu şekilde sıralamıştır:

- Her ikisi de kentsel performansları ve vatandaşların yaşam kalitesini iyileştirmek, sürdürülebilirliği sağlamak ve kent kapasitesini yöneterek şehirlerin gelecekteki gelişimlerini tehdit eden faktörleri ortadan kaldırmak ister.
- Her ikisi de kentsel sistemlerin “sert” (altyapılar, teknolojik sistemler vb.) ve “yumuşak” bileşenlerine (toplulukların ve kurumların kapasiteleri ve davranışları) etki eden stratejiler ve önlemler sağlamayı amaçlamaktadır.
- Bilgi iletişim teknolojileri, vatandaşların daha iyi hava kalitesi ve daha iyi bir çevre elde etmelerini sağlayarak enerji tüketiminin ve CO2 emisyonlarının azaltılmasına olanak tanır.
- Akıllı Şehir tanımları arasındaki ortak payda, bilgi iletişim teknolojilerinin heterojen zorluklar karşısında şehirleri ve vatandaşları güçlendirmek için bir araç olarak kullanılmasıdır. Dirençli Şehir tanımlarının ortak zemini, bir kentsel sistemin dış baskılarla (iklim değişikliğinden çevresel bozulmaya kadar) başa çıkmak için temel kapasitelerinin uygulanmasıdır.
- Bilgi iletişim teknolojileri, dirençli şehirlerin amaçladığı doğrultuda şehirlerin fiziksel savunmalarını optimize etmelerine yardımcı olarak fiziksel hazırlıklarını güçlendirmeye yardımcı olabilir ve iklim olaylarının meydana

⁴⁸ Anabel Ortega Fernandez, Rodrigo Martin-Rojas and Victor Jesus Garcia-Morales, Artificial Intelligence in the Urban Environment: Smart Cities as Models for Developing Innovation and Sustainability, Sustainability, 2020, s.7. <https://doi.org/10.3390/su12197860>

⁴⁹ Rocco Papa vd., Smart and Resilient Cities A Systemic Approach For Developing Cross sectoral Strategies In The Face Of Climate Change, Journal of Land Use, Mobility and Environment, 2015, pp. 17-21.

getirdiği afetlere karşı gerekli kurumları güçlendirebilir. Böylece akıllı şehirler, dirençli şehirlerin daha yaşanabilir ve dirençli hale gelmesine ve dolayısıyla yeni zorluklara daha hızlı yanıt vermesine yardımcı olabilecektir.

Görüldüğü üzere akıllı şehir ve dirençli şehir kavramları ortak amaçlar dâhilinde, benzer şekillerde kurgulanmış birbirinden ufak detaylar ile ayrılan, farklı konseptlerdir. En önemlisi de bu iki konsept birlikte kullanıldığında amaçlandığı şekilde yaşam kalitesi yüksek, yenilikçi ve modern, doğal ve/veya beşeri afetleri absorbe edebilen bir şehir ortaya koymalarıdır. Akıllı Dirençli Şehir kavramı giderek daha fazla sürecin entegre olduğu ve bilgi iletişim teknolojileri ile gelişen, çok amaçlı, çok aktörlü, katılımcı ve ekonomik açıdan rekabet edebilir aynı zamanda sosyal eşitlik ve çevresel performans sorunlarıyla başa çıkabilen bir şehir ortaya koymaktadır. Literatürde ayrı ayrı ve nadiren beraber ele alınan bu kavramlar geleceğin kentini şekillendirmede etkili olabilecektir. Bu nedenle, iki kavram ve takip eden stratejiler arasında daha iyi bir entegrasyonun sağlandığı çalışmaların yapılması önem arz etmektedir.

SONUÇ

Akıllı Şehir ve Dirençli Şehir kavramları oldukça kapsayıcı ifadeler olsa da bu kavramları beraber ele alan bölgesel ve kentsel çalışma sayısı azdır. Tanımlarına bakıldığında her iki kavramında özellikleri itibarıyla farklılıkları görülebilmektedir. Akıllı şehir kavramı bilgi iletişim teknolojilerini ile biçimlense de sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal ve çevresel pek faktörü içinde barındırmaktadır. Benzer şekilde dirençli kentler de olası bir afet, şok veya çeşitli stresörlerin etkilerini absorbe edebilen, sonrasında toparlanma, üstesinden gelme, işlevlerini sürdürme, uyarılma, dönüştürme ve gelişme kapasitesine sahip şehirlerdir. Temel nitelikleri bakımından ayırım net olarak görülmekle birlikte her iki kavramda ortak amaçlara ulaşmak için benzer araçlar kullanılmaktadır.

Bu çalışmanın arkasındaki ana fikir, bu kavramları bir araya getirmek ve akıllılık ve/veya dirençlilik peşinde koşan şehirlerin kalkınma stratejilerine ilişkin gelecekteki araştırmalara destek sağlamak amacıyla bir başlangıç noktası oluşturmak ve iki kavramın ortak noktalarını göz önüne sermek olmuştur. Bu amaçla her iki kavramı da kavramsal temelde detaylıca incelemiş, özelliklerini ve göstergelerini ortaya koymuş ve ortak noktalarına değinilmiştir. Kavramların farklarına bakıldığında birbiriyle uzlaşabilecek ve hatta tamamlayıcı olabilecek nitelikte oldukları görülmektedir. Her

iki kavramda şehirlerin performanslarını, vatandaşların yaşam kalitelerini ve sürdürülebilirliği sağlamak ve iyileştirmek amacıyla birleşmektedir. Var olan veya gelecek felaketlere karşı şehri hazırlıklı hale getirmek ve olası tehditleri ortadan kaldırmak için dirençlilik çerçevesi dâhilinde bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımı geleceğin kentini biçimlendirebilecektir. Bu nedenle, bilgi iletişim teknolojilerinin rolüne büyük önem veren akıllı şehir kavramı ve şehirlerin negatif faktörlerle başa çıkmak için doğal yeteneklerine odaklanan dirençli şehir kavramı, kentlerin performansları iyileştirmek için anahtar kavramlar olarak yorumlanabilir. Bilgi iletişim teknolojilerinin, uzun vadeli çevresel sorunları çözmek ve şehirlerin direncini artırmak için çalışması bu konuda önem taşımaktadır. Böylece kentsel akıllılığı artırmak için temel araçlar olan bilgi iletişim teknolojileri, kentsel kırılganlığı azaltmada ve şehirlerin direncini geliştirmede de önemli bir rol oynayabilecektir.

KAYNAKÇA

- [1]. “Resilient Cities”, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü, erişim 10 Ocak 2022, <https://www.oecd.org/fr/gov/politique-regionale/resilient-cities.htm>
- [2]. “USAID and Resilience”, son güncelleme 25 Nisan 2018, <https://www.usaid.gov/resilience>.
- [3]. “World’s population increasingly urban with more than half living in urban areas” erişim 10 Ocak 2022, <https://www.un.org/en/development/desa/news/population/world-urbanization-prospects-2014.html>
- [4]. AGIR, Regional Roadmap, Global Alliance for Resilience, 2013.
- [5]. Alawadhi, Suha, Armando Aldama-Nalda, Hafedh Chourabi, J. Ramon Gil-Garcia, Sofia Leung, Sehl Mellouli, Taewoo Nam, Theresa A. Pardo, Hans J. Scholl and Shawn Walker. *Building Understanding of Smart City Initiatives*, Berlin: In International conference on electronic government, 2012. https://doi.org/10.1007/978-3-642-33489-4_4
- [6]. Albino, Vito, Umberto Berardi and Rosa Maria Dangelico. *Smart Cities: Definitions, Dimensions, Performance, and Initiatives*, Journal of Urban Technology, 2015. <http://dx.doi.org/10.1080/10630732.2014.942092>
- [7]. Alexander, David E., Resilience and disaster risk reduction: an etymological journey, Londra: Nat. Hazards Earth Syst. Sci., 2013. <https://doi.org/10.5194/nhess-13-2707-2013>
- [8]. Anthopoulos, Leonidas G., *Understanding Smart Cities: a tool for Smart Government or an Industrial Trick?*, New York: Springer International Publishing, 2017.
- [9]. ARUP, City Resilience Framework, Arup and The Rockefeller Foundation, 2015.

- [10]. Bakıcı, Tuba, Esteve Almirall and Jonathan Wareham. *A Smart City Initiative: the Case of Barcelona*, Journal of the Knowledge Economy 4, 2013, pp.139.
- [11]. Barrionuevo, Juan M., Pascual Berrone and Joan E. Ricart. *Smart Cities*, Sustainable Progress, Iese Insight 14, 2012.
- [12]. Caragliu, Andrea, Chiara Del Bo and Peter Nijkamp. *Smart Cities in Europe*, Journal of Urban Technology, 2011. <https://doi.org/10.1080/10630732.2011.601117>
- [13]. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İklimle Dirençli Kentler, Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yayınları, 2016.
- [14]. European Parliament Policy Department A: Economic and Scientific Policy. *Research and Energy, Mapping Smart Cities in the EU*. Brussels, 2014.
- [15]. Fernandez, Anabel Ortega, Rodrigo Martin-Rojas and Victor Jesus Garcia-Morales, *Artificial Intelligence in the Urban Environment: Smart Cities as Models for Developing Innovation and Sustainability*, Sustainability, 2020. <https://doi.org/10.3390/su12197860>
- [16]. Giffinger, Rudolf, Christian Fertner, Hans Kramar and Evert Meijers. *City-ranking of European Medium-Sized Cities*, Vienna: Centre of Regional Science, 2007
- [17]. Godschalk, David R., *Urban Hazard Mitigation: Creating Resilient Cities*, Natural Hazards Review, 2003. [https://doi.org/10.1061/\(ASCE\)1527-6988\(2003\)4:3\(136\)](https://doi.org/10.1061/(ASCE)1527-6988(2003)4:3(136))
- [18]. Hall, Robert E. *The Vision of a Smart City*, Paris: Proc. of the 2nd International Life Extension Technology Workshop, 2000.
- [19]. Holling, Crawford Stanley, *Resilience and Stability of Ecological Systems*, Annual Review of Ecology and Systematics, 1973. <https://doi.org/10.1146/annurev.es.04.110173.000245>
- [20]. ICLEI, *Resilient Cities Report 2015*, Almanya: Based on the proceedings of the 6th Global Forum on Urban Resilience and Adaptation, 2015.
- [21]. Komninos, Nicos. *Smart Cities*, Kansas: In Warf, B. (ed.) *The SAGE Encyclopedia of the Internet*, 2018, pp.783-784. <http://dx.doi.org/10.4135/9781473960367.n229>
- [22]. Komninos, Nikos. *Intelligent Cities: Variable Geometries of Spatial Intelligence*, Intelligent Buildings International, 2011. <https://doi.org/10.1080/17508975.2011.579339>
- [23]. Kourtit, Karima and Peter Nijkamp. *Smart Cities in the Innovation Age*, Innovation: The European Journal of Social Science Research, 2012. <https://doi.org/10.1080/13511610.2012.660331>
- [24]. Kourtit, Karima, Peter Nijkamp and Daniel Arribas. *Smart Cities in Perspective – A Comparative European Study by Means of Self-organizing Maps*, Innovation: The European Journal of Social Science Research, 2012. <https://doi.org/10.1080/13511610.2012.660330>
- [25]. Kozłowski, Wojciech and Kacper Suwar. *Smart City: Definitions, Dimensions and Initiatives*, European Research Studies Journal, 2021.

- [26]. Lazaroiu, G. Cristian and Maria Cristina Roscia. *Definition Methodology for the Smart Cities Model*, Energy, 2012. <https://doi.org/10.1016/j.energy.2012.09.028>
- [27]. Lizarralde, Gonzalo, Ksenia Chmutina, Lee Boshier and Andrew Dainty, Sustainability, and resilience in the built environment: The challenges of establishing a turquoise agenda in the UK, *Sustainable Cities and Society*, 2015. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2014.12.004>
- [28]. Lombardi, Patrizia, Silvia Giordano, Hend Farouh and Wael Yousef. *Modelling the Smart City Performance*, Innovation: The European Journal of Social Science Research, 2012. <https://doi.org/10.1080/13511610.2012.660325>
- [29]. Moraci, Francesca, Maurizio Francesco Errigo, Celestina Fazio, Gianluca Burgio and Sante Foresta. *Making Less Vulnerable Cities: Resilience as a New Paradigm of Smart Planning*, Sustainability, 2018. <https://doi.org/10.3390/su10030755>
- [30]. Nam, Taewoo and Theresa. A. Pardo. *Conceptualizing Smart City with Dimensions of Technology, People, and Institutions*, Proc. 12th Conference on Digital Government Research, 2011. <https://doi.org/10.1145/2037556.2037602>
- [31]. Neirotti, Paolo, Alberto De Marco, Anna Corinna Cagliano, Giulio Mangano, Francesco Scorrano. *Current trends in Smart City initiatives: Some stylised facts*, Cities, 2014. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2013.12.010>
- [32]. OECD, Indicators for Resilient Cities, OECD Regional Development Working Papers, 2018; OECD, Meeting of the OECD Council at Ministerial Level, 2014.
- [33]. OECD. *Mapping Smart Cities in the EU*, European Union, 2014.
- [34]. OECD. *Smart Cities and Inclusive Growth*, Brussels: 2020.
- [35]. Papa, Rocco, Adriana Galderisi, Maria Cristina Vigo Majello, Erika Saretta, Smart and Resilient Cities A Systemic Approach For Developing Cross sectoral Strategies In The Face Of Climate Change, *Journal of Land Use, Mobility and Environment*, 2015, pp. 17-21.
- [36]. Pira, Milad, A novel taxonomy of smart sustainable city indicators, *Humanities and Social Sciences Communications*, 2021.
- [37]. Taghizadeh, Abbas Ostad, Community Disaster Resilience: a Systematic Review on Assessment Models and Tools, *PLOS Currents Disasters*, 2015.
- [38]. UNISDR, Disaster Risk and Resilience, Un System Task Team on the Post-2015 Un Development Agenda, 2012.
- [39]. USAID, A Framework for Analyzing Resilience in Fragile and Conflict-Affected Situations, Economic and Political Development, 2013.
- [40]. World Bank, Resilience Rating System, World Bank Group, 2021.
- [41]. Zygiaris, Sotiris. *Smart City Reference Model: Assisting Planners to Conceptualize the Building of Smart City Innovation Ecosystems*, Portland: Journal of the Knowledge Economy, 2013. <https://doi.org/10.1007/s13132-012-0089-4>

“AKILLI” KENT UYGULAMALARI ÜZERİNDEN DİRENÇLİ KENTLERE DÖNÜŞÜM: KONYA VE ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ¹

Uğur Sadioğlu* - Emre Ezin**

GİRİŞ

Günümüzde kentsel-çevresel ihtiyaçlar ve tehditler karşısında ortak politikalar, hedefler, planlar ve programlar küreselden yerele uygulanmaya başlamıştır. Bu sürecin öne çıkan aktörlerinin ise metropoliten alanlar ve büyükşehir yönetimleri olduğu görülmektedir. Teknolojik araç olarak ise akıllı kent uygulamalarının öne çıktığı görülmektedir. Süreç içerisinde akıllı kent yaklaşımının teknoloji odaklıktan vatandaş ve hizmet odaklı bir anlayışa evrildiği söylenebilir. Son yıllarda Türkiye’de benzer gelişmeler ve dinamikler deneyimlenmiş, akıllı kent uygulamaları büyükşehir yönetimlerinde önemini artırmış, bilgi ve iletişim teknolojileri büyükşehir yönetiminde ve hizmet sunumunda daha çok kullanılmaya başlanmıştır. Vatandaşların karar alma süreçlerine katılımının artırılmasına da imkân tanıyan akıllı kent uygulamaları, hizmet sunumlarında etkin, verimli ve şeffaf bir yönetim anlayışını desteklemektedir. Diğer taraftan, büyükşehirlerde kenttaşların yaşam kalitesi beklentisi değişmeye başlamış ve politika söylemleri içerisinde çeşitlilik artmıştır. Bir anlamda teknoloji yoğun girişimler ile kentlerin refahı arasında olumlu ilişki

¹ Keyman, F. ve Koyuncu-Lorasdağı, B. tarafından yürütülen “218K355” nolu “Sürdürülebilir Kent Politikaları: Yaşam Kalitesi Açısından Türkiye’de Kent-Bölgeler” başlıklı TÜBİTAK projesinde toplanılan verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

* Hacettepe Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ugursadi@hacettepe.edu.tr

** Yozgat Bozok Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, emre.ezin@yobu.edu.tr

kabul edilmiş bir olgu halini almıştır. Kentlerdeki teknoloji yoğun bu dönüşümün iklim değişikliği ve afetler karşısında kırılganlık gösteren geleneksel yapıyı güçlendireceği ve dirençli kent olgusuna katkı sunacağı yönünde beklentiler artmıştır.

Bu çalışmada, akıllı kent yaklaşımı ve uygulamalarının anlam ve içerik olarak değişimleri incelenmiş, özellikle günümüzde Türkiye örneğinde dirençli kent özelliklerine katkısı değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında Konya Büyükşehir Belediyesi ile Eskişehir Büyükşehir Belediyesi örneklerinde “faaliyet raporu ve stratejik planı”ndan oluşan politika belgelerinin analizleri üzerinden bir karşılaştırma yapılmıştır. Politika belgelerinin analizleri nitel veri analiz programı olan Atlas.ti’den yararlanılarak yapılmış, verilerin toplanmasında kentsel gelişim, kentsel yaşam kalitesi, dirençli kent ve akıllı kentler üzerinden oluşturulmuş olan yarı yapılandırılmış “kod kitapçığı” (Ek.1) kullanılmıştır. Atlas.ti programından yararlanılarak politika belgeleri üzerinden yapılan kodlamalardan Konya ve Eskişehir illerine ilişkin ayrıntılı bilgiler elde edilmiş ve kentlerdeki temel kamu politikalarının oluşturulmasında, yürütülmesinde ve izleme – değerlendirmesinde etkin olan görüşler analiz edilmiştir. Aynı zamanda bu iki büyükşehir belediyesinde gerçekleştirilen mülakatlar da bu çalışma kapsamında analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda büyükşehirlerin güncel ihtiyaç alanları akıllı kent ve dirençli kent kavramları çevresinde tespit edilmiş ve büyükşehirlerin uygulamaları üzerinden analizler yapılarak geleceğe yönelik politika önerileri geliştirilmiştir.

Bu çalışma büyükşehir belediyelerinin politika belgelerinin analizinden oluşmaktadır. Bu durum çalışmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Büyükşehir belediye yönetimlerinin hazırlamış oldukları rapor ve planların analizi yapıldığı için kamuya açık halde paylaştıkları bilgiler analiz edilmektedir.

1. TÜRKİYE’DE KENTSEL GELİŞİM VE YEREL/BÖLGESEL KALKINMA

Dar anlamda kentte yaşayanların sayısının artması olarak tanımlanan kentleşme,² Türkiye’de hızla gerçekleşmesinin yanı sıra çarpık ve sağlıksız bir şekilde deneyimlenmiş ve bu sürecin yönetilebilmesi için idari ve siyasi yapıda değişimle-

² Keleş, *Kentleşme Politikası*.

rin olması zaruriyeti doğmuştur.³ Tarım arazilerinin miras yoluyla parçalanma ve tarımda makineleşmenin artması ile güvenlik sorunları Türkiye’de kentleşmenin itici gücü olarak görünürken; kent merkezlerinde iş imkanlarının artması ve sosyal imkanların daha ulaşılabilir olması da kentleşmenin çekici gücünü oluşturmuştur. Kentleşmenin büyük oranda Doğu’dan Batı’ya ve çevreden merkeze doğru göç ile şekillenmesi kent merkezlerinde ve yakın çevresinde idari kapasitenin yetersiz kalmasına sebebiyet vermiştir.⁴ Gecekondulaşmanın artması ve yönetim birimlerinin hızla gerçekleşen göç karşısında yetersiz kalması, hizmet sunumlarında sorunlar meydana getirdiği gibi çevresel sorunların da artmasına neden olmuştur. Kent ekonomileri sürdürülebilir ekonomik gelişimin devamlılığına doğrudan etki etmekte, bu da kentleşmenin sadece ulusal değil küresel çapta etkilerinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.⁵

Küreselleşme sürecinde ihracata-ithalata dayalı serbest piyasa ekonomisinin ve hizmet sektörünün gelişmesi ile 1980 sonrasında yaşanan hızlı kentleşme, konut odaklı büyümeyle birleşince büyükşehirler önemli idari merkezler haline gelmiş ve diğer yerel yönetim birimlerine göre daha öne çıkmasına sebep olmuştur.⁶ Türkiye’de büyükşehir belediye yönetimi 2004 tarih ve 5216 sayılı Kanun düzenlemesi ile güç kazanmaya başlamış; 2008-2011 yılları reformlarının bir sonucu olarak ortaya çıkan 2012 tarih ve 6360 sayılı Kanun ile büyükşehir belediye yönetimlerinin yetki ve sorumluluk alanları il geneline yaygınlaştırılmış ve büyükşehir belediyesi olan illerde il özel idareleri ve köyler kaldırılarak tek yerel yönetim birimi olarak belediye kalmıştır. İlçe belediyesi ve büyükşehir belediyesi olarak ikili bir sistemin devam ettiği büyükşehirlerde yerel ve bölgesel kalkınmada büyükşehir belediyelerinin etkinliğinin artması büyükşehir belediyelerinin idari kapasitelerinin de artmasına sebebiyet vermiştir. Köy yerel yönetim birimlerinin kaldırılarak

³ Adigüzel, “6360 Sayılı Yasa’nın Türkiye’nin Yerel Yönetim Dizgesi Üzerine Etkileri”.

⁴ Akkoç, “Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kent Kimliğine Etkileri”.

⁵ Elmqvist vd., “Sustainability and Resilience for Transformation in the Urban Century”; Sadioğlu, Tiryakı, ve Korkmaz, “Altındağ Belediyesi Örneği Üzerinden Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Politikasının Değerlendirilmesi”; McCormick vd., “Advancing Sustainable Urban Transformation”.

⁶ Bailey, *Local Government Economics – Principles and Practice*; Sadioğlu ve Ergönül, “Türkiye’de Kentsel Dönüşümün Anlamı, Aktörleri ve Amaçları”; Scott, “Küreselleşme ve Kent-Bölgelerin Yükselişi”.

mahalleye çevrilmesi büyükşehirlerde kentli nüfusunu artırmış olsa da yaşanan bu değişim kentleşmenin dar anlamına karşılık gelmekte ve sadece sayısal bir artışı göstermektedir. Özellikle planlama, yapılaşma, altyapı, ulaşım ve diğer kent hizmetleri bağlamında metropol olma özelliklerine sahip olmayan, il geneli nüfusunun esas alınması sebebiyle gerçek anlamda büyükşehir nüfusunun kent merkezi ve yakın çevresindeki ilçelerde yoğunlaşmadığı, il yüz ölçümü ve kırsalı büyük olan illerde büyükşehir belediyelerinin kurulması çok yönlü sorunları da beraberinde getirmiştir. Özellikle kırsalı büyük, küçük ilçeleri olan ve tarım ekonomisine dayalı önemli bir zemini olan illerde büyükşehir belediyelerinin kentsel altyapı ve hizmetler kadar kırsal hizmetler ve kalkınma gibi önemli gündem maddeleri oluşmuştur. Bu roller sadece büyükşehirlerin değil aynı zamanda ilçe belediyelerinin de ilgi göstermesi gereken konular olmuştur. Böylece özellikle büyükşehir belediyelerinin il genelinde dengeli bir sosyal, ekonomik, mekânsal ve kurumsal gelişmede önemleri artmıştır. Tam da bu çerçevede teknoloji yoğun altyapı, donanım, yazılım ve uygulamalar ile kent hizmetlerinin desteklenmesi önemli bir araç olarak görülmüş ve birçok örnekte uygulamalar geliştirilmiştir. Böylece kentleşme, büyükşehirleşme, kalkınma ve akıllı kent uygulamaları arasındaki ilişki ihmal edilemeyecek bir aşamaya yükselmiştir.

1.1. Yerel/Bölgesel Kalkınma

Kalkınma, iyileşme ve gelişmeye öncülük eden normatif bir olgudur ve net bir şekilde değişimi içermektedir.⁷ Todaro ve Smith⁸ tüm toplumlarda kalkınmanın 3 amacı olması gerektiğini belirtmiştir:

1. Yaşamı sürdüren temel ürünlerin mevcudiyetini artırmak ve dağıtımını genişletmek
2. Yaşam seviyelerini yükseltmek
3. Ekonomik ve sosyal seçenekler yelpazesini genişletmek.

⁷ Sinemillioğlu, "Sürdürülebilir Bölgesel Kalkınma ve Türkiye Süreci".

⁸ Todaro ve Smith, *Economic Development*.

Ulusal veya uluslar üstü kalkınma anlayışı zamanla yerini bölgesel ve yerel kalkınmaya bırakmış; kendine ait özellikleri ve gelişme potansiyelleri olan her bölge için farklı kalkınma planları ve bölgesel politikalar üretilmesi gerektiği kabul görmüştür.⁹ Yerel kalkınmanın başarıya ulaşabilmesi için yerel dinamik ve potansiyellerin ortaya çıkması ve yerel yönetimlerle birlikte tüm kesimlerin desteğinde ortak bir amaç geliştirilmeli, eşitsizliklerin azaltılması ve yoksulluğa karşı mücadele gerçekleştirilmelidir.¹⁰

Bölgesel ve yerel kalkınma sürdürülebilirlik ilkesi ve amacının ayrılmaz bir unsuru haline gelmiş, sadece gelişmiş ülkeler için değil gelişmekte olan ülkeler için ortak amaç olmuştur. Özellikle 2000'li yıllarda Avrupa Birliği'nin ve ülkelerin önemli politika konularından birisi yerel ve bölgesel kalkınma olmuş, sürdürülebilir ve dengeli kalkınma için çeşitli kurumsal mekanizmalar uygulamaya girmiştir.¹¹ Bazı ülkelerde bölgesel yönetim birimleri gelişirken, bazı ülkelerde daha çok yönetim yapıları ile yerel ve bölgesel kalkınma yönetilmeye, koordine edilmeye ve sağlanmaya çalışılmıştır. Türkiye'de 2000'li yıllarda kalkınma ajanslarının kurulması ve bölgesel kalkınma politikasının sahiplenilmesi bu bağlamda değerlendirilebilir.¹²

2. AKILLI KENTLER

1990 yılında ilk defa literatüre kazandırılan akıllı kent kavramı tam net bir tanıma sahip olmasa da *zeki ve dijital* kavramlarıyla birlikte kullanılmaktadır. İlk kullanıldığında sadece teknoloji odaklı bir yaklaşıma atıfta bulunulurken artık vatandaş odaklı ve hizmet odaklı bir anlayışın hâkim olduğu akıllı kent, tek bir sistem değil "enerji, ulaşım, altyapı, su ve kamu güvenliği" gibi tüm sistemlerin birlikte çalışması anlamına gelmektedir. Tüm sistemlerin birlikte çalışması hizmet sunumlarında etkinlik ve verimliliği artırdığı gibi halkın yönetime katılmasını da kolaylaş-

⁹ Zengin, Başkurt, ve Es, "Yerel Yönetimler ve Yerel Kalkınma".

¹⁰ Darıcı, "Yerel Kalkınmada Küresel Yaklaşımlar ve Türkiye'nin Konumu".

¹¹ Keleş ve Mengi, *Avrupa Birliğinin Bölge Politikaları*.

¹² Sadioğlu, "Türkiye'de Orta Düzey Yönetişim: 'Yumuşak' Bölgeselleşmeden 'Sert' Bölgeselleşmeye Mi?"

tırarak şeffaf bir yönetim anlayışının oluşmasını sağlar.¹³ Akıllı kentte analitik ve karar verme sistemleri kullanılarak bilgi; kent yöneticileri, planlamacılar ve vatandaşlar tarafından gerçek zamanlı karar verme mekanizmalarının etkinleştirilmesinde kullanılmaktadır. Akıllı kentlerde bilgi, teknoloji ve kentle ilgili her türlü veriler ilgili kurum ve kuruluşlarca paylaşılarak vatandaşlarca etkin bir şekilde kullanılmasıyla ilişkilendirilmiştir.¹⁴ Coccia¹⁵, akıllı kenti “zeki şehir, bilgi şehri, akıllı toplum, öğrenen şehir, sürdürülebilir şehir” gibi kavramlarla birlikte kullanmaktadır. Görüldüğü üzere akıllı kent tek bir tanımı olmayan, tek bir sisteme bağlı kalınmayan, kentin tüm paydaşlarını ve kentte bulunan tüm sistemleri içeren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Akıllı şehrin dayanak noktasını vatandaşlar oluşturmaktadır. Akıllı şehir, çevre ve doğal kaynaklar arasında bir denge yaratarak, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliği sağlamakta ve hizmet sunumlarının kolaylaştırılmasını destekleyen bilgi ve iletişim teknolojilerini destek ve amaç olarak kullanmaktadır.¹⁶ Akıllı kentle ilgili bileşenlere bakıldığında şu temel unsurların ön plana çıktığı görülmektedir¹⁷:

- Kent uygulamalarının dijital teknolojiyle uyumlu hale gelmesi
- Uygulamaların dijital platformlarla birbirine bağlanması
- Kentin halkla birlikte yönetilmesi
- Binaların, altyapının, ulaşımın akıllanması
- Değişen koşullara hızlı uyum.

Kentler büyüdükçe, nüfus arttıkça ve yapıları çevre genişledikçe kentin planlı gelişimi, kent hizmetlerinin sürdürülebilirliği, kentte yaşam kalitesini sağlama ve kent halkının yönetime katılması zorlaşmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri akıllı kent konsepti bağlamında kentlerin karşı karşıya oldukları bu sorun alanla-

¹³ Albino, Berardi, ve Dangelico, “Smart Cities”; Babaoğlu ve Memiş, “Akıllı Kentlerin Politika Üretme Aracı Olarak Yaşam Laboratuvarları (Living Labs)”; Sadioğlu ve Erdinçler, “Akıllı Kentler ve Türk Kentleri İçin Politika Önerileri”.

¹⁴ Sadioğlu ve Dinç, “Akıllı Kent, Akıllı İnsan ve Yaşam Boyu Öğrenme İlişkisi Üzerine Bir Bakış”.

¹⁵ Coccia, “Smart and Digital City”.

¹⁶ Solano, Casado, ve Ureba, “Smart Cities and Sustainable Development. A Case Study”.

¹⁷ Kamu Teknoloji Platformu, “Akıllı Kent Masabaşı Araştırması”.

rında yeni bir alan açmaktadır. Özellikle büyükşehir yönetimleri için akıllı kent uygulamaları ciddi kolaylıklar sunmakta ve vatandaşların güncel beklentilerine çözümler getirmektedir.

3. ESKİŞEHİR VE KONYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Araştırma kapsamında Atlas.Ti nitel veri analiz programı ile Eskişehir Büyükşehir Belediyesi ve Konya Büyükşehir Belediyesi’nin stratejik planları ve faaliyet raporları üzerinden yapılan tarama ve kodlama çalışması sonucunda öncelikle her iki belediyenin analizlerine daha sonra da karşılaştırmalı analizlerine yer verilecektir. Yapılan çalışmada yarı yapılandırılmış kod kitapçığı (Ek-1) oluşturulmuş ve bu kod kitapçığı aracılığıyla politika belgelerinin analizleri yapılmıştır. Birinci olarak stratejik planlar üzerinden, ikinci olarak ise faaliyet raporlarının analizleri yapılarak akıllı kent ve yerel/bölgesel kalkınma kapsamında “planlanan ve gerçekleştirilen” politikaların ve uygulamaların değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca Konya ve Eskişehir illerinde yapılan mülakatlar da çalışma kapsamında analiz edilmiştir.

Akıllı kent tema alanında “Akıllı kent, Ar-ge ve yenilik, e/online belediyecilik, Web tabanlı uygulama ve Yazılım yatırımları/işbirlikleri” başlıkları ile kodlamalar yapılmıştır. Yerel/bölgesel kalkınma tema alanında ise “Girişimciliği destekleme, Sürdürülebilir kalkınma, Tarım-kredi kooperatifçilik destekleri/işbirlikleri, Teknokent işbirliği ve Yoksullukla mücadele” başlıkları ile kodlamalar yapılmıştır. Kodlama ve verilerin analizi yazarlar tarafından gerçekleştirilmiştir.

3.1. Eskişehir Büyükşehir Belediyesi

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi’nin 2020-2024 Stratejik Planı ve 2020 Faaliyet Raporu “Akıllı Kent” tema alanıyla analiz edilmiştir. Yapılan analizler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Eskişehir Büyükşehir Belediyesinin Politika Belgelerinin Akıllı Kent Tema Alanıyla Analizi

AKILLI KENT	ESK.BSB.SP		ESK.BSB.FR		Totals	
	Absolute	Table- relative	Absolute	Table- relative	Absolute	Table- relative
● Akıllı Kent	16	13,01%	21	17,07%	37	30,08%
● Ar-Ge ve Yenilikler	9	7,32%	5	4,06%	14	11,38%
● e/Online Belediyecilik	13	10,57%	20	16,26%	33	26,83%
● Web Tabanlı Uygulama	8	6,50%	11	8,94%	19	15,45%
● Yazılım Yatırımları - İşbirlikleri	5	4,06%	15	12,20%	20	16,26%
Totals	51	41,46%	72	58,54%	123	100,00%

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'nin politika belgelerinde yapılan analizlerde "Akıllı Kent" temasıyla yapılan kodlamalarda stratejik planda 51, faaliyet raporunda ise 72 kodlama yapılmıştır. Yapılan kodlamalarda en fazla ağırlığın "akıllı kent ve e/online belediyecilik" alanlarında olduğu görülmekte; diğer alanlarda ise dağılımlar, ortalama aynı seviyelerde gerçekleşmiştir. Plan ve raporun karşılaştırmalı analizinde akıllı kent tema alanında planlanan ve uygulananın arasında büyük bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Ancak hizmet sunumlarında bilgi iletişim teknolojilerinin etkin kullanımını öngören akıllı kent kavramının plan ve raporlarda istenilen düzeyde gerçekleşmediği de yapılan analizlerin bir sonucunu oluşturmaktadır.

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'nin 2020-2024 Stratejik Planı ve 2020 Faaliyet Raporu "Yerel/Bölgesel Kalkınma" tema alanıyla analiz edilmiştir. Yapılan analizler Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Eskişehir Büyükşehir Belediyesinin Politika Belgelerinin Yerel/Bölgesel Kalkınma Tema Alanıyla Analizi

YEREL/BÖLGESEL KALKINMA	ESK.BSB.SP		ESK.BSB.FR		Totals	
	Absolute	Table-relative	Absolute	Table-relative	Absolute	Table-relative
• Girişimciliği Destekleme	4	4,71%	15	17,65%	19	22,35%
• Sürdürülebilir Kalkınma	10	11,77%	6	7,06%	16	18,82%
• Tarım-Kredi Kooperatifçilik Destekleri/İşbirlikleri	13	15,29%	8	9,41%	21	24,71%
• Teknokent İşbirliği	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
• Yoksullukla Mücadele	13	15,29%	16	18,82%	29	34,12%
Totals	40	47,06%	45	52,94%	85	100,00 %

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'nin politika belgelerinde yapılan analizlerde "Yerel/Bölgesel Kalkınma" temasıyla yapılan kodlamalarda stratejik planda 40, faaliyet raporunda ise 45 kodlama yapılmıştır. Plan ve raporda yapılan toplam kodlamaların yerel/bölgesel kalkınma kapsamında planlanan ile uygulanan arasında benzerliğin olduğu; ancak "sürdürülebilir kalkınma ile tarım-kredi kooperatifçilik destekleri/işbirlikleri" alanlarında planlanan politikaların faaliyet raporlarında yeterli seviyelere ulaşmadığı görülmektedir. Yoksullukla mücadele başlığına, hem planlamada hem de uygulamada diğer başlıklara nazaran daha fazla önem verildiği; ancak teknokent işbirlikleri başlığına plan ve raporda hiç atıf yapılmadığı görülmüştür. Kentin bir paydaşı olarak yer alan teknokentlerin kentin kalkınmasındaki önemi ve akıllı kentlerde teknokentlerin kentin dijitalleşmesine sunduğu/sunacağı katkılar göz ardı edilmiştir. Yerelde kalkınmanın tam anlamıyla sağlanabilmesi için kentin tüm paydaşlarının kalkınma süreçlerine entegrasyonu önem arz etmektedir.

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planında "Kurumsal Kapasiteyi Geliştirmek" stratejik amacı ve bu amaç altında "Bilişim Sistemleri ve e-Belediyecilik Hizmetleri Geliştirilecek" hedefi ile akıllı kent konseptine yaklaşımını göstermiştir. Büyükşehir Belediyesi yetkilileri altyapı, ulaşım, kalkınma hizmetleri ve yatırımlarında teknoloji yoğun uygulamaları geliştirdiklerini ve iyileştirme çalışmalarını sürekli gündemde tuttuklarını ifade etmişlerdir. Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'nin uygulamaya soktuğu akıllı kent uygulamalarından bazıları şunlardır:

- **Akıllı Kavşak Sistemi:** Bu sistem sayesinde birbiri ile koordineli çalışan kavşaklar üzerinde araç sayımı, farklı senaryolar, simülasyonlar, veri depolama, optimizasyon, anında müdahale gibi eylemler hızlı ve kolay bir şekilde yapılabilir. maktadır.

- **Akıllı Durak Yolcu Bilgilendirme Sistemi ve Eskişehir Ulaşım Mobil Uygulaması:** Bu uygulama, Trafik Kontrol Merkezi yönetiminde olan Akıllı Sinyalizasyon Sistemi ile entegre olarak çalışmaktadır. Bu sayede vatandaşların ulaşımalarını doğru zaman diliminde planlamalarını sunarak ulaşmak istedikleri noktaya en uygun ulaşım aracını seçmelerini sağlamaktadır.

- **Fiber Optik Altyapı ve Ücretsiz Wi-Fi:** İnternet teknolojisi belediye birimleri bünyesinde fiber optik altyapı üzerinden kullanılarak iletişim ve hizmetler hızlı, kesintisiz ve güvenli veri akışı ile desteklenmektedir. Fiber optik altyapı tramvay duraklarında bulunan Akıllı Durak Yolcu Ekranları ve Kamera Sistemlerinde kullanılmakta ve kentin önemli noktalarında vatandaşlara ücretsiz wi-fi hizmeti sunulmaktadır.

- **Hafriyat Yönetim Bilgi Sistemi:** Bu sistem ile şehirde bulunan tüm hafriyat alanları izlenebilmekte, araçların takibi yapılmakta ve hafriyat alanlarına giriş-çıkış süreçleri kontrol edilebilmektedir. Ayrıca hafriyat alanının doluluk oranı, alanın kullanım durumu vb. veriye ulaşılabilmektedir. Sistem sayesinde büyükşehir sınırlarında kaçak hafriyat dökümlerinin önüne geçilebilmekte ve çevre kirliliği önlenmektedir.

- **Entegre Katı Atık Üretim Sistemi:** Büyükşehir Belediyesi çevre mevzuatına uygun olarak şehirdeki evsel katı atıklardan enerji üretim tesisi kurmuştur. Bu kapsamlı proje içerisinde Mekanik Ayırma Tesisi, Biyometanizasyon Tesisi, Depo Gazı ve Biyogazdan Elektrik Enerjisi Üretim Tesisi ve Sera bölümleri bulunmaktadır. Proje alanı 180 bin metrekare'dir. Toplam 11.2 megavat/saat enerji üreten tesis tam kapasite ile çalıştığında 95 bin hanenin günlük elektrik ihtiyacını karşılayabilmektedir. Ayrıca elektrik üretim sırasında ortaya çıkan ısı tesis içerisindeki seraya aktarılarak belediyenin şehir estetiği için kullandığı çiçeklerin üretilmesine katkı sunulmaktadır.

- **Güneş Enerji Panelleri:** Büyükşehir Belediyesi, "elektrik enerjisini güneşten sağlayarak doğayı koruma, belediyenin giderlerini azaltma, şehre gelir sağlama,

enerji konusunda dışa bağımlılığı azaltma, köylüye ve çiftçiye destek olma" amaçlarıyla Mamuca Mahallesi'nde 999kWe Şebeke Bağlantılı Fotovoltaik Güneş Enerjisi Santrali Projesi'ni hayata geçirmiştir. Buna ek olarak mevcut plan döneminde toplamda yaklaşık 7 megavat kapasiteye sahip 3 yeni alanda güneş enerjisi santrali kurulması hedeflenmiştir.

- **Akıllı Aydınlatma ve Sulama Sistemleri:** Büyükşehir Belediyesi sorumluluk alanındaki parklarda uyguladığı akıllı aydınlatma sistemi ile yaklaşık %50 enerji tasarrufu sağladığını belirtmiştir. Ayrıca şehrin önemli bir bölümünde akıllı sulama sistemleri ile personel ve ekipmana ihtiyaç duyulmadan sulama işlemi gerçekleştirilmektedir. Böylece zaman, insan kaynağı ve kaynak tasarrufu sağlanmaktadır.

- **Mezarlık Bilgi Sistemi:** Bu sistem ile vatandaşların internet üzerinden mezar yeri sorgulaması yapabilmesi; mezarlık krokisi üzerinde yer tespiti yapılarak aranan yere kolaylıkla ulaşabilmesi mümkün kılınmıştır.

- **SKADA Sistemi:** SCADA sistemi ile yenilenen kullanma suyu hatlarının basınç ve şebeke kontrolü yapılarak sistemin sağlıklı işlemesi sağlanmaktadır. ESKİ Genel Müdürlüğü'nde kurulan kontrol merkezi ile sistem yönetilmektedir.

- **Atık Su Yönetimi:** Büyükşehir Belediyesi atık su yönetimi tesisi ile şehrin atık sularını arıtırken aynı zamanda tesisin elektrik ihtiyacının büyük bir bölümünü ayrıştırdığı atıklardan sağlamaktadır. Yeni atık su arıtma tesisi ile çiftçilerin Porsuk Çayı'ndan sağlıklı sulama suyu temin edebilmesi mümkün olmuştur.

- **Altyapı Bilgi Sistemi:** Büyükşehir belediyesi bu sistem ile içme suyu, kanalizasyon, yağmur suyu şebekelerine ait verilerin toplanmasını ve gerekli yazılımlarla veri tabanına aktarılmasını sağlamaktadır. Böylece altyapı hizmetlerinin koordinasyon içerisinde yürütüldüğü ve dijital olarak takip edildiği belirtilmiştir.

- **Mobil Eğitim Otobüsü:** Büyükşehir Belediyesi ilçelerin tamamına ulaşarak çocuklara, gençlere, kadınlara ve dezavantajlı gruplara güvenli internet kullanımını, e-devlet işlemleri, temel bilgisayar okur yazarlığı, sosyal medya uygulamaları ve ofis programları konularında eğitimler vermektedir. Özellikle bu eğitimlerde mobil eğitim araçları kullanılarak il genelinde kırsal ve az gelişmiş ilçelere bu hizmet götürülebilmektedir. Büyükşehir Belediyesi fırsat eşitliğini sağlama misyonu

ile tüm yaş gruplarında ve sosyal sınıflarda dijital okur yazarlığı artırarak “akıllı şehirleşme”nin yaygınlaştırılmasını amaçlamaktadır.

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, belediye bünyesinde Akıllı Şehircilik Ofisi’ni kurarak akıllı şehircilik uygulamalarının yaygınlaştırılması ve sürdürülebilirliği konularında çalışmalar yapmaktadır. E-Belediye Hizmet Sayfası, mobil uygulaması ve e-Devlet entegrasyonu ile yerel topluluğun kullanımına açılmıştır. Böylece e-belediyecilik hizmetleri vatandaşların kullanımına açılmıştır. Diğer taraftan hala yerel topluluk içerisinde dijital uçurumun olduğu, teknolojiye yatkınlığı olmayan ve teknolojik imkânların yetersiz olduğu sosyal kesimler vardır ve e-belediyecilik uygulamalarının kullanımı sınırlı kalabilmektedir.

Eskişehir kent konseyi ile yapılan görüşmelerde kentin gelişimi için, kentin tüm paydaşlarının karar alma ve uygulama süreçlerine dâhil edilmesi gerektiği ve Eskişehir özelinde bu uygulamaların gerçekleştiği belirtilmiştir. Paydaşların açıklandığı görüşmede, sanayi ve ticaret odaları, sendikalar, üniversiteler bahsedilirken teknokentler paydaşlar içerisinde sayılmamıştır. Bu boyutun güçlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Yine kent konseyi ile yapılan görüşmelerde Eskişehir’in en önemli sorununun kırsal kalkınma ve su sorunu olduğu belirtilmiş; tarımsal sulamanın sorun alanı olarak yer aldığı belirtilmiştir. Doğru tarımsal sulamanın yapılması gerektiği de görüşmelerde belirtilirken, çiftçilere bu konuda eğitimlerin verildiği ve bu eğitimlerin ziraat mühendisleri ve diğer uzmanlarla gerçekleştirildiği de belirtilmektedir. Ayrıca büyükşehir belediyesi “üretici pazarı geliştirme projesi, ipekböceği üretiminin yeniden canlandırılması ve yetiştiriciliğinin desteklenmesi, çiftçiye fide desteği verilmesi, belediye mülkiyetindeki taşınmazlarda tarımsal üretim yapılması, kooperatiflere destek verilerek hayvancılığı güçlendirme, arıcılığı geliştirme ve destekleme, tohum türlerinin çoğaltılması vb.” uygulamalar ile kırsal kalınmaya ve kentin tarımsal girdi ihtiyacına destek olmaktadır.

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi ile yapılan görüşmelerde ise sürdürülebilir kalkınmanın pandemi sürecinde sekteye uğradığını; kalkınma için ayrılan kaynakların pandemi sürecinde farklı alanlara kaydırıldığını belirtmektedirler. Kentsel dönüşüm süreçlerinde vatandaşlara kira yardımı da yapıldığını belirten yönetim, 6306 sayılı kanunda öngörülen miktarda kira yardımı yaptığını ve 5393 sayılı kanunla yapılan kira yardımlarını belediye bütçesinden karşıladıklarını belirtmiştir.

Yapılan kira yardımının 2021 yılı itibariyle bin lira olduğunu ancak bunun da yeterli düzeyde olmadığı vurgulanmıştır. 6306 sayılı kanunun öngördüğü miktarda yardım yapıldığını belirterek, Bakanlığın bu konuda öngördüğü miktarı verdiklerini dile getirmişlerdir.

Belediye yönetimiyle yapılan görüşmelerde salgın sürecinde online eğitim sürecine değinilmiş ve Anadolu Üniversitesi'nin bu süreci geçmişten beri sürdürdüğünü ve salgında bu konuda sorun yaşamadığı belirtilmiştir. Dirençli kent, afetlere ve karşılaşılabilecek tüm sorunlara karşı bir savunma mekanizmasının sorunlar baş göstermeden geliştirilmesi demektir. Sorunla karşılaşıldığı zaman savunma mekanizmasının geliştirilmesi dirençli bir kent olma sürecinde tamamlayıcı unsurların geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

3.2. Konya Büyükşehir Belediyesi

Konya Büyükşehir Belediyesi'nin 2020-2024 Stratejik Planı ve 2020 Faaliyet Raporu "Akıllı Kent" tema alanıyla analiz edilmiştir. Yapılan analizler Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3. Konya Büyükşehir Belediyesinin Politika Belgelerinin Akıllı Kent Tema Alanıyla Analizi

AKILLI KENT	KON.BSB.SP		KON.BSB.FR		Totals	
	Absolute	Table-relative	Absolute	Table-relative	Absolute	Table-relative
● Akıllı Kent	20	12,27%	33	20,25%	53	32,52%
● Ar-Ge ve Yenilikler	9	5,52%	7	4,29%	16	9,82%
● e/Online Belediyecilik	24	14,72%	15	9,20%	39	23,93%
● Web Tabanlı Uygulama	8	4,91%	16	9,82%	24	14,72%
● Yazılım Yatırımları - İşbirlikleri	22	13,50%	9	5,52%	31	19,02%
Totals	83	50,92%	80	49,08%	163	100,00%

Konya Büyükşehir Belediyesi'nin politika belgelerinde "Akıllı Kent" temasıyla yapılan analizlerde yapılan 163 kodlamanın 83'ü stratejik planda, 80'i ise faaliyet raporunda gerçekleşmiş; akıllı kent başlığına diğer başlıklara nazaran daha fazla atıfta bulunulduğu görülmektedir. Politika belgelerinde yapılan toplam kodlamalarda plan ve raporlarda paralelliğin bulunduğu ancak "Yazılım yatırımları/işbirlikleri ile e/online belediyecilik" başlıklarının planlanandan daha az uygulama alanı bulunduğu da yapılan analizler sonucunda ortaya çıkmıştır. Akıllı kent inşa edebilmek için yazılım ve yatırım yapmayı planlayan büyükşehir belediye yönetiminin, planın ilk faaliyet yılında planladığı politikaları gerçekleştiremediği görülmektedir. Hizmet sunumunda e-belediyeciliği ön plana çıkarmayı planlamış ancak faaliyet yılında bu konu kısmen eksik kalmıştır. Konya Büyükşehir Belediyesi'nin uygulamaya soktuğu akıllı kent uygulamalarından bazıları şunlardır:

- **Akıllı Ulaşım Sistemi:** Akıllı ulaşım uygulamalarıyla vatandaşların ulaşımını kolaylaştırmayı amaç edinen Konya Büyükşehir Belediyesi, toplu taşımada otobüslerin konumlarını vatandaşa anlık olarak bildiren sistemi kurmuş, akıllı bisiklet uygulamalarıyla toplam 1.000 adet bisikletin vatandaşlara kredi kartı veya Elkart ile kiralanmasını ve bu kiralama sırasında herhangi bir görevliye ihtiyaç duyulmadan Konya genelinde 80 noktada kiralama işlemlerinin yapılmasını sağlamıştır. Ayrıca Otopark Bul uygulaması ile vatandaşlara en yakın otoparkın yerini ve doluluk oranını da bildirmektedirler.

- **Akıllı Çevre Uygulamaları:** Hava Kalitesi İzleme sistemi ile şehir genelindeki havanın saatlik ortalaması alınarak hava kirliliği tespit edilmektedir. Ayrıca Gürültü Denetim Takip ve Uyarı Sistemi ile gürültünün kaynağının tespit edilerek, gürültü seviyesinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

- **Akıllı İnsan Uygulamaları:** Büyükşehir belediyesi tarafından düzenlenen online eğitimler ve projeler ile vatandaşların hem eğitilmesi hem de sosyalleşmesi amaçlanmaktadır.

- **Akıllı Yönetişim Uygulamaları:** Büyükşehir belediyesine ait internet sitesi ve mobil uygulama ile vatandaşların istek ve şikayetlerini anlık olarak bildirmesi sağlanmakta, alınacak kararlara katılım konusunda vatandaşların uygulama üzerinden görüşleri alınmaktadır.

- **Akıllı Ekonomi:** Çiftçi Bilgi Sistemi ile çiftçiler belediye bünyesinde bulunan uzmanlara danışabilmekte, gerektiğinde fotoğraf dahi gönderebilmektedirler. Ayrıca belediyenin internet sitesi üzerinden tarımsal destek başvuruları da alınmaktadır.

- **İletişim Teknolojileri:** GSM şebekesi olmayan yerlerde dahi iletişimin devam etmesini sağlayan Sayısal Telsiz Haberleşme Sistemini Türkiye’de ilk kullanan büyükşehir belediyesi Konya’dır. Aynı zamanda şehrin 91 noktasında ücretsiz Wifi hizmeti vatandaşlara sunulmaktadır.

- **Akıllı Şehirler Eylem Planı:** Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan Akıllı Şehirler Eylem Planı ile Konya’yı Akıllı Şehre dönüştürebilmek için sürekli yenilik ve geliştirmelerin yapıldığı, stratejik bir yönetim anlayışı ile akıllı şehircilik faaliyetlerinin planlandığı ve uygulamaya konulduğu bir eylem planı hazırlanmıştır.

Tablo 4. Konya Büyükşehir Belediyesinin Politika Belgelerinin Yerel/Bölgesel Kalkınma Tema Alanıyla Analizi

YEREL/BÖLGESEL KALKINMA	KON.BSB.SP		KON.BSB.FR		Totals	
	Absolute	Table-relative	Absolute	Table-relative	Absolute	Table-relative
• Girişimciliği Destekleme	15	21,43%	16	22,86%	31	44,29%
• Sürdürülebilir Kalkınma	2	2,86%	4	5,71%	6	8,57%
• Tarım-Kredi Kooperatifçilik Destekleri/İşbirlikleri	8	11,43%	3	4,29%	11	15,71%
• Teknokent İşbirliği	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
• Yoksullukla Mücadele	9	12,86%	13	18,57%	22	31,43%
Totals	34	48,57%	36	51,43%	70	100,00%

Konya Büyükşehir Belediyesi’nin politika belgelerinde “Yerel/Bölgesel Kalkınma” tema alanında toplam 70 kodlama yapılmış ve bu kodlamaların 34’ü stratejik planda, 36’sı ise faaliyet raporunda gerçekleşmiştir. Yapılan kodlamaların “Girişimciliği destekleme ve Yoksullukla mücadele” başlıklarında yoğunlaştığı görülmüş; teknokent işbirliği alanında ise Eskişehir Büyükşehir Belediyesi’nde olduğu

gibi herhangi bir kodlama yapılmamıştır. Plan ve faaliyet döneminde yerel/bölgesel kalkınma tema alanında paralellik bulunduğu da analiz sonuçlarında görülmektedir. Tarım kredi kooperatif desteği başlığında yapılan planlamanın, faaliyet döneminde yeterli seviyelerde olmadığı da görülmektedir. Bir diğer analiz sonucu ise sürdürülebilir kalkınma başlığının gerek plan gerek faaliyet döneminde yeterli düzeyde gerçekleşmemiş olmasıdır. Kalkınma, büyükşehir belediyeleri için önemli bir konu olmasına rağmen hem plan hem faaliyet döneminde sürdürülebilir kalkınmanın amaçlanmadığının görülmesi büyükşehir belediye yönetimi için sorun alanı oluşturmaktadır.

Konya Büyükşehir Belediyesi'nde yapılan görüşmelerde kentsel dönüşümde kooperatifçiliğin desteklenerek kurulduğu bilgisi verilmiş; kentsel dönüşümüne girecek yerlerde ikamet eden vatandaşlarla yapılan sözleşmeler ile vatandaşlara 5 yıl içerisinde yeni evleri verileceği belirtilmekte ve bu geçen sürede vatandaşların kiraları belediye eliyle ödenmektedir. Belediye kontrolünde kurulan kooperatiflerle özel sektör vasıtasıyla yeni yerleşim yerlerinin inşa edildiği belirtilmekte; belediye burada güven tesis edici bir kurum görevi görmektedir.

Yapılan görüşmelerde ilçe belediyelerinin yoksullukla mücadele kapsamında farklı bir politikadan bahsedilmekte; köylerde gelir durumu iyi olmayan ailelerin sokak köpeklerini sahiplendikleri takdirde, sahiplendikleri köpek başına 200 lira destek verildiği belirtilmektedir. Belediye yönetimi sahiplenilen köpeklerin aylık aş ve bakımlarını da kendilerinin üstlendiklerini belirtmektedir.

Akıllı kent uygulamalarını çöp toplamada kullandığını belirten belediye yönetimi, çöp kutularındaki çöp miktarının otomatik ölçüldüğünü ve dolduğu zaman çöplerin boşaltıldığını belirtmektedir. Belediye tarafından oluşturulan yazılım ile vatandaşların istek ve şikayetlerini doğrudan başkana ulaştırabildiklerini de belirtmektedirler. Yapılan görüşmelerde endüstri 4.0 ile tarımın dijital dünyaya adaptasyonunun sağlanarak mikro ölçekli projelerin yapılmasının gerekliliğinden de bahsedilmektedir.

Yapılan görüşmelerde sürdürülebilir kalkınma hakkında görüşleri sorulduğunda, yetkililerin; sürdürülebilir kalkınmanın yönetim ile gerçekleşebileceği, tüm paydaşların planlama süreçlerine dahil olmasıyla başarıya ulaşılabileceği de

belirtilmektedir. Sürdürülebilirlik konusunda bilgi iletişim teknolojilerinin yoğun kullanılmaya başlanması ile birlikte vatandaşların taleplerini daha kolay iletebildikleri ve belediye yönetiminin de bu taleplere cevap verebilme yeteneğini geliştirme-lerinin doğal sonuç olarak ortaya çıktığını ve bunun da sürdürülebilirliği geliştirdiğini belirtmektedirler. Bilgi iletişim teknolojilerinin ve sosyal medyanın vatandaşların kendilerini ifade etmelerini artırdığını ve bu sayede kentlilik bilinçlerinin de arttığı görüşünde olduklarını dile getirmektedirler.

3.3. Eskişehir ve Konya Büyükşehir Belediyelerinin Karşılaştırmalı Analizi

Eskişehir ve Konya Büyükşehir Belediyeleri'nin stratejik planlarının "Akıllı Kent" tema alanıyla karşılaştırmalı analizi Tablo 5'de gösterilmiştir.

Tablo 5. Eskişehir ve Konya Büyükşehir Belediyelerinin 2020-2024 Stratejik Planlarının Akıllı Kent Temasıyla Karşılaştırmalı Analizi

AKILLI KENT	ESK.BSB.SP		KON.BSB.SP		Totals	
	Absolute	Table- relative	Absolute	Table- relative	Absolute	Table- relative
● Akıllı Kent	16	11,94%	20	14,93%	36	26,87%
● Ar-Ge ve Yenilikler	9	6,72%	9	6,72%	18	13,43%
● e/Online Belediyecilik	13	9,70%	24	17,91%	37	27,61%
● Web Tabanlı Uygulama	8	5,97%	8	5,97%	16	11,94%
● Yazılım Yatırımları - İşbirlikleri	5	3,73%	22	16,42%	27	20,15%
Totals	51	38,06%	83	61,94%	134	100,00%

Yapılan analizlerde Konya Büyükşehir Belediye'sinin stratejik planlama sürecinde Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'ne nazaran akıllı kent uygulamalarına daha çok önem verdiği görülmektedir. En fazla farkın yazılım/yatırım başlığında gerçekleştiği görülmüştür.

Tablo 6. Eskişehir ve Konya Büyükşehir Belediyelerinin 2020 Faaliyet Raporlarının Akıllı Kent Temasıyla Karşılaştırmalı Analizi

AKILLI KENT	ESK.BSB.FR		KON.BSB.FR		Totals	
	Absolute	Table-relative	Absolute	Table-relative	Absolute	Table-relative
• Akıllı Kent	21	13,82%	33	21,71%	54	35,53%
• Ar-Ge ve Yenilikler	5	3,29%	7	4,61%	12	7,90%
• e/Online Belediyeçilik	20	13,16%	15	9,87%	35	23,03%
• Web Tabanlı Uygulama	11	7,24%	16	10,53%	27	17,76%
• Yazılım Yatırımları - İşbirlikleri	15	9,87%	9	5,92%	24	15,79%
Totals	72	47,37%	80	52,63%	152	100,00%

Tablo 6’da Eskişehir ve Konya Büyükşehir Belediyelerinin faaliyet raporlarında yapılan analizlerde toplam kodlamalarda farklılığın olmadığı görülmektedir. Stratejik planlarda Konya Büyükşehir Belediyesi’nin öne çıktığı görünürken; faaliyet raporlarında bu denli yakın sonuçların çıkması, Konya Büyükşehir Belediyesi’nin faaliyet sürecinde planlama sürecinde gerçekleştirmeyi planladığı politikaları yeterli düzeyde gerçekleştirmediği sonucu çıkmaktadır.

Tablo 7. Eskişehir ve Konya Büyükşehir Belediyelerinin 2020-2024 Stratejik Planlarının Yerel/Bölgesel Kalkınma Temasıyla Karşılaştırmalı Analizi

YEREL/BÖLGESEL KALKINMA	ESK.BSB.SP		KON.BSB.SP		Totals	
	Absolute	Table-relative	Absolute	Table-relative	Absolute	Table-relative
• Girişimciliği Destekleme	4	5,40%	15	20,27%	19	25,68%
• Sürdürülebilir Kalkınma	10	13,51%	2	2,70%	12	16,22%
• Tarım-Kredi Kooperatifçilik Destekleri/ İşbirlikleri	13	17,57%	8	10,81%	21	28,38%
• Teknokent İşbirliği	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
• Yoksullukla Mücadele	13	17,57%	9	12,16%	22	29,73%
Totals	40	54,05%	34	45,95%	74	100,00%

Tablo 7’de Eskişehir ve Konya Büyükşehir Belediyelerinin 2020-2024 Stratejik Planlarında yerel/bölgesel kalkınma tema alanında yapılan kodlamalar görülmektedir. Toplam kodlamalarda farklılık olmasa da “girişimciliği destekleme” başlığında Konya Büyükşehir Belediyesi’nin, “Sürdürülebilir kalkınma” başlığında ise Eskişehir Büyükşehir Belediyesi’nin bariz üstünlüğü görülmektedir.

Tablo 8. Eskişehir ve Konya Büyükşehir Belediyelerinin 2020 Faaliyet Raporlarının Yerel/Bölgesel Kalkınma Temasıyla Karşılaştırmalı Analizi

YEREL/BÖLGESEL KALKINMA	ESK.BSB.FR		KON.BSB.FR		Totals	
	Absolute	Table-relative	Absolute	Table-relative	Absolute	Table-relative
● Girişimciliği Destekleme	15	18,52%	16	19,75%	31	38,27%
● Sürdürülebilir Kalkınma	6	7,41%	4	4,94%	10	12,35%
● Tarım-Kredi Kooperatifçilik Destekleri/İşbirlikleri	8	9,88%	3	3,70%	11	13,58%
● Teknokent İşbirliği	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
● Yoksullukla Mücadele	16	19,75%	13	16,05%	29	35,80%
Totals	45	55,56%	36	44,44%	81	100,00%

Tablo 8’de Eskişehir ve Konya Büyükşehir Belediyelerinin 2020 Faaliyet Raporlarında yerel/bölgesel kalkınma temasıyla yapılan kodlamalarda Eskişehir Büyükşehir Belediyesinin daha iyi durumda olduğu görülmektedir. Yerel/bölgesel kalkınma konusunda hem plan hem de faaliyet döneminde Konya Büyükşehir Belediyesi’nin Eskişehir Büyükşehir Belediyesi’ne nazaran geri planda kaldığı yapılan analizlerin sonucunda ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ

Eskişehir ve Konya Büyükşehir Belediyeleri’nin 2020-2024 Stratejik Planlarında ve 2020 Faaliyet Raporlarında “Akıllı Kent ve Yerel/Bölgesel Kalkınma” tema alanlarında nitel veri analiz programı Atlas.Ti ile içerik analizi yapılmış, ayrıca iki büyükşehir belediyesinde bu kapsamda mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Yapılan içerik analizinde Konya Büyükşehir Belediyesi’nin stratejik planlama sürecinde

gerçekleştirmeyi planladığı politikaları faaliyet döneminde yeterli seviyede gerçekleştiremediği; Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'nin ise plan ve faaliyet dönemlerinde paralellik gösterdiği ortaya çıkmıştır. Konya Büyükşehir Belediyesi plan döneminde akıllı kent uygulamalarının gerekliliğini görmüş ancak planın ilk faaliyet döneminde bu politikaları yeterli seviyede gerçekleştirememiştir. Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'nin de faaliyet raporunun incelenmesinde gerçekleştirmeyi planladığı politikaların tamamlanmasında sorunların olduğu görülmektedir. Yaşanan bu farklılıkta tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgınının da büyük etkisinin olduğu iki büyükşehirde de yapılan görüşmelerde ortaya çıkmıştır. Ancak bu durum büyükşehir belediyelerinin yeterli dirençli bir kent düzeyine ulaşamadığını, olası afet veya salgınlara karşı savunma mekanizmasını proaktif olarak değil, reaktif olarak geliştirdiklerini göstermektedir. Dirençli kent olabilmek için her türlü çıkabilecek sorun alanlarına karşı önceden hazırlı olmak gerekmektedir.

Covid-19 salgını göstermiştir ki, artık dünya bilgi iletişim teknolojilerine muhtaçtır. Eğitim-öğretim faaliyetlerinin çevrimiçi yürütüldüğü, konserlerin canlı yayın ile uzaktan yapıldığı bir dönemde, büyükşehir belediyelerinin akıllı kent uygulamalarını daha etkin ve verimli bir şekilde kullanabilmelerinin zorunlu hale geldiğini kabul etmeleri ve bu konuda yazılım ve yatırımlarını artırmaları gerekmektedir. Yapılan analizlerde teknokent işbirliklerinin büyükşehir belediyelerinin gündeminde yeterli düzeyde olmadığı da tespit edilmiştir. Teknokentler, bilgi iletişim teknolojileri yazılımlarının yoğun üretildiği ve kullanıldığı yerler olmaları sebebiyle büyükşehir belediyeleri ile yapılacak işbirliğinin yerel ve bölgesel kalkınmada katkıları olacaktır.

KAYNAKÇA

- [1] Adigüzel, Şenol. "6360 Sayılı Yasa'nın Türkiye'nin Yerel Yönetim Dizgesi Üzerine Etkileri: Eleştirel Bir Değerlendirme". *Toplum ve Demokrasi Dergisi* 6, sy 13 (2016): 153-76.
- [2] Akkoç, Yavuz Selim. "Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kent Kimliğine Etkileri". *Çağdaş Yerel Yönetimler* 27, sy 1 (2018): 23-51.
- [3] Albino, Vito, Umberto Berardi, ve Rosa Maria Dangelico. "Smart Cities: Definitions, Dimensions, Performance, and Initiatives". *Journal of Urban Technology* 22, sy 1 (2015): 3-21. <https://doi.org/10.1080/10630732.2014.942092>.
- [4] Babaoğlu, Cenay, ve Levent Memiş. "Akıllı Kentlerin Politika Üretme Aracı Olarak Yaşam Laboratuvarları (Living Labs)". *Çağdaş Yerel Yönetimler* 28, sy 4 (2019): 23-47.
- [5] Bailey, Stephen J. *Local Government Economics – Principles and Practice*. London: Macmillan Press LTD, 1999.
- [6] Cocchia, Annalisa. "Smart and Digital City: A Systematic Literature Review". İçinde *Smart City: How to Create Public and Economic Value with High Technology in Urban Space*, editör Renata Paola Dameri ve Camille Rosenthal-Sabroux, 13-43. Progress in IS. Cham: Springer International Publishing, 2014. https://doi.org/10.1007/978-3-319-06160-3_2.
- [7] Darıcı, Bülent. "Yerel Kalkınmada Küresel Yaklaşımlar ve Türkiye'nin Konumu". *Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi*, sy Yerel Ekonomiler Özel Sayısı (2007): 215-21.
- [8] Elmqvist, Thomas, Erik Andersson, Niki Frantzeskaki, Timon McPhearson, Per Olsson, Owen Gaffney, Kazuhiko Takeuchi, ve Carl Folke. "Sustainability and Resilience for Transformation in the Urban Century". *Nature Sustainability* 2, sy 4 (2019): 267-73. <https://doi.org/10.1038/s41893-019-0250-1>.
- [9] Kamu Teknoloji Platformu. "Akıllı Kent Masabaşı Araştırması". XSIGHT, 2016.
- [10] Keleş, Ruşen. *Kentleşme Politikası*. 16. bs. Ankara: İmge Kitabevi, 2017.
- [11] Keleş, Ruşen, ve Ayşegül Mengi. *Avrupa Birliğinin Bölge Politikaları*. 2. Baskı. İstanbul: Cem Yayınevi, 2017.
- [12] McCormick, Kes, Stefan Anderberg, Lars Coenen, ve Lena Neij. "Advancing Sustainable Urban Transformation". *Journal of Cleaner Production*, Special Issue: Advancing sustainable urban transformation, 50 (2013): 1-11. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.01.003>.
- [13] Sadioğlu, Uğur. "Türkiye'de Orta Düzey Yönetişim: 'Yumuşak' Bölgeselleşmeden 'Sert' Bölgeselleşmeye Mi?" İçinde *Kentsel Politikalar*, editör Ayşegül Mengi ve Deniz İşçioğlu, 724-45. Ankara: Palme Yayıncılık, 2018.

- [14] Sadioğlu, Uğur, ve Betül Dinç. “Akıllı Kent, Akıllı İnsan ve Yaşam Boyu Öğrenme İlişkisi Üzerine Bir Bakış”. İçinde *Yeşil Kampüs: Kapsam, Uygulama, Yönetim*, editör M. Kemal Öktem ve Selin Mutdoğan, 179-97. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2020.
- [15] Sadioğlu, Uğur, ve Rahmi Erdinçler. “Akıllı Kentler ve Türk Kentleri İçin Politika Önerileri”. İçinde *Küreselleşme Sürecinde Yerel Hizmet Yerel Siyaset*, editör Ayşegül Mengi ve Deniz İşçioğlu, 81-102. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2018.
- [16] Sadioğlu, Uğur, ve Eser Ergönül. “Türkiye’de Kentsel Dönüşümün Anlamı, Aktörleri ve Amaçları”. *İDEALKENT* 11, sy 30 (2020): 878-908. <https://doi.org/10.31198/idealkent.682756>.
- [17] Sadioğlu, Uğur, Veysel Tiryakı, ve Abdullah Korkmaz. “Altındağ Belediyesi Örneği Üzerinden Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Politikasının Değerlendirilmesi”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 71, sy 3 (2016): 757-96. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002411.
- [18] Scott, Allen J. “Küreselleşme ve Kent-Bölgelerin Yükselişi”. Çeviren Kübra Cihangir Çamur. *Planlama*, sy 3 (2004): 6-32.
- [19] Sınemillioğlu, M. Oğuz. “Sürdürülebilir Bölgesel Kalkınma ve Türkiye Süreci”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 8, sy 27 (2009): 245-68.
- [20] Solano, Sandra E., Paola P. Casado, ve Sandra F. Ureba. “Smart Cities and Sustainable Development. A Case Study”. İçinde *Sustainable Smart Cities: Creating Spaces for Technological, Social and Business Development*, editör Marta Peris-Ortiz, Dag R. Bennett, ve Diana P. Yábar, 65-78. Springer, 2017.
- [21] Todaro, Michael P., ve Stephen C. Smith. *Economic Development*. 12. Baskı. Pearson, 2015.
- [22] Zengin, Eyüp, Mustafa Başkurt, ve Muharrem Es. “Yerel Yönetimler ve Yerel Kalkınma”. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3, sy 2 (2014): 95-124.

Ek.1 Yarı Yapılandırılmış Kod Kitapçığı*

Anahtar Kelime	Kod	Tema
Anket Teknoloji Site Fatura Online Bilişim	E/Online Belediyecilik	AKILLI KENT
İnternet Online Teknoloji Sürdürülebilir Bilişim Coğrafi bilgi sistemi	Akıllı Kent	
İnternet Fatura	Web Tabanlı Uygulama	
Teknoloji Yatırım Teknokent Yazılım	Yazılım Yatırımları - İşbirlikleri	
Araştırma Geliştirme Yenilik İnovasyon	Ar-Ge ve Yenilik	
Yoksul Muhtaç Yardım Destek Maddi Sosyal yardım	Yoksullukla Mücadele	YEREL/BÖLGESEL KALKINMA
Kalkınma Sürdürülebilir Gelecek	Sürdürülebilir Kalkınma	
Girişimcilik Destek Kalkınma KOSGEB Esnaf Kefalet	Girişimciliği Destekleme	
Teknokent	Teknokent İşbirliği	
Kooperatif Örgütlenme Sendika Proje	Tarım – Kooperatifçilik destekleri – İşbirlikleri	

- 218K355 nolu "Sürdürülebilir Kent Politikaları: Yaşam Kalitesi Açısından Türkiye'de Kent-Bölgeler" başlıklı 1003 TUBİTAK projesi kapsamında Doç. Dr. Uğur Sadioğlu ve Arş. Gör. Emre Ezin tarafından üretilmiştir.

TÜRKİYE'DE BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN AKILLI KENT YOLCULUĞU: STRATEJİK PLANLAR ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

Veysel Eren* - Vedat Yılmaz** - Aziz Belli***

GİRİŞ

Kentlerin tarih sahnesindeki yolculuğu insanların toplu olarak yaşaması ile başlamıştır. Bu süreçte kentler kendi aralarında sınıflandırılmış ve kentlerle ilgili birçok akademik çalışma yapılmıştır. 21. Yüzyılda teknolojide meydana gelen değişim ve dönüşüm süreci kamu yönetiminin her alanını etkilediği gibi kentleri de etkilemiştir. Kentler iletişim ve ulaşım teknolojilerinden faydalanarak kenttaşların yaşamını kolaylaştırmış ve refahını yükseltmiştir. Özellikle akıllı kentler olgusu ile birlikte aşırı ve hızlı kentleşmenin ortaya koyduğu bazı sorunlara daha etkin ve hızlı çözümler bulunması sağlanmıştır. Kentlerin akıllı kent uygulamalarını barındırmaları kentleşme ve kent sorunları ile baş başa kalan yerel yönetimlerin etkili ve verimli hizmet sunmaları yolunda hizmet maliyetlerini de düşürmüştür. Yerel yönetimler içinde en fazla nüfusu barındıran ve kentsel hizmetleri barındıran birimler büyükşehir belediyeleridir.

Günümüzde kentlerin doğaya/çevreye daha uyumlu, sosyal ve toplumsal açıdan daha istikrarlı, ulaşım, sürdürülebilirlik, güvenlik, sağlık ve iş dünyası gibi çeşitli konularda daha etkin bir yönetim sağlayabilmesi için reçete olarak sunulan akıllı

* Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü, veyseleren@hotmail.com

** Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü, vedatyilmaz1977@gmail.com

*** Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü, azizdarend@hotmail.com

kent kavramı öne çıkmaktadır. Buna göre temel hareket alanı; mevcut bilgi işlem teolojilerinin sağladığı takip, güvenlik ve bilgi imkânlarından yararlanılarak katılımcı bir yönetim esasına dayalı bir kent politikasının oluşturulmasıdır. Bir yönetim kavramı olarak akıllı kent; kentsel yönden sürdürülebilir ekonomi yaratmak ve yaşam standardını arttırabilmek adına katılımcı yönetimin esas alındığı ve var olan kaynakların kentin altyapı, ulaşım ve iletişim ağlarını güçlendirmek amacıyla kullanıldığı bir sisteme işaret etmektedir. Kentlerin yönetimde vatandaş katılımını öncelediği ve doğaya saygı duyduğu bu kavram her geçen gün önemini arttırmaktadır.

Türkiye’de 2012 yılında yayımlanan 6360 sayılı Yasa ile büyükşehirlerin sınırları genişletilerek mülki sınırlar ile özdeşleşmiştir. Bunun sonucu olarak hizmet sunulan alan ve kişi sayısında önemli oranda artış olmuştur. Bu artış ve bununla ilgili karşılaşılan sorunların çözümünde akıllı kent uygulamalarının kullanılması daha önemli bir hal almıştır. Bu kapsamda yapılan araştırma ile büyükşehir belediyelerinin stratejik planlarında akıllı kent uygulamalarına ne oranda yer verip vermediğinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amacı gerçekleştirebilmek üzere öncelikle yerli ve yabancı kaynaklardan faydalanılarak akıllı kent kavramı ve akıllı kent bileşenleri ortaya konulmuştur. Çalışmada stratejik planlar incelenirken 9 büyükşehir belediyesi basit seçkisiz örnekleme yöntemi ile seçilmiş ve bu belediyelerin stratejik planı içerik analiz yöntemi ile incelenmiştir. İçerik analizi yapılırken Maxqda programından faydalanılmıştır. Kodlar ve alt kodlar çalışmanın teorik çerçevesinde yer alan akıllı kent bileşenlerine göre belirlenmiştir.

1. AKILLI KENT KAVRAMI

Kent yaşantısının insan yaşamı açısından sahip olduğu değer oldukça yüksektir. Kent sakinleri genellikle yaşadıkları yer ile ilgili bir aidiyet veya sahiplenme duygusu geliştirirler¹. Pek çok açıdan kentler insanların yaşam ve yer kavramının merkezinde bulunmaktadır². Kentler sahip oldukları dinamik yapıları sayesinde değişebilmekte ve farklılıklar sergileyebilmektedirler³. Akıllı kent kavramı çoğun-

¹ Abellá García, A., Ortiz de-Urbina Criado, M., and De-Pablos Heredero, C. “The ecosystem of services around smart cities: An exploratory analysis,” *Procedia Computer Science* 64, (2015): 1075-1080.

² Hollands, Robert. G. “Will the real smart city please stand up? Intelligent, progressive or entrepreneurial?” *City* 12 (3), (2008): 303-320

³ Barrionuevo, Juan. M., Berrone, Pascual, and Ricart, Joan. E. “Smart Cities, Sustainable Progress”. *IIESE Insight* 14, (2012): 50–57.

lukla yeni teknolojilerin, var olan kent yaşantısının daha konforlu ve daha yaşanabilir hale gelmesi açısından kullanılması şeklinde genel kabul görmesinin yansırı konuyla ilgili çeşitli tanımlarda yapılmaktadır⁴. Buna göre; akıllı kent kavramı ile ilgili yapılan birçok tanımın temelde birleştiği temel nokta ise bilgi iletişim teknolojileri kullanılarak kentin var olan sorunlarına doğru bir alt yapı ile çözüm bulunmasını öngören kentsel gelişim vizyonu şeklinde görülebilir.

Tablo 1. Akıllı Kent Kavramına İlişkin Çeşitli Tanımlar

Tanım	Yazar
Akıllı kentler, bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak sürdürülebilir kentleşmenin, şehrin sorunlarına çözüm oluşturabilecek teknik sistemlere dönüştürülmesi şeklinde değerlendirilmektedir.	(Holands, 2008)
Kentlerin sürekli genişleme sorunu, ulaşım, kirlilik, sürdürülebilirlik, güvenlik, sağlık ve iş dünyası gibi kentin odak noktalarına ilişkin çözüm üreten kentler oluşturmak amacıyla teknoloji ve inovasyonların kullanılmasıdır.	(Abella vd., 2015)
Kentsel açıdan sürdürülebilir ekonomi ve yaşam standardını arttırabilmek adına katılımcı yönetimi esas alarak mevcut doğal kaynakların kentin altyapı, ulaşım ve iletişim ağlarını güçlendirmek amacıyla değerlendirilmesidir.	Caragliu vd. 2011)
Mevcut kaynakların yerinde ve verimli kullanıldığı, maliyetlerin azaltıldığı ve enerji tasarrufunun sağlandığı, hizmet sunumu ve yaşam kalitesinin sürekli gelişmeye çalışıldığı çevresel kirliliğin ve karbon salınımının düşük olduğu kentler.	(Cohen, 2013)
İmkânlar ölçeğinde var olan teknoloji ve gerekli tüm kaynakları daha yaşanabilir ve sürdürülebilir kentler inşa etmek için değerlendirmektedir.	(Barrionuevo vd. 2012)

Kaynak: Mecek, (2021); Yılmaz ve Telsaç, (2021b)' den uyarlanmıştır.

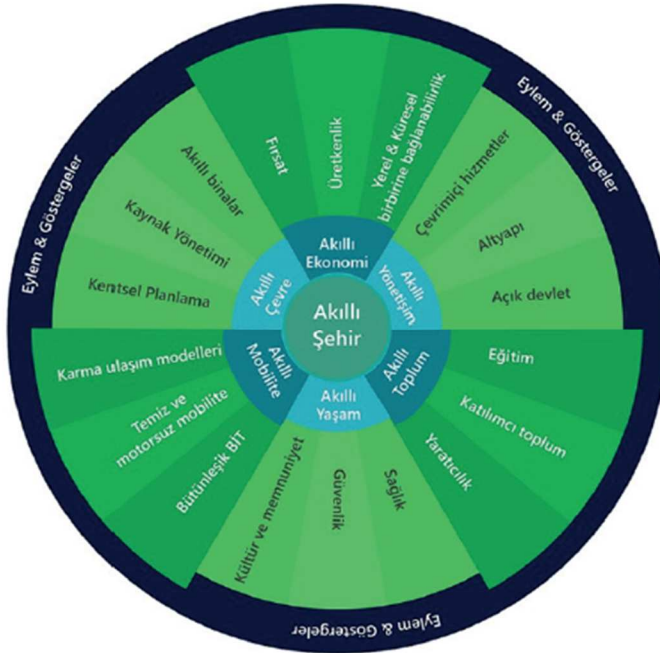
1.1. Akıllı Kent Bileşenleri

Akıllı kent bileşenleri ile ilgili öne çıkan çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bunlardan en çok bilinenlerini Giffinger ve Cohen'in yaptığı şemalar oluşturmaktadır. Akıllı kent kavramının oluşması bakımından bazı gerekli alt sistemler ve belirli bileşenlerin varlığı gerekmektedir. Bir akıllı kenti, birden fazla alt sistemi ve bileşeni birbirine entegre eden organik bir yapı olarak düşünebiliriz⁵. Örneğin Giffinger akıllı kentleri 6 temel unsur üzerinden değerlendirmiştir. Buna göre;

⁴ Caragliu, Andrea, Del Bo, Chiara. and Nijkamp, Peter. "Smart Cities in Europe," *Journal Of Urban Technology*, 18(2), (2011): 65-82.

⁵ Chourabi, Hafedh., et al. "Understanding Smart Cities: An Integrative Framework," *Hawaii International Conference On System Sciences* 45, (2012): 2289-2297.

Akıllı Yaşam, Akıllı İnsan, Akıllı Hareketlilik/Ulaşım, Akıllı Çevre, Akıllı Yönetim/Yönetişim ve Akıllı Ekonomi şeklindedir⁶. İzleyen süreç içerisinde Cohen, Giffinger tarafından belirlenen akıllı kent ana bileşenlerini dairesel bir çark üzerinde birleştirerek daha sistematize bir hale getirmiştir. Cohen'nin Akıllı Şehir Çarkı (Smart Cities Wheel) ismi verdiği bu model ile akıllı kenti oluşturan 6 ana bileşen ile bu bileşenlerle ilişkili her bir alt bileşeni 3'erli gruplara ayırarak bir bütün haline getirmiştir. Giffinger tarafından 33 adet olarak belirlenen alt bileşenler, Cohen tarafından 3'erli hale getirilerek 18 alt bileşen şeklinde bir alt çark dışlisi olarak tekrardan şematize edilmiştir⁷. Bu yaklaşıma göre “akıllı çevre, akıllı yönetim, akıllı ekonomi, akıllı yaşam, akıllı toplum ve akıllı ulaşım” olarak belirlenen altı bileşen akıllı kentlerin sahip olması gereken temel bileşenlerdir⁸.

Şekil 1. Cohen'in Akıllı Şehir Çarkı.

Kaynak: Cohen, 2012.

⁶ Giffinger, Rudolph, et al. "Smart cities: Ranking of european medium-sized cities. vienna, austria: Centre of regional science (srf)", *Vienna University Of Technology*, (2007).

⁷ Cohen, Boyd. "6 Key Components For Smart Cities," *UBM Future Cities City News*. 15 (2012).

⁸ Cohen, Boyd, "The Smart City Wheel," <https://www.smart-circle.org/smartcity/boyd-cohen-smart-city-wheel/> (2013).

Cohen'in altı temel bileşenden oluşan akıllı kentler çarkında üzerinde durulması gereken husus bu bileşenlerin birbirlerini tamamlayan kavramlar olarak değerlendirilmesi gerekliliğidir. Zira bu bileşenlerden elde edilen veriler ancak bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde maliyetleri düşürürken verimliliği ve kentsel yaşam standartlarını üst düzeye çıkarabilecektir⁹. Bu bağlamda bileşenlerin ne ifade ettiğinin anlaşılması akıllı kenti anlamak açısından önem arz etmektedir.

1.1.1. Akıllı Yönetim/Yönetişim

Yönetişim günümüz toplumsal yaşamı açısından en çok umut vaat eden ortak akıl ve ortak çıkarların birleştiği yönetim unsurudur. Demokratik ve çok aktörlü yapısı daha çabuk kabullenilebilen ve bu sayede içselleştirilebilen kararlar alınmasına imkân tanımaktadır. Yönetişim açısından belirli aktörler bulunmakta beraber en kritik düzlemde hükümet olmak üzere; bölgesel ve yerel yönetimler, vatandaşlar, özel sektör kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, büyük uluslararası şirket ve organizasyonlar şeklinde bulunmaktadır. Açık ve hesapverebilir toplumların akıllı kent oluşturma bakımından motivasyonları çok daha iyi düzeyde olmaktadır. Diğer temel belirleyicinin de yurttaşların kendi istek ve arzuları doğrultusunda yapılması planlanan inovasyon ve girişimlere katkıda bulunmasıdır. Bu başlıkta öne çıkan unsurlar:

- Yurttaşların karar alma süreçlerine katılımı,
- Halkın aktif rol alması,
- Kamusal ve sosyal hizmetler,
- Şeffaf ve açık toplum,
- Hesap verebilir yönetim ve
- Politik strateji ve perspektifler şeklindedir.

⁹ Çetin, Merve, Çiğdem Çiftçi. "Literatüre Göre Dünya ve Ülkemizden Örneklerle Akıllı Kent Kavramının İrdelenmesi," *Ulusal Çevre Bilimleri Araştırma Dergisi* 2(3), (2019): 137.

1.1.2. Akıllı Toplum

En temel aktör durumundadır. Sosyal ve beşeri bir sermaye yaklaşımı olup, bazı kaynaklarda “akıllı vatandaşlar” veya “akıllı insanlar” şeklinde de belirtilmektedir. Akıllı insan, beşeri ve sosyal sermayenin yeterli ve kaliteli bir seviyeye ulaşması amacıyla hoşgörü, esneklik, yaratıcılık, açık fikirli ve kamusal yaşama dâhil olan insanların oluşturduğu bir topluma işaret etmektedir¹⁰. Bu başlıkta öne çıkan unsurlar:

- Yaşam boyu öğrenme/teşvik,
- Sosyal ve etnik çoğulculuk,
- Çeşitlilik/çok yönlülük ve
- Yurttaşlık bilincinin geliştirilmesidir.

1.1.3. Akıllı Ulaşım/Hareketlilik

Akıllı kent kavramının başlangıç temellerinin temiz bir çevre yaratmak üzerine kurulduğunu belirtmek yanlış olmaz. Teknolojinin sağladığı özellikle nesnelere interneti imkânlarından yararlanılarak mobilitayı yani araç hareketliliğini öncelikle çevreye daha az zarar verebilecek ve dezavantajlı grupları kapsayacak uygulamaları göz ardı etmeden; trafik ve hava kirliliği sorunlarına çözüm üretmeyi hedeflemektedir. Gerekli sensör ve ağ alt yapısı sayesinde gerçek zamanlı trafik bilgilerinin sürücüler ve yolcular tarafından öğrenilmesi büyük kolaylıklar ve enerji tasarrufu sağlamaktadır¹¹. Buna göre; toplu taşımada bütünlük ödeme sistemleri, trafik yoğunluk ölçümü, akıllı kavşak, akıllı durak, akıllı otopark/ parkmetre sistemleri, akıllı üst geçit sistemi, akıllı engelsiz trafik sistemi, akıllı bariyer sistemleri, trafik yönlendirme sistemleri, akıllı filo yönetim sistemi, yol sensörü, akıllı bisiklet sistemi, akıllı mezar bilgi sistemi, akıllı buzlanma erken uyarı sistemi, kablolu/kablosuz

¹⁰ Varol, Çiğdem. “Sürdürülebilir Gelişme de Akıllı Kent Yaklaşımı : Ankara’daki Belediyelerin Uygulamaları,” *Çağdaş Yerel Yönetimler* 1, (2017):55.

¹¹ Neirrotti, Paolo, De Marco, Alberto, Cagliano, Anna Corinna, Mangano, Giulio ve Scorrano, Francesco. “Current Trends in Smart City Initiatives: Some Stylised Facts”, *Cities* 38, (2014): 28.

ağlar, akıllı lojistik hizmetleri, engelli şarj istasyonları şeklinde akıllı uygulama sistemlerinden faydalanılmaktadır¹². Bu başlıkta öne çıkan unsurlar:

- Ulusal/uluslararası mobilite,
- Yenilenebilir kaynak kullanımı,
- Yürüme mesafesinde şehir planlamasına gidilmesi,
- Toplu taşımaya ağırlık verilmesi (metro, vapur, metrobüs vb.)
- BİT altyapısının ne durumda olduğu ve kullanılabilirliği ve
- Sürdürülebilir, yenilikçi ve güvenli ulaşım sistemleridir.

1.1.4. Akıllı Ekonomi

Dinamizm bakımından kentler yaşayan en ekonomik unsurları barındırmaktadır. Kentsel anlamda bir gelişim oluşabilmesi için kentin ekonomik açıdan ilgi ve dikkat çekmesi önem arz etmektedir. Globalleşen ekonomik parametreler uluslararası piyasalara adapte olabilen ve bu platformlarda rekabetçi olabilen kentlere gelişim olanakları sunmaktadır. Bu noktada kentsel inovasyon ve girişimcilik ruhunun açığa çıkarılması bu konuda risk alınmasına teşvik edilen sürdürülebilir bir kentsel kalkınma için var olan bütün imkânlar kullanılmalıdır¹³. Bu başlıkta öne çıkan unsurlar:

- İnovasyonlar,
- Girişimcilik,
- Risk alma,
- Ekonomik imaj ve
- Ticari markalar oluşturmaktır.

¹² Varol, Çiğdem. "Sürdürülebilir Gelişme de Akıllı Kent Yaklaşımı : Ankara'daki Belediyelerin Uygulamaları", 54.

¹³ Telsaç, Cüneyt, Alican Gözcü. "Kamu Sektöründe İnovasyon", *Atlas International Congresson Social Sciences* 8, (2021):170-171.

1.1.5. Akıllı Çevre

İnsan ve doğa arasında en fazla kesişmenin olduğu alanlar genellikle kentler olmaktadır. Doğru tasarlanmayan veya yetersiz altyapıyla oluşturulan yaşam alanları her bakımdan doğaya zarar vermekte ve insan yaşantısının kalitesini düşürmektedir. Tek yönlü bir olgu olarak değerlendirilmesi pek mümkün olmayan ve olası yanlışlarda telafi edilemeyen sonuçlar doğurabilmektedir. Akıllı kent planları yapılırken kentsel nüfusa çok dikkat edilmelidir¹⁴. Gümümüz kent hayatı insanların hem ekonomik hem sosyal yönden ihtiyaçlarını karşıladıkları bir alan olmakla beraber bunun yansira insan ve doğa dengesi bakımından da korunması gereken ve yurttaşların ihtiyaç duydukları yeşil alanlar, park, gezi, toplanma, sosyalleşme ve temiz hava alabilecekleri yegane yer olmak durumundadır. Ekolojik dengenin gözlemlenmesi, hava kirliliğinin azaltılması, yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi, akıllı şebeke ve sayaçlar, çevre dostu binalar, akıllı aydınlatma sistemleri ve akıllı su sistemleri, temiz yakıtlı araçlar, bisiklet yolları ve temel alanların (okul, sağlık ocağı, market, park vb.) yürünebilir mesafelerde olmasına dikkat edilmelidir¹⁵. Bu başlıkta öne çıkan unsurlar:

- Akıllı bina,
- Yeşil alanlar,
- Doğal yaşam alanları,
- Kaynak yönetimi ve
- Kentsel planlamadır.

1.1.6. Akıllı Yaşam

Kentte yaşayan bireylerin yaşam kalitesinin nasıl arttırılabileceğine yönelik yaklaşım ve uygulamaları esas almaktadır. Bu noktada yapılmaya çalışılan kent sakinlerinin sağlıklı ve konforlu bir hayat sürmelerini sağlamaktır. Kentte yaşayan bireylerin eğitim, kültür, sosyal yaşam, konut, güvenlik, istihdam ve sağlık gibi

¹⁴ Yılmaz, Vedat ve Cüneyt Telsaç. "Akıllı Kent ve Dijitalleşme", 148.

¹⁵ Akıllışehirler.gov.tr, 2021.

alanlarda bilgi iletişim ve teknolojileri aracılığıyla refah seviyelerinin yükseltilmesi, yaşam kalitelerinin artırılması ve konfor alanlarının geliştirilmesi bu kapsamda değerlendirilmektedir¹⁶. Kentsel anlamda kamu güvenliğinin temini açısından, kentin afet ve acil durum yönetimi, itfaiye, sağlık hizmetleri ve buna benzer hayati kent fonksiyonlarının devamlılığı açısından sensör, sesli takip sistemleri ve BİT teknolojilerinden optimal seviyede değerlendirilmesi gerekmektedir¹⁷. Bu başlıkta öne çıkan unsurlar:

- Kültür,
- Yurttaş memnuniyeti,
- Güvenlik ve
- Sağlıktır.

2. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN STRATEJİK PLANLARINDA AKILLI KENT

Çalışmanın bu bölümünde 9 adet büyükşehir belediyesi stratejik planı içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. İçerik analizi sürecinde akıllı kentlere ilişkin temel kodlar ve alt kodlar teorik çerçeveden destek alınarak oluşturulmuş ve her bir stratejik planda söz konusu kodlamalar yapılarak kod-matris tabloları belirlenerek yorumlanmıştır. Büyükşehir belediyeleri tespit edilirken zaman ve maliyet unsurları dikkate alınarak basit seçkisiz örnekleme yöntemi ile 30 büyükşehir belediyesinden Kahramanmaraş, Ankara, İstanbul, Antalya, İzmir, Denizli, Trabzon, Van ve Gaziantep büyükşehir belediyeleri seçilmiştir.

¹⁶ Yılmaz, Vedat ve Cüneyt Telsaç. "Smart City Components", *Al Farabi 10th International Conference On Social Sciences November 16-17 Malatya Turkey* 10, (2021b): 263.

¹⁷ Aslan, Muhammed. ve Yakup Bulut, Y.. "Akıllı Kent Uygulamalarının Kentsel Güvenlik Açısından Önemi," *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı*, (2019): 1132.

Tablo 2. Akıllı Kent Kod-Matris Tablosu

Kod Sistemi	Gaziantep	İzmir	Antalya	Van	Trabzon	Denizli	Ankara	Kahramanmaraş	İstanbul	Toplam
Akıllı Kent	14	6	10	-	6	5	23	1	26	91
Bilişim	24	10	17	1	6	5	9	5	12	89
Yönetişim	-	6	5	1	-	1	1	1	6	21
Akıllı Ulaşım	5	1	5	3	2	-	-	2	17	35
Akıllı Kavşak	-	1	-	1	1	-	-	1	-	4
Akıllı Yönetişim	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Akıllı Çevre	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Akıllı Yaşam	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Akıllı Ekonomi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Akıllı Toplum	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	43	24	37	6	15	11	33	10	61	240

Akıllı Kent Kod-matris tablosuna göre büyükşehir belediyeleri stratejik planlarında akıllı yönetim, akıllı yaşam, akıllı ekonomi, akıllı toplum ve akıllı çevre bileşenlerine yer verilmediği görülmektedir. Akıllı şehir uygulamalarının alt bileşenlerinden sadece akıllı ulaşım kodu yer almaktadır. Akıllı ulaşım kodunun alt kodu olan akıllı kavşak ise İzmir, Van, Trabzon ve Kahramanmaraş büyükşehir belediyeleri stratejik planında yer almıştır. Akıllı ulaşım kodu ise sadece Denizli ve Ankara büyükşehir belediyeleri planlarında yer almamıştır. Bunlar dışındaki tüm belediyelerde yer bulmuş ve toplamda 35 kez tekrarlanmıştır. Akıllı ulaşım olgusunun en fazla yer aldığı büyükşehir belediyesi 17 adet ile İstanbul'dur.

Akıllı Yönetişim kodu yer almamakla birlikte yönetim kodunun büyükşehir belediyeleri stratejik planında 21 kez tekrarlandığı görülmektedir. Temsili demokrasinin krizi sonucu ortaya çıkan katılımcı demokrasi için önemli bir araç olan ve ortak akıl ile yönetim felsefesini benimseyen yönetim olgusunun bazı büyükşehir belediyelerinin stratejik planında yer almaması büyük bir eksikliktir. Akıllı şehir uygulamalarının temelini oluşturan bilişim kavramı ise 89 kez tekrarlanmış ve bu tekrarlar içinde en fazla payı 24 kez ile Gaziantep Büyükşehir Belediyesi almıştır. Bilişim kavramının en az yer aldığı büyükşehir belediyesi Van'dır.

Akıllı Şehir kodu stratejik planlarda akıllı kent olarak da geçmektedir. Büyükşehir belediyeleri açısından kavramın iki farklı şekilde kullanılması doğru olmakla birlikte tek bir kavramın tercih edilmesinin anlaşılabilirliği kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Araştırma konusu olan akıllı şehir stratejik planlarda en fazla yer alan kodlardan biridir. Akıllı şehir kodunun en fazla tekrarlandığı büyükşehir belediyeleri Ankara ve İstanbul iken hiç yer almadığı büyükşehir belediyesi ise Van'dır.

Akıllı Şehir alt bileşenleri stratejik planlarda doğrudan yer almadığı için bu bileşenler için alt kodlar oluşturulmuş ve dolaylı bir şekilde stratejik planlarda akıllı yaşam, akıllı yönetim, akıllı çevre, akıllı ekonomi, akıllı toplum kodları incelenmiştir.

Tablo 3. Akıllı Çevre Alt Bileşenlerine İlişkin Kod-Matris Tablosu

Akıllı Çevre Alt Bileşenleri	Gaziantep	İzmir	Antalya	Van	Trabzon	Denizli	Ankara	Kahramanmaraş	İstanbul	Toplam
Yeşil şehir	1	-	-	-	-	-	-	-	8	9
Yeşil alan	6	37	19	26	14	11	21	10	49	193
Kentsel Planlama	1	-	4	-	2	-	-	-	5	12
Kaynak yönetimi	-	2	-	-	-	1	-	-	1	4
Doğal yaşam alanı	1	3	3	1	-	-	9	-	-	17
Akıllı bina	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Toplam	9	42	26	27	16	12	31	10	63	236

Akıllı çevre kavramı kapsamında oluşturulan alt kodlar; yeşil alan, yeşil şehir, kentsel planlama, kaynak yönetimi, doğal yaşam alanları ve akıllı binadır. Bu alt kodlar içerisinde stratejik planlarda yeşil alan kodu en fazla yer bulan koddur. Bu kodun çok fazla yer almasının sebeplerinden birisi stratejik planlarda yeşil alan miktarının açıklanmış olmasıdır. Bununla birlikte büyükşehir belediyelerinin aşırı kentleşme sonrasında yeşil alanlara olan talebe cevap verme ihtiyacı bu önemi ortaya koymaktadır. Yine yeşil alanlar ile ilgili olan bir diğer kod olan doğal yaşam alanları 17 tekrar ile ikinci kod olmuştur. Akıllı çevre kodu altında en az yer alan

akıllı binadır. Bu da Ankara Büyükşehir Belediyesi stratejik planında yer almıştır. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi planında yer alan yeşil şehir kodu üst politika belgeleri kapsamında geçmektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde yer alan yeşil şehir kodu ise paydaş analizi sürecinde yapılan çalıştay sonuçları neticesinde ortaya konan beklentilerde yer almıştır. Kaynak yönetimi kodu bazı büyükşehir belediyelerinde fiziksel kaynak yönetimi olarak yer alırken bazılarında doğal kaynak yönetimi olarak yer almıştır. Bu kodlar içerisinde beklentiyi karşılamayan kodlardan birisi kentsel planlamadır. Kentsel planlamanın önemi sadece akıllı şehirler kapsamında değerlendirilemez. Stratejik planlarda yer alması önem arz eden kentsel planlama sadece 12 kez tekrar edilmiştir. Stratejik planında kentsel planlamaya yer veren büyükşehir belediyeleri Gaziantep, Antalya, Trabzon ve İstanbul'dur. İstanbul Büyükşehir Belediyesi planında kentsel planlama ulaşılabilir İstanbul temasında hedef olarak "Kentsel Planlama Sürecini Hazırlanmakta Olan 2050 Vizyon Belgesi Çerçevesinde Kentsel Bilişimden Yararlanarak Şeffaf ve Katılımcı Biçimde Yönetmek" hedefi yer almıştır. Sonuç olarak akıllı çevre bileşeni stratejik planlarda 236 kez yer bulmuştur.

Tablo 4. Akıllı Yönetişim Alt Bileşenlerine İlişkin Kod-Matris Tablosu

Akıllı Yönetişim Alt Bileşenleri	Gaziantep	İzmir	Antalya	Van	Trabzon	Denizli	Ankara	Kahramanmaraş	İstanbul	Toplam
Hesap verebilir yönetim	4	5	5	3	5	4	24	5	8	63
Şeffaf ve açık toplum	4	19	14	2	3	6	34	4	24	110
Kamusal ve sosyal hizmetler	19	6	30	16	9	9	33	10	28	160
Halkın aktif rol alması	-	-	-	-	2	-	-	-	-	2
Yurttaşların karar alma sürecine katılımı	-	47	60	22	21	45	77	13	109	394
Toplam	27	77	109	43	40	64	168	32	169	729

Akıllı yönetim alt bileşenleri; hesap verebilir yönetim, şeffaf ve açık toplum, kamusal ve sosyal hizmetler, halkın aktif rol alması ve yurttaşların karar alma süreçlerine katılımıdır. Kod matris tablosunda en fazla yer alan kod katılım kodudur. Yönetişim sürecinin temelini oluşturan katılımın özellikle son dönemde yerel ihtiyaçların belirlenmesi ve halkın yönetsel ve siyasal katılımının geliştirilmesinde önemli bir araç olarak kullanılmasının stratejik planlarda etkisi görülmektedir. İkinci en fazla yer alan kod kamusal ve sosyal hizmetlerdir. Bu kod içerisinde kamusal hizmetler iki kez tekrar ettiği halde geri kalan tekrarlar sosyal hizmetlere ilişkindir. Bu da belediyelerin sosyal belediyeçiliğe verdiği önemi göstermektedir. Şeffaf ve açık toplum kodu şeffaflık kavramı içerisinde yer almıştır. Ve en fazla tekrarlanan üçüncü kod olmuştur. En az tekrarlanan Kod olan halkın aktif rol alması kodu Trabzon Büyükşehir Belediyesi stratejik planında kadınların aktif rol alması başlığı altında aynı konu içerisinde iki kez tekrarlanmıştır. Katılımcılık olgusunun bu denli önem verildiği planlarda halkın aktif rol almasının yer almaması bir eksiklik olarak görülmektedir. Bu kapsamda yönetim olgusu ile doğrudan ilişkili olmakla birlikte akıllı yönetim bileşeni 729 kez stratejik planlarda yer bulmuştur.

Tablo 5. Akıllı Toplum Alt Bileşenlerine İlişkin Kod-Matris Tablosu

Akıllı Toplum Alt Bileşenleri	Gaziantep	İzmir	Antalya	Van	Trabzon	Denizli	Ankara	Kahramanmaraş	İstanbul	Toplam
Yurttaşlık bilincinin geliştirilmesi	22	10	24	21	12	6	9	7	19	130
Çeşitlilik/çok yönlülük	-	-	1	-	-	-	-	3	-	4
Sosyal ve etnik çoğulculuk	-	1	-	-	-	1	-	-	-	2
Yaşam boyu öğrenme/teşvik	3	28	4	4	-	5	6	1	4	55
Toplam	25	39	29	25	12	12	15	11	23	191

Akıllı toplum bileşenini oluşturan unsurlar; yurttaşlık bilincinin geliştirilmesi, çeşitlilik/çok yönlülük, sosyal ve etnik çoğulculuk ve yaşam boyu öğrenme/teşvihtir. Bu kapsamda oluşturulan alt kodlardan en fazla tekrar edilen kod yurttaşlık bilincinin geliştirilmesidir. Bu kod içerisinde kentlilik bilincinin gelişti-

rilmesi, aktif vatandaşlık bilincinin geliştirilmesi, üretici bilincinin geliştirilmesi, çevre bilinci, eğitim bilinci, sürücülerin bilinçlendirilmesi gibi toplumsal bilinci geliştirici tüm faaliyetler dahil edilmiştir. Bu kodun en fazla tekrarlandığı büyükşehir belediyesi Gaziantep iken en az tekrarlandığı belediye Denizli ve Kahramanmaraş büyükşehir belediyeleridir. İkinci en fazla tekrarlanan bileşen yaşam boyu öğrenme/teşviktir. Bu kod içerisinde doğrudan yaşam boyu ya da hayat boyu öğrenme olarak sınırlı sayıda bilgi yer almaktadır. Ancak mesleki öğrenme ve yerel yönetimlerin bu alandaki diğer faaliyetleri dahil edilince stratejik planlarda yer alan sayı 55 olmuştur. Bu kodun en az yer aldığı büyükşehir belediyesi Kahramanmaraş'tır. Büyükşehir belediyelerinde eksik olan alt bileşenler sırasıyla sosyal ve etnik çoğulculuk, çeşitlilik/çok yönlülüktür.

Tablo 6. Akıllı Yaşam Alt Bileşenlerine İlişkin Kod-Matris Tablosu

Akıllı Yaşam Alt Bileşenleri	Gaziantep	İzmir	Antalya	Van	Trabzon	Denizli	Ankara	Kahramanmaraş	İstanbul	Toplam
Sağlık	68	55	65	48	26	38	70	25	46	441
Güvenlik	17	17	26	7	2	11	34	8	15	137
Yurttaşlık memnuniyeti	52	6	12	7	15	11	37	4	26	170
Kültür	137	153	124	82	77	64	145	60	159	1001
Toplam	274	231	227	144	120	124	286	97	246	1749

Akıllı yaşam bileşenini oluşturan unsurlar; sağlık, güvenlik, yurttaşlık memnuniyeti ve kültürdür. Bu unsurlar stratejik planların temel kavram ve temalarını oluşturduğu için şu ana kadar yapılan analizlerden daha fazla sonuçlar elde edilmiştir. Örneğin kültür kavramı tüm planlarda 1001 kez tekrar edilmiştir. En fazla İstanbul Büyükşehir Belediyesi planında yer alan unsur en az Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi planında yer almıştır. Kültür kavramından sonra sırasıyla sağlık, yurttaşlık memnuniyeti ve güvenlik konuları gelmektedir. Yurttaşlık memnuniyeti kodu analiz edilirken memnuniyet düzeyi anketleri planlarda sıklıkla yer aldığından güvenlik kodundan daha fazla olmuştur. Büyükşehir belediyelerinin

kent kültürü ve toplumsal kültür öğelerinin gelişimi için ortaya koyduğu hedef ve amaçların sayısındaki fazlalık bu sonucun gerekçesidir. Bununla birlikte kentleşme olgusu sonucu ortaya çıkan sağlık sorunlarına çözüm bulunabilmesi adına önleyici hedeflerin yer aldığı söylenebilir. Akıllı yaşama ilişkin kodların en az yer aldığı büyükşehir belediyesi Kahramanmaraş iken en fazla yer aldığı belediye Ankara Büyükşehir Belediyesidir.

Tablo 7. Akıllı Ekonomi Alt Bileşenlerine İlişkin Kod-Matris Tablosu

Akıllı Ekonomi Alt Bileşenleri	Gaziantep	İzmir	Antalya	Van	Trabzon	Denizli	Ankara	Kahramanmaraş	İstanbul	Toplam
Ticari markalar oluşturmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ekonomik imaj	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Risk alma	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Girişimcilik	12	14	-	-	-	3	1	-	13	43
İnovasyon	10	8	-	-	-	-	-	-	2	20
Toplam	22	22	-	-	-	3	1	-	15	63

Akıllı ekonomi bileşeni ticari markalar oluşturulması, ekonomik imaj, risk alma, girişimcilik ve inovasyon unsurlarından oluşmaktadır. Bu kapsamda oluşturulan alt kodlardan ticari markalar oluşturulması, ekonomik imaj ve risk alma kodlarının stratejik planlarda yer almadığı görülmüştür. Girişimcilik kodu kapsamında 43 tekrar 5 büyükşehir belediyesi planında yer almıştır. Girişimcilik kavramının en fazla yer aldığı belediye İzmir Büyükşehir Belediyesi iken Antalya, Van, Trabzon ve Kahramanmaraş Büyükşehir belediyelerinde hiç yer almadığı tespit edilmiştir. Bu kavramın Gaziantep, İzmir ve İstanbul büyükşehir belediyeleri planında daha fazla yer almasının en önemli sebeplerinden birisi sanayi merkezlerinin ağırlıklı olmasından kaynaklanabilir. Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse akıllı ekonomi bileşeni kapsamında yeterli düzeyde hedef ve faaliyet belirlenmediği söylenebilir.

SONUÇ

Yerelde yaşayan insanların olanaklarının ve yaşam standartlarının artırılması, kentlerin daha yaşanabilir, daha demokratik, hesap verebilir, şeffaf ve katılımcılığı ön plana çıkarılması amacıyla akıllı kentlere yönelim artmıştır. Akıllı kentler demokratik, şeffaf ve erişilebilir dijital çözümlerin üretilmesi açısından önem arz etmektedir. Aşırı ve hızlı kentleşme sonucu ortaya çıkan sorunlara daha etkin ve hızlı çözümler bulunması, yerel hizmetlerin daha etkin, hızlı ve daha az maliyetle yerine getirilmesi, kentlerde akıllı kent uygulamalarını gerekli kılmıştır. Özellikle yerel yönetimler arasında daha fazla nüfusa sahip ve sorumluluk alanı 6360 sayılı yasa ile il mülki sınırları olarak genişleyen büyükşehirlerde daha fazla ihtiyaç duyulmuştur. Bu bağlamda Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinin stratejik planlarında akıllı kent uygulamalarına hangi düzeyde yer verdiği ya da vermediği konusu dokuz büyükşehir belediyesi örneklem alınarak araştırılmıştır.

Akıllı kent kavramının stratejik plan analizi yapıldığında büyükşehir belediyelerinin planlarından doğrudan akıllı şehir ya da akıllı kent kavramına yer verildiği ancak akıllı kenti oluşturan alt bileşenlerden sadece akıllı ulaşım ya da akıllı kavşak kavramına yer verildiği görülmüştür. Alt bileşenleri oluşturan unsurlar bağlamında bir analiz yapıldığında akıllı yaşam ve akıllı yönetim alt kodlarında bir yoğunluk olduğu tespit edilmiştir. Akıllı çevre ve akıllı toplum alt kodlarının standart düzeyde ancak beklenenin altında yer aldığı söylenebilir. Akıllı ekonomi bağlamında ise yetersiz düzeyde bir planlama olduğu tespit edilmiştir. Büyükşehirler bağlamında bir değerlendirme yapılırsa akıllı kent kavramına Van Büyükşehir Belediyesi planında hiç Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi planında ise bir kez yer verilmiştir. Akıllı kent bileşenleri içerisinde ulaşımaya yönelik akıllı kent uygulamalarının diğer bileşenlere nazaran doğrudan yer almasının nedeni stratejik planlarda ulaşım sorununa yönelik teknik ilerlemelerin daha fazla olması ve akıllı kent olgusunun halen net bir şekilde tanımlanamaması ya da diğer bileşenlerinin göz ardı edilmesi olabilir.

KAYNAKÇA

- [1] Abellá García, A., Ortiz de-Urbina Criado, M., and De-Pablos Heredero, C. “The ecosystem of services around smart cities: An exploratory analysis,” *Procedia Computer Science* 64, (2015): 1075-1080.
- [2] Aslan, Muhammed. ve Yakup Bulut, Y.. “Akıllı Kent Uygulamalarının Kentsel Güvenlik Açısından Önemi,” *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı*, (2019): 52-60.
- [3] Barrionuevo, Juan. M., Berrone, Pascual., and Ricart, Joan. E. “Smart Cities, Sustainable Progress”. *IESE Insight* 14, (2012): 50–57.
- [4] Caragliu, Andrea, Del Bo, Chiara. and Nijkamp, Peter. “Smart Cities in Europe,” *Journal Of Urban Technology*, 18(2), (2011): 65-82.
- [5] Chourabi, Hafedh., Nam, T., Walker, S., Gil-Garcia, J. R., Mellouli, S., Nahon, K., and Scholl, H. J. “Understanding Smart Cities: An Integrative Framework,” *Hawaii International Conference On System Sciences* 45, (2012): 2289-2297.
- [6] Cohen, Boyd. “6 Key Components For Smart Cities,” *UBM Future Cities City News*. 15 (2012).
- [7] Cohen, Boyd., “The Smart City Wheel,” <https://www.smart-circle.org/smartcity/boyd-cohen-smart-city-wheel/> (2013), Erişim Tarihi: 20.10.2021.
- [8] Çetin, Merve, Çiğdem Çiftçi. “Literatüre Göre Dünya ve Ülkemizden Örneklerle Akıllı Kent Kavramının İrdelenmesi,” *Ulusal Çevre Bilimleri Araştırma Dergisi* 2(3), (2019): 134-143.
- [9] Giffinger, Rudolph, et al. “Smart cities: Ranking of european medium-sized cities. vienna, austria: Centre of regional science (srf)”, *Vienna University Of Technology*, http://www.citieslocalgovernments.org/committees/cdc/Upload/formations/smartcitiesstudy_en.pdf, (2007), Erişim Tarihi: 27.10.2021.
- [10] Hollands, Robert. G. “Will the real smart city please stand up? Intelligent, progressive or entrepreneurial?” *City* 12 (3), (2008): 303-320.
- [11] Mecek, Mehmet. “Akıllı Yaşam ve Kent Aracı Olarak Yerel Yönetimlerin Güvenli Kent Uygulamaları”, Editörler: Mustafa Kocaoğlu, ve Sefa Usta, Kurumsal Bilgi Yönetimi Teknolojik Eğilimler, 433-457, İstanbul: Eğitim Yayınevi 2021.
- [12] Neirotti, Paolo, De Marco, Alberto, Cagliano, Anna Corinna, Mangano, Giulio ve Scorrano, Francesco. “Current Trends in Smart City Initiatives: Some Stylised Facts”, *Cities* 38, (2014): 25- 36.
- [13] Telsaç, Cüneyt., Alican Gözcü. “Kamu Sektöründe İnovasyon”, *Atlas International Congresson Social Sciences* 8, (2021):169-179.

- [14] Varol, Çiğdem. “Sürdürülebilir Gelişme de Akıllı Kent Yaklaşımı : Ankara’daki Belediyelerin Uygulamaları,” *Çağdaş Yerel Yönetimler* 1, (2017):43-58.
- [15] Yılmaz, Vedat ve Cüneyt Telsaç. “Akıllı Kent ve Dijitalleşme”, Editörler: Yakup Bulut, M. Miraç Aslan, Akıllı Kentler (Uygulamalar, Sorunlar ve Çözümler) 139-166, Ekin Yayınevi, 2021a.
- [16] Yılmaz, Vedat ve Cüneyt Telsaç. “Smart City Components”, *Al Farabi 10th International Conference On Social Sciences November 16-17 Malatya Turkey* 10, (2021b): 259-266.
- [17] <https://www.akillisehirler.gov.tr/> Erişim Tarihi: 11.10.2021.
- [18] Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı.
- [19] Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı.
- [20] İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı.
- [21] Denizli Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı.
- [22] İzmir Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı.
- [23] Ankara Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı.
- [24] Antalya Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı.
- [25] Van Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı.
- [26] Trabzon Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı.

YENİ NESİL KAMU HİZMET SUNUMU: BELEDİYELERİN E-TİCARETE İLİŞKİN FAALİYET VE DESTEKLERİ ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

Yağmur Can* - Elvettin Akman**

GİRİŞ

Geleceği her geçen gün hızla biçimlendiren dijital devrimler hayatın her alanında büyük değişim ve dönüşümler yaşatmaktadır. Sosyal, kültürel, ekonomik ve kişisel hayatların yanı sıra yönetsel alanda bu değişim ve dönüşümden etkilenmektedir. Dijital çağı yakalamak adına kamu yönetimi ve politika yapım süreçlerinde de bir dijitalleşme süreci yaşanmıştır/yaşanmaktadır. Dijital çağ ile gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler kamu hizmet sunumunda “gelecek dijital devlette” motto-sunu benimsemiştir. Bu motto ışığında merkezi ve yerel yönetim birimleri kamu hizmet sunumunda dijitalleşmenin getirdiği yenilikleri aktif bir şekilde kullanmaya başlamıştır. Yeni nesil teknolojileri takip eden yönetim anlayışı ile dijital hamleler her geçen gün artmaktadır.

E-ticaret platformları da dijitalleşmenin getirdiği yeniliklerden birisi olarak değerlendirilmektedir. Dijitalleşmeyle beraber geleneksel alışveriş anlayışında da birtakım değişiklikler yaşanmış ve e-ticaret önemli bir noktaya taşınmıştır. Ayrıca

* Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, yağmurrcaan327@gmail.com, Orcid ID: 0000-0001-9679-8819

** Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, elvettinakman@sdu.edu.tr, Orcid ID: 0000-0003-2303-840X

dünyada yaşanan küresel COVID-19 krizi de e-ticaretin öneminin artmasına neden olmuştur. E-ticaret platformları hem üretici hem de tüketiciye fayda sağlayan karlı bir sistem olarak da ifade edilmektedir. Küresel pazar avantajı ile sınırsız bir kitleye hitap eden bu sistem sayesinde ticaret yeni bir boyut kazanmaktadır. Bu sistem sadece özel sektör tarafından değil artık kamu yönetimi alanında da tercih edilmektedir. Her düzeyde kullanıma uygun olan e-ticaret sistemi yerel yönetimler tarafından da kullanılarak üretici ve yerel esnafa büyük avantaj sağlamaktadır. E-ticaret platformu üzerinden satış imkanı veya e-ticaret eğitimleri ile konu desteklenmektedir. Türkiye’de de bahsi geçen faaliyetlerde bulunan bazı belediyeler e-ticaret hizmetini vatandaş ile buluşturmaktadır.

Çalışma kapsamında ilk olarak belediyelerin hizmet anlayışı, dijital belediyeçilik ve e-ticaret konusunda literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Literatür kısmı tamamlandıktan sonra somut örnekler üzerinden bir değerlendirme yapmak amacıyla Türkiye’de e-ticaretle ilgili destek ve faaliyeti bulunan il ve büyükşehir belediyeleri saptanmıştır. Çalışmanın sonuç ve değerlendirme kısmı bu saptamalar üzerinden gerçekleştirilmiştir.

1. BELEDİYELERİN HİZMET ANLAYIŞI

Vatandaşın, mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan belediyeler yerel yönetimler içinde önemli bir yere sahip olan hizmet birimleridir.¹ Vatandaşa en yakın birim olarak da adlandırılacak belediyeler demokrasi anlayışının geliştirilmesi ve benimsenmesi açısından da önemli bir noktadadır. Bu birimlerin hizmet anlayışı ise devletlere, yıllara ve mevcut duruma göre değişkenlik gösteren dinamik bir yapıya sahiptir. Devlet politikalarında yaşanan dönüşümler, sosyal-ekonomik alanlardaki değişikliklere bağlı olarak ülkelerin hizmet anlayışında da değişim ve dönüşümler gerçekleşmektedir.² Bu değişim ve dönüşümlerle birlikte belediyeçilik tanımı ve belediyelerin hizmet anlayışlarında birtakım yenilikler ortaya çıkmaktadır.

¹ Şataf Ceyda ve Tapdık Seda, “Belediyelerin E-Halkla İlişkiler Uygulamalarının Kullanımında Sosyal Belediyeçilik: Farklı Bölgeler İçin Belediyeler Üzerinden Bir Araştırma,” *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 7/2, (2021): 67.

² Berkün Sanem, “Türkiye’de Sosyal Belediyeçilik Anlayışı,” *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, 9/2, (2017): 583

Bahsi geçen değişim ve dönüşüm sürecini kronolojik bir şekilde özetlemek gerekirse; geleneksel kamu yönetimi, yeni kamu işletmeciliği ve dijital çağda devlet/dijital çağda kamu yönetimi olarak ayrılabilir. Merkeze bağlı geleneksel kamu yönetimi anlayışı küreselleşme süreci ve çağın getirileri ile birlikte yetersiz kalmış ve geleneksel fonksiyonlar sorgulanmaya başlanmıştır. Teorik ve pratik anlamda önemi azalan geleneksel kamu yönetimi yerine yeni bir kamu yönetimi anlayışı inşa edilmesi bu noktada ortaya çıkmıştır.³ Yeni kamu yönetimi anlayışının merkezinde ise adem-i merkeziyetçi bir yapı benimsenmiştir. Bu yapı kapsamında desantralizasyon, yerel özerklik, yönetim ve yerel demokrasinin geliştirilmesi konusunda yerel yönetimler güçlendirilmiş ve kamu hizmetlerinin sunulması noktasında piyasa mekanizması inşası başlatılmıştır.⁴ Piyasa mekanizmalarının benimsenmesi, işletme yönetiminin kamu yönetimine uygulanması ile minimal devlet anlayışı yeni kamu yönetimi/yeni kamu işletmeciliği için önemli unsurlar olarak değerlendirilmektedir.⁵

Adem-i merkeziyetçi anlayış ile desantralizasyon, yönetim ve yerel demokrasinin güçlendirilmesi üzerine yükselen bu yeni değer ile etkinlik, etkililik ve verimliliğin sağlanması amaçlanmıştır.⁶ Bahsi geçen ilke ve amaçlar doğrultusunda sosyal belediyeçilik kavramı yönetim ilkesi ile bütünleştirilmiş ve fonksiyonları yeniden düzenlenmiştir. Kent içinde yaşayan tüm paydaşların refahı ve mutluluğu için hizmet vermeyi barındıran sosyal belediyeçilik kavramı yönetim ilkesi ile kararların alınması ve uygulanmasında tüm paydaşları yönetime katılmasını ifade etmektedir.⁷ Belediyelerin hizmet anlayışı noktasında bütüne bakıldığında paydaşın refahı ve mutluluğunun sağlanması noktasında katılım ve yönetişimin önemi vurgulanmaktadır.

³ Özer M.Akif, *Yeni Kamu Yönetimi*, (Ankara: Barış Kitapevi, 2012), 181-183.

⁴ Sanem, Berkün, "Türkiye'de Sosyal Belediyeçilik Anlayışı," *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, 9 (2), (2017): 584

⁵ Sözen Süleyman, *Yeni Kamu Yönetimi*, (Ankara: Seçkin Yayınları), 60.

⁶ Tunçer Polat, "Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı ve Yerel Yönetimlerde Performans Yönetimi," *Türk İdare Dergisi*, 477, (2013): 289-290.

⁷ Şataf ve Tapdık, "Belediyelerin E-Halkla İlişkiler", s.86.

1.1. Belediyelerin Geleneksel Hizmet Anlayışı

Geleneksel kamu hizmeti anlayışında kamu hizmetlerinin tarafsız sunumu amaçlansa da siyasi süreçler belirleyici bir rol üstlenmiş ve yetkilileri etkilemiştir. Geleneksel kamu yönetiminde, kamu otoriteleri tek bir merkezin diğerleri üzerinde kontrol sağladığı kapalı mekanizmalar olarak tasarlanmıştır. Ancak tasarlanan bu anlayış zamanın ihtiyaçlarına yanıt vermekte yetersiz kalmış ve yeni kamu yönetimi anlayışı bu noktada ortaya çıkmıştır. Kamu idarelerinin yerel ve ulusal düzeyde ayrılması klasik düzenlemeye alternatif olarak geliştirilmiştir.⁸ Yerel düzey ayrımında belediyelerin önemli bir konumda olduğu bir gerçektir. Vatandaşa en yakın birimler olarak nitelendirilen belediyelerin sundukları kamu hizmetleri “beşikten mezara” olarak da ifade edilmektedir.

Kamu hizmeti; bireylerin tek başına karşılayamadıkları veya karşılamada zorluk yaşadıkları kolektif ihtiyaçları gidermek amacıyla devletin veya devletin yakın gözetimi ve denetimi altında özel sektörün de sunabildiği hizmetler olarak ifade edilebilir. Ancak sunulan bu hizmetlerin kamu yararı gözetmesi, yasal dayanak temelinde gerçekleştirilmesi önemli noktalardır. Bu hizmetler ülkenin belirli bir kısmına veya tamamına belli bir ücret karşılığında veya ücretsiz olarak yürütülmektedir.⁹ Kamu hizmetlerinin sunumu devlete, tercih edilen ekonomik modele ve zamanın getirilerine göre farklı anlamlarda kullanılabilir. Geleneksel hizmet anlayışı vurgusunun nedeni de bu sebeplere dayanmaktadır.

Belediyeler etkinlik ve faaliyet noktasında belirli bir misyon, vizyon, ilke ve değerlere sahiptir. Belirlenen bu öğelerin içerikleri belediyeden belediyeye farklılık gösterse de hizmet sunma noktasında öncelikleri temel almaktadır. Örneğin misyon ifadesi; belediyenin sunmakla yükümlü olduğu hizmetleri belirtmeli, belediyenin yasal yetkisini yansıtması ve belediye kaynakları ile tutarlı olmalıdır.¹⁰ İlke ve değerler ise yeni kamu yönetimi anlayışının getirilerine uygun olarak ifade edil-

⁸ Bayrakçı Erdal ve Selçuk Kahraman. “Yeni Kamu Hizmeti Anlayışı ve Belediye Hizmetlerinde Özelleştirme,” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 37, (2017): 301.

⁹ Uysal Yusuf, “Klasik Kamu Yönetiminden Yeni Kamu İşletmeciliği ve Post-Yki'ye Kamu Hizmetlerinin Değişimi ve Dönüşümü Üzerine Bir Değerlendirme.” *International Journal Of Management And Administration*, 4, (2020): 114.

¹⁰ T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. *Belediyeler İçin Stratejik Planlama Rehberi 2019*: 29.

mektedir. Eşitlik, katılımcılık, adem-i merkezîyetçilik, kamu kaynaklarının kullanımında etkinlik, verimlilik, şeffaf, hesap verebilirlik gibi ilke ve değer vurgusu yapılmaktadır. Özetle kamu yararı, mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçların karşılanması, vatandaş katılımı ve kamu kaynaklarının verimli ve etkin kullanımı hizmet sunumu noktasında her belediye için öncelikli konular olarak ifade edilebilir.

Klasik hizmet sunma fonksiyonlarının yanında belediyelerde çağa uyum sağlayarak hizmet sunumlarında yeniliğe açık bir yapıya sahiptir. Dijital belediyeçilik ve dijital belediye uygulamaları da bu yapının somut örneği olarak ifade edilebilir. Çalışmanın bir sonraki başlığında yeni nesil hizmet anlayışı olarak nitelendirilen dijital belediyeçilik ve uygulamaları ele alınacaktır.

1.2. Dijital Belediyeçilik: E-Belediye Uygulamaları

1980 sonrası geleneksel kamu yönetimi anlayışından yeni kamu yönetimi anlayışına geçiş ile birlikte hükümetlerin hizmet sunma biçimleri de değişim ve dönüşüme uğramıştır. Hükümet hizmetlerine elektronik ortamlarda erişim sağlanmaya başlanması önemli bir adım olarak karşımıza çıkmıştır.¹¹ Türkiye’de elektronik devlet (e-devlet) yapılanmasının yerel yansıması e-belediyeçilik olarak karşımıza çıkmıştır. E-belediyeçilik uygulamaları ile belediyelerin mal ve hizmetleri elektronik ortamda yerel vatandaşın hizmetine sunulmaktadır.¹² E-devlet ve e-belediyeçilik yapılanma sürecinin bütünden parçaya doğru gerçekleştirildiği ifade edilebilir. Merkezi hükümette başlatılan elektronik uygulamalar yerel düzeyde de uygulanmaya başlamıştır. Sunulan hizmetlerin teknoloji ile bütünleştirilmesi hem hizmet açısından avantajlar sağlarken hem de vatandaş ve yönetim arasında çift yönlü bir iletişim fırsatı sunmaktadır. Vatandaşın yönetime daha fazla katılım sağlamasını da amaçlayan bu uygulamalar ile her zaman bilgiye kolaylıkla erişim sağlanırken zaman tasarrufu da sağlanmaktadır.

¹¹ Flak Leif Skiftenes, vd. “Local E-Government in Norway,” *Scandinavian Journal of Information Systems*, 17/2, (2005): 42.

¹² Alodalı, M. F. B., vd. “Yerel Yönetimlerde E-Belediyeçilik Uygulamaları: Akdeniz Bölgesi Örneği,” *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1 (2012): 88.

İnteraktif belediyeçilik olarak da nitelendirilebilecek e-belediye uygulamaları klasik belediyeçilik anlayışının oldukça dışındadır. Yeni nesil bu belediyeçilik anlayışındaki amaç, vatandaşların yönetime daha fazla katılmasını sağlamak, herkesin, her zaman bilgiye kolayca erişimini sağlamaktır. Bu model sayesinde belediye hizmetleri geniş kitlelere daha hızlı, etkili ve daha kolay bir şekilde sunulmaktadır. Yönetişim ilkesini de güçlendiren bu uygulamalarla zaman tasarrufu sağlanmakta, etkin, kaliteli ve verimli hizmet sağlanarak kamu yararı sağlanmaktadır. Ayrıca yönetsel boyutu ile öne çıkan bu uygulama ile hantal bürokratik yapının ortadan kaldırılması sağlanmaktadır.¹³

Yerel yönetimler son yıllarda hizmetlerinin büyük bir kısmını e-belediye uygulamaları ile sunmaktadır. Bahsedilen uygulamalar belediyeden belediyeye değişiklik gösterebilir. Hedef belediyenin web sitesinden kolaylıkla sunulan e-hizmetlere erişim sağlanabilir. Sunulan e-uygulamalar/online işlemler şu şekilde ifade edilebilir; hızlı ödemeler/e-ödemeler, e-belediye, e-imar, e-kent rehberi, e-ruhsat, e-makbuz, e-beyanname, toplu ulaşım hizmetleri, vefat ilanları, meclis kararlarının paylaşılması, ihale ilanları, evlilik işlemleri, şehir bülteni, bilgi edinme, istek ve şikayet hatları. E-uygulamaların yanı sıra Whatsapp web kullanımı, sosyal medya hesaplarının aktif kullanımı ve iletişim kanallarının hızlı ve aktif kullanımı da dijital belediyeçilik adına sunulan hizmetler olarak değerlendirilebilir. Konu ile ilgili İçişleri Bakanlığı'nın yürüttüğü "e-belediye projesi" de önemlidir. "Belediyelerin tek veri tabanında ortak bir altyapıda, standart yazılımlarla tüm iş ve işlem süreçlerini elektronik ortamda yapabilmelerini ve yerel hizmetlerin elektronik ortamda vatandaşa sunulmasını sağlayacak"¹⁴ proje her belediyenin web sitesinde yerini almıştır.

1.2.1. Belediyeler ve E-ticaret

Dünyadaki dijital çağ furyası kişisel hayatımızdan kurumsal hayatımıza, hizmet sunumundan hizmet alımına, nesnelerin işleyişi ve birbirleriyle iletişimine,

¹³ Ulusoy Ahmet ve Gökhan Çobanoğulları. "Trabzon Belediyesi Örneğinde E-Belediyeçilik Uygulamaları," *Türk İdare Dergisi*, 477, (2013): 273.

¹⁴ T.C. İçişleri Bakanlığı, "e-Belediye", www.belediye.gov.tr/hakkimizda, Erişim Tarihi: 30.01.2022.

ticaret faaliyetleri ve ağ oluşturmaya kadar birçok alanda ciddi dönüşümler yaratmıştır/yaratmaktadır.¹⁵ Devletlerin yönetim şekilleri, kamu politikaları, ticari, ekonomi faaliyetler, merkezi ve yerinden yönetimlerde bu furyaya kapılmış dijital çağın getirileri ile eklemlenmeye başlamıştır. E-devlet, e-belediye uygulamaları bu eklemlenmenin kamudaki somut örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dijitalleşmenin kamu yönetiminde kullanılması hükümetin ürettiği kamu politikalarına geçerli ve güvenli veri sağlarken sunulan hizmetlerde maliyetlerin düşürülmesine de yardımcı olmuştur. Yeni nesil teknolojilerin kullanılması ile ortaya çıkan uygulamaların kamu hizmetine dönüştürülmesi ve vatandaşa sunulması etkili ve verimli bir yönetim için önemlidir. Vatandaş kamu hizmetine kolayca erişim imkanı bulurken, hizmetin hızı ve kalitesinde de bir yükseliş sağlanmaktadır.¹⁶ Merkezi ve yerinden yönetim birimlerinde kullanılan e-devlet ve e-belediye uygulamalarının yanında son dönemde dikkat çeken bir diğer uygulamada kamu hizmeti olarak sunulan e-ticarete ilişkin etkinlik ve faaliyetler olmuştur. Uluslararası alanda birçok hizmetin yönünü hızla değiştireceği düşünülen e-ticaret uygulaması yerel yönetimlerinde dikkatini çekmiş ve yerelde de kendine yeni bir hizmet alanı bulmuştur.¹⁷

E-ticaret OECD tarafından “internet üzerinden yapılan ticari işlemler” şeklinde ifade edilirken Avrupa Birliği tarafından e-ticaret “mal ve hizmetlerin internet üzerinden satılması” olarak tanımlanmaktadır. Türkiye’de ise e-ticaret, 6563 sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanunda “fiziki olarak karşı karşıya gelmeksizin, elektronik ortamda gerçekleştirilen çevrimiçi iktisadi ve ticari her türlü faaliyet” olarak tanımlanmaktadır.¹⁸ Türkiye’de e-ticaret konusu ile ilgili bir yasal düzenlemenin olması konunun hukuki boyutta desteklendiğinin göstergesidir.

¹⁵ Gül Hüseyin, “Dijitalleşmenin Kamu Yönetimi ve Politikaları ile Bu Alanlardaki Araştırmalara Etkileri,” *Yasama Dergisi*, (36), (2017): 6-7.

¹⁶ Ölmez Mehmet, “Türkiye’de Kamu Politikalarında Dijital Dönüşüm ve E-Ticaret: Bir Model Önerisi,” *KAYTEK Dergisi*, 3/1, (2021): 12.

¹⁷ Goldstein Andrea and David O’Connor, “E-Commerce For Development: Prospects And Policy Issues,” OECD Development Centre Working Paper, (164), (2000): 14.

¹⁸ T.C. Ticaret Bakanlığı, “Dijital Ticaret Tanım ve Kavramlar,” (2019): www.ticaret.gov.tr/hizmet-ticareti/elektronik-ticaret/dijital-ticaret-tanim-ve-kavramlar

Pratik anlamda belediyelerin e-ticaret üzerine kurdukları siteler ve vatandaşla konu ile ilgili verdikleri eğitimler yerel boyuttaki e-ticarete yönelik faaliyet ve desteklere örnek olarak gösterilebilir. Bahsi geçen yerel düzeydeki e-ticaret faaliyetleri yakın bir dönemde ortaya çıkmış ve pandemi süreci ile birlikte belediyelerin gündemine giren bir konu haline gelmiştir. Ancak belediyeler yasal düzenleme gereğince doğrudan bir e-ticaret faaliyetinde bulunamaz. Bu faaliyet belediye iştiraki şirketleri aracılığı ile gerçekleştirilebilir. Ayrıca e-ticaret sitelerinin kurulmasının yanında vatandaşla e-ticaret eğitimlerinin verilmesi de konu ile ilgili teşvik edici destek programı olarak ifade edilebilir. Belediyelerin e-ticarete ilişkin faaliyet ve destekleri çerçevesinde ele alınan bu çalışmanın araştırma kısmında konu detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

2. BELEDİYELERİN E-TİCARET FAALİYET VE DESTEKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dijitalleşme ile beraberinde gelen dinamikler hizmet sunumunda ve erişiminde desantralizasyonu ön plana çıkarmıştır. Desantralize eğilimi ve bilgi iletişim teknolojilerini temel alan daha küçük fakat etkili, yönetim, katılımçılık öğelerini benimseyen, düzenleyici devlet anlayışı ihtiyacı ortaya çıkmıştır.¹⁹ Devletler bu ihtiyaçlara karşılık vermek ve daha kaliteli hizmet sunabilmek adına dijital dünyanın sağladığı imkanlardan faydalanmaktadır.

Desantralizasyonun sağlanması adına yerel yönetimler kilit öğelerdir. Belediyelerin etkinlik ve faaliyetleri planlanan devlet anlayışının başarılı bir şekilde hayata geçirilmesi adına önemli birimlerdir. Belediyeler üzerinden gerçekleştirilen bu çalışma kapsamında belediyelerin web siteleri, e-belediye uygulamaları, sosyal medya hesapları ve e-ticaret siteleri yeni nesil e-belediyecilik uygulamasını destekleyici niteliktedir. Bu çalışmada il ve büyükşehir belediyelerinin e-ticaret konusundaki destek ve faaliyetleri üzerinde durulacaktır.

¹⁹ Hüseyin, "Dijitalleşmenin Kamu Yönetimi", s.22.

2.1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

E-ticaretin belediyeler tarafından kullanılması, konu ile ilgili eğitim programlarının oluşturulması ve vatandaşa sunulması yönetim ve katılım bilincinin gelişmesi ve yerel ticari faaliyetlerin canlandırılması adına önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Dijital devlet ve dijital vatandaş ilkelerini destekleyen bu uygulamanın yerel düzeyde belediyeler tarafından sağlanması ve geliştirilmesi etkin ve verimli bir kamu hizmetinin sunulması açısından gerekli ve önemlidir.

Bu çalışmada il ve büyükşehir belediyelerinin e-ticarete ilişkin faaliyet ve destekleri üzerinden bir değerlendirme yapılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda ilk olarak konu ile ilgili mevcut durum analizi yapılmış ardından konunun gelecek vadede getirileri ve e-ticaretin yerelleştirilmesi adına öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın amacı kapsamında 30 büyükşehir ve 51 il belediyesi ile web sitesi iletişim formu, Whatsapp web hattı, e-mail, sosyal medya hesapları ve çağrı merkezleri üzerinden nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşmeler yapısı bakımından yapılandırılmış görüşme kapsamına girmektedir. Yapılan görüşmeler sonucunda belediyelerin e-ticaret konusundaki tutumları üzerine bulgu ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

2.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu çalışmanın evreni 30 büyükşehir ve 51 il belediyesi olarak belirlenmiştir. Belediyelerin e-ticarete ilişkin faaliyetleri ve destekleri üzerine odaklanan bu çalışmanın örneklem grubu ise e-ticaret konusunda faaliyeti ve desteği bulunan büyükşehir ve il belediyelerinden oluşmaktadır. İlçe belediyelerinin evrene dahil edilmemesinin nedeni yaşanan iletişim kısıtlarından kaynaklanmaktadır.

2.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, e-ticaret konusunda faaliyet ve destek programı bulunan belediyeler –Büyükşehir ve İl Belediyeleri- ile sınırlandırılmıştır. Örneklem grubunun oluşturulma sürecinde belediyelerle birebir iletişime geçilmiş ve bu noktada birta-

kım kısıtlarla karşılaşmıştır. Belediyelerin e-belediye uygulamaları ve e-ticaret faaliyetlerinin aynı uygulamalar gibi algılanması görüşme sürecinde bir kısıt yaratmıştır. İletişime geçilen bazı belediye santrallerinin konu ile ilgili net bir bilgiye sahip olmamasından dolayı yanlış birimlere yönlendirilmeler gerçekleştirmiş ve bunun sonucunda eksik ve yanlış bilgi akışı sağlanmıştır. Görüşme sürecinde birçok yanlış yönlendirmeden kaynaklı ciddi bir zaman kaybı yaşanmıştır.

2.4. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Küreselleşme, dijitalleşme ve yaşanan pandemi döneminin etkisi ile her geçen gün rutinler ve yaşam tarzlarında birtakım değişiklikler meydana gelmektedir. Değişen alışveriş alışkanlıkları da bu duruma örnek olarak gösterilebilir. İnternet alışverişlerinin zirve yaptığı son dönemde aşıkardır. Her geçen gün birçok ürün ve hizmet yelpazesi ile bir yenisi eklenen e-ticaret siteleri dijital dünyada büyük bir pazar yeri niteliğindedir. Bazı yerel yönetimlerde bu büyük pazarda yerini almış ve yeni nesil kamu hizmeti olarak e-ticareti vatandaş ile buluşturmuştur.

Bu çalışma ile il ve büyükşehir belediyelerinin e-ticaret konusundaki faaliyet ve destekleri üzerinden bir değerlendirme yapılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda 30 büyükşehir ve 51 il belediyesi ile web sitesi iletişim formu, Whatsapp web hattı, e-mail, sosyal medya hesapları ve çağrı merkezleri üzerinden görüşmeler sağlanmıştır. Görüşmeler sonucunda e-ticaret web sitesine sahip ve konu ile ilgili eğitim programına sahip il ve büyükşehir belediyeleri saptanmıştır. Saptamalar sonucunda veriler tablolar halinde düzenlenmiş ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Tablo 1. E-Ticaret Web Sitesine Sahip İl Belediyeleri

E-ticaret Sitesine Sahip Belediyeler	Web Sitesi	Ürün Yelpazesi	İştiraki
Bolu Belediyesi	www.boludangelsin.com	Gıda ürünleri	BoluBel A.Ş. - Köroğlu Kooperatifi
Bursa Büyükşehir Belediyesi	www.busmek.com.tr	El sanatları ürünleri	Bursa Sanat ve Meslek Eğitim Kursları (BUSMEK)
İzmir Büyükşehir Belediyesi	www.halkinbakkali.com	Gıda, kişisel bakım ürünleri	İ.B.B. Grand Plaza Gıda Otelcilik ve Turizm İşletmeleri A.Ş.
Kayseri Büyükşehir Belediyesi	www.e38.com.tr	El emeği ürünler, dekorasyon, ev tekstili, giyim, hediyelik eşya, takı, özel tasarım ürünler	Kayseri Mesleki Eğitim ve Kültür A.Ş. (KAYMEK)
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	www.komeksepeti.com/	El emeği ürünler, dekorasyon, ev tekstili, giyim, hediyelik eşya, takı, özel tasarım ürünler	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Meslek ve Sanat Eğitim Kursları (KO-MEK)
Muğla Büyükşehir Belediyesi	www.muğlaelsanatlari.com.tr	Aromatik yağlar, giyim, ev tekstili, hediyelik eşya ve oyuncak, şal ve fular, sandalet ve çanta, kozmetik, mutfak, yöresel gıda ürünleri	Melsa Muğla El Sanatları San.Tic.Ltd.Şti. (MELSA)
Ordu Büyükşehir Belediyesi	orduorganikpazar.com	Yöresel Ürünler, gıda ürünleri	Ordu Tarım ve Hayvan A.Ş. (ORTARA.Ş.)
Sakarya Büyükşehir Belediyesi	www.belpas.com	Yöresel ürünler	Belpaş İhtiyaç Maddeleri Pazarlama Tic. Ve San. A.Ş (BELPAŞ)
İstanbul Büyükşehir Belediyesi	www.istanbulkitapcisi.com	Kitap	KÜLTÜR A.Ş.
Eskişehir Büyükşehir Belediyesi	market.eskisehir.bel.tr	Ramazan Kolisi	Bütçe İçi İşletmeler Şube Müdürlüğü

30 büyükşehir ve 51 il belediyesi kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda 9 büyükşehir ve 1 il belediyesinin e-ticareti kullanarak kurdukları web siteleri üzerinden satış yaptıkları saptanmıştır. 2 meslek eğitim kursu, 1 şube müdürlüğü, 1 kooperatif ve 6 belediye şirketinin müşterek girişimleriyle oluşturulan e-ticaret siteleri aktif olarak faaliyetini yürütmektedir. Kurulmuş olan bu e-ticaret sayfalarında hakkında bazı dikkat çekici öğelerle rastlanmıştır. Örneğin;

İzmir Büyükşehir Belediyesi: “Halkın Bakkalı Projesi” ilk olarak “yerel ürün ve üreticiyi desteklemek amacıyla tarımsal kalkınma ve üretim kooperatiflerinin ürünlerini pazarlayabildiği, sağlıklı ve güvenilir gıdaya ulaşmak isteyen” vatandaşların bulunduğu ortak satış şubeleri şeklinde ortaya çıkmıştır. Şubeleşerek açılan ticari noktaların e-ticarete dönüşümü; pandemi süreci ve 30.10.2020 tarihinde yaşanan İzmir depremi sonrasında gerçekleştirilmiştir. Deprem felaketinde İzmir halkına destek olmak için halkinbakkali.com destek sayfası kurulmuş ve bu sayfa aracılığıyla ihtiyaç paketleri satışları gerçekleştirilmiştir. Bu paketlerin ihtiyaç sahibi vatandaşlara ulaştırılması için web sitesi İzmir Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı’na teslim edilmiştir. Site şu an aktif sanal bir pazar olarak satışlarını sürdürmektedir.

Muğla Büyükşehir Belediyesi: 6360 sayılı kanun kapsamında 2014 yılı yerel seçimleri sonrasında Muğla İl Özel İdaresi’nin kapanmasıyla birlikte Melsa Muğla El Sanatları San.Tic.Ltd.Şti.’ndeki İl Özel İdaresi hisseleri yeni kurulan Muğla Büyükşehir Belediyesi’ne devrolmuştur. 8 farklı kooperatif ve vakıf olmak üzere, Belediye iktisadi işletme, yerel işletme ve evde üretim yapan 35 üreticiden temin edilen yöresel ürünleri e-ticaret sitesi aracılığı ile tüketiciye sunmaktadır.

Kayseri Büyükşehir Belediyesi iktisadi teşekkülü olan KAYMEK A.Ş bünyesinde kurulan www.e38.com.tr e-ticaret sitesi 2019 yılı aralık ayında kurulmuştur. “Siz üretin biz E38 ile kazanca dönüştürelim” projesi kapsamında öğretmenlerin eserlerinin yanı sıra kursiyerlerin ve vatandaşların ürünlerinin satışının sağlandığı bu platform ile geleneksel el sanatlarına verilen değer ile kültürel kazanımlar elde edilirken diğer yandan şehir ve ülke ekonomisine katkı sağlandığı vurgusunda bulunulmuştur.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından hayata geçirilen komeksepeti.com dijital pazar hizmeti ile; üretime ve üreticiye destek, yeni istihdam kapısı, el emeği ve hikayesi olan ürünlerin satışı amaçlanmaktadır. Ayrıca bu dijital pazarda ürünlerini

satan kursiyerlerin tamamı, “yıllık 220 Bin TL ye kadar satışlarından Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından evlerinde el emeği üreten üreticilere sağlanan vergi muafiyetinden faydalanmaktadır”.

Ordu Büyükşehir Belediyesi ve ORTAR A.Ş. tarafından kurulan orduorganik-pazar.com e-ticaret sitesi “tarımsal değerlerine destek vermek ve geliştirmek” amacıyla kurulmuştur. Genel olarak e-ticaret sitelerinin il belediyesi bünyesinde kurulma amacı; dijital çağın avantajlarından faydalanmak, süreci iyi yönetmek, yerel halka destek ve hizmet sunma amacı taşımaktadır.

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, Mali Hizmetler Dairesi Başkanlığına bağlı Bütçe İçi İşletmeler Şube Müdürlüğü’nde işletilen üretici market sitesinin sadece Ramazan ayında etkinleştirilerek Ramazan kolisi satışı yapıldığı bilgisine erişilmiştir. Bu sitenin geliştirilip etkin bir e-ticaret sitesi olarak hizmete sunulması yerinde olabilir.

COVID-19 küresel salgını ile yaşanan pandemi süreci ve bu süreçte Türkiye’de alınan tedbir ve önlemler kapsamında gerçekleşen sokağa çıkma yasakları, kapanma dönemleri de e-ticaret sitelerine ilgiyi arttırmıştır. Belediyelerin e-ticaret sitelerine yönelik faaliyetleri de bu dönemde artış göstermiştir. Ancak 81 il düzeyinde e-ticaret sitesine sahip belediyelerin sayısının oldukça düşük olduğu saptanmıştır. Bu oran yüzde olarak ifade edilirse %12,34 olarak saptanmıştır. (Çalışma kapsamında konunun il ve bşb belediyeleri ile sınırlandırıldığı tekrar ifade edilmelidir.) Yerel boyutta e-ticaret üzerine etkinlik ve faaliyetleri bulunan diğer bir birimde ticaret odaları olarak saptanmıştır. Bazı belediyeler e-ticaret konusunda ticaret odasının yetkin olduğu ifadesinde bulunmuştur. Belediyelerin e-ticaret websitesi ve eğitimi konusunda ticaret odalarıyla müşterek faaliyetlerde bulunması konunun gelişimi açısından önemlidir. Örneğin konu ile ilgili eğitimlerin vatandaşlara sunulması noktasında müşterek etkinlik ve faaliyetlerde bulunulabilir.

Geleceğin dijital ortamlarda inşa edilmesi merkezi ve yerel yönetimleri de harekete geçirmiştir. Dijital dönüşümün yerel yönetimlere yansımaları e-belediye/e-belediyecilik olarak ifade edilebilir. E-belediye uygulamaları Türkiye’deki “dijital dönüşümün yerel ayağı” olarak ifade edilmektedir. Bahsi geçen proje ile “Belediyelerin tek veri tabanında ortak bir altyapıda, standart yazılımlarla tüm iş ve işlem süreçlerini elektronik ortamda yapabilmelerini ve yerel hizmetlerin elektronik ortamda vatandaşlara sunulması” amaçlanmaktadır. Her il ve büyükşehir belediyesinde e-belediye uygulamaları kullanılmaktadır. Çalışmanın konusu ve kapsamı

noktasında bu e-belediye uygulamalarına e-ticaret de dahil edilebilir ve yaygınlaştırılması adına adımlar atılabilir. Bahsedilen e-ticaret sistemi e-belediye uygulamalarına entegre edilirse hem yerel esnaf ve üretici kazanırken hem de küresel pazarda belediye güvencesiyle vatandaşın yer alması sağlanabilir.

Tablo 2. E-Ticaret Eğitimi Üzerine Faaliyeti olan Büyükşehir Belediyeleri

<i>E-ticaret Eğitimi Üzerine Faaliyeti olan Belediyeler</i>	<i>Eğitim İçeriği</i>	<i>Eğitim ile ilgili erişilen süre ve konu başlıkları bilgisi</i>	<i>Eğitimi Veren Birim</i>	<i>Eğitim verilen kitle</i>
Bursa Büyükşehir Belediyesi	Uygulamalı Dijital Pazarlama (E-Ticaret)	28 Eylül 2021 56 Saat	Bursa Sanat ve Meslek Eğitim Kursları (BUSMEK)	Vatandaş
Mersin Büyükşehir Belediyesi	Sürdürülebilir Kooperatifçilik Eğitimi	5 Gün	Mersin Büyükşehir Belediyesi Tarımsal ve Veteriner Hizmetleri Dairesi Başkanlığı	Kooperatiflere
Kayseri Büyükşehir Belediyesi	KAYMEK'in düzenlediği e-ticaret eğitim kursları mevcut. BŞB olarak 3 ilçede de eğitimler verilmiş.	E38 Birimi aktif.	Kayseri Mesleki Eğitim ve Kültür A.Ş. (KAYMEK)	Herkese Açık
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	KO-MEK personeline e-ticaret eğitimi verilmiş.	21 Ocak 2020 "Türkiye'de ve dünyada e-ticaret", İnternet Reklamcılığı", "E-ticaret fotoğrafçılığı" başlıklı konular.	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Meslek ve Sanat Eğitim Kursları (KO-MEK)	KO-MEK Personeline
İstanbul Büyükşehir Belediyesi	"Opencart ile E-Ticaret Sitesi Yapımı"	48 Saat-Sertifikalı	İSMEK-Enstitü İstanbul	Herkese Açık
	**İBB'den Üretime Destek Çalıştayı"	1 Şubat 2020 Üretimin Desteklenmesi, Planlanması ve Ürünlerin Pazarlanması Çalıştayı	İSYÖN A.Ş.	-

E-ticaret dijital dünyada her geçen gün büyüyen küresel bir pazar alanıdır. Türkiye’de “2021 yılı ilk 6 ayı itibarıyla e-ticaret hacmi bir önceki yılın aynı dönemine göre %75,6’lık artışla 161 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. “2021 yılı ilk 6 ayı itibarıyla e-ticaret hacmi bir önceki yılın aynı dönemine göre %75,6’lık artışla 161 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 2021 yılı ilk 6 ayında sipariş adetleri yüzde 94,4 artış ile 850,7 milyon adetten 1 milyar 654 milyon adede yükselmiştir”.²⁰ E-ticaretin yükselen bir değer olduğu istatistiksel verilere net bir şekilde yansımıştır.

E-ticaret uygulamalarının hayata geçirilmesi için konu ile ilgili verilen eğitimlerde uygulamanın etkin ve verimli kullanılması adına önemli bir konudur. Ayrıca dijitalleşen yönetimlerin anlam kazanabilmesi için dijital vatandaşın varlığı da uygulamanın etkinliği ve verimliliği adına belirleyicidir. Bu açıdan çalışmanın diğer belirleyici araştırma noktası da il ve büyükşehir belediyelerinin e-ticaret eğitimi konusundaki tutumları üzerine gerçekleştirilmiştir. İl belediyesi bünyesinde e-ticaret eğitimi sunan herhangi bir belediyeye rastlanmamıştır. Konuyla ilgili vatan-daşa eğitim veren büyükşehir belediyesi sayısı ise 3 olarak belirlenmiştir. Mersin ve Kocaeli Büyükşehir Belediyeleri’nde konu ile ilgili eğitim kitlesi kooperatif ve çalışanlar olarak belirlenmiştir. Bursa Büyükşehir Belediyesi ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi konu ile ilgili kapsamlı ve sertifikalı bir eğitim programına sahiptir.

E-ticaret faaliyetlerinin belediye desteği ve güvencesi ile sunulması yerel kalkınmanın güçlendirilmesi ve geliştirmesi açısından avantaj sağlayacaktır. Yerel esnaf ve üreticiye e-ticaret kapısının belediye hizmeti olarak açılması katılımcılık ve yönetim ilkelerini desantralize edecektir. Ancak il ve büyükşehir belediyelerinin bu konuda yetersiz oldukları net bir şekilde görülmektedir. Belediyelerin konu ile ilgili etkinlik ve faaliyetlerini arttırması, e-ticaret sisteminin e-belediye uygulamaları ile entegre ederek vatan-daşa sunması yerel esnaf ve üreticiye avantaj sağlayacaktır.

²⁰ E-Ticaret Bilgi Platformu, “2021 Yılı İlk 6 Ayı E-Ticaret Verileri Açıklandı”, son güncelleme 13 Eylül 2021, <https://www.eticaret.gov.tr/haberler/10080/detay#:~:text=2021%20y%C4%B1l%C4%B1%20ilk%20%20ay%C4%B1,milyar%20654%20milyon%20adede%20y%C3%BCkseldi>.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dijitalleşme, küreselleşme, bilgi iletişim teknolojileri gibi kavramlarla birlikte yaşanan gelişmeler ve dönüşümler ekonomiden eğitime, ticaretten siyasete birçok alanda değişim ve dönüşüm yaratmıştır. Bu etkiler devletlerin politikalarına da yansımış ve dijitalleşme adına hamleler yapılmış/yapılmaktadır. Bu hamleler hem merkezi yönetim hem de yerel yönetimler düzeyinde gerçekleştirilmektedir.

Çalışma kapsamının il ve büyükşehir belediyeleri ile sınırlandırılmasından dolayı yerel boyuttaki dijitalleşme hamleleri ve belediyelerin hizmet anlayışındaki dönüşümlerden bahsetmek yerinde olacaktır. “Beşikten, mezara belediyecilik” olarak da ifade edilen belediye hizmetleri dijital tabanlı platformlara taşınarak vatandaşlara sunulmaktadır. Dijital tabanlı hizmetlerden kısaca bahsedilirse; online hizmetler, e-belediye uygulamaları ile yerel yönetimler de dijital dünyada yerini almıştır. Online hizmetlerin başlıca olanları şu şekilde ifade edilebilir; e-ödeme, e-bilgilendirme, vergi afları, evrak takip-kontrol, e-imar, e-kent rehberi, e-ruhsat, toplu taşıma hizmetleri, vefat ilanları, canlı nikah yayını vb. istisnai olarak meclislerin takibini kolaylaştıran “referandum” uygulaması. Bu uygulamaların yanı sıra yeni nesil kamu hizmeti olarak sunulan e-ticaret faaliyetleri de dikkat çeken örnekler arasında sayılmaktadır.

Geniş ticaret alanının dijital ekonomiye dahil edilmesi, alışveriş alışkanlıklarındaki değişimler ve dijitalleşen küresel ekonomiye uyum sağlama amacıyla e-ticaret uygulamaları yükselen bir değer olarak ifade edilebilir. Ayrıca yaşanan COVID-19 pandemi süreci ve bu süreçte yaşanan tedbir ve önlemler kapsamındaki işleyiş de e-ticaret kullanımını arttırmıştır. Bazı belediyelerde e-ticaretin yerleştirilmesi adına adımlar atılmış, yerel esnaf ve üreticiye bu noktada yeni bir ticaret kapısı aralamıştır.

Yerelde yeni bir ticaret kapısı olarak ifade edilen e-ticaret adına atılan adımlar yasal düzenlemeye uygun olarak gerçekleştirilmektedir. Örneğin; 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. Maddesi gereğince “... belediyeler, il özel idareleri, bağlı kuruluşları ve bunların üyesi oldukları birlikler ile ortağı oldukları Sayıştay denetimine tabi şirketler tarafından...” ifadesi ile belediyelerin tek başına ticari faaliyette bulunamayacağı düzenlenmiştir. Bu faaliyetleri ancak iştiraki şirketler aracılığıyla ger-

çektirilebilmektedir. E-ticaret konusunda da belediyeler iştiraki şirketlerle beraber bir e-ticaret sitesi kurabilmektedir. Bu uygulamanın belediye desteği ile sağlanması vatandaşa güven verirken aynı zamanda yerel kalkınmayı da güçlendirmektedir. Konu ile ilgili bir diğer teşvik ve destek programı olarak vatandaşa verilen e-ticaret eğitimi de gösterilebilir. Bu eğitimle beraber yerel esnaf ve üretici e-ticaret potansiyelini keşfederek dijital pazarda yerini alabilir ve kazanç sağlayabilir.

Bu çalışmada il ve büyükşehir belediyelerinin e-ticarete ilişkin faaliyet ve destekleri üzerinden bir değerlendirme yapılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda e-ticaret web sitesi bulunan belediyeler ve konu ile ilgili eğitim programına sahip belediyeler saptanmıştır. Saptama sonucunda konunun il ve büyükşehir belediyesi düzeyinde oldukça düşük olduğu belirlenmiştir. E-ticaret web sitesine sahip belediyelerin satışları genellikle el emeği ve yöresel ürünler üzerinden gerçekleştirilmektedir. Yerel esnaf ve üreticiye konu ile ilgili eğitim programı taraması yapıldığında da oran e-ticaret web sitesi kadar düşüktür. E-ticaret potansiyelinin belediyeler tarafından keşfedilmesi ve e-ticaretin yerelleşmesi adına atılan adımlar 81 il düzeyinde düşüktür. Dijitalleşen küresel ekonomiye yerel düzeyde uyum sağlamak adına e-ticaret sitelerinin kurulması ve vatandaşa bu noktada eğitim verilmesi yerel kalkınma açısından önemlidir.

E-ticaret konusunun belediyeler düzeyinde tanıtılması ve uygulama alanı oluşturulması adına belediye meclisleri gündemine taşınabilir, çalıştaylar düzenlenebilir veya teşvik edici bir program önerisi geliştirilebilir. Başta Ticaret Bakanlığı ve Türkiye Belediyeler Birliği olmak üzere kooperatifler, ticaret odaları bu noktada üstlenici bir görev olarak ortak etkinlik ve faaliyetlerde bulunabilir. Türkiye geneli bir teşvik programının yanı sıra bölgesel olarak ticaret odaları ve belediyeler arasında köprüler kurularak bölgesel-yöresel ürünlerin satışı için ortak e-ticaretin yerelleştirilmesi adına çalışmalar yürütülebilir. E-ticaret eğitimi noktasında meslek eğitim kurslarının derslerine bu konu eklenebilir ve kursta üretilen ürünler e-ticaret pazarında satılabilir. Sayıca düşük olan bu programların yaygınlaştırılması adına merkezi hükümet tarafından belediyelere e-ticaret için teşvik programı yürütülebilir.

KAYNAKÇA

- [1] Ahmet Ulusoy ve Gökhan Çobanoğulları. “Trabzon Belediyesi Örneğinde E-Belediyecilik Uygulamaları”. *Türk İdare Dergisi*, 477, (2013), 269-284.
- [2] Alodalı, Muhammet Fatih B., Aziz Tuncer, Sefa Usta, Mine Halis, “Yerel Yönetimlerde E-Belediyecilik Uygulamaları: Akdeniz Bölgesi Örneği”. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 (2012), 83-95.
- [3] Andrea Goldstein and David O’Connor, “E-Commerce For Development: Prospects and Policy Issues,” *OECD Development Centre Working Paper*, (164), (2000).
- [4] Ceyda Şataf ve Tapdık Seda, “Belediyelerin E-Halkla İlişkiler Uygulamalarının Kullanımında Sosyal Belediyecilik: Farklı Bölgeler İçin Belediyeler Üzerinden Bir Araştırma”. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 7/2, (2021): 65-92.
- [5] Erdal Bayrakcı ve Selçuk Kahraman. “Yeni Kamu Hizmeti Anlayışı ve Belediye Hizmetlerinde Özelleştirme”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 37, (2017), 299-315.
- [6] E-Ticaret Bilgi Platformu, “2021 Yılı İlk 6 Ayı E-Ticaret Verileri Açıklandı”, Son güncelleme 5 Şubat, 2022. <https://www.eticaret.gov.tr/haberler/10080/detay#:~:text=2021%20y%C4%B1%C4%B1%20ilk%206%20ay%C4%B1,milyar%20654%20milyon%20adede%20y%C3%BCkseldi,>
- [7] Hüseyin Gül. “Dijitalleşmenin Kamu Yönetimi ve Politikaları ile Bu Alanlardaki Araştırmalara Etkileri”. *Yasama Dergisi*, (36), (2017), 5-26.
- [8] Leif Skiftenes Flak., Dag H. Olsen ve Peter Wolcott, “Local E-Government in Norway”, *Scandinavian Journal of Information Systems*, 17/2, (2005), 41-84.
- [9] Ölmez, Mehmet. “Türkiye’de Kamu Politikalarında Dijital Dönüşüm ve E-Ticaret: Bir Model Önerisi”, *KAYTEK Dergisi*, 3/1, (2021), 9-33.
- [10] Özer, M.Akif. *Yeni Kamu Yönetimi*. Ankara: Barış Kitapevi, 2012.
- [11] Sanem, Berkün. “Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Anlayışı”. *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, 9/2, (2017): 582-598.
- [12] Sözen, Süleyman. *Yeni Kamu Yönetimi*, Ankara: Seçkin Yayınları, 2005.
- [13] T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. *Belediyeler İçin Stratejik Planlama Rehberi 2019*
- [14] T.C. İçişleri Bakanlığı, “e-Belediye”, Son güncelleme 30 Ocak, 2022. www.belediye.gov.tr/hakkimizda.
- [15] T.C. Ticaret Bakanlığı, “Dijital Ticaret Tanım ve Kavramlar,” (2019), Son güncelleme 30 Ocak 2022. <https://ticaret.gov.tr/hizmet-ticareti/elektronik-ticaret/dijital-ticaret-tanim-ve-kavramlar>.
- [16] Tunçer, Polat. “Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı ve Yerel Yönetimlerde Performans Yönetimi”, *Türk İdare Dergisi*, 477, (2013), 285-302.
- [17] Yusuf, Uysal. “Klasik Kamu Yönetiminden Yeni Kamu İşletmeciliği ve Post-Yki’ye Kamu Hizmetlerinin Değişimi ve Dönüşümü Üzerine Bir Değerlendirme.” *International Journal of Management and Administration*, 4, (2020), 112-155.